ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 1ER OCTOBRE

1960

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8914 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4715

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՔՄԻԼԸՆ ԿԸ ԽՕՍԻ ՄԱԿԻ ԱՌՋԵՒ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՀԵՏ

—o—

Մաքմիլընի ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մասնակ– ...98 պատուիրակներուն վը– ..., նոյնիսկ Խրուշչեւի, հակառակ ա– ... որ խորհրդային վարչապետը քուն կը ...ացնէր, ճառին վերջին մասին ընթաց–...։

Մաքմիլըն նոր առաջարկ մը չէ ...երկայացուցած, սակայն, անդրադար– ...ած է միջազգային ներկայ կացութեան՝ «Միջազգային կարծիքը յոգնած է այլ–..., քարոզչական տեւական ալիքներէն ։ ...երգիկ, աշխարհի որ կողմն ալ գըտ– ...նին, այլեւս զզուած են նոյն բանաձե– ...երը եւ նշանախօսքերը լսելէ»։ Խրուշ– ...չեւ ուշի-ուշով մտիկ կ՚ընէր, երբ Մաք– ...միլըն իր վստահութիւնը յայտնած է Հա– ...մաշխարհ «իր կորովին, ճկունութեան եւ ...մէն բանէ աւելի ուղղամտութեան» հա– ...։ Բոլորը երկար ծափահարած են, ...Խրուշչեւ եւ Կրոմիքօն լուռ մնա– ...ցած են ։

Շարունակելով Անգլիոյ վարչապետը յայտարարած է.— «Խրուշչեւի խօսքերը գաղթատիրութեան դէմ հին եւ ժամա– ...նակավրէպ են։ Նոյնն է նաեւ Եւրոպական ... մը հարցերու շուրջ։ Համայնավար– ...ները կը յամառին ամբաստանել դաշնակ– ...ցին Գերմանիոյ կառավարութիւնը որ ներկայացուած իսկ չէ հոս, կը զարմա– ...նամ հաստատելով, թէ համայնավարնե– ...րու պատճառաբանութիւնները յիստակ ...։ Այս խօսքերուն վրայ Խրուշչեւ ջղա– ...յին շարժումով գրասեղանին վրայ կը ...զարնէ բռունցքը։ Ամէն մարդ կը նայի ։ Մաքմիլըն կը շարունակէ.— «Շատեր կը ...կարծեն թէ Արեւելեան Գերմանիա հա– ...մայնավարական դրախտ մըն է, իսկ Ա– ...րեւմտեանը՝ դրամատիրական դժոխք մը։ ...նկատեցէք, թէ վերջին ...տարիներու ընթացքին, 12ուկէս միլիոն ...փախստականներ գաղթած են դէպի Արեւ– ...մուտք, ու այս շարժումը կը շարունակ– ...։ Անպահովաբար դաս մը կայ քաղե– ...լու այս երեւոյթէն։ Փոխանակ այնքան ...Ափրիկէի ժողովուրդներու ինք– ...նավարութեան շուրջ, խորհրդային իշխա– ...նութիւնները աւելի լաւ պիտի ընէին եթէ ...բացատրէին թէ ինչու տեւաբար կը մեր– ...ժեն ճանչնալ Արեւելեան Գերմանիոյ ժո– ...ղովուրդին իրաւունքը»։ Մաքմիլըն ան– ...դրադարձած է նաեւ վեհաժողովի ձախո– ...ղութեան ու դիտել տուած է, թէ մեծ ...թափած է համոզելու համար Խրուշ– ...չեւ, որ ընդունի միջազգային հակողու– ...թեան ծրագիրը զէնքերու համար ։

Խրուշչեւ բռունցքը բարձրացուցած է ; ...ըրած էր Փարիզ, իր մամուլի ա– ...սուլիսի ընթացքին, Մաքմիլըն պահ մը ...կեցած է ճառը, մինչ նախագահը ...կը հրաւիրէր խորհրդային վար– ...չապետը։

Վերջապէս Մաքմիլըն առաջարկած է ...վստահութիւնը վերահաստատող ...մը կատարուի։ Նշանակենք մաս– ...նագէտներու, զինուորականներու, զինուո– ...րականներու եւ վարչական գործերով զբ– ...աղողներու մարմին մը, թող ասոնք քն– ...նութիւն մը կատարեն եւ տեղեկագիր մը ...պատրաստեն, որուն հիման վրայ կարելի ...մարդոց աշխատիլ»։ Մաք– ...միլըն իր ճառը վերջացուցած է ընդհա– ...նուր ծափերուն մէջ։ Լրագրողներ նշմա– ...րած են, թէ ամէն անգամ որ Խրուշչեւ կը ...զարնէր բռունցքը գրասեղանին կը ...։ Եթէ մէկ ձեռքով զարնէ, Կրոմի– ...քօ (արտաքին նախարարը) ոչ մէկ շար– ...ժում կ՚ընէ ։ Եթէ երկու ձեռքով զարնէ, Կրոմիքօ մէկ ձեռքով կը զարնէ, «նուիրապետութեան» կարգն է դիտել կուտան լրագրողները ։

Մաքմիլըն Խրուշչեւի հետ տեսակցած է։ Փարիզի վեհաժողովի ձախողութենէն ի վեր, առաջին անգամն է որ արեւմտեան պետական դէմք մը Խրուշչեւի հետ կը տեսակցի։ Մաքմիլըն տեսակցութեան շուրջ ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է։ Տեսակցութենէն քանի մը վայրկեան առաջ, Խրուշչեւ լրագրողներուն դիտել տուած է, թէ Մաքմիլընի ճառը «ոչ մէկ նորութիւն բերաւ»։ Այս վերջինը Չեմպըրլէնի հետ բաղդատած է։ «Չեմպըրլէն կը յայտարարէր թէ պատերազմ տեղի պիտի չունենայ, որովհետեւ Հիթլէրի հետ համաձայնութեան եկած էր»։ Ատընաուըրն ալ Հիթլէրի հետ բաղդատած է.— «Հիթլէր երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ բանակը ոտքի հանեց։ Ներկայիս Ատընաուըրն ալ բանակը ոտքի կեցնել կ՚ուզէ»։

Տեսակցութիւնը տեւած է 2 ժամ 20 վայրկեան եւ ամէն մէկը ամուր կեցած է իր դիրքին վրայ։ Ռուսերը ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած են այս մասին, Բրիտանացիք զեկոյց մը հրատարակած են, ուր կ՚ըսուի միայն թէ երկու մարդոց խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին յառաջիկայ շաբաթ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Մաքմիլըն Լոնտոն պիտի չվերադառնայ ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ համայնավար կուսակցութիւնը կոչ–ծրագիր մը հրատարակած է Ունիթա թերթին մէջ, ուր կ՚ըսուի.— « Տագնալելիք Թշնամին՝ իշխանութեան քրիստոնեայ ժողովրդավար մենաշնորհն է»։ Այս կոչը եղած է յառաջիկայ գաւառական եւ թաղապետական ընտրութեանց առթիւ։

ՅԱՐԴԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց ամէն փոխանակում դադրեցնել Ֆըրանսական երկու ընկերութեանց հետ, որոնք «բռնաբարած» են արաբական երկիրներու կանոնագիրը Իսրայէլը պոյքոթի ենթարկելու։

«ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ» կոչը ստորագրողներուն դէմ, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։ Բոլոր հեղինակները, դերասանները եւ արուեստագէտները որոնք իրենց ստորագրութիւնը դրին կոչին ներքեւ, այլեւս պիտի չկարենան աշխատիլ պետական նպաստ ստացող թատրոններուն մէջ ոչ ալ ձայնապատկերասփիւռի ։ Ասկէ զատ կառավարութիւնը նպաստ պիտի չտայ այն ժապաւէններուն, որոնց մէջ կոչը ստորագրողներ կան։ Այս կարգադրութիւններէն կը վնասուին 148 հոգի, որոնց կարգին՝ Սիմոն Սինեորէ, Ալէն Ռընէ, Ֆրանսուազ Սականն, Դանիէլ Տըլորմ, Լօրան Թերզիէֆ, եւն.։

1938 – 2–ա զօրամասը պիտի արձակուի Նոյեմբեր 27էն մինչեւ Յունուար 3 :

« ԷԻՕ Տ'ԱԼԺԷ »ի տնօրէնը՝ Ռաուլ Զեվաքօ, որ յաջորդեց Ալէն տը Սերենեիի, զաւակը Ժորժ եւ իր հաշուապահը՝ Կրիւէլ, Ալժէէն 70 քլմ. հեռու ճամբու մը վրայ ընդդիմադիր հարուածներով սպաննուած են, էֆ էլ էնի ահաբեկիչներուն կողմէ։ Այս ոճիրը մեծ յուզում պատճառած է Ալժէի մէջ։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ թելադրած է Քուպայի իր քաղաքացիներուն որ երկրէն մեկնին։ Քասթրո Նիւ Եորքէն մեկնումէն բուռն ճառ մը խօսած է Մ. Նահանգներուն դէմ։ Ճառի ընթացքին երկու ռումբեր պայթած են։ Քասթրո ջղրգրգիռ դիտել տուած է, «պայթած ամէն ռումբի փոխարէն յիսուն տուն պիտի շինենք... Եանքիներու դրամատուները պիտի ազգայնացնենք»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ետք, Փեքին մեծ ընդունելութիւն ըրաւ Ֆերհաթ Ապպասի։ Նոյնիսկ համայնավար երկիրներու մէջ, «Ալժ. ատժամեայ կառավարութեան» պարագլուխը նման «պաշտօնական» ընդունելութեան չէր արժանացած։ Մոսկուայի Պալշոյ թատրոնին մէջ նախագահական օթեակը իրեն վերապահուած էր, իսկ Փեքինի մէջ, Շու Էն Լայ զինքը անձամբ դիմաւորեց օդակայանը։ Ֆերհաթ Ապպաս ծանրօրէն յարձակած է Ամերիկայի, Ատլանտեան Ուխտի եւ Ֆրանսայի վրայ։

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ֆիգարօն սիւնակ մը ունի, ուր կու տայ «Լուրեր զորս Իւմանիթէ չի տար իր ընթերցողներուն »։ Խրուշչեւի ճառին առթիւ, կը հրատարակէ հետեւեալ չահեկան տեղեկութիւնները խորհրդային գաղթատիրութեան մասին :

Խրուշչեւ ՄԱԿի մէջ, անգամ մը եւս արտայայտուեցաւ գաղթատիրութեան դէմ։ Ըստ համայնավարներուն, Խ. Միութիւնը ժողովուրդներու անկախութեան եւ ազատութեան ախոյեանն է ։

Համայնավար յեղափոխութեան առաջին օրէն իսկ, Լենին սեփականացնելով Ուիլսընի տեսակէտը՝ ընդունիլ ժողովուրդներու իրաւունքը իրենց ճակատագիրը վճռելու, իր կողմէ կ՚աւելցնէր.— « Մէջն ըլլալով բաժնուելու իրաւունքը»։ Սակայն իր կուսակիցներուն առջեւ ճշդեց, թէ բառը հետեւեալ իմաստն ունէր, «բաժնել միացնելու համար», ինչ որ թոյլ տուաւ Սթալինի իր թաթին տակ առնելու բաւական մեծ թիւով ժողովուրդներ ։

Այսօր, արեւմուտքի երկիրներուն համար դիւրին պիտի ըլլար Խրուշչեւի խօսքը տառացի առնելով, ըսել անոր՝ «լաւ, վերջ դնենք գաղթատիրութեան»։

Այս պարագային մէջ անհրաժեշտ պիտի ըլլար գաղթատիրութեան պատկերը պատրաստել, մէջն ըլլալով խորհրդային գաղթատիրութիւնը ։

Այս ցանկն է զոր պատրաստեցինք ։ Եւ բաւական խօսուն է —

Խորհրդային Միութիւնը բանի ուժով իր ձեռքին տակ պահած է ցարական կայսրութեան բոլոր գաղթավայրերը :

Ազրբէջան 3.698.000 հոգի ։ Վրաստան 4.044.000 , Հայաստան 1.763.000 , Թուրքմենիստան 1.516.000, Ուզպեքիստան 8.106.000, Ղազախստան 9.130.000, Քիրգիզիստան 2.066.000 , Տաճիկիստան 1.980.000 :

Ցարական այս ութ նախկին գաղթավայրերուն, որոնք վերածուած են «խորհրդային ընկերվարական հանրապետութիւններու», պէտք է աւելցնել տասնեակ մը ցարական նախկին գաղթավայրեր, որոնք «ինքնավար» կոչուած են, բայց Խորհրդային Սահմանադրութեան 22րդ յօդուածին հիման վրայ, պաշտօնապէս կցուած են Խորհրդային Ռուսիոյ խորհուրդներու Դաշնակցային ընկերվարական հանրապետութեան ։ Ասոնք են. Կոմիները, Մարիները, Թաթարները, Պաշկիրները, Տաղստանցիները, Պուրիաթօ – Մոնկոլեան, Քապարտա – Պալքարիա, Մորտովիա, Հիւս. Օսեթիա, Ուտմուրթիա, Չէչէնները եւ Ինկուշները, Չուվաշները եւ Եաքութները ։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ, եօթը ինքնավար կոչուած շրջաններ, որոնք ուղղակի Ռուսիոյ դաշնակցային հանրապետութեան խնամակալութեան տակ կը գտնուին ։ Ատուկէյները, Հրեաները (Պիրոպիճան), Քալմուքները, Քարաչայիները, Կորնօ – Ալթայները, Թուվացիները եւ Խաքասները ։

Վերջապէս ցարերու շրջանին գրաւուած եւ գաղթավայրի վերածուած եօթը շրջաններ, կցուած են Ազրբէջանի (Նախիջեւան եւ Ղարաբաղ), Վրաստանի (Աբխազիա, Աճարիա եւ Հար. Օսեթիա), Ուզպեքիստանի (Քարա – Քալփաք) եւ Տաճիկիստանի (Պատախշան) ցարական շրջանէն ժառանգ մնացած. այս գաղթավայրերը, պահուած կամ բանի ուժով վերագրաւուած կարմիր բանակին կողմէ, կը ներկայացնեն՝ ութ միլիոն քառ. քիլոմեթր եւ աւելի քան 56 միլիոն բնակիչ ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԱՂԹԱՏԻՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐ

Ցարական նախկին այս գաղթավայրերուն վրայ պէտք է աւելցնել.— Արտաքին Մոնկոլիա, Արեւելեան Ֆինլանտա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Եսթոնիա, Մոլտավիա, Արեւմտեան Ուկրանիա, Արեւմտեան Ռութենիա, այլ խօսքով երկու միլիոն քառակուսի քլմ. տարածութիւն եւ աւելի քան քսան միլիոն բնակչութիւն ։

ԲԻՐՏ ԵՒ ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՄ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՔՈՂԻ ՆԵՐՔԵՒ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐ

Արեւելեան Փրուսիա, Լեհաստան եւ Արեւելեան Գերմանիոյ հողամասը, Արեւելեան Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ալպանիա, Անդրկարպաթ, Հարաւային Սախալին եւ Հարաւային Քուրիլներ, ինչ որ կը նշանակէ 902.000 քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 99 միլիոն բնակչութիւն ։

Այս հաշիւով խորհրդային գաղթատիրական կալուածը կը տարածուի 11 միլիոն քառ. քլմ.ի վրայ, 170 միլիոն բնակիչներով ։

Աւելցնենք չին գաղթավայրերը ։ Համայնավար Չինաստան իր տիրապետութեան տակ առած է յիսունէ աւելի օտար ժողովուրդներ եւ բանի ուժով գրաւած է նաեւ հիւսիսային Քորէան, Հիւսիսային Վիէթնամը, Թիպէթը եւ Հնդկաստանի սահմանակից շրջաններէն շատեր, 35 մի–միլիոն բնակչութիւն մը ։

Ընդհանուր կերպով ահա թէ ինչ ձեւով կը բաժնուին ներկայիս, աշխարհակալ, կէս – աշխարհակալ եւ խնամատարութեան ենթակայ երկիրները ։ Խ. Միութիւն՝ 11 միլիոն 700.000 քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 167 միլիոն բնակչութիւն ։ Համայնավար Չինաստան՝ հինգ միլիոն քառ. քլմ. տարածութիւն եւ 35 միլիոն բնակչութիւն ։ Ուրիշ խօսքով խորհրդային ճակատին համար՝ 16.700.000 քառ. քլմ. եւ «գաղթավայրի» վերածուած 200 միլիոն բնակչութիւն մը ։

Մինչ աշխարհակալ եւ դրամատիրական երկիրները իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն ոչ աւելի քան ութ միլիոն քառ. քլմ. տարածութիւն եւ շուրջ 45 միլիոն բնակչութիւն, ինչ որ հետեւեալ համեմատութիւնը կուտայ.— Խ. Միութիւն՝ 68 առ հարիւր, Համայնավար Չինաստան 14 առ հարիւր, որով, խորհրդային ճակատին համար 82 առ հարիւր կ՚ընէ, դրամատէր եւ աշխարհակալ երկիրները՝ 18 առ հարիւր ։

Իրականութեան մէջ «հակաշխարհակալական» համայնավար քարոզչութեան նպատակն է, ծածկել այս թիւերը եւ բացարձակ այն իրողութիւնը թէ «խորհրդային ընկերվարական ճակատը» կը ներկայացնէ աշխարհի մեծագոյն աշխարհակալ պետութիւնը ։

ԱՂԵՐՍ

ԱՌ ՀՈԳԵՇՆՈՐՀ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԲԱՐԵՋԱՆ ՏԵՍՈՒՉ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՅԱՆԹԻԼԻԱՍ

Եդուարդ Տարօնեան, կրթական բազմամեայ եւ բազմարդիւն մշակ, գրագէտ եւ ոսպսարկու գեղեցիկ դպրութեանց, երկրորդ անգամն է, որ կը փորձէ վերակենդանացնել ոսկեդարեան խայրէնը՝ այս անգամ իր «Աղերս»ը ուղղելով « Առ Հոգեշնորհ Տէր Գարեգին Վարդապետ Սարգիսեան»։

Կը հրատարակենք իր «Աղերս»ը՝ իբրեւ նմոյշ շիջելու մօտ մեր ոսկեդիննիկ լեզուին եւ գրական սեռի մը՝ նամակագրութիւն, որ իր շրջանը ապրած վերջացուցած է արդէն։

Հոգեշնորհ Հայր Սուրբ,

Ցորմէ հետէ յօժար հնազանդութեամբ ընկալար զպաշտօն տեսչութեանն Դպրեվանուց, զոր Ն. Ս. Օ. Հայրապետին հաճոյ եղեւ ընծայել մաքրակենցաղ վանականիդ, ժողովուրդն Հայոց որ կայ շուրջ զսրբանուէր հաստատութեամբդ, տասեալ հաւաստեօք համարձակեցաւ կաբեւոր եւս արդիւնս յուսալ ի բարեխնամ վարչութենէդ, յօգուտ պատանեացդ որ զան կամովին զանձինս նուիրել ի սպաս եւ ի ծառայութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ։

Իսկ դու, Հոգեշնորհ Հայր, աստուածավառ եռանդեամբդ որ բորբոքի ի սրտի քում, եւ պայծառ մտօքդ որ զարդարեն զանձնդ, բառ ամենայնի ձեռնհաս ես լրացուցանել զհոգեւոր պէտս եւ զկարիս աշակերտելոցն որք վայելեն ի խնամս բազմաշնորհ վարդապետիդ։

Ապաքէն մի խմն ի բարեկարգութեանց բղձացելոց՝ է յեղումն օտարաբարբառ ազդմանանց ի առհմական յորջորջանս անապակս եւ ցեղապրոշմս, որ մեզ եկեալ հասեալք են ի բարեյիշատակ նախնեաց մերոց իբրեւ նշանակք անեղծանելիք հաբազատութեան մերում հայկաբանութեան։

Չէ ինչ ամենեւին արժան երկայնաձիգ բանիւք ճառել զառաւելութենէ այդպիսւոյ վերակոչութեան։ Բանզի ո՞ ոք է, Հայր Սուրբ, որ կամիցի զերկս մտաց իւրոց եւ զձեռացն այլում ումեք սեպհական երեւեցուցանել։ Ո՞չ արդեօք պատանեակքդ, որք այժմիկ ընդ բարեխնամ աջովդ վարժեալ կրթին, կոչեցեալք են ի վաղիւ տարածանողք զօղ հաւատոյ եւ նոյն հետայն մեծասքանչ լեզուոյս մերում։

Այլապկիք ի հնումն բանադատեցին զոմանս ի նախնեաց մերոց լքանել ի սպառ զեղեմարոյս բարբառն մեր եւ այլոցն ի նոցանէ՝ հարկ ի վերայ եղեն որդեգրել անուանս խմալուրս եւ օտարիմաստս առ ի դանազանել զընտանիս իւրեանց եւ զտոհմս։ Չէ այս կացութիւնն հանդուրժական, զի զմեզ այլազէմ առնէ յաչս օտարաց եւ նշաւակ զարմանաց նոցին, եթէ զիա՞րդ հայածին ոմն յօժարի այլաբարբառ անուն կրել։

Բայց քանզի չէք զարդիս բանակալ ոք որ կարասցէ ընդ հարկաւ իւրով ընկճել զմեզ եւ պարտաւորեցուցանել կալ մնալ ի նմին եղերելի վիճակի, արդ մեզ է անկ փոյթ յանձին ունել վասն մաքրել հանելոյ ի մէնջ զմնացորդս ժանգոյ չքնային գերութեան որ դեռ եւս յամէ ի հոգիս մեր։ Մարթ է աստանօր յիշատակել զբարեկէց օրինակն զոր եթող մեզ Մինաս Ջերազ, այր իմաստուն եւ հայրենասէր։ Սա ի ժամանակի տեսչութեան իւրոյ, հանապազ թելադիր լինէր առ ուսանողս Կեդրոնական Վարժարանին զի թողուցուն զօտարաբոյր ազգանունս եւ առնուցուն իւրեանց ազգանունս հարազատս եւ պատշաճաւորս։

Ըստ սմին օրինակի տնօրինէր եւ երջանկայիշատակ Թորգոմ Պատրիարք ընդ նորընծայս Սրբոյն Երուսաղեմայ որոց շնորհէր անուանս հայավայելս։

Հայցեմ, Հայր Սուրբ, երկոքին օրինակք այսոքիկ, աղնուականք եւ վսեմագոյնք, եղիցին քեզ ի խրախոյս եւ ի քաջալեր առ ի բարւոք կատարումն այնր նպատակի զոր քեզ համարձակիմս առաջարկել։

Ցիրաւի քո է իշխանութիւն ձեռն արկանել յայսպիսի բղձական բարեփոխութիւն։ Ո՞չ ապաքէն նորընծայից բազմաց դու ինքն անձամբ անձին մատչիս որպէս խարտաւիլակ, որ է իբրեւ զկնքահայր։ Արդ, տուչութիւն անուան՝ անմերժելի իրաւունք են կնքահօր։ Արդ ուրեմն, մաքրեա զդաստակերտս քո յօտար անուանց իբրեւ ի ձորձոյ բորոտութեան եւ տուր զոցա անուանս հայկարժանս իբրեւ զմաշրարփայլ ծիրանիս։

Զայս պաղատելով ի քէն, ես ինքն որ առա ի թեւալ զանանիմ առ ափն գերեզմանին, մխիթարիմ սակայն ակնկալեօքն ոյնորիւք զի բարեփոխութիւնս որ կատարելոց է ի ձեռն քո, ընդհուպ անցեալ զպարսպօք սուրբ վանուցդ, լայնատիեզր ծաւալ գտանելոց է ընդ ամենայն խուռն մերազնեայ ժողովրդեան։

Այսու քաղցր յուսով եւ բազում յարգանօք

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Գրեցաւ բուղբս յառաջնում աւուր ամսեանն Սեպտեմբերի յամի Տեառն 1960։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դարաշամբի Նախավկայի վանքի եկեղեցին եւ ժամատանը գմբէթը, շինութեան տեսակէտից, լաւ վիճակում են։ Իսկ վանքը կիսափուլ տեսք ունի, թէեւ ներսում դեռ բազմաթիւ սենեակներ կան, շատ լաւ վիճակում։

Եկեղեցու դրսի, պատի եւ ժամատանդ Կաթողիկէի քանդակները, հրաշալի կերպով պահուած են։ Դրանք հայ ժողովրդի եւ մեր Հայրապետների կենդանի հաւատքի ամենացայտուն փաստերն են։ Ամէն ինչից զրկել են իրենք իրենց՝ շինելու համար Աստծու տաճարը չքեղ, ճոխ, հաբուստ, սրբատաշ քարերով, գեղարուեստի նուրբ եւ ճաշակաւոր քանդակագործութեամբ, որպէսզի արժանավայել լինի Աստծու վայելչութեան։

Սակայն, որքան էլ հիացած ու հմայուած լինեմ այդ սքանչելիքներով, երբ զգամ այդ երբեմնի հռչակաւոր «վանքերի մայրաքաղաք» մեծանուն վանքը այժմ բոլորովին ամայի դատարկ, գրեթէ լքուած վիճակում, թողուած երկու հայ գիւղացիների հսկողութեան, այնքան խորապէս զգացուեցի, որ կարծես սիրտս արիւնեց։ Այդ բոլոր քանդակի գեղեցկութիւնները, բոլոր կանգուն մնացած շէնքերը, եկեղեցին, վանքը, ինձ թւացին թէ նման են մի հրաշալի արձանի, որ չի խօսում, որովհետեւ կեանք չկայ։ Վանքի իսկական կեանքը, իսկական դանձը, այն միաբանութիւնն է որ իր մէջ ապրում է, որ կենդանութիւն է տալիս նրան, իր աղօթանուէր ապրումով, նախկին միաբանների օրինակին հետեւելով, գիտեմ բազմաթիւ դժուարութիւնների առաջ կանգնած է եղել վանքը դարերի ընթացքին իր գոյութիւնը պահելու համար։ Գիտեմ, այժմ էլ անհնարին է, ներկայ պայմանների տակ, այդ ամայի եւ վերանդաւոր գիւղում, կանգուն պահել նման մի վանք, երբ դադրած է միաբանութիւնը եւ վանքը վերածուած է լռութեան։ Սակայն, Նախավկայի վանքը պէտք է կանգուն մնայ մեր անցեալի պատմութեան մէջ խաղացած իր մեծ դերի համար։ Պէտք է կանգուն մնայ որպէս մի գեղեցիկ նմոյշ հայկական վանքերի։ Որպէս մի կոթող, որ արտայայտում է թէ ինչ մեծ գնահատանք կար Հայաստանում կրօնաւորական, ներամփոփ-եալ կեանքի, հոգեւոր արժէքների։ Պէտք է կանգուն մնայ որպէս մի գոհար հայկական քանդակագործութեան։

Գեղեցիկ ճաշակը, նուրբ եւ համբերատար աշխատանքը ցոյց են տալիս հայկական բնատուր ձիրքը՝ կերտելու գլուխ գործոցներ ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի այլ ճիւղերում։

Առաջնորդական Թեմական Խորհուրդը կարողացաւ կազմակերպել յաջող կերպով ուխտագնացութիւն դէպի Թադէի վանքը, որ գնալով աւելի ու աւելի ընդհանրացաւ եւ Իրանի ամէն կողմերից հայ մեծ բազմութիւններ բերում են իրենց մասնակցութիւնը հաւատքի եւ ազգասիրութեան այս արտայայտութեան։ Հայ ժողովուրդը մօտից հետաքրքրուեց իր անցեալի փառքերով, ճանաչեց իր նախնիքների թողած յիշատակարանը, կոթողը, զուրգուրաց վրան, խնամեց, հող տարաւ, որպէսզի հարկաւոր նորոգութիւններ կատարուին, զերծ մնայ փլուզումից։ Ամէն գովասանքի արժանի են նման պայքարներ, որոնք աշխատում են նորատել իրանահայ արժէքները կորստից եւ քայքայումից հեռու պահելու։

Նոյն փութկոտութեամբ, ապահով եմ, արդիւնաւոր Թեմական Խորհուրդը, համագործակցութեամբ Ժրաջան Նախագահի, Հայկ Սոուփանեանի եւ իր աշխատակիցների, կը կազմակերպի նաեւ մի ուրիշ ուխտագնացութիւն դէպի Նախավկայի վանքը, անցնելով մեր հայրենի գետի, Արաքսի ափերից։ Բաւական է, որ մի անգամ ժողովուրդը տեսնէ վերայիշեալ վանքը, կը կապուի նրան եւ նոյն զգացումներով, կը զուրգուրայ նրա վրայ եւս, կը կատարէ հարկաւոր բոլոր նորոգութիւնները եւ թոյլ չի տայ, որ իրանահայ այս արժէքաւոր կոթողը ենթարկուի փլուզումի։

Այս յօդուածաշարքով, նպատակ եմ ունեցել ծանօթացնել իրանահայ հասարակութեան, որ այդտեղ հեռուն, Արաքսի ափին, կայ մի ուրիշ պատմական վանք, հայկական քանդակագործութեան մի գոհար։ Այդտեղ եւս հայ ժողովուրդը պէտք է այցելէ, ուխտի գնայ։

Մի թողնէք, սիրելիներ, որ մեր նախնիքները մեզ ասեն, — Մենք տարիներ աշխատեցանք անլուր դժուարութիւններով բարձրացրինք այս հրաշալի եկեղեցիներն ու վանքերը եւ ձեզ աւանդ թողեցինք, իսկ դուք, չկարողացաք նրանց պահպանել եւ կանգուն պահել։

Ցաջորդով՝ մեր ապրումները Կապուտան ծովի շուրջ։

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ՔՈՒԼԱՏԵԱՆ

(11 Շար.)

ԴԻՒ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Ֆրանսական գրօսավայրի մը տէրը փիէր, հինգ տարիէ ի վեր կը պատրաստէ քոքթէյլ մը, զոր ոչ ոք կը խմէ։ Հինգ տարի առաջ, Փարիզ բնակող մէ ծախարուստ Ամերիկացի մը պահանջած է իրմէ, որ ամէն կէս օր, իր գալէն առաջ պատրաստէ իր խմիչքը։ Ամերիկացին ամիս մը վերջ մեկնած է, առանց փիէրին լուր տալու, որ այլեւս չպատրաստէ իր խմիչքը։ Ուստի Փիէր կը շարունակէ տակաւին պատրաստել նոյն խմիչքը, յուսալով, որ օր մը, Ամերիկացին պիտի յայտնուի եւ պիտի վճարէ 1825 քոքթէյլներուն հաշիւը։

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

L’Arlésienne

Իմ ջաղացքէս իջնելով դէպի գիւղ երթալու համար, կ'անցնինք շինութեան մը առջեւէն որ կառուցուած է ճամբուն եզերքը, լառենիներով լեցուն ընդարձակ բակի մը խորը։

Այդ շինութիւնը Փրովանսի սանտիկներուն իսկական տուն մըն է, իր կարմիր կղմինտրներով, իր լայն ճակատով՝ որ անկանոն կերպով ծակծկուած է, ապա, աւելի վերը՝ կը գտնուի վերնայարկի ըշտեմարանը՝ պարկերը բարձրացնելու իր ճախարակով, որուն քով կ'երեւին գարշագոյն յարդի քանի մը դէզեր։

Ինչո՞ւ այս տունը հետաքրքրած էր զիս։ Ինչո՞ւ անոր փակ դուռը կը սեղմէր սիրտս։

Չեմ կրնար ըսել, եւ սակայն այդ տունը սարսուռ կ'ազդէր ինծի։ Չափէն աւելի լռութիւն կը տիրէր անոր չորս դին ...

Երբ կ'անցնէիր, շուները չէին հաչեր իսկ սարեակները կը փախչէին առանց աղաղակելու ...

Ներսը, ոչ մէկ ձայն։ Ոչինչ, ոչ իսկ կենդանի ազմուկ։

Եթէ չըլլային սպիտակ վարագոյրները պատուհաններուն եւ բուխերիկէն բարձրացող ծուխը, կարելի էր խորհիլ թէ՝ վայրը անբնակ էր։

Երէկ, կէսօրուան մօտ, կը վերադառնայի գիւղէն, եւ խոյս տալու համար արեւէն, կը յառաջանայի ագարակին պատերուն տակէն, լառենիներուն շուքին տակ ...

Ճամբուն վրայ, շինութեան առջեւ, լուռ ծառաներ կը վերջացնէին յարդով բեռնաւորուած սայլի մը պարպումը։ Դուռը բաց մնացած էր։ Անցած միջոցիս ակնարկ մը նետեցի, եւ տեսայ, բակին խորը, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած եւ քարէ մեծ սեղանի մը յենած, սպիտակահեր ծերունի մը, հագած չափազանց կարճ բաճկոն մը եւ բզկտուած տաբատ մը ...

Կանգ առի։

Մարդոցմէն մէկը կամացուկ մը ըսաւ ինծի.

— Վարպետն է ... այսպէս է իր տղուն պատահած դժբախտութենէն ի վեր ...

Այդ պահուն կին մը եւ տղեկ մը, երկուքն ալ սեւազգեստ, մեր մօտէն անցան եւ մտան ագարակ։

Մարդը աւելցուց.

— Տիրուհին եւ իր կրտսերը եկեղեցիէն կուգան։

Տղուն անձնասպանութենէն ի վեր, ամէն օր կ'երթան։

Ա՜հ, պարոն, ինչ դժբախտութիւն ... Հայրը տակաւին կը կրէ զաւկին հագուստները եւ անկարելի է զինք բաժնել անոնցմէ ... Տիա, հիւ, անպիտան կենդանի ...

Սայլը շարժեցաւ, մեկնելու համար։ Ես, որ աւելին կ'ուզէի տեղեկանալ, խնդրեցի սայլապանէն նստիլ իր կողքին, եւ հոն, յարդերուն մէջ, լսեցի ամբողջ այս սրտակեղեք պատմութիւնը։

×

Ժան կը կոչուէր ան։

Սքանչելի գիւղացի մըն էր՝ քսան տարեկան, հաստատիպով, պայծառ դէմքով եւ խելօք՝ աղջկան մը նման։

Որովհետեւ չափազանց շնորհալի էր ու գեղանի, կիները կը նայէին իրեն եւ սակայն ինքը միայն մէկը ունէր իր գլխուն մէջ — փոքրիկ Առլուհի մը, ամբողջովին թաւշապատ եւ տանթելներով, որուն պատահած էր անգամ մը Առլի ճամբուն վրայ։

Սկիզբները, ագարակին մէջ այս կապը հաճոյքով չդիմաւորեցին։ Աղջիկը պչրասէր էր եւ իր ծնողքը տեղացի չէին։ Եւ սակայն, Ժան ամէն գնով կ'ուզէր իր Առլուհին։ Կ'ըսէր. « Կը մեռնիմ եթէ զայն ինծի չտան»։ Հարկ եղաւ զիջիլ։ Որոշեցին ամուսնացնել զիրենք յառաջիկայ հունձքէն։

Արդ, Կիրակի իրիկուն մը, բակին մէջ ամբողջ ընտանիքը կը վերջացնէր ընթրիքը։ Գրեթէ նշանտուքի կոչունք մըն էր։ Երիտասարդուհին ներկայ չէր եւ սակայն անոր կենացը խմած էին շարունակ։

Մարդ մը կը ներկայանայ եւ դողդոջուն ձայնով մը կը պահանջէ խօսիլ վարպետ Էսթէվին, միայն անոր, առանձին։

Էսթէվ ոտքի ելլելով, կը յառաջանայ դէպի մեծ ճամբան։

— Վարպետ, կ'ըսէ մարդը, ձեր զաւակը պիտի ամուսնացնէք աղջկան մը հետ, որ իմ հոմանուհին է եղած, ամբողջ երկու տարի։ Ինչ որ կ'ըսեմ, կրնամ փաստել։ Ահաւասիկ նամակներ։ Ծնողքը ամէն բան գիտեն եւ իրենց աղջիկը խոստացած էին ինծի։ Այն օրէն ի վեր, սակայն, որ ձեր տղան զայն կը փնտռէ, կ'ուզեն ծնողքը եւ ոչ ալ գեղեցկուհին զիս ... կը խորհիմ սակայն թէ այս բոլորէն ետք անիկա չի կրնար ուրիշին կինը ըլլալ ...

— Լաւ, կ'ըսէ վարպետ Էսթէվ, ընթերցելէ ետք նամակները, մտէք գաւաթ մը մուսքա խմելու։

Մարդը կը պատասխանէ.

— Շնորհակալ եմ... աւելի վիշտ ունիմ քան թէ ծարաւ։

Եւ կը մեկնի։

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(1 Շար.)

ԱՄԱՍԻԱՅԻՆ

ԻՐ ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Սեպտեմբեր 18ին, Առնուվիլի Վարդագոյ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ Ամասիոյ նահատակաց հոգեհանգիստը, յետոյ եկեղեցիին կից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ամասիոյ մեռելներուն նուիրուած ոգեկոչումի հանդէս մը, որուն մասնակցեցան երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ, երգերով, նուագով եւ արտասանութիւններով: Այս առթիւ շատ սիրուն ու թրթռուն ճառ մը կարդաց մեր աշխատակիցը, բանաստեղծ Արսէն Երկաթ: Կուտանք ստորեւ.—

Պիտի ուզէի անշուշտ այս քանի մը խօսքերը ուղղել ձեզի տարբեր առիթով մը, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Բայց մեր ժողովուրդին բաժինն եղան սուգի եւ յիշատակի հանդիսութիւնները :

Արցունքի մութ լճակն միայն բարձրացան մեզի համար յոյսի ծաղիկներ, եւ մենք մինչեւ իսկ սփոփանքը չունեցանք խունկ ծխելու աղօթամրմունջ՝ մեր մեռելներուն համար :

Քաղցր է սակայն զգացումը՝ որ կը համակէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ շրջապատուած ձեզմէ, սիրելի հայրենակիցներ: Ձեզմէ իւրաքանչիւրը ինծի համար եղբայր է կամ քոյր. ձեր մէջ գտնուող երիտասարդները իմ զաւակներս կը համարիմ եւ բոլորիդ հանդէպ կարօտագին յուզումով կը բաբախէ սիրտս :

Ես չեմ հաւատար որ քանի մը տասնեակ հոգի ըլլանք այս պահուն ի մի հաւաքուած՝ արծարծելու համար հայրենի սխուրին կրակը: Ներկայ են նաեւ նահատակները հազարներով, բազմամբոխ, լեցուցած են սրահը եւ մինչեւ փողոցները: Ոչ մէկ ժխոր, ոչ մէկ ձայն անոնց ներկայութիւնը կը մատնէ մեզի, բայց հոս են անոնք եւ մեր ամէն մէկուն կարօտին պատասխան կուտան իրենց յիշատակով, մեզի ժառանգ ձգուած անհուն զգացումով: Ուրեմն այնքան քիչ թիւով չենք եկած ենք հոս: Մենք հիմա հայ քաղաքի մը ամբողջ բնակչութիւնն ենք: Հայ եկեղեցիին խորանին առջեւ դարերով ծխացող բուրվառին խունկը կայ մեր շուրջը: Եթէ այս պահուն հայ տառապանքին ողբերգութիւնը կ'ապրինք, կ'ապրինք նաեւ աւելի խորութեամբ, աւելի սաստկութեամբ հայ ոգիին յարութեան հրաշալի խորհուրդը :

Բայց միամտութիւն է խորհիլ թէ հոգեհանգստեան աղօթքներով կ'անդորրանան նահատակներուն հոգիները: Մեր պարտքն է, երբ ծխուած է խունկը եւ լռած են շարականները, տակաւին հոգեկան հաղորդութեան մէջ ըլլալ անոնց հետ: Զթողուլ որ օտարութեան երկինքին իջնող ամպուքները մարեն անոնց յիշատակին բոցարծարծ կրակը: Զթողուլ որ խորտակուին լուսաշէն կամարները անոնց տեսլական՝ շիրիմներուն: Զթողուլ որ թարշամին պսակները անոնց յոյսին եւ երազին: Որովհետեւ մենք արժանի չենք հանդիսանար անոնց յաջորդներն ըլլալու, եթէ սրբազան այդ բոցը շիջի, եթէ գերեզմանները անանշան մնան, եթէ յոյսը եւ երազը չփոթորկեն մեր հոգիները :

Բայց կը տեսնեմ ահա որ ցիրուցան եւ հալածական ժողովուրդի մը զաւակները խմբուիլ կրնան դեռ : Կը նշանակէ թէ թշնամին չէ յաջողած քանդել ոգին, եթէ յաջողած է, ափսոս, արմատախիլ ընել մեզ եւ նետել աշխարհի չորս ծագերուն: Մեր ոտքերուն կառչած հողը մեր անմըկանգ կամքին, մեր անպարտելի զօրութեան գաղտնիքն ունի միշտ, եւ մենք սերմանել գիտենք ահա ոսկեղէն հունձքերու յոյսին համար: Աշխատանքի սրբազան աղբիւրէն դեռ կրնանք ուրախութեան մեծ սափորներ լեցնել, եւ մենք կրնանք փառապանծ պատուանդաններու վրայ հպարտօրէն բարձրացնել ցեղին արժէքները: Որովհետեւ կը հաւատանք թէ կեանքն է յաղթականը: Մեռելներուն տալով մեր արդար տուրքը աւելի խանդավառութեամբ, աւելի խորունկ հաւատքով կը սեւեռինք կեանքի բոցավառ հորիզոններուն: Գերեզմաններու քարեղէն լռութեան մէջ ահա կը շարժին օրօրոցները եւ սիրոյ կանչերը կը փոթորկին, սիրտէ սիրտ :

Զմոռնանք որ առանձին չենք աշխարհի մրրկոտ ճամբաներուն վրայ: Ուր որ տանին մեզ մեր քայլերը անյողդողդ կամ դեղեւուն, ունինք անբաժան ուղեկիցներ, անխօս, ստուերային:

Մենք պիտի խօսինք անոնց, պիտի պատմենք մեր ցաւերը, սպասումները, յոյսերը: Պիտի հաղորդուինք անոնց հետ: Պիտի ըսենք որ մեր յոյսը նոր սերունդին, մեր զաւակներէն, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կապուած տեսնել զայն հայրենի աւանդութեանց, անոնցմով լուսաւորել, ջերմացնել բնատենական աշխարհը : Ամէնէն գեղեցիկ աւանդութիւնը՝ որ հասած է մեզի հեռաւոր դարերէն, հանքերու մռայլ գիշերին մէջ շլացուած երկնաշող ադամանդի պէս, հայ լեզուն է: Անոր ներդաշնակ եւ քաղցրալուր հնչիւնով միայն նոր սերունդը պիտի կարենայ աղօթել նահատակներուն համար: Անոր բառերով հիւսուած երգը միայն սիրոյ գեղեցիկ հէքեաթներ կը պատմէ մեզի, եւ անոր ոսկեղար հնչիւնները հայ մանուկին շրթներուն վրայ անմեղութեան խնկաբոյր վարդերը կը ծաղկեցնեն :

Եկած ենք այսօր, պատանի, երիտասարդ եւ ծեր: Հին սերունդ եւ նոր սերունդ: Ուխտաւորներ բոլորս ալ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը, հաղորդուելու անոնց շունչին մէջ եղբայրական սիրով, ինչպէս եթէ տօնական օր մ'ըլլայ: Քանի որ չենք մոռնար անցեալը եւ մեր հոգին լեցուն է միշտ արեւաշող երկինքներու տեսիլքով, կեանքը չի դրժեր երբեք իր հրեղէն խոստումները եւ մենք ալ չենք կորսնցներ մեր հաւատքը նոր սերունդին հանդէպ :

Եթէ վերջալոյս է մեզի, ահա լուսահեղ առաւօտ է մեր զաւակներուն համար: Գիշերը կ'իջնէ շուտով եւ աշխարհի բնակիչներուն մէջ մեր տեղը չենք ունենար: Բայց մեր զաւակներուն սրբազան պարտքն է յիշել ոչ թէ միայն մեզ, այլ մանաւանդ միւսները, անոնք որ նահատակի լուսապսակն ունին իրենց ճակատներուն շուրջ : Եւ արդէն ինչ կրնանք հրիտակել անոնց աւելի վսեմ եւ գեղեցկագոյն, քան յիշատակը նահատակներուն՝ որոնք ներկայ են ամէնուրեք, ինչպէս եթէ մեր կեանքին անսահման եւ անայլայլ խորհուրդն ըլլային :

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Ամերիկահայ ծանօթ գրագէտը Հայաստանի մէջ մնացած է քանի մը օր: Առիթէն օգտուելով այցելած է Մարտիրոս Սարեանի արուեստանոցը եւ հիացումով դիտած գոյներու մեծ վարպետին անեղծ ստեղծագործութիւնները: Սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցած են: Սարեան կտաւի վրայ վերարտադրած է ամերիկահայ հիւրին դիմանկարը, իսկ Սարոյեան իր կարգին ներշնչուած է ծերունի վարպետին ստեղծագործութիւններով: Սարոյեան պտըտած է նաեւ Երեւանի տեսարժան վայրերը, այցելած է մշակոյթի օճախներ, հանդիպումներ ունեցած է գրողներու եւ արուեստագէտներու հետ :

×

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ընտիր երկերը լոյս տեսած են ռուսերէն, երկու հատորով: Այս հաւաքածոյին մէջ զետեղուած են հայ գիտնականին վերջին երեսուն տարիներուն գրած 70է աւելի աշխատութիւնները: Բոլոր յօդուածներն ալ հրատարակուած էին նախապէս, խորհրդային եւ արտասահմանեան թերթերու եւ պարբերաթերթերու մէջ: Աշխատութիւնները նուիրուած են կազակերպ միգամածութիւններու բնագիտութեան, աստղերու եղանակի վիճակագրութեան, տիեզերագիտութեան, աստղաֆիզիկներու տեսութիւններուն, լոյսի մէջ – աստղային կլանումին եւ այլ հարցերու: Յիշեալ բնագաւառներուն մէջ շարք մը նոր ուղղութիւններու հիմը դրած է :

Ժողովածուին մէջ զետեղուած են ինքնատիպ միտքեր, ինչպէս նաեւ բնագիտական եւ աստղական հետազօտութիւններու նոր եղանակներ :

ՀԱՅՊԵՏՀՐԱՏԸ լոյս ընծայած է միջնադարու հայ մեծ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» քերթուածը: Երկը գրաբարէ արդի հայերէնի վերածած է Մկրտիչ Խերանեան :

Գիրքին տպաքանակն է քսան հազար : Խմբագիրն է՝ Վ. Առաքելեան, ձեւաւորած է նկարիչ Ա. Գասպարեան: Գիրքը կը վերջանայ ծանօթագրութիւններով եւ բառարանով մը: Յառաջաբանը գրած է՝ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի թղթակից – անդամ՝ Մ. Մկրեան :

ՍԻՐԱՐՓԻ ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Հարուըրտ համալսարանի արուեստագիտութեան դասախօս եւ յայտնի բիւզանդագէտ – հայագէտ, Երեւան կը գտնուի քանի մը շաբաթ է: Նախապէս մասնակցած էր Մոսկուայի Արեւելագէտներու միջազգային խորհրդաժողովին :

Սեպտեմբեր 15ին, Մատենադարանի դահլիճին մէջ, Ամերիկահայ գիտնականը « Խիզանի մանրանկարչութեան դպրոցը 14 – 15րդ դարերուն» նիւթին շուրջ դասախօսութիւն մը տուած է, ի ներկայութեան դասախօսներու, արուեստագէտներու, նկարիչներու, գրողներու եւ ճարտարապետներու: Դասախօսութեան ընթացքին ցուցադրուած են Խիզանի մանրանկարներու պատճէնները : Ասկէ զատ Օր. Տէր – Ներսէսեան դասախօսութիւններ կարդացած է 12–13 դարերու Կիլիկիոյ մանրանկարչութեան դպրոցին մասին :

« ՀԱՅ ԳԻՐՔ » մեծ քանակութեամբ գիրքեր կ'ուղարկէ ամէն տարի, արտասահման: Նոր ուսումնական տարուան նախօրեակին Պուլկարիա ղրկած են տասը անուն 1600 կտոր դասագիրք: Շուտով դասագիրքեր պիտի ուղարկուին նաեւ Եգիպտոս, Լիբանան, Եթովպիա եւ այլուր, Քաղաքական, գեղարուեստական եւ գիտական գիրքերու կարեւոր քանակութեամբ ապսպրանքներ եղած են արտասահմանէն :

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԻ նոր աղբիւրներ երեւան հանուեցան Որոտան գետի վերի մասին մէջ: 150 մեթր խորութենէն մեծ ճնշումով մէկ վայրկեանի մէջ 12 – 15 լիթր բուժական ջուր կը ժայթքէ : Համեմատութեան համար աւելորդ չէ ըսել թէ Պիատիգորսկի, Եսենդուկիի եւ Կիսլովոդսկի նշանաւոր ջուրերը, որոնք ամէնէն նշանաւոր ջուրերը կը համարուին իրենց ժայթքումով, մէկ վայրկեանի մէջ 3 – 4 լիթրէն աւելի ջուր չեն տար :

Հանքային բուժական այս ջուրը ունի 24 աստիճան տաքութիւն : Ցատկութեամբ եւ քիմիական բաղադրութեամբ նման է Նարզանի ջուրին :

Ջուրի անսպառ պաշարը, լեռնային սքանչելի կլիման եւ գեղանիստ դիրքը կը լրացնեն Հայաստանի առաջնակարգ առողջավայրերը դառնալու պայմանը :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Եւ Կամսարականը մեծ բարկութեամբ թքեց նրա յետեւից ու սկսեց գնալ – գալ ձեռքերը տրորելով, ապա գլուխն օրօրելով նստեց, ոչ թէ նստեց, այլ կարծես ընկաւ ծառերի տակ դրուած կոճղին, որ նստարանի տեղ էր ծառայում նրան: Իշխանիկը ապստամբել է եւ հեռացել անփառ ... Առաւել վատ եղաւ ... Առաջ գուցէ եւ լսեր, իշխանաժողովի դրօշը պահելով իր մէջ. իսկ ա՞յժմ ... այժմ բնաւ չի լսի: Նա կ'երթայ անշուշտ եւ ամէնը կը յայտնի թագաւորին, ամէնքին.. Աշխարհին, որ Կամսարականի աթոռը փուլ եղաւ իշխանաժողովով եւ ... Այո, նա ապստամբեց :

Ինչ դժբախտութիւն ... Կամսարականը երբեք չէր սպասում, թէ իր հմուտ հաւաքուած թիկնապահները անճարակ դառնային այսպէս: Եթէ իմանար, որ դրանք կը լինէին այդ չափ անկար՝ կ'ուղարկէր ուրիշների :

Ի՞նչ պէտք էր անել այժմ վտանգը կանխելու համար... Պէտք է, քանի ուշ չէ, խորհել անհրաժեշտը :

— Այո, քանի ուշ է, — կրկնեց նա տեղից ելնելով եւ տարտամ քայլերով գնաց դէպի ապարանքը, որպէսզի իր առանձնարանում մենակ խորհի անելիքը... Թերեւս լաւ կը լինէր ծպտեալ մէկին ուղարկէր Անգեղայ դղեակը, — մտածում էր նա այնքան խորասուզուած, որ շուրջը ոչինչ չէր տեսնում :

Սակայն հազիւ մօտեցել էր ապարանքի մուտքին, պարսպի դարպասից սրընթաց ներս մտաւ մի հեծուոր եւ, նժոյգը զսպելով, թռաւ ցած, ապա, դեռ իշխանին չմօտեցած, պոռաց հեւասպառ :

— Դժբախտութիւն, տէր Կամսարական :

Իշխանը կանգ առաւ, մտածելով, որ դա նոյնպէս պիտի յայտնի նոյն չար գոյժը եւ սպասողական նայեց եկողին: Բայց եկողն անմիջապէս չկարողացաւ խօսել, շփոթութիւնից նա, պատշաճի հակառակ, մօտեցաւ մարակը ձեռքին եւ, խոնարհում անելով, մնաց կարկամած :

Կամսարականը ճանաչեց իր քեռայր Դաւիթ Համամու թիկնապահին եւ զարմացած նայեց նրա լռութիւնից :

— Խօսիր, վերջապէս, — բարկացաւ նա յօնքերն իրար բերելով: — Ի՞նչ դժբախտութիւն :

— Իմ տիրոջը սպանեցին, իշխան, — հեւաց երիտասարդը :

— Քո տիրո՞ջը, Դաւիթ իշխանի՞ն ... ի՞նչպէս, ե՞րբ ...

— Առաջին օրը, տէր, այստեղից մեկնելիս :

— Այստեղից մեկնելի՞ս. ճանապարհին ... եւ ո՞րտեղ, ո՞ւմ ձեռքով :

Իշխանի ձայնի մէջ որոշ նախանշաններ էին զգացւում: Իսկ գուժկան սուրհանդակը, չգիտես ինչու, յապաղում էր, բայց վերջապէս իրեն հաւաքեց եւ ասաց քաշուելով :

— Քո չինականների ձեռքով, տէր:

— Ի՞մ ... իմ չինականների՞, — եւ Կամսարականի դէմքի մկանները խաղացին :

— Այո, տէր: Խմբով փախչում էին նոր քաղաքը, Դաւիթ իշխանը հրամայեց ետ դառնալ... Եւ գուժկանն արագ, կցկտուր, տակաւին, հեւալով պատմեց դէպքը մի բեկուած ձայնով ու տեսքով, որից զգացւում էր, թէ նա ինքն ականատես է եղել դէպքին, պատմեց կարեւոր – անկարեւոր մանրուքներ իրար խառնած :

Այս պատմութիւնը լսելիս Նոր իշխանի կուրծքը նեղւում էր կարծես, նա հեւում էր եւ նրա խոշոր աչքերը ուռչում էին՝ ասես ակնակապիճներից դուրս գալու, իսկ ձեռքերն ակամայ բռունցք էին դառնում, թւում էր՝ նա զսպում է իրեն, որ չապտակի դիմացինին... Բայց երբ բոթաբերն աւարտեց իր պատմութիւնը՝ նա հեւաց նորից .

— Սպահակները յարձակուեցին եւ դուք չկարողացա՞ք պաշտպանել, օգնել նորան :

—Ոչ, Տէր, պաշտպանել անկարելի էր. նրանք շատուոր էին՝ տաս հոգու չափ, իսկ մենք՝ երկուս :

Իշխանը ներքին շուրթը դրեց ատամի տակ եւ սեւեռուն նայեց դէմին: Նրա մտքով կասկածներ էին անցնում, թէ իր կառավարիչները երբեք ճիշդ չեն հաղորդում փախչողների թիւը, վախենալով, որ ինքը կը պատժի իրենց. բայց ահաւասիկ մի օրուան մէջ քանիսն են փախել ...

— Սակայն ստո՞յգ է, որ դոքա եղել են իմ չինականները, — քիչ յետոյ հարցրեց նա, գլուխը մէկէն բարձրացնելով :

— Իրենք յայտնեցին, տէր,

— Եւ ի՞նչ եղան. ո՞ւր գնացին :

— Փախան երեւի Արշակաւան : Նրանք կացիններով էին եւ երեխաներով :

Կամսարականը, գլուխը կախ, լռեց մի պահ, ապա, երկու քայլ անելով, դարձաւ մէկէն.

— Նժոյգս... սրնկզորներ ...Թող պատրաստուին թիկնապահներս եւ զէնք առնեն :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գ. Ռուբէն Բէշիրեան վեց ամսուան «Յառաջ» կը նուիրէ Գ. Նաղաշեանի (Արժանթէօյ) :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ալֆորվիլէն խումբ մը Կապոյտ Խաչուհիներ Ս. Խաչի տօնին առթիւ ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած էին Սէն-Թիլի Հրեշտակաց Մայր Աստուածածնայ մատուռին: Ձեռնարկին զուտ հասոյթը 53 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Ս. Թէհլիրեան որբանոցին, ձեռամբ Տիկին Վ. Յ.ի: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան Ն. Ֆ. Գ. Սարգիսեանէ, Յովսէփի Հայրապետեանի (Սէնթ Ուէն) մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այսկիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Տէր Վարագ Քհնյ. Աւագեան: Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հանգուցեալ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Արհեստաւորներ (արթիզան), որոնք հաշուեցոյցով ծախելու իրաւունք ունենան, անոնցմէ ապրանք գնելու համար : Կանանց շատ լաւ քոնֆէքսիոն, որակը պէտք է համապատասխանէ «3 իրոնտելի» : Անմիջապէս ներկայանալ ֆոլեքսիոնով :

MAISON MARIE-CLAUDE
18, RUE SAULNIER, PARIS

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱՐՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ակորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թատրի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ
Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը :

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ծերեկեանց, զաւակները Պանդուխտ, Գերճ, Գօզոս եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը փութան իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնել՝ Յառաջի վարչութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ բարեկամական նուիրատուութիւններով հաճեցան ցաւակից ըլլալ, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին

ԳԵՂԱՄ ԾԵՐԵԿԵԱՆՑի

կսկծալի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ :

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ծերեկեանց եւ զաւակները 15ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մշակութային Տան Ս. Թէհլիրեան եւ Շ. Միսաքեան սրահներուն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին :

Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն) (Փարիզէն)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ (17 Րիւ Պլէօ): Օրակարգ՝ Ա) Դպրոցական հարց: Բ) Տիկին Էլլէն Բիւզանդի ի պատիւ ցերեկոյթ մը : Գ) Վարչութեան հրաժարական եւ նոր ընտրութիւն: Դ) Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Որբախնամ Մարմնի վարչութեան ընտրութիւնը այս Երկուշաբթի, իր կեդրոնատեղին, եկեղեցւոյ սրահը :

Կը խնդրուի բոլոր անդամակցողներէն ներկայ գտնուիլ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր-Սերոբ Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30-ին, սովորական հաւաքատեղին : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրիկունը Րիւ Տիւնուայի սրահին մէջ :

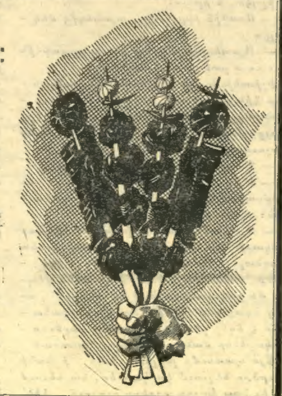

ՅԱՌԱՋ
Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.
ԿԻՐԱԿԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 2 OCTOBRE 1960
…Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8915 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4716

…ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՍՆՈԲԻԶՄ

…նախարարաց Խորհուրդը շատ խիստ, …անօգտակար միջոցներ ձեռք …առնեց դէմ՝ որոնք անհնազանդու…եան կոչ մը ստորագրած էին: Ի՞նչ կ՚ը…սէ այդ կոչին մէջ:

…երք մը մտաւորականներ «անհնազանդութեան» կը հրաւիրէին երիտասարդները …Ալժերիոյ մէջ:

…առաջին անգամ չէ որ մտաւորական…ներ պարագ կը համարին «ազգային յա…ռաջդիմ» դրօշը եւ իրենց կարծիքը յայտ…նել, ցոյց տալու համար թէ ազատական …ոգի մը գոյութիւն ունի երբեւ բնական …ժառանգը 1789ի Յեղափոխութեան:

…Ազատութի՛ւն, ինչ մեղքեր կարելի է …գործել քու անունով»:

…Անոնց մէջ կան անշուշտ անկեղծներ, …մոլորածներ, թէ պէտք չէ «զէնք …վերցնել Ալժերացի մեր եղբայրներուն …դէմ» եւ անհրաժեշտ կը նկատեն ըսել …պաշտօն՝ ամէն անգամ որ առիթը ներ…կայանայ: Եւ առիթը տրուեցաւ «ժան…սոնի ցանցին» դատավարութեան ընթաց…քին, երբ վկաները, Սարթրէն մինչեւ Ա…րակոն, ծանօթ դէմքեր էին:

…Բայց հարկ է ճշդել թէ ո՞ւր է այդպա…րտականութիւնը, հարկ է ճշդել թէ …կոմունիստ քաղաքացին Մորիս Թորէ՞զն …էր, երբ 1939ին մերժեց զէնք պարզել …Գերմանացիներուն վրայ, որոնք Խորհրդ. …Միութեան դաշնակիցներն էին այն ա…տեն, եւ Մոսկուա գնաց, անկէ վերա…դառնալու համար հերոսաբար, քանի …որ հաւք, թէ՞ զօրավար Դըգոլը որ …վտանգ իր քաղաքական համոզումնե…րուն, պատերազմի գնաց Գերմանիոյ …դէմ, որովհետեւ իր հայրենիքը այդպէս …պահանջած էր: Եւ Դըգոլը դնդակահար…ուեցաւ :

…Որովհետեւ պարտուածները անիրաւ են …միշտ :

…Այսօր Ֆրանսա մեծ ողբերգութիւն մը …ապրի, — Ալժերիան :

…Իր զաւակները, սերունդին լաւագոյնը …կորուսին կռիւներու մէջ, որոնք պա…տերազմի չեն նմանիր: Կռիւներ ուր թշ…նամին դիմացդ չէ, այլ կռնակդ :

…Ֆրանսացիներ կան որ կ'օգնեն այդ …թշնամիներուն »: Մտաւորական ըմբ…ոստ մը, գլուխն ունենալով Սարթրը …առաջնորդ մըղիքը կը ճշդէ :Սարթր …բողոքէ Ֆրանսայի դէմ : Եւ կ'ըսէ՝ ձա…անկարող է եթէ չմիանայ միակ ուժին …կը պայքարի Ֆրանս. ազատութեանց …թշնամիին դէմ, էֆ էլ էնին :

…Ինչու կ'ուզէ ապացուցանել թէ « Ֆը…րանսայի պատիւը այս բողոքողներն են եւ …ոչ մենոց զինուորները» :Թէ արտասահ…մանի համար (Սարթր իր նամակը Լատին …Ամերիկայէն գրեց), վաղուան Ֆրանսան …«անհնազանդութեան» կոչ ստորագրողնե…րն են եւ ոչ այն զօրավարները, որոնք …արիւն տեղ կը տեսնեն իրենց հայրենիքին …պարտականութիւնը :

…Հեռի չի վերաբերիր ճշդել թէ ո՞վ ի…րաւունք ունի: Ի վերջոյ ներքին խնդիր …մըն է եւ պէտք չէ միջամուխ ըլլալ ու…րիշներու ներքին խնդիրներուն, նոյնիսկ …եթէ այդ խնդիրները կը պատկանին երկ…իր մը, որ ինչպէս բանաստեղծն ըսած է, …ամէն մարդու երկրորդ հայրենիքն է :

…Բայց մենք այս բոլորին մէջ, կը տես…նենք երեւոյթ մը: Եթէ կան Սարթրի նը…ման համոզուածներ, որոնց համար դի…րք է փիլիսոփայական ազատական գաղ…ափարներով պարզել իրենց գաղափար…ները, կան սակայն ուրիշներ՝ որոնք մի…այն մտաւորական սնոբիզմ մը կը ցու…ցադրեն, ուշադրութիւն գրաւելու, ամփո…փականէն առաջ երեւալու պահանջ մը …ոչ, ի վերջոյ անհրաժեշտ չէ, երբ նկա…տի առնուին հետեւանքները եւ այն շփո…թութիւնը որ կրնայ ծագիլ նոյնիսկ հասուն …միտքերու մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՉԷԶՈՔՆԵՐԸ ԱՅՑԸՆՇԱՌՈՒԸՐ - ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Կ'ՈՒԶԷ ՆԵՂԸ ԴՆԵԼ ԱՑՔԸ

Երրորդ ուժի, այսինքն չէզոք հինգ երկիրներու պարագլուխները՝ Նքրումա, (Ղանա) . Նեհրու (Հնդկաստան), Սուքառնօ (Ինտոնեզիա), Նասր (Արաբ. Միացեալ Հանրապետութիւն) եւ Թիթօ (Եուկոսլաւիա) նամակ մը յանձնած են ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի նախագահին : Պատճէնը տրուած է նաեւ բոլոր պետութեանց ներկայացուցիչներուն: Այդ նամակով Հինգերը կ'առաջարկեն, որ նախագահ Այզընհաուըր եւ վարչապետ Խրուշչեւ վերահաստատեն իրենց շփումները: Այս առթիւ կը յայտարարեն՝ միջազգային կացութիւնը վատթարացած է եւ զիտակից այն մեծ պատասխանատուութեան որ կ'իյնայ Միացեալ - Ազգերուն վրայ, կ'որոշեն արդիւնաւոր ճիգերու նախաձեռնարկ դառնալ եւ իբրեւ առաջին միջոց կ'առաջարկեն անմիջական հանդիպում մը խորհրդային եւ ամերիկեան ղեկավարներու միջեւ: Այս նամակը մեծ արձագանգ գտած է Ասիոյ եւ Ափրիկէի պետութեանց ներկայացուցիչներուն մօտ: Ցարդ , Խրուշչեւ եւ Այզնհաուըր մերժած են իրարու հետ խօսակցիլ: Խրուշչեւ վճռաժողովի ձախողութեան ի վեր կ'ուզէ որ Այզընհաուըր առաջին քայլը առնէ : Միւս կողմէ Այզընհաուըր հասկցուցած էր թէ պիտի չտեսակցի ցորչափ ազատ չեն արձակուած « Ռա Պէ 47» ամերիկեան օդանաւին գերի ինկած երկու օդանաւորդները: Նոր առաջարկին շուրջ Ուաշինկթըն խուսափած է մեկնաբանութիւն ընելէ : Թէեւ կը կարծուի թէ Խրուշչեւի մէկ նոր խաղն է : Արդարեւ չէզոքներու առաջարկը եթէ նոյնիսկ Խրուշչեւէն չէ եկած, որ նամակին յանձնումէն քանի մը ժամ առաջ միտքին ճաշած էր, Խրուշչեւ գիտէր եւ քաջալերած է այդ նախաձեռնութիւնը: Կ'ուզէ որ Այզընհաուըր մերժէ որպէսզի կրկին հերոսանայ իբրեւ «խաղաղութեան ախոյեան» եւ ցոյց տայ ամէնուն թէ ինք ձեռքէն եկածը միշտ ըրած է բայց …

Ղանայի վարչապետը՝ Նքրումա, հայկերոյթի մը ընթացքին դիտել տուած է թէ, կարեւորը Այզընհաուըրի եւ Խրուշչեւի գլուխ գլուխի գալն է: Դէմ արտայայտուած է երրորդ ճակատի մը կազմութեան: Միեւնոյն առեն յարմար չէ նկատած որ որ Կոլ մասնակցի նախապատրաստական այս խօսակցութիւններուն, ոչ ալ Մաքմիլընը ,

Ինտոնեզիոյ վարչապետը՝ Սուքառնօ խօսք առած է ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին: Առաջարկած է որ համայնավար Չինաստան ՄԱԿի անդամ ընդունուի : Անձնապէս դէմ չէ եղած Համըրշոլտի զործունէութեան, սակայն դիտել տուած է «ներկայ ձեւով ՄԱԿը, արեւմտեան զօրութեան մէկ արտադրութիւնն է »: Առաջարկած է որ ՄԱԿի կեդրոնատեղին « պաղ պատերազմի մթնոլորտէն» դուրս փոխադրուի, այսինքն Ասիա, Ափրիկէ կամ ժընեւ:

Կոմուլքայի (Լեհաստան) ճառը ձեւով եւ ոճով Խրուշչեւի ճառին կրկնութիւնը եղած է: Առաջարկած է որ կեդրոնական Եւրոպա ապահովէական շրջան հռչակուի: Ուզած է նաեւ որ հաշտութեան դաշնագիր մը ստորագրուի Գերմանիոյ հետ:

Մաքմիլըն երկու օր Այզընհաուըրի հետ խօսելէ եաք, կրկին պիտի տեսնուի Խրուշչեւի հետ: Այս վերջինը որ լրագրողներու հարցումներուն ենթակայ էր մինչ

Օրէ Օրին

ԽԱՓՇԻԿԸ ԿԸ ՃԵՐՄԿԻ …

Պոլսոյ *Ենի Սթամպուլ* թերթին խմբագիրը, Ֆիքրէթ Ատիլ անունով մէկը «լալահառաչ ձայնիւ» կ'ողբայ Թուրք ժողովուրդին «քաղաքային անկումը » եւ արձակ - համարձակ կը պոռայ .

— վերածուեր ենք արգահատելի բազմութեան մը ու միայն սեռային տեսանկիւնէն կը դիտենք կինը…

Ինչո՞ւ այս ողբը :

Որովհետեւ, Թուրքիա կոչուած դեմոկրա՞տ, հանրապետակա՞ն եւ քաղաքակի՞րթ *վաթանին* մէջ, Մէհմէտճիքները կ'անհանգստացնեն եղեր կիները — թըրքուհի թէ *կեավուրուհի* — իրենց ցանկամոլ, հեշտամոլ, ցանկասէր, լկտի, պագշոտ, լպիրշ, հեշտասէր, կաքոտ, անառակ, յայրատ, տռփոտ, լիրբ, անխիղ, լկրտած, անպատկառ, խառնագընաց, խառնակեաց, շաղաշուտ եւ սրիկաքարոյ «խօսք - նետել»ներով :

Չմոռնամ ըսելու որ Թուրք խմբագիրը այս բառերը գործածած չէ իր յօդուածին մէջ: Նոր թուրքերէն կոչուած խեղճուկրակ լեզուի՞ն է մնացեր որ այսքան պատկերալից բացատրութիւններով կարենայ նկարագրել գռեհիկ ու վարնոց, վայրաքարշ ու ստորնաքարշ «արհեստ» մը, որուն անունն է դարպաս կամ *Ֆլըրթ* եւ որուն մէջ մասնագիտութիւն ունին Մուսթաֆա Քեմալներու նուտերը :

Մեր բերանը, տակաւին, կաթ կը հոտէր այն տարիներուն, երբ հայրիկին ձեռքին փակած կ'անցնէինք Ստամպոլի նամբաներէն: Ու բան չէինք հասկնար « անցուդարձէն »: Բայց ,անոնք, որոնց բերանը կաթի տեղ օղի կը հոտէր այդ տարիներուն ալ, կը պատմէին մեզի, աւելի ուշ, Լոնտոնի թէ Փարիզի մէջ .

— Տղա՛ք, ըսեմ ձեզի — աղտո՛տ ժողովուրդ են, աղտո՛տ … Մահմուտ Փաշայէն կ'անցնէիր կնոջդ , քրոջդ կամ աղջկանդ հետ եւ թուրք խանութպանները « խօսք կը նետէին » անոնց … Չըսուելիք, չգրուելիք խօսքեր … Տասնըչորս տարեկան աղջնակներուն ալ «հարփ» կը նետէին , լիրբերը …

×

Մտիկ ըրէք, խմբագիրն է խօսողը .

— Մինչեւ տասը տարի առաջ, կիները փողոցը կ'ըլլային՝ գիշերուան յառաջացած ժամերուն ալ: Եւ առանձին… Բայց երբ Դեմոկրատ կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ, այն մեծամասնութիւնը, որուն վրայ կռթնած էր ան , իրաւունք ստացաւ իր *քէյֆ*ին ուզածը ընելու … Այս մտայնութեան վրայ աւելցաւ խաւարամիտներուն տեսակէտը կնոջ մասին… Ու յարձակումը կիներու վրայ, գրեթէ, արդար նկատուեցաւ …

Խմբագիրը ցաւով դիտել կուտայ որ այսօր, 1960, սինեմաները, թատրոնները եւ ծովեզերքները էրիկմարդէն զատ ուրիշ բան չկայ, որովհետեւ կիները, առանձին, սինեմա, թատրոն կամ ծովեզերք երթալու կը վախնան :

Չորս տարի առաջ չէ՞ր որ Ամերիկուհի մը լեզապատա՞ռ եղաւ, որովհետեւ քաղաքակիրթուա՞ծ թուրք երիտասարդները իր հոլանի թեւերը կը կծթէին իսթիքլալ ճատտէսիէն անցնող թրամվային մէջ: Կամ ուրիշ «խուզարկութիւններ» կը կատարէին Ղալաթիոյ Թիւնէլին խաւարին ներսը …

Տասը տարի առաջ ասանկ բաներ չէին պատահեր, կ'ըսէ թուրք խմբագիրը …

Սո՛ւտ: Վերէն վար սուտ :

Տասը տարի առաջ ալ կը պատահէին, քսան տարի առաջ ալ, յիսուն, հարիւր տարի առաջ ալ: Պիտի պատահին ասկէ ետքն ալ: Որովհետեւ յառաջիկայ յիսուն, հարիւր տարուան մէջ ալ Մէհմէտճիքներու հոգին հակասեխուած ու մաքրուած պիտի չըլլայ այն հիւանդութենէն, որուն աշխարհաբար անունն է Թրքութիւն: Թերեւս, օր մը, խափշիկները ճերմըկին, բայց Թուրքին հոգին պիտի չճերմըկի: Ու յառաջիկայ հարիւրամեակին ալ թուրք Օսմանը հոլանի թեւեր պիտի կծթէ Պէյօղլուի մայթերուն վրայ : Ասանկ եկեր են, ասանկ ալ պիտի երթան..

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԻ կառավարութիւնը չեղեալ հռչակեց առեւտրական համաձայնագիրը զոր ունի արեւելեան Գերմանիոյ հետ : Համաձայնագիրը 1951ին ստորագրուած էր: Արեւմուտքը կը կարծէ թէ Փանքովի կառավարութիւնը պիտի հակազդէ այս խստութեան առթիւ թէեւ Պոն դուռները բոլորովին փակած է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դերասաններու ընկերակցութիւնը նամակ մը գրկած է տը Կոլին, այն միջոցներուն առթիւ, որոնք առնուած են անհնազանդութեան կոչը ստորագրողներուն դէմ: Սենաթիքան կ'ըսէ թէ բաստահմանադրութեան «ոչ ոք կրնայ աշխատանքէն զրկուիլ իր ծագումին, կարծիքներուն կամ դաւանանքին համար»: Անդամակիցները շատ յուզուած են այս խնդրէն եւ «Թայմզ» կը գրէ . « Եթէ ստորագրողները բռնաբարած են օրէնքը, թող դատի քաշուին, բայց արգիլել որ աշխատին եւ իրենց ապրուստը չահին, արարք մըն է որմէ չի կրնար հպարտ ըլլալ երկիր մը որ կ'ուզէ քաղաքակրթուած նըկատուիլ»: Միւս կողմէ նախկին ռազմիկներու վեց միութիւններ երկուշաբթի ժամը 19ին, Ցայթական Կամարին տակ բո-

Քիչ Լոռէն մը կուտէր ըսած է «երբ պըզտիկ էի, սորված եմ որ ուտելու առեն չեն խօսիր»: Ցայտնած է սակայն թէ աւելորդ կը նկատէ Այքի հետ տեսնուիլ, կը նախընտրէ լեռազային Քեննէտիի կամ Նիքսընի հետ խօսիլ :

ղոքի ցոյց մը պիտի ընեն «պատուելու համար լռութեան մէջ. էֆ էլ էնի զոհակներուն բոլոր զոհերը »:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դեմոկրատ կուսակցութիւնը լուծուած յայտարարուեցաւ քաղաքային դատարանին կողմէ: Հիմնուած էր 1945ին, Պայարի, Մենտերէսի եւ Քոփրիւլիւի կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթի մը համաձայն Խորհրդ. Միութիւնը հրթիռներու քառասուն կայաններ հաստատած է, կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ: Անոնցմէ տասը 8000 քլմ. հեռաւորութեան վրայ արձակուող հրթիռներու համար է, իսկ երեսունը 2500 քլմ. :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստանի ազգային տօնի նախօրեակին, Չու Էն Լայ ճառ մը խօսած է: Ցարձակած է Մ. Նահանգներու վրայ եւ խոստացած օգնել «ճընշուած » բոլոր ժողովուրդներուն : « 650 միլիոն հոգի հաշուող Չինաստանը պիտի օգնէ ափրիկեցի, ալժերացի, քուպացի եւ քոնկոցի ժողովուրդներուն, իրենց ազատագրական պայքարին մէջ»:

ՀԱՒԱՆԱՅԻ մէջ Ֆիտէլ Քասթրօ ճառի մը ընթացքին «անդրադէտներ» եւ «պատանի (առանց մօրուքի) ազէտներ » անուանած է Մ. Նահանգներու նախագահական երկու թեկնածուները՝ Քենետին եւ Նիքսընը, աւելցնելով թէ Խրուշչեւ հանճար մըն է :

ԷՍՓՐԻ թերթի խմբագրատունը խուզարկութեան կատարուած է: Վերիթէ - Լիպէրթէ թերթին հինգ խմբագիրները ձերբակալուած են եւ հարցաքննուած :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՈՍՊ ՋՏԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆ ՄԸ ԿԱՅ... ԼԵԶՈՒԻ ՄԷՋ

Հ. Ներսէս հայ լեզուին հետ իր մտերմութիւնը, զոր կ'անուանէ «հոգեբանութիւն» հայ լեզուի, կը հիմնէ ձեռագրական ապացոյցներու վրայ՝ ինչպէս այն որ... «շինեաց զտուն իւր ի վերայ աւազոյ» (Մատթ. Է. 26):

Արդարեւ, ապառաժ չեն նման ապացոյցները, այլ աւա՜զ:

Աւազ չէ՞ ինչ է ծկոյթ բառին սեռական հոլովը, ծկոյթոյ, ըստ նոյն ձեռագրական վկայութեանց, ինչպէս կ'աւանդեն Երից վարդապետաց Բառարանը եւ Բագրատունիի Քերականութիւնը:

Աւազ չէ՞ ինչ է խանութ բառին սեռական հոլովը, խանթի, ըստ Ագաթանգեղոսի մէկ ընդօրինակութեան, երբ այլ տեղ նոյն բառին բարդութիւնը կը տեսնուի գրուած՝ խանութպան, նաեւ խանութապան:

«Անդարմանելի՛ է պէսպիսութիւն ուղղագիր գրչաց», կ'աղաղակեն հայ լեզուին մեծ վարդապետները, — խօսքը ձեռագիրներու մասին է, մինչ Հ. Ներսէս կ'աշխատի լեզուաբանական ակադեմական կանոններու կապել ամէն սխալագրութիւն:

Այս իրողութեանց դէմ յանդիման, կը հարցնեմ. — Որո՞ւ հետեւիլ: Ձեռագիրներո՞ւն, որոնք կը գրեն զմեղին ու կը հոլովեն զմեղինաւ (տես Երեմ. ԼԶ. 23), թէ ստուգաբանութեան, որ բառը կ'առնէ յունարէնէ եւ կը գրէ զմիլին՝ հրահանգելով հոլովել զմիլնաւ:

Աւա՜զ, Հ. Ներսէս, աւա՜զ, այդ ամէնը աւա՜զ:

Ա՛խ, այս իմիներուն կռի՛ւը եչերուն դէմ՝ հայ լեզուի մէջ: Կը յիշեցնէ ցախիկ կոչուած թռչուններուն տապատակութիւնը ծիծեռնակներուն դէմ՝ բոյն գողնալու համար միայն:

Երբեմն, սակայն, եչն է տապատակը, ինչպէս Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ, ուր Մովսէս սեռական հոլով կ'առնէ շարունակաբար, կրկնելով սեփի, կակազելու ձեւով՝ ինչպէս կ'ընէր ի բնէ (Ել. Դ. 10), բայց յանկարծ ձայն կը փոխէ եւ կը գրէ սեփի: Ո՞վ է որ կը սխալի, — հայ լեզուին «հոգեբանութի՞ւնը» թէ ընդօրինակողին ձեռքը(*):

Եչն է, դարձեալ, տապատակը, երբ կը գրուի շիփոր, փոխանակ շիփոր ձեւին՝ ըստ ստուգաբանութեան:

Երբեմն ալ իմին է տապատակը, որ կը վտարէ երկրորդ եչը մեր վէճին առարկայ յոբելեանի բառին մէջէն, դրելու համար յոբելինի:

Մեղքը որո՞ւ ճիտը:

Եչերու եւ իմիներու այս շփոթութեան մէջ շատ չմեղադրե՛նք արեղաները, — Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան եչը չէ, այլ նոյն եչով սատրապորդ զոս-զռճամաճ Երուանդներն է շփոթած, երկու հոգի մէկ մարմինի մէջ է դրած՝ եթէ հետեւինք իր Գրականութեան Պատմութեան:

Հ. Ներսէս, այսպէս, աւա՜զ է որ կ'որսայ, աւա՜զ, բայց միայն աւա՜զ, ժամ զալով մեր ձեռագիրներու աւազուտքին վրայ: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, եթէ չունենայի հայ լեզուին վաւերական եւ հարազատ կանոններէն մին՝ ի ձեռին, ե՛ս ալ կը սուզուէի ջրեղեգներու յարափոփոխ աւազուտքին վրայ, թրթռացնելով «Մայր Արաքս»ի երգը, քրքրելով ձեռագրական մեր ժառանգութիւնը, նոյնիսկ Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի եւ ընկերներուն — փա՜ռք այս անմահներուն — քաղած վկայութիւնները, որոնց արժէքը շատ պակաս կը կշռէ Հր. Աճառեան՝ ամենայն... իրաւամբ:

Հ. Ներսէսի մեղքն այն է որ ակադեմական կանոնի կը կապէ ձեռագրական սխալ մը, ընդունելով զայն իբրեւ զարտուղութիւն կամ բացառութիւն: Հայ լեզուն զարտուղի՛, հայ լեզուն բացառութեան պատրիճնե՛ր ընէ հրէական բառի մը, մանաւանդ զայն հայացնելէ՛ ետք, հայկական եանը հրէական յոբէլին գլխուն փաթթելէ ետք իբրեւ հողմածածան դրօշակ:

Ըստ Հ. Ներսէսի, գոյութիւն ունի, յոբելեան բառին միայն յատուկ, զարտուղի հոլովաձեւ մը, — յոբելեան, սեռական հոլով՝ յոբելինի: Ցաւոյ, ձեռագրական վկայութեամբ՝ անմահութեան աթոռ տալով մեր հոլովարանին մէջ յոբելինի հոլովաձեւին, յառաջ կը վարէ այն տեսութիւնը թէ բարդութիւնները կամ ածանցումները կը կազմուին սեռական հոլովին վրայ, եւ այսպէս՝ յոբելինի հոլովաձեւին կուտայ յոբելինական ածանցական անուն մը: Աւազաշրութենէն հասնելով... աւազակապրութեան:

Վասնզի այս ձեւով կը յափշտակուին ուղղական հոլովին իրաւունքները: Ուղղական հոլովը կը դառնայ... ջուրի, — չի ծնիր, ոչ նոր հոլով կը կազմէ, ոչ ածանցում, ոչ ալ բարդութիւն:

Այս տեսութիւնը կ'արծարծէ հին վէճ մը, թէ ուղղականը, երբեմն կոչուած նաեւ՝ անուանական կամ անուանական, հոլովաձեւ չէ, քանի որ չի հոլովեր բառերը: Այսինքն թէ գլխարկ չի դներ բառերու գլխուն կամ կօշիկ չի հագցներ՝ մէկուն մէկ ձեւով, միւսին՝ ուրիշ ձեւով:

Հաց բառը, այսպէս գրուած, հոլովեալ չէ, ուրեմն ուղղական կոչուած հոլովը ո՞ւր է: Ոմանք կ'առաջարկեն հոլովական «արմատ» կամ «բուն» տարազները:

Բայց այս վէճը տարազաբանական... սոփեստութիւն է, ուրիշ բան չէ: Ինծի կը յիշեցնէ տարբեր վէճ մը... բուսաբանութեան մէջ, — պնդողներ կան թէ պտուղ չէ թուզը, այլ ծաղիկ՝ ըստ տարազներու, որոնք կը կազմեն գիտական բարբառին այբուբենը:

Դե՛ւ, դե՛ւ, համկխոտ ձգէ սխս որ դուրս չելլե՛մ իմ նիւթէս:

Բայց, վարդապե՛տ, ինչո՞ւ նախապատիւ համարիլ սեռական հոլովը այսպէս՝ բարդութեանց կամ ածանցումներու հայրութեան իրաւունքին մէջ: Անո՞ր համար, արդեօք, որ սեռական կը կոչուի՝ ըստ յունարէնին, ինչպէս Ֆրանսականին, ժենիթիւ, — այսինքն՝ ծննդական: Ուրիշ խօսքով՝ վասնզի հայրութիւն կ'ընէ բառաստեղծութեան մէջ: Արդարեւ, ըստ հին քերականութեանց, կոչուած է նաեւ հայրենի հոլով: Ուրիշ անուննե՛ր ալ ունի, սակայն, այս պատուական հոլովը, — կոչուած է նոյնպէս ստացական: Նկատելով որ սեռական հոլովը եղբայր է տրական հոլովին հետ կամ հարս ու փեսայ, — այս վերջինը կոչուած է նաեւ թքթական ու պատուիրական հոլով, — չա՜տ կ'երկարի իր իրաւունքներուն սահմանը:

Բա՛րդ, բարդ է հոլովներու իրաւունքի հարցը մասնաւորաբար բարդութեանց մէջ, ուր ամէն մէկ հոլով կը կորսնցնէ իր ձեւը, նոյնիսկ կը դառնայ յաճախ ուղղական, — բայց կը պահէ իր սեռական, բացառական, գործիական ինքնութիւնը եւ բոլոր իրաւունքները: Ի՞նչ հարկ երկարելու, ինծի կը թուի թէ Հայր Ներսէս չի հետաքրքրուիր նման հայրական, այսինքն աճողական իրաւունքներով, ինչպէս են մեր բոլոր վանական հայրերը, այլ միայն կը հետեւի... յունական ու լատինական քերականութեանց ուսուցման:

Ցոյներուն ու Լատիններուն բարեւ տալէ առաջ, — զանց առնելով հոլովազրկութիւնը՝ մասնաւորաբար բարդութեանց կազմութեան մէջ, որ կը համարուի մեր լեզուին ամէնէն հարուստ, ամէնէն ինքնատիպ եւ ամէնէն հարուստ ժառանգութիւնը, — կ'ուզեմ այստեղ յիշել վէճը, որ տեղի ունեցած է, աւելի քան մէկ դար առաջ, հայ լեզուի երկու տիտաններուն միջեւ, երկուքն ալ Վենետիկեան Մխիթարեան: Կ'անուանեմ Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան եւ Հ. Արսէն Բագրատունի: Երբ կը պատասխանէր այս վերջինը, առաջինը... մեռած էր արդէն:

Ի՞նչ փոյթ, մահը մարմնական է, վէճը՝ յաւիտենական: Ապացոյց որ կը նորոգուի այսօր:

Հ. Ներսէսի պնդումին ձեւով, թէ սեռականէն միայն կը կազմուի բարդութիւնը կամ ածանցումը, Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան եւս կ'ուսուցանէր թէ «սեռականէն կ'ըլլայ բարդութիւնը»: Ընդհակառակն, Հ. Արսէն Բագրատունի կ'ուսուցանէր թէ «ամենայն բարդութիւն ստուգաբար յուղղականէ է», եւ կարծես ուզելով պատասխանել Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանին՝ կ'աւելցնէր. «Եւ ոչ թէ ի սեռականէ՝ համաձայն վերջին, որպէս բըւեցաւ ումեմն»:

Վստահ եմ թէ Հ. Արսէն Բագրատունի իրաւունք պիտի տար ինծի՝ եթէ բանար աչքերը: Այն ատեն բերանն ալ բանալով պիտի հաստատէր ինչ որ պիտի ըսեմ, յունական ու լատինական քերականական կանոններու քննութենէն ետք, թէ ինչո՛ւ սխալ է յոբելինական ածանցումը, երբ թէ կազմուած՝ սեռական հոլովաձեւին անունով:

Սխալներն ալ ունին իրենց... օրէնքը եւ տրամաբանութիւնը: Մինչեւ այժմ ցոյց տուինք աչքերուն մեղքը, — կարգը եկաւ սխալալսութեանց կազմական օրէնքներուն, այն վկայութեամբ թէ ամէն լեզու իր տուրքը տուած է այդ օրէնքներուն՝ առաւել քան զառաւել:

Լեզուն սիրողին կը մնայ զատել ուղիղը սխալէն... սաղ զատելու պէս:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ցուցուած մեր նախորդ յօդուածին. — Ընկոյզ բառը, գիմով գրուած, հատ մը եւս գտայ Ծննդոց Գիրքին մէջ, տես Գլ. Լ. 37:

ԳՐԱԿԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՒԵ՞Ն

Օր. Մաննիկ Պէրպէրեանի գրականութեան հետեւած եմ շատ կանուխէն: Եթէ կը փորձուիմ իր մասին գրել, պատճառը այն յօդուածը չէ, որով կը մեղադրէր քննադատն ու քննադատութիւնը, անոնց կողմէ անտեսուած ըլլալով: Պատճառն այն է, որ վերջերս իր քանի մը գրուածքները թիւրիմացութիւններ ունէին, որոնց անդրադարձած չէր դժբախտաբար:

Վերջին յօդուածը «Զրոյց փիղակներու մասին» («Յառաջ», 25 Սեպտեմբեր), առաջին տողերէն իսկ հակասութիւն մը կը մատնէր: «Փափուկ խնդիր մըն է, կը գրէր, հեղինակի մը համար, խօսիլ իր իսկ գործին վրայ, բայց ներեցէք ինծի, որ պիտի ջանամ այդպէս ընել, տրուած ըլլալով ներկայացուած գործիս անծանօթ հանգամանքը արտասահմանեան հայ գրականութեան մէջ»:

Քիչ մը վարը, ճիշդ երրորդ պարբերութեան մէջ կը գրէր. «Հեթանոս Ցորեր փիղակներու հատորիս երեւցած ատեն, հեռաւոր Եգիպտոսի մէջ, շատ խօսուեցաւ այդ գիրքին մասին, եւ անոր վրայ գիրքը ամբողջովին սպառեցաւ»:

Եգիպտոսը նոյնքան արտասահման է, ինչպէս Փարիզը: Ուրեմն իր գիրքը անծանօթ մնացած չէ եւ սպառած է: Ինչո՞ւ մեղադրել Փարիզի հայկական շրջանակները, երբ «անթափանցելի լռութիւն մը պահուած է անոր հանդէպ»: Որովհետեւ ոչ թերթերը եւ ոչ ալ գրագէտները

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

L'Arlésienne

Հայրը ներս կը մտնէ: Կը գրաւէ անկարեկիր իր տեղը սեղանին վրայ, եւ ճաշը կը վերջանայ լռութեամբ:

Այդ իրիկուն վարպետ Էսթէվ եւ իր զաւակը միասին կը մեկնին դէպի դաշտերը: Երկար ժամանակ կը մնան դուրսը եւ երբ կը վերադառնան, մայրը տակաւին կը սպասէր անոնց:

— Կին, կ'ըսէ վարպետը զաւակը բերելով, համբուրէ զայն, դժբախտ է ան...

×

Ժան այլեւս բնաւ չխօսեցաւ Արլուհիին մասին:

Եւ սակայն շարունակ կը սիրէր զայն եւ առաջուընէ աւելի, այն օրէն ի վեր երբ իրեն ըսին թէ ան գտնուած էր ուրիշի մը բազուկներուն մէջ:

Շատ հպարտ էր՝ բան մը ըսելու համար: Եւ այդ բանն էր որ զինքը սպանեց. խեղճ տղայ:

Յաճախ անկիւն մը քաշուելով, ամբողջ օրեր կ'անցընէր միայնակ, առանց տեղէն շարժելու:

Ուրիշ օրեր, ահաւոր մոլուցքով մը կը կառչէր հողին եւ մինակը տասը հոգիի աշխատանք կը կատարէր մէկ օրուան մէջ:

Իրիկունը երբ իջնէր, կ'առնէր Առլի ճամբան եւ կը քալէր մինչեւ որ վերջալոյսին մէջ նշմարէր զանգակատուներու կատարները քաղաքին: Այն ատեն կը վերադառնար:

Երբեք աւելի առաջ չգնաց:

Ագարակին մարդիկը զայն այսպէս տխուր տեսնելով, չէին գիտեր ինչ ընէին:

Դժբախտութեան մը վերահաս վախը կար:

Անգամ մը, սեղանին վրայ, մայրը արտասուալից աչքերով դիտելով իր զաւակը, ըսաւ անոր.

— Լաւ ուրեմն, լսէ ինծի, Ժան, եթէ այնուամենայնիւ կ'ուզես զինքը... լաւ, կուտանք զայն քեզի:

Հայրը, ամօթէն շիկնած, գլուխը ծռեց:

Ժան գլուխով ժխտական պատասխան մը տալով, դուրս ելաւ...

Այդ օրուընէ սկսեալ փոխեց իր ապրելակերպը, միշտ զուարթ ձեւացնելով ինքզինք, իր ծնողքը ապահովելու համար:

Այնուհետեւ զինքը տեսան պարահանդէսի սրահներուն մէջ, գինետուները, տօնավաճառները, բոլոր զուարճութեան վայրերը, ուր միշտ կը ներկայանար իբր պարագլուխ.

Հայրը կ'ըսէր. «Բժշկուած է...»: Մայրը, սակայն, միշտ մտահոգ էր եւ աւելի քան կը հսկէր իր զաւակին վրայ:

Ժան կը պառկէր կրտսեր եղբօրը հետ, շերամանոցին կից: Խեղճ կինը, անկողին մը փռած էր իր տղոցը կողքին, այն առարկութեամբ թէ շերամները գիշերը կրնային պէտք ունենալ իրեն:

Վրայ հասաւ Սուրբ Եղիգիոսի տօնը, որ սուրբն է տանտիկիններուն:

Մեծ խրախճանք ագարակին մէջ: Շաթոնէօֆի գինի կար ամէնուն համար, նոյնպէս եփած գինի, որ անձրեւի պէս կը տեղար:

Յետոյ հրթիռներ արձակուեցան դէպի օդը, գունաւոր լապտերներ կախուեցան:

Կեցցէ Սուրբ Եղիգիոսը:

Անդադար պարեցին: Կրտսերը այրեց իր նոր շապիկը...

Ժանն ալ գոհ ըլլալ կը թուէր, կ'ուզէր պարել իր մօրը հետ: Խեղճ կինը ուրախութեան արտասուքներ կը թափէր:

Կէս գիշերին գացին քնանալու: Ամէն ոք հանգիստի պէտք ունէր:

Ժան չէր քնանար: Կրտսերը պատմեց թէ ամբողջ գիշերը արտասուեց ան ու հեծկլտաց:

Ահ, կը վստահեցնեմ ձեզ թէ խեղճը դէշ կերպով խոցուած էր սրտէն...

×

Հետեւեալ օրը, արշալոյսին, մայրը իմացաւ որ մէկը վազելով կ'անցնէր սենեակէն:

Գէշ նախազգացում մը ունեցաւ:

— Ժան, դո՞ւ ես...

Ժան չպատասխանեց, արդէն սանդուխներուն վրան է:

Շուտ, շուտ, մայրը ոտքի կ'ելլէ.

— Ժան, ո՞ւր կ'երթաս:

Ժան կը բարձրանայ դէպի վերնայարկը, մայրը կը հետեւի իրեն:

— Զաւակս, Աստուծոյ սիրոյն:

Տղան կը փակէ դուռը եւ կը քաշէ նիգերը:

— Ժան, իմ Ժանս, պատասխանէ, ինչ պիտի ընես:

Սարսռահար, մթնշաղին, խարխափելով, իր դողդոջ ձեռքերով կը փնտռէ դրան սանակը...

Պատուհան մը կը բացուի, կը լսուի աղմուկը բակին սալայատակներուն վրայ ինկող մարմնի մը...

Եւ այսքան...

Խեղճ տղան ըսեր է. «Շատ կը սիրեմ զինքը. կը մեկնիմ...»:

Ահ, թշուառ սիրտ: Քիչ մը չափազանցութիւն է որ արհամարհանքը չի կրնար սպաննել սէրը:

Այդ առաւօտ, գիւղին մարդիկը հարց կուտային իրարու թէ ո՞վ էր արդեօք որ կը պոռար այդպէս վարպետ Էսթէվի ագարակին մօտ:

Բակին մէջ առաւօտեան ցօղով եւ արիւնով ծածկուած քարէ սեղանին առջեւ, կիսամերկ մայրը կը հեծկլտար անմխիթար, իր բազուկներուն մէջ գրկած մեռած զաւակը:

ԱԼՖՈՆՍ ՏՕՏԷ

(«Նամակներ Ջաղացքէս» հատորէն)

(2 եւ վերջ)

…ած են իր առենին այդ գիրքը։ …ենոյ, ինչո՞ւ նախանձով դիտել նաեւ …ննոթ զրագէտներ Գ. Զօհրապի եւ Ե. …մաքչեանլեանի վիպակներն ու պատ…ածքները։

Եթէ մինչեւ այսօր կը վերհրատարակ…ին ու կը փնտռուին անոնց գործերը, …անաւանդ հին սերունդին կողմէ, պատ…ն այն է, որ անոնք կը խօսին ընթեր…ողներուն միտքին ու հոգիին։

…ալով նոր ընթերցողներու, Օր. Մ. …կրպէքեան աւելի մեծ թիւրիմացութեան …ւած է։ Հայ նոր սերունդը, այն …որ սփիւռքի մէջ կը կազմուի, ան…անօթ է մեր գրականութեան, հին թէ …նոր, ոչ թէ այդ գրականութիւնը «լալ…ան գրականութիւն» է, ոչ թէ անոր բո…վանդակութիւնը հայկական դժբախտու…թիւններու, ջարդերու, ղուլումներու, …անպատի ահաւոր պատկերներու եւ «Արցունքի Հովիտ»ի գրականութիւն է, …այլ որովհետեւ իբրեւ Հայ հանոյք չի …ար ան հայկական գրականութենէն։ …այկական միջնակարգ վարժարաններէ …ած չէ, իր զգացումն ու մտածումը օ…տար է եւ օտար միջավայրով ու մթնո…լորտով շաղախուած է իր էութիւնը։ «Զարմանաք թէ ինչո՞ւ հայերէն գիր…քեր չեն կարդացուիր, մանաւանդ նոր …սերունդին կողմէ» ինչպէս որ յօդուածա…գիրն ալ կը հաստատէ։

…նայի այս առթիւ յիշել բազմաթիւ …գործեր, վիպական, յուշագրական նոյն…իսկ բանաստեղծական, որոնք Օր. Մ. …կրպէքեանի ակնարկած ու փնտռած հա…մամարդկային գրականութեան բովան…դակութիւնն ունին եւ հայ գրականու…թեան սեփականութիւնն են, բայց մեր …նոր սերունդը անոնց ալ անծանօթ է, իր …մայրենի լեզուով բլլալուն հակառակ։

«Զրոյց վիպակներուս մասին» յօդուա…ծը ինքնակենսագրական յուշագրութենէ …տարբեր բան մը չէ, ինչպէս բազմաթիւ …գրագէտներ փորձած են։ Մեր գրականու…թեան պատմութենէն պիտի յիշեմ երեք …օրինակներ։

Տիրան Չրաքեան 1906ին լոյս ընծայեց …իր «Ներաշխարհ»ը կէս բանաստեղծական …եւ կէս իմաստասիրական արձակ գրակա…նութիւնը։ Այս ինքնատիպ գործը ունե…ցաւ իր նպաստաւոր եւ աննպաստ քննա…դատութիւնը։ Հեղինակը «Բիւզանդիոն»ի …մէջ 1906ին նախ եւ յետոյ 1908ին, «Կար…ծիքներ եւ կարծումներ» խորագրով, տը…ւաւ յօդուածաշարք մը, մեկնաբանելու …համար «Ներաշխարհ»ի չարժառիթներն …ու երեւոյթները։

…Միսաք Մեծարենց, «Ոսկի արիչին …ատոր արձակ գրական հատորին մէջ, …ինքնապատութեան փորձ մը» ունի։ Դա…սական օրինակ մըն է նման «զրոյց»ի մը։

…Գալով Յակոբ Օշականին, առիթով մը …կը հարցնէր. «Ո՞վ պիտի գրէ Օշականին …կեանքը», որ ուրիշ բան պիտի չըլլար, եթէ …ոչ իր կենսագրութիւնը, գործերուն բա…ցատրութիւնը եւ արուեստին ու քննադա…տութեան սահմանումը, աւելի լայն սահ…մաններու մէջ։

Հետեւաբար Օր. Մ. Պէրպէրեան կը …կարծէ, եթէ կը կարծէ թէ «Արտասահ…մանի գրագէտներուն համար, նոր ասպա…րէզ մը բացուած է, այն է ներկայացնել …իրենց գիրենք եւ իրենց գործերը»։

…Իսկ եթէ «Հեթանոս Տղայ» հատորին …մասին շատ խօսուած է եւ ամբողջովին …գնահատուած է, ինչպէս որ կը հաստատէ հե…ղինակը, պատճառն այն է որ վիպակնե…րուն բովանդակութիւնը, հակառակ հե…ղինակին իսկ հաւաստիքներուն թէ զանա…զան ծամբորդութիւններէ կրած տպաւո…րութիւններով մշակուած են անոնք, կը …մէջ հայկական բովանդակութիւն, տի…պարները եւ միջավայրը ընդհանրապէս …հայկական են, նոյնիսկ «ազգային ջիղ»ով …գրականութիւն մը կը ներկայացնէ։

Բազմաթիւ Հայեր հայերէն գիրք չեն …կարդար, ոչ թէ այդ գրականութեան հայեցի …բովանդակութիւն ունենալն է, այլ՝ հայ …մանուկը, հայ անհատը ընդհանրապէս …գիրք մը գնելու, հեղինակ մը քաջալերե…լու, անձնական մատենադարան մը կազ…մելու հաճոյքէն հրաժարած են դժբախ…տաբար արտասահմանի մէջ։

Այս ցաւագին հարցին մասին շատ ան…գամ խօսուած ենք։ Բայց այդ նոյն Հայերը …մէջ չէ քանի մը հատ օտար թերթ կը …գնեն, ամէն տեսակ բովանդակութեամբ։

Օր. Մ. Պէրպէրեան դարձեալ թիւրիմա…ցութեան մէջ է, երբ կը կարծէ թէ ամէն …հեղինակ իր գործերուն մասին խօսելով, …գործերը ներկայացնելով, ընթերցողնե…րուն հաճելի առաւելութիւ… պիտի աւելնայ։

Գրական զրոյցները կը բաւե՞ն։

Միջին Արեւելքի մէջ, ուր աւելի նպաստաւոր պայմաններ գոյութիւն ունին, ուր հայ հաւաքականութիւն մը կ'ապրի, ուր բազմաթիւ միջնակարգ վարժարաններ կան եւ որոնց մէջ կը տիրէ հայկական - դաստիարակչական ոգի, գիրքերու սպառումը երբեք նպաստաւոր չէ եղած այս քանի մը տարուան մէջ եւ գիրքերու ցուցահանդէսները յաւախոր բրած են կազմակերպողները, հրատարակչականներն ու գրատուները։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Տղայ էի, հազիւ եօթը տարեկան, երբ կը պտուէի Պուլկարիոյ Ռուսճուք քաղաքը։

Գիշեր մը, առաջին անգամ բլլալով, հայրս զիս թատրոն տարաւ։

Երբ ներս մտանք դահլիճէն, ներկայացումը նոր էր սկսած։ Ուշանալը հինաւուրց սովորութիւն է մեր մէջ։ Սրահը արդէն մթութեան մէջ էր եւ բեմին վրայ կը շարունակուէր խաղը։

Ցանկարծ բեմին վրայ ալ իջաւ կիսախաւար մը։

Պահ մը այսպէս շարունակուելէ ետք, յանկարծ այդ կիսախաւարին մէջէն բարձրացաւ ձայն մը, մռայլ, խորհրդաւոր եւ դաժան.

— Երդուեցէ՜ք, երդուեցէ՜ք.. երդուեցէ՜ք…

Մանուկ յիշողութեանս վրայ խոր տըպաւորութիւն էր գործած այս պատկերը։ Աւելին չեմ յիշեր, միայն գիտեմ այնքանը, որ երբ թատրոնէն դուրս եկանք, հայրս ինծի բացատրեց թէ ներկայացուածը Շէյքսփիրի «Համլէտ»ն էր եւ թէ՝ Համլէտի դերակատարն էր՝ դերասանկապետ Գալֆայեան։

Տարիները անցան։ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումին փոխադրուեցանք Պոլիս։

Դարձեալ սահեցան տարիները, եկաւ Պալքանեան պատերազմը, անոր յաջորդեց Ա. աշխարհամարտը, տարաբերի Եղեռնը որ անճիտեց մեր ժողովուրդը եւ ապա Զինադադարը։

Ցնծութեան օրեր էին։ Վերսկսած էր թատերական շարժումը, արձակուած էին կապանքները եւ Հայոց լեզուն վերստին սկսած էր բարբառիլ բեմերէն։

Ու ահա օր մը, յայտարարուեցաւ որ դերասան Կարապետ Գալֆայեան, մասնակցութեամբ Պոլսահայ Տրամաթիքէի անդամներուն, պիտի ներկայացնէր Շէյքսփիրի «Համլէտ»ը, Վարիէթէ թատրոնին մէջ։

Վերյիշեցի խակոյն Ռուսճուքի ներկայացումը, որ այնքան խոր տպաւորութիւն էր գործած վրաս։ Կը մտածէի սակայն թէ բան մը չէի հասկցած այդ ներկայացումէն եւ ոչ մէկ կարծիք կարողացած էի կազմել Գալֆայեանի արուեստին մասին։ Հիմա որ գիտէի թէ ո՞վ էր Շէյքսփիրը եւ ո՞վ իր հերոսը, ուզեցի ճանչնալ նաեւ այդ հերոսը մարմնաւորող արուեստագէտը։

Եւ սակայն, այդ բախտը չվիճակուեցաւ ինծի։ Պացի թատրոն։ Շատ ժողովուրդ չկար։ Կարապետ Գալֆայեան մերժեց խաղալ, առարկելով որ ներկայ հասարակութիւնը բաւական չէր…

Շատ ափսոսացի, խնդրեցին, սակայն ի զուր։ «Վիրաւորուած» արուեստագէտը մերժեց վճռականապէս։

Մասնակցող դերասանները՝ Մկրտիչ Ջանան, Զափրաստ, Հրանդ Սահփանեան, Սարիմ Մաքսուտեան եւ տակաւին ուրիշներ եկան այն եզրակացութեան՝ որ ոչ թէ անոր համար որ բաւականաչափ ժողովուրդ չկար, այլ անոր համար կը հրաժարէր Կարապետ Գալֆայեան խաղալէ, որովհետեւ չէր կրնար խաղալ… որովհետեւ կը վախնար խաղալ…

×

Արեւմտահայ եւ արեւելահայ հասարակութեան մէջ շատ է խօսուած Կարապետ Գալֆայեանի մասին, իր տարօրինակութիւններուն պատճառով։

Բնիկ արեւմտահայ այս դերասանը տասնեակ տարիներ Եւրոպա շրջելէ եւ թատերական ուսում ստանալէ ետք, հաստատ է Կովկաս, ուր սակայն երբեք չէ կրցած յարմարիլ տեղւոյն թատերական պայմաններուն եւ մանաւանդ հոն գործող դերասաններու հակակցողութեան եւ արուեստի մօտեցումին հետ։

Գեղեցիկ տղամարդ է եղած Կարապետ Գալֆայեան։ Նրբիրան, բարձրահասակ, մեղմ դիմագիծով, սեւ աչքերով եւ թուխ մազերով։

Կովկասի մէջ իր առաջին տարօրինակութիւնը ի յայտ է բերած հետեւեալ պարագաներուն մէջ։ Այս մասին, հանգուցեալ դերասան Վաղարշ Վաղարշեան իր յուշերու հատորին մէջ կը բերէ հետեւեալ վկայութիւնը.—

«…Ներկայացման օրը, նշանակուած ժամին նա չէր եկել թատրոն։ Լեփ – լեցուն դահլիճը անհանդստանում էր։ Խաղացւում էր Սոբինդբերգի «Հայր» դրաման, որից յետոյ Գալֆայեանը պէտք է հանդէս գար Համլէտի դերում։ Մենք՝ երիտասարդներս ընկանք փողոցներըԳալֆայեանին փնտռելու։ Նա իր տանը չէր։ Ես նրան հանդիպեցի Վերայի կամուրջի մօտ, ձեռները թիկունքին, գլուխը բարձր, հայեացքը երկնքին յառած, կարծես քայլելիս աղօթում էր։

— «Պարոն Գալֆայեան, թատրոնում ձեզ են սպասում,— հեւ ի հեւ սաում եմ ես։

«Նա ինձ տանում է իր թեւի տակ, չոյում մազերս եւ անշտապ ու յուզուած պատասխանում է.

— «Գուլպաներս մաշուած են, տղաս։ Մաշկուած գուլպաներով կարելի՞ է Համլէտ խաղալ… Դանիմարքացի իշխանը կը հանդուրժէ՞ …»։

Այս է եղած Կարապետ Գալֆայեանի առաջին շփումը Կովկասահայ հասարակութեան հետ։

Ի վերջոյ հանդէս եկած է Համլէտի դերով, որուն մասին կարծիքները բաժնուած են երկու մասի։

Գտնուած են մարդիկ, որոնք հաստատ համոզուած են, գոյացուցած որ Կարապետ Գալֆայեան Մեծ Անգլիացին խորապէս ըմբռնած Շէյքսփիրագէտ մըն է, մանաւանդ հանճարեղ թարգման մը մանաւանդ Համլէտի տիպարին։ Եղած են մարդիկ ալ որոնք զինքը նկատած են միտումնական շունչով տարուած անհասատարակչիս մը, որ «լաւ ծանօթ էր Շէյքսփիրին եւ Աստուածաշունչին եւ վերջինով բացատրում էր առաջինը» (Վաղարշ Վաղարշեանի Յուշերէն)։

Կարապետ Գալֆայեանի պաշտպաններուն եւ հակառակորդներուն պայքարը հետզհետէ աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ։

Խնդիրը կը հասնի զայն հրաւիրելու Կովկասի Տրամաթիկական ընկերութեան մէջ։ Եւ սակայն անկարելի կ'ըլլայ։

Տ. Յովհաննէսեան որ եղած է Կովկասի Հայ Տրամաթիքական ընկերութեան նախագահ եւ իր այդ հանգամանքով իրաւասութիւն է ունեցած Կարապետ Գալֆայեանը հրաւիրելու խումբ, չէ յաջողած այդ ծրագիրը իրագործել, հակառակ այն իրողութեան որ ինք անձնապէս եղած է Գալֆայեանի արուեստին ջերմ պաշտպան եւ անոր մասին գրած է հետեւեալ տողերը.—

«…Գալֆայեանը աստուածային կայծ ունի, լուրջ ու խոր դերեր ըմբռնելու ընդունակութիւն եւ այն արտայայտելու շնորհք ու ձիրք»։

«Հորիզոն» թերթը իր կողմէն չէր դադրեր Գալֆայեանի արուեստը ջատագովելէ։ «…Գալֆայեանը — կը գրէ նոյն թերթը — փողոցում լինի, տանը, թէ բեմի վրայ, նա Համլէտ է եւ ուրիշ ոչինչ։ Նա միակ մարդն է մեր մէջ որ կարող է Շէյքսփիր հասկանալ եւ խաղալ»։

Եւ այս տողերը կը գրուէին այն միջոցին, երբ Հայոց բեմին վրայ Սիրանոյշն ու Զարիֆեանը կը խաղային «Համլէտ», իսկ Յովհաննէս Աբէլեանը՝ «Օթէլլօ», «Լիր Արքա» եւայլն։

Ճիշդ է որ Կարապետ Գալֆայեան տաղանդաւոր դերասան է եղած։ Սակայն իր խորախորհուրդ միստիքականութիւնը պատճառ է եղած իր արուեստին հասատարակչութեան խաթարումին։

Այս առթիւ կարեւոր կը նկատեմ դարձեալ վկայութիւն մը բերել Վաղարշ Վաղարշեանի Յուշերէն, ուր մեծանուն դերասանը կը գրէ.—

«… Ի վերջոյ չըմբռնեց եւ մինչեւ օրս էլ պարզաբանուած չէ այն շատ կարեւոր խնդիրը, որ Յովհաննէս Աբէլեանը, Յովհաննէս Զարիֆեանը, Օլգա Մայսուրեանը եւ ուսուհայ արտիստական ողջ ընտանիքը չէր կարող յարմարուել Գալֆայեանի արուեստին։ Նրանց միատեղ, միահնչիւն խաղը անհնարին էր, որովհետեւ այդ դէպքում Գալֆայեանը խօսելու էր երկնքի հետ, իսկ Աբէլեանը նայելու էր ուղիղ խաղընկերոջ աչքերին՝ իբրեւ հոգեկէն արարածի»։

Եւ սակայն, յանուն ճշմարտութեան, պէտք է ըսել նոյնպէս որ Գալֆայեան ամուր կառչած իր սկզբունքներուն, երբեք չէ ուզած հրաժարիլ անոնցմէ։ Պոլսահայ մեծանուն դերասաններ, ինչպէս Պետրոս Ադամեան, Սիրանոյշ, Արմէն Արմէնեան, եւ աւելի ուշ Վահրամ Փափազեան իրենց մեծաշունչ տաղանդներուն հետ բերած են նաեւ մելոտրամադիկական վերամբարձութիւն, խօսքի եւ շարժումներու դերլարուածութիւն, հանդիսատեսին ջիղերը պղցելու հակում, եւ սակայն անոնք ժամանակի ընթացքին յաջողած են յարիլ արեւելահայ թատրոնի իրապաշտ դպրոցին եւ այդպէսով յղկելով իրենց տաղանդը, իրագործած են արուեստի բարձր սկզբունքներ։

Այդ մեծանուն արուեստագէտները անգամ մը Կովկաս ոտք դնելէ ետք յաջողած են իրենց վրայէն թօթափել ամէն ինչ որ արհեստական էր եւ ցուցադրական ու վերջնականապէս կարողացած են խմատաւորել ու բազմապատկել իրենց տաղանդը, հասցնելով զայն հանճարի։

Կարապետ Գալֆայեան դժբախտաբար չկարողացաւ անցնիլ այդ «մազէ կամուրջ»ը, իրեն համար չկրցաւ պատրաստել նոր բեփէրթուար ու միշտ մնաց կառչած իր միստիքական Համլէտի փէշերուն։

Եւ այդպէս ալ մահացաւ։ Անյայտ է իր մահուան վայրն ու թուականը։

Ամէն պարագայի մէջ Հայոց թատրոնը ապրած է ու կ'ապրի Կարապետ Գալֆայեանի նման «Թենթ»երու շնորհիւ, որոնց յիշատակին հանդէպ երախտագէտ յարգանք պէտք է ունենանք։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, ամերիկահայ վիպագիր Սարոյեան Հայաստան կը գտնուի այս օրերուս։ Սեպտ. 19ին, Երեւանի արուեստի աշխատաւորներու տանը մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը։ Ներկայ էին մայրաքաղաքին ծանօթ գրողները, արուեստագէտները եւ հանրային կազմակերպութեան ներկայացուցիչները։

Հայաստանի Թոլհ. Գրողներու Միութեան քարտուղար Հրաչեայ Յովհաննիսեան կատարեց հաւաքոյթին բացումը, յետոյ արձակագիր եւ թարգմանիչ Գրիգոր Քէչիշեան ներկայացուց Սարոյեանի կեանքն ու գործը։

Ցանուն Հայաստանի գրողներուն՝ խօսք առաւ Հրաչեայ Քոչար եւ ըսաւ. — ըՍտեղծագործելով այն աշխարհին մէջ, ուր մրցակցութիւնը կը խեղդէ մարդը հոգեկան եւ ընկերային տեսակէտով, Սարոյեան կը յայտնուի իր արուեստով ու մարդկային զգացումներով իբրեւ բարեկամը ամեն մարդոց։ Եւ ահա Պիթլիսցի հայ գիւղացիին տղան, որ Ամերիկա ծնած է, եկեր է մեր մէջ՝ փնտռելու ինչ որ կորսնցուցած է, հայրենի աշխարհին հմայքը վայելելու, հեռաւոր հարազատները գտնելու։ Ուրախ ենք որ Սարոյեան այն տեսակէտն ունի թէ գրականութիւնը միայն ու միայն ժողովուրդին համար է։

Ցանուն հայ թատրոնի աշխատողներուն՝ խօսք առաւ բեմադիր Վարդան Աճէմեան։

Ցետոյ ծափերու մէջ խօսեցաւ Սարոյեան.

— Իմ մեծագոյն նպատակս է ծառայել ժողովուրդին։ Ի՞նչպէս կրնամ չհետաքրքրուիլ ու չուրախանալ իմ ժողովուրդիս յաջողութիւններով։ 1935էն ի վեր հսկայական փոփոխութիւններ կատարուած են ամենուրեք։ Այցելած եմ բազմաթիւ երկիրներ, բազմաթիւ քաղաքներ։ Բայց ամբողջ աշխարհի մէջ չեմ տեսած քաղաք մը, որ աճած ըլլայ այնքան արագ, գեղեցիկ ըլլայ այնքան՝ որքան Երեւանը։ Երէկ պատիւն ունեցայ այցելելու մէկու մը, որու համբաւը տարածուած է աշխարհի մէջ,— Վ. Համբարձումեանն է ատիկա, որու նման մարդիկը տիեզերականօրէն մեծցուցած են փոքրիկ Հայաստանը։ Ատոր համար ուրախ եմ, հպարտ եմ։

Ցետոյ պատմելով իր տպաւորութիւնները մայրաքաղաքին մասին, խօսքը վերջացուց.

— Շնորհակալութիւն։ Կեցցէ հայ ժողովուրդը։ Կեցցէ Հայաստան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութեան վար - չական անդամները Գուրգէն Տապաղեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Կապ. Խաչի Տէ - սինի Ազգ. վարժարանին, վաթսուն Ն. Ֆ. Աղքատախնամին, նոյնպէս եկեղեցիին Մարսէյլէն Լեւոն Քայթանճեան 50 Ն. Ֆ., Վալանսէն Գ. Արսէն Սարգիսեան 20 Ն. Ֆ., Լիոնէն Գ. Ճ. Պահատուրեան 50 Ն. Ֆ. (Աղքատախնամին) :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրի-կունը Րիւ Տինուսոի սրահին մէջ :

Հանգիստոր տօնակատարութիւն Սար-պոնի մէջ, 9 Հոկտեմբեր1960, բոլոր գը-րօջներու մասնակցութեամբ :

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 12, կէսօրէ վերջ ժա-մը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի, 28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք :

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուա-կանը :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱՐՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ակորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թատի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ ԽօսնակԸնկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը :

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բնտիր բաժին : Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԵՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — MARDI 4 OCTOBRE 1960

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8916 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4717

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԿԻՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

...էն օր, նոր թուական մը կը նշանակուի Թուրքիոյ նախկին վարիչներու դատավարութեան համար: Սեպտեմբերէն ...ք, բացեցաւ թէ Հոկտեմբերի առաջին ...երուն ամբաստանեալները պիտի դատուին, ...իմա կ'ըսուի թէ Հոկտեմբեր 20էն ա-...է, դատավարութիւնը չի կրնար սկսիլ: Նախկին գրեթէ բոլոր վարիչներուն համար մահապատիժ պիտի պահանջուի: ...դ անպարտ արձակուած են միայն 4 երեսփոխաններ, որոնք սահմանադրութիւնը բռնաբարած չեն, բայց դատական ...ի յանձնախումբին: Մնացեալ երեսփոխաններուն համար հինգէն 15 տարի ...ազրկութիւն պիտի պահանջուի: Մահապատիժ պիտի պահանջուի 23 անձերու ..., առանց մէջ կան Պայար, Քո-...լթան, Մենտերէս եւն. եւն.:

ԿԻՒՐՍԷԼ՝ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

...մալ Կիւրսէլ տեսակցութիւն մը շը-...րած է ամերիկեան թերթի մը թղթակ-...ին եւ այս առթիւ յայտարարած է թէ ե-...թէ Թուրք ժողովուրդը ուզէ, ինք պատրաստ է նախագահութեան թեկնածու ներկայանալու, ընտրութիւններէն ետք: Կիւրսէլ կը շեշտէ թէ երկրին միակ պաշտօնական բանբերը ինքն է եւ թէ վճռած ... Թուրքիոյ տալ սահմանադրութիւն մը, որ կարելի չըլլայ այլեւս բռնաբարել: Թուրքիոյ վարչապետը յայտնած է նաեւ ...թէ անհրաժեշտ է որ Թուրքիա Ատլանտեան Ուխտի անդամ մնայ:

Դպրոցական վերամուտի առթիւ, Կիւրսէլ պատգամ մը ուղղած է ուսուցիչներուն եւ ուսանողներուն.— «Սիրելի զաւակներս, կան թաքուն ձեռքեր եւ անբծ... բերաններ որոնք կ'ուզեն թունաւորել ձեր անմեղ եւ մաքուր հոգիները եւ ձեզ ...մեր ճամբաներու վրայ քաշել, մոլորեցնելով ձեր ազգասիրական զգացումները: Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը ...: Այս պահուս, կը տեսնուին գրութիւններ, յօդուածներ, որոնք կը ժխտեն ժողովրդավար կարգերը եւ երկրին ...ութիւնը կը տեսնեն մենատիրութեան ...մէջ: Ո՛չ, երբեք... պէտք է բացարձակապէս համոզուինք թէ փրկութեան ճամբան ազգային կամքն է: Բռնութեան ...կործանեցը թերեւս օգտակար ըլլայ ...ական ազգերու համար, բայց ո՛չ Թուրք ազգին: Նոյնիսկ կրնայ աղետալի ըլլալ: Մի՛ մոռնաք որ մեր վերելքին հիմնական գրաւականը ազատութիւնն է»:

X Հանրապետութեան նախկին նախագահ, Ճէլալ Պայար որ առջի շաբաթ փորձած էր անձնասպան ըլլալ, հետազօտուած է կնոջը որ առողջ է եւ պէտք չէ մտահոգուիլ իր մասին: Պայարի կինը իր գոհունակութիւնը յայտնելով ըսած է թէ պէտք է սպասել որ արդարութիւնը յաղթէ:

Պոլսոյ իրաւաբաններէն՝ Համտի Էօկէ յանձնուած է Ճէլալ Պայարի պաշտպանութիւնը երկու հարիւր հազար ոսկի կանխիկ պահանջելով: Պայարի ընտանիքը յայտնած է որ փաստաբանը այդ գումարը ստանայ երբ նախկին նախագահին ...ալուածները եւ դրամները ազատ ձգուին: ...կատարուած է նաեւ Ազգ. Միութեան Կոմիտէին:

X

Եասը Ատա արգելափակուածներուն մէջ կան 432 երեսփոխաններ, 14 լրագրողներ, 15 կուսակալ եւ 10 ոստիկան:

X Նախկին վարչապետ Ատնան Մենտերեսի Ամերիկայէն խաչ մը եւ Աստուածաշունչ մը ղրկած է Իլինոյդ նահանգը բնակող կին մը: Ծրարը որ թղթատարներուն ուշադրութիւնը գրաւած է մոխրագոյն կափարիչով հօլի պայպըլ մը եւ ոսկի շղթայի մը կապուած խաչ մը կը պարունակէր:

Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար թէ ինչո՞ւ ամերիկուհի մը նման նուէր մը կ'ընէ նախկին վարչապետին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՉԷԶՈՔՆԵՐՈՒՆ

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ օր անսպասելի տեսարանի մը թատերաբեմը դարձաւ:

Խրուշչեւ, անցեալ Մայիսին, Փարիզի մէջ իր տուած մամուլի ասուլիսը յիշեցնելով ջղագրգիռ շարժումներով եւ բռունցքները ամբիոնին զարնելով, ճառ մը խօսեցաւ: Տեղական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ, թէ Խրուշչեւ, այդ օրը, գինետունի մը սեղանները եւ աթոռները կոտրող գինովի մը կը նմանէր: Արդարեւ ձեռքը ունեցած թուղթը մէկ կողմ նետած եւ սկսած է յանպատրաստից պոռալ եւ նախատել, միշտ բռունցքները զարնելով: Ճառի ընթացքին ամբաստանած է չորս պետական դէմքեր, ժողովի նախագահը եւ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը «որ հաւատարիմ ծառան է մենաշնորհի դրամատիրութեան»:

Մ. Նահանգներուն համար ըսած է թէ կ'ուզէ պատուաւոր օրիորդի մը հովերն առնել երբ արդէն 12 ապօրինի զաւակներ ունին: Խրուշչեւ ոտքի ելաւ երբ օրակարգի հարցն էր Չինաստանի անդամակցութեան խնդիրը, արդէն մերժուած դիւանին կողմէ:

Խրուշչեւէն առաջ խօսած էր Ամերիկայի ներկայացուցիչը՝ Ուատսվըրթ: Այս վերջինը գիտել տուած էր, թէ համայնավար Չինաստանի վարիչները պատերազմի կողմնակիցներ են եւ յարձակողական քաղաքականութիւն կը վարեն: Յիշած է Փեքինի մէկ թերթին յօդուածը ուր կ'ըսուի.— «Չինացի ժողովուրդը պատերազմէ չի վախնար, որովհետեւ մեռած դաղթատիրութեան աւերակներուն վրայ նոր քաղաքակրթութիւն մը պիտի ծագի, որ հազար անգամ աւելի բարձր պիտի ըլլայ դրամատէր դրութենէն»:

Խրուշչեւ բեմ ելած էր պաշտպանելու համար համայնավար Չինաստանը: Երկու պատճառներ ըրած է.— 1) Ոչ մէկ լուրջ աշխատանք կարելի պիտի ըլլայ ընել, ցորչափ դժոխք չէ ղրկուած այս ապականած դիակը (խօսքը Ազգայնական Չինաստանի մասին է) եւ անոր տեղ ընդունուած չէ կենդանի մարմինը Համայնավար Չինաստանի: 2) Եթէ այս առաջարկը չընդունուի ընկերվարական երկիրներէ կազմուած Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւն մը կրնայ ստեղծել: Այս կազմակերպութեան կրնան միանալ իրենց նման մտածող բոլոր երկիրները:

Խրուշչեւ իր ճառի ընթացքին անարգած է Ֆրանքօն, Քորէայի նախկին նախագահը՝ Սինկման Ռին: Ժողովին նախագահը՝ բազմաթիւ անգամներ ընդմիջած է խորհրդային վարչապետը, որպէսզի անարգական խօսքեր եւ բառեր չգործածէ: Ապարդիւն: Իվերջոյ փակած են Խրուշչեւի միքրոն եւ տասը վայրկեան ան օդին մէջ խօսած է: Երբ անդրադարձած է, սաստիկ բարկացած է: Եւ այդ պահուն է որ ըսած է.— «Ի՞նչ կ'ըսէք եթէ ձգենք երթանք եւ մեր միացեալ ազգերը կազմակերպենք»: Նեհրու եւ Մաքմիլըն իրարու նայած են:

Միւս կողմէ, Մաքմիլըն եւ Այզընհաուըր երկար տեսակցութիւն մը ունեցած են: Խօսակցութեանց մասնակցած է նաեւ Աւստրալիոյ վարչապետը՝ Մենզիս: Հեկըրթի, Սպիտակ Տան բանբերը լրագրողներուն յայտարարած է, թէ նախագահ Այզընհաուըր նամակ մը գրած է «չէզոք հինգ մեծերուն» (Նասըր, Թիթօ, Նքրումա, Սուքառնօ եւ Նեհրու), ուր կ'ըսէ, թէ Խրուշչեւի հետ տեսակցութիւն մը անօգուտ է, ցորչափ այս վերջինը ցոյց չի տար բարի կամեցողութեան գործնական տրամադրութիւն, վերջ դնելու համար միջազգային ներկայ լարուած կացութեան:

Խրուշչեւ տեսակցութիւն ունեցած է էֆ էլ էնի երեք անձերու հետ, որոնք Նիւ Եորք կը գտնուին այս պահուս: Այս առընչութեամբ Խրուշչեւ գիտել տուած է.— «Փաստ է որ Ալժ. կառավարութիւնը գոյութիւն ունի երկու տարիէ ի վեր: Իրականութիւն մըն է զոր կը ճանչնանք: Աւելին, Ալժերական կառավարութիւնը ճանչցուած է նաեւ, զօրավար տը Կոլի կողմէ, քանի որ խօսակցութիւններ ունեցաւ անոր ներկայացուցիչներուն հետ»:

Խրուշչեւի հետ տեսակցութեան առթիւ, Եազիտ, «Ալժ. Առժ. կառավարութեան նախարարը», յայտարարած է անգլերէն՝ թէ համաձայնած են բոլոր կէտերու շուրջ, ֆրանսերէն՝ թէ համաձայն են կարգ մը կէտերու շուրջ:

—o—

ՅՈՐԴԱՆԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Իրաքի կառավարութիւնը: Երկու տարիէ ի վեր խզուած էին երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Սրբ Սրթն

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— Կինս Հայ ըլլալուն, քանի մը բաներ գիտեմ ձեր մասին ...

— Կրնայի՞ իմանալ այդ քանի մը բաներէն քանի մը բաներ:

— Ինչո՞ւ չէ ... Եղբայր, որ քարը վերցնես, տակէն Հայ մը դուրս կը ցատկէ...

— Շիտակ է ...

— Աշխարհի ո՛ր անկիւնը կ'ուզես գնա՛, եթէ առտուն դիմացդ Հայ մը չելլէ, իրիկուան կ'ելլէ:

— Ատ ալ շիտակ է...

— Որ ասպարէզէն կ'ուզես ներս մտիր, անխուսափելի է, Հայ մը բարեւ կուտայ քեզի ...

— Շատ ճիշդ ...

— Շուկայ գնա՛, անպատճառ քանի մը յայտնի Հայ վաճառականներ կան ... Սակարան մտիր, «արջ»երու խումբին մէջ ալ Հայեր կան, «ցուլ»երու խումբին մէջ ալ ... Հիւանդանոց գնա՛ յիսուն բժիշկէն մէկը, անպատճառ Հայ է: Դատարանէն ներս քալէ, եթէ դատաւորը Հայ չէ, փաստաբաններէն քանի մը հատը Հայ են ...Պետական պաշտօնատան մը հետ գործ ունեցիր, շատ հաւանական է որ գրասեղանին առջեւ նստած պաշտօնեան Հայ ըլլայ ...

— Ըսածներուդ մէջ կտորիկ մը չափազանցութիւն կայ, բայց կը ներեմ ... Որովհետեւ, տուած պատկերդ, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, իրականութեան կը համապատասխանէ ...

— Այս երեւոյթը նկատած եմ, բայց մինչեւ այսօր ալ չեմ կրցած բացատրել զայն... Դուն կրնա՞ս:

— Կը փորձեմ ... Մեր պատմութեան ծանօթ ես, հարկաւ ...

— Է՛, «բաներ մը գիտեմ» ըսեմ, սուտ խօսած չեմ ըլլար ... Անդադար ձեզ ջարդեր են, դուք ալ թոյլ տուեր էք որ ձեզ ջարդեն: Ժամանակին թագաւոր մագաւոր բաներ մը ունեցած էք եղեր, բայց այսօր բա՛ն մըն ալ չունիք ...

— Սխա՛լ ... Ունինք, բայց մենք մեր ունեցածին տէրը չենք ...

— Զիս սրբագրած չեղար... Երբ ունեցածիդ տէրն ու տիրականը դուն, ինքդ, չես, կը նշանակէ որ բա՛ն մըն ալ չունիս... Ես գործնական մտքի տէր ազգի զաւակ եմ, ինծի հետ գլուխ չես կրնար ելլել առանց խնդիրներու մէջ ... Դուք ձեր լեզուն ունիք՝ ատ ալ գիտեմ... Բաւական ալ դժուար լեզու մը ... Գիտեմ որ լրագիր ունիք, գիրք ունիք, կուսակցութիւններ ունիք եւ իրարու հետ կը գզուըտիք... Ատեն մը անկախ Հանրապետութիւն ունեցեր էք, բայց ձեր անճարակութեան պատճառաւ, ան ալ կորսնցուցեր էք ...

— Մե՞ր անճարակութեան թէ ձե՛ր...

— Տարբերութիւն չըներ... Արդիւնքին նայինք... Ըսի ձեզի որ ես գործնական մտքի ...

— Տէր ժողովուրդի մը զաւակն ես ...

— Չերկնցնենք ... Պատասխան կ'ուզեմ ... ինչո՞ւ, ասանկ ամէն տեղ էք եւ ամէն ապուրի մէջ դգալ մը ունիք ...

— Դժգո՞հ էք... Ուրախ եղէք որ այսքան չարչարուած եւ քանի մը անգամ խաչէն վար առնուած ժողովուրդ մը, ոտքի վրայ է եւ այդ ոտքը ամէն ասպարէզէ ներս դրած է ...

— Ուրախը՝ ուրա խենք, բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, ինչպէ՞ս դիմացեր էք... Ատ ի՞նչ հրաշք է... Ըսել է որ եթէ դուք ալ մեր բախտը ունեցած ըլլայիք, մեր ձեռքէն քաշելիք ունէինք... Շուկան, սակարանը, ազատ ասպարէզները ողողած պիտի ըլլայիք.. Մե՞ր վիճակը ինչ պիտի ըլլար ...

— Այդ մասին բնա՛ւ մի՛ մտածեր ... Որովհետեւ, եթէ մենք ձեր բախտը ունեցած ըլլայինք եւ դուք ալ մեր բախտը, երդում կ'ընեմ քեզի որ ձեզմէ բուն մըն ալ ոտքի վրայ մնացած չէր ըլլար, շուկային, սակարանին եւ մնացեալներուն մասին մտածելու համար... Բարեկա՛մ, ամէն ժողովուրդի ուտելիք ապուրը չէ — մեռնիլ ու յարութիւն առնել ... Եւ քանի՛ անգամ ... Այդ առաքինութիւնը մեզի տրուած է Արարիչէն, որովհետեւ ուրիշ բան տրուած չէ... Այս ճշմարտութիւնը ձեր գանկէն ներս մտցնելու համար է, տեսաւ[ս]իկ, որ մենք մեր ոտքը ամէն ասպարէզէ ներս կը մտցնենք ...

ՆԻՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ վերամուտի նախօրեակին կարգ մը պարագլուխներ ճառեր խօսեցան: Նախ վարչապետը՝ Մէսի մէջ երկար ծանրացաւ ընդհ. քաղաքականութեան վրայ, մասնաւորապէս Եւրոպայի: Ալժերիոյ համար ըսած է. «ողբերգութիւնը հոն է որ աւելի վեց տարի առաջ ոչ ոք կը մտածէր Ալժերիոյ մասին: Ոչ ոքի կը ճանչնամ դաս տալու իրաւունքը, ոչ ալ մեղի անշուշտ»: Կի Մոլէ, Տէնքէրքի մէջ, խիստ բառերով ցոյց տուած է ընկերվարականներու ընդդիմադիր կեցուածքը. «չեմ կարծեր որ պատերազմ ուզող մարդիկ ըլլան, բայց կան սակաւին խնդիրներ որոնք կրնան պատերազմ ընել: Խրուշչեւ վարպետ է, շատ լաւ ձի ծախող կրնար ըլլալ: Մինչեւ եղունգներուն ծայրը դերասան է»:

ԻԶՄԻՐԻ դատարանը 7էն 23 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երեք ամերիկացի ենթասպաներ, տարադրամի թրաֆիքի համար:

ՊՈԼՍՈՅ նախկին ոստիկանապետը՝ Ֆարուք Օքթէյ, Եասը Ատայի մէջ մեռած է, առջի օր: Ցարդ Եասը Ատայի մէջ մեռնողներու թիւը հինգ է, որոնցմէ երկուքը անձնասպան եղան:

«ԺԱՆՍՈՆ ՑԱՆՑ»ԻՆ դատավարութիւնը վերջացաւ: Ամենէն վճիռն է՝ 14 հոգիի տասը տարի բանտարկութիւն, իսկ մնացեալ ինը ազատ արձակուած են:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Ա.

Զարեանի կեանքն ու գործը յօդուածի նիւթ չեն, այլ լուրջ ուսումնասիրութեան խնդիր են. ուստի ամփոփենք որքան կարելի է :

Զարեան կը տանի առանձնութեան ծանր բեռը, քանի որ կը պակսին իր մօտիկ եւ արուեստի գործակիցները, այդ բեռը թեթեւցնելու համար :

Իր Փիզիքական առանձնութեան մէջ, Զարեան հոգով եւ մտքով կապուած է ամբողջական Հայաստանի գաղափարին հետ :

Արարատեան Հայաստանից մինչեւ Նեմրութ, Սասուն եւ Տալուորիկ՝ իրենց ասպետներով եւ առասպելներով՝ Զարեանի ներշնչման միակ աղբիւրն են :

Զարեանի միտքը միշտ խոյանքներու մէջ է, երբեմն դէպի վերեւ, երբեմն դէպի ներքեւ՝ կանգ կ'առնի մեր խորաններու առջեւ, կը կարդայ վիմագրութիւններ, պատասխանատուութեան խորին գիտակցութեամբ Հայոց դիւցազնավէպերը « լերան վրայ » բարձրացնելու համար :

Մեր տնտեսական եւ աշխարհագրական պայմանները պատնէշներ չեն Զարեանի անկախութեան գաղափարի համար. «Ազգը կ'ուռճանայ անկախութեան մէջ », կրկնում է Զարեան :

Ամբողջական եւ յաւիտենական Հայաստանի մէջ, նա փորձում է միմիայն քաղաքակրթուած հայութիւն տեսնել. «նեղ ճակատով չարչին», «ոսկի փնտռող գաղթականը» հանդուրժելի չեն նրա համար :

Զարեանին գիտենք 1921 թուականից :

Մենք բոլորուած էինք Երեւանի Կուլտուրայի Տան սենեակներից մէկի սեղանի շուրջ, երբ, ուշանալու պատճառով, Աշխարհբեկ Լորիս Մելիք Քալանթարեան հեւալով ներս մտաւ .

— Կը ներէք ուշանալուս համար, որովհետեւ Կոստան Զարեանին հանդիպեցի, ըսաւ Աշխարհբեկ իր սովորական ժըպիտով :

Աշխարհբեկ մանրամասնութիւններու մասին չխօսեց եւ սկսաւ իր հնագիտութեան դասաւանդումը :

Շուտով Զարեանը եկաւ մեր համալսարանի պատմագրական Փակուլտետի մէջ:

Զարեանին ընկերացած էին Յակոբ Մանանդեան եւ Աճառեան, համալսարանի ռեկտոր Յակոբ Յովհաննիսեան իր եղբօր՝ Աշոտի հետ (Աշոտ Յովհաննիսեան նոյն շրջանի հայ Կոմկուսի քարտուղար էր):

Լսարանը լեցուն էր ուսանողներով. հիւրերը մնացին ոտքի վրայ կանգնած, իսկ Զարեանը բարձրացաւ ամբիոն :

Թիկնաւէտ, լայն կուրծքով, կայտառ, լայն, մի քիչ դէպի դուրս ուղղուած ճակատով, մաքուր հագնուած, Կոստան Զարեանը մեզ վրայ օտար դիւանագիտական ներկայացուցչի տպաւորութիւն թողուց :

Զարեան ստանձնած էր եւրոպական բաղդատական գրականութեան եւ ընդհանուր պատմութեան դասերը :

Յաջորդ դասախօսութիւններուն, բըժշկական, ճարտարագիտական եւ գիւղատնտեսական Փակուլտետի ուսանողներ կը խցկուէին մեզ մօտ Զարեանին լսելու համար, այդ պատճառով համալսարանի վարչութիւնը ստիպուած եղաւ Զարեանին տրամադրել շէնքի երկրորդ յարկի ընդարձակ սրահը :

Զարեանի ընտիր բառերու պաշարը իր լեզուի ճոխութիւնով անսովոր էր, եւ ըսել թէ նա միայն 24 տարեկան հասակին է, որ սովորած է մեր այբուբենը :

Իր գիտցած վեց թէ եօթը եւրոպական լեզուներուն մէջ վերջինը եղած է հայերէնը:

Ինչպէս յիշեցինք, 24 տարեկան հասակից միայն ճանչցած է մեր տառերը, առանց աշակերտական սեղաններու վրայ նստելու: Մխիթարեան Հայրերու մօտ, այն էլ կարճ ժամանակով, հիմք է դրել իր հայերէնին եւ ինքնաշխատութեամբ հայ բանաստեղծ դարձել :

Մեր ուսանողներից մէկը, Աշիկ Բաղրամեան անունով, քառեակներու մի տետրակ ունէր, որի մէջ ամէն մի դասախօսի մի քանի տող նուիրում էր :

Զարեանը շուտով ինկաւ Աշիկի տետրակի մէջ .

Ժամը եկաւ Զարեանին,
Հին աշխարհի երգիչին,
Հայոց ազգի Դանտէին:

Կոստան Զարեան, Յակոբ Մանանդեան, Հրաչեայ Աճառեան, Մանուկ Աբեղեան, աշխարհբեկ Լորիս Մելիք Քալանթարեան, Սիրական Տիգրանեան, Գէորգ Գրձելեան, Յակոբ Բեգլեան, Անժուր Ոդինեան, Ղամբարեան :

Սրանք մեզ համար պաշտօնական անձնաւորութիւններ չէին, այլ բարոյական հեղինակութիւններ էին, որոնց հետ կապուած էինք հոգեկան այնպիսի կապերով, որպիսիք ուրիշ տեղ փնտռել անհնար է :

Չքաւոր, բայց հոգով հարուստ, բիւրեղ – միաձոյլ գաղափարով. մեր դասախօսները կոչուած էին նոր դարաշրջան ստեղծելու վերածնող Հայութեան համար :

Արդարեւ, երկրորդ ոսկեդար ունեցանք: Եղիշէ, Եղնիկ, Մովսէս Խորենացի, Ղազար Փարպեցի եւ նմանները մեզ թողեցին անմեռ մի ժառանգութիւն :

Երկրորդ ոսկեդարը երկու կրակի մէջ ինկաւ: Տաճկական բարբարոսութեան զոհ դարձաւ մեր մտաւորականութեան հոյլը:

Բերիական բռնութեան զոհ դարձաւ Հայոց ընտրանին. ոմանք Փիզիքապէս, ոմանք էլ հոգեպէս ու բարոյապէս մեռան : Միակ ներկայացուցիչը Զարեանը եղաւ, որ բախտի բերումով թէ պատահմամբ դուրս պրծաւ այդ միջավայրից :

Շատոնց կը փնտռէի պրոֆեսորիս, մայր երկրից դուրս գալուց յետոյ :

Փարիզում իմ սահմանափակ ծանօթներից որոշ տեղեկութիւն չկրցայ ունենալ: 1949ին Փարիզի Մխիթարեան վարժարանի պաշտօնավարութեանս շրջանին էր :

Դասամիջոցին, կանգնած մի ծառի տակ, կը դիտէի աշակերտներու խաղերը, երբ Հայրերից մէկը մօտեցաւ ինձ եւ տըւաւ «Հայրենիք» ամսագիրը .

— Կարդացէք, Գ. Թ.: Ձեզ ալ եւ ձեր փնտռածն ալ ամսագրի մէջ կը գտնէք :

Արդարեւ, « Հայրենիք »ի առաջին էջի վրայ Զարեանի յօդուածը՝ « Հոլանտական Յուշատետրից»ը :

« Անհաւասարկ երկու միացած ձեռքեր՝ Հոլանտան :

Ոսկէի գոյնի երկինք, ջրանցքների թառամած հայելիներ, որին մտրակում է ծովից փախած սառը մի հով ..»:

Մի քանի պարբերութիւնից յետոյ կը կարդամ .—

« Մինչ Վենետիկում սեւամորթը ներկայ է տասնեւութերորդ դարու ոճաւորուած արձաններով, այնտեղ նա իջնում է հեռաւոր երկրներից եկած նաւերից՝ աչքերը վառ, քիթը տափակ, բազուկները երկայն »:

— Վարդապետ, Զարեանը Վենետիկում կը գտնուի, գրէիք Հայրերուն եւ հարցնէիք այդ մասին :

— Ուրկի՞ց գիտէք, Գ. Թ., պատասխանեց Վարդապետը :

— Զարեան նկարագրած է Հոլանտայից Վենետիկ երթալու ճանապարհորդութիւնը :

Վարդապետը ամսագիրը ձեռքիցս առաւ, կարդաց տողերը եւ ըսաւ .

— Չեմ կարծեր, որ Վենետիկ ըլլայ Զարեան, անիկա կրնայ նկարագրել առանց ճամբորդելու կամ վայրը տեսնելու :

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹԱՇՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՀԻՆԳ ՕՐ ՈՒՐՄԻՈՅ ԼՃԻ ՇՈՒՐՋ

Ատրպատականը պատմական շատ տեղեր ունի: Բայց ամէնից աւելի ինձ հետաքրքրում էին միայն այն վայրերը, որոնք հայկական պատմութեան հետ որեւիցէ կապ ունէին :

Որքան էլ նրանք այժմ աւերակի վերածուած լինեն, որքան էլ նրանք այժմ ամայացած, դատապարտուած լինեն լըռութեան, էլի նորից հէնց այդ անշունչ եւ անխօս վիճակում իրենց բովանդակած պատմութեան քաղցր յիշատակներով, կը խօսին մեր սրտին եւ կը յուզեն մեր հոգիները, վերանորոգելով մեր ազգասիրական զգացումները :

Պատմական ուսումնասիրութիւն կատարելու համար, հարկաւոր է ժամանակ եւ անձնակազմ իր բոլոր յարմարութիւններով: Ի՞նչ ուսումնասիրութիւն կարող էք կատարել դուք, երբ յայտնի չէ ուր է գտնւում ձեր փնտռած պատմական վայրը: Կամ դուք այդ պատմական վայրից ուրիշ բան չէք տեսնում՝ եթէ ոչ մի հողակոյտ եւ ուրիշ ոչ մի հետք: Պէտք է գոհանալ յաճախ գիւղի, գաւառի ընդհանուր պատկերով, օգնութեան կանչելով պատմութիւնը, որ լրացնում է ինչ որ չկայ: Եւ մենք այդպէս վերակազմում ենք պատմական վայրերը մեր երեւակայութեամբ :

ՈՒՐՄԻՈՅ ԼԻՃԸ (ԿԱՊՈՅՏԱՆ ԾՈՎԸ)

Հին ժամանակ, նրա շրջակայքում ապաստան են գտել բարգաւաճ հայ գաղութներ, որոնց մնացորդներն դեռ ապրում են :

Ծովի մակերեսից 1294 մեթր բարձրութիւն ունի եւ շրջապատուած է բարձր սարերով: Երկարութիւնն է 140 քիլոմեթր, իսկ լայնքը՝ 55 քիլոմեթր: Ընդհանուր մակերեսը 5.775 քառակուսի քիլ. է: Հարաւային մասում գտնւում են մի քանի անբնակելի կղզիներ :

Իսլամական շրջանում, արաբ եւ պարսիկ աշխարհագէտներ այս լիճը անւանում են — եւ այս շատ զարմանալի է — հայկական անունով. «Բահարէ Խապուտան» (Կապուտան Լիճ): Մենք անւանում ենք « Կապուտան ծով »: Կայ նաեւ մի ուրիշ անուն, որ գործածւում է նոյն շրջանին. «Տարիա Եէշու», որ նշանակում է = աղի լիճ: Շատ աղի է լիճը, 25 առ հարիւր աղ է պարունակում, ուստի անհընարին է նրա մէջ որեւիցէ բուսական կեանք: Ջրի բաղադրութեան մէջ կան նաեւ Սոդիոմ – մագնեզիոմ – փոթասիոմ: Լճի ջուրը շատ թանձր է. շատ դժուար է նաւարկել, մանաւանդ թէ վըտանգաւոր: Նրանք որոնք ուզում են լողալ սովորել, մեծ յարմարութիւն է ընծայում լիճը: Միշտ ջուրը ձեզ վեր է բարձրացնում, երբեք չէք կարող խեղդուել: Լճի ափերում գոյութիւն ունեցող ցեխը յօդացաւի բժշկութեան համար է գործածւում ;

ՄԱՐԱՂԱ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ

Մարաղա, փոքր քաղաք, գտնւում է լճի արեւելեան մասում, բաւական հեռու նրա ափերից: Կորած է Սահանդ սարի ստորոտում, կանաչութիւնների մէջ: Ժ. դարում, Ատրպատականի երկու գլխաւոր քաղաքներից մէկն էր: Հարուն – Ալ – Ռէշիտ շրջապատում է նրան ամրակուռ պարիսպներով– ԺԴ. դարում, քրդական գաւառական մի պետութեան մայրաքաղաք է դառնում: Մոնղոլական արշաւանքի

“ ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ ”ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1844ական թուականներուն Փարիզը կ'ապրէր վիպային կեանք մը: Այդ կեանքին խառնուած էր քսանամեայ գեղանի կին մը՝ Ալֆոնսին Փլեսի, որ աւելի ուշ պիտի կոչուէր Մարի Տիւփլեսի, որ իր գեղեցկութեամբ, իր մտացիութեամբ եւ իր արտակարգ շնորհներով յաջողած էր դառնալ փարիզեան գրական եւ գեղարուեստական շրջանակներու զարդը :

Մարի Տիւփլեսի իր մահէն ետք պիտի անմահանար շնորհիւ Ալեքսանդր Տիւմա Որդիի գրչին, որ իր «Քամելիազարդ Տիկին»ը թատերակով եւ Մարկրիթ Կոթիէ անունով հրաշալի գծած է ու դարերուն յանձնած Մարի Տիւփլեսիի պատկերը :

Տիւմա Որդի երկար ատեն սիրային յարաբերութիւններ մշակած է Մարի Տիւփլեսիի հետ, եւ սակայն այդ կապը ունեցած է դժբախտ վերջաւորութիւն մը :

Ստորեւ կուտանք այդ տրամաթախիծ ու աղեխարշ պատմութիւնը —

×

1844 թուականի Սեպտեմբեր ամսուն, Ալեքսանդր Տիւմա Որդի այցելութեան գացած էր իր հօր՝ Ալեքսանդր Տիւմայի, որ Սէն – Ժերմէնի իր վիլլային մէջ այդ միջոցին զբաղած էր պատրաստութեամբը իր մեծ վէպին՝ «Կոմս Մոնթէ Քրիսթօ» :

Ճամբու ընթացքին, Տիւմա Որդի կը հանդիպի Եօժէն Տէժազէի, (այդ շրջանի անուանի դերասանուհիին զաւակը) եւ երկու երիտասարդները, ուրախ զուարթ) հեծած իրենց մատակ ձիերուն վրայ, կը կտրեն Սէն Ժերմէնի անտառը եւ այցելութիւնը վերջանալէ ետք, նոյն ճամբով կը վերադառնան Փարիզ եւ ընթրիքէն յետոյ կ'որոշեն երթալ Վարիէթէ թատրոնը :

Այդ շրջանին, Վարիէթէ թատրոնը Քոմէտի Ֆրանսէզին, Օփերային եւ Փալէ Ռուայեալին հետ կը կազմէր լաւագոյն եւ ընտրեալ վայրը, ուր գրեթէ ամէն գիշեր կը հաւաքուէր Փարիզի գեղարուեստական շրջանակներու ընտրանին :

Սրահին առաջին կարգի թիկնաթոռներուն վրայ բազմած, երկու երիտասարդները կը սպասէին վարագոյրի բարձրանալուն եւ Եօժէն Տէժազէ իր հեռադիտակով զբաղած էր քննութեան մը ենթարկել սրահը, երբ յանկարծ, բեմին աջ կողմի օթեակին դուռը բացուելով երիտասարդ ու գեղանի կին մը կը մտնէ ներս ու կը բազմի վեհափառ հանդիսաւորութեամբ մը, իր հոյակապ գեղեցկութեան ցոլքերը սփռելով իսկոյն բովանդակ սրահին վրայ :

Հազիւ նստած, գեղուհին իր ակնարկը կը դարձնէ սրահին չորս բոլորտիքը, աջ ու ահեակ ժպիտներ բաշխելով եւ երբեմն կը հակի դէպի դրացի հանդիսատեսը՝ անոր հետ քանի մը բառ փոխանակելու համար :

Մարի Տիւփլեսին էր :

Ալեքսանդր Տիւմա Որդի, ի տես գեղուհիին, կը մնայ հիացած ու յափշտակուած :

« ... Հագած էր զմայլելի շրջազգեստ մը, կը գրէ յետագային Տիւմա Որդի, եւ վրան ունէր հնդկական թանկագին շալ մը մետաքսեայ, շրջապատուած ոսկեզօծ երիզներով, եւ դաստակին վրայ կը պսպղար ադամանդակուռ ապարանջան մը»:

— Ո՞վ է, կը հարցնէ Տիւմա Որդի Տըժազէին :

— Ի՞նչպէս, չե՞ս ճանչնար կը պատասխանէ Եօժէն: Մարի Տիւփլեսին է :

— Կ'ուզե՞ս, զի՞ս ներկայացնել իրեն, կ'ըսէ Տիւմա իր բարեկամին:

— Հա, կը պատասխանէ Տէժազէ, իր պաշտպանը՝ Կոմս Սթեքըլբերկ օթեակին մէջ է իսկ իր բարեկամուհին՝ Քլեմանս ալ նստած է օթեակին խորը: Միջնարարին կը փորձեմ մօտենալ բարի Քլեմանսին եւ կ'իմանամ թէ Մարի ազա՞տ է այս գիշեր թէ Կոմսը պիտի մնայ իր քովը :

Ներկայացումէն ետք Կոմսը կ'ընկերանայ Մարիին մինչեւ իր տանը դուռը եւ հրաժեշտ առնելով կը մեկնի :

Քլեմանս երկու երիտասարդները կ'առաջնորդէ ներս, մինչ այդ Մարի իր հաւատարիմ սենեկապանուհիին՝ Քլոթիլտի օգնութեամբ իր գիշերային շրջազգեստը կը փոխէ եւ Լուտովիկոս ԺԵ.ի օրերու նման ուրիշ շրջազգեստ մը հագած կը նստի դաշնամուրին առջեւ :

— Կը պաղատիմ, Տիկին, կ'ըսէ Տէժազէ խօսքը ուղղելով Մարիին, դադրեցնէք ձեր նուագը :

Եւ սակայն, Մարի, արտակարգ շնորհալիութեամբ մը ընդունելով իր հիւրերը, կը հրաւիրէ զանոնք ընթրիքի :

Սեղանը պատրաստ էր երբ հիւրերը կը մտնեն ճաշասենեակ: Կը տիրէ չափազանց զուարթ ու շէնշող մթնոլորտ մը եւ շամբանեան կը հոսի առատօրէն :

Ընթրիքի վերջաւորութեան, Մարի թեւ հազէ մը բռնուած, կը թողու սեղանը եւ կը հեռանայ :

— Ի՞նչ ունի, կը հարցնէ Տէժազէ :

— Շատ ծիծաղեցաւ եւ ատոր համար արիւն կը թքնէ կը պատասխանէ Քլեմանս, յաճախ կը պատահի :

Տիւմա Որդի, չափազանց յուզուած, կը դիմէ դէպի Մարիի վարդախուցը, ուր ապաստանած էր այս վերջինը: Հոն կը գտնէ երիտասարդ կինը, բազմոցի մը վըրայ երկարած եւ թաշկինակով մը բերանը գոցած :

(1 Շար.)

ժամանակ Ատրպատականի մայրաքաղաքն էր :

Հուլաղու խան, որի գերեզմանը այժմ գտնւում է Մարաղայում, արեւմտահեղ պատերազմներ մղեց մեր Կիլիկիոյ Հեթում Թագաւորի հետ միասին :

Հեթում Ա. Հայոց Թագաւորը, 1254 թւին, մշտնջենաւոր խաղաղութեան եւ դաշնակցութեան դաշինք կապեց Թաթարների մայրաքաղաքում՝ Կարակորումում, Թաթարների միապետի, Մանգու Խանի հետ, որ Հուլաղուն Խանի եղբայրն էր :

1257 թւին, Հեթում Թագաւորը, քսան հազար հեծեալ զօրքով, եւ 12 հազար հետեւակներով, Եդեսիոյ առջեւ միացաւ Հուլաղու Խանի հսկայ բանակին, որպէս Երկիրը Սարակինոսաց ձեռքից ազատելու համար : Զարմանալի : Որովհետեւ Հուլաղու Խանի թէ մայրը եւ թէ կինը Տոխուզխաթուն, քրիստոնեայ էին : Նա 1258 թւին, երբ Բաղդատը վերածեց աւերակի, չնայելով իր կնոջ միջամտութեան՝ ազատութիւն շնորհեց քրիստոնեաներին :

Հուլաղու Խանը Մարաղա քաղաքի շրջակայքում շինեց առաջին աստղադիտարանը, աստղագէտ Նասրէտդինի համար, որ Խորասանի Թուս քաղաքից էր :

Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս Դոմինիկեան Ուխտից, աշակերտ Ս. Թովմաս Աքուինացու : Հռոմում իրեն յանձնուած պաշտոնների մէջ ցոյց տալով մեծ կարողութիւն եւ գիտութիւն, Յովհաննէս ԻԲ. Սրբազան Քահանայապետի կողմից եպիսկոպոս է անուանւում եւ ուղարկւում Արեւելք : Բարթողիմէոս Եպիսկոպոս 1333 թւին, գալիս է եւ հաստատւում Մարաղա : Սովորում է տեղական լեզուն (պարսկերէն) եւ ձեռնարկում քարոզութեան : Ունենում է մեծ յաջողութիւններ : Հիմնում է Մարաղայի շրջանում վանքեր : Բարթողիմէոս Եպիսկոպոսի սրբութեան, գիտութեան, մանաւանդ աստուածաբանական ուսման հռչակը հասնում է մինչեւ Հայաստան : Եսայի Նչեցի իր աշակերտներից, Յովհան Քռնեցուն ուղարկում է Մարաղա սորվելու համար լուրը, եւ սովորելու նրանից այն ամէն գիտութիւնները, որ նոր էին, ապագայում տարածելու համար Հայաստանում : Քռնեցին մի քանի տարի մնում է Բարթողիմէոս Եպիսկոպոսի մօտ : Ինքը նրանից սովորում է լատիներէն լեզուն և սովորեցնում նրան հայերէն : Ապա եպիսկոպոսին բերում է իր հետ Հայաստան եւ բնակեցնում Քռնի :

Պատմութեան մէջ յիշւում է նաեւ, որ Մարաղայում ապրել են Նեստորականներ, նրանց Պատրիարքի Աթոռը եղել է երկար ժամանակ հէնց Մարաղայում :

Սիրայիշեալ պատմական տուեալները թոյլ չէին տալիս անպատճառ այցելել Մարաղա եւ տեսնել հնագիտ վերայիշեալ եկեղեցու, Աթոռների, վանքերի, եկեղեցիների ...

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՕՅԱՃԵԱՆ

(Շար.)

ԳԵՂԱՄ ՏԵՐԻԿԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հին կաղնի մընալ առապլեցաւ : Ոչ միայն «Յառաջ» զրկուեցաւ իր 35 տարուան ժրաջան գործակալէն, այլ եւ իր հաւատարիմ բաժանորդները, Մարսիլիոյ հայ գաղութը կ'ողբայ իր մահը, որովհետեւ Տէրիկեան եղաւ հայ գիրքի եւ գրականութեան անխոնջ տարածող մը :

Կը յիշեմ, 1925ին երբ լոյս տեսաւ Յառաջը, ողբացեալ Տէրիկեանը իր Տոմինիքէնի խանութը կեդրոնատեղի դարձուց «Յառաջ»ին : Ամէն օր նոյն ժամուն կաղոցները թեւին տակ կ'ածապարէր ցրուել զանոնք, ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ վազելով մէկ շէնքէն միւսը, բարձրանալով յարկերը : Ուրաքանչիւր յաճախորդ ժամին կը նայէր՝ եթէ ուշացաւ «Յառաջ»ը : Եւ երբեմն զարմանքի արտայայտութիւններ կ'ունենային թէ — ինչո՞ւ ուշացաւ Տէրիկը : Բոլորն ալ այս փաղաքշական անունով կը ճանչնային զինքը :

Վերջերս տխրութեամբ կը խոստովանէր ինծի թէ, ոտքերը կը կթոտին յարկերը բարձրանալու համար : Ցետոյ ըսաւ թէ խանութը պիտի ծախէ : Եւ յուզուեցաւ :

Անդարմանելի հիւանդութիւնը դառնացաւ իրեն ու տապալեց զայն : Մարսիլահայ գաղութը կորսնցուց իր ծանօթը :

Թաղումը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 23ին, Գօմոնի եկեղեցւոյն մէջ ու մարմինը հանգչեցաւ Սէն Ժիւլիէնի գերեզմանատունը : Դագաղին կը հետեւէին սըգակիր բարեկամներու եւ ազգականներու բազմութիւն մը :

Հանգուցեալը Միացեալի ուսուցիչներէն էր եւ բարեխղճօրէն պաշտօնավարած թէ Կարին եւ թէ Զմշկածագի մէջ : Այս քանի մը տողը թող փունջ մը ծաղիկ ըլլայ, հաւաքուած՝ Սիոնայի լեռներէն, թարմ շիրիմին վրայ, սիրելի Տէրիկ :

Ց. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

« ՇԱՆՍՈՆԻԷՆԵՐԸ »
ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

« Մեր երգերը պիտի տանք եւ ձեռքի տակէ պիտի ծախենք, մեթրոյին մէջ », կ'ըսեն Մոնմարթրի Շանսոնիէները, որոնց երգերը կը գրաքննուին ձայն–պատկերասփիւռի վարիչներուն կողմէ :

Մոնմարթրի երգիծական ոգին ծանօթ է բոլորին եւ կարելի է զայն նկատել իբրեւ Ֆրանսական սրամտութեան եւ մտքի ազատութեան լաւագոյն եւ ամէնէն հարազատ արտայայտիչը : Արդ, ինչպէ՞ս կարելի է կաշկանդել այդ ազատութիւնը եւ մեռցնել ինչ որ Փարիզի յատկանիշներէն մէկն է : Վերջերս հինգ երգիծական երգեր արգիլուեցան ձայնասփիւռէն : Մէկը Ժան Կրանիէն պատրաստած էր եւ նիւթն էր՝ Ֆրանսայի մարզիկներուն փայլուն ելոյթները Հռոմի մէջ : Ուրիշ մը Քանկոյի մասին : Ձեռք առնուած այս «միջոցները», զորս ոմանք չեն վարանիր գրաքննութիւն կոչել, կրնան ունկնդիրները զրկել իրենց նախընտրած Շանսոնիէները լսելէ : Արդարեւ աստնք ցնոր տնօրինութիւն որոշեցին գործադրել ըսել, եթէ Տեղեկատուութեանց Նախարարը, որ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ընդունէր, չարունակէ իրենցմէ պահանջել, որ երգերը նախապէս քննութեան ենթարկուին :

Այս ամէնը սկսաւ, գարնան օր մը՝ երբ բարձր պաշտօնեայի մը կինը խորապէս զայթակղեցաւ « Մեղքի » մասին յօրինուած երգէ մը, Կըքնիէ տը Մոնմարթրի մէջ : Ըստ ամուսնոյն եւ խնդիրը տարուեցաւ ձայն – պատկերասփիւռի բարձրագոյն իշխանութեանց առջեւ : Աստնք բերել տուին մատնանշուած երգը եւ եզրակացուցին թէ Ֆրանս Բ.ի տնօրէնը պէտք չէ թոյլ տար նման բան մը : Որոշուեցաւ նոյնիսկ պաշտօնանկ ընել այդ տնօրէնը :

Այս վերջինը, սակայն, բարեկամներու միջամտութեան դիմեց եւ մորթը փրկեց : Որոշուեցաւ խորհրդատու – կցորդ մը նըշանակել անոր կողքին, որպէսզի նման բաներ չպատահին : Նոր պաշտօնեան իր գործը սկսաւ, Յունիսին, — «Հսկել » ներկայացուած բնագրերուն «ուղղափառութեան » վրայ : «Շանսոնիէները» ընդունեցան, նկատի առնելով որ ընդհանուր էր եւ մինչեւ վերամուտ ամէն ինչ պէտք աղէկ ըլլար : Բայց «անորոշ տեղերէ» եկած կարգ մը հրահանգներու վրայ խորհրդատու – կցորդը վերջերս արգիլեց հինգ երգեր : Պաշտօնական աղբիւրներէ կ'ըսուի թէ «ասիկա գրաքննութիւն չի նշանակեր» : Արդարեւ Ժան Ռիկօ կ'ըսէ . — Իսկապէս, գրաքննութիւն չէ, պարզապէս կիսապաշտօն կամխակ մըն է, որուն դերն է արգելք հանդիսանալ պաշտօնական լուրերու սխալ մեկնաբանութեան » :

Բայց «ինչ որ ամէնէն ծիծաղելին է, կ'ըսէ Շանսոնիէ մը, այն է թէ պէտք է բնագրերը 10 օր առաջ ներկայացուին, երբ մենք անմիջական աքթիւալիթէով կը գրագինք : Եթէ այսպէս երթայ, ստիպուած Լուգովիկոս ԺԴ.ի կեանքը պիտի առնենք իբրեւ նիւթ, որպէսզի դէպքերը մեզ շըլեն չանցնին : Եւ պիտի տեսնէք թէ այդտեղ եւս յետին միտք եւ ակնարկութիւն պիտի գտնեն » :

« Գրաւման շրջանին, կ'ըսէ, ուրիշ մը, միայն վեց օր առաջ կը ներկայացնէինք մեր նիւթերը » :

Եթէ Տեղեկատուութեան Նախարարը չփոխէ այս կացութիւնը, անսահման գործադուլ պիտի յայտարարենք, կ'ըսեն, մինչ ուրիշ մը տարբեր լուծում մը կ'առաջարկէ . «Մեզի կը մնայ Լոնտոն աքսորուիլ եւ Բի–Բի–Սիի կայանէն ըսել մեր ըսելիքը,— նախընթացը կայ ...» :

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

ԼՈՆՏՈՆ.— Դիպուածով կը հանդիպիմ հայ ժողովուրդին արժանաւոր զաւակներէն մէկուն : Երկու խօսք փոխանակելէ ետք, կ'իմանամ թէ Կիրակի, 25 Սեպտեմբեր առաւօտեան պիտի մեկնի Լիբանան : Եկած է հրաժեշտի իր խօսքը ըսելու զաղափարի իր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն : Կը հարցնեմ .— Հապա՞ ձեր գրած թէզը : Իբր պատասխան, ինծի կ'երկարէ կապոյտ կազմով հաստափոր գիրք մը, 372 էջ : Խորագիրը (անգլերէն) մեր լեզուով « Միջին Արեւելքի Քարիւղի ձարտարարուեստին իրաւական բնոյթը» : Գրեց՝ Շաւարշ Թորիկեան : Պահ մը լուռ կը թղթատեմ : Միտքէս մտածումներու շարան մը արագօրէն կը սահի : Ցետոյ աչքերս իր աչքերուն յառած, անսահման ուրախութեամբ ձեռքը կը սեղմեմ ու կը շնորհաւորեմ իր փայլուն յաղթանակը :

Ընկեր Շաւարշին թէզի պաշտպանութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 23ին, Օքսֆորտի համալսարանի մէջ, ներկայութեամբ երկու մեծ իրաւարան փրոֆէսէօրներու, մին կը պատկանէր Լոնտոնի համալսարանին :

Մեր սիրելի ընկերը իր թէզը կը պաշտպանէ յաջողութեամբ, բաց ճակատով :

Այժմ ընկեր Շաւարշ կը գտնուի Լիբանան եւ կը դասախօսէ Լիբանանի Ամերիկեան համալսարանը՝ «Միջազգային Օրէնք » :

Երէկ, դեռ պատանի, Շաւարշ քալեց արիւնակ աւազներուն վրայ, նման բոլոր Շաւարշներուն : Երէկ անանուն հայ տղայ մըն էր, որ քալեց փոթորիկներուն մէջէն : Այսօր անանուն հայ տղան կը տիրանայ տիտղոսի մը եւ դիրքի մը, դասախօսելու հրաւիրուած ամերիկեան համալսարանի մը մէջ :

Ահա նորերը կը հասնին, հունձքը կը հասուննայ, ինչպէս չկոչել.— Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ Թագաւորը :

Դ. ԺԻՐԱՅՐ

ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԻԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հրամայեց, խոշոր աչքերը ոլորեց մի քանի անգամ եւս, այլեւս ոչ ոքի չնայելով, սկսեց ինքն իրեն խօսելով շրջել տան առաջ :

Անիծեալ Արշակունի ... այլասերեց ժողովրդեան եւ դարձրեց տիրանենգ ու տխմար : Մոլի խառնակիչ, մարդասպան եւ ոչ թագաւոր ...

Նրա ճակատի եւ պարանոցի երակները ուռել էին եւ լցուել արիւնով .աչքերը, թւում էր դարձել, ուզում էին դուրս թռչել ակնակապիճներից : Միեւնոյն օրը, միեւնոյն ժամին երկու բոթ ... այսպիսի բան երբեք չէր պատահել նրան ... Եւ Կամսարական ինքն իր մէջ խօսելով քայլում էր ետ ու առաջ, մինչեւ որ, Նրա առաջին կարգ հրամանը լսելով, հաւաքուեցին տնեցիները՝ տիկինը, որդիները, եղբայրները, սպասաւորները ... Ոչ ոք չէր համարձակւում հարցնել, թէ ի՞նչ է պատահել. սպասում էին, որ յայտնի ինքը :

Բայց քանի որ նա լռում էր, Կամսարականաց տիկինը համբերութիւն չունեցաւ .

— Նոր ի՞նչ է պատահել, իշխան :

Կամսարականը չպատասխանեց . Նա փնչացնում էր եւ գլուխը տարուբերում շարունակ :

— Նորից փախչողնե՞ր,— հետաքրքրուեց լեցուն իշխանուհին : — Դա նորութիւն չէ եւ ոչ մեծ աղէտ : Թող փախչեն եւս մի քանի հոգի ... Արժէ՞ տխրել դրա համար ...

— Միայն փախչող չէ, իշխանուհի, — կանգ առաւ վերջապէս Կամսարականը : — Թագաւորը, Թագաւորը զայթակղեց ժողովրդեան այնպէս, որ տորուկներն այժմ սուր են բարձրացնում ոէրերի վըրայ. ահա պատահածը ...

— Ի՞նչ սուր, իշխան,— գունատուեց Կամսարականաց տիկինը :

Եւ երբ ամուսինը յայտնեց Դաւիթ իշխանի սպանութիւնը եւ այն, թէ այդ սպանութիւնը կատարել են իրենց փախստական շինականները, տիկինը ձեռքերը խփեց ծնկներին :

— Բարեկական կրակը նորա գլխին : Ամօթ Արշակ Թագաւորին ...

Ամուսինների հօրց ու պատասխանից բակում խմբուած սպասներն ու սպասաւորները իմացան արդէն ինչ է կատարուել : իսկ նրանք, որ գնացին իշխանի հրամանը կատարելու, փոքր անց բերին Նրա նժոյգը, որ մի սեւ, փայլուն մազերով ձի էր՝ ոտների ծայրերը ,սմբակներից վերեւ ճերմակ : Ըստ սովորութեան նրա մէջքին դցել էին կարմիր թաղիքէ սթար, վրան՝ փղոսկրով եւ արծաթով ընդելուզուած թամբը, իսկ ցցունքը զարդարել էին ուլունքներով :

— Վերցրէք այդ ամէնը ,— հրամայեց նա ձիու գեղեցիկ զարդերը մատնանշելով :— Հարսանիք չեմ գնում ...

Երբ Նրա հրամանը կատարուեց, իշխանը, սպասաւորների եւ թիկնապահների օգնութեամբ, հեծաւ նժոյգը ու այն ժամանակ, երբ ձին, իր սովորութեան համեմատ, մի պտոյտ կատարեց բակում, իշխանուհին ցանկութիւն յայտնեց .

— Ինձ եւս տար, իշխան :

— Դու կը գաս յետոյ,— ասաց Նարը մեայլ եւ, դառնալով եղբայրներին, որդիներին ու սպասաւորներին, հրամարեց .

— Հսկողութիւն սահմանէք շէներում եւ ճանապարհների վրայ . իւրաքանչիւր շէնում դանահարեցէք մէկ – երկու մարդ, որ չհամարձակուեն փախչել, իսկ փախուստի ճանապարհից բերածներին դանահարել իրենց շէնում :

Վերջին խօսքերը նա ուղղեց իր կառավարչին, ապա ձիու գլուխը շրջեց եւ արագ դուրս եկաւ պարապատից : Նրան հետեւեցին թիկնապահները՝ տասն – տասներկու հոգի եւ որդիներից երկուսը, բոլորը զօտեպինդ ու պատրաստ : Նրան միացաւ եւ նոր եկած գուժկանը, ու մի երկու վայրկեան ձիերի ոտնատրոփը պարիսպի ներսն ու դուրսը խլացրին ամէն ինչ :

Կամուրջն անցնելուց յետոյ իշխանը գնում էր առաջ ընկած եւ մի տեսակ ներհայեաց. «Ի՞նչ է Արշակի նպատակը», — խորհում էր նա Թագաւորի մասին եւ գտնում, որ եթէ նա՝ Թագաւորը դէմ լինէր միայն իրեն՝ ինքը կարող էր դա բացատրել բերդերի մերժումով ... Սակայն Թագաւորի հրովարտակը վերաբերում է բոլոր նախարարների մարդկանց, նա զայթակղում է բոլորի ծառաներին .. Եւ Կամսարականը զարմանում էր, որ՝ շատ նախարարներ լռում են ու չեն դժգոհում : Մի՞թէ նրանց ծառաները չեն փախչում . Թէ՞ նախարարները վախենում են խօսել այդ մասին .

«Սակայն վախով ապրելն ամօթ է նախարարի համար,— ասաց իշխանը մըտքում : — Կամսարականները յար եղել են ինքնիշխան եւ երբեք չեն ստորացել Թագաւորների առաջ... Չեն խոնարհի եւ Արշակի առաջ... Երբեք » :

Այս խօսքերի հետ նա մտրակեց նժոյգը : Սա թափ առաւ եւ սուրաց առաջ՝ դէպ անտառ :

Իսկ երբ մտան անտառ՝ իշխանը ձին դանդաղեցրեց, որպէսզի ետ մնացած որդիներն ու թիկնապահները հասնեն իրեն :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Ց. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Գեղանոյշ Գայթանճեանի եւ իր պարագաներուն, իր մօրեղբօր Գուրգէն Տապաղեանի վաղահաս մահուան առթիւ:

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան եւ Տէր եւ Տիկին Սահակ Կէնճեան տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարժարանին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ց. Կ. Խաչի Գոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնս կը փութայ յայտնել Գոմոնի շրջանի հայ հասարակութեան թէ՝ իր վարժարանին վերաբացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օրը: Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 12:

Վարժարանին ուսուցիչն է Պ. Վահրամ Միսթիք: Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը:

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Լը Փէք

Բացուած են արձանագրութիւնները

1960-1961

Ուսումնական տարեշրջանին համար:

Տարը տարեկանէն սկսեալ երկրորդական վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող աշակերտ կ'ընդունուի: Ուսման ծրագիրն է դասական ընթացք (Քուր քըլասիք):

Դպրոցական տարեկան թոշակն է 1·500 Ն. Ֆրանք:

ÉCOLE APOSTOLIQUE

3, Ave. de Grandchamp, LE PECQ (S. et O.)

Tél ; 963-0172

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

Իրենց հաստատութեան գիշերօթիկ աշակերտներու արձանագրութիւնը սկսած է: Կ'ընդունին չորսէն 13 տարեկան աշակերտուհիներ, կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն, եւ կը հետեւին հայերէնի ներքին ուսմունքներուն:

Մասնական տեղեկութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

SŒURS ARMENIENNES

73, Ave. H. Barbusse - Arnouville les Gonesse (S & O)

Tel. : N° 179 à Gonesse

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ակորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ, Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերէն կը սկսին եւրոպական պարերը:

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԻՍԻ.— Տէր եւ Տիկին Գ. Ցափսէփեան եւ զաւակները իրենց սանահօր Յակոբ Գոչունեանի (Թարար) կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն քսան Ն. Ֆ. Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին եւ տասը Ն. Ֆ. Իսիի Խրիմեան դպրոցին: (Գումարները վճարուած են կազմակերպութեանց):

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ՝
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք·ի *յիշատակին, Տէսինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ դպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին: Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ *(Փարիզէն)*

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան ժոսլին *(մեներգ)*, Պ. Արտաշէս Գմբէթեան *(արտասանութիւն)*, Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան *(մեներգ)*, *դաշնակի ընկերակցութեամբ* Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քամբաջեան *(դաշնակ)*, Օր. Մարանկօզեան *(արտասանութիւն)*, Օր. Թարօն *(մենապար)*, *Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),*

եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ:

Տեղերը ապահովել կանխաւ: Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ:

ԱՂՔԱՏԱՒՈՒՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը

Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres — Attractions — Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77-73 — ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ

եւ կուշտուկուռ խնդացնող

"ԽԻՆԴ ՈՒ ԺՊԻՏ"

Երգիծական հատորը, 518 ընդարձակ էջերով եւ հարիւրաւոր սրամիտ պատմուածքներով, ժանրավէպերով և ծաղրանկարներով, որոնց վեց հատը գունաւոր, ծանօթ ծաղրանկարիչ Տիրան Աճէմեանի գործերէն:

Գինը՝ 14 Ն. Ֆ. թղթակազմը եւ 16·50 Ն. Ֆ. լաթակազմը:

Ստանալ Հ. Սամուէլ, Մ. Պարսամեան եւ Հ. Բալուեան գրատուներէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 5 OCTOBRE 1960

Դ. ՏԱՐԻ Թիւ 8917 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, Թիւ 4718

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ.— «ՔԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԵՑԷՔ ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՒ»

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ.— «ՔԱՂՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՆԻՄ ՄՆԱԼՈՒ»

Հակառակ Խրուշչեւի սպառնալիքնե-րուն եւ պահանջին, Համըրշոլտ մերժեց հրաժարիլ: Արդարեւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը կարճ պատասխանով մը յայտարարեց. — «Խորհրդային Միու-թեան ներկայացուցիչը քաշուելեան մա-սին խօսեցաւ: Շատ դիւրին է հրաժարիլ: Դիւրին չէ շարունակել: Բոլորդ ալ գի-տէք թէ ղեկ գրած եմ բոլոր կողմերէն ե-կած ճնշումներուն: Հրաժարիլ այս պա-հուս պիտի նշանակէր կազմակերպութիւ-նը յանձնել Խորհրդային Միութեան: Իրաւունք ունիմ ըսելու. Խ. Միութիւնը եւ մեծ պետութիւնները չեն որ պէտք ունին ՄԱԿին, այլ բոլոր միւսները»: Համըր-շոլտի որոշումը բուռն ծափահարութիւն-ներ խլած է, ինչ որ բացառիկ պարագայ մը կը նկատուի Խորհրդային վարչապե-տին համար: Այս վերջինը ոչ միայն բը-ռնցքները սեղանին զարկած է.. այլեւ «Կեցցէ՛ գնդակ» պոռացուց որ բաւական տպաւորած էր: Պատճառներ ալ ունէր: Խորհրդայինէն առաջ խօսք առած էր ու սպառնալիքներու տեղատա-րափին տակ որ ՄԱԿի ընդհանուր քար-տուղարը հրաժարի, աւարկելով թէ այլ-եւս իրենք վստահութիւն չունին անոր վրայ: «Գաղթատէրերու քաղաքակա-նութեան անւական պաշտպանն է. անոնց պաշտօնը գործադրողը: Անոնց ստրուկը»: Առած է հրաժարելու քաղութեան շուրջ: Ըսել Պ. Համըրշոլտ հարկ եղած քաջու-թիւնը չունի հրաժարելու համար, պէտք եղած եզրակացութիւնները պիտի հա-նենք: ՄԱԿը որ արդարութեան տարրա-կան սկզբունքները ոտքի տակ առած է: Ի-րաւունք չունի ընդհանուր քարտուղարի պաշտօնին մէջ բարձր դիրք մը գրաւե-լու»: Ըստ Կեցցէ՛ (?) «ընկերվար-ական գրութեան գրաւատիքը» բռած է: Խրուշչեւի միակ ժողովրդավար, մարդկային եւ իսկական ընկերվա-րական գրութիւնը Խորհրդային աշխարհի մէջ հաստատուած է: ՄԱԿի «ընկերվա-րական» ճակատը ծափահարած է: Նոյն ոգիով խօսք առած են նաեւ Ցորգանանի թագաւորը եւ Նեհրու: Ինչպէս կը սպաս-ուէր հիւսէին յարձակած է Նասրի եւ Ա-րաբ Միացեալ Հանրապետութեան վրայ: Չէզոքութեան պիտակին տակ Խորհրդ-ային Միութեան կը ծառայէ ու արաբ աշխարհը երկուքի կը բաժնէ»: Գահան-ձան է որ ՄԱԿը միջամտէ Ալժերիոյ մէջ: Աւելցուցած է Ֆրանսայի որ գործադրէ ինքնորոշման իրաւունքը, Ալժերիոյ մէջ Իսրայէլի ստեղծումը «բարոյական, քաղաքական մեծ սխալ մըն էր»: Քըն-նադատած է նաեւ Խ. Միութիւնը: «Ա-ռաջին պետութիւնները որոնք Աստուծոյ մտրակով անկախութեան կը հաւատան, պէտք է միա-կամութեամբ Խ. Միութեան»: Նեհրու իր կողմէն ըսել տուած է, թէ «Խ. Մի-ութիւնը եւ Մ. Նահանգները խաղաղու-թեան եւ պատերազմի բանալին իրենց ձեռքը կը պահեն: Մեծ պատասխանա-տուութիւն մըն է ասիկա: Միւսները պարտին օգնել: Միայն ՄԱԿն է որ կրնայ այս հարցը լուծել. «Ա-ռանց ապահովութեան, առանց հակողութեան ի-րագործելի չէ եւ հակողութիւն կարելի չէ զինաթափութեան մի-ջոցաւ»: Աֆրիկէի ժողովուրդներու ա-զատութեան կողմնակից է: Քոնկօ իր անկախութիւնը պէտք է պահէ: Քն-նիչ յանձնախումբ մը պէտք է ղրկուի ճշ-

ՏԸՊՐԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ԱԼԺԷՐՈՅ ՄԱՍԻՆ

Քոնսթանթինի ծրագրին Բ. տարեդար-ձին առթիւ, վարչապետ Միշէլ Տըպրէ Ալժերիա գացած էր ուր ճառ մը խօսեցաւ: Նախ գովեց երկու տարիէ ի վեր կատար-ուած աշխատանքը եւ ուրախութիւն յայտնեց, տեսնելով թէ մահմետական Ալժերացիները գիտակից են իրենց քա-ղաքական պատասխանատուութեանց:

Անգամ մը եւս հաստատեց Զօր. տը Կոլի ալժերական քաղաքականութիւնը՝ ինքնորոշում, բայց, աւելցուց նախարա-րապետը՝ — «Ինքնորոշում ըսել է նաեւ խաղաղութիւն, ուրեմն վերջ պէտք է դը-նել մահափորձերուն, թակարդներուն: Գտնուիլ պէտք է կարգադրուի ապստամբ-ներու եւ զինքերու ճակատագիրը»: Տըպրէ բացատրած է Մըլէօնի ձախողու-թեան պատճառները, Ալժ. Ազատ. Ճա-կատը կ'ուզէր չփռած ստեղծել տը Կոլի հետ առանց որ կռիւները դադրած ըլլան:

«Ինքնորոշումը՝ այսինքն Ալժերացի-ներուն ազատ ընտրութիւնը իրենց ճակա-տագրին ճամբայ եղած է: Այլ խօսքով, Ֆրանսան կը շարունակուի եւ նոր Ալժե-րիան կը սկսի ծնիլ: Տարեդարձի այս օ-րը, եկայ որպէսզի ատոր ապահովութիւ-նը տամ ձեզի», ըսած է Տըպրէ:

Տըպրէ չէչտեց նաեւ թէ Ալժերիան չի կրնար ապրիլ առանց Ֆրանսայի, ծաղկեց ՄԱԿը որ կ'ուզէ ալժերական հարցով զբաղիլ եւ եզրակացուց թէ բանակը պիտի մնայ մինչեւ որ խաղաղեցումը վերջա-նայ:

Տըպրէ քանի մը օր Ալժերիա մնալէ ետք, Ուրբաթ օր Պոն պիտի երթայ Ա-տընաուըրը տեսնելու: Այս առթիւ տը Կոլ նամակ մը գրած է Գերմանիոյ վարչապե-տին շեշտելով թէ վարչապետ Տըպրէի այս այցելութիւնը քաղաքական մեծ նշա-նակութիւն ունի Ֆրանսայի համար:

գնելու համար թէ որքան Գէլժեր կը մնան Քաթանկայի մէջ: Հակառակ սահմանա-յին տարակարծութիւններուն կ'ուզէ որ համայնավար Չինաստանը ՄԱԿի անդա-մակցի: Ալժերիոյ մասին ալ ըսած է. «Ալժերացի ժողովուրդը տարիներէ ի վեր քաջութեամբ եւ յամառութեամբ կը պայ-քարի ի խնդիր իր ազատութեան: Ալժե-րիոյ հարցը ողբերգութիւն մըն է: ՄԱԿը մեծ եւ պատասխանատու դեր ունի կա-տարելիք այս ուղղութեամբ»:

Խրուշչեւ Այզընհաուըրի հետ պատ-րաստ է տեսակցելու, պայմանաւ որ այս վերջինը ցաւայարտէ «Իւ 2»ի եւ «Եռ Պէ 47»ի թռիչքները: Լեհաստանի փոխ-վարչապետը՝ Կոմուլքա լրագրողներուն յայտարարած է թէ վստահ չէ որ ՄԱԿի վերակազմակերպումը անհրաժեշտութիւն մը ըլլայ: Այլ խօսքով դէմ է Խրուշչեւի առաջարկին: Առաջին անգամն է որ ար-ւանեան երկրի մը ղեկավարը կը համար-ձակի տարակարծիք գտնուիլ Խորհրդային վարչապետին հետ:

Փարիզի պետական շրջանակները գոհ կը թուին ըլլալ Այզընհաուըրի հինգերու պատասխանէն: Արդարեւ, նոյն շրջա-նակները գիտել կուտան թէ մեծերու հանդիպում կարելի է կազմակերպել լուրջ հիմերու վրայ միայն, այլ խօսքով պէտք է վստահ ըլլալ որ նման հանդի-պում մը պիտի ծառայէ իր նպատակին: Այս եղած է միշտ Ֆրանսայի տեսակէտը:

× ՄԱԿի նիստին խօսք առաւ նաեւ Հունգարիոյ վարչապետը՝ Քատար: Բայց երբ բեմ կը բարձրանար արեւմտեան բո-լոր պատուիրակները դուրս ելան, մէկ անգամէն:

× Աւստրալիոյ պատուիրակութիւնը նոր առաջարկ մը բերաւ չորսերու վեհա-ժողովի մը համար, որքան կարելի է շուտ:

Մեր Մերին

«ԽԸՑՄԱ»ԷՆ ԱԼ ԱԺԱՆ

— Ուրեմն, ատանկ հա՞... Եղբայր, անիրաւութիւն, ապերախտութիւն, ան-խղճութիւն կը հասկնամ, բայց ասիկա քիչ մը շատ է... Ամէն բան վրայ տուինք իրենց համար, իրենց խօսքին հաւատալով ... վերջէն ալ ելանք մենք մեզի հարս-փեսայ եղանք, հիմա վիճակնիս նայէ ... Ի՞նչ ըսեմ, Աստուած վերջերնիս բարի ը-նէ, համաձա՞յն ես ... Ի՞նչ խաշած ձու-կի աչքերով երեսս կը նայիս... Կ'երեւայ որ ըսածներէս բան մը չհասկցա՞ր...:

— Դուն քու ըսածներէդ բան մը հաս-կցա՞ր որ ես ալ հասկնայի ... Կարծեմ տակաւին քունդ գլուխդ է... Արթնցիր:

— Դուն օրուան թերթերուն կը հետե-ւի՞ս, Աստուածդ սիրես ...

— Թերթ կարդալու սովորութիւն չու-նիմ ...

— Ատոր համար է որ աշխարհէն լուր չունիս... Ինչե՞ր կ'անցնին կը դառ-նան. չես գիտեր ...

— Աշխարհը արեւին շուրջ կը դառնայ, այդքանը գիտեմ, բայց աշխարհի մէջ ին-չեր կը դառնան, բացի գինովին գլուխէն, չես գիտեր...

— Ե՛ս քեզի ըսեմ... Աս օրերս աշխար-հի Մենծ ազգերը անկախութիւն է որ կը բաշխեն, խօսք չուզեր... Անկախութիւն առ, անկախութիւն անոր ... Մեր «շը-քե՞ղ» եւ «անմախրի՞ թա՞ց» հանդէսներուն մէջ այդքան առատօրէն *խըյմա, քէօֆթէ* ու *փախլաւա* չեն բաշխեր, շիտակը... Ա-սիկա կը նշանակէ որ, հիմա, անկախու-թիւն բառածը աւելի աժանեց ապրանք է քան մեր *խըյման*:

— Ատանկ ըլլալու է...

— Զարմանալի՜ բան է, եղբայր... Քիչ մը, կտորիկ մը, պուտիկ մը «երես» ու-նի՞ս, ձայնդ ձգէ ու պոռա՛ — «Ես անկա-խութիւն կ'ուզեմ»... Հա՛, լողնները, քանի մը օր, քանի մը շաբաթ «իրենք-մրնիկ» կ'ընեն կոր, բայց յետոյ քեզի պը-նակ մը անկախութիւն կը հրամցնեն կոր ... Եղբա՛յր, ժամանակին անկախութիւն բառածին մէջ համ կար, հոտ կար, շէնք-շնորհք կար... Իմաստ կար... Անանկ, եղեր աս ժողովուրդին, ան ժողովուր-դին անկախութի՞ւն տան: Նօ, *Մըր*... Ուզածիդ չափ պռռայի՛ր, կանչէիր, Մեն-ծերը մէյ մը խոշոր ձանձրին ձգեցի՞ն, ծակէ ծակ կը մտնէիր... Հիմա՞...

— Ատիկա գէշ բան մը չէ... Թող տան ... Դուն ալ, ժամանակին վաճառականի մը քով գրագիր էիր, հիմա, նայէ՛, որ-չափ հարստացեր ես, «մարդ» եղեր ես... Անկախ ես ...

— Հա՛, ատ ատանկ է, բայց ես ալ — ինքզինքս գովել չըլլայ — արժանի էի... Գիշերը ցերեկին խառնեցի, աշխատեցայ՝ մինչեւ որ աս օրուան, աս անկախութեան հասայ... Անանկ, մէկ օրէն միւսը ան-կախ չեղայ... Իմ ըսածս ան է որ ժո-ղովուրդ մը անկախութեան արժանի ըլ-լալու է որ անկախութիւն պահանջէ ... Օրինակ. Ամերիկադ, Անգլիադ, Հոլան-տադ, Ֆրանսադ, Ցոյնը, Չեխը... Նա-յէ՛, ասոնք արժանի են: Բայց, ինտոր որ բսի, անկախութեան համն ու հոտը փա-խեր է, հիմա...

— Նախանձէդ կը ճաթիս կոր, բարե-կամ... Մենք անկախ չենք, անոր համար ելեր ես ուրիշներուն անկախութեան աչք տնկեր ես... Փոխանակ ատանկ ընելու, նոր անկախութիւն առացողները շնորհա-ւորէ, անցի՛ր, գնա՛ գործիդ ...

— Ի՞նչ նախանձ, խելացի Դաւիթ... Ես զայրացեր եմ եւ կատաղութենէս ինք-զինքս կ'ուտեմ: Եղբայր, մեր ազգը ատ-չա՞փ իկաւ որ Ղանա մը, Թօկօ մը, Չատ մը, Կիսէ մը, Տահոմէ մը, Նիկերիա մը, Կապօն մը կամ Վոլթա մըն ա՛լ չարժեր եղեր... Ըսել է որ երբ վաղը, միւս օր Հայուն, Վրացիին, Էսթոնացիին, Լիթ-ուանիացիին, Լաթվիացիին անկախու-թիւն տալու չտալու խնդիր սեղանի վրայ գայ, Աֆրիկէի Սեւերուն կարծի՞քը պիտի հարցնեն՝ Նիւ Եորքի ժողովին մէջ... Է՛, հիմա կը խենթենամ, հա՛...

— Այո՛, ատանկ պիտի ըլլայ՝ շնորհիւ *Թոնգ ա լա տուղէն* անկախութիւն հրամ-ցնող արդարակորո՛վ ազգերուն... Դուն ուզածիդ չափ խենթեցիր, փփրէ՛... Ա-նոնց ալ հո՞գն էր ...

ՆԻՐՈՔԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ նոր հիմնուած կիպրացի Թուրքերու ժողովրդական կուսակցու-թիւնը յայտարարութեամբ մը իր նպա-տակները կը պարզէ: Ընդդիմադիրի վճ-ռական դիրք բռնելով պիտի պաշտպանէ մարդկային իրաւունքները, ընկէ անպար-ծութիւնը, զարգացնէ ճարտարարուես-տը, պաշտպանէ ազգային միութիւնը եւ պայքարի Աթաթիւրքի սկզբունքին հա-մաձայն «խաղաղութիւն ներսը, խաղա-ղութիւն աշխարհի մէջ» գաղափարին հա-մար: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ պիտի հետեւիթուրք յեղափոխական կա-ռավարութեան: «Աֆրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդներուն հետ ենք, գաղթատի-րութենէ ազատագրուելու իրենց պայքա-րին մէջ» կը յայտարարեն:

ԴԱՆԻԱՅ մէջ խորհրդարանական ընտ-րութիւններ տեղի պիտի ունենան Նոյեմ-բեր 15ին: Խորհրդարանը կազմուած է 176 անդամներէ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ նախաձեռնութեան վրայ հիմնուած ժողովուրդներու բարեկամու-թեան համալսարանին առաջին նստաշըր-ջանը բացուեցաւ: Հոն ազգային քադրեր պիտի պատրաստուին Աֆրիկէի, Ասիոյ եւ Լատին Ամերիկայի թերաճ երկիրներուն համար: Զանազան երկիրներէն արդէն մօտ հազար ուսանող – ուսանողուհիներ կը հետեւին դասընթացքներուն:

«ԷՔՕ Տ'ԱԼԺԷՐԻ» տնօրէն նշանակուած է՝ Օր. Նիքոլ Զեմաքօ, որ աղջիկն է Էֆ-էլ էնի ահարեկիչներու կողմէ սպան-նուած Թառել Զեմաքոյի:

ՆԻԿԵՐԻԱ իր անկախութիւնը ստացած է շաբաթէ մը ի վեր: Նախկին Անգլիա-կան գաղութ մըն էր: Աֆրիկէի ամէնէն մեծ երկիրն է, թէ իր բնակչութեամբ, թէ իր տարածութեամբ: Իշխանուհի Ա-լեքսանտրա յանուն Անգլիոյ Թագուհիին խորհրդարանի բացումը կատարած է: Ճառին մէջ շեշտած է թէ Անգլիա պիտի շարունակէ լաւ յարաբերութիւններ պա-հել Նիկերիոյ հետ: Իշխանուհին երկրին զանազան շրջանները պիտի այցելէ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

Ազգակէն խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Լաթաքիոյ մէջ մեռած է Մաթէոս Էպ-լիղաթեան, հանրային վաստակաւոր գործիչ, նախկին հիւպատոս Հանրապե-տական Հայաստանի, վարած է նաեւ զատական պաշտօններ Թուրքիոյ մէջ:

Նոյնպէս, Ազգակէն խոր ցաւով կ'իմա-նանք թէ Պէյրութի մէջ մեռած է Կարօ Աքարճալեան, նախկին Զօմական, ծանօթ նաեւ Կ. Բերդակցի ստորագրութեամբ, անդամ Պէյրութի ազգային վարչութեան սնտեսական խորհուրդի, — կատարուած է ազգային յուղարկաւորութիւն:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օտարութեան մէջ Բրկլէն ամենասիրած քաղաքս եղաւ։ Քալիֆորնիայի համալսարանը իր քսան հազար ուսանողներով այս քաղաքին առանձին վեհութիւն է տըւած։ Բնութեան տեսակէտից Բրկլէն մի ծաղկաման է իր բազմաթիւ փոփոխակներով։

Այստեղ կը հանդիպիմ պրոֆեսորիս, տասնեակ տարիներ ետք։

Ցերեկուան պահուն հեռախօսով լուր տուացայ, որ Գ. Զարեան իր կնոջ հետ Բրկլէ է։

Ընտանիքով երեկոյեան այցելութեան գնացինք։

Որոշ տարիքից ետք մարդիկ արդէն կը կորցնեն իրենց զարմանալու յատկութիւնը, բայց Զարեան մեծ զարմանք պատճառեց ինձ. շատ չնչին տարբերութիւն գտայ, կարծէք նոյնն է մնացեր, ինչպէս որ գիտէի։

Կայտառ, ուղիղ հասակով, լայն ճակատը հազիւ նշմարելի կնճիռներով, միայն մազերը նօսրացած են եւ ձիւնի նըման սպիտակ, որ իրեն աւելի վայել է. տըպաւորիչ՝ ինչպէս 25 տարեկան երիտասարդը։

«Կան ուժեղ կարողութիւններով օժտուած մարդիկ, որոնք մեզ հիացում են պատճառում, բայց որոնցմէ մեր հոգիները չեն սնանում։ Եւ կան այնպիսիներ, որոնք, աւելի քան իրենց գիտութիւնով, ժամանակցում են մեր կեանքին իրենց անձի լոյսով։ Նոքա ճառագայթում են», գրած է Կոստան Զարեան մի ուրիշ առիթով։

«Շատ անգամ տաղանդաւոր գրականագէտներ իրենց անձը ուրիշի մէջ կը փնտռեն, մնորոշ եւ վառ գծերով կ'արթընցնեն ընթերցողին, հեռու պահելու համար իրենց «եսը»։

×

— Դէ պատմիր, նոր մարդ ես, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կ'ունենաս, ի՞նչ եղան իմ ուսանողները, — սկսաւ հարցնել Գ. Զարեան ճակատը թեթեւօրէն շփելով։

— Մեծ մասը մահացան. ուսանողներից որո՞ւց անունը կը յիշէք։

— Հազիւ թէ կրնամ յիշել, մի վայրկեան մտածելուց յետոյ ըսաւ նա։

— Գոնէ մէկին չէ՞ք կրնար յիշել։

— Ո՞վ է այդ մէկը։

— Աշիկ Բաղրամեանը, յիշո՞ւմ էք։ այդ այն ուսանողն էր, որ բոլոր դասախօսներին քառեակներ էր նուիրած. եւ սկսեցի արտասանել վերեւ յիշուած տողերը։

Երբ Դանտէի անունը տուեցի, Գ. Զարեան դէմքը խոժոռեց։

— Եղբայր, չափազանցութիւն է, ի՞նչպէս կարելի է ինձ համեմատել Դանտէի հետ։ Դանտէն համաշխարհային մեծութիւն է, իսկ ես հայ բանաստեղծ, ըսաւ Գ. Զարեան մի քիչ զայրացած։

— Ինչ արած, Գ. Զարեան, ինչ որ գըրուած է գրիչով, չես կտրելու կացինով, կատակեցի։

— Զարենցն էլ կորաւ, էլի նիւթը փոխելով հարցուց։ Աստ տեսնենք, ի՞նչ մանրամասնութիւններ գիտես նրա մասին։

— Զարենցի մասին հակասական շատ տեղեկութիւններ եմ կարդացել թերթերի մէջ, տարագիրների մէջ կան մարդիկ, որոնք նրա հետ նստել են Երեւանի բանտում եւ լաւ տեղեակ են նրա ապրումներին ու վախճանին։

— Էն մէկը ի՞նչ եղաւ, յիշո՞ւմ ես, Լուս. Ժողկոմատում էր պաշտօնավարում, հարցրեց Գ. Զարեան։

Մի քանի վայրկեան մտածելուց յետոյ, յիշեցի որ խօսքը Թոթովենցի մասին է։

— Հա, հա, Թոթովենց, հաստատեց Գ. Զարեան։ Ակսել Բակունցին աւելի մօտիկ էի, չնորհալի եւ ապագայ խոստացող գրականագէտ էր նա։

Խօսակցութեան միջոցին Գ. Կոստան Զարեան ոտքի կանգնեց, բաժակները կարմիր գինով լեցուց եւ մեզ հիւրասիրեց։

Տիկին Զարեան իր ուշադրութիւնը կեդրոնացրեց դէպի մեզ, իր գիտցած հայերէնով կը փորձէր մեր խօսակցութեան նիւթը հասկնալ, հակառակ պարագային ամուսնուն անգլերէնով թարգմանել կուտար։

Ուշ գիշեր էր, երբ տուն վերադարձանք։ Ցուչերի ծանր տպաւորութեան տակ անկողին մտայ։

Եթէ անձը հեղինակաւոր է, նրա ներկայութիւնը եւ շունչը աւելի արժէքաւոր են քան խօսքերը։

Խօսքերը շատ անգամ դատարկ հնչիւններ են, մանաւանդ երբ շատ են ծամծըմուած, շինծու են, փուխ են առնուած եւ կապ չունին սրտի զարկերի հետ։

Իսկ հեղինակութիւն կրնան ունենալ տաղանդներ կամ չիտակ նկարագիր ունեցողներ։

Բնութեամբ, դրամով կամ շինծու կերպով ստեղծուած հռչակը կը մեռնի անձի հետ, կը ցնդի ինչպէս օճառի պղպըջակը։

Զարեանի ներկայութիւնը չարժուած ըստեղծեց։

Առաջին անգամ Բրկլէի ռատիոկայանից անգլերէն լեզուով լսեցինք Զարեանի «Նաւը»։ Շտապենք աւելու, որ այս գործը գրուած է երեսուն տարի առաջ եւ իր տեղը գրաւած է օտար գրականութեան մէջ։

Զարմանալի չէ, որ «Նաւը»ի ալիքները կայծակի արագութեամբ հասան շատ հեռուները ...։

Բրկլէի ռատիոկայանի վարիչ միստր Բիլ Բաղլերը երբեմն այցելութեան կու գայ Գ. Զարեանին։

Առաջին անգա նա զարմացաւ, երբ տեսաւ Գ. Զարեանի հայերէն գրամեքենան։ Ցաւալի է, բայց փաստ է, որ ամերիկացի մտաւորականը այդ կարծիքին է։

Շատ յաճախ «չիչ քէբաբ»ն ու մածունը օտարներին կը ներկայացնենք իբրեւ նմոյշ հայ մշակոյթի, առանց մտածելու որ կատարուածը արջի ծառայութիւն է։

— Կ'արժէ Ամերիկայի մէջ մի Հայ-ամերիկեան մշակութային ընկերութիւն ունենալ, իսկ Բրկլէի համալսարանի մէջ՝ հայերէնի ամբիոն, որպէսզի տեղացիներ գաղափար ունենան մեր մշակոյթի մասին, ըսաւ Գ. Զարեան, Բիլ Բաղլերի այցելութիւնից յետոյ։

Այդ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, բայց լուրը տարածուեց եւ աշխուժութիւնը սկսեց. ոմանք օթօների համար սահմանուած արագութիւնը մոռացած՝ մէկ տեղից միւսը կը սլանային, ոմանք յուզուած էին եւ կ'արտասուէին, ինչպէս դերասանը բեմի վրայ։ Անուշեղէնի թասեր երեւացին փողոցներու մէջ եւ սեւաչեայ տղաներ սկըսան հանգանակութեան թերթիկներ բաժանել։

Երեւոյթը գրական էր եւ քաջալերելի. սակայն մաղթենք որ «փաստակի» համար օժիքներ չքաշքշուին։

Գ. Զարեան չուտով վերջացնելու է իր «Հայ դիւցազնավէպերը», ինը հարիւր էջերից բաղկացած։ Գիրքը պիտի կարգալ՝ մեծութիւնը ըմբռնելու համար

Սալի վրայ առնուած է Գ. Զարեանի երկու ստանաւորներից «Մանրանկարները» եւ «Մեր նախնիքները» Սալի վրայ կը լսուի հեղինակի ձայնը անհման եւեւէջներով՝ երբեմն խրոխտ. երբեմն մեղմաղձոտ։ Հայոց պատմութիւնն է խտացուած ստանաւորների մէջ։

Հանրածանօթ Զարեանը քիչ է գնահատուած։

Մշակն իրաւունք ունի իր ցանած սերմերի պտուղները վայելելու։

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՇԵԱՆ

(Քալիֆորնիա)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԴԷՊԻ ՄԱՐԱՂԱ

Հինգշաբթի, 23 Յունիս, կէսօրին չոգեկառքը թողեց Թաւրիզը եւ հասաւ Մարաղա երեկոյեան։ Ճանապարհի ընթացքին, ուշադրութիւն գրաւող տեսարաններ չկային։ Միապաղաղ, ընդարձակ, չոր անապատային դաշտեր։ Գնացքն անցնում էր ժամերով աղով ծածկուած դաշտերից, հասկանալի էր որ զտնւում էինք Ուրմիոյ լճի հեռաւոր ափերում։ Երբեմն էլ բոլորովին հեռանում էինք այդ ափից, անմշակելի դաշտերից։

Երբ մօտեցանք Մարաղային, մեր աչքի առջեւ պարզուեց ակնապարար կանաչութեամբ զարդարուած մի գիւղաքաղաք։ Ամբողջ երկայնքին կանաչութիւն է։ Մարաղայի շուրջը եղել են բազմաթիւ հայկական գիւղեր, այժմ բոլորը ամայացել են ներգաղթի պատճառով։

Գնացքն անցնում էր որթատունկի այգիների միջից։ Ինչքան բարեբեր պէտք է լինի այդ հողը, ուր աճում են միաժամանակ բանջարեղէններ, պտղատու ծառեր եւ որթատունկեր։ Մարաղայի կայարանը, հոյակապ, արդիական շատ գեղեցիկ մի շէնք է։

Մարաղայում չգտայ, բայց Հուլաղու Խանի գերեզմանից, իմ հետապնդած պատմական վայրերը, որս համար պէտք չէ զարմանալ, քանի որ շարունակական երկրաշարժեր քարուքանդ են արել Ատրպատականում բոլոր հին շինութիւնները։ Նոյն հէնց այդ երեւելի աշխարհակալը, որ Հուլաղու Խանը շինեց Մարաղայի շրջաններում, ԺԳ. դարում, արդէն ԺԴ. դարուն, ինչպէս պատմում է Մուսթոֆին, աւերակի էր վերածուած։ Այո, չկարողացայ գտնել նոյնիսկ հետքեր պատմական վայրերի։ Գտայ սակայն Մարաղայում մի փոքրիկ, կենսունակ հայկական գաղութ։ Դոքտ. Աստուածատրեան, Դոքտոր Վարդան Բերդեան, Մարաղայի Գործակալական խորհրդի նախագահ Գ. Վահան Արզարեան իր աջակիցներով ցոյց տուին ինձ հարազատ ջերմ ընդունելութիւն։ Այս յարգելի ազգայինները իրենց սրտի խորքում անսպառ պահած են հայ հոգեւորականի հանդէպ, առանց խտրութեան, հայ ժողովրդի ունեցած յարգանքն ու պատիւը։

Այցելեցի եկեղեցին, շինուած 18.. թուին, ուր հաւաքուած հայ ժողովրդին օրհնեցի «Պահպանիչով»։ Փոքրիկ բայց կոկիկ մի եկեղեցի իր համեստ զարդարանքով. կոչւում է Ս. Յովհաննէս եկեղեցի։ Եկեղեցու կողքին կայ գեղեցիկ մի դպրոց իր սիրուն թատերասրահով։ Աշակերտութեան թիւն է 75։ Դպրոցը հիմնուած է Խալաֆեան եւ Յակոբեան բարերարների ձեռքով 1889 թուին։ Ունի բաւական ընդարձակ մի բակ, ուր հաւաքուած երիտասարդութիւնը խաղում էր։ Թատերասրահի մօտ կար նաեւ մի սենեակ վերապահուած մարզիկներին։ Եկեղեցու կողքին է նաեւ գերեզմանատունը։ Մի տարի է Մարաղայի քահանան, Մատթէոս քհնյ. Մարտիրոսեան, վախճանուած լինելով, քաղաքը մնացել է առանց հոգեւոր հովուի։ Երբ անցնում էինք եկեղեցու բակից, ուր գտնւում են վերջին երկու հանգուցեալ քահանաների գերեզմանները, մի բուռ ամփոփ, մեղծխում էր խունկը, նրանց գերեզմանների վրայ, ասացի «Հոգոց Հանգուցելոց»։ Ու լաւագոյն տպաւորութիւններով հրաժեշտ առնելով ժողովրդից հեռացանք։

Մի գիշեր անցկացրի Մարաղայում, վայելելով Գ. Վահան Արզարեանի ազնիւ ընտանիքի սիրալիր ասպնջականութիւնը։

Յաջորդ օրը երբ հեռանում էի Մարաղայից, խորհրդածում էի։ Ահա մի օրի·

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այստեղ խօսքը տանք Տիւմայի, որ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ այդ տեսարանը —

«Մօտեցայ իրեն, կը գրէ, նստեցայ իր քովիկը եւ բազմոցին բազրիքին վրայ հանգչած ձեռքը առի ձեռքերուս մէջ։

— Ա՜հ, դո՞ւք էք, ըսաւ ինծի ժպիտով մը, դուք ալ հիւա՞նդ էք։

— Ոչ, բայց դուք, տակաւին կը տանջուի՞ք։

— Շատ քիչ, հիմա այլեւս վարժուած եմ այս բանին։

— Կը սպաննէք դուք ձեզ, Տիկին, ըսի իրեն յուզուած ձայնով մը։ Կ'ուզեմ ձեր բարեկամը ըլլալ, որպէսզի ձեզի արգիլեմ որ այսպէս վնաս պատճառէք դուք ձեզի։

— Ուրկէ՞ կուգայ այս անձնուիրութիւնը։

— Անտեղիտալի համակրական զգացում մը զոր կը տածեմ ձեզի հանդէպ։

— Այսպէս, սիրահարուած էք ինծի։ Ըսէք իսկոյն, այդպէս աւելի պարզ է։

— Եթէ այդ բանը ձեզի պիտի ըսեմ օր մը, այսօր չէ այդ օրը։

— Աւելի լաւ կ'ընէք որ երբեք չըսէք։

— Ինչո՞ւ։

— Որովհետեւ այդ սէրէն միայն երկու բան կրնայ յառաջանալ։

—«Ի՞նչ։

— «Այն որ՝ կրնամ ձեզ մերժել եւ այդ պարագային դուք աւելի գէշ։ Եւ այն որ եթէ ընդունիմ, այն ատեն դուք պիտի ունենաք հիւանդ ու ջղային կին մը, տըխուր ու մռայլ, որ եթէ երբեմն ուրախ ալ ըլլայ, այդ ուրախութիւնը տխրութեան մը կնիքովը դրոշմուած պիտի ըլլայ միշտ։ Կին մը՝ որ արիւն կը թքնէ եւ ամսական հարիւր հազար ֆրանք կը ծախսէ։ Ասիկա լաւ է հարուստ ծերուկի մը համար, սակայն չափազանց տաղտկալի՝ ձեզ պէս երիտասարդի մը համար։

«Զգաստախանեցի, մտիկ կ'ընէի, այդ ցաւատանջ կեանքը որուն անհաւատ իրականութենէն կ'ուզէր խուսափիլ այս քըսանամեայ կինը՝ ինքզինքը յանձնելով անատակ կեանքի մը եւ գինարբուքի ու անքնութեան, գիս ղառնօրէն տպաւորած էր եւ բառ չէի գտներ արտասանելու։

«— Օհ, շարունակեց ան, տղայութիւններ է որ կը խօսինք։Տուէք ձեր ձեռքը եւ վերադառնանք ճաշասենեակ»։

Դուրս կ'ելլէն զարդախուցէն՝ նէ երգելով, իսկ Տիւմա Որդի «կիսով չափ խենթեցած»։

Դեռ հիւրասրահ չմտած, Մառի կանգ կ'առնէ եւ գրեթէ շշնչալով, կ'ըսէ Տիւմայի։

— Ձեզի տարօրինակ կը թուի այս բոլորը եւ կը խորհիք թէ գձեղ իբր սիրահար պիտի ընդունիմ իսկոյն։ Գիտէ՞ք ինչ բանի արգիւնք է ասիկա ...

Այս ըսելով, կ'առնէ երիտասարդին ձեռքը եւ դնելով զայն իր բաբախող կուրծքին վրայ, կը շարունակէ.

— ... Անոր համար որ, դատապարտուած ըլլալով ուրիշներէն շատ աւելի կարճատեւ կեանք մը ունենալու, կ'ուզեմ այդ կեանքը արագօրէն ապրիլ։

— Կը պաղատիմ, այդ ձեւով մի խօսիք։

— Օ՜հ, մխիթարուեցէք,կը յարէ Մառի ծիծաղելով։ Որքան ալ կարճատեւ կեանք մը ունենամ, դարձեալ պիտի ապրիմ այնքան ժամանակ որ շարունակէք սիրել զիս ...

Մառի հիւրասրահէն ներս կը մտնէ պարելով։ Քլոթիլտ գացած էր ննջելու։

×

Կարելի չէ կէտ առ կէտ հաւատք ընծայել այն բոլոր դէպքերուն զորս Աղեքսանդր Տիւմա Որդի գրած է Մառի Տիւփլէսիի (Մարկրիթ Կոթիէ) մասին, երբ պատրաստած է իր «Գամելիազարդ Տիկինը»։

«... Մառի Տիւփլէսի հերոսուհին չէ եղած այն բոլոր զգայացունց արկածախնդրութիւններուն զորս վերագրած եմ Մարկրիթ Կոթիէին, հակառակ անոր որ ան կը փափաքէր ըլլալ այդ հերոսուհին» կը գրէ Տիւմա։

Իրենց առաջին հանդիպումէն անմիջապէս ետք, առանց որեւէ դժուարութեան Մառի կը դառնայ Տիւմայի համանուին։ Երիտասարդ պչրուհիին հակումը, սակայն, պէտք չէ վերագրել գութի այն զգացումին, որ առաջին օրն իսկ Տիւմա ցոյց է տուած Մառիի ապագուն առողջութեան վերաբերմամբ։ Ճիշդ է, այդ զգացումը թէեւ հաճոյ է թուած երիտասարդուհիին, եւ սակայն, ան ամբողջովին նուիրուած է Աղեքսանդր Տիւմայի։ Փառքի այս վերջինը ըլլալով չափազանց վայելուչ, քաղցրալեզու, վարժ ձիավարող եւ սուսերամարտիկ, վերջապէս աշխարհիկ կողմէ փնտռուած ու սիրուած երիտասարդ մը, Մառի անոր մէջ գտած է իր քմահաճոյքներուն լիուլի գոհացում տուող խաղալ սիրահար մը։

Գալով երիտասարդին, անիկա սկիզբէն օրէն իսկ ամբողջապէս կ'իյնայ Մառիի անտեղիտալի հմայքին ազդեցութեան ներքեւ եւ յաճախ կը կրկնէ. «Ինծի կը թուի թէ կ'երազեմ»։

Առաջին օրէն իսկ, Մառի, ապացուցանելու համար իր անսահման սէրն ու անօրինակ հաւատքը դէպի իր նոր սիրահարը, անոր կը յանձնէ իր տան բանալին։

(2 Շար.)

...կի հայկական գաւառ, թէեւ թուով ... 15 բնտանիք, բայց ազգային սըր... ով եւ հոգիով կապուած իր եկեղեցուն ... գիւղին: Գործակալական խորհուր... մեծ եռանդով եւ նուիրուածութեամբ ...րիւաւոր աշխատանք է տանում: ...Առաքելական եկեղեցական եւ ազգ... ...ային մարմինները անշուշտ կը մտածեն ...ով այս արժանաւոր գաղութին օժ... ...մի քահանայով, որի բացակայու... ...ւնը այնքան զգալի է:

ՄԱՐԱՂԱՅԻՑ ԴԷՊԻ ՌԶԱՅԷ

...րրորդ, 24 Յունիսի առաւօտեան կա... ...օթօմոպիլով ճանապարհւում եմ ...դէպի Ռզայէ: Այս մեր ճանապարհոր... ...թիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Ուր... ...լճի շրջանն անել: Սկսած արեւել... ...մասից, իջանք մինչեւ հարաւ եւ ա... ...բարձրացանք արեւմուտք:

...պատահական կանաչութիւնից, ...պէս կտրում ենք ամայի չոր ...տարածութիւններ: Միանդամայն, ...գործարանը հսկայ մի հիմնարկու... ...թիւն է որ կարծես կանգնել է այդ քա... ...ղաքում որպէս մի բարձրախօս, հրաւի... ...րելով ամէնքին դիմելու դէպի քաղաքա... ...կրթութիւն, դէպի յառաջադիմութիւն: Իսկ Մահաբադ, աւելի մեծ, ունի մի նոր ...հրապարակ, որի կենտրոնում վեհա... ...պետի արձանի բացումը կը կատարուի ...ստով: Մահաբադն ունի նաեւ մի գետ, ...որի շուրջը միայն տեսնւում է կանաչու... ...թիւն եւ բուսականութիւն: Այս երկու ...քաղաքների, եւ առ հասարակ այս շրջա... ...նի բնակչութեան մեծամասնութիւնը ...Քրդեր են: Ընդարձակ ամայի անապատ... ...ներ կտրելուց յետոյ, մեր մեքենան մի ...քանի վերելքներ եւ վայրէջքներ կատա... ...րեց բլուրների վրայից եւ ապա մենք դի... ...տարկեցինք Ուրմիոյ լիճը: Երբեմն ճա... ...նապարհը մօտենում էր եւ երբեմն էլ հե... ...ռանում էր ափից, բայց միշտ մեր աչքի ...առջեւ էր իր ծովանման տարածու... ...թեամբ: Հեռուից, յատուկ ուշադրու... ...թիւն է գրաւում լճի ջրի գոյնը, կա... ...պոյտ, մութ կապոյտ: Իրաւունք ունէին ...մեր նախնիք նրան կոչելու Կապուտան ...ծով:

Ահա մենք անցնում ենք նրա մօտից, ...գրեթէ ափերից: Ոչ մի ալիք չկայ, ոչ մի ...շարժում լճի վրայ, անշարժ, խաղաղ, ...կարծես ...ալարար պառկել է յոգնած ու ...ժամադրու:

Այս թմրածութեան պատճառը լճի պա... ...րունակած մեծ քանակութեամբ աղն է:

Մօտակայ սարերն ու ձորերը մշակ... ...ուած են: Ցորենի ընդարձակ դաշտեր ե... ...րեւում են, արեւի ճառագայթների ներ... ...քոյ հասունացած հասկեր: Երբ փչում ...էր մեղմ զեփիւռը, ոսկու պէս փայլում ...էին հասկերը: Ռզայէին ինը քիլոմեթր ...մնացած՝ բնութիւնը բոլորովին կերպա... ...րանափոխ է լինում: Սկսւում է առատ ...բուսականութիւն, բոլոր դաշտերը մշակ... ...ուած, մինչեւ Ռզայէ ուրիշ բան չէք տես... ...նում եթէ ոչ որթատունկի այգիներ, ...պտղատու ծառերի պարտէզներ, ջրերը ա... ...ռատ, բազմաթիւ առուներ ոռոգելով դաշտերը թափւում են Ուրմիոյ լիճը: Հողը արտակարգօրէն բարեբեր է:

ՌԶԱՅԷ

Մարաղայից մինչեւ Ռզայիէ մեր ճանապարհորդութիւնը տեւել էր 8 ժամ:

Ռզայիէ, որ առաջ կոչւում էր Ուրմիա եւ հիմա հանգուցեալ Ռեզա Շահ Փահլաւու անունն է կրում, լճի մօտիկ ամենամօտիկ գեղեցիկ քաղաքն է, ամբողջովին ծածկուած կանաչութեամբ:

Հաւանական է Ուրմիան հիմնուած լինի քրիստոնէութիւնից առաջ: Ուրարտական լեզուով, ուրմիա նշանակում է ամրոց: Ասորերէն երկու բառերից է կազմուած: Ուր նշանակում է տեղ եւ միէ = ջուր: Ուրմիա = ջրի տեղ:

Ըստ աւանդութեան, այս քաղաքում է ծնուել Զրադաշտական կրօնի հիմնադիրը եւ այստեղ է սկիզբ առել Կրակապաշտութիւնը:

Եօթներորդ դարում Արաբների տիրապետութեան տակ ընկաւ: Ժ. դարում Մարաղայի չափ կարեւոր մի քաղաք էր: ԺԱ. դարում Սելճուկները տիրացին իրենց պետութեան: Մոնղոլական արշաւանքների ժամանակ կործանուեց քաղաքը: Ղազան Խան նրան վերաշինեց ԺԵ. դարում:

ԺԸ. դարում դարձաւ կռուախնձոր Օսմանցիների եւ Պարսիկների միջեւ եւ վերջապէս Նադիր Շահը նրան գրաւեց:

Ներկայումս Ռզայիէում ապրում են մօտ տասը հազար Ասորի եւ երեք հազար հինգ հարիւր Հայ քրիստոնեաներ: Քրիստոնեայ ժողովուրդը գաղթում է Թեհրան: Մենք զանց ենք առնում խօսել հայ գաղութի մասին, ժամանակ չեղաւ մանրամասն ուսումնասիրութիւն կատարել, չըջագայեցինք բոլոր հայաբնակ եւ սառախտոն գիւղերը: Արդէն մեր գլխաւոր նպատակը ոչ թէ Ռզայիէ, այլ Սալմաստ այցելելն էր: Երեք օր հիւր եղայ Լազարիստ Հայրերի մօտ:

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՒԼԱՏԵԱՆ

(13 Շար.)

ՎԱՂԸ ՈՒՇ Է...

Դպրոցի ճամբան բռնեցին շուրջ ... մէլիոն Ֆրանսացի մանուկներ եւ երիտասարդներ, նոր սերունդը, ցեղին ապագան:

Անոնց հետ եւ անոնց թուին մէջ են Ֆրանսահայ գաղութի նորաբողբոջ ծաղիկները հազարներով, որոնցմէ միայն երկու հարիւրի չափ, մանչ ու աղջիկ, ֆրանսականին հետ տոհմային մշակոյթ կը ստանան Սեւրի Մխիթարեան դարաւոր Սամուէլ — Մուրատեան վարժարանի եւ Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանցի սեմերէն ներս:

Մնացածնե՞րը, մի հարցնէք, բոլորովին ծով կը մնան ազգայինին նկատմամբ, մէկ բառով կ՚օտարանան, կը կորսուին:

Սփիւռքի մեր ժողովուրդը մտատանջող տաք եւ ցաւոտ հարցն է այս, որուն մասին միշտ կը խօսուի, տեւ կը գրուի, բայց երբեք դրական, գործնական ձեռնարկներ չեն կատարուիր:

Ահա թէ՝ որքան հեռու կը մնայ բանին ընելէն. ընելը ձրի է, ոչ միայն՝ այլ ազգասէր ոմն դասուելու դոհունակութիւն կայ ծայրը, մինչդեռ ընելը՝ զոհողութիւններ կը պահանջէ, բարոյական եւ նիւթական:

Կեցցեն միշտ, նորէն ափ մը նուիրեալ մարդիկ, որոնց գերմարդկային ճիգերուն շնորհիւ պիտի մնայ յաւէտ կենսունակ կորիզ մը:

Յառաջ օրաթերթի Սեպտ. 22ի թիւին մէջ տխրութեամբ կարդացինք ուրախ լուր մը, որ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ տեղ չէ մնացած, ծայրէ ծայր լեցուած է, ուստի նորանոր խնդրանքներ կը մերժուին: Կը նշանակէ թէ դեռ հայ մեծնալ, հայ մնալ ուզողներուն համար վարժարանի մէջ նիւթական տեղը կը պակսի:

Ժամանակը չէ՞ միթէ վարժարանը ընդարձակելու գործը գաղութային այժմէական ամենակարեւոր հարցը դարձնել:

Որքա՜ն գովելի եւ արդիւնաւոր գործ մը պիտի ըլլար այդ, ազգային եւ բարոյական տեսակէտէն: Հայ եւ ֆրանսական մշակոյթով զարգացած, մխիթարեան դըրոշմով կրթուած՝ ամէն հայ մանուկին մէջ՝ ապագայ, հարիւր առ հարիւր, հայ բնտիր քաղաքացին կը կերտուի, օգտակար ազգին եւ մարդկութեան:

Ահա Ֆրանսահայութեան խորհրդածութեան ամենալուրջ նիւթը՝ այսօր, որպէս գի վաղը ուշ չըլլայ:

Ն. Կ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՍՏՂԱԴԻՏԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Բիւրականի աստղադիտարանը դեռ շատ երիտասարդ է: Տասնըհինգ տարեկան իսկ չէ: Մէկ քանի տասնեակ կամ հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին անգամ կարելի չէ նկատել երկնային մարմիններու զարգացման փուլերը:

Այս իսկ պատճառով ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեան, աստղադիտարանի տնօրէնը, աստղագէտի դերքը կը համեմատէ այն մարդուն դիրքին հետ, որուն յանձնարարուած է 24 ժամուան ընթացքին ուսումնասիրել ծառի մը զարգացումը եւ կեանքը, օրինակի համար ցարասին: Բայց ասա՛ղ, մէկ օրուան մէջ ցարասին ոչ մէկ փոփոխութեան կ՚ենթարկուի: Ուրեմն պէտք է անտառէն ընտրել բազմաթիւ ցարասիներ, տարբեր տարիքի, դասակարգել եւ ապա միայն դատել այս տեսակ ծառերուն զարգացումը: Նոյն ձեւով կը վարուին նաեւ աստղագէտները:

Բիւրականի մէջ կ՚աշխատի, իրարու հետ համերաշխ, փոքրիկ խումբ մը: Մեծամասնութեամբ երիտասարդներ են, որ նոր աւարտած են Երեւանի պետական համալսարանը: Արդէն շատեր, հետաքրքրական ինքնուրոյն աշխատանքներ կատարած եւ յայտնաբերութիւններ ըրած են:

Թամբովէն Հայաստան եկած է աշխատելու Նինա Իվանովա: Այս տարուան Մարտ ամսոյն նորվիկայի աստղակէտ Թասել յայտնաբերեց Հերակլէսի համաստեղութեան մէջ մէկ նոր բոցավառ աստղ: Աստղագէտներու շրջանակին մէջ ընդունուած սովորութիւն է անմիջապէս հաղորդել նկատուած որեւէ մէկ երեւոյթ: Նինա Իվանովա եւ անոր կրտսեր գիտական աշխատակիցը՝ Ռաֆիկ Ցով-հաննիսեան շատ արժէքաւոր դիտողութիւններ ըրին 1960ին գտնուած Հերակլէսի նոր աստղին նկատմամբ: Առաջին հետազօտութիւններուն արդիւնքները արդէն իսկ Մոսկուա ղրկուած են: Ներկայիս նոր աստղի փայլը սկսած է զգալի կերպով տկարանալ:

Գիտաստղային կալերու միգամածութիւններու խնդրին վրայ կ՚աշխատի Երեւանի համալսարանէն շրջանաւարտ՝ Էլմա Պարսամեան: Մինչեւ հիմա աստղագէտներուն համար պարզ չէ, թէ ինչո՞ւ լոյս կուտան միգամածութիւնները: Հաւանական է, որ աստղագէտը յաջողի լուծել այս բարդ հարցը եւ այս ձեւով դիւրացնէ լուսարձակման գաղտնիքին լուծումը:

1937էն ի վեր ծանօթ է թոյլ սպիտակ գաճաճներու եղանակը, որ կը կոչուի Համբարձումեան — Շայնի եղանակ: Ի՞նչ են սպիտակ գաճաճները: Ասոնք փոքր բայց շատ մեծ խտութիւն ունեցող աստղեր են: Երեւակայենք, թէ Արեգակը յանկարծ պզտիկցած է երկրին մեծութեան չափ: Կ՚ունենանք սպիտակ գաճաճի իսկական խտութիւնը: Այս խտութեան նիւթը, լուցկիի տուփի մեծութեամբ, Երկրին վրայ պիտի կշռէր հազարաւոր թոն:

Քսան տարի առաջ աստղագէտներէն ոչ մէկը կը գործածէր Համբարձումեան — Շայնի եղանակը: Բայց ներկայիս, երիտասարդ գիտնականուհի Գարինէ Սահակեան, որ այն ժամանակ դեռ գործնական աշխատանքով զբաղող ուսանողուհի էր, գործածեց այս եղանակը եւ յայտնաբերեց մէկ քանի նոր աղօտ սպիտակ գաճաճներ: Բիւրականի մէջ արդէն յաջողած են յայտնաբերել այս տեսակ ութսուն աստղեր: Ասիկա մեծ յաջողութիւն է, որովհետեւ մինչեւ հիմա աշխարհի բոլոր աստղադիտարանները հազիւ յաջողած են հարիւրէն քիչ մը աւելի աղօտ սպիտակ գաճաճներ յայտնաբերել: Մէկ ուրիշ երիտասարդ աշխատակցուհի՝ Սոֆիկ Իսկուդարեան յաջողած է նոր աստղային համակարգութիւն մը յայտնաբերել «Ծիրկաթին» համաստեղութեան մէջ:

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Մօտենալով՝ դրանք ամբողջամենայնիւ ...ոյ հեռաւորութեան վրայ պահեցին իրենց եւ հետեւեցին նրան անխօս, պատ... ...րաստ նայելով իրենց տիրոջ թի... ...կունքին: Իշխանը գնում էր զբաղուած մը... ...ութ մտածումներով: Նրան թւում էր, ...թէ իր քեռայրի սպանութիւնն այնքան ...պարզ բան է, որ նորից պէտք է հրաւիրել ...իշխանաժողով՝ ազգու եւ խիստ միջոց... ...ներ խորհելու համար... Իսկ սպանու... ...թիւնը պարզապէս թւում էր նրան բաւ... ...ական մի ... չարագուշակ: Ծառաները ...խոսում են՝ տէրերին սպանելով: Վա... ...ղը, միւս օրը դրանք կարող են սպանել ...իրեն, եւ միւսներին...

Այս ամէնի հետ միաժամանակ Նար իշխանը մտածում էր, որ քեռայրի հարազատները այդ սպանութեան համար կարող են մեղադրել եւ իրեն՝ նրա համար, որ ինչպէս Դաւիթ իշխանին հրաւիրեց իր խանձողովի, եւ նրա համար, որ նրան սպանողները եղել են իր շինականները, ինչպէս յայտնեց թիկնապահը ... Կը մեղադրեն անշուշտ եւ ուրիշները՝ առանց պատճառները ըմբռնելու: Բայց եթէ պատճառները հասկանան, հասու կը լինեն նաեւ որ մեղաւորը ոչ ինքն է եւ ոչ իր ծառաները, այլ Արշակ Թագաւորը՝ իր հրովարտակով ...

Մտածում էր իշխանը եւ ժամանակ առ ժամանակ նայում շուրջը՝ անտառի ծառերի խորքը՝ տեսնելու նոր փախչողներ չե՞ն երեւում արդեօք... Ու նրան թւում էր, որ դրանք կարող են լինել մի տասը, հարիւր քայլ դէնը, գուցէ աւելի հեռու: Թւում էր, որ եթէ պատահեն՝ պիտի յարձակուէր տասհակների վրայ եւ ... ընդհարման միջոցին նրանք կարող էին սպանել նաեւ իրեն ...

« Բայց այդ կարող են անել եւ հեռուից, դարանամուտ եղած »,— մտածեց իշխանը, եւ այս միտքն այնքան հաւանական թուաց նրան, որ նա ձին կանգնեցրեց մէկէն եւ աչքով որոնեց քեռայրի թիկնապահին:

Գտնելով նրան՝ մատով կանչեց:

—Ո՞րտեղ կատարուեց եղեռնագործութիւնը,— հարցրեց նա, երբ երիտասարդը մօտեցաւ ձիով:

— Փոքր այն կողմը, տէր,— թօթարերը ձեռքը մեկնեց առաջ:

— Ցոյց կը տաս, երբ հասնենք:

— Հրամանքդ:

Ու նորից առաջ գնացին ձիերի նոյն փափուկ ոտնատրոփով, նոյն արահետը բռնած, որով անցել էր Դաւիթ Համունին երկու օր առաջ: Գնում էին իրար յետեւից, ինչպէս ուղտերի կարաւանն է գնում շարք կազմած, որովհետեւ արահետը նեղ էր եւ երկու կողմը բարձրանում էին հաստաբուն ծառեր: Որքան էլ փափուկ էր ձիերի քայլքը, այնուամենայնիւ, դրա արձագանքը տարածւում էր անտառում՝ աջ եւ ձախ, թւում էր անտառի խորքերով նոյնպէս հեծուորներ են անցնում, երբեմն այդ արձագանքներն այնպէս էին խլացնում անտառային միւս ձայները:

Թերեւս այդ էր պատճառը, որ կամսարականը կարծում էր, թէ այսօր նոյնպէս փախչողներ կը լինեն այստեղ. նրանք երեւի բանուկ ճանապարհներից խուսափելով, թաքնւում են թաւուտներում:

Երբ այսպէս գնացին բաւական եւ հասան շաւղի վրայ կուացած մի կաղնի ծառի, թիկնապահը ձին զգուշութեամբ մօտեցրեց իշխանին:

— Նրանք այստեղ էին, իշխան,— մատնանիշ արաւ նա ճանապարհի աջ կողմը, ուր պառնէշի պէս բարձրանում էին տերեւախիտ թփեր.— Այստեղից լսեցինք նրանց ձայնը եւ իշխանն ինձ ուղարկեց առաւելու ... Եւ այդտեղ սահ զարկեցին իշխանին: Կը հաճի՞ք տեսնել:

Թէեւ Նար իշխանն ինքը ցանկութիւն յայտնեց իմանալ որտեղ է կատարուել սպանութիւնը, բայց այժմ լսելով երիտասարդի հարցումը՝ չասաց ոչինչ, ծռոտները սեղմեց աւելի եւ նժոյգը շարժեց առաջ: Մինչեւ այստեղ իշխանը չէր նկատել արեւը, որ փայլում էր երկնքի բարձրից եւ անտառը, նրա ճառագայթներից առեւ խանդավառ, խաղացնում էր իր բիւրաւոր տերեւները, իսկ թռչուններ ըը երգում էին անվերջ... Այդ ամէնը իշխանը նկատեց այստեղ միայն եւ զարմացաւ, թէ մարդասպանութեան այդ վայրում ինչպէս էին երգում թռչունները եւ ծառերը ինչպէս էին հրճուանքով խաղացնում իրենց տերեւները..

Նա երեսը շրջեց եւ խթանեց նժոյգը:

Մի -երկու ժամից վերջապէս դուրս եկան անտառից եւ հեծուորները, դաշտ ընկնելով, արագացրին ձիերի ընթացքը: Այժմ նրանց առջեւ ձգւում էր մի լայն ճանապարհ, որ տանում էր Համունեանների դղեակը: Երկու կողմը ալեծածան արտօրեր էին եւ նորելուկ արտեր, եւ այդ ամէնը ողողուած էր արեւի լոյսով ու ջերմութեամբ ... Այնինչ կամսարականին թւում էր, թէ այդտեղ՝ քեռայրի կալուածում միայն սուգ պիտի լինէր եւ տխրութիւն:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ ։ դաշնակ՝ Օր. ՑԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՑԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ակորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ

Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը ։

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ մատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՑԵՐՀԱԹ ԱԲԲԱՍ յուշագիր մը ղրկած է Ափրիկէի պետութեանց ղեկավարներուն ։ Այս վերջիններուն ուշադրութեան կը հրաւիրէ Ալժերիոյ հարցին ծանրակշիռ հանգամանքը եւ կը պահանջէ որ բոլորն ալ յստակ դիրք ճշդեն ։ Ալժ. Ազատ. ճակատի մէկ բանբերը դիտել տուած է թէ Մալի (նախկին Սուտան) արդէն իսկ դիրք ճշդած է, քանի որ պահանջած է սուտանցի զինուորներու քաշուիլը Ֆրանսական բանակէն ։

ԱԳՏԵՍՍԵԼԱՄԻ (Ալժերիոյ երեսփոխաններէն) մահափորձին հեղինակը Մոհա-մէտ Ալբարար մահուան դատապարտուեցաւ, առջի օր, Փարիզի Զինուորական Ատեանին կողմէ ։ Դատավարութիւնը բացուած էր տասը օր առաջ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք ։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.ի յիշատակին, Տէօնին հոգեւոր հովիւ. Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ դպրապետութեամբ Գ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի ։

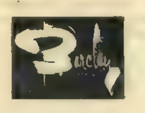

ԶԱ ՄԱՆ ԱՐԱ ● HA MAN ARA

par

LES BARCLAY

super 70.335 — 45 T. — simple 60.212

Discophiles Arméniens!

C'est une danse de chez vous à la mode de chez nous.

EN VENTE PARTOUT

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 12ԻՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Զինուորական ծառայութենէ ղերծ երիտասարդ վաճառորդ մը (վանտէօր) պոնեթըրիի համար որ կարգ քշելու իրաւունք ունենայ ։ Դիմել՝

ETS. CHEDIK
285, Rue St. Denis, Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Գամոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը փութայ յայտնել Գամոնի շրջանի հայ հասարակութեան թէ՝ իր վարժարանին վերաբացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օրը ։ Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենան նոյն օրը՝ առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 12 ։

Վարժարանին ուսուցիչն է Գ. Վահրամ Միսթիք ։ Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականը ։

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ

Գ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէէն) փոխան հոգեհանգստի, Միքայէլեան, Ցակոբեան եւ Պօյաճեան ընտանիքներու անջեցեալներուն յիշատակին, կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի գարմանատան, տասը Ն. Ֆ. ալ Անտէր հիւանդներու ֆոնտին ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՑԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին ։ Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)

Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ժ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ), Տիկ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ խմբապար, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն), փոքրիկ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ ։

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուսնդական կերուխումով ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պէլվիլ - Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6ին, Եշ. օր, 3 Րիւ Քլավէլ, Մեթրօ Պիրէնէ ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ ։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան ժոսլին (մեներգ), Գ. Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն), Գ. Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ Գ. Կարպիս Ափրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաջեան (դաշնակ), Օր. Մարանկոզեան (արտասանութիւն),
Օր. Թարոն (մենապար), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),
եւ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ։

Տեղերը ապահովել կանխաւ ։ ; Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատանը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 6 OCTOBRE 1960

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8918 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4719

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

...ՐՈՒՇՉԵՒ-ՄԱՔՄԻԼԸՆ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

...որհրդային վարչապետը փոխ այցե-...լութիւն տուած է Անգլիոյ վարչապետին: ...Նեւ Եորքի Ասթորիա պանդոկին մէջ, ...րուշչեւ եւ Մաքմիլըն մէկուկէս ժամ ...ւող խօսակցութիւններ ունեցած են ...ակցութեամբ արտաքին նախարարներ՝ ...Կամիքոյի եւ Հիումի: Այս առթիւ հրա-...արակուած զեկոյց մը կը շեշտէ թէ զի-...աթափութեան շուրջ պանազան առա-...արկներ ներկայացուած են, երկուստեք: ...խօսակցութեանց ընթացքին նկատի առ-...ուած է նոր վեհաժողովի մը գումարու-...մ, յառաջիկայ գարնան: Երկուստեք ...ս կը թուին ըլլալ հանդիպումէն, քանի ...ւ ըլլայ Անգլիոյ բանբերը, ըլլայ Խր-...շչեւ «Այո, մեր խօսակցութիւնները ...օգտակար» եղած յայտարարած են:

...Արուեստանցերձ չէզոքները յուսախաբ ...ս Արդարեւ Խրուշչեւի բուռն արտայայ-...տութիւնները եւ Այզընհաուըրի քաղաքա-...կան մերժումը մեծապէս աղդած են ...ց լաւատես տրամադրութիւններուն ...ւ Ցառկապէս դժգոհ են Խրուշչեւէն, ...ւ չեն ըսեր: Այս վերջինը ՄԱԿի ամ-...բողջն սպառնալիքներ եւ յախուռն ար-...տայայտութիւններ ըրաւ եռք, ներկայիս ...ամբողջ առաջարկած վեհաժողովի ...գումարումի տեսակէտէն համաձայն ...թուի ըլլալ: Չէզոքներուն փափաքն էր ...երկու մեծ պետութիւններու ներկա-...յացուցիչները, այսինքն Խրուշչեւ եւ Այ-...զընհաուըր գլուխ գլուխի գան եւ համա-...ձայնին Խրուշչեւ մէկ օրուան մէջ երեք ...տեսակցութիւններ տուած է Ինտոնեզիոյ, ...Աֆղանիստանի եւ Պուլկարիոյ ղեկավար-...ներուն: Այս վերջին այցելութեան ...Պուլկարիոյ ղեկավարութեան) ընթացք-...ին կարգ մը յայտարարութիւններ ը-...րած է լրագրողներուն: Գանգատած է Ա-...մերիկեան կառավարութեան ձեռք առած ...միջոցներէն: Այդ միջոցին իրեն ներկա-...յացած են «Ալժ. Առժ. կառավարու-...թեան» «արտաքին նախարարը» Քրիմ ...Պելգասըմ. «Բարեւ, կը մաղթեմ որ յաղ-...թելով վերադառնաք» է Ալժերացին: ...կարգ մը գիտել տուած է, թէ այս ...տերը պիտի վճռացնեն յօրավար տը ...«Ինչու, ըսած է Խրուշչեւ, բա-...ցատրութիւններ վարելով տը Կոլ ան ...դաշնակից եղաւ «Ալժ. առժամեայ ...կառավարութեան» դոյութիւնը», ու ...ւ իր խօսքը ուղղած է Քրիմ Պելգա-...սըմի «Մեր համակրութիւնը ունիք»: ...լրագրողներուն դառնալով յայտարարած ...ներկայիս Ալժերիոյ մէջ, ուժի ի-...շխէ է որ կը տիրէ: Կի Մոլէ օր մը ...տուաւ ինծի թէ Ալժերիոյ մէջ մէկ ...ն Ֆրանսացիներ կան: Սակայն մէկ ...պէտք չէ իշխէ ութ միլիոն մահ-...մետականներու վրայ: Այս պատճառով ...ակից եմ տը Կոլի առաջարկած ...որոշումին»: Զինաթափութեան շուրջ ...յայտարարած է — «Եթէ ապագինուիմ ըն-...տիր, պիտի ընդունիմ որեւէ հսկողու-...թիւն եւ քննութիւն»: Լրագրողներէն մին ...կը կուսայ, թէ այս պարագային ...հսկողութեան խնդիր մը առաջ կուգայ: ...պատասխանած է Խրուշչեւ, ...եւ հաւկիթին պատմութիւնն է. ...հաւու հաւկիթ չըլլար, առանց ...հաւ»: Լրագրողներուն յայտա-...րած է նաեւ, թէ համաձայն է տեսակ-...ցիլ Այզընհաուըրի հետ, պայմանաւ որ ...դաշնակիցներու միջամտութեան շուրջ ...ութիւն խնդրէ:

...նոյն օրուան նիստին խօսք ա-...ռած են Սպանիոյ ներկայացուցիչը եւ ...Լիբանանի վարչապետը՝ Սայէպ Սալամ: ...վերջինս քննադատած է Ֆրանսան ...Ալժերիոյ հարցին կապակցութեամբ: ...Ալժերիոյ պատերազմը չմար պատե-

բազմն է, որ պէտք է վերջ գտնէ »:

Ցայտարարած է, թէ «Ալժ. առժամեայ կառավարութեան» ուզածը ինքնորոշման շուրջ հանրաքուէիմը կազմակերպումն է: Ոչ ոք կրնայ յաւակնիլ թէ Ֆրանսա ա-զատ ընտրութիւններ պիտի կազմակերպէ Ալժերիոյ մէջ: Այս պատճառաւ ընտրու-թիւնները պէտք է տեղի ունենան ՄԱԿի կազմակերպութեամբ եւ անոր հսկողու-թեան ներքեւ:

Մառեշալ Թիթօ խաղաղական նաւով մը Նիւ Եորքէն մեկնեցաւ: Նասր եւ Ինտոնե-զիոյ նախագահն ալ կը պատրաստուին մեկնելու: Չէզոք մեծերէն միայն Նեհրու պիտի մնայ դեռ ժամանակ մը: Թիթօ մեկնումի պահուն յոյս յայտնած է, թէ հակառակ տիրող յուսահատեցուցիչ կա-ցութեան, Խ. Միութեան եւ Մ. Նա-հանգներու միջեւ մօտեցում մը հաւա-նական է:

Խորհրդային պատուիրակութիւնը ըն-դունելութիւն մը տուած է որուն ներկայ եղած է նաեւ Համըրշոլտ: Խրուշչեւ սի-րալիր խօսքերով ընդունած է ընդհ. քարտուղարը չեշտելով «Միակ ձի կրնա-վաք, Պ. Համըրշոլտ, դրամատիրութիւ-նը ձգեցէք, ընկերվարական ձին խաղա-ցէք »:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՈՒԺԻ ՀՈՂԻ ՄԵՌԱԾ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ, ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՎՆԱՍՆԵՐ

Կիրակի օրուընէ ի վեր տեղատարափ անձրեւները՝ կեդրոնական եւ Հարաւ Ա-րեւմտեան Ֆրանսայի շրջաններուն վրայ, 39 տարիէ ի վեր չտեսնուած յորդումնե-րու պատճառ դարձած են: Երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ երեք գետեր՝ Քորէզ, Քրէօզ, եւ Լօթ եւ բազմաթիւ գետակներ, յորդած են, քանդելով հաղորդակցու-թեան միջոցներ, ճամբաներ, տուներ եւ կամուրջներ: Մարդկային եւ նիւթական վնասներու քանակը դեռ յայտնի չէ, ար-տուհանդերձ վերջին լուրերուն համա-ձայն շատ մեծ են: Լօթի նահանգին մէջ չորս հոգի կորսուած կը նկատուին: 1921ի յորդումէն աւելի սաստիկ է այս: Ալիէի նահանգին մէջ կացութիւնը մտահոգիչ է: Ամէնէն շատ վտանգուած եւ վնաս-ուած քաղաքները անտարակոյս Պրիվ եւ Թիւլն են: Պրիվի վարի թաղերը ջուրով լեցուած են: Թիւլի մայր եկեղեցին վը-տանգուած է, Օպիւսոնի մէջ մէկ հոգի խեղդուած է: Քաղաքին հաղորդակցու-թեան կապերը կտրուած են: Մոնլիւսոնի մէջ երկու հարիւր բնտանիքներ ծանր վի-ճակի մէջ կը գտնուին: Փարիզ — Թուլուզ երկաթուղիի գիծը ջուրերուն տակ մնա-ցած է, իշխանութիւնները ամէն ճիգ ի գործ կը դնեն օգնութեան հասնելու հա-մար բնակչութեան: Ցառուկ թաչաններ անուղղ կը փոխադրեն եւ պարգուներով կը զբաղին: Կարգ մը վայրերու մէջ ոս-տիկանութիւն, բանակ եւ կամաւորներ ճիգ չեն խնայեր օգնութեան հասնելու համար տեղւոյն բնակչութեան: Նիւթա-կան վնասը միլիոններու կը հասնի:

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԽՄԲ. — Գրած էինք թէ Օգոստոսի կի-սուն, Մոսկուայի մէջ, տեղի ունեցած էր արեւելագէտներու միջազգային համա-գումարը, որուն կը մասնակցէր նաեւ Թուլուզի համալսարանի հայագէտը, Փրոֆ. Վլատ Պընըրցեա-նու:

Կը հրատարակենք իր տեղեկագիրը այդ մեծ համագումարին աշխատանքնե-րուն մասին. —

Օգոստոս 9 — 16, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ արեւելագէտներու 25րդ համա-գումարը: Ամենակարեւոր համագումար-ներէն մէկը, որուն մասնակցեցան հազար գիտնականներ Խորհրդ. Միութենէն, արտասահմանէն եւս հազար գիտնական-ներ: Նախորդ 24 համագումարներուն, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ 1873ին՝ Փարիզի մէջ, սկզբունքով իրարու յաջոր-դելով երեք տարիներու ընդմիջումներով, միշտ մասնակցած են բազմաթիւ անձեր, բայց անոնցմէ ոչ մէկը համախմբած է մասնակցողներու այնքան մեծ թիւ մը, որքան տեսանք այս տարուան Մոսկուայի համագումարին, ուր ներկայացան հազար գիտնականներ Եւրոպայէն, Ամերիկայէն, Ասիայէն եւ Ափրիկէէն: Նախորդ համա-գումարներէն ոչ մէկը պատրաստուած էր այսքան հողածութեամբ եւ մանրամաս-նութեամբ: Նախորդ համագումարներէն ոչ մէկուն մէջ ներկայացուեցան այնքան շատ զեկուցումներ, որքան այս համա-գումարին մէջ, որ կը հաշուէր 767 զե-կուցում:

Ակադեմական Ալեքսանտրու Կրասուրի ղեկավարութեան տակ՝ ռումանական պատուիրակութիւնը կը կազմէին փրոֆէ-սօրներ Միհայիլ Կուպոկլու, Վլատիմիր Տրիմպա, Մաթէյ Եոն, Է. Մահմուտ եւ Վլատ Պընըրցեանու: Ասոնցմէ երեքը զե-կուցումներ տուին: Փրոֆ. Միհայ Կու-պոկլու հանդէս եկաւ ռուսերէն լեզուով, նիւթը՝ «Փատիշահ Սուլէյմանի արշա-ւը Մոլտովայի վրայ, 1538ին»: Փրոֆ. Վլատիմիր Տրիմպա՝ ֆրանսերէն լեզ-ուով, նիւթը՝ «Քարայիմ լեզուի գաւա-ռաբարբառները Ռումանիոյ մէջ»: Իսկ այս տողերը ստորագրողը՝ ռուսերէն լեզ-ուով, նիւթը՝ «Հայերու վերաբերեալ ցե-ղագրական հարցեր»: Համագումարը տե-ղի ունեցաւ Լենինեան Բլուրին վրայ կա-ռուցուած՝ հոյակապ «Լոմոնոսով» հա-մալսարանին սրահներէն մէկուն մէջ:

Օգոստոս 9ին, առաւօտուն, տեղի ու-նեցաւ համագումարին բացումը: Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին ա-ռաջին փոխ-նախագահը, Անաստաս Մի-կոյեան, իր բացման խօսքով հաստատեց թէ ինչ մեծ կարեւորութիւն կը ներկա-յացնէ արեւելագիտութիւնը, ոչ միայն հնագարեան Արեւելքի, այլեւ արդիական Արեւելքի ուսումնասիրութեան տեսակէ-տով, մանաւանդ այժմ՝ երբ, արե-ւելեան քանի մը տասնեակ երկիրներ ձեռք բերած են իրենց անկախութիւնը կամ կը պայքարին այդ նպատակով:

Համագումարին նախագահը, Կաֆու-րով, խօսելով զանազան երկիրներու արե-ւելագիտական աշխատանքներուն մասին, ցոյց տուաւ այն կարեւորութիւնը, որ կը տրուի Ռումանիոյ մէջ թրքաբանական ուսումնասիրութիւններուն, բայց յանձ-նարարեց աւելի զարգացնել արեւելա-գիտական ուրիշ ուսումնասիրութիւններ եւս:

Նախ ճշդուեցաւ թէ ո՛ր լեզուներով պիտի ներկայացուին զեկուցումները, եւ ընդունուեցան ռուսերէնը, ֆրանսերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը:

Համագումարը յետոյ նշանակեց 21 յանձնախումբեր, որոնց մէկ քանին ունէ-ին երկուական ենթայանձնախումբեր:

Այս յանձնախումբերուն աշխատանքին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ խոր-հրդային նպատը, նոյնիսկ ե-գիպտագիտութեան բնագաւառին մէջ, որ անցեալին՝ կը համարուէր Արեւմուտ-քի արեւելագէտներու մարզը: Արդարեւ ներկայացուած 39 զեկուցումներէն ութը կը բերէին խորհրդային գիտնականները: Երկրորդ, ասորագիտական յանձնախում-բին մէջ, 31 զեկուցումներէն վեցը դարձ-եալ խորհրդային էր, մէկը ներկայաց-ուած՝ Ն. Պ. Եանքովսկայի կողմէ: Այս վերջինը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ հայկաբանութեան մէջ, որովհետեւ քըն-նութեան կ'առնէ Ուրարտուի ժողովուրդին ընկերային կեանքի պատմութիւնը: Մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն դարձ-եալ հիթիթական եւ ուրարտական ու-սումնասիրութիւնները: 3րդ յանձնա-խումբին աշխատանքները, զորս կը ղե-կավարէին Կ. Ա. Մելիքիշվիլի եւ Պ. Փիոթրովսկի: Այս յանձնախումբին ներ-կայացուած 19 զեկուցումներէն եօթը խորհրդային գիտնականներու գործերն էին, որոնցմէ կը նշեմ Պ. Պ. Փիոթրովս-կիի եւ Գ. Լ. Յովհաննիսեանի աշխատու-թիւնները Արինբերդի եւ Կարմիր Բլուրի պեղումներուն մասին (Հայաստան), Կ. Ա. Մելիքիշվիլիի կարեւոր զեկուցումը Նայիրի — Ուրարտուի հիւսիսային շըր-ջաններու ժողովուրդին եւ հնագարեան Արեւելքի պատմութեան մէջ անոր կա-տարած դերին մասին, նաեւ Ս. Տ. Երեմ-եանի զեկուցումը, ուր ցոյց կը տրուի հին Ուրարտուի կազմակերպչական քար-տէզը, որ պատրաստուած է իր իսկ կող-մէ՝ առորական եւ ուրարտական արձա-նագրութիւններու հիման վրայ, եւ վեր-ջապէս Ա. Օ. Մնացականեանի զեկուցու-մը, «Պղնձէ դարու մշակոյթը Սեւանայ լճի ափին»: Կ. Ա. Մելիքիշվիլի եւ Ս. Տ. Երեմեանի զեկուցումներուն կապակցու-թեամբ, խօսք առաւ այս տողերը գրողը, ընդհանուր հաւաքոյթին մէջ, որոնց մե-ծամասնութիւնը Արեւմուտքէն եւ Ամերի-կայէն եկած գիտնականներ էին, ու վեր հանեց խորհրդային ուրարտագէտներ Մելիքիշվիլիի, Տիաքոնովի, Փիոթրովս-կիի, Երեմեանի եւ ուրիշներու աշխա-տանքներուն գիտական մեծ արժէքը Ու-րարտուի, Հարաւ. Կովկասի, ինչպէս նա-եւ հնագարեան Հայաստանի պատմու-թեանց լուսաբանութեան տեսակէտով:

Մէկ օր առաջ, փրոֆ. Ա. Երեմեանի հետ քննած ըլլալով հնագարեան Ուրար-տուի մասնակի եւ անմիջական քարտէս-ները, զորս ինք կազմած էր միաժամա-նակ առաջարկելով կատարել Հայաստանի այժմեան անուանակոչումներու ճշդումը, նկատեցի որ Ուրարտուի ճանաչումը ա-սորական եւ ուրարտական արձանագրու-թիւններու ցեղանուանումներուն անուա-նակոչումներու հիման վրայ, շատ պիտի յառաջացնէ հնագարեան Ուրարտուի ցե-ղաբանութեան ուսումնասիրութիւնը:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՐՑԵԱՆՈՒ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԱՏ ՔէՕՓՐՈՒԼՈՒ Թուրքիոյ նախ-կին արտաքին նախարարը եւ Փրոֆ. Ֆահրետտին Կէօքայ, Պոլսոյ նախկին կուսակալը ձերբակալուած են առջի օր: Այս երկուքը ինչպէս նաեւ ութ ուրիշներ պիտի դատուին իբրեւ պատասխանատու Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ կը գտնուի Համայնավար Չինաստանի զինուորական պատուիրա-կութիւն մը, որուն ի պատիւ մեծ ճաշ մը տրուած է արաբական առաջին բանակի՝ հրամանատար՝ զօր. Ֆայզալի կողմէ:

ԼՈՒՄՈՒՄՊԱՅԻ եւ Զոմպէի դիրքերը ամուր չեն: Գաշտօնանկ վարչապետին կուսակցութեան պատկանող վեց երես-փոխաններ, իրենց կողմնակից 27 ուրիշ երեսփոխաններու անունով յայտարարե-ցին, թէ համաձայն չեն Լումումպայի քաղաքականութեան: Այս ձեւով Լու-մումպայի հաւատարիմ մնացած 75 ե-րեսփոխաններուն կէսը իրեն դէմ դար-ձած կ'ըլլայ: Քաթանկայի լը Քոնաքաթ կուսակցութիւնը որուն անդամ է Զոմպէ, իր կարգին դժգոհ է այս վերջինին պել-ճաւէր քաղաքականութենէն: Նիւյա, նախագահը լըՔոնաքաթ կուսակցութեան, Պելժերու հեռացումը պահանջած է:

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ ԵՒ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՆԵՐ

«Հայ Մշակոյթի Բարեկամները», պատերազմի ամենատաք շրջանին (1941), Գահիրէի մէջ հաստատուած մարմին մըն է՝ հիմնական նպատակ ունենալով մեր ժողովուրդը ծանօթացնել օտարներուն իր մշակոյթով, առեղծուածական բարձր արժանիքներով եւ մարդկային քաղաքակրթութեան բերած իր գնահատելի նպաստով։ Միեւնոյն ատեն հակազդելու համար կարգ մը պղտոր աղբիւրներու կողմէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Հայերը իբրեւ անվստահելի տարր ցոյց տալու միտումնաւոր գործունէութեան եւ ընդհակառակն ցուցադրելով մեր ժողովուրդին բերած կարեւոր օժանդակութիւնը դաշնակիցներու յաղթանակի ճիգին։

Ան, իր գոյութեան շուրջ քսան տարիներու ընթացքին, կազմակերպած է բազմաթիւ այլազան ձեռնարկներ, ինչպէս «Հայ Մանրանկարչութեան», «Հայ Արուեստի», «Միջնադարեան Հայկ. Ճարտարապետութեան», «Եգիպտահայ նկարիչներու» գոյգ ցուցահանդէսները, «Հայ երաժշտական ցնծատօնը» եւ շատ ուրիշներ։ Բացի ասոնցմէ կատարած է զանազան հրատարակութիւններ արաբերէն, հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։ Ցուցահանդէսները միջազգային չափանիշով կազմակերպուած՝ միշտ հովանաւորուած են երկրիս կրթական նախարարներուն կողմէ, որոնք անձամբ անոնց բացումը կատարած են։

Այս շարքին ամենավերջին գործն է «Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ» ֆրանսերէն աշխատութիւնը, զոր կ'ուզենք ներկայացնել ձեզի եւ ձեր միջոցով՝ ձեր երկրի հայ ընթերցողներուն։

Հեղինակը, ծանօթ նկարիչ Գ. Օննիկ Աւետիսեան, տասնեակ մը տարիներ աշխատած է պատրաստելու նոր այս հատորը, աննախընթաց հրատարակութիւն մը մեր գեղարուեստական գրականութեան տարեգրութեան մէջ։ Հրապարակ պիտի ելլէր այս Սեպտեմբերին։ Յառաջաբանը գրած է Եգիպտոսի Մշակոյթի եւ Ազգային ուղղութեան նախարար Տոքթ. Սարուաթ Օքաշա։

Ահաւասիկ այդ յառաջաբանը —

Ինծի համար հաճոյք է հանրութեան ներկայացնել Գ. Օննիկ Աւետիսեանի «Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ» երկասիրութիւնը։ Այն գեղեցիկ գործը, որ կուգայ գոհացնել հայկական արուեստի պատմութեան իրական մէկ պահանջը եւ յագուրդ կուտայ հետաքրքրութեանը բոլոր անոնց, որոնք երկար տարիներէ ի վեր հիացողը եղած են աշխարհի քիչ մը ամէն կողմ ցրուած հայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու արուեստի արժէքաւոր գործերուն եւ կ'ուզէին աւելի լաւ ծանօթութիւններ ունենալ այս ժողովուրդի արուեստին մասին։

Ոչ ոք կ'անգիտանայ հայկական արուեստի դարաւոր աւանդութիւնները։ Սակայն Գ. Օննիկ Աւետիսեան իր այս երկով հայկական արուեստը կը ներկայացնէ տաղանդով մը, որ ուշագրաւ է իր չափի զգացումով եւ յստակութեամբ, եւ որ զայն աւելի գրաւիչ եւ մատչելի կը դարձնէ բոլոր այն գեղապէտներուն, որոնք կը հետաքրքրուին հայկական գեղարուեստի ժառանգութեամբ։

Գիրքին կազմը, գեղեցիկ տպագրութիւնը, գեղատիպ նկարները, նոյնքան հարուստ բացատրութիւններով ճոխացուած, գեղարուեստական եւ պատմական մեծարժէք գործ մը կը դարձնեն այս երկասիրութիւնը։

Կարդալով հատորին էջերը, որոնք այնքան խղճմիտ ուսումնասիրութեամբ եւ խնամքով պատրաստուած են ինչպէս, օրինակ, մանրանկարներու եւ մանրանկարիչներու բաժինը։ Մարդ հետաքրքրութեամբ, հիացումով եւ նոյնիսկ յուզումով կը լեցուի, եւ ինքզինք երախտապարտ կը զգայ հեղինակին հանդէպ, որ ամէնուն մատչելի դարձուցած է իր տարիներու անխոնջ աշխատանքին արդիւնքը։

Արդարեւ, մարդ ինչ յուզումով կանգ կ'առնէ այն յամառ մանրանկարիչին գործերուն առջեւ, որ, մինչ թշնամի բարբարոս հորդաներ կ'աւերէին քաղաքը՝ ոչ ոքի կեանքին խնայելով, հերոսաբար կը շարունակէ իր գործը, ըսելով. «... Եւ եթէ չկարենամ լրացնել գործս, հասկցիր, ով ընթերցող որ ես ալ սպաննուեցայ ...»։

Ահա այսպիսի մարդիկ էին անոնք, — իրենց արուեստին բարձր գիտակցութեամբ տոգորուած ազնիւ հոգիներ էին մեր ներկայ հայ վաւերական արուեստագէտներուն նախահայրերը, եթէ նոր արուեստագէտները առիթը չունին — եւ բարեբախտաբար — մեզի տալու նման հերոսական խոյանքներու փաստեր, այսուհանդերձ, կը հաստատեմ, թէ սրտով ու հոգիով նուիրուած են իրենց արուեստին, աւիւնով մը, որ կը յիշեցնէ իրենց փառապանծ նախնիքը։

Շատ ուրախ եմ, որ «Հայ Նկարիչներ եւ քանդակագործներ» հատորը իմ երկրիս մէջ լոյս կը տեսնէ, ոչ միայն անոր համար, որ երկար դարերէ ի վեր մեր հայրենիքին մէջ եղբայրաբար ընդունած եւ հիւրընկալած ենք պարզ թէ արուեստագէտ Հայերը, այլեւ ու մանաւանդ այն խորապէս սիրալիր յարաբերութեանց համար, որ գոյութիւն ունին հայ եւ արաբ ժողովուրդներուն միջեւ։ Բարեկամութիւն մը արդարեւ, որ կուգայ պատմութեան խորագոյն դարերէն։ Հայերը հինէն ի վեր այս երկրին մէջ օճախ մը, երկրորդ հայրենիք մըն են գտած, երբեմն բարձրագոյն դիրքերու տիրանալով։ Մէկէ աւելի Հայեր ալ մինչեւ իսկ Մեծ Վեզիրի պաշտօնը վարեցին՝ Ֆաթիմեաններու օրերէն սկսեալ։

Արդարեւ, շատ շինիչ է Աւետիսեանի գեղեցիկ էջերուն ընթերցումը, — Աւետիսեան ինքն ալ, իր կարգին, հանրածանօթ նկարիչ մըն է, — որուն ընթացքին կը հանդիպինք այնքան մեծ արուեստագէտներու, որոնք դարեր շարունակ յաջորդեր են իրարու, հակառակ եղերական դժբախտութիւններու, — հալածանքներ, ջարդեր, հարստահարութիւններ եւ աքսոր, — զորս կրեց հայ քաջարի ժողովուրդը եւ դիմացաւ։

Մարդ խոր հիացումով կը համակուի ի տես այս ազգին բարոյական կորովին եւ հանճարին, որ, ինչպէս կ'ըսէ Պրիւքսէլի Ազատ Համալսարանի նախագահ Հանրի Կրեկուար, «... աւելի քան 16 դարերէ ի վեր պահած է իր միութիւնը, հայկական քաղաքակրթութեան եւ խորապէս ինքնատիպ արուեստին շարունակութիւնը — հակառակ բոլոր օտար ազդեցութիւններուն —, որ անոր հոգիին բարձրագոյն արտայայտութիւնն է»։

Ցաւալի է, որ աւերածութիւններու եւ աւերներու հետեւանքով առեղծուած դժուարութիւններուն պատճառով, կարելի չէ ծանօթանալ նոյնինքն հայկական նախնական արուեստին սկզբնաղբիւրներուն, արուեստ մը, զոր Հայերը կը մշակէին հին դարերէ ի վեր, եւ որ, ըստ կարգ մը վկայութիւններու, շատ բարձր մակարդակի մը հասած էր։ Կը յուսանք, որ այս արժէքաւոր գործը պիտի քաջալերէ բոլոր հետաքրքիր եւ սրբազան մտքերը՝ հայկական արուեստի լիակատար պատմութիւնը գրելու համար։

Չեմ կասկածիր, որ այս գեղեցիկ երկը պիտի գտնէ իր արժանի յաջողութիւնը։ Եւ կը շնորհաւորեմ հեղինակը եւ անոր միջոցով նաեւ «Հայ Մշակոյթի Բարեկամները», որոնք լայնօրէն սատարեցին այս մեծ գործի յաջողութեան, որուն համար կրնան հպարտ զգալ»։

ՏՈՔԹ. ՍԱՐՈՒԱԹ ՕՔԱՇԱ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՇԱՓՈՒՐ, ՍԱԼՄԱՍՏ

Ուրմիայից Շափուր, լճի ափով, երկու ժամուան ճանապարհ է կառքով։ Երկուշաբթի, 27 Յունիս, առաւօտեան ես գտնւում էի Սալմաստ։ Դժուար չեղաւ գտնել Գ. Համիկ Խուդավերդեանի տունը։ Այս ազնիւ եւ պատուական ընտանիքը ոչ միայն ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց ինձ, այլ եւ աջակցեց ինձ, որպէսզի կարողանամ ծրագիրս գործադրել, այսինքն այցելել, որքան կարելի է, բոլոր հայ գիւղերը։ Մինչեւ կէսօր տեսայ Սավրա (Խաչատրեանների պատմական հայ գիւղը) եւ Խոսրովա, որ առաջնակարգ անուանի կաթողիկէ գիւղ է։

1885 թուին, Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերը մի դպրոց ունէին Սավրա գիւղում։ Ակնկալում էի տեսնել այդտեղ գոնէ աւերակներ, կամ հետքեր այդ դպրոցի։ Մասնաւորապէս ուզում էի գտնել գերեզմանը նահատակուած Հ. Սրապիոն Վ. Գարոնեանի, եւ խոնարհիլ նրա առաջ։ Մի բուռ հող վերցնել, որպէս թանկագին մի մասունք եւ ուղարկել Ս. Ղազար իր սիրելի Միաբանութեան, որպէս նուէր։ Ափսոս բոլորովին յուսախաբ եղայ։ Սավրա գիւղում ոչ մի Հայ չկայ ներկայումս։ Մինչեւ 1945 թիւը դեռ եւս ապրում էին եղել հինգ-վեց ընտանիք։ Մեծ դժուարութեամբ կարողացայ գտնել Սավրայի գերեզմանատունը։ Բոլոր ընթեռնելի արձանագրութիւնները կարդացի, լուսանկարեցի, արտագրեցի, բայց այստեղ չգտայ նահատակ Հ. Սրապիոնի գերեզմանը։ Կարողացայ գտնել երբեմնի հին Սավրան հողակոյտեր դարձած հողին հաւասարած։ Գտայ հին եկեղեցին՝ փլատակ, կործանուած։ Գտայ մի փոքրիկ մատուռ՝ կանգուն, կիսափուլ, առանց մի արձանագրութեան, մի ուխտատեղի։ Ահա ներկայ վիճակը երբեմնի Սավրա հայ գիւղի։ 1930 թուի երկրաշարժը այնքան ուժեղ ցնցումներ է պատճառել Սալմաստին, որ բազմաթիւ տեղեր, շինութիւններ ամբողջութեամբ գնացել են հողի տակ։

Միեւնոյն տխուր պատկերն է ներկայացնում Ասորիների Խոսրովա գիւղը. ինչ մեծ առաջնութիւն էին ունեցել այստեղ Լատինադաւան հայերը, — դպրոց, կրթանոց, մեծ եկեղեցի, իսկ հիմա... վերջինիս երկրաշարժից յետոյ, ամէն ինչ աւերակի է վերածուել։ Երբեմնի 800 ընտանիք ունեցող գիւղը, այժմ միայն 40 ընտանիք ունի։ Այցելեցի նաեւ Ս. Սարգիս հայկական մատուռը, որի դրան վրայ կար հետեւեալ արձանագրութիւնը «Շնորհիւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ արդեամբ Գ. Մկրտիչ Մօվսիսեանի Համատանցոյ շինեցաւ Ս. Սարգիս եկեղեցիս Հայոց ի թուին 1852 — Մ. Ռ Վերոյիշեալ մատուռը նորոգուել է Գ. Միքայէլ Սահակեանի կողմից 1955 թուին»։

Սավրա գիւղի գերեզմանատան խաչքարերի վրայ գտայ մի քանի արձանագրութիւններ, որոնց ընթերցումը կարողացայ կատարել.

«Թ. Ռ. Ճ. = 1651»։ «Խաչս յիշատակ է Թ. ՌՃ. — 1651»։ «Յիշատակ է Ս. Խաչն Մարիամին Թ. Ռ. Մ. Ի. Ը = 1779»։ «Յիշատակ է Ս. Խաչս Արզու ... հԹ. Ռ. Հ-ը»։ «Յիշատակ է Ս. Խաչս Մահտեսի Օրտոյին Թ. ՌՄԼԸին = 1789»։ «Տէր ողորմի կանչին Աբթանին Թ. Ռ. Ի. Բ. = 1573»։

Սալմաստի փլատակ եկեղեցու չորրորդ գտնուող մի խաչքարի վրայ գրուած էր «Այս է տապան Տէր Յարութիւնին որ ... Աստուած փոխեցաւ 1869ին»։

ԴԵՐԵԿԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՎԱՆՔԸ

Կէսօրին, Խուդավերդեանի տանում հանդիպեցի Սալմաստի ծխական քահանայ Տէր Մեսրոպին։ Նա իմանալով իմ ծրագիրը այցելելու Դերեկի Ս. Աստուածածին վանքը, տուեց ինձ հետեւեալ տեղեկութիւնները. «Դերեկ հայկական գիւղի

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սկիզբները, երիտասարդը այդ բանալին կը գործածէ երկուստեք համաձայնութեամբ եւ որոշուած ժամերու համար։ Եւ սակայն, կը հասնին յուսալքումի օրերը։ Մառի յաճախ կը յանձնարարէ իր սիրահարին յետաձգել ժամադրութիւնը։

Անգամ մը, Տիւմա կը ստանայ հետեւեալ նամակը.—

«... Իմ սիրելիս, (Մառի յաճախ այս ձեւով գրած էր ուրիշներուն ալ) քիչ մը տկար եմ եւ բժիշկը բացարձակ հանգիստ յանձնարարեց։ Այս գիշեր կանուխ պիտի պառկիմ եւ քեզ պիտի չտեսնեմ։ Սակայն, զքեզ վարձատրելու համար, պիտի սպասեմ վաղը՝ միջօրէին։ Կը սիրեմ քեզ՝ Մառի»։

Սակայն, անկե՞ղծ էր այս նամակը։

Ամբողջ օրը Ալեքսանդր կը թափառի այն բոլոր վայրերը, ուր Մառի կ'երթար եւ սակայն չի պատահիր անոր։ Գիշերը, ճաշարանոց շրջանը կ'ընէ բոլոր թատերասրահներուն, եւ սակայն, ի զուր, չի գտներ Մառին։ Ժամը գիշերուան տասնըմէկին, այլեւս, չկարենալով համբերել, կ'երթայ գտնել Գուլըվառ Մատըլէնի վրայ թիւ 11 տունը, ձեռքին ունենալով յարկաբաժինին բանալին։

— Ո՞ւր կ'երթաք, կը պոռայ դռնապանը։

— Օր. Տիւփլեսիի մօտ։

— Դեռ չէ վերադարձած։

— Վերը պիտի սպասեմ իրեն։

— Ոչ ոք կայ վերը ...

Ալեքսանդր դուրս կ'ելլէ եւ Գուլվարին վրայ կը հսկէ։

Կէս գիշերին կառք մը կը մօտենայ տան։ Կառքէն վար կ'իջնէ Մառիի «ժամերիմներէն» մին, կը վճարէ կառապանին ու կը բարձրանայ վեր։

Առաւօտեան ժամը չորսին, հիւրը տակաւին վար չէ իջած։

Ալեքսանդր կը վերադառնայ իր տունը, եւ սակայն, ցերեկին կը փութայ Մառիի քով, որ բացատրութիւններ կուտայ իրեն ...

Բոլոր բացատրութիւններն ալ կ'ընդունի Տիւմա, եւ ինչպէ՞ս կրնայ չընդունիլ քանի որ Մառի կը յօժարի ընթրել իրեն հետ եւ կը համաձայնի ընթրիքէն ետք թատրոն երթալ միասին։

Կ'երթան։ Բոլորը կը դիտեն զանոնք։ Տիւմա հպարտութենէն խենթ կը կտրի։ Ներկայացումէն ետք կ'երթան գիշերային ընթրիքի մը եւ այնուհետեւ Ալեքսանդր զայն կ'առաջնորդէ տուն...

Ասոնք կ'ըլլան իրենց սիրոյն ամէնէն քաղցր պահերը։ Ամէն տեղ կ'երեւին անոնք համարձակ, ցուցադրելով իրենց սէրը։ Թատրոններուն մէջ, պուլվարներուն վրայ, Շան զ'Էլիզէի վրայ։

Երբեմն կառքով կը բարձրանային մինչեւ Յաղթական Կամարը եւ կը վերադառնային այն քաղցր ժամերուն երբ արդէն կը սկսէին վառել կազի լամբերը ...

Այս բոլոր շրջագայութեանց ընթացքին, Ալեքսանդր հիասքանչ աչքերով կը դիտէր Մառիի փոքրիկ գլուխը, որ իբրեւ չքնաղ ծաղիկ մը՝ դուրս կուգար անոր քաշմիրէ շալին ընդմէջէն ...

Այդ տարին, «Ձմեռուան վերջերուն», Մառի կուրծքի ծանր բորբոքում մը կ'ունենայ, որ կը ստիպէ զինքը մօտաւորապէս երկու ամիս մնալ անկողնոյն մէջ։

Հանրածանօթ բժիշկ Քորէֆ կը դարմանէ զինքը եւ ապաքինումը կ'ըլլայ արագ։ Տիւմա Որդի իր «Երիտասարդական Մեղքեր» երկին մէջ ոգեկոչելով ապաքինման այդ շրջանը, անոր արագութիւնը կը վերագրէ «Իր քնքոյշ սիրոյն արդիւնքը»։

Մառի յաճախ կ'ըսէ Ալեքսանդրին.

— Երբ բոլորովին կազդուրուիմ, միասին կ'երթանք Մատըլէնի եկեղեցին։ Կ'ուզեմ Աստուծմէ ներողութիւն հայցել մեղքերուս համար, կ'ուզեմ ծաղիկներ նուիրել մարմարեայ արձաններուն։ Կը կարծե՞ս թէ Աստուած պիտի լսէ ձայնս։ Չէ՞ որ լսեց ձայնը Մարիամ Մագթաղենացիին ...

Եւ ապա, կը մրմնջէ.

Շատ կը վախնամ մահէն։

Ալեքսանդր կը վստահեցնէր զինքը եւ կ'աշխատէր ուրախացնել։ Կը խօսէին երկար ժամերով, որոնց ընթացքին Մառի կը պատմէր իր մտքին մէջ անջնջելի կերպով դրոշմուած յիշատակներ, կ'ոգեկոչէր Նորմանտիի կանաչագեղ դաշտերը, արօտայիններուն եւ սարեկներուն կենսալից, ջուրերու ափին զանազան թռչուններու ցատկռտուքը եւ տերեւներուն վրայ ծառերու ճամբորդ... րայ։ Ապա կ'երեւակայէր գեղեցիկ ճամբորդութիւններ դէպի ուրիշ երկիրներ, գաղջ կլիմաներ՝ Անտալուզի կամ Մեքսիքոյ, ուր, կ'ըսէր, արեւը կրնար մեղմացնել իր ցաւը եւ պիտի վերադառնար բոլորովին բուժուած։

Իր հիւանդութեան ժամանակ եւ ապաքինումէն ետք, բազմաթիւ բարեկամներ ծաղիկներ կը բերէին շարունակ հիւանդին։ Բժիշկը բացարձակապէս արգիլած էր հոտաւէտ ծաղիկները, առարկելով որ անոնք կրնային վնասել հիւանդին։ Այս արգելքին հետեւանքով էր որ Մառի ալ չուզեց որեւէ ծաղիկ, ոչ անոր մէջ, ոչ ալ իր վրայ, բացի քամելիաներէն, որոնց անունով յետագային Տիւմա Որդի պիտի անմահացնէր վէպը։

(3 Շար.)

...իմաստային վկայում զանուած է՝ «Դերբէկի ...իմացը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մի մատենը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մի մատ... Յուցեր չկան Երկրաչարժից, մատ... կործանուել է, մնացել տաճարի ... պատը. Դերբէկը նշանաւոր է իր հանդիսաւոր ... քերով: Դերբէկ հայկական գիւղը ...ամարկուել է 1914 թուին »:

Դերբէկ այժմ գտնւում է Թրքական ...ահմանագծի վրայ: Արգիլեալ գօտու ... դուրս է, հարկաւոր է յատուկ իրաւունք՝ այդ տեղ գնալու համար: Սակայն ... չեմ տալիս գնալու, մանաւանդ ... որ այդպեսի օգտակարութիւն է գրելու Շահումեանի գործը:

Ակամայ հրաժարուեցի ծրագրից, խորհրդը այդ էր պահանջում:

ՓԱՅԱՋՈՒԿ ԳԻՒՂԸ

Կեսօրից յետոյ շարունակելով մեր շրջագայութիւնը, այցելեցի նախ Փայաջուկ գիւղը: Գիւղից դուրս, մի բլուրի վրայ է գտնւում հոկայ վերնամասը ... իր հիւ եւ նոր մասերով: Եկեղեցին հին Փայաջուկը հողակոյտի է վերածուած: ... ապրում են միայն խնը հայ ընտանիք. Հետաքրքրուեցի հայ մեծ վիպասան Րաֆֆու բնակարանով: Գիւղի ... վարժապետը ցոյց տուեց մեզ մի հողակոյտ, պատի հետքերով եւ ասաց. «Այս է Րաֆֆու ծննդավայրը, այստեղ նա անց է կացրել իր մանկութիւնը. ապա բակի մի ծայրը ցոյց տալով ասաց. «Այս հողակոյտն էլ Րաֆֆու քրոջ տունն է եղած»:

Մի քանի քայլ հեռաւորութեան կար հին Փայաջուկի փլատակ եկեղեցին: Խոտերի մէջ ծածկուած մի քանի խաչքարեր տեսնեցի: Ահա այդ խաչքարերի վրայի արձանագրութիւնը.

1 «Ի գամբարանս նշէ Գրիգոր Արք. Մաչեան, վիճակաւոր Աստրխանի Աստրպատականի որ հանգեաւ Ուրմի 1882 նոյեմբեր»:

2. «Ի Դամբարանս նշէ Սահակ Արք. Ցազգն (անյոթեոնյի) երախտաւոր Ատրխանի Աստրպատականի Հայկազեան 1857 ամի մարտի 24ին»:

3 «Ի Դամբարանիս նշէ խաչակիր Աստղ քահ. Տէր Աբրահամ Ստեփանեան որ հանգեաւ ի 1784 Օգոստոս 21»:

Ինչ հսկայ տարբերութիւն Փայաջուկի փառաւոր անցեալի եւ ներկայ վիճակի մէջ: Ինչքան տխուր է տեսնել հայ մեծ վիպասանի ծննդավայրը՝ նեթակայ կամեց կամաց առ յաւէտ կորչելու: Բոլոր Ատրպատականի այցելութիւնները մինչեւ ... ծերով պէտք է աշխատեն նոյն այդ վիպասանութեան նուիրական ծննդավայրում կանգնել մի արժանավայել յուշարձան յաւերժացնելու համար մեծանուն Րաֆֆու յիշատակը:

Փայաջուկ լաւ աղբիւրներ ունի: Ով որ խմէ Ալոյի աղբիւրից՝ անպայման ցանկութիւնը կ'ունենայ կրկին խմելու, այնքան թեթեւ եւ առողջարար ջուր ունի:

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՂԱՏԵԱՆ

(Կ Շար.)

ՃԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏՆՕՐԷՆՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 30, Ուրբաթ կէսօրին, Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը ճաշ մը տուաւ ի պատիւ Լիբանանէն եւ Սուրիայէն եկած հայ տնօրէններուն, անոնց մեկնումին առթիւ:

Ներկայ էին Հիմնարկութեան կողմէ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Եսայեան, Հայկական Բաժնի վարիչ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Կիւլպէնկեան եւ Հիմնարկութեան Փարիզի ներկայացուցիչ Պ. Ժորժ Կիւլպէնկեան, ինչպէս նաեւ Սեւրի Միջազգային Մանկավարժական Կեդրոնի տնօրէնուհի Տիկին Աթէնիկ, ընդհ. քարտուղար Պ. Քինիար եւ Ֆրանսայի մշակութային կապի ներկայացուցիչը:

Ճաշը անցաւ սիրալիր մթնոլորտի մէջ: Խօսք առին Պ. Գ. Եսայեան, Տիկին Աթէնիկ, մշակութային կապի ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ հայ տնօրէններու անունով Պ. Յ. Գուճիքեանեան:

Բոլորն ալ շեշտեցին կարեւորութիւնը այն օգտակար եւ պեղեցիկ ձեռնարկին, որուն իրագործումը հնարաւոր դարձաւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան շնորհիւ:

Հայ տնօրէններու խումբը օդանաւով վերադարձաւ Շաբաթ օր:

ԼՈՒՐԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Հայաստան մեկնելէն առաջ, Սարոյեան Փարիզ էր: Էճսփրէսի քրոնիկագիրը՝ Անկերէն կը պատմէ հանդիպումը: «Ցուռնական ճաշարանի մը մէջ, Ուիլեըմ Սարոյեանին հանդիպեցայ: Սարոյեան նուագախումբէն «Փիրէայի տղաքը» ուզեց, ծանօթ, եղանակ մը Տաւէնի «Երբեք կիրակին» ժապաւէնէն: Իր սեւ պեխին տակ, Քալիֆորնիոյ այս Հայը հաճութեան ժպիտ մը ունի, պարողները դիտելով:

«Հայաստա՞ն կը յիշեցնէ ձեզի» կը հարցնեմ:

— Ոչ, անպայման: Ժողովրդական բոլոր պարերը իրարու կը նմանին: Արդէն ժամանակը ամէն տեղ մէկ է, ցորչափ չէ քաղաքակրթուած»:

Իրեն շատ սիրելի է այս գաղափարը, զոր զանազան ձեւերու տակ, արտայայտած է իր բոլոր գիրքերուն մէջ: Անզգար, ակնոցները կը հանէ, կը դնէ ու ես ալ կը հարցնեմ. «շատ կը ճամբորդէք, այս միջոցին...»:

— «Քանի մը օրէն Ռուսաստան կը մեկնիմ, կը յուսամ մէկ ծայրէն միւսը պտըտիլ, մինչեւ Հայաստան: Սիրով Զինաստան ալ պիտի ուզէի երթալ, մօտէն ուսումնասիրելու համար չին թատրոնը:

— Բայց ի՞նչու այդքան կը ճամբորդէք.

— Կ'երթամ մանաւանդ հոն ուր իմ մէկ թատերգութիւնս կը ներկայացուի: Գրեթէ ամէն տեղ «Թայմ Օֆ Եուր Լայֆը» կը բեմադրուի, կ'երթամ տեսնելու: Հետաքրքրութի՞ւն: Հայիւ, ըսած եմ լաւ ճանչնալ Սարոյեանը...

— Ֆրանսերէնի թարգմանուած ձեր վերջին գործերէն մէկը՝ «Մայրիկ, կը պաշտեմ զքեզ»...

— ... Նախասիրած գործս է: Մեծերու համար չէ: Աղջկանս համար գրեցի, բայց հիմա, 14 տարեկան է, եւ մանկական կը գտնէ: Ուրեմն ուրիշ գիրք մը կը գրեմ «Պապաս խենթ է», մանչուս համար:

— Ուրիշ ծրագիրներ ունի՞ք.

— Հատ մը ունիմ որ դժուար իրագործելի է: Ժապաւէն մը ուր միայն կիսկատար խօսակցութիւններ ըլլան, դիպուածական դէմքեր: Ամէն երկրէ մարդիկ, արտադրիչի մը առաջարկեցի, պատասխանեց. լաւ չեմ տեսներ թէ նիւթը ո՞ւր է»:

Եւ Սարոյեան կը մարի խնդալէն:

(ԽՄԲ.— Այս հանդիպումը լոյս տեսած է Էճսփրէսի Սեպտեմբեր 29ի թիւին մէջ, երբ Սարոյեան արդէն երկու շաբաթ է Հայաստան էր, ինչպէս գրած էինք):

×

Ակաթա Քրիսթի, ոստիկանական վէպերու ծանօթ հեղինակ, 70 տարեկան եղաւ: Իր հրատարակիչը յայտնեց այս առթիւ թէ քառասուն տարուան ընթացքին, Ակաթա Քրիսթի գրած է 64 ոստիկանական վէպեր, թարգմանուած քսան լեզուներու: Այս գործերուն, ընդհանուր տպաքանակն է՝ վաթսուն միլիոն: Հեղինակի իրաւունք, շաբաթական մօտաւորապէս՝ երկու հազար անգլիական ոսկի կամ երեք միլիոն հին ֆրանք:

ԳՐԻԺԻԹ ԳԱՌՍՕ

Օրուան գլխաւոր նիւթը ... Գրիժիթ Գառսօ: Անշուշտ, ամէն մարդ իրար անցած է եւ լրագրողներ ու լուսնկարիչներ կը պիշեցին գերասանուհիին բուժարանին պատուհանին տակ, աւելի նախանձախնդիր անոր առողջութեան քան Խրուշչեւի բարկութեան: Տիկին Մայր Գառսօ մամուլի ասուլիս մը տուաւ, յուզուած, հեկեկալով, պաղատագին խնդրելով լրագրողներէն որ չհետապնդեն այլեւս իր խեղճ աղջիկը: Ինչպէս կ'երեւի, լրագրողները անխիղճ են, թէեւ բաղդներ ալ կան, անշուշտ չար լեզուներ, թէ հարկաւ լրագրողներուն լուր տուող մը կամ կանչող մը կայ, թէ ոչ ուրկէ կ'իմանան թէ Գրիժիթ Գառսօ ի՞նչ կ'ընէ:

Կարգ մը թղթակիցներ ալ այս յուժ կարեւոր խնդրին առթիւ հարցումներ ըրած են ականաւոր դէմքերու, թէ ի՞նչ կը մտածեն Գրիժիթ Գառսոյի մասին: Ստորեւ պատասխանները.—

Անտրէ Մորուա (Ֆրանսական Կաճառէն).— Ոչ համակիր եմ իրեն, ոչ ալ հակակիր: Երբեք չեմ մտածեր իր մասին:

Տիկին Մորուա.— Անկասկած, իմ ամուսինս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ միակ այր մարդն է, որ երբեք մտածած չէ Գրիժիթ Գարսոյի մասին:

Ֆիլիփ Հերիա (Կոնքուրի Կաճառէն).— Հակա Պէ – Պէական չեմ, վստահ համոզուած կ'ըլլամ: Գրիժիթ Գառսօ... բանի մը հակառակ կ'ըլլամ: Գոլտրիկ գերասանուհի մըն է որ ստեղծած է առասպելական անձնաւորութիւն մը, ինչ որ հաղուագիւտ է: Եւ սակայն, կը նախընտրեմ չխօսիլ իր ժապաւէններուն մասին:

Արման Սալաքրու (Կոնքուրի Կաճառէն).— Ի՞նչ պատասխանեմ: Կը կարծեմ թէ լրագրողները կը նեղեն զինքը: Ահա՛ բոլորը:

Փիէռ Պրնուա (Նախկին Ակադեմական).— Ինչ որ կրնամ ըսել ձեզի, այն է թէ՝ կը ցաւիմ որ յիսուն գարուններ աւելի ունիմ ուսերուս վրայ...

Փրոֆ. Վալերի Ռատօ (Ֆրանսական Կաճառէն).— Կը խորհիմ թէ այն աղմուկը, որ կը բարձրացնեն իր մասին, բոլորովին անհեթեթ է:

Փօլ Կիւբ.— Կը հիանամ իր վրայ եւ սակայն կոյր մը չեմ: Իր շրթունքները կը նմանին պնակի մը եզերքին: Ակռաները՝ Ֆերնանտելի ակռաներուն: Չեմ կրնար երդնուլ թէ իր կուրծքը ունի պրոնդեայ կարծրութիւն: Սրունքները ծուռ են: Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին, արտակարգ էակ մըն է, գրեթէ փենոմէն մը: Տաղանդ չունի, սակայն... հանճարե՞ղ է: Որքա՛ն կը ցաւիմ որ չարժանկարի բեմադիր չեմ:

Ժորժ Սիմընոն.— Ոչ իր կողմէն եմ, ոչ ալ իրեն հակառակ: Կ'անդիտանամ զինքը: Օր մը, հանդէսի մը պահուն նըստած էր քովս: Ոչ տաք զգացի, ոչ ալ պաղ:

Մարսէլ Փանեօլ (Ֆրանսական Կաճառէն).— Աստղ մը ըլլալու շնորհքը ունի: Բայց, գիտէ՞ք, կարելի է աստղ ըլլալ, առանց արուեստագէտ ըլլալու: Ամէն սրարայայի մէջ, անձնաւորութիւն մըն է, որ իր տեղը պիտի ունենայ շարժանկարի պատմութեան մէջ:

Մարսել Ժուհանտօ.— Ի վիճակի չեմ մանաւորապէս խօսելու եւ դատելու իր գեղեցկութիւնը: Սակայն, կ'արժէ շնորհաւորել զինք որ այնքան առեն կրցաւ տոկալ իր անուան շուրջ կատարուած հրատարակութիւններուն: Շատ հաւանական է որ ի վերջոյ յոգնեցաւ իր համբաւէն թիւնը:

Ֆրանսայի լրագրողը, չենք գիտեր թէ ինչ հեղինակով, ուզած է իմանալ կարծիքը ակադեմականներու, զորս Կուպիդոն պիտի մերժէր ընդունիլ իր կաճառէն ներս:

Կապարճակիր երիտասարդութիւնը եւ ձիու բաշերով աղջիկները տարբեր պատասխաններ պիտի տային անպայման, աւելի հետաքրքրական:

Ք.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Մի փոքր էլ՝ եւ ահա երեւաց Համունիների կալուածատունը, որը, ինչպէս կարգն է, շրջապատուած էր բարձր պարիսպով:

Պարսպադրանը մօտենալիս Նար իշխանը մռայլուեց աւելի, մտածելով, որ կենդանի, աշխոյժ ու կրքոտ Դաւիթ Համունու փոխարէն տեսնելու է մի պառկած դիակ: Եւ դա այնքան անհեթեթ է թըւում, որ նա չէր հաւատում քեռայրի մահուան: Այս բանում չհամոզեցին նրան անգամ պատերի մօտ խմբուած տխուր շինականներն ու ռամիկները, որ յարգանքով, գլուխ իջեցնելով, ճանապարհ տուին նրան: Բայց երբ պարսպադուռնից մտաւ բակը՝ նրա առաջ պարզուեց մի մռայլ տեսարան: Նախարարական տան մուտքի առջեւ փայտաշէն, գորգով ծածկած բարձր պատուանդանին դրուած էր Դաւիթ իշխանի դին՝ վրան ճերմակ կտաւ քաշած: Դիակի գլխաւերեւը կանգնած էր հանգուցեալի կարմիր ձին՝ վրան սեւ ծածկոց: Ձիու սանձը բռնել էր տիրոջ թիկնապահներից մէկը՝ նոյնպէս սեւեր հագած:

Իսկ պատուանդանի շուրջ բոլորը շարուած էին բարեկամ ու հարեւան իշխաններ, սեպուհներ՝ բոլորը գլխաբաց, բոլորը մերկացրած սրերով ու մռայլ դէմքերով: Ամէնքը ակներեւ զայրացած էին, որ մի ծառայ, հասարակ մի շինական յանդգնել է ձեռք բարձրացնել Դաւիթ իշխանի վրայ... Գուցէ եւ այդ չէին մըտածում նրանք, բայց այդպէս թուաց Նար իշխանին: Նախարարների, սեպուհների շուրջը կանգնած էին նաեւ կանայք, աղջիկներ, երեխաներ... Ահագին մի բազմութիւն: Իսկ աւելի առաջ՝ դիակին մօտիկ, նրա աջ ու ձախ կողմը, կանգնել էին երկու խումբ եղերամայրեր՝ մազերը ուսերին ու կուրծքերին թափած, եւ լալիս էին բարձրաձայն ողբով, թուելով ու գովելով մեռած իշխանի բարեմասնութիւնները՝ երկար հասակը, մեծ խելքը, սեւ աչքերը եւ կորիչ թուրը: Լալիս էին, հետն էլ ծեծքում կուրծքերը եւ ձեռքերը բարձրացնում դէպի վեր — դէպի երկինք, չգիտես անիծում էին, թէ գութ հայցում: Երբ եղերամայրերի մի խումբն աւարտեց իր ողբը, կոծել սկսեց միւս խումբը, գարձեալ թուելով իշխանի քաջարի գործերը, Նժոյգը եւ անվախութիւնը:

Նկատելով Նար իշխանի գալուստը եղերամայրերը, նրանց հետ եւ միւս կանայք, ձայները բարձրացրին, եւ ողբը դարձաւ ընդհանուր ...

Լացողներին միացաւ եւ Կամսարականի քոյրը որ տուից գլուխ սեւի մէջ էր: Երբ լացի ալիքը բարձրացաւ եւ ապա հեղհեղուկ իջնելով հանդարտեց, հանգուցեալի կինը, Նար իշխանի քոյր Վահանդուխտը առաջ արաւ մենակ: Լալով՝ նա յիշեց ամուսնու սէրը, քաջութիւնները եւ շատ այլ բաներ, ապա դարձաւ հէնց Նոր ձիուց իջած, իր դէմը կանգնած եղբօրը.

— Նար եղբայր, Նար եղբայր, իմ արեւը խաւարեցին քո շինականները... Իմ բաղէին սպանեցին քո ծառաները... Իմ տունը մարեցին քո մարդիկ... Ի՞նչ պատիժ պիտի տաս նոցա, Նար եղբայր, որ վրդովեն իմ այրուող սիրտը.. Նար եղբայր, Նար եղբայր...

Եղերամայրերը ձայնակցեցին նրան, իսկ Նար իշխանը գլուխն իջեցրեց ակամայ. նա լսում էր եւ մտածում, որ ինքը մեղաւոր է այդ սպանութեան մէջ՝ այն չափով, որ եթէ քեռայրին չհրաւիրէր իր դղեակը, գուցէ եւ չպատահէր այս դժբախտութիւնը ... այնուհետեւ, առանց քրոջ յիշեցումի էլ, ինքը գիտէր արդէն, որ քեռայրին սպանել են իր փախստական շինականները, ուստի եւ ոչինչ անել՝ առարկել – հերքել չէր կարող, այլ միայն յիշում էր, որ ճշդուեց ճանապարհի իր նախազգացումը, այն, որ իրեն պիտի մեղադրեն այդ սպանութեան համար:

«Քոյրս իրաւացի է, որ ամուսնոյն սպանել են շինականները իմ իսկ անտառի մէջ, բայց փոխանակ մեղադրելու Արշակ Թագաւորին, մեղադրում է ինձ», — խորհում էր Կամսարականը վշտացած, եւ գտնում էր դարձեալ որ այդ սպանութեան մէջ յանցաւոր է միայն Արշակ Թագաւորը, որ իր հրովարտակով ծառաներին հանում է տէրերի դէմ եւ դարձնում տիրասպան:

Այս ամէնը նա մտածում էր միայն, բայց այդ պահին ոչինչ անել չէր կարող հարկաւ, ուստի եւ գլուխը կախ հեւում էր աննկատելի, իսկ դէմքի մկանները խաղում էին տանջալից:

Երբ սուգ անողները հանգստացան մի փոքր՝ Կամսարականը յօնքերի տակից Նայող աչքերով որոնեց քեռայրի եղբօրը՝ երիտասարդ Դանիէլ իշխանին եւ, տեսնելով նրան մխիթարանքի եկած հարեւան նախարարներով շրջապատուած, մօտեցաւ եւ, նրա ձեռքը բռնելով ասաց.

— Գնանք ներս, իշխան:

Երիտասարդը անձայն համաձայնեց, եւ նրանք գնացին ներս:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ,

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ ; դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ագորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թատի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը :

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ալեքսան Նուրեան եւ զաւակը՝ Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Այրի Տիկին Մանուշակ Խըտըլշեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Խըտըլշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Խըտըլշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբար Նուրեան եւ զաւակները, Պ. Պ. Միրիճան Նուրեան եւ Առաքել Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօթէքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտեմբեր 9), յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ զարմուհիին՝

ԱՏՐԻՆԷ ՆՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կէսօրէն ետք՝ ժամը 16ին այց՝ գերեզմանատունը: Հաւաքուիլ գերեզմանատան դուռը՝ Փէռ Լաշէզ – Կամպէթա :

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

×

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 9) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ատենական կերուխումով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, *Րիւ Ժէյի սրահին մէջ:*

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեանի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, հայերէն տառերու գիւտի եւ Ս. Գրոց թարգմանութեան ազգային եւ եկեղեցական տօն, ժամանակ հանդիսութեամբ կը կատարուի Հայրապետական Մաղթանք, Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օծման *հինգերորդ տարեդարձին առիթով : Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ տօնակատարութեանց :*

× Կիրովականէն Արտաշէս Սիմոնի Գէորգեան կը փնտռէ իր եղբայրը Վարազ Սիմոնի Գէորգեանը: Դիմել եկեղեցի :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Մինաս Մուսիկեանի (Վրաստան, Փուլէնկով Սեւ Ծովի ափին) զաւակները կը փնտռեն իրենց ծնողքին Ֆրանսաբնակ ազգականներն ու բարեկամները : Գրել՝ Համօ Քարաքէյեանի,

10, Bd. A. Donaz, Marseille 15°

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին ։ Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ *(Փարիզէն)*

Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ *(դաշնակ)*, Օր. Փ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ *(երգ)*, ՏԻԿ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ *ղեկավարութեամբ խմբապար*, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ *(արտասանութիւն)*, *փոքրիկն* ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ:

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. — Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան Ժօսլին *(մեներգ)*, Պ. Արտաշէս Գմբէթեան *(արտասանութիւն)*, Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան *(մեներգ)*, *դաշնակի ընկերակցութեամբ* Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քոմբաջեան *(դաշնակ)*, Օր. Մարանկոզեան *(արտասանութիւն)*, Օր. Թարոն *(մենապար)*, *Դպրոցասէրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն, Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսրան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),*

եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ :

Տեղերը ապահովել կանխաւ : Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.ի *յիշատակին, Տէսինի Հոգեւոր Հովիւ Տէր Վարազ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ դպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի :*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, Կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պելվիլ – Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6ին, Ուշ. օր, 3 Րիւ Քլավէլ, Մէթրօ Փիրէնէ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 7 OCTOBRE 1960

ԼԶ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8919 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4720

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԳԱՐՆԱ՞Ն

ՉԷԶՈՔՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ՎՐԱՅ

ՄԱԿի ամքի օրուան նիւթին, քննու– …առնուած է չէզոք հինգ մեծերու …առաջարկը։ Ինչպէս գրած էինք Թիթօ, …, Նեհրու, Նքրումա եւ Սուքառնօ …յայտնած էին որ Խրուշչեւ եւ …աուըր տեսակցին եւ բարելաւեն …Արեւմուտք յարաբերութիւն– … Աւստրալիոյ վարչապետը՝ Մեն– …պաշտպանած է իր առաջարկած բա– …բանաձեւը։ Ինք անյարմար …երկու մեծերու գլուխ գլխի տե– …ութիւնը, կ'առաջարկէ որ չորս մե– …վերստին հաւաքուին, այլ խօսքով …վերին ժողով մը գումարուի։ Մենզիս …է թէ աշխարհի ներկայ ող– …վիճակը արդիւնք է, երկու …ութիւններու (մենատիրութիւն եւ ան– …ազատութիւն) պայքարի եւ ոչ …երկու պետութեանց՝ Խ. Միութեան …Միացեալ Նահանգներու, ինչպէս Թու– …կ'ուզեն ցոյց տալ։

…ի ընթացքին Մենզիս պատասխա– …է նաեւ Խրուշչեւի քննադատութիւն– …, պաշտպանած է Համըրշոլտը եւ …— «Ներկայիս, Խ. Միու– …աշխարհի ամենամեծ գաղթատէր …ութիւնն է»։ Նեհրու պաշտպանած է …երու առաջարկը։

…եւ Արաբ. Միացեալ Հանրա– …ութեան ներկայացուցիչները իրենց …, խօսք առած ու պաշտպանած են …հինգերու առաջարկը։ Բայց ազդա– …որոշում չէ կրցած տալ, որովհե– …Արժանթին, Ճաբոն եւ Նորվեկիա …առաջարկ մը մէջտեղ դրած են, ուր …«երկու» կամ «չորս» մեծերու …կ'ըլլայ «մեծ պետութիւններու»։

…խորհրդային պատուիրակութեան ար– …աոքի օրուան ընդունելութեան, ո– …ինչպէս գրած էինք, ներկայ գտնուած …նաեւ Համըրշոլտ, Խրուշչեւ յայտա– …է, թէ Պերլինի նոր սեղմում– …պիտի չենթարկուի։ «Հաշտութեան …մը պիտի ստորագրենք …վերջ պիտի դնէք պատերազմական վի– …։ Արեւմտեան Պերլինը ազատ քա– …մը կրնայ ըլլալ եւ ինք կը ճշդէ իր …։ Խրուշչեւ կրկին խօսած է …մասին որ կրնայ գարնան …։ — «Գիտէք, Մաքմիլլըն տե– …մեծ բան չըրինք իրարու, արթուն …ունեցող մարդ է։ Երեւակայեցէք, …նստած Պուշկինէն քանի մը տող կը …– «Օրը կը բացուի, ի՞նչ պիտի …» եւ Մաքմիլլըն պատասխանեց.— …», ուրեմն գարնան սպասենք»։

ՔՍԻԼ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ Փարիզի հեռատե– …պարզեց Ֆրանսայի արտաքին քա– …ութիւնը։ Յանդրացաւ ՄԱԿի վի– …որ, տասը տարի է ոչ մէկ գոհացում …է Ֆրանսայի, Եւրոպայի համար …Հասարակաց Շուկայի զօրացման …ութիւնը։ Ցայտնեց, այս տա– …, թէ Տըկոլէր հետ Պոն կը մեկնի։

ՀԻՒՍԷՅՆ Թագաւորը մամուլի ասուլիս …է, նիւ Եորքի մէջ եւ յայտա– …է թէ մարդկութեան սպառնացող …վտանգը՝ համայնավարութիւ– …։ Աւելցուցած է թէ Նասըր կը նը– …Կրեմլինի «խաղալիքը»։

ՆՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՄԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք Փրոֆ. Վլատ Պրնըցեանուի տեղեկագրութեան հրատարակութիւնը, (Ա. մասը՝ տես երէկուան թիւով), այս անգամ մեծ մասամբ նուիրուած հայագիտական աշխատանքներու։

Սեմականութեան 4րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 35 զեկուցումներ, չորսը խորհրդային։ Բիւզանդական ուսումնասիրութիւններու 5րդ յանձնախումբին ներկայացուած 28 զեկուցումներէն 8ը նոյնպէս խորհրդային։ Այս յանձնախումբին մէջ հանդէս եկաւ Ռ. Մ. Բարթիկեան, իր մէկ զեկուցումով, զոր խորագրած էր «Է. Բոյլասի (ԺԱ. դար) կտակին կարեւորութիւնը՝ բիւզանդական գաւառաշրջանի ընթացքին Հայաստանի եւ Վրաստանի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար»։ Այնտեղ ներկայացուեցաւ նաեւ Ամերիկայի Ուիչիթա քաղաքէն Ցարութիւն Քիւրտեանի մէկ զեկուցումը «Անտիոքի օրինագրքին մասին»։ Ց. Քիւրտեան մասնակցեցաւ նաեւ կովկասագիտութեան յանձնախումբին վերջին ժողովին եւ խօսք առնելով, հայերէն լեզուով շնորհակալութիւն յայտնեց այն սիրալիր ընդունելութեան համար, զոր գտան արտասահմանեան գիտնականները։

Արաբական երկիրներու պատմութեան 6րդ յանձնախումբին մէջ կարդացուեցան 41 զեկուցումներ, որոնց հինգը՝ խորհրդային գիտնականներու կողմէ։ Արաբական բանասիրութեան 7րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 26 զեկուցումներ, եօթը խորհրդային։ Խորհրդային գիտնականները ունեցան աւելի կարեւոր մասնակցութիւն մը Իրանի (8րդ յանձնախումբ) պատմութեան մասին ներկայացուած զեկուցումներուն, որոնց 29էն 13ը կը պատկանէին խորհրդային գիտնականներուն։ Մէկը ներկայացուած էր երիտասարդ գիտնական Գ. Ա. Տիրացեանի կողմէ՝ «Աքեմենեան աւանդութիւնները հնադարեան Հայաստանի մէջ» խորագրով, որ ուղղակի կապ ունի Հայաստանի պատմութեան հետ։

Հնդաքրքրական 136 զեկուցումներ ներկայացուեցան նաեւ 8 – 11րդ յանձնախումբերուն մէջ՝ Աֆղանիստանի, իրանական բանասիրութեան, Կեդր. Ասիոյ պատմութեան եւ Ալթայական ուսումնասիրութիւններու մասին։

12րդ յանձնախումբին մէջ, որ կը զբաղէր Թուրքիոյ պատմութեամբ, կարդացուեցան 30 զեկուցումներ։ Ռումէն Թըքաբան Միհայ Կուպոկլու այնտեղ կարդաց «Սիւլէյման Մեծագործի արշաւանքը Մոլտովայի վրայ (1538)» խորագրուած իր զեկուցումը։ Կարեւոր թիւով ուրիշ զեկուցումներ կարդացուեցան սլաւկար եւ թուրք գիտնականներու կողմէ։

Ակադեմական Յովսէփ Օրբէլիի նախագահած Կովկասեան ուսումնասիրութիւններու 13րդ յանձնախումբին մէջ, որ ունէր, ինչպէս բոլոր նախապէս, երկու ենթաժամանակներ, եւ որոնց մէկին կը նախագահէր Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան, ներկայացուեցան 48 զեկուցումներ, որոնց ինը հայագիտական հարցերու նը–

ւիրուած, 30ը՝ Կովկասեան լեզուներու կամ պատմութեան, եւ 9ը՝ ազրբեջանական հարցերու։ Կովկասի պատմութեան կամ լեզուներու հարցերը քննարկող մեծ դէմքերէն նշենք փրոֆէսօրներ՝ Զիքոպավա, Շանիծէ, Մահոմեդով, Լոմթաթիծէ, Զիթայա, Թախուրիա։

Այն իրողութիւնը, որ Հայագիտութեան բնագաւառին մէջ, խորհրդային գիտնականներու զեկուցումներէն զատ, ներկայացուեցան միայն երկու հատ, առաջինը՝ Պերլինէն Է. Կ. Շմիթի ներկայացուցածը, որ կը վերաբերէր միայն հայերէն լեզուով պահուած յոյն փիլիսոփայ Զենոնի մէկ մատեանին, եւ երկրորդը՝ հայկական ազգագրական հարցերուն, եւ նըկատելով, որ ներկայացուեցան Հայաստանէն եկած գիտնականներու միայն 7 զեկուցումները, թելադրեց ինծի որ կարծիք յայտնեմ պաշտպանեմ Հայկական ուսումնասիրութիւններու վերակենդանացումը Արեւմուտքի մէջ։ Այս երեւոյթը, զոր ունեցայ համագումարի շրջանակին մէջ, արժանացաւ ընդհանուր հաւանութեան։ Այս մասին աւելի մանրամասն պիտի գրեմ յառաջիկային։

Հայերէն լեզուի մասին ներկայացուած կարեւոր զեկուցումներէն մէկը եղաւ Փրոֆ. Ա. Ս. Ղարիբեանի «Հայերէն լեզուի տեղը՝ հնդեւրոպական լեզուներու արեւելեան խումբի դրութեան մէջ» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը, որ հայ գիտնականը մեծ վարպետութեամբ կը վերլուծէր հայկական նմանածայնութեան արոշ հարցեր եւ այն տուեալները, որոնք երեւան կուգան իբր հետեւանք հայկական հոլովումներու դրութեան յառաջ բերած փոփոխութիւններուն, յանգելու համար համապատասխան եզրակացութիւններու եւ ճշդելու համար հայերէն լեզուին տեղը հնդեւրոպական լեզուներու դրութեան մէջ։

Ստորագրողիս կողմէ ներկայացուած աշխատութիւնը կը վերլուծէր հիթիթական, ասորական եւ ուրարտական արձանագրութիւններու տուեալները, ինչպէս եւ անոնք, զորս մեզի կ'ընծայէ հնդեւրոպական պատմա – բաղդատական քերականութիւնը, կիրարկուած խիստ մանրազնին կերպով, ճշդելու համար այն ցեղային կապերը, որոնք գոյութիւն ունին Հայերու եւ հնդեւրոպական ժողովուրդներու միջեւ։ Այս զեկուցումը արժանացաւ ներկաներու հաւանութեան, Իսկ Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան, որ կը նախագահէր այս ժողովին, անհրաժեշտ դատեց զայն ընդլայնել եւ հրատարակել Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Պատմա – բանասիրական հանդէս»ին մէջ։ Միւս զեկուցումները, բոլորն ալ շատ հետաքրքրական, կը ներկայացնէին հայկական գրականութեան, հնագիտութեան, ճարտարապետութեան եւ փիլիսոփայութեան հարցեր, Այսպէս, Ս. Արէշեան եւ Գ. Յովհան ներկայացուցին «Հայ – եւրոպական դրական կապերու հարցը», Գ. Հ. Սարգիսեան՝ Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութեան» ժամանակագրական կերտուածքը», իսկ Երեւանի Մատենադարանի տնօրէն Լ. Ս. Խաչիկեան «Հայ ձեռագիր «Յիշատակարան»ները իբր պատմական աղբիւր»,— այս վերջին աշխատութեան մէջ հեղինակը ցոյց կուտար հայկական զանազան ձեռագիր յիշատակարաններու կարեւորութիւնը՝ քաղաքական իրադարձութիւններու կամ հայ ժողովուրդի նիւթական կեանքի ճանաչման համար։

Նշենք, որ 14րդ դարու հայկական ձե–

ռագրերու յիշատակարաններէն զատ, զորս 1950 թուականին հրատարակեց Հայկական Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան Հիմնարկութիւնը, նաեւ 1951 թուականին Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի հրատարակած գրքէն զատ, Փրոֆ. Խաչիկեան 1955ին հրատարակեց իր մէկ աշխատասիրութեան առաջին մասը, ուր ներմուծուած են 15րդ դարու 747 յիշատակարաններ, 1958ին հրատարակած աշխատասիրութեան երկրորդ մասին մէջ՝ 15րդ դարու 575 յիշատակարաններ։ Այս աշխատասիրութեան երրորդ մասն ալ յանձնուած է արդէն տպագրութեան։ Այս յիշատակարաններու ուսումնասիրութիւնը իբր պատմական աղբիւր՝ պիտի լրացնէ բազմաթիւ պակասներ 15րդ եւ յաջորդ դարերու հայկական իրականութիւններու մասին մեր ունեցած ծանօթութիւններուն մէջ, քանի որ Հիմնարկութիւնը պիտի հրատարակէ 15րդ գարուն յաջորդող դարերու յիշատակարաններու ձեռագիրներն ալ։

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ

Զորեքշաբթի առաւօտ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչները, փրանսական ձայն – պատկերասփիւռը, արուեստագէտներ փութացին, Ավընիւ տ'Իէնայի շքեղ շէնքը, ուր իրենց կը ներկայացուէր Գալուստ Կիւլպէնկեանի թանկարժէք հաւաքածոյին մէկ մասը։ Ի՜նչ հարստութիւն եւ ինչ բացառիկ ճաշակ, ընտրելու՝ լաւագոյնը, հազուագիւտը, եզակին։ Անտարակոյս Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան արտակարգ անձնաւորութիւն ունեցող միջազգային արժէք մըն էր։

38 պաստառներ ամէնէն մեծ վարպետներէն ցոյց կուտան թէ Կիւլպէնկեան չէ եղած միայն նկատողը մը, այլ եւ նուրբ ճանչցող մը։ Ֆրակոնար, Տըկա, Մանէ, Մոնէ, Քորօ, Ռիւպէնս, Կուարտի, Ռընուար իրար գտած են Փարիզ, յետագային փոխադրուելու համար Լիզպոնա, ուր միանալով Կիւլպէնկեանի մնացեալ հաւաքածոյին պիտի ընդմիշտ մնան Հիմնարկութեան Լիզպոնայի թանգարանը։

Մամուլէն ետք եւ միշտ ի ներկայութեան Տէր եւ Տիկին Գ. Եսայեանի, Պ. Պ. Ռոպեր եւ Ժորժ Կիւլպէնկեանի, ինչպէս նաեւ Փորթուկալի արտաքին նախարարին եւ Ֆրանսայի մշակութային կապերու նախարար՝ Անտրէ Մալրոյի, որոնք ներկայ եղան հինգշաբթի օրուան պաշտօնական բացումին, Հոկտեմբեր 7էն սկսեալ ցուցահանդէսը բաց է այցելուներուն համար։

Այս հանդիսութեանց զուգընթաց, հինգշաբթի առտու հիմը դրուեցաւ փորթուկալեան ուսանողական տան մը, որ 3ուկէս միլիոն նոր Ֆրանք պիտի արժէ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան։ Առաջին քարին զետեղման ներկայ էր հիմնարկութեան նախագահը՝ Պ. Փերտիկաօ, կրթական նախարար՝ Լուէ Ժոքս, Փորթուկալի դեսպանը եւ Փարիզի Համալսարանին վերատեսուչը՝ Սարայ։

Այս բոլորէն ետք, 51 Ավընիւ տ'Իէնայի շէնքը պիտի վերածուի Ֆրանքօ-փորթուկալ Մշակոյթի Տան մը ի գնահատութիւն եւ վարձատրութիւն Ֆրանսայի, որ Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն ետք՝ թոյլ տուաւ որ Կիւլպէնկեանի արուեստի գործերը Լիզպոնա փոխադրուին։ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը այս ցուցահանդէսով ուզեց Փարիզի տալ այդ գործերը տեսնելու նախապատուութիւնը, նոյն ատեն հիմը դնելով Ֆրանքօ-փորթուկալական Մշակոյթի Տան մը որ մեծ ծրագիրներ ունի մշակութային եւ մտաւորական մարզերու մէջ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեան երկու պաշտօնեաներ Մոսկուա կ'անցնին եւ անմիջապէս Խորհրդային քաղաքացի կ'ընդունուին։ Արտաքին Նախարարութեան մամուլի դիւանին պետ Խարլամով կը ներկայացնէ նոր քաղաքացիները լրագրողներուն, որպէսզի յայտարարութիւններ կատարեն։

Միացեալ Նահանգներէն Խորհրդ. Միութիւն անցնելու պատճառներն են, երկուքին յայտարարութեանց համաձայն, ամերիկեան «խարդախ քաղաքականութիւնը»։ «Ամերիկայի վարիչները կեղծ յայտարարութիւններ կը կատարեն արդարացնելու համար իրենց քաղաքականութիւնը։ Ամերիկա զէնք եւ դրամ կը տրամադրէ ուրիշ կառավարութիւններ տապալելու համար»։ Խորհրդային քաղաքացիները Արժանթինի նախորդ պետին Փերոնի անկումը կը վերագրեն Մ. Նահանգներուն։ «Թուրքիոյ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը կը դրացի լրտեսութեամբ ի նպաստ Ամերիկայի»։ «Գաղտնի սպասարկութիւնը քառասուն երկիրներու ծածկագիր հեռագիրներուն բանալիներն ունի»։

Ամերիկան ձգելու գլխաւոր պատճառը սակայն «Խորհրդային Միութեան սահմաններուն վրայ կատարուած օդանաւային հետազօտութիւններն են, որովհետեւ կրնան աղէտներու պատճառ ըլլալ»։

Խորհրդ. Միութեան մէջ պատեհութիւնը պիտի ունենան չափազիտական աշխատանքներ կատարելու եւ իրենց աշխատանքին արդիւնքը աւելի մեծ թիւով մարդոց օգտակար պիտի ըլլայ։ «Ուրիշ պատճառ մըն է նաեւ Խորհրդ. Միութեան գնահատումը կիներու տաղանդներուն եւ օգտագործումը շատ աւելի լայն շրջանակի մը մէջ քան Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Կը մտածենք որ ասիկա կը հաստատէ խորհրդ. ընկերութիւնը եւ խորհրդ. կինը կը դարձնէ աւելի փափաքելի ընկերուհի մը»։

Երկու քաղաքացիները կը դատապարտեն ամերիկեան դրամատիրութիւնը։ «Ամերիկեան ընկերութեան մէջ գիտական հետազօտութիւնները անգործութիւն կը պատճառեն, մինչդեռ հոս, Խորհրդային Միութեան մէջ, աւելի կը նպաստեն գործ հայթայթելու, այնպէս որ անգործներ չկան։ Դեռ ուրիշ պատճառներ կան. «Չկան արտայայտութեան եւ քաղաքական գործունէութեան ազատութիւն, դրաքննութիւն հաստատուած է Միացեալ Նահանգները ղրկուած յիսուն միլիոն նամակներու վրայ, հալածանք կայ անաստուածներու դէմ, երկրէն մեկնելու համար անցագրի դժուարութիւն կայ»։

Ասոնք առաջինները չեն եւ հաւանաբար վերջիններն ալ պիտի չըլլան Խորհրդ. Միութիւն անցնող։ Գոսթընի Համալսարանին նախկին ուսուցիչ Հելփըրն 1941էն 1953 Լատին-Ամերիկայի օգնութեան բաժնին պետն էր։ 1953 Մարտին հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ իր գաղափարներուն համար։ Լուռ մնաց իր համայնավար ըլլալուն մասին եւ օր մըն ալ աներեւութացաւ. Տարիներ վերջ հրապարակ եկաւ Մոսկուայի մէջ, որպէս Գիտութեանց Ակադեմիայի պաշտօնեայ։

Ամերիկացիներուն յայտարարութիւնները տղայական են եւ ապահովաբար թելադրուած, ռուս հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար։ Բարձրագոյն ուսում ստացած երիտասարդներ, փափուկ պաշտօններու հասած, լաւագոյն վարձատրութիւն ստացող, կը լքեն պաշտօն, ընտանիք եւ հայրենիք եւ կը չուեն օտար երկիր, որուն ներքին կացութեան իրազեկ են առանց լեզուին ծանօթ ըլլալու։ Զարաչար գործածելով վերին իշխանութեան վստահութիւնը, վարկաբեկելով ամերիկեան պաշտօնէութիւնը, անպատուելով իրենց ընտանիքները՝ կը մեկնին Մոսկուա, որ հայրենիքն է ամէն համայնավարի սրբազան կեդրոնը նոր կրօնին։ Ըսին թէ «պրոլետարը հայրենիք չունի»։ Այսօր քաղքենին ալ Մոսկուայի մէջ կը գտնէ իր հայրենիքը, ուր հայրերու դամբաններ չկան։

Անցեալին մէջ օրինակ մը ունին, Աթենացին Ալկիբիատէսը, որ դայրացած հայրենիքի վարչաձեւին դէմ՝ Աթէնքի թշնամիներուն միացաւ վարչաձեւը տապալելու համար, առանց մտածելու որ օրուան վարչութեան տապալումով հայրենիքը կը վնասուի, թշնամիներուն ենթակայ կ'ըլլայ, աթենական նուրբ քաղաքակրթութիւնը կը քանդուի բարբարոս թշնամիներէն։

Ալկիբիատէսի հետեւորդ մըն է համայնավար աշխարհին մէջ աստուածացած Լենին, որ գերման կառավարութեան գործակալն եղաւ 1915էն ի վեր, յեղափոխութիւն առաջացնելու համար ստացաւ քսան հազար սթերլին։ Գերման վաւերագրերը հրապարակ նետուեցան պատերազմէն ետք։ Արդէն Լենին կը յայտարարէր. «Համայնավար յաղթանակին համար ամէն միջոց արդարանալի եւ բարոյական է»։

Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւն մը հանելու ծրագիրը յղացան Գերմանները 1915ին եւ գոհունակութեամբ լսեցին Լենինի յայտարարութիւնը թէ «Զարին ենթակայ իւրաքանչիւր ազգ սրբազան իրաւունքն ունէր Ռուսիայէն բաժնուելու»։ Զուիցերիոյ մայրաքաղաքին մէջ հիմնուեցաւ «Ուքրանական Լիկան» որուն հետ սերտ յարաբերութիւն կը պահէր Լենին, որովհետեւ կազմակերպութիւնը ընկերվարական էր։ Լենին Զուիցերիոյ Բեռն կ'երթայ եւ կը ստանայ առաջին անգամ, 1915ին, երկու հազար սթերլին, ձեռամբ եսթոնացի ընկերվարական Քեսքիւլայի, որ միջնորդն էր Լուտենտորֆ զօրավարին եւ Լենինի։ Զուիցերիոյ մէջ կը պատրաստէր յեղափոխական կոչեր, կը յանձնէր միջնորդին, որ իր կարգին կը ղրկէր Գերմանիա։ Կոչերը կը տպագրուէին եւ կը նետուէին ռուսական ճակատը, կը ղրկուէին Ռուսիա։

Կոչերը արդիւնաւոր եղան, Փետրուարին վերջերը շարժումներ սկսան։ Լենին ծանօթ էր Ռուսիոյ ներքին կացութեան։ Փութաց Ռուսիա չուել։ 3 Ապրիլ 1917ին, երեսուն ընկերներով, կնքուած վակոնով, ծանրաբեռնուած գերման դրամով անցաւ Փեթերպուրկ։

Խորհրդային առաջին ժողովին մէջ հարց դրուեցաւ թէ ինչու Գերմանիա այդքան կարեւորութիւն կուտար Լենինի խումբին։ Լենին ո՞ւրկէ կը ստանար ծախսած գումարները։ Աւելի պարկեշտներ դաւաճանութիւն կը նկատէին գերման օժանդակութեամբ, գերման դրամով յեղաշրջում մը կատարել։ Լուր կը տարածուէր թէ օրուան կառավարութիւնը գտած էր փաստաթուղթեր։ Թրոցքի եւ ուրիշներ կը պաշտպանեն Լենինը, ամբաստանողները յետաշրջական ամբաստանելով, որոնց նպատակն էր վարկաբեկել համայնավարները եւ արգիլել յեղափոխութիւնը։ Թերթ մը երեւան հանեց դաւաճանութիւնը, կառավարութիւնը մտածեց ձերբակալել Լենինն ու Զինովիեւը, որոնք անմիջապէս աներեւութացած էին (4 Յուլիս)։

Լենին Թաքստոցէն կը բացատրէր մեկնումը, կ'արդարացնէր իր գործը, կը ժխտէր ամբաստանութիւնները։

Այդ օրերուն կարելի էր վերջ տալ համայնավար շարժումին։ Քորնիլով զօրավարը բանակով հասած էր մայրաքաղաքին դուռները եւ կը սպառնար գրաւել քաղաքը, ձերբակալել շարժման ղեկավարները, հաստատել անդորրութիւնը։ Կերենսկի արգիլեց մուտքը, զօրավարն ալ քաջութիւնը չունեցաւ Ռուբիկոնն անցնելու։ Համայնավարները երբ իշխանութեան հասան, կախեցին Կորնիլովը մայրաքաղաքի պարիսպներուն տակ։

Լենին Թաքստոցէն դուրս եկաւ, պայքարիլ սկսաւ Կերենսկիի դէմ, որ ամէն ճիգ կը թափէր հաւատարիմ մնալու արեւմտեան զինակցութեան։ Լենին խաղաղութիւն կը պահանջէր. Պրոլետար դասակարգին թշնամին միայն Գերմանիան չէր, այլ նաեւ դրամատէր Անգլիան եւ Ֆրանսան, որոնք նոյնպէս քանդուելու էին։

Ամերիկացի պատմաբան Մուռհետ «Ռուս Յեղափոխութիւնը» (1958) գործին մէջ կը գրէ.— «Փրոֆ. Վասնիի յուրջ հետազօտութիւնները ցոյց կուտան որ Գերմանիա կարեւոր բաժին մը ունի ռուս յեղափոխութեան եւ համայնավար իրաւակարգի հաստատման մէջ»։

Մոսկուայի ճամբան Լենինի անցքէն յետոյ դարձաւ դաւաճանութեան ճամբան։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ՀԱՖԹՈՒԱՆ

Սալմաստի հայկական գիւղերից մեծ եւ ամէնից շատ բնակիչ ունեցող գիւղն է։ Երկար չմնացինք, տեսնելու եւ գաղափար կազմելու համար գիւղում ապրող ներկայ գիւղացիութեան վիճակի մասին։ Այցելեցինք եկեղեցին, որի արեւելեան մասը, բեմից մինչեւ դասը շատ աւելի հին է քան արեւմտեան մասը։ Շատ լաւ պահուած է եկեղեցին։ Հակառակ 1930 թուին երկրաշարժի գործած աւերների, միայն այս եկեղեցին է կանգուն մնացել, ինչ որ ցոյց է տալիս թէ որքան հաստատուն եւ ամուր հիմքերի վրայ են կառուցել Հաֆթուանցիք իրենց եկեղեցին։ Եկեղեցապատկան ընդարձակ պարտէզի հիւսիսային մասում շինուած է դպրոցը, որի կողքին կայ նաեւ աւերակ վիճակում՝ մի մեծ թատերասրահ։ Զարգացումի եւ յառաջադիմութեան հետամուտ եղած են Հաֆթուանցիք եւ ունեցել են անցեալում — ինչպէս հաստատեցին ինձ շրջապատող գիւղացիք — մշակութային փայլուն շրջան, երբ գիւղն ունէր 6 — 7 հարիւր ընտանիք։ Այժմ մնացել են վաթսուն ընտանիք բոլորովին անմխիթար վիճակում, չունին նոյնիսկ իրենց ծխական քահանան, ամբողջ Սալմաստի համար հոգեւոր հովիւ է Մեսրոպ քահանան։

ՍԵՀԼԱՄԻՑ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՇԱՀՓՈՒՐ

Այս գիւղն ունի միայն երեսուն հայ ընտանիք։ Մնացածները Քիւրտեր են։ Մեսրոպ քահանան այս գիւղում է ապրում իր ընտանիքով։ Մեզ սիրալիր հիւրասիրեց։ Տեսանք երկրաշարժից քարուքանդ եղած եկեղեցին. Նորը փոքր մի մատուռ է։

Երեկոյեան մութ ժամանակ, մենք միեւնոյն կառքով վերադարձանք Շահփուր-Սալմաստ։ Սալմաստի նոր անունն է Շահփուր։ Այս քաղաքը իր շուրջը գտնուող սքանչելի, բարեբեր գիւղերով, անցեալում հանդիսանում էր հայկական մի մեծ գաղութ։ Այս քաղաքը միշտ ենթակայ է եղած կործանարար երկրաշարժների։

Ըստ պատմութեան, Ժ. դարում այս քաղաքը շատ բարգաւաճ վիճակ է ունեցել, բայց ԺԳ. դարում արդէն հիմնայատակ կործանուել է։ Վերաշինուել է Մոնղոլների ժամանակ։ ԺԶ. ԺԷ. ԺԸ. դարերում, կռուախնձոր է եղել Օսմանցիների եւ Պարսիկների միջեւ։

1930 թուին տեղի է ունենում, այս քաղաքում եւ իր շրջաններում, ահաւոր մի երկրաշարժ, որի տխուր յիշատակը դեռ մնացել է։ Բացուել են անդունդներ եւ կուլ են տուել հողամասեր. Ջրերը բարձրացել են օդը եւ տապալուել գետին։ Ամբողջ գիւղեր իրենց բնակչութեամբ զոհ են գնացել այս սարսափելի աղէտին։

Այժմ, քաղաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած է Քիւրտերից եւ կան միայն 25 հայ ընտանիք։

Այցելութեանս ընթացքին, որքան որ

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ
ԱՂԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսանդր Տիւմա Որդի հարուստ չէր։ Մառիի հետ տասը ամսուան կենակցութեան ընթացքին յիսուն հազար ֆրանքի պարտք մըն էր ըրած։ Ինքն իսկ խոստովանած է այդ պարագան իր բարեկամներէն Քիւվիլիէ - Ֆլէօրիի գրած իր նամակին մէջ։

Իրեն համար Մառիի սէրը վեր էր ամէն շահախնդրութենէ, եւ սակայն, որքան ալ անշահախնդիր ըլլար, այդպիսի կապ մը շատ սուղ կ'արժէր երիտասարդին քսակին համար եւ Մառի Տիւփլեսի երբեք չէր անդրադառնար ատոր։

Երբ Ալեքսանդր զինքը ճաշի կը տանէր, յետոյ թատրոն, ապա կառքով կ'առաջնորդէր զինքը դէպի անտառները, իրեն համար կեռաս կ'ապսպրէր եւ կամ մէջնարններուն շաքարեղէն կը գնէր, Մառի երբեք չէր մտածեր թէ իր երիտասարդ սիրահարը իր պատճառով հետզհետէ կը խրէր պարտքերու մէջ։

Ալեքսանդր ատեն մը կը խորհէր թղթախաղի դիմել իր նիւթական վիճակը բարւոքելու համար, եւ սակայն Ֆորթունան կը դաւաճանէ իրեն ...

Խզումը անխուսափելի էր, հակառակ անոր որ նախանձի որդն ալ կը կրծէր իր սիրտը, վասնզի օրուան նշանաւոր մարքիզներէն Կոնթաս եւ Փերըկօ կը դառնային շարունակ իր սիրած ու պաշտած կնկան չորս բոլորտիքը։

Սկսաւ ցանցառօրէն այցելել Մառիին, տխրուած էր, վասնզի ծախքերը մեծ էին եւ պարտքերը կը դիզուէին հետզհետէ։

Վերջապէս, Մառի հասկցաւ թէ իր սիրականը նիւթապէս անձուկ վիճակ մը ունենալուն հետեւանքով էր որ կը խուսափէր իրմէ եւ կը փափաքէր բոլորովին խզել կապերը։ Եւ սակայն երիտասարդին անկեղծութեան պակասը տարօրինակ գտնելով գրեց հետեւեալ նամակը —

«Սիրելի Ատէ (այդպէս կը կոչէր Ալեքսանդր Տիւման, առնելով անոր անունին եւ մականունին սկզբնատառերը) ինչո՞ւ համար երկար ատենէ ի վեր քեզմէ տեղեկութիւններ չես տար ինծի եւ ինչո՞ւ համար անկեղծօրէն չես գրեր։ Կը կարծեմ թէ ինծի հետ իբրեւ բարեկամ պէտք է վարուիս։ Կը սպասեմ քեզմէ քանի մը տող ...»։

Այս նամակը կը մնայ անպատասխանի։ Խզումը անխուսափելի էր ու կուգար Ալեքսանդրէն եւ ոչ թէ Մառիէն, վասնզի Մառի նախապէս Տիւմային առաջարկած էր ամուսնանալ եւ միասին ու առանձին ապրիլ Սպանիոյ կամ Փորթուգալի մէջ, սակայն այս առաջարկը նոյնպէս մերժուած էր։ Ճիշդ է թէ, ըսողներ գտնուած են որ Տիւմա ստիպուած էր մերժել ամուսնութիւնը, խորհելով թէ ո՞ր դրամով պիտի կարենար հոգալ ամուսնական կեանքի ծախքերը։

Այս անորոշ դրութեան վերջ կուտայ խզումի պաշտօնական նամակ մը, զոր Ալեքսանդր Տիւմա կը յղէ Մառիին.—

«Սիրելի Մառի, ոչ այնքան հարուստ եմ որ կարենամ ձեզ իմ փափաքածիս համաձայն սիրել, ոչ ալ այնքան աղքատ եմ որպէսզի յօժարիմ սիրուիլ այնպէս՝ ինչպէս դուք կը ցանկաք։ Մոռնանք իրար, երկուքս ալ, դուք՝ անուն մը որ այլեւս ձեզի համար գրեթէ անծանօթ մը պէտք է ըլլայ, իսկ ես՝ երջանկութիւն մը որ ինծի համար անկարելի կը դառնայ։

«Աւելորդ է ձեզի ըսել թէ որքան տխուր եմ, քանզի գիտէք թէ որքան կը սիրեմ ձեզ։ Մնաք բարեաւ։ Դուք բաւական սիրտ ունիք հասկնալու համար նամակիս պատճառը, եւ բաւականին մտացի՝ ինծի ներելու համար։

«Հազար յիշողութիւններով Ա. Տ.»

Մառի Տիւփլեսիի կենսագիրներէն մին՝ Արնոլտ Մորթիէ կ'ըսէ թէ, երբ այս նամակը կը հասնի իրեն, Մառի Պատուոյ Լեգէոնի կարմիր ժապաւէնի մը մէջ ծրարելով զայն կը վերադարձնէ Տիւմային, հետեւեալ քանի մը տողերով.

«Երբ կը գրեն այս տեսակ նամակներ, գրողները արժանի են պատուոյ խաչի մը»։

Եւ սակայն ուրիշներ կը պնդեն թէ Մառի Տիւփլեսի մտացի եւ պատրաստաբան կին մը ըլլալով հանդերձ, իր քնքուշ բնաւորութիւնը իրեն թոյլ չէր տար այդպիսի բիրտ քայլ մը առնել։ Անպայման այս խօսքերը հնարուած են նոյնինքն Արնոլտ Մորթիէի կողմէ, որ ուզած է ձաղկել Տիւմայի գրած չոր, անողոք ու անսիրտ նամակը։

×

Տիւմայի հետ իր կապերը կտրելէ ետք Մառի քանի մը ատեն կ'ապրէր միայն ու միայն իր յիշատակներով։

Ինչպէս ըսինք արդէն, իր շուրջը անպակաս էին զինքը դարպասողներ։ Անոնցմէ մէկն էր Փերըկոյի կոմսը, որ մեծ համբերութեամբ եւ հնազանդութեամբ կը սպասէր։

Կոմսը սկսաւ աւելի յաճախ այցելել Մառիին։ Ժամերով կը խօսակցէին քաղցր ու ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ։

Որովհետեւ կոմսը ատենօք Մառիին ամուսնութիւն էր առաջարկած, գիշեր մը, երբ զարմեւալ գլուխ գլխի էին, յանկարծ երիտասարդ կինը հարցուց.

— Միշտ պատրա՞ստ էք ամուսնանալ հետս։

(4 Շար.)

...րք ունեկայ չփուելու Սալմաստի հայ ...փացիութեան հետ, այն տպաւորու- թիւնն ունեկայ թէ նրանք ակամայ են ...ում։ Նրանց մտքում տեղ է տուել ի- րենց բնակավայրի անապահովութիւնը, ...րենք իրենց անպաշտպան են գտնում։ Սպասում են անհամբեր թէ ե՞րբ յար- ...ութիւն կ'ունենան թողնել իրենց գիւ- ղերը եւ գաղթել Թեհրան։ Արդէն եւս- ...պրդութիւնը գաղթել է։

Շահպուր քաղաքը սակայն վերելքի մէջ է։ Քաղաքապետարանը մեծ եւ հսկայ ...րագիրներ ունի քաղաքը գեղեցկացնե- ... եւ առողջացնելու յարմարութիւններ ...կչութեան համար։

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԹԱՒՐԻԶ

Յունիսի առաւօտեան կրկին Շահպու- րից շարունակում եմ ճանապարհս դէպի Թաւրիզ. Վերջ էր դրել իմ հինգ օրուան շրջագայութիւնը Ուրմիոյ լճի շրջանում։

Ընդհանուր առմամբ տխուր տպաւո- րութեան տակ թողնում էի Սալմաստը եւ իր շրջակայ հայ գիւղերը, որոնցից ո- մանք արդէն կործանման մէջ դադարել են գոյութիւն ունենալուց, իսկ մնացած- ները էլ՝ հոգեվարքի վիճակում են գըտ- նւում։

Սալմաստից մինչեւ Խոյ, կառքը բար- ձրացաւ սարեր եւ ապա իջաւ եւ երկար յառաջացաւ Խոյի ընդարձակածաւալ մը- շակուած դաշտերով։ Մարանդ գիւղաքա- ղաքն իր հսկայ մշակուած դաշտերով, պարտէզներով, այգիներով, ենթադրել է տալիս թէ հարուստ բնակչութիւն ունի։ Ժամը 2·30ին կանգ առանք Թաւրի- զում։ Վեց ժամ էր տեւել մեր ճամբոր- դութիւնը Շահպուրից Թաւրիզ։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԹԱՒՐԻԶԻ ԲԱՐԱԲԱՂԻ ԲՈՐՈՏԱՆՈՑԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԻՆ

Թաւրիզից կառքով կէս ժամուան հե- ռաւորութեան վրայ գտնուող այս անկե- լանոցը կառավարութեան Առողջապահա- կան Նախարարութեան յատուկ խնամքի եւ ուշադրութեան առարկան է։ Մեշեդի բորոտանոցից շատ աւելի մեծ եւ արդի յարմարութիւններով օժտուած։ Հիւանդ- ներ ծանր վիճակ ունեցող բորոտներին փոխադրում են յատուկ մի հիւանդանոցի ...արկարանին, ուր նրանց տրւում են վեր- ջին դարմանում, դեղահատերի ցաւերը մեղմացնելու եւ ուրիշ ամէն տեսակ բժշ- կական խնամք։ Ինչպէս Մեշեդում, այս- տեղ եւս հիւանդների խնամքին լծուած են անձնուիրաբար եւ մեծ ուրախութեամբ երկու երիտասարդ եղբայրներ, միեւնոյն ...Ֆուգոյի կաթոլիկէ միաբանութիւ- նից, որոնք անուանւում են «Փոքրիկ Եղ- բայրներ Յիսուսի»։

Այս զարհուրելի հիւանդութեան զոհ- ուած անձերը, մարդկային մարմնի վը- րայ, տարածւում է մեզ երբեմն միայն ...։ Նրանք հիւանդ վիճակում պառ- կած են դրկուած մարդկային կերպարան- քից. Թշուառները մարդկային արժանա- պատւութեան զգացումից մղուած, ջա- նում էին ծածկել իրենց հրէշային դէմ- քը. Իսկ այդ դըկեալների տառապան- քին, դուք չէք կարող զսպել ձեր արցուն- քը։

Իմացէք սակայն, սիրելի ընթերցող- ներ, որ նրանց ամէնից աւելի ցաւ եւ միշտ պատճառողը ոչ թէ իրենց վէրքերն ու արտաքին պժգալի կերպարանքն են, այլ իրենց հարազատների վերաբերմուն- քը։ Հայր, մայր, եղբայր, քոյր, ամու- սին, կին, զաւակներ, յանկարծ մի օր վարակուելով այս հիւանդութեամբ, բերւում են այստեղ, նետւում ու թողն- ւում ընդ միշտ եւ մոռացւում յաւիտեան։ Անհաւր է այս հոգեկան տառապանքը խեղճ հիւանդների համար։ Դեղ, դարմա- նում, բժիշկ, հող, խնամք, սնունդ, բը- նակարան եւայլն՝ այս ամէնը կան. Բայց այս բոլորը անկարող են նրանց բուժել, կամ նրանց խորունկ հոգու ցա- ւը թեթեւացնել։ Դուք նրանց մարմինն- րը, հիւանդ, փտած, ոչնչացած, նկատի չէք առնում. Բայց նրանք հոգի ունեն որ հիւանդ չէ, ճիշդ մերինի նման։ Նրանք գիտակցում են այդ, բայց պահանջում են իրենց նկատել որպէս մարդկային էակ- ներ։

Ով կոյր, նիւթապաշտ անմիտ մարդ- կութիւն, արդեօք ե՞րբ պիտի ըմբռնես արժէքը, մեծութիւնը եւ վեհութիւնը հո- գեկան աշխարհի ...

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈՒԼԱՏԵԱՆ

(15 Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ՔՐԻՍԹՈՓԱԼ ՏԷ ԼՈՒԿՕ"

Այս միջոցին Տոն - Ժուանի նոր տիպար մը գրաւած է Փարիզեան լաւագոյն թատ- րոններէն Վիէօ - Քոլոմպիէի բեմը։

Այս նոր Տոն - Ժուանը աւելի մօտ է Միլօզի «Միկէլ տը Մանարա»ին քան Մոլիէրի նկարագրած հերոսին, եւ կամ Պուշկինի պատկերացուցած շուայտ ու ցոփակեաց ազնուականին, որ վերջ ի վերջոյ իր մեղքերուն պատիժը կը կրէ երկնային չանթահարութեամբ։

Նոր Տոն - Ժուանին՝ «Քրիսթոփալ տը Լուկօ»յի հեղինակն է բանաստեղծ - գը- րագէտ Լօյիս Մասոն, որ կը պատմէ կեանքը Սեւիլլացի ազնուականի մը՝ Քը- րիսթոփալ տէ Լուկոյի, որ ճիշդ հակա- ռակը աշխարհածանօթ կնամոլ եւ անհա- ւատ Տոն-Ժուանին, իր բովանդակ կեան- քը ցեխի ու մուրի մէջ անցընելէ ետք, ի վերջոյ կ'արժանանայ երկնային շնորհի եւ կը դառնայ վանական։

Խաղը կը սկսի մռայլ ու խորհրդաւոր տեսարաններով։

Հրապարակ մը՝ շրջապատուած չորս կողմէն խաւար ու մութ փողոցներով, Սեւիլլայի վտանգաւոր թաղամասի մը մէջ, Միջին Դարուն։ Գիշեր ատեն այդ փողոցներուն մէջ շրջագայիլը վտանգա- ւոր է, վասնզի հոն կը վխտան պերճա- գիճներ, մարդասպաններ, գողեր, գի- նովներ, մուրացկաններ, որոնք զուրկ որ եւ է առաքինութենէ, ամէն բոպէ կրնան մարդկային կեանքի մը թելը խզել առանց դոյզն խղճահարութեան։ Վերջապէս, այդ վայրերուն մէջ կը տիրէ թանձր մշուշ մը մոլութիւններու, պարուրուած ծուխի ու ալքոլի թանձր մառախուղով մը։

Այս բոլորին մէջ, երիտասարդ ու գե- ղանի ստահակ մը՝ Քրիսթոփալ տէ Լու- կօ, եղբօրորդին Մեծ Հաւատաքննիչին, իր անբաժան ընկերոջ Կոնզալեսի հետ, գիշեր ու ցերեկ, կը գողնայ, խարդա- խութիւններ կը գործէ, կը խաբէ, կը սպաննէ, կ'արատաւորէ անբիծ սէրը ու վերջապէս կ'արհամարհէ ամէն ինչ որ նուիրական է եւ սուրբ։ Կը ճանչնայ երի- տասարդուհի մը՝ Անթոնիան որ յուսա- հատօրէն կը սիրէ զինքը եւ սակայն Քը- րիսթոփալ յաղուրդ տալէ ետք իր անաս- նական կիրքերուն, անպատուուած աղջի- կը իր միջնորդութեամբ իսկ կը նետէ Կոնզալեսի գիրկը... որպէսզի այս վեր- ջինն ալ ճաշակէ իր բաժինը։

Այս տեսարանին կը յաջորդէ ուրիշ մը, նոյնքան եւ թերեւս աւելի խորհրդաւոր ու սարսռազդեցիկ։ Քրիսթոփալ դէմ յանդիման կը գտնուի վատահամբաւ եւ աղտոտ կնոջ մը որ իրմէն գողցած է ոսկեայ խաչ մը։ Քրիսթոփալ կը պահանջէ իրմէն գողցուած ինչքը եւ սակայն կինը կը յօժարի միայն այն պայմանով որ երի- տասարդը հաճի բաժնել իր մահիճը... Կատաղութեան նոպայի մը մէջ Քրիսթո- փալ կը խեղդէ զայն ...

Այս երկու տեսարաններէն ետք խաղին նկարագիրը կը փոխուի ղլխովին։

Քրիսթոփալ, ձանձրացած իր փոթոր- կալից կեանքէն եւ յանկարծ ար- ժանացած երկնային շնորհներու, կը դառնայ վանական եւ այնուհետեւ իր կեանքը կ'անցընէ մռայլ վանքի մը հաստ պատերուն տակ, թաղուած աղօթքի, զղ- ջումի եւ ապաշխարութեան մէջ։

Քրիսթոփալի խիղճը անկեղծ է։ Կը գրաւէ աղքատներով, տնանկներով, անկ- եալներով, ամէն վայրկեան անոնց ցաւին ու կարիքին դարման հանդիսանալով։ Կը շրջի հիւանդանոցները, կ'այցելէ բորոտ- ներուն, եւ ահա, այդ շրջագայութեանց ընթացքին է որ, բորոտներու շրջանակի մը մէջ կը պատահի մահամերձ երիտա- սարդուհիի մը, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ իր կողմէ լքուած ու արհամարհուած Ան- թոնիան։ Մանկամարդուհին երիտասարդ կրօնաւորին հոգեշունչ աղօթքներուն տակ կ'աւանդէ իր հոգին։ Եւ սակայն Քրիսթոփալ, իր հոգեւոր պարտականու- թեանց ճամբուն վրայ կը վարակուի բո- րոտութեամբ եւ կը մահանայ, արտաբու- րելով սրբութեան բոյրը։

Այս է ահա «Քրիսթոփալ տը Լուկօ»ի նիւթը, որ երկու երիտասարդ դերասան- ներ՝ Անտրէ Սերթ եւ Պերնար Ժեննի այս միջոցիս կը ներկայացնեն Վիէօ - Քոլոմ- պիէի բեմին վրայ։

Զմայլելի երրորդութիւն մը՝ Աննա Քափրել (Անթոնիա), Ալէն Սորի (Քրիս- թոփալ) եւ Ալէն Մոթէ (Կոնզալէս) իրենց փայլուն տաղանդով կեանք ու շունչ կու տան Լօյիս Մասոնի այս հոյակապ թա- տերակին։

Բեմադիրներըն ունեցած են նաեւ ազնիւ գաղափար մը։ «Քրիսթոփալ տը Լուկօ»ի առաջին բեմադրութենէն ետք, Վիէօ - Քոլոմպիէի թատրոնը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Վիէօ - Քոլոմպիէ Քոփօ», ի պա- տիւ իր հիմնադիրին՝ Ժաք Քոփոյի, որ ինչպէս գիտենք, հանդիսացած է ֆրան- սական յառաջապահ թատրոնի առհմիրա- ներէն մէկը։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄՐԻԹԵԱՆ

ԽԱՆՋԱՏԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Ծանօթ քարտիսագէտ Գ. Զատիկ Խան- զատեան, վերջերս շքեղ տպագրութեամբ լոյս ընծայեց հայկական ատլաս մը, ո- րուն մասին լայնօրէն խօսեցաւ սփիւռքա- հայ մամուլը։ Նոյն ատեն Գ. Խանզատ- եան հրատարակած է Ֆրանսայի եւ Հասա- րակապետութեան, պատմական աշխար- հագրութեան նուիրուած ծաւալուն գործը։ Այս առթիւ Ուեսթ-Ֆրանսի մէջ Ժաք Օրի կը գրէ, «Այս Ֆրանսացի հայ ճարտարա- գէտը կը գրէ, կը պատկերագրէ, ապա կը տպագրէ — ընտանեօք — փառաւոր ատլասներ մեծ աշակերտներու համար» խորագրին տակ։

— Ի՞նչ լաւ կը խօսի Ֆրանսայի մասին «Ասպարէզս փակելու համար, մտածեցի ատլաս մը (վերջին գործս) պատրաստել ի պատիւ Ֆրանսայի եւ ինչ որ իր հասա- րակապետութիւնն է։ Փափաքս է ներ- կայացնել, այնպէս ինչպէս տեսած է, ճանչցածէ, զգացած է օտար Ֆրանսացի մը, մարդասիրութիւնը զոր Ֆրանսա հաստատած է բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր եղած է»։

Ապա յօղուածագիրը կը յիշէ Գ. Խան- զատեանի հակիրճ կենսագրականը — Ֆրանսական ծովային ուժի ճարտարա- գէտ, Խանզատեան Իզմիր ծնած է եւ Ֆը- րանսա եկած 16 տարեկանին։ Յաճախելէ ետք Փարիզի ծովային բարձրագոյն վար- ժարանը, անցած է Իզմիր իբրեւ անդամ առաքելութեան մը, որ պիտի վերակազ- մէր Թրքական ծովային ուժը։ Պատերազ- մը զինքը կը գտնէ Պուլկարիա, ուր կը բանտարկուի մինչեւ զինադադար։

Ուեսթ - Ֆրանսի յօղուածագիրը ապա կը ծանրանայ Խանզատեանի գործին վը- րայ.— Ատլասներ ուր 50 էջ բնագիր կայ, 50 էջ ալ քարտէս, տանը մէջ տպարան մը հիմնած է, ուր կ'աշխատի զաւակնե- րուն հետ, պատրաստելով նոյնիսկ Fli- շէները։ Ֆրանսական ատլասին տպաքա- նակն է՝ 3000։

Յօղուածագիրը կը շարունակէ խօսակ- ցիլ Գ. Խանզատեանի հետ, որ իրեն կը խօսի միշտ Հայաստանի մասին, յիշելով Ֆրանսայի ազդեցութիւնը արեւելքի եւ մանաւանդ Հայերուն վրայ։ Առիթ մը որ Ֆրանսայի ծանօթանան հայկական ար- ժէքներու։

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Երբ անցաւորուեցին գահաւորակներով ...մի նոյնով զարդարուած փոքրիկ սեն- ...ակում՝ Նար իշխանը, առանց իր թեւ- ...քերը բարձրացնելու, հետաքրքրուեց ...տացած ու պահանջկոտ ձայնով։

— Ինչպէս եղաւ, իշխան։ Պատմիր...

Երբ վշտահար Դանիէլ իշխանը, կար- ...կելով ու քաշուելով (որ չի կարողացել ...որը փրկել) պատմեց դէպքը իր ման- ...ամասներով՝ Կամսարականը գլուխն օ- ...րեց։

— Եւ ինչո՞ւ, իշխան, ինձ չվերցրիր ...կած սուրը եւ չկտարեցիր ստահակնե- ...ն. Ինչպէս թոյլատու եղար, որ ծա- ...ները յանդգնին այդչափ։

Երիտասարդ իշխանը գլուխը կախեց ...թեւ հառաչով։ Իսկ Կամսարականը մի ...ժամ լռեց մռայլ, ապա, գլուխը բար- ...ցնելով, դրեթէ փնչացրեց.

— Այս ամէնը կատարուած անցած է ...գէն, այժմ ասա ինձ, իշխան, հետա- պնդում ուղարկե՞լ ես արդեօք։

— Այո, տէր Կամսարական։

— Եւ քանի՞ մարդ։

— Տաս հոգի, իշխան։

— Տաս հոգի, — վշտախառն հեգնանքը ծամածռեց Նար իշխանի դէմքը.— Որ- քա՞ն անփորձ։ Ուղարկիր անմիջապէս քո բոլոր մարդոց, ուղարկիր հարիւր, եր- կու հարիւր հոգի։ Ես նոյնպէս կ'ուղար- կեմ իմ թիկնապահներին։ Թող բռնեն բո- լոր ճանապարհները, թող հետախուզեն ամբողջ անտառը, — ասաց նա ձայնը բարձրացնելով եւ թափով ելաւ գահաւո- րակից։— Ախ, եթէ հնար լինէր կտորել եւ գետին տապալել ողջ անտառը, իմ անտառը՝ միայն թէ գտնէին, կալանէին եւ ետ բերէին այդ ոճրաբար ստահակնե- րին։

Երբ իշխանը փնչացնելով եւ անքալով քայլեց բաւական՝ մէկէն կանգ առաւ եւ հետաքրքրուեց.

— Իսկ այդ հետապնդողները չե՞ն ու- ղարկել որեւէ լուր։

— Ոչ, իշխան, տակաւին ոչ մի լուր։

— Ջի՞ պատահի արդեօք, որ նրանք եւս փախչեն յանցագործների հետ։

— Ոչ, իշխան, իմ հետախոյզները վս- տահելի են բառ ամենայնի։

— Վստահելի, վստահելի, — կրկնեց նա հեգնանքով։— Իւրաքանչիւրը իր ձեռ- քով պէտք է անէնի իր զառատանը եւ անմիջապէս։ Նար իշխանը նորից քայլեց ձեռքերը մէջքին։ Քայլում էր վրդով եւ հետն էլ խօսում։— Եթէ կալանեն եւ բե- րեն՝ պէտք է մահախեղդ անել ամէնքին, ամէնքին... Ծառան սպանի իր տիրոջ ...

— Եւ այս ամէնի պատճառը Հայոց Ար- քան է՝ Արշակ թագաւորը, — վերջապէս պոռթկաց Կամսարականը։— Արքայի հը- րովարտակը, թէ աէրերից դժգոհ իւրա- քանչիւր ծառայ կարող է գալ եւ ապաս- տանել Արշակաւան, եւ դրա համար դա- տապարտ չի լինի... Ոչ, կը լինի, — Կամսարականը թափով բարձրացրեց բը- ռունցքը։— Կը լինի, եւ եղեռնագործ մահախեղդ կ'արուի՝ ի պատիժ իրեն եւ ի խրատ այլոց ...

Նա զայրացած, բայց անխօս քայլեց մի քանի վայրկեան եւ կանգ առաւ նո- րից։

— Իսկ եթէ չգտնեն եւ չբերեն նո- ցա,— ասաց նա յօնքերը սեղմելով,— դու, Դանիէլ սիրելի, գրիր այդ Աւանի գահաց Վարազին, որ սպանողին յանձ- նի քեզ։ Պահանջիր խստագոյն խօսքերով։ Եւ պահանջիր ձեր կալուածներից փախած բոլոր ճորտերին ու ծառաներին։ Ամէն- քին։ Ինքս նոյնպէս գրութեամբ մի խիստ պահանջելու եմ իմ փախած ծառաներիս։ Ամէնքին ...

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Եթէ մարդկանց բոլոր սպառնալիքներն իրագործուէին՝ հաւանաբար մարդ չի մը- նայ աշխարհում։

Այն օրը, երբ իշխան Կամսարականը մեծ ցասումով կարգադրութիւն էր ա- նում՝ «գտնել փախստականներին եւ բերել մահախեղդ անել», նրա կալուած- ներից հեռացած մարդիկ, անտառից ար- դէն դուրս եկած եւ մի խճոտ սար բար- ձրացած, տարօրինակ թախիծ կրծած, գնում էին դէպ արեւելք, դէպի նոր քա- ղաքը։ Գնում էին յոգնած, գրեթէ ու- ժասպառ։ Բայց ճնշող գրան, չնայած քարոտ ու փշոտ ճանապարհին, նրանք ներքուստ ուրախ էին եւ հանգիստ։ Ան- ցել էին վտանգի սահմանագիծը։

Իսկ մինչ այդ ինչպիսի ծանր ժամեր անցրին հետապնդող հեծեալներին տես- նելուց յետոյ... Նկատուելու երկիւղից ծուարեցին խիտ ծառերի արանքում, թը- փերի մէջ ու, համակ լռութիւն դար- ձած, ականջ դրին ձիերի ոտնատրոփին, որ մերթ լսւում էր մօտիկ, մերթ խլա- նում կամ կտրւում ի սպառ։ «Զգոյշ, ե- րեխայի ձայն լսուի՝ կորած ենք», — եր- բեմն միայն շշնջում էր պառաւը ցամաք շուրթերով կամ աչքով յօնքով հասկա- ցնում թորգոմին, որ առաջ չգնայ։

Երբ մի առժամ ձիու ոտնաձայն, վեր- ջին չլսուեց՝ Թորգոմն զգուշութեամբ գնաց դէպի անտառի եզրը եւ, ժայռանե- րի մէջ պառկելով, նայեց աջ, ձախ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արամ Ճինճեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Նալպանտեան, Տաքէսեան եւ Խարբութլեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, քրոջ զաւկին եւ զարմուհիին՝

ՄԱՐԻ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 5ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Ուրբաթ ժամը 16·15ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ· Ալիքսան Նուրեան եւ զաւակը՝ Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Այրի Տիկին Մանուշակ Խըտըշեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Խըտըշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Խըտըշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համբար Նուրեան եւ զաւակները, Գ· Գ· Միքիճան Նուրեան եւ Առաքել Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօթէքեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտեմբեր 9), յետ պատարագի, Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ զարմուհիին՝

ԱՏՐԻՆԷ ՆՈՒՐԵԱՆի

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կէսօրէն ետք՝ ժամը 16ին այց՝ գերեզմանատունը։ Հաւաքուիլ գերեզմանատան դուռը՝ Փէռ Լաշէզ–Կամպէթա։

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Իսկէնտէրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆի

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՊԻՊԷՐԵԱՆի

մահուան Բ· տարեդարձին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ· Յ·Դ· Նոթնեգրայր–եանի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9էն 10·30, դպրոցին սրահը։ Ծնողներէն կը խնդրուի առաջին օրէն արձանագրել իրենց զաւակները։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր· ՍՄՍԱՐԵԱՆ։ դաշնակ՝ Օր· ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր· ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ· ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր· ԹԱՐՕՆ, ալքորտէոն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ Խօսնակ՝ Ընկ· Ե· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերէն կը սկսին եւրոպական պարերը։

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ծոխ եւ առատ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն· Ֆ·

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, Հայերէն տառերու գիւտի եւ Ս· Գրոց Թարգմանութեան ազգային եւ եկեղեցական տօն, մասնաւոր հանդիսութեամբ կը կատարուի Հայրապետական Մաղթանք, Ն· Ս· Օծութիւն Տ· Տ· Վազգէն Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օծման հինգերորդ տարեդարձին առթիւ։ Հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ տօնակատարութեանց։

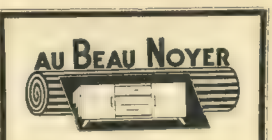

Salles de séjour — Penderies - literie
Chambres - cosys — Cuisines laquées
Salons-tapisserie — Fauteuils-canapés-lit

ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆՔ
ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՋՐԻ ՑԱՆՑՆԵԼԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԸ

185, BD. J JAURES
15, AV. A. MORIZET
Boulogne - Billancourt
Metro : MARCEL SEMBAT
Mol. 06-03 et 60-38

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ· 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ խօսք կ'առնէ՝ Ընկ· ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտիր բաժին։ Երգ· Օր· ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)

Օր· Ս· ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ), Օր· Ժ· ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ), Տիկ· ՇԱՀՄԻՐԵԱՆի ղեկավարութեամբ խմբապար, Օր· ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր· ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն), փոքրիկ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ։

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ՇԱԻԻԼ.— Այս Կիրակի, պատարագ չի կատարուիր։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պելվիլ–Լիլայի Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը սկսին Հոկտեմբեր 6ին, Եշ· օր, 3 Րիւ Բլավէլ· Մէթրօ Փիլէնէ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս· Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմա կերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն· Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամֆիթատրոնին մէջ։

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր· Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր· Տիրատուրեան ժօալին (մեներգ), Պ· Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն), Պ· Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ· Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր· Օֆելիա Քոմբաչեան (դաշնակ), Օր· Մարանկոզեան (արտասանութիւն), Օր· Թարան (մենապար), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենապար, արտասանութիւն), Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),

եւ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆի։

Տեղերը ապահովել կանխաւ։ ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտնուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ· Յանձնախումբերու մօտ։

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 8 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8920 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4721

ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Թանձր խաւար եւ դաւադիր ուժեր։ Անծերհայ բարբարոսութեանց հետ՝ արեան ծաղավեճներ, պարբերաբար։

Ցասումնոտ կանչերը կը կորսուէին ամենատխուր ձորերու մէջ՝ զարնուելով ... ապառաժներու։ Արիւնաթաթախ ... անգամ կը նկատուէին սովորական երեւոյթ։

Հալածական ժողովուրդը լոյսի մը կը սպասէր, խաւարը ճեղքելու եւ իր ճամբան գտնելու համար։

— Անհասանելի եմ, յայտարարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, բաշխելը ցցելով։

Հալածական ժողովուրդը շունչի մը կը կարօտէր, ոտքի կանգնելու եւ իր գոյատեւումը մղելու համար։ Կը փնտռէր ուղեցոյց եւ կազմակերպութիւն։

— Ներկա՛յ, պատասխանեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, տրամադրելով իր ... ուժն ու կորովը։ Հաւատք եւ յոյս։ Հաւատարմութիւն եւ յարատեւութիւն։ Կարգապահութիւն եւ վճռականութիւն։

Ժողովուրդը այստ գաղափար մը ունէր ազատագրութեան գործնական վիճակ... մասին։ Կ'ուզէր իմանալ զինուորական պայմանները, քաջութեան կենդանի վկաներով։

— Առաջինը ե՛ս, խոստացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Եւ ունեցանք ֆետայիներ։ Արիւնոտ ... մը անփոխարինելի։ Դիմադրական ..., որու նման տարիներ վերջը ... պիտի տեսնէինք այստ Եւրոպայի ... եւ մաքիներու մէջ։ Բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ։ Վերանորոգ... եւ քաջակորով, անպարտելի ... բուական չէին լրացնելու ազատագրական պայքարին անմիջական պահանջները։

Ժողովուրդը, հնեղեալ, տառապեալ, ..., հարստահարեալ, կատորեալ, ..., չքաւորեալ եւ յուսահատ..., կը կարօտէր նաեւ մտաւոր սնունդի։

Անհրաժեշտ էր ապահովել ոչ միայն ... գիտութիւնը, այլեւ մշակոյթ, բառին ամենալայն իմաստով։

Դաշնակցութիւնը Թանկագին նուաճումներ կատարեց նաեւ այս ճակատին վրայ Մամուլէն մինչեւ գրական – գեղարուեստական ստեղծագործութիւն։

Այսօր եթէ ունինք արտայայտութեան ... նշանակ մը, հասուն, պատրաստ, արդիական եւ հասուն բարբառ ..., մեծ չափով կը պարտինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Այս համարին մէջ հրատարակուած գրութիւններն ալ անոր գործունէութեան ... երեսները միայն կը պարզեն։ Ինչպէս ամէն ուր որ ... մը ունինք։

Այդ՞ն, անգամ մը եւս յայտարարել ... համար թէ յարատեւ պայքարի եւ ... փոթորիկներու երկար տա... ... ոչինչ փոխած են Դաշնակցութենէն։ Ոչ անոր դիմագիծը, ... դաւանանքը, ոչ ալ կամքը։

... քան երբեք անսասան եւ վճռական, պիտի շարունակէ իր դերը ... ... խանդավառութեամբ, ... հաւատարիմ ախոյեանը հայրենիքի ... ամբողջական եւ վերջնական ազատութեան։

Մեր յարաճուն եռանդին եւ հաւատքին ... կը հոսի ամբողջ ժողովուրդի ... պատգամներէն եւ անհամար զոհերու ..., որոնց հանդէպ Աստուած ան... երկրպագելու պարտք ունի։

...350 ...

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՁԷՉՈՔՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Չէզոքները ձախողեցան Խրուշչեւ – Այզընհաուըր հանդիպում մը կազմակերպելու իրենց ծրագրին մէջ. Առաջին քուէարկութեան միայն 41 հողի թեր քուէարկած են, երբ անհրաժեշտ էր ունենալ երկու երրորդի մեծամասնութիւն։ Աւստրալիոյ բարեփոխեալ բանաձեւն ալ (վերին ժողովի գումարում) մերժուած է հինգի դէմ 45 ձայնով։ Արժանթի նոր առաջարկ մը ներկայացուցած էր։ Կ'ուզէր պարզապէս երկու բառ ջնջել բանաձեւին մէջ, այսինքն ջնջել «Նախագահ եւ վարչապետ» բառերը, ինչ որ բանաձեւը հետեւեալ ձեւին կը վերածէր՝ հանդիպում Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհր. Միութեան միջեւ, եւ ոչ անպայման նախագահին եւ վարչապետին։ Այս երկու բառերը ջնջելու առաջարկը ընդունուեցաւ, սակայն կանոնագիրը կը նախատեսէ որ չինարար առաջարկները կ'ընդունուին պարզ մեծամասնութեամբ, մինչ բացասականները երկու երրորդի։ Ի վերջոյ մարդ բան չէ հասկցած եւ հարցը փակուած է անորոշութեան մէջ, Ֆիկառօ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ հաւ մը իր ձագերը պիտի չգտնէր։

Ինտոնէզիոյ նախագահը Այզընհաուըրի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է, որ անցած է շատ սիրալիր։ Սուքառնօ լրագրողներուն յայտարարած է, թէ Այզընհաուըրին առաջարկած է որ Խրուշչեւի հետ անպայման տեսակցի։

«Ալժ. Առժամեայ կառավարութեան» Նիւ Եորքի ներկայացուցիչները յուշագիր մը բաժնած են ՄԱԿի անդամ պետութեանց պատուիրակներուն, ուր կը կրկնեն Ֆերհաթ Աբբասի Սեպտեմբեր 19ի յայտարարութիւնները։ Նոր փաստ մը որ Ալժերացիք կ'ուզեն անպայման ՄԱԿը խառնել Ալժերիոյ հարցին եւ ճնշում բանեցնել որպէսզի հանրաքուէի առաջարկը նկատի առնուի։

Մաքմիլըն Լոնտոն վերադարձած է։ Լոնտոնի օդակայանին մէջ լրագրողներուն յայտարարած է թէ հակառակ ճիգերուն Խրուշչեւ չյաջողեցաւ ՄԱԿը քանդել։

Կիրակի, Խրուշչեւ Նիւ Եորքի ձայնապատկերասփիւռէն պիտի խօսի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ այս անգամ կ'այցելէ Տօֆինէի եւ Սավուայի շրջանները։ Լա Թուր-տիւ – Փէնի մէջ անդրադարձած է ՄԱԿի եւ Ալժերիոյ հարցերուն եւ յայտարարած — ՄԱԿի հինգ հիմնադիրներէն մէկը եղած եմ, բայց մենք տարիկա չըրինք, որպէսզի յետադային այլասերի տեւական դայթակղութիւններով, յիմար աճուրդներով եւ պատերազմական մըտանցներով։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ ժողովուրդներու միջեւ համագործակցութիւն առեղծուի։ Ֆրանսա ամբողջ հոգիով կ'ընդունի ինքնորոշման իրաւունքը Ալժերիոյ մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մտաւորականները իրենց կարգին մանիֆեստ մը հրատարակեցին, ուր խստօրէն կը քննադատեն «121ներուն»

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱԲԳԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ, որ նախագահն էր արտասահմանի հետ մշակութային կապի կազմակերպութեան, մեռած է Երեւանի մէջ։ Աւարտած էր Երեւանի Բժիշկ. Համալսարանի եւ վարած պետական բարձր պաշտօններ։ Քանի մը տարի առաջ այցելած էր գաղութները, ինչպէս Փարիզ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եօթանասուն երկարաձիգ տարիներու ընթացքն վաստակով բեռնաւոր, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ճակատաբաց կը ներկայանայ այսօր հայ ազատատենչ ու հայրենարաղձ ժողովուրդին, որուն ծոցէն է ծնած, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը անոր ազգային բաղձանքներուն եւ քաղաքական պահանջներուն։

Մանր պայմաններու տակ կեանքի կոչուած էր անիկա։

Դարերէ ի վեր Հայութիւնը կ'ապրէր օսմանեան դաժան բռնակալութեան տակ։ Շրջապատուած իսլամ յետամնաց ու կիսավայրենի ցեղերով, տէրը չէր իր ճակատագրին։ Զունէր կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւն։

Տասնեւութերորդ դարու վերջին տասնամեակին Լոյս-Թագաւի պոռոտանքէն հնչած էր ազատութեան շեփորը, արձագանգելով դէպի արեւելք։ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան բոցավառ նշանաբանները — Ազատութիւն, Եղբայրութիւն, Հաւասարութիւն — հասած էին մինչեւ Պալքանները՝ փոթորկելով հոգիները։

Եւրոպայի սրտին վրայ միլիոնաւոր քրիստոնեայ ազգեր կ'ապրէին օսմանեան նոյն անարգ լուծին տակ։

Տասնեւիններորդ դարու առաջին տարիներէն սկսեալ հայ ժողովուրդին բախտակից այդ ազգերը իրարու ետեւէ ապստամբութեան դրօշ կը բարձրացնէին թրքական անբաղդոյթ իշխանութեան դէմ։

Բախտաւոր եղան անոնք։ Եւրոպայի ճակատագիրը վարող Մեծերը թեւ ու թիկունք հանդիսացան անոնց ազատագրական շարժումներուն։ Սերպիա, Յունաստան, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ղարադաղ տիրացան իրենց անկախութեան՝ շնորհիւ Ռուսիոյ, Ֆրանսայի ու Անգլիոյ աջակցութեան։ Մահիկը դուրս քշուեցաւ այդ երկիրներէն։

Դարաւոր քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի տէր հայ ժողովուրդը չէր կրնար անտարբեր մնալ։ Զէր կրնար յաւիտեան գլուխ ծռել օտար իշխանութեան, որ բռնի ուժով տիրացած էր իր հայրենի պատմական հողերուն։

«Ձայն մը հնչեց երգրումի Հայոց լեռներէն»։ Առաջին կայծերը բոցավառեցին հոգիները։

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ապարէզ իջաւ՝ իր դրօշին վրայ գրելով Մահ կամ Ազատութիւն։ Անհամար անձնազոհ հերոսներ զինուորագրուեցան եւ յետ բարձրացան՝ յանուն հայրենիքի ազատութեան։ Ու Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ արձանագրեցին ոսկեղէն էջեր։

Հայ ժողովուրդին ընտրանին հազարաւոր գաղափարական մարտիկ եւ զոհաբերող մտաւորականներ իրենց կեանքը նուիրեցին «սուրբ գործին» համար։

Մեծ զոհեր տուինք ազատութեան ճանապարհին վրայ։

Հերոսներու եւ նահատակներու անարատ արիւնով ռռոգուեցաւ Հայաստան աշխարհը։

Մեր անհուն զոհաբերութիւնները ի վերջոյ պսակուեցան փառաւոր յաղթանակով մը։

1918 Մայիս 28ին զարաւոր Արարատի ձիւն բարձունքէն ծագեցաւ ազատութեան արշալոյսը։

Իրականացաւ հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը։

Աշխարհի քարտէսէն խլեցինք թիզ մը տեղ եւ վրան արձանագրեցինք «Հայաստանի Հանրապետութիւն»։

Վեց դարու ստրկութենէն ետք վերջապէս ստեղծեցինք ազատ ու անկախ հայրենիք ու դարձանք «Հայաստանի քաղաքացի»։ Աշխարհի Մեծերուն հետ կողք կողքի նստանք կանաչ սեղաններու շուրջ եւ միջազգային դաշնագիր կնքեցինք։ Պաշտօնապէս նուիրագործուեցաւ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը։ Մեր դրօշակը ծածանեցաւ օտար երկիրներու պաշտօնատանց վրայ։ Ծամբորդեցինք Հայկական անցագրով։

Փոթորիկը կրկին անցաւ մեր վրայէն։ Հիւսիսի եւ հարաւի թշնամիները քանդեցին մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը։ Ցրուեցանք չորս հովերուն։ Կ'առչեցանք մեր լեզուին, գիրին ու գրականութեան, ամուր պահեցինք մեր նուիրական աւանդութիւնները, պաշտպանեցինք մեր կրօնքն ու Եկեղեցին։ Նուիրուեցանք նոր սերունդի փրկութեան։ Ինքնապաշտպանութեան ամէն միջոց ձեռք առինք, ուծացումէ, ձուլումէ եւ օտարացումէ զերծ պահելու համար մեր համայնքները։

Այսօր, եօթանասուն տարի վերջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ տակաւին իր առաքելութիւնը։ Կը հետապնդէ Հայկական Դատը։ Ամէն առիթ կ'օգտագործէ՝ աշխարհի ճակատագիրը վարողներուն յիշեցնելու համար մեր արդար պահանջները։

Այն պահուն, երբ Ասիոյ եւ Ափրիկէի անծանօթ ժողովուրդները կը տիրանան անկախութեան ու ազատութեան եւ իրենց ազգային դրօշակները կը կանգնեն Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան սիւներուն վրայ, հայ ժողովուրդը չէ, որ պիտի ուզէր մնալ անազատ, առանց դրօշի եւ առանց ազատ ու անկախ պետականութեան։

Կանգնած եօթանասունամեակի սեմին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը անգամ մը եւս կուզայ հանդիսաւորապէս յայտարարելու հայ ժողովուրդին, որ ինչպէս երէկ, այսօր եւս կանգնած է իր կողքին՝ իբրեւ պաշտպան իր արդար իրաւունքներուն եւ պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը, մինչեւ որ իրականանայ բոլորիս իտէալը — Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

" ՈՎ Է ՍԱ ԹԱԳԱՒՈՐ ՓԱՌԱՑ... "

(ՄԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Հայ առաքելական եկեղեցւոյ արարո-ղութեանց մէջ, պատարագի ամէնէն հո-գեպարար, ամէնէն ներշնչական պահը, համեմատ կարծիքով, այն է՝ երբ մայր խորանին վրայ, քահանայ՝ ու սարկաւագ դէմ – դիմաց, Թագաւոր Աստուծոյ փառ-քը կը հիւսեն :

« Ո՞վ է սա Թագաւոր փառաց»...

Ուրիշ խօսքով ո՞վ է այդ Թագաւորը, այդ իշխանը, այդ քաջը, որ կ'ուզէ տէր դառնալ այս տաճարին, այս հաւատա-քեան, այս անդրին ժառանգին :

Այդ իշխանը ընդունա՞կ է կռուելու՝ պաշտպանելու համար ժառանգը որ կը յանձնուի իրեն: Սկիզբէն ի վեր բոլոր տեսակի վարդապետութիւններուն մէջ, միակ վաւերականն եւ իրականը, փաս-տօրէն, մինչեւ այսօր ալ կը մնայ ուժի ու քաջութեան վարդապետութիւնը :

Ի՞նչ կրօնքներ, Աւետարան, խաչ, ե-կեղեցի, «Սիրէ ընկերդ քու անձիդ պէս»: «Ըրէ ինչ որ կ'ուզես որ մարդիկ քեզի ընեն...»: «Չարը մի փոխարիներ չա-րով...»: «Եթէ բաճկոնդ ուզեն, բաճկո-նակդ ալ տուր...»: Դեռ ինչ դիտնամ, ինչ լաւ ու բարի խօսքեր ու խրատներ :

Եւ սակայն, այս բոլորին քով, այս բոլորէն դուրս, բոլոր ժամանակներու մէջ, մարդիկ ապաւինած են իրենց ու-ժին, փնտռած են զիրենք կառավարող ուժ մը: Զիրենք առաջնորդող քաջ իշխան մը կամ Թագաւոր մը:

Հինաւուրց եւ իմաստուն Հայ ժողո-վուրդն ալ, իր կարգին, պատմութեան թատերաբեմին վրայ միշտ ներկայ գտ-նուելու, եւ իր բազմապիսի առաքինու-թիւններն ու ընդունակութիւնները զար-գացնելու համար միշտ ընտրած է, ու-նեցած է իր արի առաջնորդները, իր ազ-նիւ, մեծահոգի քաջերը, իր առաքինի, ասպետական Թագաւորները :

Յաղթապանծ Հայկ Նահապետէն մին-չեւ Մեծն Տիգրան կամ Արտաշէս աշխար-հակալ, Արտաշէսէն մինչեւ Կարմիր Վարդան, Կարմիր Վարդանէն մինչեւ մեր օրերը, շարա՜ն – շարա՜ն մեր պատմու-թեան ոսկի շղթան է որ կ'երկարի ադա-մանդէ օղակներով :

Այսօր ալ, փաստօրէն, Հայ ժողովուր-դը իր արի տոկուն, նուիրեալ առաջնոր-դը ունի, իր Թագաւորը: Եօթանասուն տարի է անոր անունով կը խօսի, զայն կը փառաբանէ, անոր նեցուկ կանգնած՝ կը զօրանայ: Կը հաւատայ միշտ անոր ու-ժին, անոր քաջութեան, անոր նկարա-գրին: Ձի հարցներ նոյնիսկ թէ «ո՞վ է Թագաւոր փառաց», այնքան հաւատք ունի անոր վրայ: Մեր օրերու այդ ա-ռաջնորդը կը կոչուի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն: Վաղը պատմութիւնը կրնայ զայն կոչել լոկ Դաշնակցութիւն, եւ կամ 19 – 20րդ դարու Հայոց հերոսա-պատումը: Ասիկա իրողութիւն մըն է զոր ոչ ոք կրնայ եղծանել, ոչ կարմիր մելա-նը, եւ ոչ ալ կարմիր դղմապաշտութիւ-նը :

Միսը միսէն, արիւնը արիւնէն, ոսկորը ոսկորէն, Հայուն կուսակցութիւնը, ահա Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը : Ահա իր ծագումն ու ծնունդը: Եթէ փոր-ձուինք ներկայացնել անոր նուիրումը, կատարած արի – արանց գործերը, թա-փած մաքուր արիւնը, այլ մանաւանդ հայ ազատագրութեան գոհաբերութեան տաճարին ընծայած կամաւոր, անթասիր զոհերը, այդ պարագային անոր փառքն ու համբաւը դուրս կուգայ մեր ազգային նեղ շրջանակէն եւ կը դառնայ միջազգա-յին: Ի զուր չէ որ ռուս մեծ յեղափոխա-կան մը, օր մը, Դաշնակցական մէկ դե-կավարին կ'ըսէ. « ... Մենք, ռուս յե-ղափոխականներս զոհեր միայն տուինք, դուք հազարաւոր անմահ հերոսներ տը-ւիք »:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրօք, առանց չափազանցութեան, հերոսներու կուսակցու-թիւն է: Մարզակերտ Քրիստափորէն մինչեւ դեռ վերջերս հեռաւոր Ամերիկա-յի հողին յանձնուած անզուգական Հա-յորդին, Սողոմոն Թեհլիրեան, կազմուած է դիւցազնական անուններու շղթայ մը, որ թիւ ու համբանք չունի, եւ հիացում միայն կրնայ պատճառել ամէնքին :

Զախողած փաստաբաններու, պնակալէզ-ներու, մեծապատիւ աղքատներու «ֆոն-տ»էն լիառատ օգտուողներու եւ պատու-հաններէն կամ տանիքներէն հայրենասի-րութիւն քարոզողներու կուսակցութիւն չեղաւ Դաշնակցութիւնը: Ահա թէ ինչու մնաց բարձր, տակաւ բոլոր տեսակի փո-թորիկներու, մնաց անվկանդ :

Այսօր եօթանասուն տարի ետքը, միշտ բարոյապէս բարձր, միշտ ուժեղ, իր կո-չումին եւ առաքելութեան գիտակից, ան-սայթաք կը քալէ իր գծած ճանապարհէն ուխտին ու հաւատամքը միշտ ի մտի ունե-նալով :

Հինէն, դարերէն եկող այդ հաւատամ-քը դարձեր է խտէալ: Դարձեր է սրբազան ուխտ: Դարձեր է անկորնչելի կտակ մը:

Մեր բոլոր տրամադրելի ուժերը Հայ ժողովուրդին համար, միայն ու միայն Հայ ժողովուրդին համար :

Անյեղլի կտակ.— Ամբողջական Հա-յաստան մը ամբողջական Հայութեան համար:

Ամբողջական Հայութիւն մը ամբողջա-կան Հայաստանի համար :

Հայաստան մը ազատ, անկախ, եւ մի-ացեալ :

Անյեղլի, անխորտակելի, յաւիտենական հանգանակ:

Հիներէն նորերուն աւանդուած եւ նո-րերէն ապրողներուս :

Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամ-եակին առթիւ, Հայ ժողովուրդին կը մնայ գոչել.— Հազար փառք, հազար օրհներգ այդ նպատակին համար գոհ-ուողներուն: Հազար ողջոյն, հազար համ-բոյր այդ սրբազան կտակը իրենց ուսե-րուն վրայ կրող սիրելի ընկերներուս ...:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԻ

ՓԱ՞ՌՔ...

Հասարակական կեանքի մէջ, որեւէ նորոյթ արմատ չի կարող բռնել, եթէ չկան համապատասխան պայմաններ: Ան-հրաժեշտ է, որ հասունացած լինեն նրա նախադրեալները: Ճիշդ է, կեանքի հո-լովոյթը շարունակական անդքայլ չէ, այլ դանդաղ յեղաշրջում ու մերթ ժամանա-կաւոր փլուզում կամ ոստում: Յեղափո-խութիւնը ոստում է, առօրեայ կեանքի բիւրածալ ավորոյթների վրայով դէպի նորը, դէպի յառաջադէմը: Սակայն ա-ռանց նախապայման քայլերի, որեւէ ոս-տում հասարակական կեանքի մէջ կը վե-րածուի քաոսի, անիշխանութեան ու բռ-նատիրութեան, իսկ ուր կայ բռնութիւն, այնտեղ կայ թուլութիւն, վախ, սարսափ հասարակական դատաստանից :

 Իւրաքանչիւր գաղափար, ծնունդ մտ-քի թռիչքի, գեղեցիկ է, երբ նա չի սա-ւառնում պարապութեան մէջ, արգասիք է կեանքի հրամայական պահանջի:

Հիւանդոտ ուղեղներ նկրտում են, սակայն, անյագ արիւն թափելով, իրենց կամքը պարտադրել դանդուածներին, երբ նրանք տակաւին պատրաստ չեն որդե-գրելու նորը: Թուրքական «յեղափոխու-թիւնները» երբեք չյաջողեցին, քանի որ եարաղաճի պաշտամունքն է մնացել Թուրքի հոգիի մէջ ու դեռ սերունդներ են պէտք հոգեպէս յեղաշրջուելու, պատ-րաստուելու համար յեղափոխութեան :

Բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւնը» 40 տարուց աւելի միլիոնաւոր մարդիկ է ա-ռաջնորդել դէպի կատաֆնատ, « Եոր կեանք » պատուաստելու համար համա-տարած Ռուսաստանի մէջ ու տակաւին չէ յաջողած: Բոլոր ձեւի քարոզչութիւն-ները, սուինի կոթնած բռնութիւնը չկա-րողացան փոխել «Ժողովուրդների բանտ» երկրում՝ կեանքը ու մարդկանց հոգեբա-նութիւնը: Բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը ծով արիւն հոսեցրեց ի խնդիր համայնա-վարութեան ու մնաց միշտ պարտուած : Համայնավարութիւնը բոյն չդրեց մարդ-կանց հոգիների մէջ: Բռնութիւնը, սար-սափը, մահը եղան կարեւոր զէնքերը իշ-խողների ձեռքում, զանգուածի հոգին միշտ մնաց ընդդիմադիր, գրեթէ կէս դար է անցել «Հոկտեմբերեան յեղափո-խութիւնից», թւում էր, թէ իրագոր-ծուած պիտի լինէին Մարքսի, Լենինի ե-րազները, սակայն կեանքի երկաթէ տր-րամաբանութիւնը ցոյց տուեց, որ անժա-մանակ էին նրանց ծրագիրները, Ռուսաս-տանը դեռ հասունացած չէր համայնա-վար կեանքին: Անիմաստ ոստումը միայն քայքայեց երկիրը ու բարոյապէս ժո-ղովուրդը: Բռնութեամբ յաւիտեան ոչ ոք կարողացել է ժողովուրդներ ու երկիրներ կառավարել, մանաւանդ «նոր» գաղա-փարներ պատուաստել: Եթէ՛ անհատի կամքը արժէք է, նուազ արհամարհելի չէ հասարակական կեանքի զարգացումը:

Այդ երկու ազդակների համադրումով կարելի է նորը ստեղծել, հակառակ պա-րագային «նորը» դատապարտուած է մահուան :

Հայկական կեանքը նման թռիչքներ չունեցաւ, նրա կեանքը եղաւէջ ու եղաւէջ հասունացաւ ու 19րդ դարու վերջերին հասաւ յեղափոխութեան, դարերի հոլո-վոյթով նրա մէջ զարգացաւ նոր գաղա-փարների որդեգրումը: Հայ յեղափո-խութիւնը, առանց բռնութեան արմատ-ներից լայնածաւալ զանգուածների մէջ Հեռաւոր Կիլիկիայից մինչեւ Ղարաբաղի լեռները, նրա շունչը ողեւորեց առաւ-րականին, չինականին, բանուորին ու ա-ղեց հերոսական պայքարի՝ ընդդէմ ա-ւերիչ սիրակալների: Դարերի հոլո-վոյթը հայ ժողովուրդին հոգեբանօրէն պատրաստեց ընդվզումի, ի դին ազատ կեանքի, անկախ գոյութեան, միացեալ ուժերի համադրման: Հայ երկիրը, զօրա-ւոր բանակների կողմից, դարեր շա-րունակ պահուեց կայսրութիւնների տակ հա-մը՝ այդ դարերի ընթացքին հոգեւին պատրաստուեց ընդվզումի ու երբ հրա-պարակ եկաւ յեղափոխութիւնը, հայր առանց սակարկութեան փարեց նրան. ե-ղան մարդիկ, որ դէմ գնացին ընդհանուր հոսանքին, նրանք մնացին սակայն ցան-ցառելի փոքրամասնութիւն :

Եթէ Հայութիւնը, խեղճացի այդ ժողո-վուրդը, յանդգնութիւնն ունեցաւ ծառա-նալու Թուրքի ու Ռուսի դէմ, հոգեբան-օրէն կարիք զգաց դրան: Հայը գիտակ-ցութիւնը ունէր թէական իր ուժի պա-կասին, նա հասկանում էր դժուարու-թիւնն իր առաջադրանքի: Բայց խիզախ-ները կարողանում են արհամարհել բռն-ութիւնը, մահը: Խիզախների մահով բա-ռեղծուեց Ազատ Հայաստան :

Հայ Յեղափոխութիւնը, բնական ծը-նունդը հայ զանգուածի, եղաւ միայն նրա բաղձանքները ձեւաւորող ու պայ-քարը ղեկավարողը: Եթէ Տարօնի Աչ-խարհը, Վասպուրականը, Ղարաբաղը, Արարատեան դաշտը, նաեւ Մուսատաղը, Ալ Տաղը, Գարահիսարը, հազար ու մէկ գիւղեր ու հիւղեր զէնքը ձեռքին կռուի դուրս եկան դարաւոր թշնամիին դէմ, դա միայն յեղափոխութեան ցանկութիւնը չէր, այլ եւ հայ հոծ զանգուածին: Հայը կարողացաւ կռուել, ու պատուով պաշտ-պանել իրեն, ու եթէ մերթ բախտը դա-ւաճանեց իրեն, այդ եղաւ անկախ իր ցանկութիւնից ու խիզախութիւնից :

Հայ Յեղափոխութեան իրական ղեկա-վարը եղաւ ու ցարդ մնաց Հայ Յեղափո-խական Դաշնակցութիւնը: Սա այն կազ-մակերպութիւնն էր, որ կարողացաւ հա-յութեան կտորտակուած զանգուածները միատեղել ու հզօր կազմակերպութեամբ վարել Հայոց կեանքը բոլոր բնագաւառ-ներում: Դաշնակցութեան գաղափարա-կան շունչի տակ հարիւր հազարաւոր մարդիկներ, վախը ստնահարելով, տաս-նեակ տարիներ անխնայ պայքար վարե-ցին բարբարոս բռնակալների դէմ Ա-րիւնոյի եղան Հայութեան ու Դաշնակ-

" ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ "ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— Մի՞թէ չեմ խոստացած արդէն:

1846ի Յունուար ամիսն էր: Մառին քսաներկու տարեկան էր, իսկ Կոմսը՝ ե-րեսուն :

Որոշեցին ամուսնանալ գաղտնօրէն, Լոնտոնի մէջ:

Նոյն տարուան Փետրուար 3ին կը հաս-նին Լոնտոն եւ 21ին տեղի կ'ունենայ ա-մուսնութիւնը :

Ինչո՞ւ համար Մառի համաձայնած էր այս ամուսնութեան: Պարզապէս անա-պարծութեան հետեւանքով, որպէսզի իր անձնական իրերուն վրայ կարենար դրոշ-մել Կոմսութեան կնիքը եւ որպէսզի իր կառքը ունենար կոմսուհիի մը զինանշա-նը...

Կոմսը, իր կողմէ, կը պահանջէ որ ի-րենց ամուսնութենէն ետք երկուաւեք պահեն իրենց ազատութիւնը ...:

Երբ կը վերադառնան Փարիզ, Մառիի առաջին գործը կ'ըլլայ իր բոլոր սեղանի սպասներուն վրայ դնել տալ իր ազնուա-կանութեան կնիքը եւ իր նամակի թուղ-թերն ու պահարանները օժտել թագով մը ...

Տարօրինակ ամուսնութիւն մը :

Բոլոր ժամանակակից քրոնիկագիրները կը հաստատեն թէ՝ այն օրէն երբ Փերը-կոյի կոմսը կը դառնայ Մառիի ամուսի-նը, միայն մէկ անգամ կը տեսնէ զինքը այնուհետեւ, այն ալ կոմսուհիին յու-ղարկաւորութեան օրը ...

Եւ սակայն, եթէ զիրար չէին տեսներ, Կոմսը եւ Կոմսուհին յաճախ կը թղթակ-ցէին: Մառի Փարիզէն հեռանալով կ'ապ-րէր Էմսի մէջ, ուր կ'անցընէր կեանք մը որ յաճախ պայթակղութեանց տեղի կու-տար, որոնք տխուր անդրադարձներ կ'ու-նենային Կոմս Փերըկոյի բարի ու ազնիւ համբաւին վրայ :

Սակայն Մառի, ամէն անգամ որ այդ-պիսի դէպք մը պատահէր, խակոյն երկ-տողով մը ներողութիւն կը խնդրէր իրմէ հեռու ապրող իր ամուսինէն: Ստորեւ օ-րինակ մը այդ նամակներէն, գրուած Էմ-սէն՝ 1847ին—

« Ներեցէք ինծի, սիրելի Էտուար, ծնկաչոք կը պաղատիմ: Եթէ զիս դոյզն կերպով կը սիրէք, խնդրեմ ձեր ներողա-մտութիւնը աւետող երկու տող գրեցէք: Գրեցէք Էմսի փոստ րէսթանթի հասցէ-ով: Միայնակ եմ եւ շատ հիւանդ: Ուրե-մն, սիրելի Էտուար, շուտ ուղարկեցէք ներման ձեր գիրը: Մնաք բարեաւ: Մա-ռի Տիւփլէսի »:

Հետզհետէ առաւելացող իր հիւանդու-թիւնը կը ստիպէր Մառին՝ կոմսուհի Տիւփլէսի կամ Փերըկօ, շուտափոյթ ու-նենալ ներումը այն մարդուն որ անկաս-կած զինքը սիրած էր սեւ մէկէ մը ա-ւելի :

Ժամանակ մը ետք, Մառի ծանրացած Էմսի մէջ վարած իր տանձնութեան կեանքէն, կը վերադառնայ Փարիզ, միշտ ապրելու համար սակայն իր ամուսինէն հեռու եւ առանձին ...

×

Այդ շրջանին է որ հունգարացի մեծա-նուն երաժիշտ Ֆրանց Լիսթ մէկ քանի շաբաթուան համար կը մտնէ Մառիի կեանքին մէջ:

Արտակարգօրէն տաղանդաւոր երաժիշտը, «գեղանի՝ ինչպէս կիսաստուած մը», եւ Մառի՝ ազնուակ ու գեղեցիկ իր հրեշտա-կային դէմքով, նախասահմանուած էին իրարու հանդիպելու :

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, Լիսթ խզած էր յարաբերութիւնները իր հոմանուհի-ին՝ Կոմսուհի տ'Ակուի հետ, որ իր սի-րականին հետեւելու համար նախապէս զոհելով ամէն բան լքած էր իր ընտանե-կան բոյնը եւ հետեւած էր Լիսթի: Մա-ռի՝ լքուած Ալեքսանդր Տիւմայէն, ա-մուսնացած եւ սակայն առանց ա-մուսինի մնացած ըլլալով, պատրաստ էր առանց դժուարութեան ընդունելու մեծահամբաւ երաժիշտը :

Իրենց առաջին հանդիպումը տեղի կ'ու-նենայ Ամպիկիւի թատրոնին մէջ, միջա-րարի մը պահուն :

Միջնարարին Լիսթ տաք խօսակցու-թեան մըն էր բռնուած թատերական քըն-նադատ Ժիւլ Ժանէնի հետ, երբ Մառի թափանցող ու սեւ ակնարկը կ'իյնայ ե-րաժիշտին վրայ :

Լիսթ կը զգայ այդ ակնարկին կրակոտ թափը:

— Ո՞վ է այդ գեղանի կինը որ զիս կը դիտէ, կը հարցնէ Լիսթ Ժանէնի :

— Ինչպէ՞ս, չէք ճանչնար զինքը, կը յարէ մեծանուն քննադատ Օր. Մառի Տիւփլէսին է, կամ աւելի ճիշդը՝ կոմսու-հի Փլեսին, մէկը մեր հաւաքոյթներու թագուհիներէն:

Հետեւեալ օրը, երբ Տոքթ. Քորէֆ ե-կած էր Մառին քննելու, այս վերջինը կը հարցնէ բժիշկին թէ կը ճանչնա՞յ Լիս-թը :

— Հարկաւ, կը պատասխանէ Քորէֆ.

Եւ երբ Մառի աւելի մանրամասնօրէն կը հետաքրքրուի հանճարեղ Հունգարա-ցիով, հանդստացնելով, բժիշկը շարունակէ ժպիտով մը կ'աւելցնէ .

— Քանի որ բախտը ունեցած է ձեզի հաճելի թուելու, զայն պիտի տեսնուիք ձեր դեղագիրիս մէջ ...

(5 Շար.)

…Եթէ Դաշնակցութիւնը կրցաւ դիմանալ …այժմեան փորձերու եւ փորձութեանց, եթէ …կրցաւ մնալ միշտ ոտքի վրայ, կորովա- …ր եւ առնական, հակառակ դղրդագին …փոփոխութիւններու, եթէ ան այսօր ալ նոյն …ոգեւորութեամբ կը ներշնչէ ու բազմու- …թիւններ կ'ալեկոծէ, հակառակ օտարու- …թեան [illegible], գաղտնիքը իր …այն գծին մէջ է՝ *Դաշնակցութիւն* :

…Դաշնակցութիւնն՝ մտքի, սրտի եւ …կամքի : Եւ մանաւանդ բազուկի :

…Դաշնակցութիւն՝ հաւատարմութեան , …անձնուիրութեան, չարքաշութեան , վե- …հանձնութեան, խանդավառութեան, յա- …մառութեան, կարգապահութեան եւ …ազնուութեան :

Ն.

…գութեան մարտը, բայց նրանք յաղթա- նակեցին : Հայը՝ նախ դարձաւ ազգ, յե- տոյ պետութիւն : Դաշնակցութեան շուն- չը զգացին հայ բոլշեւիկը իսկ դարձաւ …ազգայնական : Դաշնակցութիւնը իր բար- ձր գաղափարականով կարողացաւ յար- գանք պարտադրել նոյն իսկ Թուրքին՝ [illegible] Հայութեան :

70 տարի է Դաշնակցութիւնը պատնէշի վրայ է : Սերունդներ իրարու յաջորդեցին բարձր պահելով Դաշնակցութեան դրօ- շակը ի շահ հայ ժողովուրդի բաղձանք- ների իրագործման : Տառերը ընկան հե- րոսի մահով, մինչեւ ազատութիւն մրմն- ջելով : Անհատները գնացին, գաղափարը ու կազմակերպութիւնը մնացին :

70 տարի է անցած , սակայն Դաշնակ- ցութեան գաղափարները մնացել են ան- փոփոխ : Դաշնակցութիւնը, Հայոց իղձերի ջահակիրը, միշտ պատնէշի վրայ է, քան- ի չեն իրականացած լիովին Հայաստանի ազատութիւնը, անկախութիւնը ու Հայոց հողերի միացումը : Դաշնակցութիւնը միշտ կայ, քանի լայն զանգուածները դեռ չեն ստացած իրենց արդար վաստա- կին, քանի գոյութիւն ունին բռնութիւնը, շահագործումը ու անարդարութիւնը , քանի չեն իրականացած Հայութեան ազգ- իղձերը, Դաշնակցութիւնը իբրեւ կազմա- կերպութիւն ու գաղափար կը մնայ ան- սասան : Բոլոր ձեւի դաւադրութիւնները Դաշնակցութիւնը քայքայելու ու հայ կեանքից հեռացնելու ապարդիւն փորձ- …ութիւններ են : Նա կայ ու կը մնայ , քանի որ հայ ժողովուրդի ընդերքից է ծնած ու նրա իղձերի հաւատաւոր պաշտ- պանն է : Բոլոր «իզմեր»ը կուգան ու կ'երթան, կը մնայ հայ ժողովուրդը ու …իրական պաշտպան՝ Դաշնակցու- թիւնը :

…Ընութիւնը ոչինչ է, գաղափարն է ի- …մաստ : *Փառք այն կուսակցութեան, որ ժողովուրդի ծոցից է ծնած, նրան անշա- հախնդիր ծառայելու համար :*

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դաշնակցութիւնը, որպէս մարտական կազմակերպութիւն պայքարեց յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյու- թեան, որին միշտ սպառնացել է մեր դա- րաւոր թշնամին՝ Թուրքը, եւ ցարական Ռուսաստանը, կազմակերպելով հայ- թրքական ընդհարումներ : Դաշնակցու- թիւնն էր որ ստեղծեց աքանչելի ֆետա- յիների պանծալի սերունդը, որոնք պաշտպանում էին մեր ժողովուրդը թուր- քական եւ քրդական վայրագ յարձակում- ներէն : Դաշնակցութեան կողմից ստեղ- ծուած մարտական սերունդը միանգա- մայն փոխեց Հայու ամբողջ հոգեբանու- թիւնը : Հայը սկսեց թօթափել ստրկու- թեան փոշին, Հայը դառնում էր արի, կորիւ, ինքնավստահ :

Դաշնակցութեան ձեռքով կերտուած այդ նոր սերունդը բոլորովին տարբեր- ւում էր նախորդ սերունդներից : Դաշ- նակցութեան գաղափարները փարակեցին եւ համեստ խաւերը, եւ մտաւորականու- թիւնը եւ անգամ եկեղեցական որոշ շըր- ջանակներ : Դաշնակցութիւնը փոխան- ցեց լայն ժողովրդական զանգուածներին ու մեր մտաւորականութիւնը այն յաւի- տենական եւ բացարձակ արժէքը՝ ազա- տութիւնը որ նա ժառանգութիւն էր ստա- ցել մեր դարեր տեւող պատմութեան , հերոսական դրուագներից, եւ որի ախոյ- եանները մեր նորագոյն պատմութեան մէջ դարձան Րաֆֆին եւ Նալբանդեանը, Արմենեանը եւ Ալիշանը :

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը խանդավառեց Դաշնակցութեան շարքերը : Քրիստափորի հզօր շունչի տակ արագօ- րէն ծնունդ առած արեւ աքանչելի յեղա- փոխականներ, ինչպիսիք էին Անդրանիկ- ները, Մուրատները, Սեպուհները, Դու- մանները, որոնց համար զոհաբերութիւ- նը յանուն հայրենիքի ազատութեան դար- ձաւ մի նուիրական պարտականութիւն :

Ցեղափոխւում էին եւ մեր ժողովրդա- կան զանգուածները, մասնաւորապէս երկրի այն մասերում, որտեղ լայն ծաւալ էր ստացել Դաշնակցութեան գործունէու- թիւնը . Դաշնակցութեան դրօշի տակ հա- մախմբում էին հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակները, «Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանը դառնում էր շատերի սեփա- կանութիւնը :

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը ձեւ եւ մարմին ստացաւ Հ. Յ. Դաշնակ- ցութեան ծրագրի մէջ : Ինչպէս յայտնի է, այդ ծրագիրը պահանջում էր Հայաս- տանի ազատութիւնը Օսմանեան դաշնակ- ցային պետութեան մէջ, իսկ յետագային նաեւ Ռուսաստանի դաշնակցային հան- րապետութեան մէջ :

Այդ ժամանակ ձեւականօրէն չէր խօս- ւում անկախութեան մասին, զուտ գործ- նական պատճառներով : Երկու խոշոր կայսրութիւնների գոյութիւնը անհնարին էր դարձնում նման քաղաքական , գործ- նական պահանջ : Սակայն այդ նոյն ան- կախութեան գաղափարը ապրում էր եւ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի մէջ : Նալբանդեանի «Մեր հայրենիք»ը եւ Րաֆֆու «Խենթի երազը» մի օր պիտի դառնային իրականութիւն : Այդպէս էլ եղաւ : 1918 թուին, Մայիս 28ին, Ղարա- քիլիսէի , Բաշ – Ապարանի եւ Սարդա- րապատի հերոսական կռիւներից յետոյ , մեր ժողովուրդը դարձաւ պետական ազգ եւ հիմք դրուեց Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան : 1919 թուին, Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովում, Նորաստեղծ Հանրապետութեան մայրաքաղաք Երեւա- նի մէջ, նոյնպէս , ինչպէս ազատութիւ- նը, ձեւ եւ մարմին ստացաւ անկախու- թեան գաղափարը : Հայաստանը յայտա- րարուեց Անկախ ազատ պետութիւն ,որի մէջ պիտի ամփոփուէին հայ ժողովրդի պատմական հողերը : Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ մտցուեց համապատասխան փոփոխութիւն եւ Անկախ, Ազատ եւ Մի- ացեալ Հայաստանի գաղափարը դարձաւ Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքական պահանջը եւ ուղեգիծը :

Հաւատարիմ իր որդեգրած սկզբունք- ներին Դաշնակցութիւնը Նորաստեղծ Հա- յաստանի հանրապետութիւնը կազմակեր- պեց որպէս ժողովրդավար պետութիւն : Մեր հայրենիքում իւրաքանչիւր քաղա- քացուն ապահովուած էին բոլոր իրա- ւունքները, եւ նրանց մէջ ամէնէն կարե- ւորներէն մէկը՝ ընտրական իրաւունքը :

Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի ստեղ- ծումը եղաւ Դաշնակցութեան կարեւորա- գոյն գործերից մէկը :

Մայիս 28ին մի նոր հոյակապ էջ բա- ցեց Դաշնակցութիւնը Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ : Նա իր հետ ունէր ամբողջ հայ ժողովուրդը եւ նորաստեղծ հայկական բանակը, որի հիմք դրուած էր կամաւորական շարժման օրերուն : Որպէս քաղաքական ուժ պայքարելով հայ ժողո- վուրդի ազատութեան, անկախութեան եւ միասնութեան համար, Դաշնակցութիւնը միեւնոյն ժամանակ ձգտում էր մեր ժո- ղովուրդի ընկերային ազատագրմանը : Այդ պատճառով նա ընդգրկել էր ընկեր- վարական դաւանանքը : Սակայն այդ խնդրում էլ Դաշնակցութիւնը մնաց իր ուրոյն գիծի մէջ : Նրա ընկերվարութիւ- նը յենած չէր Մարքսի նիւթապաշտական ուսմունքի վրայ : Դաշնակցութեան ըն- կերվարութիւնը աւելի մօտ էր 60ական թուականների ռուս նարոդնիկների ուս- մունքին, որին լաւ ծանօթ էր Քրիստա- փորը :

Դաշնակցութեան համար ընկերվարու- թիւնը երբեք ինքնանպատակ չեղաւ : Ճիշդ էր բանաձեւում այդ ողբացեալ ըն- կեր Վահան Նաւասարդեանը՝ «ընկերվա- րութիւնը հայ ժողովուրդի բարիքի հա- մար է : Ընկերվարութիւնն է ծառայում հայ ժողովուրդին, եւ ոչ թէ հայ ժողո- վուրդը ընկերվարութեան» :

Ազգային գաղափարաբանութեան եւ ընկերային արդարութեան համադրու- թիւնը Դաշնակցութիւնը կատարեց եւրո- պական մի շարք կուսակցութիւններից շատ տարիներ առաջ : Ջաւրեանի քրիս- տոնէական մտածումներով եւ մարդկայնա- կան գաղափարներով շաղկապուած ըն- կերվարութիւնը աւելի հին է, քան Բլու- մի նախնական հումանիստական սոցիա- լիզմը :

Այս տարի լրանում է Դաշնակցութեան 70ամեակը : Սակայն Դաշնակցութիւնը չգիտէ ծերութիւն : Նա միշտ երիտասարդ է եւ զօրաւոր : Նրա կենսական ուժը — հայ ժողովուրդի խոհերն է : Քանի դեռ չեն իրականացած մեր ժողովրդի իղ- ձերը, արդար պահանջները, քանի դեռ չեն միացած մէկ պետութեան մէջ Հայաստանի պատմական երկու մասերը , քանի դեռ բռնակալութիւնն է տիրում մեր հայրենիքում , եւ քանի դեռ չեն արդարացուած ներքին եւ ար- տաքին սահմանները, Դաշնակցու- թիւնը միշտ կը մնայ երիտասարդ, միշտ պատրաստ պայքարելու յանուն մեր հայ- րենիքի ազատութեան, իրական անկա- խութեան, յանուն նրա ամբողջականու- թեան : Միայն ազատ եւ անկախ պետա- կանութեան մէջ, հայ ժողովուրդը կարող կը լինի ստեղծագործել, զարգացնել իր մշակոյթը՝ ազգային թէ ձեւով եւ թէ բովանդակութեամբ :

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ ՈԳԻՈՎ

Տարիները կը սահին, կ'անցնին իրարու ետեւէ՝ մէն միւսին յաջորդելով, քաշե- լով մարդիկն ալ իրենց ետեւէն :

Մարդիկ, որոնք կը ծնին ու կը խամ- րին, ոմանք կանուխ, ոմանք ուշ, հլու , հպատակ իրենց ճակատագրին խաղերուն :

Բայց որքան տարիներ անցնին, որքան մարդիկ գան ու երթան, իրենց ետին կը թողուն գործեր, յիշատակներ այլազան, որոնք քանդակուած կ'ըլլան երբեմն գրա- ւոր, երբեմն անգիր, արժանի յիշատա- կութեան եւ գնահատանքի, որպէսզի գա- լիք ապագայ սերունդը, միշտ նորերը , կարդան ու չմոռնան :

Նշանաւոր եղած են անոնք առաւելա- պէս իրենց հերոսութիւններով ու պատիւ բերած իրենց ազգին եւ հայրենիքին : Ա- նոնց խնկելի յիշատակը անթառամ պէտք է մնայ մեր հայ սրտերուն մէջ :

Մեր հերոսները, Հայկէն մինչեւ Վար- դանանց, զանազան ճակատամարտներ եւ կռիւներու մէջ, ծառացած են բռնապե- տութեանց դէմ, ու չափուած «Մահ կամ Ազատութիւն» նշանաբանով :

Չէյթուն ու Սասուն, Մարաշ ու Վաս- պուրական , Եղլոնց ու Պանք Օթօման , Խանասոր ու Մուսատաղ , հերոսութեան յաւիտենական կոթողներ էին արդէն , երբ անոնց վրայ աւելցան Սարդարապա- տի մեծ երկունքը եւ Մայիս 28 արեւը :

Այսօր Օրն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան , այն ոգիին՝ որ հերոսներ է ստեղծած դա- րերու մէջէն : Խոնարհինք այդ ոգին մարմնացնող կազմակերպութեան առջեւ :

ՄԷՆ – ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Չէր երեւում ոչ մարդ, ոչ ձի, ոչ որեւէ …ինչ – կենդանի : Դիմացը միայն սարն էր լերկ ու քարակառկառ շուրջը՝ ա- …նապատութիւն ու լռութիւն : Հաւաստիանա- …լու համար, որ իրօք չկայ ոչ ոք՝ նա նոյն …տեղում սպասեց մի փոքր էլ : Դարձեալ …ոչ մի ձայն : Այդժամ նա ետ դարձաւ ըն- …կերներին եւ շշնջաց .

– Ելէք գնանք, քանի չկան ...

Ու վախից քարացած փախստականները …կան եւ հապշտապ, ինչպէս փրկութեան …յոյս գտած, արտորանքով քայլեցին ա- …ռաջ : Քայլեցին փրկուելու մտքով այն- …քան կլանուած, որ չիմացան, թէ ինչպէս …դուրս եկան անտառից եւ բռնեցին սարի …քարքարոտ լանջը : Լեռը ուղղահայեաց …էր գրեթէ, հեղեղներից յօշոտուած եւ …տեղ – տեղ խիճ – աւազով ծածկուած : …Երեւս այդ էր պատճառը, որ մերկ էր ամբողջովին . քիչ տեղեր միայն կանաչ ու խոտ էին երեւում . մնացածը խիճ էր, ուսափ եւ ամէն քայլափոխի՝ ահագին մանրաքար էր սահում ցած :

Ու քայլեցին այդպէս նորից մի ժամ , երկու ժամ : Քայլում էին եւ շուտ – շուտ ահով նայում ետ, տեսնելու հետապնդում չկա՞յ արդեօք ... Բարեբախտաբար չկար : Բայց գարնանավերջի տաք արեւը, արդէն բաւական բարձրացած , այրում էր նրանց գլուխը, մէջքը, քրտինք վազե- ցնելով նրանց քունքերից ու ճակատնե- րից ...

Որքան տեւեց ծանր վերելքը՝ նրանք չէին կարող ասել . բայց երբ վերջապէս բարձրացան սարի կատարը ու նայեցին անցած ճանապարհին՝ նկատեցին դժուա- րութիւնը եւ նոր միայն շունչ քաշեցին , թեթեւացած, եւ առաջին զգացումը, որ ունեցան՝ փրկութեան զգացումն էր , Որ- քան երկար ճանապարհ էին անցել ... Նայեցին իրենց առջեւ տարածուած ան- տառին, ուր դեգերել էին երկու օր ու գիշեր, այդ խիտ ու խոր անտառին , որ փռուած էր լեռների մէջ՝ լայն հովտում եւ, մի կողմով գնում իջնում էր դէպի Արաքսը, միւս կողմերով թեթեւակի բարձրանում, իսկ տեղ – տեղ մագլցում էր նաեւ սարերը, եւ նրա միապաղաղ դարնան կանաչութիւնը նման էր ծփուն կանաչ ծովի :

Երբ ամէնքը այդ հայեցութեան մէջ նայում էին անծայր անտառին՝ ծերունու աչքերը՝ Մինան, յանկարծ, ձայնը կո- կորդում խեղդելով, ճչաց . «Հեծուոր- ներ» ... Բոլորը մի մարդու պէս, իրենց ահաւոր յոգնածութիւնը մոռացած , վեր թռան տեղներից եւ մեծ զգուշութեամբ , որ չնկատուին, նայեցին ցած : Եւ իրօք, նիզակաւոր ձիաւորների մի խումբ, թե- րեւս մի քսան – քսանուհինգ հոգի , ցրուած անցնում էին անտառի եզերքով եւ ուշադիր նայում ծառերի խորքը : Ան- միջապէս սարի տակ կանգնած էին հինգ հեծուոր, որ նոյնպէս սպասողական դիրք ունէին : Թորգոմը ենթադրեց, որ դրանք բոլորը նոր հետախոյզներ են, կամենում են ըստ երեւոյթին շրջապատել անտառը, որպէսզի կալանեն իրենց ... Ու այս միտ- քը Թորգոմի մէջ արթնացրեց զայրոյթի մի այնպիսի զգացմունք, որ նա քիչ մնաց վերից քար գլորեր եւ սատկեր նրանց , բայց ծերունին բռնեց նրա թեւը .

— Իզուր, վտանգ մի կանչեր մեր գլ- խին, տղաս : Քանի փրկուել ենք՝ գնանք հեռանանք :

Բայց Թորգոմը չլսեց . երիտասարդա- կան տաքարիւնը խրատներ չի ընդունում . իր բարկութեանը գոհացում տալու հա- մար նա այնուամենայնիւ մի քար գլորեց սարի տակ կանգնած հինգ ձիաւորի կող- մը ; եւ շարժուեցին, ճռայելով այլեւս , թէ ինչ կանի քարը ներքեւում ...

Ու քանի ժամ էր արդէն քայլում էին : Ծերունու ասելով՝ իրենք վաղուց դուրս էին եկել Կամսարականի կալուածներից եւ մտել էին արքունական հողը, ուստի եւ նա կարծում էր, թէ Արշակի քաղաքը հեռու պէտք չէ լինէր :

Ճանապարհը ամայի էր, քարքարոտ եւ անհարթ, մերթ իջնում էր ցած, մերթ բարձրանում բլուրներ. շուրջը չկային ծառեր , թփեր , բայց գարունը ամէն տեղ կանաչներ ու ծաղիկներ էր փռել : Իսկ մարդ, մարդասառն չէր երեւում : Բաւական տեղ գնալով՝ հանդիպեցին վերջապէս մի շինականի , որ դուրս եկաւ մօտիկ բլուրի ետեւից : Սկզբում դրան ընդունեցին հետախոյզի տեղ եւ զգուշա- ցան բան ասել, բայց երբ շինականը բա- րեւեց սրտարաց՝ Թորգոմը հարցրեց .

— Շինական եղբայր, ո՞րտեղ կը լինի Թագաւորի նոր քաղաքը :

Շինականը, մազախռիւ մէկը, երեսը դարձրեց ետ եւ մատը մեկնեց առաջ :

— Կ'երթաք ուղիղ, առաջ կը ծռէք, կ'երեւայ մի նոր ճամբայ : Այդ ճամբան բռնած կ'երթաք ... Կ'երթաք՝ կ'երեւայ նոր մի բլուր ... Բլուր թեքուէք՝ կ'երե- ւայ նոր մի ճամբայ, յետոյ քաղաքը ...

Թորգոմը թէպէտեւ չկարողացաւ պատ- կերացնել նրա ասածը, բայց առաջ ըն- կաւ, եւ խումբը հետեւեց նրան՝ ուրախ քայլերով :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

անհնազանդութեան կոչը: «Դաւաճանու – թիւն է ամբաստանել եւ չարունակաբար աղտոտել Փրանսական բանակը որ Ալժե – րիոյ մէջ կը կռուի Ֆրանսայի համար» կ'ըսեն ի մէջ այլոց աւելի քան երկու հարիւր ծանօթ դէմքեր, որոնց մէջ՝ մա – ռեշալ Ժուէն, Հանրի Պոռտօ, Ժիւլ Ռօ – մէն, Հանրի Մասիս, Կապրիէլ Մարսէլ, Փրոֆ. Ալաժուանին:

ԶՕՐ. ՍԱԼԱՆ Պետութեան Խորհուրդին դիմեց բողոքելու համար իրեն դէմ տրը – ուած վճիռին համար: Այս առթիւ Տիկին Սալան հաղորդագրութիւն մը հրապարա – կած է ուր կ'ըսէ թէ ձեռք առնուած միջո – ցը ալ աւելի գայթակղեցուցիչ է երբ ան – դին Ժ. Փօլ Սարթր, աղատօրէն կրնայ արտայայտել իր անջատողականի գաղա – փարները առանց որեւէ վնաս կրելու:

ՊՈԼՍՈՅ դիւղննարանի տնօրէնը ձեր – բակալուած է: Ըսուեցաւ թէ, անցեալ Ապրիլին Մենտերէսի կառավարութեան հրամանով ցոյցերու ընթացքին սպան – նուած ուսանողներու մարմինները անհե – տացուցած էր: Ձերբակալուած են նաեւ ոստիկան մը, բժիշկ մը եւ դատախազի օգնական մը:

«ՔԵԶԻ ՀԵՏ ժամ մը անցընելու համար Եթովպիան կուտամ», գրած էր Մուսոլինի իր եղբօրդւոյն՝ Մոկտա Ֆոնթանյի որ անձնասպան եղաւ, անցի օր Ժընեւի մէջ, իր յուցերը հրատարակելէն առաջ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ Ֆրանսայէն եւոք փոթո – րիկը տարածուեցաւ երկրին հարաւ – ա – րեւելեան կողմը: Վնասներ կան Մարսէյ – լի շրջանը:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր – եանի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օ – րակարգ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Հայկազեան վարժարանի
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ամէն Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 6էն ըս – կըսեալ ժամը 14ին, կը դասաւանդէ Տի – կին Այվազեան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏ. 8-ԻՆ

ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

5ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Place du Panthéon, Métros : St.-Michel et Gare du Luxembourg

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երգ՝ Օր. ՍՄՍԱՐԵԱՆ: դաշնակ՝ Օր. ՖԱՐՇԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ եւ Ընկ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, պար՝ Օր. ԹԱՐՕՆ, ակորտէօն՝ ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ և պար՝ ՍԹԷՖԱՆ ՎԱՍԷՕՐ, Թառի վրայ կը նուագէ ԳԱՐԵԳԻՆ. Խօսնակ՝ Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Կէս գիշերէն կը սկսին եւրոպական պարերը:

ORCHESTRE ROBERTO SETO ET SES RUMBEROS

Ճոխ եւ առատ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով — ՄՈՒՏՔ՝ 4 Ն. Ֆ.

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Հոգա – բարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կի – րակի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգե – հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, երջանկայիշատակ Սիւրմէեան Արք.ի յի – շատակին, Տէտինի հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանի կողմէ եւ դպ – րապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոս – եանի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9էն 10·30, դպրոցին սրահը: Ծնողքներէն կը խնդ – րուի առաջին օրէն արձանագրել իրենց զաւակները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կաթոլի – քի սրահը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտ. 8, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՍԱԼՈՆ ԱԼՀԱՄՊՐԱ, 340, Bd. Chave

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Gaston Defferre

Sénateur-Maire de Marseille

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Երիտասարդ Դաշնակցականներու կողմէ

խօսք կ'առնէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Երգ. Օր. ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (Փարիզէն)
Օր. Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Ժ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (երգ), Տիկ. ՇԱՀՄԻՐԵԱ – ՆԻ ղեկավարութեամբ խմբապար, Օր. ԱԼԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Օր. ԱՐՄԻՆԷ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ (արտասանութիւն), փոքրիկ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ:

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր՝

JOSÉ BARRAL

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի յիշատակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց, Թարգմանութեան Ս. Գրոց, Սրբոց Թարգմանչաց եւ Հայ Մշակոյթի կազմա կերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հա – յաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան կողմէ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին,

Հովանաւորութեամբ՝

Հայրապետական Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Օր. Տիրատուրեան ծոյլին (մե – ներգ), Պ. Արտաշէս Գմբէթեան (արտասանութիւն), Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (մե – ներգ), դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի, Օր. Օֆելիա Քամ – բաչեան (դաշնակ), Օր. Մարանկօզեան (արտասանութիւն), Օր. Թարօն (մենապար), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիներ (մենա – պար, արտասանութիւն), Մխիթարեան վարժարանի սաները (արտասանութիւն), մե – Հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու աշակերտութիւնը (Անուշէն տեսարան, մե – ներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ),

եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ:

Տեղերը ապահովել կանխաւ: ; Ժողովրդական գիներով տոմսակները կը գտ – նուին Փարիզի Եկեղեցւոյ Դիւանատունը, շրջակայ եկեղեցիներու Հոգաբարձու – թեանց եւ բոլոր դասընթացքներու տեղական Կրթ. Յանձնախումբերու մօտ:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 9 OCTOBRE 1960

ԼԶ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 6921 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 1722

ԳԻՏԻՆ ՓԱՌՔԸ

...իրի, հայ դարերու դիմաց կեցող՝
...ն ադամանդեայ ապառաժ,
...ն մանուկներու մերկ ուղեղէն
...ն հանճարը ցոլքեր ցանող,
...ցութեանց անգիւտ փարոս ...
...որուն կոփիւնը կռանին,
...մբրուն պէս, բոլէին հետ անդադար,
...ական թանգարանի՛ն արձանները
մեզ կը ձուլէ ....
...ն անհինչ հսկող. դուն տիտանեան
Տեսանող,
...ն օրօրոցէն մինչ գերեզման,
...ն մէն մի խօսքին, մէն մի շունչին
...անձեան բացատրիչ ...
...ու բարբառի արարիչ, Բանի իշխան,
...ն անբաւ բարիք տեւողութեան,
...ն գոյացութեան արգաւանդ հայր,
...ն այդ անհուն դուն հաւատքի հրաւէր,
...հայրենի հողին վրայ մրրկին պէս
բարձրացող
...անհուն, անտառ սրտի,
...ն մէն մի հաստաբուն ծառերն հսկայ,
...մէկ քնար, մէկ մէկ փանդիռ են մեր
շունչին ...
...մէկ շեփոր մեր հազարին ռազմա-
կան,
...մէկ պատնէշ ճակատագրի պատու-
հասին...
...ների ցորեանի դաշտ, դուն
ձրի՛ հաց,
...համաձ հարուստ, եւ դուն հնձան
հրաշէկ,
...արքեցութեանց եւ գինիի աւազան,
...մէջ ե՛ս ալ ոսկի սափորս եմ
մխրճեր ...
...երու ծարաւէս խենթ ...
...ն նեծարափանց նայուածքներով
առաւեալ,
...էի որ գէզ երգող ցեղդ այսօր-
ուան,
...երէն ե՛ւ հանճարեղ ե՛ւ հրավառ,
...ական մեծ Հռովմի որդիներէն
...ուշտ Պարսիկներէն դրացի,
...թագաւորիդ հիմնաքարովն յակինթ,
...ումենց մեր շառաւիղն ազատե-
գիր ...:
...երկրո՛րդ Աստուած,
...ման Դուն առաջին արարիչ ...:
...քարիք, սրտի աղբիւր,
...զանձ, գթութեանց զահ,
...բազում դարերն մէկզմէկու կամա-
րող՝
...անգիծ, ուրկէց ցեղդ միլիոն-
ներով՝
...երեւորէն կամ վատարար ...
...էն ի մահ կուգայ կ'անցնի ...:
...հեղէններէն հռչակուած,
...ն Ակումիդ,
...եւաբեաց, ո՛վ Մագիստրոս, տիա-
ւաւիկ,
...Հայքերն «Ովսաննա՛ քեզ» կը
գոռան...
...Վաղարշապատի Հայրապետ-
տին
...ն Գարեհ զուգակշիռ արքանեակիդ,
...Արքային,
...քու մեծ գիտուդ զօրավիգ,
...իր հաչին, միւսն իր Սուրին հա-
մազօր
...ղերուդ հետ՝ քալելով՝
...արշալոյսին.
...գուռը մեզ բացին ...:
...տուր այսօր, ո՛վ Մեսրոպ,
...հողէն մինչեւ աստղերը հաս-
նող,
...անդունդէդ վեր բարձրանամ,
...աքայլ, աստիճանէ աստիճան
...ի պատկ եւ լոյսէ ի լոյս.
...մը մտածումիդ,
...գամ, իմ այս երգս երգերու :

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Շահեկան էր նաեւ Փրոֆ. Ղաֆադարեանի զեկուցումը Դուինի մէջ, անոր կատարած պեղումներու արդիւնքին մասին: Այս պեղումները գիտական աշխարհի առջեւ բերին 4-13րդ դարերու հայկական ճարտարապետութիւնը : Խօսքը Դուինի Մայր Եկեղեցիին մասին է, որուն հիմնարկէքը կատարուած է դեռ եւս Դ. դարուն: Նաեւ Ե. դարու կաթողիկոսական պալատին մասին, որ միջնադարեան հայկական ճարտարապետութեան մէջ աշխարհական ամենակարեւոր շինութիւններէն մէկն է: Պեղումները երեւան հանեցին նոյնպէս միակ դաւիթով, 555 թուականին կառուցուած հին պազիլիք մը, որ ճշգրիտ թուական ունեցող այս տեսակի միակ տաճարն է: Երեւան հանուեցան, դարձեալ, ամրոցին եւ միջնաբերդին կառոյցները եւ քաղաքային ուրիշ շէնքեր, որոնք գիտական մարզով հնարաւորութիւն տուին գաղափար մը կազմելու այս միջնադարեան քաղաքի ընկերային կեանքին մասին: Այս տարի, Փրոֆ. Կ. Գ. Ղաֆադարեանի ղեկավարութեամբ Ռումանիա պիտի ժամանէ 3 հայ պատմագէտներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը, որ պիտի ուսումնասիրէ հին հայկական գաղութներու բնակութիւնը Ռումանիոյ հողամասին վրայ: Մեր երկրի հայկաբաններէն եւ պատմագէտներէն բաղկացած խումբ մը անոնց պիտի տայ անհրաժեշտ օժանդակութիւնը:

Հայկական ճարտարապետութեան բնագաւառէն՝ պէտք է նշել նաեւ Ա. Սահինեանի «Էջմիածնի տաճարի ճարտարապետական ոճին մասին նոր տուեալներ» խորագրուած զեկուցումը: Հայկական փիլիսոփայութեան ուսումնասիրութեան բնագաւառին մէջ, նշենք արդէն Պերլինի փրոֆէսորներէն Շմիթի զեկուցումը Զենոն փիլիսոփայի «Բնութեան մասին» խորագրեալ գրքին մասին, որուն միայն հայերէն թարգմանութիւնը կը մնայ: Նշենք նաեւ գիտնական Ս. Ս. Արեւշատեանի «Նոմինալիզմը հայկական միջնադարեան փիլիսոփայութեան մէջ» խորագրուած կարեւոր զեկուցումը, ուր հեղինակը ցոյց կու տայ, թէ Գլաձորի եւ Տաթեւի միջնադարեան համալսարաններուն մէջ ինչպէս զարգացաւ նոմինալիստական հոսանքը,— փիլիսոփայութեան մէջ նիւթապաշտական արտայայտութիւն մը,— որ Հայաստանի մէջ ծանօթ էր դեռ եւս 5-6րդ դարերուն, շնորհիւ Դաւիթ Անյաղթի: Հաճոյքով տեղեկացայ, որ երիտասարդ գիտնական Ս. Ս. Արեւշատեանը արդէն հրատարակած է աշխատութիւններու կարեւոր թիւ մը:

Կը կարծեմ, թէ հին հայկական փիլիսոփայութիւնը հետազօտողները պէտք է գիտական կապեր հաստատեն փիլիսոփայութեան մարզին մէջ արտասահմանի հետազօտողներուն հետ, Հայաստանի սահմաններէն դուրս եւս, ծանօթացնելու համար իրենց հետազօտութիւններու այնքան հետաքրքրական արդիւնքները :

13րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան հետաքրքրական ութսուն զեկուցումներ հնդկական ուսումնասիրութիւններու մասին: Հնդիկ պատուիրակութեան պետն էր Պենկալի, Ծերակոյտի նախագահը, Կալկաթացի Փրոֆ. Շունիթի Քումար Չաթըրճի: Անոր հետ ունեցած մէկ խօսակցութեանս ընթացքին տեղեկացայ, թէ աշակերտն ըլլալով Ա. Մեյէի, երկար տարիներէ ի վեր կը զբաղի յունարէն, հին սլաւերէն եւ հայերէն լեզուներու ուսումնասիրութեամբ: Հայերէն լեզուն ուսած է Կալկաթայի իր հայ ծանօթներուն օժանդակութեամբ: Նոյնիսկ ինծի ուղղեց հայերէն լեզուով քանի մը երկար նախադասութիւններ :

Զեկուցումներ ներկայացուցին խորհրդային հնդկագէտներէն Մալալասեքերա, Պալապուշեւիչ, Բարխուտարով, Էլիզաբենքովա եւ Նովիքովա, եւ ուրիշներ : Իսկ օտարներէն՝ Վալթէր Ռուպէն (Պերլին), Տուշան Զպավիթէլ (Փրակա), Լուի Տիժան (Փարիզ) եւ Ճոն Իրվին (Լոնտոն):

15րդ յանձնախումբը զբաղեցաւ հարաւ-արեւելեան Ասիոյ կարեւոր հարցերով 16րդը՝ չինական պատմութեամբ ու բանասիրութեամբ: Իսկ 17րդը՝ Քորէայի հարցերով :

18րդ յանձնախումբին առջեւ Մոնկոլիոյ պատմութեան մասին ներկայացուած 12 զեկուցումներէն չորսին հեղինակներն էին խորհրդային գիտնականներ, մէկը՝ Ա. Գ. Գալուստեան (Երեւանէն), որ տեղեկութիւններ կուտար Մոնկոլիոյ վերաբերեալ հայկական աղբիւրներու մասին :

19րդ յանձնախումբին ներկայացուեցան 44 զեկուցումներ, իսկ ափրիկեան ուսումնասիրութիւններու յատկացուած 20րդ յանձնախումբին կը ներկայանային Ափրիկէի համալսարաններէն շրջանաւարտ ափրիկագէտներ, բան մը, որ ուշադրութիւն գրաւող պարագայ մըն է համագումարներու պատմութեան մէջ :

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ԳԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԳԱՂՋ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՅ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ – ՏԸՊՐԷ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրապետութեան Նախագահը Վէրքոր, Անըսի եւ Կրընոպլը այցելած է առջի օր: Վէրքոր որ գրաւման շրջանին դիմադրական ճակատի կարեւոր կեդրոն մը եղած է եւ ուր սպաննուած են 750 հայրենասէրներ, զօրավարը ծաղկեպսակ մը զետեղած է: Կրընոպլի մէջ ընդունելութիւնը գաղջ եղած է: Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութիւնը (համայնավար), ուսանողներու կազմակերպութիւնները եւ այլ աշխատաւորական ընկերակցութիւններ հրահանգ տուած էին իրենց անդամներուն որ իբրեւ բողոքի ցոյց չմասնակցին ընդունելութեանց : Զօր. տը Կոլի այցելած կարգ մը կեդրոններու եւ գործատուներու բանուորները իրենց գործերը ձգած մեկնած էին: Հանրապետութեան Նախագահին անցքին սուլոցներ լսուած են հոս-հոն: Կրընոպլի կեդրոնը՝ Փլաս տը Վէրտէօնի վրայ հինգէն վեց հազար հոգի միայն ծափերով դիմաւորած են զօրավարը: Անըսիի մէջ ընդունելութիւնը աւելի խանդավառ եղած է:

Կրընոպլի մէջ, Հանրապետութեան նախագահը՝ Եւրոպայի, Ալժերիոյ, Ատլանտեան Ուխտի եւ ՄԱԿի մասին արտայայտուած է: Պարզած է Ֆրանսայի տեսակէտները:

ԵՒՐՈՊԱ.—Բոլոր երկիրներու հետ համագործակցութիւն կը բաղձայ Ֆրանսա: Այս չի նշանակեր սակայն, թէ պէտք է հրաժարի իր անհատականութենէն եւ ոգիէն : Համոզուած ենք որ Եւրոպա պէտք է կազմակերպուի, միանայ եւ շինէ: Այս կը նշանակէ թէ գոյութիւն ունեցածը պէտք չէ ջնջուի, ընդհակառակն, այնպէս միանայ որ Եւրոպացիները պաշտպանեն ազատութիւնը եւ մարդկային արժանապատուութիւնը, հաւաքաբար :

ԱԼԺԵՐԻԱ.— Հիմա աւելի քան երբեք, կը խոստանանք եւ կ'երաշխաւորենք Ալժերացիներու ինքնորոշումը: Կանխաւ կ'ընդունինք իրենց չափահասութիւնը, որովհետեւ վստահ ենք թէ ալժերական Ալժերիան պիտի ուզէ կապուած մնալ Ֆրանսայի: Միշտ հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն կ'առաջարկենք անոնց, որոնք կ'ուզեն շարունակել ոճիրները: Պէտք չունինք որ մենատիրական երկիրներ եւ ժողովուրդներ ճմլելու մասնագէտներ մեզի թելադրեն մեր ընելիքը :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏ.— Այս ուխտը պէտք է հին եւ նոր աշխարհի գործակցութիւնը ըլլայ եւ ոչ Եւրոպական ազգերու ջնջումը: Անգամ մը եւս կ'առաջարկենք որ Եւրոպայի ժողովուրդները համախմբեն իրենց գործունէութիւնը ծառայելու համար հասարակաց նպատակներուն , առանց որ Ֆրանսա իր դիմագիծը կորսնցնէ: Ինչ կը վերաբերի իր պաշտպանութեան Ֆրանսա կ'ուզէ որ ան ազգային բնոյթ ունենայ, մանաւանդ հիւլէական զէնքերու համար: Կ'ուզէ որ, եթէ աշխարհի վրայ հիւլէական ռումբեր նետուին, ոչ մէկ ռումբ նետուի ազատ աշխարհի կողմը առանց որ ընդունած ըլլայ եւ ոչ մէկ ռումբ նետուի ազատ աշխարհէն առանց որ որոշած ըլլայ :

Զօր. տը Կոլի ճառը որ գործակալութեանց կողմէ անգլերէնի թարգմանուած էր, հասած է Ատընաուըրի ձեռքը, երբ այս վերջինը կը խօսէր Տըպրէի հետ : Գերմանիոյ վարչապետը շատ սրտնեղած է եւ յայտնած թէ տը Կոլի ճառը պատճառ է որ իրենց խօսակցութիւնները արդիւնքի մը չյանգին: Տըպրէ փորձած է հանդարտեցնել ծերունազարդ վարչապետը, յայտնելով թէ ճառը գերմաներէնի թարգմանուած ըլլալով անգլերէնէ կրնայ վրիպակներ ունենալ եւ անմիջապէս Փարիզէն պաշտօնական բնագիրը ուզած է: Հակառակ անոր որ որոշ տարբերութիւններ կային երկուքին միջեւ, կասկած չկայ թէ տը Կոլի ճառը միայն կրցաւ դժուարացնել Տըպրէ-Ատընաուըր խօսակցութիւնները, ինչպէս կը գրեն նաեւ Պոնի թերթերը շաբաթ առաւօտ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԻՍ ԺԱՆՍՈՆ որ պետն է իր անունը կրող Ալժ. Ազատ. Ճակատին օգնող ցանցին ձերբակալուած է Ժընեւի մէջ : Զուիցերիացիք ըսին իրեն թէ պէտք է ուզած երկիրը երթայ բայց հեռանայ :

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ Թղթակիցներու ընկերակցութեան ճաշին, Խրուշչեւ անդրադարձած է օրուան հարցերուն : «Ալժ. ժամանակաւոր կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ իմ ունեցած հանդիպումս տէ ֆաքթօ ճանաչում կը նշանակէ: Մաքմիլլընի առաջարկած եմ որ զինաթափութեան շուրջ Ազգաժողովի արտակարգ նիստ գումարուի Ժընեւի կամ Լենինկրատի մէջ, Մարտին կամ Ապրիլին»: Մաքմիլլըն խոստացած է թէ՝ վերջին ժողով մը տեղի պիտի ունենայ: Խրուշչեւ կ'ուզէ որ Գերմանիոյ դէմ պատերազմած բոլոր երկիրներու խորհրդաժողով մը գումարուի եւ հաշտութեան դաշնագիր ստորագրուի: Միշտ Համըրշըլտի հրաժարումը կը պահանջէ : «Մինչեւ իսկ եթէ ժողովին 99 առ հարիւրը թեր քուէարկէ, կրկին ու կրկին Ընդհանուր քարտուղարին հրաժարումը պիտի պահանջենք »:

ՊԱԼՈՒՊԱ ցեղախումբին պատկանող խումբեր ահ ու սարսափ տարածելու վրայ են Քաթանկայի հիւսիս-արեւելեան շրջաններուն մէջ: Պաշտօնական շրջանակներու համաձայն ցարդ 350 հոգի սպաննուած են: Իրլանտացիներու ջոկատ մը ղրկուած է Նիեմպա որ կիսով հրկիզուած է ցեղախումբի պատերազմիկներուն կողմէ: Միւս կողմէ Լումումպա դահլիճին փոփոխում կատարած է: Քալոնճի, Գոլիքանկո եւ զօրավար Ն'Քոլօ (բոլորն ալ Լումումպայի ոխերիմ թշնամիները) դահլիճին մէջ պաշտօններ ստացած են :

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ընդդիմադիր մը դատ բացած է տը Կոլի դէմ «իր յուշերուն» վերջին հատորին համար, զոր անուանարկիչ կը գտնէ իրեն հանդէպ :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՄԷԿ ՄԷԿ ԱԼ ՄԷԿ Կ'ԸՆԷ

Հ. Ներսէս կը գրէ թէ «Հայերէնի մէջ բարդութիւնները կը կազմուին սեռականի արմատէն»: Անհասանելի «ատոյգ իրականութիւն մը» կամ «պարզ երեւոյթ մը», այնքան պարզ եւ ատոյգ՝ որքան ըսել թէ «երկու երկուք ալ չորս կ'ընէ»: Միայն թէ, կ'աւելցնէ, այս «իրականութիւնը» ըմբռնելու համար՝ «կը բաւէ քիչ մը տեղեակ ըլլալ յունարէն քերականութեան»:

Ներողութի՛ւն,— «քիչ մը յունարէնը» մէկ կողմ՝ այդքան թուաբանութի՛ւն անգամ չեմ գիտեր: Հ. Ներսէս գտա՛ւ տըկար ու խոցելի կողմս: Իրա՞ւ է թէ «երկու երկուք ալ չորս կ'ընէ»: Զարմանալի՜ բան: Ուրեմն մէկ մէկ ալ երկո՞ւք կ'ընէ: Այն ատեն, Աստուած որ մէկ է՝ երկուք կ'ըլլա՛յ գումարումով:

Կը խորհիմ թէ թիւ թիւի վրայ բարդելու չափ բարդ է բառ բառի վրայ բարդելը կամ բարդութեանց հարցը, եւ բաւական չէ «քիչ մը յունարէնը»: Տարազն իսկ, բարդութիւն, յստակ չէ: Ոմանք կոչած են զօդում: Բարդութիւն կամ զօդում, երկու բառերն ալ անյաջող:

Լեզուաբանութեան մէջ, ծանօթ են աւելի քան տասը բառեր, որոնք կը գործածուին իբրեւ տարազ բարդութեան ձեւերու: Այդ ձեւերը մէկ կողմ՝ բարդութիւնը ամուսնութիւն մըն է բառերու(*),— երկու տարբեր բառեր կ'ամուսնանան ու կը կազմեն մէկ բառ, մէկ մարմին, առնելով նոր իմաստ մը, ինչպէս՝ երկոտասան (= երկուք եւ տասը = տասներկու),— այս է որ, սանսկրիտ լեզուով, կը կոչուի դվանդվա: Իսկ երբ նոյն բառը կը բարդուի ինքն իր վրայ, ինչպէս՝ կածկածում, կը կոչուի ամրեդիտա: Առաջին ձեւը Ֆրանսացիները կը կոչեն քոփիւլաթիֆ, երկրորդ ձեւը՝ իթերաթիֆ: Վերջապէս այլ ձեւեր՝ փոսեսիֆ, ափոզիթիֆ, փրոկրեսիֆ, ժիւքսթափոզէ...:

Ամէն լեզու ընդունակ չէ բարդ – բառեր կազմելու,— օրինակ՝ Ֆրանսերէնը: Գիտական տարազներու համար, Ֆրանսացիները կ'օգտագործեն յունարէն լեզուն՝ փոխ առնելով բառեր եւ առեղծելով երբեմն ... արձեւէզ ձեւեր: Ժողովուրդը, ընդհակառակն, կը սիրէ ամուսնացնել բառերը՝ երբեմն նարօտով (գծիկ մը), երբեմն առանց նարօտի:

Յունարէնը օժտուած է բարդութիւն կազմելու յարմարութեամբ: Այսպէս, Հոմերոս եւ Եսքիլէս, բարդութեանց սիրահար, հարստացուցած են լեզուն՝ օգտագործելով այդ յատկութիւնը: Ժողովուրդը, ընդհակառակն, խորշած է միշտ, այնքան որ Արիստոփան, ժողովուրդին աւելի մօտ, կատակերգական ձեւ առած է բարդութիւն կազմելու վարժութեան, գրող բարբառին յատուկ:

Լատիներէնը համբակ է այս մարզարանին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ Կիկերոն կ'իրացնէ յունարէն բարդ – բառեր, բայց յաճախ կը շինէ թարգմանաբար, երբեմն ... անճարակութեամբ, երբեմն դիտմամբ՝ հետեւելու համար Արիստոփանի կատակերգական բառախաղերուն:

Հարո՞ւստ է նաեւ հայերէնը:

Հարկ է այստեղ շեշտել թէ կարծուածէն շատ աւելի բարդ է, բարդ – բառերու կազմութիւնը: Յաճախ քննադատուած է նաեւ լեզուին այդ վարժութիւնը:

Արդարեւ, բարդ – բառը ... ապստամբ մըն է քերականութեան մէջ: Կը կոտրէ, կը խոցէ լեզուին ամէնէն ազնիւ, ամէնէն հարազատ օրէնքները, որոնց կը տրուի համաձայնութիւն (սէնթաքս) անունը: Բացատրենք օրինակով մը:—

Ամէն բարդ – բառ կարճ նախադասութիւն մըն է անպայման,— օրինակ՝ յունարէն պոդենեմոս (ոտք եւ հով բառերէ բաղկացեալ) կը նշանակէ «արագընթաց», բայց ստուգաբանօրէն՝ «հովէ ոտքեր ունի»: Արդ, այս բառակազմութեան մէջ յարգուած չեն համաձայնութեան օրէնքները: Հայերէնով աւելի բացատրելի՝ «աստուածապաշտ» կը նշանակէ «աստուած կը պաշտէ»,— այստեղ ոչինչ կայ դիտողութեան արժանի, բայց երբ կ'առնենք նմանօրէն կազմուած «աստուածավախ» բառը, լեզուն կը խոցուի: Բայց վերը կը պահանջէ հայցական հոլով՝ զոր կը ստանայ, վախը կը պահանջէ բացառական հոլով՝ զոր չի ստանար: Բարդութեանց մէջ, ճիշդ հոլովառութեամբ՝ ունինք հօրաքոյր, եւ ոչ թէ հայրաքոյր, անճիշդ հոլովառութեամբ՝ ունինք մեղրաջուր:

Բարդութեանց մէջ, ընդունուած է թէ կարճ նախադասութիւններու պահանջած հոլովաձեւերը զօրութեամբ միայն կ'իմացուին.— կաթնասուն (կաթով սնանող), աստուածավախ (Աստուծմէ վախցող), հողատէր (հողի տիրացած), մարդասպան (զմարդ սպաննող):

Աւելցնենք նաեւ այն որ բարդ – բառերը ոչ միայն ապստամբներ են, այլ եւ ... անօրէններ: Ոչ օրէնք կը ճանչնան, ոչ կարգապահութիւն:

Ֆրանսերէն ժիւփիթէր, զոր կը թարգմանենք Արամազդ, բարդ – բառ մըն է լատիներէն,— երկու բառեր, Աստուած (Զեւս) եւ հայր, այնքան յաճախ գրուած են քով քովի՝ որ ի վերջոյ գրկած են զիրար, միացած, ամուսնացած, մէկ բառ կազմած: Ատոր համար իր սեռական հոլովը կը տարբերի փաթէռ բառին սեռական հոլովաձեւէն: Նման բառ մըն է ռէս փուպլիքա, զոր ակիրները կը հոլովէին երկու բառերը առանձին, մինչեւ որ ամուսնացան եւ մէկ հոլով առին: Ճիշդ ատոր նման՝ ունինք «այրուձի» բառը, որ ինքզինք կը ծախէ իբրեւ ամուսնացեալ բառ, բայց հոլովման ժամանակ կ'ամուսնալուծուի եւ կ'առնէ «առնուձիոյ» ձեւը, որ ըստ Հ. Յովսէփ Գաթրճեանի՝ ոսկեդարեան ձեւ է, թէեւ Աստուածաշունչ Մատեանը կը գրէ «այրուձիոյ»:

Այս օրինակներով՝ կ'ուզէի ըսել թէ բառերու բարդութիւնը իր բարդ օրէնքներն ունի, իր կատարեալ ինչպէս եւ վըրիպեալ ձեւերը: Կուինտիլիանոս, անդրադառնալով ատոնց, կը գրէ թէ սովորութիւնը կամ վարժութիւնը նուիրագործած է բազմաթիւ սխալներ ու վրէպներ: Այսպէս նուիրագործուած է, յունարէնի մէջ, Տիոստոթոս բարդ – բառը (= աստուածատուր), նոյն օրինակին վրայ՝ Թէոստոթոս, երկուքն ալ սխալ,— Զեւս (այստեղ տառադարձուած) սեռական հոլով կ'առնէ Տիոս ձեւով, բայց բարդութեան մէջ ուղիղ է տալ ուղղական հոլով ու գրել Թէոստոթոս: Հ. Ներսէս, ճիշդ է թէ, կը մերժէ ուղղական հոլովէն կազմել բարդութիւնը՝ նախընտրելով սեռական հոլովէն կազմուածը, բայց Ս. Թենաք, որ «քիչ մը յունարէն» գիտցողներէն աւելի բան գիտէ, սխա՛լ է, կ'ըսէ:

Երբ Թենաք սխալ համարի ուղիղը, ինչպէս Մէյէ, ինչպէս Վանտրիէս, ինծի համար՝ սխալ է ուղիղը: Սխալ է երբ ըսէ թէ մէկ մէկ ալ ... երկուք կ'ընէ:

Միայն թէ սխալներն ալ ունին իրենց Ծննդոցը, ուստի չեմ դատապարտեր սըխալագրութիւնը, այլ միայն սխալը ուղիղ ցոյց տալու փութացող ... ակադեմիկոսութիւնը:

Ատոր համար, ուրեմն, կը հետապնդեմ սխալագրութեան ախոյեանը, «յարելեան» բառին սխալագրութեան պաշտպանութեան համար՝ օտար լեզուներու թումբերը բացողը, մինչեւ ... յունարէն քերականութեան դուռը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Բարդ՝ «զերկուս կցեալս յիրեարս» (Երզնկ.), կամ՝ «ի մին այլ ինչ յարել» (Թրակ.), իսկ յարաբարդ՝ «ի յերկուսին վերայ այլ ինչ զաղդել» (Թրակ.):

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յօդուածի մը սկիզբը, որուն խորագիրն է «Մեր Գրականութեան պատմութիւնը եւ նոր սերունդը» (Յառաջ, 9 Սեպտ.), Մ. Հաճեան կը գրէ.— «Ազգի մը գրականութիւնը անտարակոյս գրուած, պահուած կամ հրատարակուած գործերու ամբողջութիւնն է առանց որ եւ է նախընտրութեան: Գէշ կամ լաւ, արուեստով կամ առանց արուեստի գրուած ամէն ինչ մաս կը կազմէ այս գրականութեան: Ով որ գրականութեան պատմագէտ կ'ուզէ դառնալ, ստիպուած է ճանչնալ ու քննել այս բոլորը: Զուտ պատմական ու ամբողջական ուսումնասիրութեան մը մէջ պէտք է յիշուին բոլորն ալ եւ քննուին»:

Այս բացարձակ եւ ամէնուն կողմէ ընդունուած ճշմարտութիւնը արձանագրելէ ետք, յօդուածագիրը կը փորձէ խորհրդածութիւններ ընել, թերագնահատելու համար գրականութեան պատմութեան դերն ընդհանրապէս:

Անհարկաւոր յօդուածին հիմնական միտքերը հետեւեալ կէտերով կարելի է ամփոփել:

1. Մեր գրականութեան պատմութեան նուիրուած դասագիրքերէն մինչեւ մասնագիտական գործերը միշտ պատրաստուած են ամբողջական ծանօթութիւններ տալու նպատակով:

2. Տասնեւհինգ դարերու ընթացքի հայ գրողներու կողմէ առեղծուած մեր գրականութիւնը ամբողջութեամբ արուեստ նկատել հեռու է լրջութենէ.

3. Ծուռ ու մուռ հայերէն գիտցողի մը համար գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն անմատչելի դժուարութիւններ ունի, այլ նաեւ հարիւրին իննսուն ու մեծամասնութեամբ աւելորդ է, բառին բովանդակ ու գործնական առումով:

4. Սխալ ըմբռնուած ազգասիրութեամբ մը, հակառակ մեր բարի տրամադրութեանց, արհամարհելի եւ աւելի կը դարձնենք մեր գրականութիւնը:

5. Նախընտրելի չէ՞ արդեօք որ յատուկ միայն արուեստի մարզին մէջ կարեւորութիւն ունեցող մասը, որ ամէնէն օգտակարն է առանց այլեւայլի: Այս մասին ուսուցումը հաճելի եւ համով է:

6. Արուեստի տէր գրողներու գործերով շահագրգռուելէ ետք, հայ ուսանողը ինքնաբերաբար կը սկսի շահագրգռուիլ նաեւ մեր գրականութեան ամբողջական պատմութեամբ:

7. Արդի ընթերցողին կամ ուսանողին ներկայացնել մեր գրականութեան պատմութիւնը, «ընտրողական դրութեամբ մը»:

8. Պէտք է քաջութիւնը ունենալ անխնա մը ձգելու բազմաթիւ անուններ, որոնք ազգային տեսակէտով շատ մեծ դեր ունեցած են, բայց իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տըւած են:

Ընթերցողներուն եւ ուսանողներուն համար պատրաստուած գրականութեան պատմութեան գիրքերը պէտք է զանազանել իրարմէ: Այդ պարագային շփոթութիւնը եւ թիւրիմացութիւնը նուազ կ'ըլլան:

Նախակրթութեան համար, ինչպէս ծանօթ է, մեր բոլոր դասագիրքերը երկերկու տարիներով երեք դասընթացքներու բաժնուած են: Այս վեց տարիներու վերջին երկու բարձրագոյն դասարաններու համար նկատի առնուած են գրականութեան պատմութեան ձեռնարկներ: Իբրեւ դասագիրք նոյնիսկ յաճախ ուսուցիչները կը բաւականանան հայերէնի ուսուցման համար ընտրուած՝ ընթերցանութեան դասագիրքերով կամ ծաղկաքաղերով, որոնց մէջ ընդհանրապէս հեղինակներուն կենսագրականները կան: Լրացուցիչ դասարաններուն մէջ է որ գրականութեան պատմութեան դասագիրք կը տրուի աշակերտներուն, որոնք [illegible] կը թերթատեն ու կը հետեւին այդ դասին: Ինչպէս որ յօդուածագիրին դիտողութիւնը, թէ «ծուռ ու մուռ» հայերէն գիտցողի մը համար գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն անմատչելի դժ-

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ արդարեւ, երկու օր ետք, բժիշկը Լիսթը կ'առաջնորդէ այն գիշերային ընթրիքներէն մէկուն, զորս Մառի յաճախ կը կազմակերպէր գրական եւ գեղարուեստական ընտրեալ անձերու համար:

Լիսթ եւ Մառի, նստած իրարու դիմաց, զիրար կը դիտէին յափշտակութեամբ:

Արտակարգ բոց մը կը պարէր երաժիշտին կապոյտ աչքերուն խորը, եւ նոյն բոցը կը ցոլար կարծես Մառիի սեւ աչքերուն մէջ:

Առտուան դէմ, ժամը երկուքին, Քորլէվ ուրիշ հրաւիրեալներու հետ կը մեկնի ...

Երաժիշտը եւ մանկամարդ կինը մինակ էին:

Լիսթ կը նստի դաշնակին առջեւ եւ կը լսուի հրաշալի նուագը, որուն արտակարգ հնչիւնները կը լեցնէին սրահը միստիքական շունչով մը:

Մառի, որ ոտքի էր, դաշնակին առջեւ, յանկարծ կ'առնէ երաժիշտին գլուխը իր երկու ձեռքերուն մէջ եւ անոր դէմքը կը դարձնէ դէպի իրեն ...

Եւ իրենց ակնարկներուն հետ, կը միանան նաեւ իրենց սիրտերը:

Այնուհետեւ, Լիսթ գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր Մառիին: Ծրագիրներ կը կազմէին, կը խորհէին միասին մեկնիլ դէպի Կոստանդնուպոլիս: Մառի երախայի մը նման ձեռքերը կը զարնէր իրարու:

Արդէն կ'երեւակայէր թէ հոն, Կոստանդնուպոլսոյ մէջ կը գտնուի անոր հետ, հագուած թրքուհիի մը նման եւ ուրախութեան արտայայտութեամբ մը իր սեւ աչքերուն բոցը կը թափուէր երաժիշտին վրայ:

Որոշեցին, որ երբ Լիսթ Վայմարի մէջ իր գործերը վերջացնէր եւ լրացնէր իր նուագահանդէսներու բոլոր պայմանագրութիւնները, իրար պիտի գտնէին Փեշթի մէջ, որ արդէն մօտ էր Արեւելքին:

Եւ սակայն իրենց բաժանումը, իբր թէ ժամանակաւոր, եղաւ չափազանց տխուր ու տրտմաթախիծ:

Մառի փորձեց ժպտիլ՝ երբ մեկնեցաւ: Պատուհանէն երկար ատեն դիտեց անոր հեռանալը, մինչեւ որ անհետացաւ փողոցի մը անկիւնէն:

[illegible] այլեւս երբեք պիտի չտեսնէր զայն: Թռչունները կը թռին եւ ծաղիկները կ'իյնան: Ճակատագիրը շատ ցանցառօրէն կ'իրականացնէ երազները ...

Ֆրանց Լիսթ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին քաղցր յիշատակ մը պահած է Մառիէն: Իր կենսագիրերէն՝ Տիկին Ժանքա Վոհլի օր մը ըսած է հետեւեալ խոստովանութիւնը.—

«Առ հասարակ կողմնակալ պաշտպան մը չունիմ Մարիոն Տըլորմներու եւ ոչ ալ Մանոն Լեսքոներու նկատմամբ: Եւ սակայն այս մէկը (Մառի) բացառութիւն մըն էր: Մեծ սիրտ մը ունէր եւ իտէալական վարուելակերպ մը որոնք զինքը մէկ հատիկ կը դարձնէին իր տեսակին մէջ: Մինչեւ կեանքիս վերջը պիտի ափսոսամ որ Կոստանդնուպոլիս ճամբորդելու գաղափարը, որուն հեռանկարը այնքան խանդավառած էր զինքը, չկրցայ իրականացնել ...»:

×

Հազը սաստկացած էր: Երբեմն արիւնի ժայթք մը բոլորովին կը կարմրցնէր իր թաշկինակը: Տոքթոր Քորեւի խնամքները անօգուտ էին դարձած: Դիմեց Փրոֆ. Լուիի: Իբրեւ մշտական բժիշկ ապաւինեցաւ Տոքթ. Տավէնի, որուն քաղցրաբարոյ բնաւորութիւնը շատ հաճելի թուեցաւ իրեն:

Իրեն արգիլուեցաւ դուրս ելլել անարեւ օրերուն, այն ալ միայն կէսօրէն մինչեւ ժամը երեքը:

Եւ սակայն հիւանդը բնաւ չանսաց իրեն եղած յանձնարարութիւններուն: Փոխանակ տունը մնալու, շարունակեց յաճախել պարասրահները, թատրոնները եւ այլ հաճոյքի վայրեր, հակառակ օրէ օր բարձրացող իր ջերմին: Այս յոգնեցուցիչ պտոյտներէն կը վերադառնար բոլորովին շնչասպառ, սրունքները կը կթոտէին եւ հազիւ կրնար սանդուղները բարձրանալով հասնիլ մինչեւ իր անկողինը ...

Մառիի վերջին օրերը հասած էին: Ջիղերը բոլորովին քայքայուած էին: Երբ կը մտածէր իր մահին, կը մատնուէր ահաւոր յուսահատութեան մը, կը [illegible] զարհուրելի աղջամուղջի մը մէջ. Եւ սակայն յանկարծ կը կառչէր յոյսին. Կը տարուբերէր [illegible] վհատութեան եւ կենսատու յոյսին միջեւ:

Իր այս դժնդակ կացութեան մէջ, սակայն, իր կեանքի սեմին գտաւ յենարան մը, յանձին մեծահոգի ազնուականի մը՝ Կոմս Քասթելլանի: Կոմսը՝ անկեղծօրէն սիրահարուած մահամերձ կնոջ, անոր մարող աչքերուն մէջ գտաւ ազնուութեան եւ ազնուականութեան աժգոյն բոց մը: Յանձն առաւ վճարել մանկամարդ կնոջ բոլոր պարտքերը, փրկելով անոր ինչքերուն մէկ մասը պարտատէրերու անխուսափելի գրաւումէն:

Կոմս Քասթելլանի հետ է որ Մառի վերջին անգամ կ'երեւի հասարակութեան մէջ, Փալէ Ռուայալի թատրոնին մէջ:

Իր սպիտակ վերարկուին մէջ փաթթուած, մանկամարդ կնոջ գեղեցիկ դէմքը կ'երեւէր հրաշալի ձիւնածաղիկի մը հանգոյն:

(6 Շար.)

[...]ութիւններ ունի, այլ նաեւ Հայրե-[...]իններուն համեմատութեամբ աւելորդ [...] բաժին բովանդակ ու գործնական ա-[...]ամբ շատ միակողմանի է, քանի որ գրականութեան պատմութեան ձեռնարկ-ները, ուսանողներուն համար պատրաս-տուած դասագրքերն են եւ «ծուռ ու [...] հայերէն գիտցողները» չէ որ նկա-տի ունին։

Ուսանողներէն զատ, անդին ունինք նաեւ ընթերցողները, որոնց համար գրականութեան պատմութեան բառ-[...] եւ ամբողջական երկասիրութիւն-[...] Այնպէս որ յօղուածագիրը պէտք [...] ունենար նկատի առնելու ար-[...]տասահմանեան այն կեդրոնները, ուր [...] միջոց մը՝ միայն հայերէնի դասըն-թացներ կան։ Բարեբախտաբար ուրիշ կեդրոններ ունինք, որոնց մէջ կանոնա-ւոր դասընթացքներ կան եւ գրականու-թեան պատմութեան ձեռնարկներու պէտ-քը կզգայ է։ Իսկ չափահասները արտա-սահմանեան գրքերով միայն չեն բաւակա-նանար։ Մ. Ջանեան շատ կը ծանրանայ արուեստագէտներուն վրայ, առանց նկա-տի առնելու որ արուեստի եւ արուեստա-գէտի հարցը շատ յարաբերական է, յա-ճախ վիճելի եւ կախում ունի գրականու-թեան պատմութեան ձեռնարկը պատրաս-տողներուն մէկ կողմէն միւսին հանդէպ ունեցած վերաբերումէն։

Քանի մը տարիէ ի վեր «յառաջդիմա-կան» անուններուն տակ անուններ կը տրուին եւ արժէքի կը բարձրանան անոնք, որոնք երկրորդական արժէք մը կը ներկայացը-նեն. Եւ ընդհակառակն գրողներ, որոնք գրականութեան պատմութեան մէջ ան-ջնջելի են եւ նշանակելի վաստակ մը ունին, անոնց անունն իսկ չի տրուիր։ Արտա-սահմանի մէջ պատրաստուած գրականու-թեան հեղինակի մը մէկ գործին մասին կը խօսուի, անուններ կը յիշուին եւ Հա-մառօտի անունն իսկ չի տրուիր։ Յ. Օ-շական իր «Համապատկեր Արեւմտահայ գրականութեան» շարքին մէջ Արուեստա-գէտ գրողներու ցանկ մը ունի, որուն մէջ կը յիշէ մասնաւորաբար դէմք մը իբրեւ արուեստագէտ գրող, հեղինակ-տանելի մը հատորներու, արձակ եւ թերթուած, մինչդեռ այդ նոյն դէմքը չի յիշուիր ոչ Կ. Սասունիի Արեւմտահայ գրոց գրականութեան մէջ եւ ոչ ալ Մ. Պէօլէօլեանի Դար մը գրականութեան [...] հատորներուն մէջ, ուր կ'արակուին անոնք Պ[illegible] գրողներ։

Արտասահմանեան գրողներու գործերով հաղորդուելէ առաջ, հայ ուսանողը ինք-նաբերաբար պիտի չհասկնայ [...] մերկ [...]կանութեան ամբողջական պատմու-թեամբ, կը գրէր յօղուածագիրը, մինչ-դեռ այս տողերուն հեղինակը գրած էր նաեւ «պէտք է քաջութիւնը ունենալ ան-կեղծ մը ձգելու բազմաթիւ անուններ, ո-րոնք ազգային տեսակէտով շատ մեծ դեր ունեցած են, բայց իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տը-ուած են»։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

L'Affaire d'une Nuit

Փարիզեան մամուլը մեծ գովեստով ու խանդավառութեամբ դիմաւորեց Հանրի Վէրնէօյի այս նոր ժապաւէնը։

Ֆրանսական կեանքին ընթացիկ բարքե-րէն առնուած նիւթով մը, Վէրնէօյ յաջող գործ մը տուած է իր ճարտար մասնա-գիտութեամբը։ Ժապաւէնին տառացի՝ աէրը, աւելի ճիշդ, սիրոյ անունով կա-տարուած գործեր։ «Լ'Աֆէր տ'Իւն Նիւի» պատմութիւնն է սիրոյ մը, որ կը սկսի օրճարանի մը մէջ, պատահական հանդի-պումով մը, ու կը շարունակուի մութ փողոցներու մէջ, վերջանալու համար մթնշաղին, օրճարանի մը անկիւնը, սե-ղանի մը շուրջ, քաֆէ-քրէմի կաթնո-րեւ վերջին ումպին հետ։

Նիւթը ինքնին տխուր է, եթէ խորա-գննենք գործող անձերուն հոգեբանութիւ-նը ու փնտռենք գործուած արարքներուն խորական դրդապատճառները։ Անհրա-պոյր կեանքի մը իմաստ տալու համար, կին մը կը նետուի անծանօթի մը գիրկը, գիտնալով հանդերձ, որ խարկանքի այդ պահէն ետքը դարձեալ պիտի մխրճուի իր սովորական առօրեային մէջ։ Գալով այն մարդուն, որ կը վայելէ այդ կնոջ սէրը, երջանիկ ըլլալու պատճառ մը չու-նի, քանի գիտէ անոր վաղանցուկ ըլլալը։ Եւ այս բոլորը ալ աւելի ունայն կը թը-ւին, երբ կը տեսնենք որ նոյն այդ կինը զինքը սիրող ամուսին մը ունի, իսկ մար-դը՝ պարկեշտ կողակից մը։

Եթէ այս տեսանկիւնէն մօտեցուէր հարցին, հաւանաբար այդ ժապաւէնը ա-ւելի ծանր կշռէր, երբ վերլուծումի պիտի ենթարկուէին ընկերային բազմաթիւ ե-րեւոյթներ, հոգեկան վիճակներ, որոնց լոյսին տակ, այս «Գիշերուան մը գործը» կրնար իր արդարացումը կամ դատապար-տութիւնը գտնել։ Այս իմաստով պիտի մօտենար ամերիկացի կամ շուէտացի բե-մադիր մը, քանի որ այդ երկիրներու մէջ չկայ տարբեր մը, որ անուղղակի կապ-ուած չըլլայ ընկերային երեւոյթի մը կամ հոգեկան անհաւասարակշիռ վիճակի մը։ Վէրնէօյ խուսափած է այդ մօտեցումէն, հաւանաբար այն արդարանալի պատճա-ռաբանութեամբ թէ հոս, այս բոլորը (սիրոյ գործերը) աւելի մակերեսային հանգամանք մը կը ներկայացնեն, եւ այդ հետեւողութեամբ ալ շարադրած է իր գործը։ Յայտնի է թէ Հանրի Ժանսոն նոյն տեսակէտը ունեցած է այդ հարցին շուրջ, քանի որ իր սրամիտ տիալոկները, աւելի ծիծաղ կը շարժեն։

Վստահաբար նոյն այս ժապաւէնը, ե-թէ բեմադրուէր փառատենչ արուեստա-գէտի մը կողմէ, կրնար փիլիսոփայական գլեստաւորում մը ունենալ։ Բայց ինչպէս իր ամէն գործերուն մէջ, հոս ալ, Հանրի Վէրնէօյ, ենթակայականը ու վերացա-կանը մէկդի ձգած, նախընտրած է տե-սանելին եւ առարկայականը։ Չէ ուզած հոգեբանական քաղցրոյթներ փնտռել հոն, ուր մէկ գիշերուան պարզ գործ մըն է եղածը, որ կրնար նաեւ պատահիլ օրուան մէջ, կամ... չպատահիլ։

Իր առաջին ժապաւէնէն մինչեւ իր այս գործը, բացի «Լը Կրան Շէֆ»էն, Հանրի Վէրնէօյի անունը տեսակ մը հոմանիշ դարձած է յաջողութեան։ Հանդիսատեսը գոհ ձգելու իր հիմնական առաջադրու-թիւնը մեծապէս արդարացուցած է ան։

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ոչ ոք արուեստի գործ նկատած է 15 դա-րերու բովանդակ մեր գրականութիւնը։ Բայց այդ գրականութիւնը գրական բո-լոր սեռերուն տուած է իր վաստակը, մտնելու համար գրականութեան պատ-մութեան ամբողջական գործերու մէջ, իբրեւ մշակոյթ, իբրեւ ազգային սեփա-կանութիւն, որ պիտի տրուի ամբողջա-կան պատմութեամբ չանտեսուելով թէ չափահասներուն եւ թէ ուսանողներուն։

Գրականութեան պատմութեան մէջ տեղ ունին բոլոր գրողները։ Հանրային կամ ազգային տեսակէտով դեր մը կատարող-ները կը մտնեն ազգային պատմութեան մէջ։ Նոր սերունդը յաճախ աւելի կը խանդավառուի ազգային նշանաւոր դէմ-քերով, քան թէ քանի մը արուեստագէտ գրողներով, որոնց անունը կը լսէ միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ։ Րաֆֆին մեր յօղուածագրին համար արուեստա-գէտ գրող մը չէ, ինչպէս մեր գրականութեան բազմաթիւ իրա-պաշտները, բայց նոր սերունդը եթէ Րաֆֆին հայերէնով չի կարդար, կը փնտռէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։

Թիւրիմացութեան մէջ ենք երբ կը կարծենք թէ արտասահմանի մէջ մեծցող նոր սերունդը քանի մը արուեստագէտ գրողներով կը խանդավառուի։ Հանդէպ-ներու մէջ կը լսէ Վարուժանէն, Թէքէ-եանէն ու Սիամանթոյէն, բայց այդ սահ-մանէն անդին չանցնիր իր հետաքրքրու-թիւնը։

Բարեբախտաբար գրականութեան պատ-մութեան բազմաթիւ գիրքեր պատրաս-տուած են վերջին տարիները, որոնց մէջ կը խօսուի Մխիթարեաններուն, Տէրո-յենցներուն, Մամուրեաններուն, Խ. Մի-սաքեաններուն, Զերազներուն, Շահազիզ-ներուն, Նալպանտեաններուն, Պատկան-եաններուն, Գ. Օտեաններուն, Ալիշան-ներու, Խրիմեաններուն եւ ուրիշներուն մասին, որոնք մեր մշակոյթի եւ գրակա-նութեան պատմութեան համար առաջ-նակարգ դեր կատարած են, եւ որոնց կեանքը, գրականութիւնը եւ հանրային գործունէութիւնը պէտք է տալ գրակա-նութեան պատմութիւններու մէջ, առանց «ընտրողական դրութեամբ» դուրս ձգելու եւ մոռացութեան մատնելու բազմաթիւ դէմքեր, ինչպէս այնքան յանդուգն եւ աննախընթաց կերպով կ'առաջարկէր յօդ-ուածագիրը։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆՈՐ ԻՇԽԱՆ ՄԸ Կ'ՈՒԶԵՆ...

Ֆրանսացի բանաստեղծներու շրջանա-կին մէջ մեծ իրարանցում կը տիրէ այս պահուս։

Ինչպէս յայտնի է, տակէ առաջ Ֆորժ-լէ-դ'Օ մէջ կատարուած ընտրութեան մը ընթացքին, Ֆրանսացի քերթողները ի-րենց մահացած «իշխան»ին՝ Ժիւլ Սիւ-փէրվիէլի տեղ «իշխան քերթողաց» հռչակեցին մեծանուն ակադեմական բա-նաստեղծ Ժան Քոքթօն։

Հիմա, սակայն, Ֆրանսացի բանաս-տեղծներու կազմակերպութիւնը, չեղեալ նկատելով նախկին ընտրութիւնը, կ'ուզէ նոր մը նշանակել իբրեւ «իշխան քերթո-ղաց»։

Նոր ընտրութիւնը ունի երկու կողմեր։ Մէկ կողմին գլուխը կը գտնուի բանաստեղծ Փիէռ Պէարն, իսկ անոր դի-մաց կանգնած են բանաստեղծ Ֆիլիփ Մաս եւ քերթողներու նախկին «իշխան»-ներէն Փոլ Ֆորի այրին։

Փիէռ Պէարնի ղեկավարած ընտրու-թեան մասնակցած են 530 բանաստեղծ-ներ, որոնց քուէարկութիւնը տուած է հետեւեալ արդիւնքները.—

Սէն-Ժոն Փերս շահած է առաջնու-թիւնը, ստանալով 96 ձայն։ Անմիջապէս ետք կուգան Ժան Քոքթօ (86 ձայն), Անտրէ Պրըթօն եւ Ժան Ֆոլլէն (երկուքն ալ 61 ձայն), Ֆիլիփ Շապանէքս (51 ձայն), Փաթրիս Լա Թուր տիւ Փէն (վեց ձայն) եւ Ժագ Փրեվէր (չորս ձայն)։

Միւս կողմէ, Ֆիլիփ Մաս հաղորդած է թէ ցարդ ստացած է 1600է աւելի պա-տասխաններ, որոնց արդիւնքը աչքառու առաջնութիւն մը կ'արձանագրէ Ժան Քոքթօյի անուան շուրջ։ Ֆիլիփ Մաս կ'աւելցնէ թէ իր ստացած պատասխան-ներէն միայն հազար հատը յայտնի են, իսկ մնացեալին եւ ամբողջական արդիւն-քը պիտի յայտարարէ շուտով։

Այս բոլորը, սակայն, բուռն հակաճա-ռութեան դուռ բացած են Փիէռ Պէարնի եւ Ֆիլիփ Մասի ղեկավարած խումբերու քերթողներուն միջեւ, որոնք բոլորն ալ ունին իրենց նախընտրած «իշխան»ը։

Եւ սակայն, վերջ ի վերջոյ, եկած են այն եզրակացութեան. թէ՝ տեւական ու մնայուն «իշխան» մը ունենալու համար պարտին կազմակերպել նոր ընտրութիւն մը։ Արդարեւ, այդ ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր մէկին, ի ներ-կայութեան այս անգամ պաշտօնական պետական ներկայացուցիչի մը, բառնա-լու համար բոլոր բսի-բսաները։

Որոշած են նոյնպէս որ այս վէճերը ար-գելք չըլլան իրենց աշխատանքներուն եւ Պառնասի կատարէն շարունակեն տեղալ իրենց ստեղծագործութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Գնալով՝ պատահեցին սայլերի, որ գա-լիս էին քաղաքից կամ գնում էին քաղաք, եւ եզները միշտ դատարկ էին լինում, գնացողները՝ բեռնուած, տանում էին գերաններ, նոր կտրած թաց գերաններ, միայն գերաններ... Այնուհետեւ, որոշ տարածութիւն անցնելուց յետոյ, պատա-հեցին նոր սայլերի, որ քար էին տանում քաղաք։ Եղաւ մի պահ, որ փախչողներից ոմանք ցանկացան բեռները դնել այդ սայլերի վրայ եւ քայլել նրանց հետ, բայց սայլերն այնքան դանդաղ էին շար-ժւում, որ վախեցան ուշ տեղ հասնեն, մանաւանդ որ օրը երեկոյանում էր, մու-թով մտնէին անծանօթ քաղաք՝ կը մնա-յին դուրսը։ Ու շտապեցին՝ քաղաք հաս-նել մթնել արեւմուտից առաջ։

Երբ շինականի տուած բլուրն անցան՝ յացուեց մի հարթ լեռնադաշտ, ուր նը-րանք ամէնից առաջ տեսան ցանքեր, ա-պա հատ-հատ այծեր, որ արածում էին մեկուսի, եւ ոչխարներ, որ արածում էին գրեթէ իրար կպած։ Քիչ յետոյ երեւացին նաեւ կովեր... Սրանք արդէն մօ-տիկ բնակութեան նշաններ էին։

Քաղաքն ուրեմն հեռու չէ, — ուրա-խացաւ Ծերունին եւ քիչ յետոյ տեսնելով կով արածող մի պառաւի, հետաքրքր-ուեց, թէ ո՞րտեղ է քաղաքը։

Ինչպէս քիչ առաջ պատահած շինակա-նը, այնպէս էլ այս պառաւը ձեռքը մեկ-նեց առաջ եւ ծոր տուեց.

— Է՜, ծուխը կը տեսնե՞ս... քաղաքի ծուխն է որ կայ...

Գնացին աչքերը այդ ծխին յառած։ Եւ քանի առաջ էին գնում՝ այնքան աւելի շատ էին պատահում այծեր ու կովեր, որ արածում էին մի կնոջ կամ մի երեխայի հսկողութեամբ։

Կովերը, մեծ խմբով մարդիկ տեսնե-լով, բարձրացնում էին ծանր գլուխները եւ սեւ զարմացած նայում անծանօթ-ներին, նրանց բեռներին։ Մի փոքր էլ ա-ռաջ գնալով՝ փախստականները նկատե-ցին տներ՝ իրար կողքի շարուած. մի քա-նիսից ծուխ էր բարձրանում, եւ ծուխը նրանց թւաց հարազատ ու գրաւիչ։

— Քաղաքը, քաղաքը, — բացականչե-ցին ոմանք։

Բայց զարմանալի բան. քաղաքը երե-ւաց թէ չէ՝ բոլորը մոռացան իրենց յոգ-նութիւնը, դրան փոխարէնից հետաքրքր-ութիւնը, աւա՜ն հետաքրքրութիւնը։ Առաջ գնալով՝ նախ լսեցին մարդկային ձայներ, բարձր ձայներ, որ կանչում էին իրար, կարգադրութիւններ անում. ապա տեսան տներ, որոնց միայն պատերն էին բարձրանում, եւ տակաւին կտուրծածք չունէին, եւ տներ, որ ծածկում էին. տեսան եւ կարճ պատեր, որոնց մօտն ու վրան աշխատում էին որմնադիրներ, նը-րանց սպասում էին այլ մարդիկ, որ քար էին հասցնում, կաւ էին շաղախում։ Տեղ տեղ աշխատում էին եւ կանայք... Դա, ինչպէս երեւում է, նոր շինուող թաղ էր։ Եւ հէնց այդտեղ տների արանքում, նը-րանք տեսան դարձեալ սայլեր, որ մի տեղ եղէգ, մի այլ տեղ քար ու գերաններ էին դատարկում։

— Սա՞ է ուրեմն նոր քաղաքը, — ա-սաց Ծերունին ինքն իրեն, ասես հիաս-թափուած։ Նա, որ եղել էր Հայոց միւս քաղաքներում, յիշեց, որ դա ընդարձակ չէր Վաղարշապատի պէս եւ ոչ էլ կանո-նաւոր Արտաշատի նման. տներն էլ մեծ չէին եւ ապա՝ քաղաքը բաց էր բոլոր կողմերից. չունէր ոչ պատ, ոչ պարիսպ։ Վերջին պարագան շատ զարմացրեց Ծե-րունուն. թագաւորական քաղաքը ինչպէս կարող է լինել անպարիսպ... Յիշելով սակայն, որ դա նոր է կառուցւում՝ հաշ-տուեց այդ երեւոյթի հետ։

Մի փոքր եւս առաջ գնալով՝ նրանք լը-սեցին մետաղեայ հնչարար, միօրինակ հնչիւններ, որ համաչափ տարածւում էին օդում։ Մինչեւ կը հարցնէին, թէ ինչ է դա — փողոցում երեւաց ուղտերի մի կա-րաւան, որ գալիս էր զանգակների ու բո-ժոժների ծորուն զնգոցով։ Բնակիչներից ոմանք, մանաւանդ երեխաները, աջ եւ ձախ կողմից հետեւում էին հետաքրքիր, ասես պարզելու, թէ ո՞ւր է գնում եւ ի՞նչ է տանում։ Իսկ ուղտերը, այդ ա-մէնին անտարբեր, երկար վզները ծռած, թռչունի աչքերով նայում էին տներից վեր, նայում էին հեռու հորիզոններին եւ քայլում փափուկ ոտքերով։

Կարաւանը տեսնելուն պէս փախստա-կանները կանգ առան եւ Թորգոմը հար-ցրեց մի տարեց մարդու, թէ ի՞նչ կարա-ւան է դա։ Եւ մարդը պատասխանեց անտարբեր։

— Է՜հ, կարաւան է ըշտա, կուգայ մեր քաղաք, կ'երթայ...

Այդտեղ պատահեց եւ մի քահանայ, որ երկար խուլ մօրուքով, զաւազանը ձեռ-քին կանգնել նայում էր մի շէնքի, որի կտուրը գերան էին բարձրացնում մի խումբ մարդիկ, թոկերը ձգելով։ Թոր-գոմը մօտեցաւ դրան եւ բարեւեց։

— Բարեւողջոյն, զաւակս, — ասաց քա-հանան պարուրող հայեացքը Թորգոմի դէմքին, ասես ուզում էր հասկանալ նը-րան առանց խօսքի։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Արմենակ Փափազեան եւ Յովհաննէս Թորոսեան ընտանիքները 50ական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, Տիկին Աստղիկ Նուրեանի մահուան քառասունքին առթիւ. (Մտանալ Յառաջէն)։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ե. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին ։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուս. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները անխտիր, այս Կիրակի (Հոկտ. 9), առաւօտ ժամը 10ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցը ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս — Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ ։
Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ջինուորական ծառայութենէ վերջ երիտասարդ վաճառորդ մը (վանտէօր) պոնեթըրիի համար որ կարգ քշելու իրաւունք ունենայ։ Դիմել՝

ETS, CHEDIK
285, Rue St. Denis, Paris — Tél. GUT. 62-80

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին ։
Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրֆլը Կաթոլիքի սրահը ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 11 OCTOBRE 1960

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8922 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, ԴՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4723

ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Վերջին մաս)

...ԱՅԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ ...ՓՈՔՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ...ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Արեւելագէտներու այս համագումարին մասնակցեցին մեծ թիւով խորհրդային արեւելագէտներ — Յիշենք ակադեմականներ՝ Կաֆուրովը, Օրբելին, Տիաքոնովը, Սթրուվին, Աւտիեւը, Մելիքշվիլին, Փիոթրովսկին, Շանիցէն, Զիբոսյան, Ս. Երեմեանը, Լ. Տուրնով, Ա. Ղարիբեանը, Գ. Կ. Ղափադարեանը, Լ. Ս. ...եանը եւ ուրիշներ: Արեւմուտքի ...ական արեւելագէտներէն, մեծ մասը ատողացողներ անձամբ ծանօթ ...ականներ, նշենք Սիրարփի Տէր–...եանը (Հարվըրտի համալսարան), Փրոֆ. Կ. Մորկենթիեռնին (Շը–..., Ուալթեր Բուլեն եւ Կ. Ք. Մէ–...ը Հոլանտայի համալսարանէն), Վ. ...ոպսկին (Քէմպրիճ), Ալպրիխտ Կէօ–... Նիւ Հավէն), Իկնէյս Կելպը (Շիկակօ), Թ. Տ. Գարնեթ (Լոնտոն), Հ. ...եր եւ Տ. Հինցէ (Հոլանտայի համալսարանէն), Ս. Ք. Զաթըրճի (Կալ–...թայի համալսարան), Տիփոն – Զո–..., Լ. Մասինեան, Ռ. Կերշման (բոլորն Փարիզ), Գ. Փուխա, Տ. Թառէք, ...Թիֆզա եւ Ց. Քլիմա (Փրակա), Լ. ...կիթ, Ս. Թէլեկտի եւ Կ. Մարտիշե (Պուտափեշտ) եւ ուրիշներ:

Յանձնախումբին աշխատանքները վերջացան Օգոստոս 16ին, երբ քուէարկուեցաւ որոշում մը: Ատորադրոյս նշմարած ...ով Արեւմուտքի լեզուագէտներու ...ութեան պակասը հայերէն լեզուի եւ պատմութեան մասին, խորդութիւն ...ու հետեւանքով չքննուեցան եւ ...ուեցան հայերէն լեզուի եւ ցեղա–...թեան հետ կապ ունեցող շարք մը ...ներ, եւ տեսնելով որ հետաքրք–...թեան այս պակասը կը բացատրուի ...ոպայի մէջ հայագիտութեան վերա–... մասնագիտական հրատարակու–...թեան մը չգոյութեամբ, ինչպէս էր «Ռը–... տէ Լ'Էթիւտ Արմէնիէն»ը, ...յա–...րութեան մէջ մասայ արեւմտեան եր–...ներու շարք մը հայկաբաններու հետ, ... առաջարկեցի խորհիլ լայն թեմա–...յով հրատարակութեան մը մասին, ...ը յանդակէ հայ լեզուի, պատմու–..., մշակոյթի, արուեստի եւ ցեղա–...թեան վերաբերեալ ուսումնասիրու–...ներ հին եւ արդիական ժամանակա–...ներէն: Նոյն այս թելադրութիւնը ... նաեւ Կովկասեան ուսումնասիրու–...ներու 13րդ յանձնախումբին նախա–...ութեան, որ ինծմէ խնդրեց այժմ ... հաւաքուած հայկաբաններուն ... բերել այս առաջարկը: Առաջար–...ը վերջանար այս գաղափարի իրակա–...ման համար կոչով մը, թելադրելով ... Հելլէլ, որ հայկական ուսումնա–...թիւններու վերաբերեալ հետաքրք–...թիւնը ամբողջովին անհրեւութացեալ ... մէջ:

...ակայի փրոֆէսէօրներէն Տուքթ. Եռ–... զօրավիգ կանգնեցաւ այս առա–..., ինչպէս նաեւ 13րդ յանձնա–...ին նախագահը Փրոֆ. Ս. Տ. Ե–... ու քարտուղարը, Երիտասարդ ... Կ. Ն. Եուզբաշեանը, որ ա–...կեց այս հրատարակութիւնը խմ–... համագումարի չորս լեզուներով՝ ..., Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ ...երէն (ԽՄԲ.— Իսկ հայերէ՞նը): ...րկը ընդունուեցաւ 13րդ յանձնա–...ին կողմէ եւ մտաւ կովկասագի–...թեան յանձնախումբի վերջնական ո–... մէջ: Առաջարկեցի, որ կազմա–... յանձնախումբին մէջ մտնէ, իր–... ռումանական պատուիրակութեան պետ՝ նախագահի հանգամանքով, ակադեմական Ալ. Կրասուր, Հունգարիոյ կողմէ՝ Փրոֆ. Եանոշ Հարմաթթա, Լեհաստանի կողմէ՝ Փրոֆ. Եոճեն Սլուշքեւիչ, Չեխոսլովաքիոյ կողմէ՝ Փրոֆ. Տոքթ. Եոլինչա: Փրոֆ. Ս. Տ. Երեմեան առաջարկեց, որ ես ալ մաս կազմեմ այս յանձնախումբին, որ հինգ երկիրներու ակադեմիաներու հովանաւորութեան տակ պիտի կազմակերպէ հանդէսին հրատարակութիւնը:

Օգոստոս 16ին յետմիջօրէին, լիագումար նիստին մէջ գոհունակութիւնը ունեցայ լսելու, որ համագումարի նախագահ Փրոֆ. Գ. Կ. Կաֆուրով համագումարի 2000 անդամներուն առջեւ քուէարկութեան դրաւ առաջարկս, որ իրեն փոխանցուած էր կովկասեան ուսումնասիրութիւններու յանձնախումբին կողմէ, եւ որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ համագումարի լիագումարին կողմէ:

Պէտք է ընդգծեմ նաեւ, որ համագումարի Օգոստոս 16ի այս լիագումար նիստին մէջ Իւնեսքոյի ներկայացուցիչը նշեց այս համագումարի կարեւորութիւնը՝ գլխաւոր ծրագրի մը իրականացման ճամբուն վրայ, այն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի ժողովուրդներու գործակցութիւնը, եւ գովաբանեց համագումարին հիանալի կազմակերպումը՝ մինչեւ անոր յետին մանրամասնութիւնները:

Օգոստոս 16ի երեկոյեան, համագումարի վարչութիւնը բոլոր անդամներուն համար սարքեց հոյակապ ընդունելութիւն մը Կրեմլինի սրահներուն մէջ, որոնց ճարտարապետական գեղեցկութիւնը, արժանիքները, պղինձէ դռները քանդակները արժանացան համագումարին բոլոր անդամներուն հիացման:

Համագումարին վարչութիւնը իւրաքանչիւր անդամի նուիրեց մետալ մը՝ իբրեւ համագումարի յիշատակ: Խորհրդային գիտնականներու կողմէ ներկայացուած հաղորդագրութիւնները տպագրուեցան ռուսերէն նաեւ օտար լեզուով մը, բաժնելու համար հետաքրքրուողներու: Համագումարին բազմաթիւ անդամներ մասնակցեցան զանազան զբօսապտոյտներու՝ երեք օր Լենինգրատի, վեց օր՝ Միջին Ասիոյ Թաշքենտ – Սամարքանտ – Պուխարա քաղաքներու, հինգ օր՝ Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ, զբօսապտոյտներ, որոնք կազմակերպուած էին բացառիկ պայմաններու մէջ եւ կարելիութիւն կը ստեղծէին տեսնելու Պուխարայի եւ Սամարքանդի պատմական յուշարձանները կամ Մցխեթա – Արմազիի (Վրաստան), Կարմիր Բլուրի եւ Արին–Բերդի (Հայաստան) պեղումները:

Նոյնպէս ժամերուն, համագումարի անդամները կարելիութիւն ունէին հանրակառքերով ձրի շրջագայութիւններ ընելու Մոսկուայի մէջ, այցելելու թանգարաններ՝ իւրաքանչիւր օրուան համար որոշուած յայտագրերու համաձայն: Ընդհանրապէս, այս համագումարին կազմակերպութիւնը — ոչ միայն գիտական տեսակէտէ, այլ եւ Մոսկուայի մէջ բնակութեան պայմաններու, երկու հազար անդամներու ամբողջ գործունէութեան հետ կապ ունեցող մանրամասնութիւններու նախատեսութեան տեսակէտէն — արժանացաւ բոլորին միահամուռ երախտագիտութեան՝ հանդէպ խորհրդային գիտնականներուն եւ կազմակերպիչներուն:

Կը փափաքինք վերստին հանդիպիլ մեր նոր բարեկամներուն՝ Արեւելագէտներու յառաջիկայ համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ 1963ին, Հնդկաստանի մէջ: Ամերիկահայ Ց. Քիւրտեան պէտք զգաց շնորհակալութիւն յայտնելու իր հայ պաշտօնակիցներուն: Ես ալ, նոյնպէս, իմ շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Հայաստանի գիտնականներուն՝ այն բարեկամութեան համար, որով անոնք զիս ընդունեցան իրենց մէջ, ինչպէս եւ ինծի հանդէպ ցոյց տրուած սիրոյն ու հիւրասիրութեան համար, որով անոնք ընդառաջ գացին այսօրուան Հայաստանի իրականութիւնները եւ հնադարեան Հայաստանի բացօթեայ թանգարանը կարելի եղածին չափ ճանչնալու իմ բաղձանքիս:

ՓՐՈՖ. ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՅԵԱՆՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Տօֆինէի վերադարձութենէն ետք, Սավուա խանդավառ ընդունելութիւն մը ապահովեց Զօր. տը Կոլի, որ այցելեց Աննըսի, Շամպերի, Փրէնժի, Քրիւզէյ, Սէն Ժիւլիէն Ան Ժընըվուա, Աննըմաս եւ Թոնոն:

Զօրավարը կրկին խօսեցաւ Ալժերիոյ մասին, թէ մտերմօրէն թէ պաշտօնապէս: Ալպերվիլի մէջ, քաղաքապետ մը ըսաւ.—«Ալժերիան, զօրավար, շատ կ'ուզէինք որ այդ կռիւներուն վերջը տեսնենք»: Եւ նախագահը պատասխանեց.— «Ո՞վ կ'ըսէք: Բայց ըսելը չի բաւեր: Ֆրանսական Ալժերիան պատրանք մըն է, իսկ ըսելը ըմբոստներուն ձեռքը տալ, այդ ալ չըլլար: Իմաստուն ճամբայ մը պէտք է եւ այդ՝ իմ սահմանած ճամբաս է»:

Պաշտօնական ճառերուն մէկուն մէջ, ըսաւ.— «Կը սխալին բոլոր անոնք որոնք Ալժերիոյ նման խնդրի մը համար կը գրգռեն կարծիքները ծայրայեղ լուծումներու մասին խօսելով: Կը խնդրեմ Ֆրանսացիներէն որ օգնեն ինծի եւ զօրավիգ կանգնին: Ըլլալու ուրիշ պատճառ չունիմ, գիտէք, եթէ ոչ ազգային անհրաժեշտ միութիւնը ներկայացնել: Ձեւով մը, ատոր խորհրդանիշը եւ երաշխաւորն եմ: Դէպքերը այդպէս ուզեցին: Այդ ծառայութիւնն է զոր կրնամ կատարել մնացած օրերուս ընթացքին, որոնք սակայն հաշուուած են»:

Մինչ տը Կոլ Փարիզ կը վերադառնար, վարչապետ Տըպրէ կը վերջացնէր Ատընաուըրի հետ ունեցած խօսակցութիւնները որոնք դժուարացած էին տը Կոլի Կըրնոպլի ճառին հետեւանքով: Ի վերջոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կը հաստատէր թէ երկու երկիրները համաձայնած էին:

Վարչապետ Տըպրէ վերադարձի օդանաւ առած պահուն ժպտելով, կը յայտարարէր լրագրողներուն.— «Պարոններ, կը ցաւիմ սակայն չեմ կրնար աղէտ մը հաղորդել»: Իր կարգին վարչապետ Ատընաուըր ըսած է.—«Գոհ եմ: Եւրոպայի եւ Ատլանտեան Ուխտի շուրջ մեր համաձայնութիւնը ամբողջական է» ու զանալով Տըպրէի «Մնաք բարով, Դեկտեմբերին Փարիզ կը տեսնուինք» աւելցուցած է:

Ո՞ւր է հիմնական տարակարծութիւնը: Ատընաուըր կ'ուզէ Ա) Պահպանել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ սերտ գործակցութիւնը, առանց սակայն, հրաժարելու Անգլիոյ բարեկամութենէն եւ գործակցութենէն: Բ) Պահպանել Ատլանտեան Ուխտը իր ներկայ ձեւին մէջ: Աւելին, զօրացնել կապը ուխտի մաս կազմող երկիրներուն միջեւ: Մ. Նահանգներու օժանդակութիւնը ապահովել: Համագործակցութիւն մը Մ. Նահանգներու եւ Եւրոպայի միջեւ: Տը Կոլ տարբեր կարծիք ունի այս մասին: Չընդունիր հայրենիքներէ գերիվեր Եւրոպա մը, ինչպէս ըսաւ Կրընոպլի մէջ, կ'ուզէ պահել ազգային դիմագիծը:

Միացեալ զեկոյցը, հրատարակուած խօսակցութեանց վաւերագրային, ցոյց կու տայ որ Ատընաուըր գոհացում առած է իր տեսակէտներուն մէջ: Արդարեւ Անգլիոյ գործակցութեան կապակցութեամբ զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ համաձայնութեան ձեւ պէտք է գտնել Հասարակաց Շուկայի անդամ երկիրներուն եւ ազատ փոխանակութեան գօտիի երկիրներուն միջեւ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Այս բոլորին կողքին կուսակցական երեք համագումարներ կը յայտնաբերէին թէ տը Կոլի քաղաքականութիւնը այլեւս չունի իր անթիւ կողմնակիցները: Արմատականներու մէկ թեւը՝ (Ֆելիքս Կայար) կ'անցնի ընդդիմադիր կողմը: Ալժերիոյ համար կ'ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները, կոչ կ'ընէ որ ձախերը միանան հիմնական հարցերու շուրջ, կը քննադատէ վարչաձեւը:

Արմատականներու հերձուածը սրուած անունն է հանրապետական կեդրոն (Ա. Մորիս), դէմ է ինքնորոշման Ալժերիոյ մէջ: Ժողովը խստօրէն կը դատապարտէ տը Կոլի վարչաձեւը «Ֆրանսան երբեք չէ ունեցած վարչաձեւ մը որ այսքան լրբութեամբ անտեսէ իր իսկ պարտադրած սկզբունքները», կ'ըսէ Պերնար Լաֆէ: Անտրէ Մառի կը շարունակէ.— «Եթէ Մեսմերը ըլլայի (բանակներու նախարար) տը Կոլին կ'արգիլէի Ալժերիա ոտք դնել»: Կը քննադատեն նաեւ տնտեսական եւ ընկերային քաղաքականութիւնը:

Ժողովրդական Շարժումին (էմ էռ Փէ) ազգային խորհուրդը իր կարգին վերապահութիւններ կը բազմացնէ: Համաձայն չեն Եւրոպայի համար ինչպէս նաեւ Ատլանտեան Ուխտի: Ձախողած կը նկատեն նաեւ տը Կոլի Ալժերիոյ քաղաքականութիւնը:

Կառի ընկերվարական շարքայիններուն առջեւ, Կի Մոլէ յայտարարեց.— «Ճիշդ չէ որ անպայման տը Կոլը պէտք է նկատել կամ իբրեւ անսխալական պապ մը, կամ Մաքիավել մը որ կ'ուզէ մեզ խաբել: Երրորդ ելք մը կայ, իմաստութեան ուղին որ մեզի կ'ըսէ թէ միայն մարդ մըն է, մեծ, անշուշտ բայց սխալական եւ որուն սխալները այնքան աւելի ծանր են որքան ինք մեծ է»:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 70ամեակը խանդավառութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ:

Փարիզի մէջ կը նախագահէր Ընկեր Աշոտ Իսահակեան, խօսեցաւ ընկեր Յովիկ Եղիազարեան:

Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ անդամակցութիւնը մերժուեցաւ, 10րդ անգամն ըլլալով: Մ. Նահանգները այս յաղթանակը շատ դժուարութեամբ ձեռք ձգեցին: Արդարեւ անցեալ տարի նոյն հարցի քննութիւնը կ'ուզէին 29 երկիրներ, իսկ այս անգամ անոնց թիւը՝ 34 էր: Դէմ՝ 42: Կարգ մը երկիրներ որ ցարդ դէմ կը քուէարկէին այս անգամ թեր քուէարկած են, իսկ կարգ մը երկիրներ ալ թէեւ դէմ քուէարկած են սակայն հասկցուցած են թէ վերջին անգամն է որ դէմ կը քուէարկեն: Խրուշչեւ լրագրողներուն դիտել տուած է թէ՝ «վերջ ի վերջոյ Ամերիկա պիտի պարտուի»: Յատկանշական է ափրիկեան նորակազմ պետութեանց քուէարկութիւնը՝ ձեռնպահ (22), սակայն անոնց մէկ մասը, «մեծ հաճոյք» պատճառած է Խրուշչեւի քուէարկելով համայնավարներուն հետ՝ Ղանա, Կինէ, Մալի, Նիկերիա, Սենեկալ: Երեք արեւմտեաններ ալ թեր քուէարկած էին՝ Իռլանտա, Նորվեկիա, Դանիա:

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարիներ առաջ չափահասներուն համար գրականութեան պատմութեան ամբողջական երկասիրութիւններ կը փնտռուէին, իսկ ուսանողներուն համար՝ համառօտ դասագիրքեր: Տրամադրելի ձեռնարկները շատ նախնական ծրագրով պատրաստուած էին: Հետզհետէ մէկէ աւելի աշխատուած գործերով այդ պահանջներուն գոհացում տուող հեղինակներ հրապարակ եկան: Հիմա սակայն բացասական վերաբերում ունեցող ձայն մը կը լսուի դժբախտաբար, որ արդի մեր ունեցած աննպաստ պայմաններուն մէջ իր նշանակութիւնն ունի եւ հակազդեցութիւնը կրնայ հետզհետէ մեծ համեմատութիւններու հասնիլ: Ուրեմն հազիւ թէ զգալի պակասներուն բաւարարութիւն կը տրուի, հիմա ալ կ'առաջարկուի «ընտրողական դրութեամբ» պատրաստել գրականութեան պատմութիւնները, եւ «քաջութիւնը ունենալ անկիւն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ» փնտռելու համար արուեստագէտ գրողները, քանի մը բանաստեղծներ միայն, իբրեւ թէ գրական միւս սեռերու մէջ արուեստագէտ գրողներ գոյութիւն չունենային: Իբրեւ թէ գրականութիւնը եւ գրական խնդիրները կերպասի, պանիրի կամ բանջարեղէնի պէս կշիռի վարնուէին: Բազմաթիւ դարաշրջաններու գրականութիւնը անարժէք կը յայտարարուի, որովհետեւ յօդուածագրին համաձայն այդ գրականութիւնը արուեստ նկատել հեռու է լրջութենէ...: Փոխանակ մեր ազգային մշակոյթի, մանաւանդ գրականութեան բոլոր գանձերով հպարտանալու եւ ժողովրդականացնելու:

Կարծուածէն շատ աւելի են այն երկասիրութիւնները, որոնք գրականութեան պատմութեան կալուածին մէջ կ'իյնան, եւ որոնցմէ ամէն մէկն իր ընթերցողներն ունի:

Երեւանի մէջ միջնակարգ դպրոցի ութերորդ եւ իններորդ դասարաններուն համար լոյս տեսած են 1949ին եւ 1954ին երկու հատորներ, «Հայ Գրականութեան պատմութիւն» խորագրով: Ուսանողներուն համար պատրաստուած այս դասագիրքերը չեն փնտռած արուեստագէտ գրողները միայն: Բացի խմբագիր Մ. Մկրեանէ, Հ. Մելիքեանէ եւ Էդ. Թոփչեանէ, Հայ գրականութեան պատմութեան առաջին հատորը պատրաստած են հինգ աշխատակիցներ, նիւթ ունենալով հայ ժողովրդական հին բանահիւսութիւնը, առասպել, դիւցազնութիւն եւ հին մատենագիրները: Հետզհետէ իրարու կը յաջորդեն հայ գրականութիւնը 10 – 12 դարերուն, ժողովրդական բանահիւսութիւնը, Սասունցի Դաւիթ եւ միջնադարեան մատենագիրներ: Հայ գրականութիւնը 17 – 18րդ դարերուն, 19րդ դարուն Խաչատուր Աբովեան եւ յաջորդները՝ Միքայէլ Նալպանտեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Սմբատ Շահազիզ, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան եւ Պետրոս Դուրեան:

Գրականութեան պատմութեան երկրորդ հատորին բովանդակութիւնը 1870–1890ի գրականութիւնն է, մինչեւ քսաներորդ դար, առանց անտեսելու կարեւոր դէպքերն ու գրական երեւոյթները:

Բարեբախտաբար չափահաս ընթերցողները նոյն կարեւորութեամբ նկատի առնուած են, որոնց համար լոյս տեսած են 1940ին Յովիկ Մելիքեանի խմբագրութեամբ «Գրական Ժառանգութեան» առաջին գիրքը, որուն մէջ կը խօսուի Միքայէլ Նալպանտեանի, Գէորգ Դոդոխեանի, Ղազարոս Աղայեանի, Վրթանէս Փափազեանի եւ Աղեքսանդր Ծատուրեանի մասին: Միւս հատորը քննադատ Արսէն Տէրտէրեանի «Հայ Կլասիկներ» տիտղոսով ընդարձակ հատորն է մինչեւ մեր օրերը:

Ինչպէս կը տեսնուի մեր չափահասները եւ ուսանողները այս գործերով կը ճանչնան ժամանակի կարեւոր դէմքերը, առանց խտրութեան:

Գրականութեան պատմութեան ուրիշ գործեր, ընդհանրապէս համառօտ, ժամանակի ընթացքին լոյս տեսած են, թէ արեւմտահայերուն եւ թէ Արեւելահայերուն մէջ, ինչպէս Հ. Գաթըրճեանի, Ստ. Պալասանեանի, Գ. Զարբհանալեանի, Մ. Չամչեանի, Լէոյի, Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի, Վ. Փափազեանի, Լ. Մանուէլեանի, Գ. Օզանեանի, Ա. Արփիարեանի, Հ. Ս. Երեմեանի, Հ. Աճառեանի, Յ. Մրմրեանի գրականութեան պատմութիւնները:

Յիշուած գործերէն աւելի ընդարձակ գործեր են, Ն. Աղբալեանի «Ներածութիւն գրականութեան»ը, Կ. Սասունիի պատմութիւն արդի արեւմտահայ գրականութիւնը եւ շարք մը դիմաստուերներ, ինչպէս Հ. Աստուրինը, Ա. Յարութիւնեանինը, Գ. Զօհրապի «Ծանօթ Դէմքեր»ը, Գ. Մխիթարեանի «Քառորդ դար գրականութիւն»ը, որոնք իբրեւ օժանդակ աշխատութիւններ են գրական դէմքերու ուսումնասիրութիւններու համար:

Սակայն չեմ կրնար առանց յիշատակելու անցնիլ քանի մը կարեւոր երկեր, որոնք պատիւ կը բերեն իրենց հեղինակներուն, գրականութեան պատմութեան հանդէպ իրենց ունեցած լրջութեան եւ կարեւորութեան համար:

Այդ հեղինակներէն առաջինն է Մ. Աբեղեան, «Հայոց հին գրականութեան պատմութեան» իր երկու հատորներով, Յ. Օշական «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» հինգ հատորներով, Լ. Շանթ իր «Ընդհանուր ակնարկ մը հայ բանահիւսութեան վրայ» գործով, Հ. Մ. Վ. Ճանաշեան իր «պատմութիւն արդի գրականութեան»ով, ինչպէս նաեւ Մ. Թէօլէօլեան «Դար մը գրականութեան» երկու հատորով, որ բացառաբար կենսագրական տողերէ եւ դատաստաններէ զատ, ամէն մէկ հեղինակէն կուտայ ընտրուած հատուածներ:

Յիշուած այս ձեռնարկները ընթերցանութեան առատ նիւթ կը մատակարարեն ընթերցողներուն, որոնք պիտի չգոհանային դպրոցական ձեռնարկներով, փնտռելու համար միայն արուեստի գործերը: Կ'արժէ քիչ մը աւելի մանրամասնել այս վերջինները:

Մ. Աբեղեանի «Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութիւնը», հեղինակին բանասիրական – ազգագրական ա՛յնքան թանկագին հրատարակութիւններէն ետք, անմոռանալի աշխատութիւնը պիտի մնայ վաստակաւոր հեղինակին, երկու ընդարձակ հատորներ, որոնց առաջին տպագրութիւնը Երեւան, իսկ երկրորդ տպագրութիւնը՝ Պէյրութ լոյս տեսաւ: Ա. հատորը 640 էջ, կը հասնի մինչեւ Ժ. դար, Գ. Նարեկացին, իսկ Բ. հատորը՝ ԺԱ. – ԺԸ. դարաշրջանի երեւնական թըւականները, 594 էջ:

Յ. Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» շարքէն լոյս տեսած են հինգ հատորներ: Շարքը պիտի բաղկանայ տասը հատորներէ: Առաջին գիրքը կը բովանդակէ մուտքին դատ, ընդհանուր խորհրդածութիւններ, ուր կը խօսուի հայ հոգիին, գրական յղացքին ու լեզուին, ընկերային վիճակին, քաղաքական եւ տնտեսական վիճակներուն, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ գրականութեան կրած ազդեցութիւններուն մասին: Նոյն հատորին երկրորդ մասը նուիրուած է Զարթօնքի սերունդի ութ յայտնի դէմքերուն, — Տէրոյենց Պատուելիին, Խաչատուր Միսաքեանին, Նիկողայոս Զօրայեանին, Նահապետ Ռուսինեանին, Յովհ. Հիսարեանին, Ստեփան Ոսկանին, Գր. Չիլինկիրեանին եւ Գրիգոր Օտեանին: Ճիշդ այն դէմքերուն մասին, որոնք իրենց հանրային գործունէութենէն անկախաբար, մեր գրականութեան համար ալ ունեցեր են իրենց գրական վաստակը: Չեմ խօսիր Յ. Օշականի Համապատկերներուն միւս հատորներուն մասին, Ռոմանթիկներ, Կրտսեր Ռոմանթիկներ, դէպի Իրապաշտներ եւ Իրապաշտներ, Արուեստագէտ Սերունդը ինչպէս նաեւ Սփիւռքի գրագէտները:

Լ. Շանթի աշխատութիւնը կը կոչուի «Ընդհանուր ակնարկ մը հայ բանահիւսութեան վրայ», ուր կը գտնենք հայ պատմութեան բոլոր դարաշրջաններ, հին անգիր բանահիւսութիւնը եւն.: Չորրորդ հատուածն արդէն նուիրուած է ժողովրդական ու անհատական ստեղծագործութեան: Միջին դարերու գրականութեան, արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրագէտներուն:

Անհաւասի այս մշակութային, ազգային հարստութիւնն է որ «բառին բովանդակ ու գործնական առումով, հարիւրին իննսուն համեմատութեամբ աւելորդ» կը գտնէ յօդուածագիր Մ. Հաճեան, եւ պէտք է կ'ըսէ, «Քաջութիւնը ունենալ անկիւն մը ձգելու բազմաթիւ անուններ...» քանի որ իբրեւ արուեստագէտ գրող գրեթէ ոչ մէկ արժանիք ցոյց տուած են ...»:

Յօդուածագրին խորհուրդ կուտանք ուսումնասիրել այդ [illegible] գրականութեան պատմութիւնները, ուր ամէն վաստակ եւ վաստակաւոր գուրգուրանքի առարկայ են: Եւ ոչ թէ չբացատրուած նորութեան մը հետեւելու համար, գրականութեան դարաւոր կալուածին կացինահար ընել կը փորձուի, քանի մը արուեստագէտ գրողներուն համար միայն: Բարեբախտաբար Մայր Հայրենիքին եւ արտասահմանի մէջ գրեթէ ամէն տարի բազմաթիւ գործեր լոյս կը տեսնեն, մոռցնել տալու համար քանի մը տասնեակ տարիներ առաջուան մեր զգացած դառնութիւնը եւ ցաւը: Այսօր գրականութեան պատմութեան, թէեւ յաճախ անհաւասար, գործեր իրարու կը յաջորդեն բարեբախտաբար եւ տակաւին պիտի յաջորդեն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԶՈՒԳԱԿՇԻՌ ԵՐԿՈՒ ՎԱՆՔԵՐՈՒ

Այս տարի, Յունիսի 17ին, ուխտաւոր եղայ Ստեփանոս Նախավկայի վանքին (Դարաշամբ): 1957ին մասնակցեցայ Ս. Թադէի ուխտագնացութեան (Արտազ): Ականատես եղայ երկու վանքերի ներկայ վիճակին: Ուսումնասիրեցի երկու վանքերի պատմական անցեալը:

Իրանի Հայութեան օգտակար լինելու դիտաւորութիւնից մղուած, վերոյիշեալ վանքերում հետաքրքրուողների համար, ստորեւ ուզում եմ, մի Զուգակշռի տակ, ցայտուն եւ սեղմ գծերով ներկայացնել վերոյիշեալ երկու հռչակաւոր սրբավայրերը:

Թադէի վանքը գտնւում է Վասպուրականի Արտազ գաւառում: Ներկայումս Ատրպատականի նահանգի Մակու գաւառի շրջանում, մերձ՝ Թրքական սահմանագլխին:

Հեռուից Արարատի շուքն է լինում իր հովանին եւ ակնարկը զօրավիգ:

Մօտից Աւարայրի Դաշտը եւ Տղմուտ գետը սրբազան վայրերն են հոգեթով ներշնչումի:

Ս. Նախավկայի վանքը գտնւում է Վասպուրականի նահանգի Նախիջեւանի գաւառի մօտիկ, Արաքս գետի ափին: Ռուսական սահմանագլուխ Ջուլֆա քաղաքից

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ժպիտը կը բաշխէր սրահին մէջ գտնուող իր բոլոր ծանօթներուն: Աւելի ուշ, այդ գիշեր սրահին մէջ գտնուող հանդիսատեսներէն մին յայտարարած է. «Այլեւս կին մը չէր ան, այլ ստուերն կնոջ մը, ազազուն ու թափանցիկ ...»:

1847ի սկիզբի օրերուն Մարիի հիւանդութիւնը սաստկացաւ: Ջերմը կը լափէր զինքը ժամերով: Զգայազիրկ կը մնար երկար ժամանակ, ապա, յանկարծակիօրէն կը շառագունէին այտերը եւ ապրելու տենչանքը կը համակէր իր բովանդակ էութիւնը:

Երբեմն իր պատուհանէն կը դիտէր ըսպիտակ ձիւնը որ կը ծածկէր փողոցներն ու սալայատակները:

Երբեմն անկողնէն ելլելով կը մօտենար իր գրասեղանին նամակ մը գրելու համար, եւ սակայն ամէն անգամուն ալ ուժերը կը դաւաճանէին իրեն:

Օրըստօրէ կը տկարանար եւ եկաւ ատեն մը ուր ամփոփուեցաւ գամուած մնալ անկողինին մէջ: Իր շնիկը՝ Թոմ շարունակ իր մօտն էր: Իմաստուն անասունը կարծես զգալով իր տիրուհիին գլխուն կախուած դաժան ճակատագիրը, հեծկլտուքներով կը լիզէր անոր ձեռքերը...: Մարի, քաղցրութեամբ կը շոյէր անասունը, իր միակ, իր հաւատարիմ ընկերը ...

Հակառակ կրակարանին մէջ ճարճատող կոճղերուն, շարունակ կը մսէր, եւ կը ստիպուէին զինքը ծածկել թանձր ծածկոցներով:

Տոքթ. Տավէն, չափազանց յուզուած, իւրաքանչիւր այցելութենէ եւ քննութենէ ետք, երկար ժամեր կը մնար հիւանդին քով, ձեռքը կ'առնէր իր ձեռքերուն մէջ եւ անոր կը խօսէր գալիք գարունին եւ ծաղիկներուն մասին: Յոյսը վերստին կը ծնէր Մարիի հոգիին խորը, կը սկսէր խօսիլ ու հետաքրքրուիլ նորաձեւութիւններու վերաբերմամբ եւ ծրագիրներ կը կազմէր յառաջիկայ ամառուան իր արդուզարդին համար:

Իր վերջին բարեկամը՝ Կոմս Քասթելան իր զինուորական պարտականութիւնը կատարելու համար մեկնած էր Աֆրիկէ եւ կը ծառայէր Զօր. Պուկոյի բանակին մէջ:

Կոմսէն ստացած նամակները Մարին կը տանէին երազներու աշխարհը: Կ'երեւակայէր արմաւենիները, վրաններ, պուրնուզներ եւ կը մտածէր այն բոլոր հմայական գեղերուն մասին զորս կը պատրաստէին ափրիկեցի կանայք ...

1847 Փետրուար մէկի առաւօտը, Մարի այնքան կը հազար որ գրեթէ շնչահեղձ պիտի ըլլար: Հիւանդը կորսնցուցած էր իր խօսելու կարողութիւնը: Տոքթ. Տավէն արիւն առաւ եւ Մարի սկսաւ շնչել մեղմօրէն:

Բժիշկը խորհուրդ տուաւ Մարիին այցելութիւնը ընդունիլ կրօնաւորի մը: Յօժարեցաւ: Բժիշկը անձամբ գնաց հրաւիրելու Սէն – Ռոշ եկեղեցւոյ քահանան, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու հասաւ հիւանդին քով:

Մտնելով Մարիի սենեակը, քահանան մնաց այնտեղ բաւական ատեն եւ խոստովանեցուց զայն:

Երբ կը մեկնէր, խոստովանահայրը ըսաւ հաւատարիմ սենեկապանուհիին՝ Քլոթիլտին.

— Տիկին Կոմսուհին իր բովանդակ կեանքը մեղանչելով անցուց, եւ սակայն կը մեռնի իբր ճշմարիտ քրիստոնեայ մը:

Քիչ յետոյ, կրօնաւորը վերադարձաւ, այս անգամ իր հետ ունենալով զգեստաւորուած դեռատի դպիր մը՝ ձեռքը խաչ մը բռնած, եւ լուսարարը՝ որ առջեւէն կը քալէր շարժելով իր ձեռքի փոքրիկ զանգակիկը:

Քահանան հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ՝ «Աստուած էր որ կուգար այցի մահամերձին...»:

Քլոթիլտ ծունկի եկաւ Մարիի սնարին քով եւ հոգեւոր հայրը սուրբ իւղով օծեց հիւանդին ոտքերը, ձեռքերը եւ ճակատը, ու ապա սկսաւ մրմնջել աղօթքներ ...

Ժամ մը ետք Մարի կը մտնէր տեսակ մը մահաքունի մէջ, որ կ'ընդհատուէր մերթ ընդ մերթ գիտակցութեան կայծով մը, որուն կը յաջորդէին պառանցանքի երկար պահեր:

Երկու օր մնաց մահաքունի մէջ, շարունակ զառանցելով: Փետրուար երեքին աւանդեց իր հոգին ...

Ազնիւ ու մեծահոգի բժիշկը յուշիկ կ'արտասուէր ...

Հիւանդին մարմինը ծածկեցին գամելիաներու կոյտի մը տակ ...

Կուրծքին վրայ զետեղեցին խաչը եւ իր երկու ձեռքերը միացուցին այդ խաչին վրայ ...

×

Մարի Տիւփլեսիի մահը մեծ աղմուկ հանեց այդ շրջանի Փարիզին մէջ: Ժամանակակից մը այդ առթիւ գրեց թէ՝ «Իրար անցաւ Փարիզը, անհոգ ու անկարեկիր այդ քաղաքը, որ իր մեռելները կը թաղէ եւ իսկոյն կը մոռնայ զանոնք տապանագիրով մը եւ իր ծխիկներուն մոխիրներով»:

Մեծ աղմուկ բարձրացաւ Փարիզի մէջ, հակառակ անոր որ քմահաճ այդ քաղաքը շատ դիւրութեամբ մոռացութեան կուտար իր տիրուհիները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Սուլթանը՝ Վոսփորի ալիքներուն մէջ կը դարձնէր իր հարէմի բոլոր հուրիները որոնցմէ ձանձրացած կ'ըլլար:

(7 Շար.)

...ափառն վեց ժամուան հեռաւորութեան ...այ :

...Վերեւից, Մազարթա բարձրաւանդը, ...ուից Արարատի եւ Նախիջեւանի ...ակերները լուսանկարած հաղորդում ...վանքին: Իսկ ցածից, Շամբի ձորից ...դի վեր վազխս է Արաքսի կարկաչը, ...որը, գեփիւռի թեւերով :

...Թաղէի վանքի ճանապարհը հեշտ է. ...երկի է կառքով գնալ Թաւրիզից Խոյ եւ ... Մակուի ճանապարհով, չհասնել ... ափից դէպի արեւմուտք մի քիչ ... ճանապարհներով եւ անա հեռ- ...ից կը տեսնէք Մենաւորը :

...Նախավկայի վանքը գնալու համար, ...է Թաւրիզից չուեկառքով ճամբոր- ... Ջուլֆա: Գնացքը գնում է չորս ժամ: ... Արաքսի ափով (ուրիշ ճանապարհ ...կայ) ընթանալ մինչեւ հասնէք ապառա- ...ժայռերի, այդտեղից բարձրանալ սա- ..., ապա դժուար ու վտանգաւոր վե- ...ներից եւ ժայռեղջներից յետոյ, ...ապաւէս երեւում է վանքը :

...Թաղէի վանքի դիրքը տափարակ, հարթ ... տեղ է, ձորի բերան: Երեք կող- ...ից շրջապատուած է լեռներով: Ձորի ...ի առուակի ջուրը, որ, վերեւ փոք- ... աղբիւրներից է գոյանում, ուխտա- ...որների գործածած միակ խմելու ջուրն է:

...Նախավկայի վանքի դիրքը, մի սարի ...ում Շամբի ձորերի եզերքում շր- ...ջապատուած ժայռերով: Վանքի մուտքի ... առաջ աստորէն հոսում է մի պաղ ...: Թաղէի վանքը ըստ աւանդու- ...թեան առաքելաշէն է: Որպէս Շիրիմ գե- ...րեզման Ս. Թադէոսի՝ յիշատակւում է Մ. ...Խորենացու, Զենոբ Գլակի եւ Թովմա Ար- ...ծրունու կողմից, ինչ որ հաստատում է ... գոյութիւն ունէր ութերորդ դարում:

...Նախավկայի վանքի հիմնադիրը, ըստ ...աւանդութեան եղել է Ս. Բարթողիմէոս ...առաքեալը: Ներքեւ Գարթեւ հայրապետը ... գործնում է թեմաւոր եւ վիճակա- ...որ.

...Աստուածատուր Ջուղայեցին, 1736 թուին, ...հաստատում է, որ ինքը տեսել եւ ընդօ- ...րինակել է 976 թուին գրուած մի կոն- ...դակ, որի մէջ յիշատակուած է վերեւ ...անունները :

...Թաղէի վանքը որպէս Աթոռ Արտազ ...գաւառի, Եւսեբիոսի պատմութեան մէջ ...յիշատակւում է մի պատմական նամա- ...կ որ գրուած է 254 թուին, ուղղուած ...Ներսէհան եպիսկոպոսին, տիտղո- ...սար Արտազ Աթոռին եւ եպիսկոպոս ...ընտրանի :

...Ըստ գտնուած եւ հրատարակուած մի ...պատմական պատառիկի, գրուած 649 ...թուին Նախավկայի վանքը յիշւում է որ- ...պէս Մազարթայ Ուխտ իր միաբանով : ...տասներորդ դարում, Թովմա Արծրունի ...գրում է, թէ Թաղէի վկայարանի մօտ, ...բնակւում, աղբում էր Գէորգ Եպիսկո- ...պոս Արծրունեանց: ԺԲ. դարում, Սա- ...մուէլ Անեցին, յիշում է, որ Թաղէի Ա- թոռակալը համամիտ է եղել Աղթամարի կաթողիկոսութեան :

Ըստ 976 թուին գրուած Աշոտ Ողորմած Հայոց թագաւորին Նուիրագրի եւ ըստ ԺԱ.—ԺԲ. դարին գրուած մի յիշատակագրութեան, Աշոտ Ողորմած թագաւորը Նախավկայի վանքի եկեղեցու շինողն է:

Թաղէի վանքի միաբանութեան հիմնադիր Առաջին Առաջնորդը, Կիլիկիոյ Կոստանդին Ա. կաթողիկոսից անուանում է Եպիսկոպոս: Կան պատմական ստոյգ վկայութիւններ :

Ըստ 976 թուին գրուած Խաչիկ Ա. Արշարունի Կաթողիկոսի կոնդակին, Նախավկայի վանքի շինութիւնը աւարտող, Միաբանութեան առաջին պատմական ծանօթ Առաջնորդը եւ Թեմի ու վիճակի եպիսկոպոսն է Բարզէն Արքեպիսկոպոսը :

Թաղէի վանքը եղել է թեմաւոր եւ վիճակաւոր: Արտազ գաւառի Առաջնորդական Թեմական Աթոռը եղել է վանքում: Ունեցել է ընդարձակ թեմ, մանաւանդ այն օրը, երբ ամբողջ Ատրպատականը յանձնուում է իրեն:

Նախավկայի վանքը աւելի ընդարձակ թեմ է ունեցել, իր իշխանութեան տակ կային չորս վանք: Իրեն թեմին էին պատկանում Նախիջեւան, Խոյ, Ղարաթափան, Մարանդ, Հին Ջուղան, Շամբ եւ այլն:

Թաղէի վանքի մասին 1246 թուից մինչեւ 1294 թիւը, ոչ մի պատմական յիշատակութիւն չկայ :

Նախավկայի վանքը 1173 թուին ծաղկած վիճակ է ունենում, իսկ 1173 թուից մինչեւ ԺԴ. դար, վանքի մասին բացարձակ լռութիւն են պահում յիշատակագրութիւնները :

1315 թուից, Թաղէի վանքը հռչակաւոր է: Առաջնորդն է տիեզերալոյս, աշխարհահռչակ Զաքարիա Եպիսկոպոս, իր դարու յայտնի դէմքերից մէկը, 1329 թուին վերանորոգողն է լինում Թաղէի վանքի, երկրաշարժից յետոյ :

Նախավկայի վանքն եւս ԺԴ. դարում, յուսրում՝ է զարգացումի մի շրջան, դառնում է հռչակաւոր եւ մեծանուն : Բայց չի յիշատակւում համբաւանոթ մի Առաջնորդի անուն :

Թաղէի վանքի Առաջնորդներից, Մեսրոպ Վարդապետ, 1359 թուին, ընտրւում է կաթողիկոս: Իսկ Գրիգոր եպիսկոպոս Մաղուեցին, նախ հակաթոռ եւ ապա էջմիածնի կաթողիկոս է լինում 1441 թուին:

Նախավկայի վանքից, Յակոբ Ջուղայեցին ընտրւում է էջմիածնի կաթողիկոս 1655 թուին :

Եթէ Թաղէի վանքը ունեցել է որպէս կարող, աչքառու Առաջնորդներ եւ վարդապետներ, Յովսէփ Վարդապետ, Տիրացու Եպիսկոպոս, Զաքարիա Եպիսկոպոս, Յովհաննէս Երզնկացի, Մեսրոպ Վարդապետ, Գրիգոր Եպիս. Մաղուեցի, Մկրտիչ Եպսկ., Իսահակ Եպսկ. Մաղուեցի, Սիմէօն Եպսկ.: Նախավկայի վանքն ունեցել է Բարզէն Եպիսկոպոս, Մխիթար Եպսկ., Մատթէոս Արք., Արիստակէս Վարդ. Շամբեցի, Շմաւոն Եպսկ., Յակոբ Վրդ. Ջուղայեցի, Միքայէլ Արք., Յակոբ Վրդ. Շամբեցի, Սարգիս Վ. Դաւիթեան :

Թաղէի վանքը շատ անգամներ գոհ է եղած երկրաշարժի, աւերումի, կողոպուտի: Վերաշինողներն են եղել՝ Յովսէփ Վրդ., որ նորոգում է եկեղեցին, շինում է վանքը եւ հիմնում է միաբանութիւն :

Նախավկայի վանքի շինութիւնը աւարտում է Բարզէն Եպս.: Ժամանակի ընթացքում, մատնւում է վխլուզումի: Երկար ժամանակ պարտքի տակ է մնում եւ կարիք է ունենում նորոգութեան :

Թաղէի վանքը երկրաշարժից կործանուելուց յետոյ, Զաքարիա Եպս. վերաշինում է եւ 1329 թուական կրող մի արձանագրութիւն գետեղում է եկեղեցու պատի մէջ:

Մկրտիչ Եպս. շինում է եկեղեցին 1653 թուին, եւ թողնում մի արձանագրութիւն իր անուան: Իսահակ Եպս. Մաղուեցին քայքայուած եկեղեցին շինում է հիմքից, նորոգում է 1664 թուին, բայց ոչ մի արձանագրութիւն չի թողնում :

Թաղէի վանքի վերջին շինարար եպիսկոպոսն եղել է Սիմէօն Եպս.: Ներկայ վանքում գտնուող բոլոր արձանագրութիւնները նրա անունով են: 1817 նորոգում է Առաջնորդարանը :

Նախավկայի վանքը հիմքից նորոգւում է Յակոբ Վ. Ջուղայեցին, բայց ոչ մի տեղ չի գնում արձանագրութիւն, բայց հազար սրբերի մասունքների քարի վրայ:

Գէորգ եւ Յոհան վարդապետները հանգանակութիւն են անում եւ նորոգում են վանքը, որովհետեւ քայքայուած վիճակում էր: Գալուստ վարդապետի օրով 1712 թուին, վանքը պարտք ունի, աղքատ է եւ նորոգութեան կարօտ: Նոյնպէս դարձեալ 1759 թուին Մուսայէլ Վրդ.ի օրով: Սարգիս Առաջնորդը 1820–1840 իր շինարար գործունէութիւնը քանդակել է մի երկար արձանագրութեամբ: Նրա անունով են նաեւ միւս արձանագրութիւնները :

Թաղէի վանքում բացի Առաջնորդից ապրել են մի եպիսկոպոս եւ քիչ թուով միաբաններ :

Նախավկայի վանքում, բացի Առաջնորդից ապրել են երբեմն 5 եպիսկոպոս, 17 միաբան վարդապետներ, սարկաւագներ, տիրացուներ, դպիրներ :

Թաղէի վանքը այցելել է Կիլիկիոյ Լեւոն Հայոց թագաւորը :

Նախավկայի վանքի կալուածները տուել է Աշոտ Ողորմած թագաւոր Հայոց, երբ եկել է Դարաշամբ իր զօրքով: Ինքն է շինել եկեղեցին: Նրա դուստրը Կոյս Հռիփսիմէն եւս այցելել է վանքը եւ նուիրատուութիւն արել :

Թէ Թաղէի եւ թէ Նախավկայի վանքերը արժէքաւոր գործեր չեն արտադրել : Երկուսն էլ Առաջնորդարան լինելով, իրենց գլխաւոր աշխատանքները կենտրոնացրել են աւելի թեմական եկեղեցական զբաղմունքների վրայ: Երկուսն էլ պատմական մեծ հռչակ ունեն եւ եկեղեցական ու նուիրապետական գնահատելի վաստակ :

Թաղէի վանքի եկեղեցին, իր ներկայ վիճակում, հոյակապ է: Ներսի մասը (հինն ու նորը) շատ պարզ է եւ անպաճոյճ: Դուրսը սրբատաշ քարերով է շինուած քանդակները, յիշատակարանները ԺԹ. դարու են: Երկու կաթողիկէները Հայոց պարզ ձեւով, սեւ եւ սպիտակ քարերից շինուած : Զանգակատուն չկայ, կիսատ է մնացել սկսուածը:

Նախավկայ վանքի եկեղեցին, աւելի փոքր է, միջակ մեծութիւն ունի : Ներսի մասն ունի իր ինքնուրոյն զարդաքանդակները, բեմը շրջապատուած է սեւ եւ սպիտակ մարմար քարերով: Պատերի վրայ նկարչութիւն կայ, թէեւ մեծ մասն արդէն ոչնչացած: Նախավկայի եկեղեցին կանանց վերաբերեալ մի վերնատուն ունի: Ընդհանուր առմամբ լաւ վիճակում է եկեղեցին :

Ունի երեք յարկանի գեղեցիկ զանգակատուն: Դրսի մասը շինուած է գեղեցկօրէն եւ ամուր հիմքերով, կարմիր եւ սպիտակ քարերով: Աւելի ճաշակաւոր են եւ նուրբ քանդակները :

Իսկ կաթողիկէն հայկական քանդակագործութեան մի գոհար է, ոչ մի բաղդատութիւն Թաղէի կաթողիկէների հետ: Կ'արժէ այցելել վանքը միայն այս կաթողիկէն տեսնելու համար :

Թաղէի վանքի յարկաբաժինը, բացի մի քանի խուցերից, ընդհանրապէս շատ խեղճ տեսք եւ վիճակ ունի :

Նախավկայի վանքը երկյարկանի, երեք յարկանի առանձին մի ընդարձակ շինութիւն է, որ պարունակում է Առաջնորդի եւ միաբանների քառասուն հատի չափ խուցեր, շատ լաւ եւ ներկայանալի վիճակում :

Երկու վանքերն էլ գրեթէ նոյն ձեւով չուրջ առ չուրջ պատսպարուած են բարձր ամրակուռ պարիսպով, որի չորս անկիւններում կան բրգաձեւ աշտարակներ, ինքնապաշտպանութեան համար :

Թաղէի վանքը մնացել է առանց միաբանի: Տարին մի անգամ իր տօնի օրը բազմաթիւ հայ ուխտաւորներ այցելում են Մենաւորին: Արդէն կազմակերպչական լաւ ճամբու մէջ մտած է Ուխտագնացութիւնը շնորհիւ Ատրպատականի Թեմական Խորհրդի գործունէութեան : Բարեզարդում, նորոգութիւններ, ամէն տարի կատարւում են, որքան կարելի է, շնորհիւ հայ ուխտաւորների առատաձեռն նուիրատուութեան :

Նախավկայի վանքը մնացել է անտէր, չունի ոչ մի ուխտաւոր: Կարծես լքուած եւ մոռացուած է իր ժողովրդից : Աչքը ճանապարհին, կարօտով սպասում է Առաջին Մեծ Ուխտագնացութեան :

ՄԱՆՈՒԷԼ Վ. ԲՈԼԱՏԵԱՆ

(16 եւ վերջ)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Էջմիածին կը գրէ Օգոստոսի թիւով .—

Օգոստոս 18ին, Հինգշաբթի, Երեւանի իր բնակարանին մէջ մեռաւ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանի նախկին վերատեսուչ Մարտիրոս Տէր – Ստեփանեան :

Ծնած էր 1894ին, Տէօրթ – Եոլ (Կիլիկիա): Ընտանիքը հողագործ: Մինչեւ 1908 կը յաճախէր իր ծննդավայրին նախակրթարանը, 1910ին կը մեկնի Պոլիս եւ կը մտնէ Պէզազեան վարժարան (Մաքրի Գիւղ), 1912ին՝ Պոլսոյ երկրաչափական վարժարանը: Ցետագային կը նուիրուի ուսուցչութեան (Ատանա, Տէօրթ – Եոլ, Օսմանիէ, Հաճըն, Մերսին, Աղեքսանտրէթ, Պէյրութ): 1946ին ընտանիքը կը մեկնի Հայաստան, ներգաղթի կարաւանով: 1951ին ինք եւս կը մեկնի Երեւան: 1954ին, կը նշանակուի Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ ու միաժամանակ Հոգեւոր Ճեմարանի վերատեսուչ մինչեւ 1956 :

Ըստ իր ցանկութեան, թաղուած է Գայիանէի վանքը:

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Նորե՞կ ես:

— Այո, հայր: Կ'ուզէի իմանալ ո՞ւր ... իջեւանում այստեղ նորեկները:

— Իջեւանել,— երկարեց քահանան ծո-...ւն ձայնով.— Նախ պիտի մտնես մատ-...ն, դաւակս, ապա իջեւանես, եւ դորա ...մար պիտի խնդրես անես քաղաքիս Շահ-...ապ իշխանին, կամ՝ նորա դպիր Երկար ...ւիթին:

— Իսկ ո՞ւր է կենում Շահապ իշխանը, ...պրուսակեց Թորգոմը, պատուած իր ու- ...ղեկիցներից, որ հեռուից լսում էին եր- ...կուսի հարց ու պատասխանը :

Քահանան մատը մեկնեց դէպի քաղաքի ...կենտրոնը :

—Ի՞երթաս հա այնտեղ: Երկու մեծ ...տուն կայ՝ մէկը սեւ, ընդարձակ, միւսը ...հերմակ ու բարձրիկ: Սեւը քաղաքիս ...իշխանն է, ճերմակը՝ Վարազ իշխանի ...թեանը,— ասաց քահանան եւ հարցրեց իր հերթին.— Իսկ դուք թագաւորի ծառանե՞ր էք, թէ ...

— Ծառաներ,— պատասխանեց Թորգոմը անորոշ, եւ, չկամենալով այլեւս ժամանակ կորցնել, քայլելու նշան արաւ իւրայիններին, եւ նրանք կապոցներով շարժուեցին առաջ, նոյնիսկ սովորականից արագ ու վստահ, որ գտել են վերջապէս այն, ինչ փնտռում են :

Հասնելով ճերմակ տունը, որ քարէ աստիճաններ ունէր եւ երկթեք սալածածկ տանիք, նրանք կանգ առան: Թորգոմն ուզեց նորից սուրալ, թէ դա իրօ՞ք կառավարիչ իշխանի տունն է, ու չուրջը նայեց. փողոցում եւ փոքրիկ այգիների բակերում երեւում էին հաւեր, հորթեր, փոած լաթեր եւ մի պառաւ, որ կերակրում էր թխսկանին իր ճուտերով:

— Մարէ, սա՞ է չահապ իշխանի տունը :

— Սա է, տղաս, սա է,— գլխով արաւ պառաւը:— Բայց հիմա իշխանը... Թորգոմը չլսեց պառաւի խօսքի շարունակութիւնը, ձեռքի կապոցը տուեց մօրը եւ քայլեց դէպի իշխանի տունը. ուղեկիցները տեղաւորուեցին փողոցի եզրին թափած գերանների վրայ եւ սպասեցին, թէ ինչ լուր կը բերի Թորգոմը: Իսկ Թորգոմը թեպէտ ամաչելով, բայց վստահ գնաց բարձրացաւ քարէ աստիճաններով եւ զգուշօրէն բախեց դուռը:

Դուրս եկաւ մի պատանի ծառայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես :

Լսելով Թորգոմի ցանկութիւնը՝ նա, առանց պատասխանելու, ներս գնաց, եւ քիչ յետոյ Թորգոմը լսեց.«Դաւիթ հայր, նորեկներ»... Դուռը նորից բացուեց եւ այս անգամ դուրս եկաւ սեւ կապոց հագած երկար մազերով ու ծաղկած մօրուքով մի մարդ: Նա սեւ կարճատես աչքերը յառեց Թորգոմի երեսը եւ, Թորգոմը, չգիտես ինչո՞ւ, շփոթուեց նրա այդ հայեացքից ու ձգուեց ակամայ :

— Նորե՞կ ես,— հարցրեց մարդը երկչոտ ձայնով :

— Հրամանքդ, իշխան :

Մարդը գլուխը տարուբերեց .

— Ես իշխան չեմ, տղաս: Ես Դաւիթ դպիրն եմ: Ո՞րտեղից է գալդ:

Թորգոմը տատանուեց՝ ճի՞շդն ասի, թէ ոչ, եւ ասաց .

— Արշարունեաց գաւառից: Բայց ես մենակ չեմ, տէր դպիր :

— Հապա քանի՞սն էք :

Երբ Թորգոմը յայտնեց իրենց թիւը, դպիրը հարցրեց .

— Իսկ ո՞ւր են :

— Թորգոմը մատնանիշ արաւ :

— Բարի է,— ասաց մարդը, գերաններին վրայ տեղաւորուածներին հաշուելուց յետոյ.— Այժմ եկ ձեզ գրենք մատեան:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ՍԵԼԻՄ ՍԱՐՓԵՐ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը մամուլի ասուլիս մը տուած է Անգարա վերադարձին եւ յայտարարած.— «Դիրք չենք փոխած Ալժերիոյ հարցին նկատմամբ: Պարզապէս, հիմա աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւինք այդ հարցին քան անցեալին: Աւանդական բարեկամութիւն մը ունինք Ֆրանսայի հանդէպ, բայց չենք ծածկեր նաեւ մեր համակրութիւնը Ալժերացիներուն արդար մաղթանքներուն եւ պահանջներուն համար»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՄԱՐԿԱՐԷԹ եւ ամուսինը «անորակելի մեղք» մը գործած են զոր խստօրէն կը քննադատէ Լոնտոնի պարբերաթերթ մը: Շաքար եւ պղպղպակ դրած են իրենց քրոջ զաւակներուն (իշխան Շարլ եւ իշխանուհի Ան) «ակռոջ օրը» այսինքն Կիրակի օր մը: Եւ թերթը կը գրէ. «Ինչ՝ օրինակ, այլեւս որեւէ պատճառ չկայ որ երկրին բոլոր երախաներն ալ նոյնը ընեն երբ արքայական երախաները նման օրինակ մը կուտան»: Խնդիրը շատ լուրջ հանգամանք առած է …:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՔԱԹԱՆԿԱՅԻ Քասայօ շրջանին մէջ ութ Եւրոպացիներ՝ մէկը կին, սարսափելի չարչարանքներու ենթարկուելէ վերջ սպաննուած են Պալիպա ցեղախումբի պատերազմիկներու կողմէ:

Այրի Տիկին Նուպար Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գարամֆիլեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարդերէսեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Փափազեան (Ամերիկա), Օր. Թագուհի Փափազեան, Օր. Լուիզ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Փափազեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան, Տիկին Զապէլ Հիւսիւմեան, Տիկին Աստղիկ Զաֆրաճեան, Տիկին Հերանուշ Պետրոսեան (Պուլկարիա), ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գարամֆիլեան, Դաւիթեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ռոտոսթոցի)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 8ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 8·45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Զիթունիի:

Կը խնդրուի ծնողներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր:

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14–ին: Նոյն օրը տեղի կ'ունենան նաեւ արձանագրութիւնները:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10·30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քառասնհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տէր եւ Տիկին Արլէն Փափազեան հարիւր Ն. Ֆ., Մարտիրոսեան ընտանիքէն (Փավիյօն սու Պուա) 50 Ն. Ֆ., Օր. Շաքէ Խաչատուրեանի եւ Պ. Գրիգոր Քիւրքճեանի նշանախօսութեան առիթով: Տիկին Վերոնիկ Զարզարեանէ յիշուն Ն. Ֆ. իր քրոջ մահուան առիթով: Տիկին Քէօլկերեան երեսուն Ն. Ֆ. Տիկին Մուրատ Գօյաճեանի մահուան Բ. տարելիցին առիթով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ուր հազար դիւցազներու նիզելոց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան
1914 – 1918 — 1939 – 1945

Ա. ՄԱՍ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Փլրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. պատարագ, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն եւ Արմէնիա երգչախումբի:

Երկու Համաշխարհային պատերազմներու եւ Ազատագրութեան զոհերուն համար:

ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՐԱՐԱՏԻ ՑԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ և ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ 42ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ:

Ի ներկայութեան Ֆրանսացի Զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու եւ Ֆրանսական Ռազմիկներու Ընդհ. Ընկերակցութեանց, իրենց դրօշակներով:

Պատարագէն վերջ Դրօշի պարգում, մասնակցութեամբ Զին. Նուագախումբի:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արենոյշները:

Կը խօսի ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Սպայ Պատուոյ Լեգէոնի եւ Պատուակալ Նախագահ Ռազմիկներու Միութեան:

Բ. ՄԱՍ.— Կէս օրէ վերջ ժամը 13ին, ֆրանքօ-հայկական ճաշ Շաթօ տէ Ֆլէօր սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ ԿԱՍԹՌՆ ՏԷՖԷՌԻ:

Ներկայ կ'ըլլան գնդ. Պերկաս, մարքիզուհի տը Ֆորեսթա, ծովակալ Պովիէօ, եւայլն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԱԼՊԱՐԵԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

Բազմաթիւ բարեկամներու եւ թաղեցիներու հարցումներուն ի պատասխան՝ պարտականութիւն կը համարիմ հրապարակաւ յայտարարել թէ 1959 Նոյեմբերի սկիզբէն ի վեր հարկադրաբար Վալպարէլէն տեղափոխուած եմ Պուլվ. Փէրիէ, 35 Րիւ Ֆրանսուազ Պրիօն, Մարսէյլ:

Այս առթիւ կը տեղեկացնեմ նաեւ թէ տեղւոյն Հողաբարձութեան եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան հաշիւները եւ գոյքերը իր ժամանակին օրինաւորապէս փոխանցած եմ օրուան վարչութիւններուն, Պ. Պ. Երուանդ Կէտիկեանի, Բիւզանդ Գույումճեանի, Վարդգէս Աբրահամեանի եւ Յարութիւն Յովակիմեանի համապատասխան ստացագիրներով:

ԱՍՏԻԿ ԱՇՃԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կոթոլիքի սրահը:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 12 OCTOBRE
1960

...րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8923 35ème ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4724

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՍԵՔՈՒ ԹՈՒՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

...որհրդային պատուիրակութեան անցեալ շաբթու տուած ընդունելութեան ընթացքին, ամերիկեան հեռատեսիլի կայանի մը ղեկավարներէն՝ Տ. Սըսքինտ Խրուշչեւի առաջարկած էր մաս կազմել իր «Թիքըն Էնտս» յայտագրին: «Հարցումները նախապէս կ'ուզեմ տեսնել» պայման դրած էր Խրուշչեւ: Ո՛չ, պատասխանած էր Ամերիկացին: Խրուշչեւ պահ մը մտածել ետք «լաւ կ'ընդունիմ» պատասխանած էր: Եւ Կիրակի, Խրուշչեւ հեռատեսիլին կը ներկայանար: Սակայն ինչպէս ...եւ, փորձած է քարոզչութիւն ընել եւ ամէն անգամ որ ամերիկացին նեղը դրած ինքը, Խրուշչեւ փորձած է խուսափիլ, ...մանակի պատասխաններով:

ՍԸՍՔԻՆՏ — Կարելի՞ կը գտնէք երկու երկիրներու միջեւ խօսակցութիւն մը երբ ...ամեն կը յայտարարէք թէ Ամերիկայի ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ բայց կառավարութիւնը աշխարհակալ եւ պատերազմասէր է:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ — Կը տեսնեմ թէ լաւ չէք ճանչնար մեր դրութիւնը: Մեզ մօտ ամէն բան յստակ է եւ պատասխանատու է ժողովուրդին առջեւ:

ՍԸՍՔԻՆՏ — Կը տեսնեմ թէ չէք պատասխաներ հարցումիս:

Խ. — Բանուոր եղած եմ, հայրս ալ բանուոր էր, մեծ հայրս գիւղացի: Բայց ...մեր վիճիլ թէ մեր երկու վարչաձեւերէն ո՞րը աւելի ժողովրդավար է:

Ամերիկացին կը պատասխանէ խօսքն ընդհատելով Թարգմանին. — Բարի եղէք ...որ խնդրոյ առարկայ չըրի խորհրդային վարչակարգը: Կ'ուզեմ միայն ըսել թէ ինչո՞ւ խնդրոյ առարկայ կ'ը... մեր պատերազմական կառավարութիւնը ժողովուրդը: Խրուշչեւ նորէն չի պատասխաներ այլ կ'ըսէ. — «Կը տեսնեմ թէ ...կառավարութեան շուրջ վիճաբանութիւն կ'ուզէք ստեղծել: Եթէ ձեր հարցումին պատասխանեմ պիտի ըսէք թէ ...ներքին խնդիրներուն միջամուխ կ'ըլլամ. Սըսքինտ կը փորձէ բան մը ըսել, սակայն Խրուշչեւ առանց ականջ կախելու կը շարունակէ. — «Անցեալ տարի հոս եկայ, տեսակցեցայ Այզընհաուըրի հետ, որու հետ խօսեցանք, ճաշեցինք եւ Այզընհաուըր ինծի «բարեկամս» կոչեց. ...մեկնեցայ վեհաժողովէն առաջ «Իւ 2»-ը ղրկեց...: Ամերիկացին կը բացատրէ ...այդ թռիչքները երկուստեք կատարուած լրտեսութեան մաս կը կազմեն եւ Այզընհաուըր հրաման տուաւ որ չէրկ... Տրամադի՞ր էք «Իւ 2»-ը մոռնալու ...էր Ցէ 47ի հարցը միջազգային իրաւարարութեան յանձնելու»: Խրուշչեւ կ'ա...րէ թէ ներքին խնդիր մըն է այդ, ...որ խորհրդային սահմանէն ներս ...առնուած է խնդրոյ առարկայ օդա...ւր. Վիճելի հարց մըն է կ'ըսէ ամերիկացին, մեր կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ միջազգային ջուրերու վրայ ...առնուած է: Ուրեմն լաւագոյնը միջազգային իրաւարարութեան մը յանձնելն է... Խրուշչեւ ոչ այս կ'ըսէ եւ ոչ ալ ...այլ կը սկսի Քոնկոյի մասին խօսիլ: Ամերիկացին կը պնդէ եւ վերջապէս Խրուշչեւ կը պատասխանէ ցիէբ:

ՍԸՍՔԻՆՏ — Կոմունիստ յայտարարեց ...թէ ամէն ժողովուրդ ինքնորոշման իրաւունք ունի: Կ'ուզէք ձեզի ընել, այս յայտարարութիւնը: Խրուշչեւ Ամերիկացիին ...դառնայ ու կը հարցնէ. — «Քանի՞ տարեկան էք»: Սըսքինտ — «39»: Խրուշչեւ — «Շատ երիտասարդ էք, ձեզմէ մեծ ...տարիներ ունիմ եւ կրնամ ձեզի ըսել որ պատմութիւն չէք գիտեր եւ կը խօսի 1917էն... Ամերիկացին կ'ընդմիջէ. — Ոչ անցեալի մասին է խօսքը, ոչ ալ լուսնի, եւ կ'առարկէի արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն: Խրուշչեւ արտնեղած է.

Բաւական տարիքոտ եմ ձեր հայրը ըլլալու համար, եւ դուք ալ կրնաք քաղաքավար ըլլալ: Ես լուսնին նայած չունիմ եւ քանի որ զիս հրաւիրած էք, յարգանքով խօսեցէք», եւ կը շարունակէ. — Եթէ ընկերվարական երկիրներու մասին կը խօսիք, իրենց ինքնիշխան կառավարութիւնները ունին: Գալով ձեր ակնարկութեան «գերի ազգերու», պատասխանի մը պատիւն իսկ չեմ ըներ: Ժամանակը եկած է որ այդ ալտոտութիւնները ջնջէք ձեր գլուխէն»:

Հարց ու պատասխանին մէջ խօսք կ'ըլլայ նաեւ Պերլինի հարցին մասին: «Նպատակ չունինք միջամտելու Արեւմտեան Պերլինի մէջ, եթէ կը փափաքին դրամատիրական վարչակարգի տակ ապրիլ, ազատ են: Ինչ կը վերաբերի հիւլէական պատերազմի մը հաւանականութեան, ի մասնաւորի Մ. Նահանգներու կողմէ ձեռնարկուած, Խրուշչեւ կը պատասխանէ թէ՝ համոզուած է որ Ամերիկա պատերազմ չուզեր»:

Այս ամէնը մէկ բան հաստատած է, եւ Ամերիկացիք համոզուած են որ Խորհրդ. Միութիւնը պատերազմ չուզեր.. եթէ իր բոլոր պայմանները ընդունուին: Խրուշչեւ վերջին անգամ կը խօսի ապազինման մասին եւ Մոսկուա կը մեկնի:

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՉԻՆ բարձր ներկայացուցիչ մը», որուն անունը ուրիշ ձեւով չէ տրուած տեսակցութիւն մը շնորհած է Համի Մեսսաաեռտյին ուր կը յայտնէ թէ «ծրագիր մը գոյութիւն ունէր որ Կոլը վար առնելու եւ տեղը ազգային եւ ընկերային վարչաձեւ մը հաստատելու»: Թերթը որ ծանօթ է իր հակաֆրանսական ըղղացումներուն համար վեց սիւնակի վրայ կը գնէ այս խորագիրը: Նոյն անձը բսած կ'ըլլայ նաեւ թէ եթէ Զօրավարը որեւէ բան ընէ Ալժերիան կորսնցնելու համար, ծրագիրը անմիջապէս պիտի գործադրուի: Այն ատեն, որ Կոլ, իր վարչաձեւը փրկելու համար իր վճռական զէնքը պիտի գործածէ, ազգային միութեան կառավարութիւն մը կազմել որ բաղկանայ բոլոր հոսանքներէ բացի՝ համայնավար եւ իւլթրա: Բայց անմիջապէս զօրավարներու խումբ մը իրեն պիտի ներկայանայ խորհուրդ տալով որ հրաժարի իշխանութենէն: Այս դիմումը կրնայ հրապարակային յայտարարութեան մը բնոյթը ստանալ եթէ որ Կոլ մերժէ բանակցիլ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարիչներու դատավարութիւնը կը սկսի Հոկտեմբեր 14-ին: Ամբաստանագիրը հրատարակուեցաւ: Երկու մասերէ կազմուած է, առաջինը ընդհանուր դատապարտութիւնն է նախկին վարչաձեւին, երկրորդը կարգ մը ամբաստանութիւններ կը մատնանշէ որոշ անձերու դէմ ինչպէս՝ Մենտերէս եւ Պայար: Մանրամասնութիւնները կուտանք յետագային:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը մէկուկէս միլիոն նոր ֆրանք փոխառեց Ֆրանսա, Լիբանանեան ուսանողական տան մը շինութեան համար:

ԻԶՄԻՐԻ մօտերը, Պիւլպիւրճայի գիւղին մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Մենտերէսի կողմնակիցներուն եւ Հալքեաններու միջեւ: Հինգ հոգի վիրաւորուած են: Ոստիկանութիւնը ձերբակալութիւններ կատարած է:

ՆԵՀՐՈՒ Աղնաուըրի հետ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցած է, Պոնի մէջ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է՝ զինաթափութիւն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԻՆ ՓԱՌԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դաշնակցութեան հմայքին եւ անոր գաղափարներու կենսունակութեան վկայ է վերապրել, Յրդ Թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր ութի երեկոյեան տեղի ունեցած, Կուսակցութեան եօթանասնամեակին նուիրուած հանդիսութեան փայլուն յաջողութիւնը:

Ներկայ էր խուռներամ բազմութիւն մը՝ արուարձաններէն եւ կեդրոնէն, ողջկոչելու համար Կուսակցութեան խաղները եւ պատմութիւնը որ անկասկած, իտէալն ու պատմութիւնն է հայ ժողովուրդին:

Օրուան նախագահը՝ ընկեր Աշոտ Խաչակեան բացման իր ճառին մէջ դիտել տուաւ թէ՝ կազմակերպութիւններու կեանքին մէջ, եօթանասուն տարին ծերութեան, ուստի ամլութեան նշան պէտք չէ նկատել, այլ՝ կենսունակութեան, ուստի աշխատանքի: Դաշնակցութեան հրապարակ դրած եւ պաշտպանած առաջադրանքները մեկին եւ յստակ են. — Ամբողջական Հայութիւն ամբողջական եւ ազատ հայրենիքի մը մէջ: Ցորչափ չեն իրականացած այս առաջադրանքները, որ ի դէպ իտէալն է բովանդակ հայ ժողովուրդին, Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ մնալ պատնէշին վրայ, ծառայելու համար հայ հայրենիքին եւ հայ ժողովուրդին: Դաշնակցութիւնը գաղափարի մը մարմնացումն է, իսկ գաղափարները յաւիտենական են, բռնատիրական վարչակարգերը ամէն միջոց ձեռք կ'առնեն արմատախիլ ընելու համար, ժողովուրդի հոգիէն, ազատութեան կրակը, ազատ ապրելու ձգտումը: Կարմիր բռնատիրութիւնը քայլ մը աւելի առաջ գացած է: Կը փորձէ հայ ժողովուրդի հոգիէն արմատախիլ ընել հայրենապաշտութեան զգացումը: Սակայն պարտուած է, քանի որ հայ համայնավարն իսկ, որ դեռ երէկ, քառասուն տարի առաջ կ'ուրանար եւ՛ հայրենիք, եւ՛ ազգային ամէն սրբութիւն, այսօր, քառասուն տարի ետք, կծու եւ թթու հայրենասէր մը դարձած է: Միջազգայնութենէ ճառողը, այսօր, հայրենասիրութեան գաղափարներու ջատագով եւ դրօշակիրը դարձած է: Այս իսկ ցոյց կուտայ Դաշնակցութեան քարոզած գաղափարներուն կենսունակութիւնը եւ այդ գաղափարներուն յաղթանակը: Յաղթականը Դաշնակցութիւնն է, պարտեալը Կրեմլինը:

Նախագահին առաջարկով, ներկաները յոտնկայս յարգեցին մեր ժողովրդական հերոսներուն յիշատակը.

Օրուան բանախօսն էր՝ ընկեր Ցոլիկ Եղիազարեան, որ յայտարարեց. — Դաշնակցութիւնը միշտ խանդավառ եւ խանդավառող եղած է ու անսկզբն պաշտպանը՝ հաւասարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան: Մեր յարգանքը կ'երթայ նախ այն երեք սուրբերուն, Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ, որոնք իրականութիւն դարձուցին երազ մը եւ ստեղծեցին ոսկեմատեան պատմութիւնով շքեղ ներկայ մը: Ապա յարգանք լուսապսակ այն բոլոր դէմքերուն, ռահվիրաներ, որոնք իրականութիւն դարձուցին հայ պետականութեան գոյութիւնը Սարդարապատով եւ Բաշ Ապարանով: Վերջապէս յարգանք անոնց որոնք դեռ երէկ մեզի հետ պատնէշի վրայ, այսօր օտար ցուրտ հողին յանձնուած են: Դաշնակցութեան պատմութիւնը կը նոյնանայ հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ, որովհետեւ Դաշնակցութեան իտէալը հայ ժողովուրդի սրտին եւ մտքին կը խօսի, ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի: Դաշնակցութիւնը եղաւ նաեւ այն միակ ուժը, որ կրցաւ մեր քաղաքական միտքը զարգացնել: Արդարեւ սարկական գոհնինձակով պարուրուած Հայը դարձաւ ազատութեան գաղափարի երկրպագու եւ հայրենի պետականութիւն մը ստեղծելու կողմնակից ու ջատագով: Ամէն բռնակալութիւն վախճան մը ունի. անմահ եւ յաւիտենական կը մնայ միայն ժողովուրդը, մեր ժողովուրդը՝ Մասիսի պէս անսասան: Միջազգային համայնավարութիւնը ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան դասեր կուտայ բովանդակ աշխարհին, ձայնասփիւռով եւ մամուլով, սակայն հարկ է յայտարարել թէ՝ աշխարհի ամէնէն գաղթատէր, ամէնէն բռնատէր երկիրը Խ. Միութիւնն է ու լաւ պիտի ըլլար, որ իր քարոզած սկզբունքները նախ ինք գործադրէր ազատութիւն շնորհելով այն բոլոր ազգերուն, որոնք կը տուայտին կարմիր աւարկու լուծին ներքեւ: Մարդիկ կան, միամիտներ անկասկած, որ կը յայտարարեն. — Հայաստան անկախ է, Հայաստան կը բարգաւաճի: Կարելի է՞ երեւակայել որ անկախ պետութիւն մը հրաժարի իր ազատ կամքով իր պապենական սեփականութիւնը եղող հողերէն: Փաստ է, անժխտելի փաստ, որ Երեւանի մէջ նստած հայ ղեկավար դէմքեր ձայն իսկ չեն հանած երբ Մոսկուա վաճառքի կը հանէր Կարսի, Սուրմալուի, Նախիջեւանի, Ղարաբաղի հայկական հողերը, ու նոյն Երեւանի հայ մարդիկը բողոքի արտայայտութիւն մըն իսկ չունեցան, երբ Խ. Միութեան արտաքին նախարարներ Թրքական հող նկատեցին Կարսն ու Արտահանը: Ինչ կը վերաբերի գիտական եւ շինարարական այն մեծ նուաճումներուն, որոնք տեղի ունեցած են ու կ'ունենան Հայաստանի մէջ, ամէնէն աւելի արդիւնք է հայրենիքի մեր եղբայրներուն աշխատանքի ոգիին, ձեռնհասութեան եւ տաղանդին: Հայն է եւ ոչ համայնավարութիւնը որ կը շինէ եւ կը զարգացնէ Հայաստանը: Ցարգանք հայ ժողովուրդի տաղանդին եւ աշխատանքի ընդունակութեան: Ցարգանք Հայաստանի մեր եղբայրներուն, որոնք քրտինքով ու նաեւ շատ անգամ արիւնով հայ հանճարին ցոլքերը ի յայտ կը բերեն հայրենիքին մէջ թէ այլուր:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր Եօթանասնամեակին առթիւ կը յայտարարէ անգամ մը եւս թէ, շրջապատուած հայ բովանդակ ժողովուրդով ու մանաւանդ երիտասարդ կենսունակ տարրերով, պիտի շարունակէ պայքարիլ ի խնդիր հայ ժողովուրդի դարաւոր իտէալներու իրագործման, այն է՝

Հայաստանը՝ հայկական:
Հայաստանը՝ Հայերուն:
Հայաստանը՝ անկախ:

Ցետոյ խօսեցաւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը, որ երիտասարդութեան անունով յարգանքի խօսք ընելէ ետք երեք կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, յայտարարեց թէ ինչպէս անցեալին, այսօր եւս, հայ ազգայնասէր երիտասարդութիւնը հաւատարիմ պահակը կ'ուզէ մնալ իրեն ժառանգ տրուած ազգային իտէալներուն եւ առաջադրանքներուն: Երիտասարդութիւնը Դաշնակցութեան կողքին է:

Ցաջող էր գեղարուեստական բաժինը: Արտասանեցին Օր. Գարոյեան եւ ընկեր Հայկչեան, առաջինը Թումանեանի «Հին Օրհնէրգը», երկրորդը՝ «Հայկը»: Մեներգեց՝ Աւ. Յովսէփեան: Դաշնակի վրայ նուագեց Գաբէն եւ Շոփէնէն կտորներ, Օր. Փարչեան: Կովկասեան եւ հայկական պարեր՝ Օր. Թարոն եւ Սթէֆան Վասէօր: Թ. Օսմանճեան նուագեց ձեռնադաշնակի վրայ: Խօսնակի պաշտօնը վարեց՝ ընկեր Ե. Գրիգորեան:

Կէս գիշերէն ետք ներկաները պարեցին եւ երգեցին մինչեւ լոյս:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Համայնավար գաղափարախօսութեան համաձայն, ինքնուրոյն ազգութիւնները եւ անոնց աշխարհագրական հայրենիքները հետեւանք են պատմական որոշ շրջանի մը։ Կամ աւելի որոշ, դրամատիրական կարգերու ծնունդ ըլլալով, ինքնաբերաբար, դատապարտուած են անխուսափելի կորստեան, երբ դրամատիրական կարգերու վերջնական խորտակումով, համայնավարութիւնը միանգամ ընդ միշտ, եւ վճռական կերպով յաղթանակած կ'ըլլայ համայն աշխարհի մէջ։ Հետեւաբար, միջազգային համայնավարութեան, կամ համոզումով իրական համայնավար անհատի մը համար, այսօրուան ինքնուրոյն ազգերու գոյութիւնը կամ անոնց սեփական հայրենիքները, իբրեւ անցողակի կամ ժամանակաւոր բնոյթ կրող երեւոյթներ, այնքան ալ շահագրգռութիւն արթնցնող բացառիկ պարագայ մը չեն ներկայացներ անոնց համար, տրուած ըլլալով որ, ժամանակի ընթացքին, ուշ կամ կանուխ, երկուքն ալ դատապարտուած են անհետանալու պատմութեան ասպարէզէն՝ միաձուլուելով հանուր մարդկութեան եւ անոր ապագայ ընդհանրական հայրենիքին մէջ՝ որ պիտի ըլլայ համայն տիեզերքը։

Թէ ի՞նչ ձեւ, կամ պետական ինչպիսի՜ կառուցուածք պիտի ունենայ բոլշեւիկեան երեւակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունեցող այս նոր աշխարհը, այդ մասին աւելորդ կը նկատենք խօսիլ, համոզուած ըլլալով որ, իւրաքանչիւր անհատ իր սեփական դատողութեամբ, կրնայ որոշ գաղափար մը կազմել այդ մասին։ Սակայն, բատ երեւոյթին, բաբելոնեան աշտարակաշինութեան խառնակութենէն տարբեր բան մը պիտի չըլլայ բոլշեւիկներու երեւակայած այս նոր աշխարհը եւ նոր մարդկութիւնը։

Համայնավարական այս տխրաւոր տեսակէտին դէմ՝ իր ամբողջ էութեամբ կը ծառանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Մեր համեստ կարծիքով, արդար է այս ընդվզումը, որովհետեւ, Դաշնակցութեան տեսակէտով, ինքնուրոյն ազգերու եւ անոնց սեփական հայրենիքներու գոյութիւնը արդիւնք է պատմական դարաւոր անցեալի հոլովոյթի մը, եւ իբր այդպիսին, անոնք կը ներկայացնեն յաւիտենական վերացոյն արժէքներ։ Հետեւաբար, ինքնուրոյն ազգերը՝ ամէն գիւրութիւն եւ իրաւունք պէտք է վայելեն, ամէն կարգի առանձնաշնորհներ պէտք է ունենան ոչ միայն իրենց հաւաքական գոյութիւնը անխափան եւ անարգել շարունակելու, այլ եւ անհրաժեշտ միջոցները պէտք է տրուին, իրենց ազգային անհատականութեան յատուկ գիծերը զարգացնելու։ Այս բոլորին հետ, ինքնուրոյն ազգերուն հնարաւորութիւններ պէտք է տրուին, իրենց հայրենիքի աշխարհագրական սահմանները պաշտպանելու եւ անոր ամբողջականութիւնը անձեռնմխելի դարձնելու արտաքին, թշնամի կամ օտար յարձակումներու եւ պատահական ոտնձգութիւններու դէմ։

Ահա, այս հիմնական մտահոգութիւններէն առաջնորդուած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, մօտաւորապէս 70 տարիներէ ի վեր, ջատագոված է Հայութեան ազգային ինքնուրոյնութեան պահպանումը եւ զարգացումը, միեւնոյն ատեն, բանիւ թէ գործով, երբեք չէ վարանած իր քաղաքական եւ ռազմական ամբողջ ուժերը արամադրելու հայ հայրենիքի սահմաններու ամբողջացման։ Այլ խօսքով, առանց դոյզն սակարկութեան, Դաշնակցութիւնը իր ամբողջ եռանդն ու զոհաբերութեան կամեցողութիւնը ի սպաս դրած է հայ ժողովուրդին՝ աշխատելով իրականացնել անոր գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկը՝ այն է, ամբողջական Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ։

Սակայն, նախապատմական ժամանակներու զուգակցութեամբ կարծէք, Դաշնակցութեան այս դրական գաղափարներուն, այս բարի ու ազգաշէն առաջադրութիւններուն հակընդդէմ, աւելի քան 40 տարիներէ ի վեր, միշտ ցցուած է բոլշեւիզմը՝ որ իբր չարութեան գաղափարի մարմնացում, տասնամեակներէ ի վեր աշխատած է խափանել Դաշնակցութեան բարի գործը, ի դերեւ հանել անոր կատարած դրական, ազգօգուտ աշխատանքները։

Ինչքան որ հաւատք եւ մոլեռանդութիւն դրած է Դաշնակցութիւնը Հայութեան ազգային հաւաքականութեան սիւները ամուր հիմերու վրայ դնելու, Հայութեան ազգային ինքնուրոյն գոյութիւնը պահելու, անոր պատմական հայրենիքի հողերը իրար միացնելու եւ ամբողջական Հայաստան ստեղծելու նախաձեռնութեամբ, դժբախտաբար, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի՝ չարանենգ մոլեռանդութիւն ցուցաբերած է բոլշեւիզմը՝ իր չար նպատակներուն եւ բացասական վնասակար քայլերուն մէջ, Հայ ժողովուրդի ընդհանուր հաւաքականութեան եւ ազգային բարեկեցութեան մարզին մէջ, Դաշնակցութեան դրական աշխատանքները եւ ապագայ ձեռնարկներն ու առաջադրութիւնները ձախողութեան մատնելու կամ ի դերեւ հանելով, չէզոքացնելու չարախինդ ցանկութեամբ։

Ակամայ այս յոռետես եզրակացութեան յանգեցանք, աչքի առջեւ բերելով այն զաւալից, խորդաբեր եւ բացայայտօրէն վնասակար քաղաքականութիւնը՝ որ, բոլշեւիզմը որդեգրեց առ հասարակ հայ ժողովուրդին եւ հայ դատին նկատմամբ, Հայոց պատմութեան մէկ բախտորոշ եւ ճակատագրական շրջանին, եւ որ, հակառակ տասնամեակներու թաւալումին, այսօր ալ անխափան կը շարունակուի առանց որեւէ փոփոխութիւն կրած ըլլալու դոյզն հաւանականութեան։

Արդէն այս ընդհանրացումները լոկ երեւակայական մտքի արդիւնք չըլլան, եւ դէպքերն ու իրողութիւնները, ըլլան պարզ, հասկնալի եւ յստակ բոլորին համար, կարեւոր կամ անհրաժեշտ կը նկատենք փակագիծ մը բանալ այստեղ։

Արդ՝ բոլշեւիկեան պարքերուն եւ միջավայրին լուսաւոր անձերուն համար, երբեք զարմանալի չի թուիր, եթէ բոլշեւիզմը, քաղաքական՝ կամ, այլ նպատակներով մղած պայքարի ընթացքին, իր հետապնդած նպատակները յաջողութեամբ պսակելու, կամ՝ գաղափարական հակառակորդը լռեցնելու եւ զայն վերջնականապէս զինաթափ ընելու նախատեսութեամբ, չարամտաբար եւ կանխամտածուած կերպով, դիմած է ստախօսութեան, կեղծիքի եւ խարդախութեան քաղաքականութեան։ Կամ, աւելի պարզ եւ հասկնալի լեզուով, կանգ չէ առած կիրարկելու գաղափարական գողութեան անպատուաբեր միջոցը՝ անշուշտ, համաձայն ներկայացած պարագաներուն եւ պայմաններուն։

Գողութեան ճամբաները իր հետեւորդներուն սորվեցուցած է առաջին անգամ ինքը՝ բոլշեւիզմին գաղափարախօսը, մտաւոր անոնց մատակարարողը, ուսուցիչը, տեսաբանը, եւ միեւնոյն ատեն, պատմութեան ամենամեծ պատեհապաշտը՝ Լենինը, որ սոցիալիստ յեղափոխականներէն գողնալով, գործադրութեան դրաւ անոնց հողային ծրագիրը, քաղաքաշխարհը այս կերպով, ապշութեան մատնելու աստիճան։ Այս բացայայտ գողութեան, կամ անպատուաբեր արարքին համար, ժամանակին, երբ հաշիւ պահանջուեցաւ Լենինէ՝ այս վերջինը՝ առանց այլեւայլի, անպատկառութեամբ, հետեւեալ պատասխանը տուաւ, արդարացնելու համար իր կատարած անթոյլատրելի արարքը։

«Էս–Էրներէն մենք առինք այդ ծրագիրը, նախ՝ անոր համար՝ որպէսզի յաղթենք իրենց, երկրորդ։ Առինք ու գործադրեցինք՝ փորձառաբար անոր անպէտքութեանը մէջ սոսս գիւղացիութիւնը համոզելու համար» («Ռեւոլիւցիոննա Ռոսիա», տես, Վ. Չերնովի յօդուածը, 1923, թիւ 28–29, էջ 8), ինչպէս նաեւ Վ. Նաւասարդեանի, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», 1919, Գահիրէ, էջ 43։

Տ. ԹԱԳՈՒԲԵԱՆ

(1 Շար.)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երիտասարդութիւնը, ռեւէ ժողովուրդի համար, ուժ է, հարստութիւն եւ ապագայ։

Երբ խօսում ենք երիտասարդութեան մասին, մենակ թիւը չէ, որ նկատի ունենք, այլեւ՝ որակը։

Հարուստ են, ուժեղ այն ազգերը, որոնք ունեն բարձրորակ երիտասարդութիւն, այսինքն առողջ, կրթուած եւ որ ամէնից կարեւորն է, նկարագիր ու իտէալ ունեցող երիտասարդութիւն։

Ազգային տեսակէտով, այս վերջին որակըն, ճակատագրական նշանակութիւն ունի։

Որովհետեւ երիտասարդութեան նկարագիրն ու իտէալականութիւնն է, որ պիտի երաշխաւորէ տուեալ ժողովրդի ապագան, նրա ձգտումների իրականացումը։

Առանց իտէալի եւ առանց բարձր նկարագրի տէր երիտասարդութեան, չկայ թռիչք ազգային իմաստով։ Այդ կարգի երիտասարդութիւնը պիտի ծառայի միայն համբաւքին, որ կարող է վերածուել գրեչ, անդոյն, անկերպարան զանգուածի, մանաւանդ, երբ ապրում է այդպիսի աննպաստ պայմաններում, ինչպիսին մերն է։

Առարկութիւնների տեղիք չտալու համար, ասենք, ճիշդ է որ համբաւքն եւս արժէք ունի, մանաւանդ մեզ պէս ժողովուրդների համար, թուով փոքր ու ցրուած, բայց յարաբերական է այդ արժէքը։

Ինչ օգուտ հոծ թուով երիտասարդներից, որոնք իտէալ չունեն, ձգտում չունեն, նկարագիր չունեն … եւ հեշտութեամբ կարող են փաշխուել, ուծանալ, կորչել, ազգային իմաստով։

Մեր պատմութիւնը նման զանգուածների օրինակներ շատ ունի իր գիրկում։

Ո՞ւր կորան հարիւր հազարաւոր մեր չէն, բարգաւաճ գաղութները՝ Արեւմտեան Եւրոպայում։

Քանի իտէալ ունէր յիշեալ գաղութների հայ երիտասարդութիւնը, քանի կը տէր յարգել ու յարգել տալ ինքզինքը ազգային իմաստով, նա ապրեց եւ փարթամացաւ։

"ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆ"ԻՆ

ԱՂԵԽԱՐՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզը դեղանի պչրուհիին յիշատակին ընծայեց ափսոսանքի զգացումներով սոլզուած պատիւներ։

Մարի մահէն երեք շաբաթ ետք, 24 Փետրուարին, եւ երեք օր շարունակ, տեղի ունեցաւ անոր բովանդակ ինչքերուն աճուրդով վաճառումը։

Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը խուժեց այդ աճուրդին վայրը։ Հարուստն ու աղքատը հաւասարապէս կը փափաքին յիշատակ մը ունենալ համբաւաւոր Մարի Տիւփլեսիէն։

Այդ շրջանի բարոյախօսները գործի գլուխ անցան, մասնաւորապէս անգլիացի մեծ գրագէտը Տիքընս, որ այդ տարին Փարիզի հիւրն էր։ Անիկա իր բարեկամին Կոմս տ'Օրսէի գրեց հետեւեալ նամակը.

«Փարիզը մինչեւ իր աղն ու ծուծը ինքզինքը հակառակելու վրայ է այս միջոցին։ Քանի մը օրէ ի վեր բոլոր քաղաքական, գեղարուեստական եւ վաճառականական հարցերը լքուած են լրագիրներուն կողմէն։ Ամէն բան կը չքանայ աւելի բարձր կարեւորութիւն ունեցող պատահարի մը առջեւ։Այդ պատահարը մահն է կիսաշխարհիկներու շրջանակին փոքրիկ կազմող կնոջ մը՝ հռչակաւոր Մարի Տիւփլեսիէն։ Այս Մարի Տիւփլեսին ամէնէն փայլուն, ամէնէն անհաւասարակշիռ ու խոլ կեանք մը ապրելէ ետք իր ետին ձգած թանկագին կահ կարասիներ, թանկարժէք զոհարեղէններ եւ հեշտասէր գիւ արդուզարդերու հաւաքածոյ մը …»։

Ձեռն օր տեւող աճուրդին, Պուլվար Մատըլէնի 11 թիւ տունը խուժեցին ամէն դասակարգի մարդիկ, այր թէ կին, ոմանք հետաքրքրութենէ տարուած, ուրիշներ չահարեր առուտուր մը ընելու կանխամտածութեամբ։

Ալեքսանդր Տիւմա ալ հոն էր եւ գնեց այն մարգարտեայ մանեակը որ ատենօք նուիրած էր իր սիրականին …

×

Որովհետեւ, Ալեքսանդր Տիւմա նոյն ժամանակին վերադարձած էր, ներկայ գտնուելու համար աճուրդին։

Մարին իր կեանքին մէջ կարճ ժամանակ մը միայն գրուած էր, եւ սակայն Ալեքսանդր չէր մոռցած զայն։

1847, Փետրուար 10ին, Մարիի յուղարկաւորութենէն հինգ օր ետք, երբ իր հօր եւ անոր գրչեղբայր ու աշխատակից Օկիւսթ Մաքէի հետ կը վերադառնար Ալժերիայէն, Մարսիլիոյ մէջ իմացաւ Մարիի մահը։ Ալժերիոյ մէջ տեղեկացած էր թէ իր նախկին սիրուհիին վիճակը զգալիօրէն ծանրացած էր։ Ինքն նամակ մըն էր գրած անոր, գզջում էր յայտնած եւ սակայն այդ նամակը անպատասխանի մնացած էր։

Կը թուի թէ Ալեքսանդր չափազանց ազդուած էր տեղեկանալով թէ այն էակը որ ինք տասնըմէկ ամիս շարունակ սիրած էր խանդակաթ սիրով մը, այժմ կը հանգչէր գերեզմանի մը ցուրտ հողին տակ։

Անապարանօք Մարսիլիայէն մեկնած էր Փարիզ եւ ուղղակի դիմած էր Պուլվար Մատըլէնի ծանօթ տունը, որուն պատերուն ետին թաղնուած էին իրեն համար այնքա՜ն քաղցր յիշատակներ …

Եւ հոն, աճուրդին մասնակցելով և գնելով իր կողմէ Մարիին նուիրուած մարգարտեայ մանեակը, կը վերադառնար իր տունը, կը փակուէր հոն ու կը խոկար իր կորսուած սիրոյն վրայ, ոգեկոչելով Մարի Տիւփլեսիի մելամաղձոտ ու տրտմաթախիծ դէմքը …

×

Հինգ ամիսներէ ի վեր, Մոնմարթրի գերեզմանատունը Կոմս Փերրկոյի ծախքով շինուած շիրիմին մէջ կը հանգչէր Մարի Տիւփլեսի, երբ Ալեքսանդր Տիւմա Որդի իր հօր բնակարանը՝ Համբաւաւոր Վիլլա Մեաենիս տուած մէկ այցելութենէն կը վերադառնար, կանգ առաւ Սէն–Ժերմէնի անտառին մէջ գտնուող «Սպիտակ ձին» հիւրանոցը, եւ վճռեց քանի մը օր անցընել այնտեղ։

Ինչպէս կը յիշէն ընթերցողները, Ալեքսանդր Տիւմա Որդի Մարի Տիւփլեսիի իր հանդիպումին առաջին օրը, Վարիէթէ թատրոնը երթալէ առաջ, իր Բարեկամին՝ Էօժէն Տէժազէի հետ նոյն այդ անտառին մէջ ձիավարած էր կողք կողքի։

Եւ աւելի վերջը, իր սիրական Մարիին հետ բազմաթիւ անգամներ շրջագայած էր թեւանցուկ եւ գիրկընդխառն, նոյն այդ անտառին սաղարթախիտ ծառերուն հովանիին ներքեւ։

Վայրը եւ այդ քաղցր յիշատակները, յանկարծ երիտասարդ գրագէտին մտքին մէջ ծագեցուցին չքնաղ գաղափար մը։

Մտաւ հիւրանոցէն ներս ծայրատեսչեան յուզուած եւ աչքերը արտասուալից։

Նստեցաւ սեղանին առջեւ եւ առանց վէհեր՝ հինգ օրէն գրեց իր համբաւաւոր «Գամելիազարդ Տիկինը», որ չորս տարի ետք թատերգութեան վերածուելով, հերոսուհին՝ Մարկրիթ Կոթիէի անունով պիտի անմահացնէր անունը Մարի Տիւփլեսին։

Դար մը եւ աւելի է անցած Մարի Տիւփլեսիի մահէն ի վեր, եւ սակայն մինչեւ այսօր, աշխարհի բոլոր անկիւններէ, բազմաթիւ լեզուներով կը ներկայացուի «Գամելիազարդ Տիկինը», որուն հերոսուհին՝ Մարկրիթ Կոթիէի միջոցով ամէն անգամ կ'ոգեկոչուի Մարի Տիւփլեսիի քաղցր յիշատակը։

Եւ մինչեւ այսօր, սակաւ են այն անձեր որոնք ամէն Մեռելոցի կ'այցելեն Մոնմարթրի գերեզմանատունը, ծաղկեփունջ մը զետեղելու համար բարախտ Մարի Տիւփլեսիի հողաթումբին վրայ։

Այդ ուխտագնացութիւնները պիտի շարունակուին ամէն տարի եւ Մարի Տիւփլեսիի անունը քանդակուած պիտի մնայ դարերու անմահութեան կոթողին վրայ այնքան ժամանակ, որքան պիտի ապրի մարդկութիւնը։

(8 եւ վերջ)

Իսկ երբ դարձաւ գաղափարապաշտ, ապրեց միայն առօրեայ անձնական հոգսերով, փոշիացաւ անյայտացաւ պատմութեան թատերաբեմից :

Բարեբախտաբար այդպէս չի եղել միշտ եւ ամէն տեղ։ Մեր ժողովուրդը դարաշրջանների իր պատմութեան ընթացքին, եղել է հարուստ՝ իր երիտասարդութեամբ :

Չի ունեցել շատ բան, ինչ որ ունեցել են ուրիշները։ Բայց ունեցել է նկարագրով ու խոյանքներով օժտուած, ընտիր երիտասարդութիւն :

Հայոց պատմութիւնը, գոյն, ընթացք ու բովանդակութիւն է ստացել, հայ երիտասարդութեան ջանքերի ու զոհողութիւնների շնորհիւ :

Անշուշտ հնարաւոր չէ, մի ակնարկում մէկիկ մէկիկ թուարկել բոլոր փաստերը։ Բաւական է յիշել միայն Հայոց պատմութեան սկիզբը եւ վերջին հարիւրամեակի մեր պատմութիւնը :

Եւ գուցէ մեր ազգային մշակութային վերածնութեան ամէնից արժէքաւոր ու գործօն դէմքերը հազիւ 20-25 տարեկան էին, երբ գործի անցան :

Մեր պատմութեան մէջ, ընկերային, քաղաքական, ռազմական կամ մշակութային գծով, մեծագոյն գործեր իրականացնողները տղաներ էին :

Ներսէս Մեծը դեռատի էր, երբ խուզեց իր խոպոպները եւ Իսրայէլ Օրին 20-ամեայ, երբ պտտում էր բովանդակ աշխարհը՝ ի խնդիր իր ազգի ազատութեան :

Քրիստափորը մեռաւ, հազիւ բոլորած իր կեանքի չորս տասնամեակը :

Թորգէնը, Իշխանը, Արամը, Բաբգէն Սիւնին եւ միւսները 20 – 22 տարեկան երիտասարդներ էին, երբ հերոսական դրուագներով զարդարում էին մեր պատմութեան առեղծն էջերը:

Պատահական չէր, որ տարբեր լինի այսօր եւ վաղը, երբ նորէն հարուստ ենք երիտասարդութեամբ :

Երէկուան համեմատութեամբ շատ աւելի հարուստ՝ որոշ տեսակէտով :

Հիանում է մարդ ի տես այդ երիտասարդութեան, առողջ, կայտառ, պատրաստուած :

Երէկ մատների վրայ էինք հաշւում մեր համալսարանական երիտասարդներին, այսօր հազարաւորներ են նրանք :

Երէկ որպէս իրական արժէք՝ այս կամ այն մարզում, հազիւ էինք հանդիպում մի քանի անունների միջազգային մարզում : Այսօր բազմաթարբեր կարեւոր թերթերի մէջ, կը կարդաք հարիւրաւոր հայ անուններ, որոնք փայլում են արուեստի, գրականութեան, շարժանկարի, երաժշտութեան, գիտութեան մարզերում

Մեծ մասամբ երիտասարդներ .

Հոյակապ հարստութեան յաւակնոտ տէրերն են դրանք, ցեղային ներուժ կարողականութիւնը, որ առկայ է մինչեւ այսօր ու ցոլում, տեղի ու պարագայի համեմատ :

Մեր երիտասարդութիւնն այսօր եւս իր ձգտումներն ունի, յառաջդիմելու բուռն ցանկութիւն, նորանոր նուաճումների տենչանք՝ կեանքի բոլոր մարզերում :

Բայց ազգային տեսակէտով խոչալի թերութիւն ունի, դաստիարակութեան պակասներ :

Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, առանց խորանալու նաեւ պատճառների մէջ, կամ մեղադրելու սեւէ մէկին, մենք նշում ենք փաստը միայն :

Մեր մամուլը անվերջ ահազանգ է հնչեցնում այդ մասին, յատկապէս սփիւռքի որոշ շրջանների համար: Տարեցներն ու պատկան մարմինները հանդիպում են մեծ, յաճախ անյաղթահարելի դժուարութիւնների, մեր երիտասարդութեան առողջ դաստիարակութեան խնդրում եւ ձեռք առնուած միջոցները յաճախ մնում են անհետեւանք

Ներկայ դէպքում այդ խօսքերը չեն մեր զբաղումի առարկան, այլ ինքը, մեր երիտասարդութիւնը՝ որպէս ներքին բովանդակութիւն, որպէս ապագայ՝ ազգային իմաստով :

Ասացինք ունենք պատրաստուած, լուրջ երիտասարդութիւն, բայց պատրաստուածութիւնը ենթադրում է նաեւ որոշ գիտակցականութիւն՝ անհատի մէջ :

Եթէ գիտակցականը նեղմիտ է եւ դառնում է միայն անհատական խնդիրների շուրջ, կորցնում է իր հասարակական արժէքը :

Մեր երիտասարդութեան գիտակցութեան մէջ, պիտի տեղաւորուի, արմատ նետի ու ուռճանայ ազգայինը եւ հանդիսանայ նրա գերագոյն խթանը :

Արտասահմանի պայմաններում դժուարութիւններ շատ ունենք, որոնց հակակշռումը՝ մեծապէս պայմանաւորուած է մեր ընտանիքների գիտակցական մօտեցումով եւ երիտասարդութեան կեցուածքով :

Երիտասարդութիւնն ինքը պիտի դառնայ նախաձեռնողը եւ ընթացք տայ այն բոլորին, որոնք պիտի նպաստեն իր առնական նկարագրին եւ խոյանքին, իր գիտակցական մօտեցումով օժանդակի տարրերին, որ ցանկանում են օգտակար հանդիսանալ :

Պիտի ծանօթանայ ազգային արժէքներին, իր ժողովուրդի պատմութեանն ու մշակոյթին ու ապրի նրանց խոյանքներով, հպարտանայ :

Այդ խոյանքների ժառանգակիցն է ինքը, նրանցով է հարուստ եւ արժէքաւոր :

Այնտեղ է ձեւաւորուած ու ամփոփուած Հայութեան խոյանքը, յաւերժական Հայութիւն՝ բարդուած ու ազատ :

Այդ խոյանքների իրականացմամբ է, որ պիտի իրականանայ երջանկութիւնը :

Այդ խոյանքների իւրացումով, խորացումով եւ փոխանցումով միայն պիտի արժէքաւորուի ինքը եւ դառնայ կերտիչը՝ Հայութեան ապագայի :

Հայութիւն որ ինքն է :

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պուքրէշի «Ինֆորմացիա» թերթին մէջ կը կարդանք .—

«Ներկայիս, Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ կան աւելի քան 17.000 յառաջացած տարիքով անձեր : Վիճակագրութիւններու համաձայն, իւրաքանչիւր հարիւր բնակիչի վրայ մէկ հոգի կ'ապրի աւելի քան ութսուն տարի: Հինգ հազար Հայեր հասած են 100 – 135 տարեկանի: Յառաջացած տարիքի հասած անձերու թիւը բացառապէս մեծ է բարձր լեռնային շրջաններու մէջ, ուր միջին տոկոսը, 50 առ հարիւր, աւելի է քան երկրին միւս շրջաններուն մէջ:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

«Սով. Հայաստան»էն կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ մեռած է Սեպտեմբեր 22ին, մեծ դերասան Արմէն Գուլակեան: Ծնած էր Թիֆլիս, 1899ին: 1922ին Մոսկուա մեկնած է թատերական կրթութիւն ստանալու համար: 1927ին Երեւան կը հաստատուի ու ինքզինք կը նուիրէ հայ թատրոնի բեմադրութեան արուեստին : Ծանօթ են իր բարձրարժէք բեմադրութիւններէն «Պեպօ»ն, «Քանդուած օջախը», «Ցիկլամոյի ամուսնութիւնը եւն.»: «Անուշ», «Արշակ Բ.», «Իվան Սուսանին», «Այտա», «Քարմէն» եւայլն: Շարք մը թատերգութիւններու հեղինակ է՝ «Աբշալոյս», «Գանձ», «Օրեր» եւայլն:

Նոյնպէս «Սով. Հայաստան»էն կ'իմանանք թէ ծանր հիւանդութենէ ետք վախճանած է յայտնի մանկավարժ եւ գիտութեան վաստակաւոր գործիչ Փրոֆ. Արշաւիր Շաւարշեան :

Ծնած էր 1884ին: Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը աւարտելէ ետք Լայպցիկ կը մեկնի եւ մանկավարժութեան կը հետեւի : 1914ին հայրենիք կը վերադառնայ ու կը նուիրուի մատաղ սերունդի դաստիարակութեան : Այս ճիւղին մէջ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է: Իր գրչին կը պատկանին բազմաթիւ գիտական մանկավարժական ուսումնասիրութիւններ, մենագրութիւններ, ժողովածուներ, դասագիրքեր եւ յօդուածներ :

3000 ՏԱՐԻ ՋՈՒՐԻՆ ՏԱԿ

Քանի մը տարի առաջ, երբ Սեւանի ջուրերը քաշուեցան, հնախոյզները յատակէն երեւան հանեցին հին քաղաքի մը մնացորդները: Գտնուեցան բնակարաններ, ամրացուած պատերու մնացորդներ, որոնք ծառայած են տեղւոյն բնակչութեան պաշտպանութեան, անագապղինձէ եւ ոսկիէ նախշեր, տնային գործածութեան առարկաներ, զէնքեր ու պատերազմական կառքեր: Այս բոլորը մօտ 3000 տարի ջուրին տակ մնացած էին: Վերջերս, յաջողուած է ճշդել քաղաքին անունը: Գտնուած է ժայռ մը, որ յայտնաբերուած քաղաքին հեռու չէ, եւ որուն վրայ Ըրդ (Ք. Ա.) դարու բեւեռագիր արձանագրութիւն մը կար : Արձանագրութիւնը կարդալով հասկցած են թէ քաղաքը կը կոչուէր Թիքունի: Հինէն ի վեր յայտնի էր այս քաղաքին գոյութիւնը հին Հայաստանի մէջ, սակայն անծանօթ կը մնար վայրը :

ՏԻՐՈՒՆԻ

■

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆՍ — Սեպտ. 17ին, Մխիթար Պետրոսեան կնքեց իր մահկանացուն իր տունին մէջ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք: Հանգուցեալը Վասպուրականի Ցռօստ գաւառի Լեսկ գիւղէն էր: Վասպուրականի հերոսամարտին ժամանակ (1915) իր տասնեակ զինքով մասնակցած է Գիւսնոց եւ Գրդանից գիւղերու կռիւներուն: Ետոյ անցած է Կեդրոն, կռուած է մինչեւ յաղթանակ :

1918ին արձանագրուած էր կամաւոր ձիաւոր, եւ ուղարկուած էր Սարու: Ետոյ Վասպուրականցիներուն բախտը բաժնելով, Սալմաստ, Ուրմիա, մինչեւ Համադան: Երկար երկիր թափառական, ի վերջոյ հաստատուեցաւ այստեղ, ուր փակեց իր աչքերը հայրենիքին կարօտը իր սրտին մէջ: Հանգիստ քեզ, սիրելի ընկեր Մխիթար :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՈՒԼԱՆԵԱՆ

ՊՏՈՒՂ ՉՈՐՑՆԵԼՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Եղեգնաձորի մէջ պտուղ չորցնելու գործարան մը շինուած է: Պտուղները կտրելու եւ չորցնելու յատուկ մեքենաներ զետեղուած են: Օրական արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 3500–4000 քիլօ: Եղանակի ընթացքին՝ 1500–2000 թոն պտուղ կարելի պիտի ըլլայ չորցնել: Նոր գործարանը լաւ կահաւորուած պահեստ մը ունի :

ԹԵԹԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ուժ կը տրուի թեթեւ արդիւնաբերութեան զարգացման: Երեւանի մէջ կը գործեն բուրդի, կերպասի եւ մետաքսի գործարաններ: Լենինականի մէջ հիւսուածեղէնի, Հոկտեմբերեան եւ Արտաշատի մէջ բանբակ զտող երկու գործարան՝ մթերման կայաններու իրենց ցանցով եւ չորացման – զտման բաժիններով: Լենինականի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ մանածագործութեան, իսկ Կիրովականի մէջ գորգի գործարաններ եւ այլ ձեռնարկութիւններ : Այս ձեւի գործարաններ կան նաեւ Կամոյի, Գորիսի եւ Ստեփանաւանի մէջ:

Հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութիւնը ամէն տարի կ'իւրացնէ գործուածքներու նոր տեսակներ: Ներկայիս կ'արտադրէ 40է աւելի գործուածքի տեսակներ եւ 106 ձեւի հիւսուածեղէն եւ զուլպայ: Զարգանալու վրայ է կաշիի եւ կօշիկի արդիւնաբերութիւնը :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Երբ Թորգոմը հետեւեց նրան՝ մարդը մենակի պատի խորշից վերցրեց մագաղաթեայ մի մեծ մատեան, որի թերթերը այնքան կարծր էին, որ բարակ տախտակների պէս բաժանւում էին իրարից : Նստելով մի հաստատուն կլոր աթոռի՝ դրեց նախ թեւի մը օղակ հանեցրդանից ու անցրեց գլուխը, որ երկար մազերը թափուեն աչքերի վրայ, ապա մատեանը ծնկանը դնելով, սկսեց մի առ մի գրել եկողների անունը, եւ, իւրաքանչիւր անուն գրելիս՝ հարցնում էր. «ո՞վ է, ... է, երիտասարդ, ամուսնացա՞ծ է, երեխայ ունի՞»... Պատասխանները առաջ գրւում էր «երիտասարդ, ամուսնացած»... Երբ հերթը եկաւ Թորգոմին եւ դպիրը լսեց, որ նա ամուսնացած չէ, գլուխը բարձրացրեց .

— Եւ ինչո՞ւ ոչ,— կատակով զարմացաւ նա :— Պէտք է ամուսնանալ, տղաս, քանզի զուգութիւնը բարիք է, անզուգութիւնը չարիք առաւել... Պիտի ամուսնանալ, կրկնեց :

— Այո, տէր դպիր, պիտի ամուսնանամ,— հանգստացրեց Թորգոմը նրան քմծիծաղը պահած,— Պիտի ամուսնանամ, եթէ տէրը յաջողի:

— Կը յաջողի, տղաս, կը յաջողի: Քեզ համար կը գտնենք մի լաւ հարսնացու եւ մեր քահանան կը պսակի քեզ մեր ժամանակաւոր եկեղեցում: Մենք ամուրիներին պսակում ենք, որ կարգով մնան :

— Շնորհակալ եմ, տէր դպիր:

— Եւ ինչո՞ւ,— զարմացաւ դպիրը :— Դա մեր կարգն է. արքայից հրաման է :

Թորգոմին տարօրինակ թուաց, որ թագաւորն զբաղւում է ամուսնական խնդիրներով, բայց եւ այնպէս դպիրին հանգստացնելու համար ասաց :

— Շնորհակալ եմ, տէր դպիր, ես ունեմ իմ ընտրեալը, եւ նա այստեղ է :

— Այդպէս,— կատակով հիասթափուեց դպիրը՝ խուլ մօրուքը բռան մէջ հաւաքելով: — Ձմռանը ուրեմն կանչել ինձ հարսանիքիդ :

Թորգոմը չէր հաւատում, թէ նա կը գայ իր հարսանիքին, բայց խոստացաւ քմծիծաղով:

— Սիրով, տէր դպիր, սիրով:

Երբ հարցումները վերջացան՝ Թորգոմը հետաքրքրուեց .

— Իսկ մեզ տեղ, աշխատանք կը լինի՞, տէր դպիր. Հարցին ուղիղ պատասխանելու փոխարէն՝ դպիրը փակեց մատեանը, մազերն անցրած թեւի օղակը հանեց դրեց գրպանը եւ ասաց.

— Կանչիր ընկերներիդ, գնանք իշխանի մօտ: Կարգ է :

Երբ փոքր անց Թորգոմը եւ ընկերները՝ Ցոլակն ու Վարդանը, դպիր Դաւիթի առաջնորդութեամբ անցան վերին յարկը՝ այնտեղ գտնում գալիս էր յիսունի մօտ մի տղամարդ : Առաջին բանը, որ տեսան ընկերները՝ նրա սեւ սուր աչքերն էին եւ ապա գանգուր մօրուքը, որը օղակ – օղակ իջնում էր կրծքին: Գանգուր էին եւ սեւ մազերի ծայրերը, որ հասնում էին կապայ օձիքին, մոխրագոյն կապայ, որի անբնական երկար թեւքերը նա գցել էր ուսերին, ինչ նրան տալիս էր եաւանդ մարդու կեցուածք: Ոտքերին սեւ մոյկեր էին, մէջքին կարմիր մետաքս գօտի (իշխանական նշան), որի ծոպաւոր ծայրերը կախուած էին աջ ազդրին: Իսկ աջ ձեռքի բութ մատին կար մի ահագին ոսկէ մատանի, որի վրայ փորագրուած էր Գնունիների առհմանիշը՝ կանգնած եղջերու: Դա ինքը Վարազ Գնունին էր՝ քաղաքի լիազոր կառավարիչը կամ, ինչպէս իրենք էին ասում, շահապը:

Ներս մտնողներին տեսնելով նա կանգ առաւ: Ձեռքերը մէջքին դրած եւ, աչքերը թեթեւակի կծկելով, նախ նայեց գննաբար :

— Որտեղի՞ց է ձեր գալը,— խօսեց նա տիրական խրոխտ ձայնով :

Երբ ընկերները պատասխանեցին ակնածանքով, իշխանը նորից հետաքրքրուեց, թէ քանի հոգի՞ եւ քանի՞որ ունակ են աշխատելու :

— Երեքը, տէր իշխան,— բոլորի փոխարէն պատասխանեց Թորգոմը :

— Միա՞յն,— զարմացաւ Գնունին: — Իսկ միւսները:

Իմանալով՝ եկողներից չորսը կանայք են, մէկը ծերունի՝ իշխանը շուրթերը սեղմեց անբաւական :

— Այստեղ կանայք եւս կարող են աշխատել,— չեշտեց նա թաւ ձայնով :— Դուք երիտասարդ էք, հետեւաբար՝ ձեր կանայք, լինելով մանկամարդ, կարող են նոյնպէս ...

Նա լռեց մի վայրկեան, նորից դիտեց առջեւը կանգնած երեք առողջ տղամարդկանց եւ ակներեւ գոհ մնաց :

— Քաղաքիս պէտք են աշխատող բազուկներ՝ եւ շատ, եւ լաւ ... գնացէք առայժմ օթեւան: Ետոյ կը պարզենք, թէ ով ինչ կարող է անել ...

Այսպէս էր իշխան Գնունու սովորոյթը. անձամբ դիտում էր նորեկներին եւ խօսում հետները՝ պարզելու, թէ ով ի՞նչ աշխատանք կարող է կատարել :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՔԻՆԷԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ 2 ԺԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻ

ՄԱԿի ընդհ. ժողովին, Քինէի վարչապետը՝ Սէքու Թուրէ երկու ժամ խօսած է ու կրկնած, գրեթէ բառ առ բառ, Խրուշչեւի տեսակէտները:

Պահանջելէ ետք վերջ դնել գաղթատիրութեան եւ Քոնկոյի մէջ կիրարկուած քաղաքականութեան, անդրադարձած է Ալժերիոյ: Քինէի վարչապետը դիտել տուած է թէ՝ դժուար է անտեսել Ալժերիոյ պատերազմը, որ կը շարունակուի Ֆրանսայի յամառութեան պատճառով եւ հակառակ անոր որ ՄԱԿը ընդունած է այդ պատերազմին անարդարութիւնը եւ անհեթեթութիւնը: Սէքու Թուրէի կարծիքով պատասխանատուն միայն Ֆրանսան չէ:

Այս նախադասութիւնը յստակ չէ եւ շատեր ուզած են գիտնալ թէ ի՞նչ պէտք է հասկնալ:

Պահանջած է որ ՄԱԿը գործնական եւ արդար լուծում մը գտնէ Ալժերիոյ պատերազմին վերջ տալու համար: Միեւնոյն ժամանակ ազատ ընտրութիւններ պէտք է տեղի ունենան:

Նեհրու նոր առաջարկ մը բերած է ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարութեան համար: Համբրշոլտ ունենայ հինգ օգնականներ, 5 աշխարհները ներկայացնող եւ ոչ Խրուշչեւի առաջարկածին պէս երեք հոգինոց ղեկավարութիւն մը տարբեր հոսանքներէ որոնցմէ մէկուն վեթօն անելի մատնէ ՄԱԿը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գուրգէն Տապաղեան, զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութեան, Լիոնի երկու հոգեւոր հայրերուն, Վալանսի հոգեւոր հովիւին, Տէսինի եւ Լիոնի եկեղեցիներուն, որոնք անձամբ եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան իրենց սուգին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Առաքելեան յիսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Յ. Օհպաշեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Ջիթունիի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր:

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14ին: Նոյն օրը տեղի կ'ունենան նաեւ արձանագրութիւնները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ Քաշանի խումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Օտեթ Արեւեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Աճէմեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քառասնհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ուխտ հազար դիւցազներու նշխարաց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց ինկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար շուտանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Նոյեմբեր 19ին, Վալանսի մէջ:

×

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքլը Կաթոլիքի սրահը:

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ. 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուանդական կերուխումով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՍ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ: Տէսինի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու ինկելի յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Հոկտեմբեր 18ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Հաճնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 – 12, ուսուցչութեամբ ժանկամարժ Պօղոս Ապրազեանի, ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

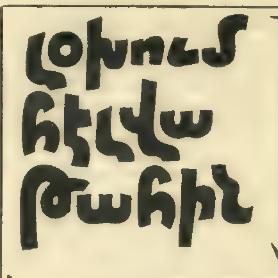

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց .22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 13 OCTOBRE 1960

ԼԶ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8924 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4725

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 ԻՆ

ԹՈՒՐՔ – ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք յաջորդեալ մանրամասնութիւնները Եաս – սը վարիչներու դատավարութեան առ – թիւ, որ կը բացուի Հոկտ. 14ին:

Արդարութեան Բարձր Ատեանին կողմէ հաղորդուած է .

– Արդարութեան Բարձր Ատեանը, որ կազմուած է դատելու համար Հանրապետութեան անկեալ Նախագահը, Վարչապետը, նախարարները, նախկին երեսփոխաններն եւ անոնց յանցանքներուն մասնակից եղողները, պիտի սկսի դատել ամբաստանեալները 14 Հոկտեմբեր, 1960 Ուրբաթ օր ժամը 9.30էն սկսեալ, Եասը Ատայի դատարանի սրահին մէջ :

– Դատավարութիւնները ամէն օր ժամը 9.30ին պիտի սկսին, պիտի շարունակուին մինչեւ 12, կէսօրէ ետք՝ 13.30էն մինչեւ 17:

Դատական արձակուրդի օրերուն դատավարութիւն տեղի պիտի չունենայ:

Ուրբաթ առաւօտեան նիստին պիտի կարդացուի բանաձեւը՝ անկեալ Նախագահին, Վարչապետին, նախարարներուն, Մեջլիսի Նախագահին, քննիչ յանձնաժողովի անդամներուն, երեսփոխաններուն դէմ վերջին քննութիւն բանալու առնչութիւնը բռնաբարելու արարքին մասին :

Նոյն օրը ժամը 13.30էն սկսեալ անկեալ Նախագահ Պայարի եւ Երկրագործական Նախարար Նետիմ Էօքմէնի դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ ինքնագործ յանցանքով :

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Միութեան Կոմիտէի Կապի Դիւանին վճռումի բաժինը գործի պիտի լծուի 14 Հոկտեմբեր, Ուրբաթ օր ժամը 9.30էն սկսեալ :

Դատավարութիւնները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ յայտագրին համաձայն.

Կէսօրէն առաջ՝ 9.30 – 12 :

Ճաշի դադար՝ 12 – 13.15:

Կէսօրէն ետք՝ 13.30 – 17 :

Շաբաթ կէսօրէ վերջ եւ Կիրակի օր դատավարութիւն չկայ :

Երբ բանաձեւերը յանձնուին իրենց, ամբաստանեալները պիտի կրնան խօսիլ իրենց փաստաբաններուն հետ՝ որոշեալ ժամանակամիջոցներուն :

Անոնք որ Եասը Ատա պիտի երթան, վճռումի օրէն մէկ օր առաջ պիտի հանդիպին ԱՄԿի Կապի Դիւանը եւ ճշդել պիտի տան իրենց ինքնութիւնը: Անոնք որ պիտի ուզանան, կրցողուցած պիտի ըլլան Եասը Ատա մտնելու իրաւունքը :

Հոկտեմբեր 9ին, Պոլիս հասած են դատախազները :

Առաջին առթիւ պիտի դատուի նախկին Նախագահ Ճելալ Պայար, որուն դատին առաջին նիւթն է՝ շուն մը: Այդ շունը ղրկուած էր Պայարին Աֆղանիստանի Թագաւորին կողմէ եւ ծախուած է Օրման Վարչութեան, քան հազար ոսկիի: Ցեղափոխութենէն ետք երեւան ելած է որ շունը ազնուացեղ չէր, եւ չունէր սերնդագործելու համար եւ արժէքը ոչ թէ քսան հազար, այլ միայն հազար ոսկի էր:

Ամբաստանութեան բանաքարման յանձնին փոխարէն հետեւեալ պատիժները կը պահանջուին.—

Ճելալ Պայար, պատժական օրէնքին 141/3 յօդուածը՝ մահապատիժ :

Ատնան Մենտերէս պատժական օրէնքին 146 եւ 146/1 յօդուածները՝ Պայարի հեղինակութիւններով հակասահմանադրական օրէնքներ յղած ըլլալու յանցանքին համար՝ մահապատիժ :

Մահապատիժ կը պահանջուի նաեւ քննիչ յանձնախումբի կազմութիւնը առաջարկող երեք երեսփոխաններու դէմ : Մնացեալ երեսփոխաններու դէմ կը պահանջուի Թ. պատժական օրէնքին 146/3րդ յօդուածին կիրարկումը (հինգէն 15տարի բանտարկութիւն) :

ՍԵՊՏ. 6–7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը լրացուց Թղթածրարներուն քննութիւնը:

Ամէնէն աւելի կանգ առնուած է 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերուն Թղթածրարին վրայ :

Ինչպէս ծանօթ է, Փրոֆ. Քէօփրիւլիւ եւ Փրոֆ. Կէօքայ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն կազմակերպիչներէն նկատուած են: Բարձր Մարմինը այն եզրակացութեան հասած է թէ երկուքն ալ տեղեակ էին դէպքին, բայց հարկաւոր միջոցները չառին կանխելու համար զայն, որով չարաչար գործածած եղան իրենց պարտականութիւնները: Այս պատճառով, Փ. Քէօփրիւլիւի դէմ 64րդ, Կէօքայի դէմ ալ 141րդ յօդուածին կիրարկումը պահանջուած է:

Ճ. Պայար եւ Ա. Մենտերէս հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին առջեւ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն մասին վկայութիւն ընելով «Մենք չըրինք, տեղեակ չենք» ըսած են .

Բարձր Մարմինը 1–3 տարի բանտարկութիւն պահանջած է Քէօփրիւլիւի եւ Կէօքայի դէմ :

ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԵՑԱՒ ԱՆԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բանակի լուսանկարի եւ ֆիլմի կեդրոնը պատրաստած է ժապաւէն մը որ ցոյց կուտայ նախկին իշխանութիւններու առօրեայ կեանքը: Այս ֆիլմը առաջին անգամ ըլլալով ցուցադրուեցաւ լրագրողներուն :

Ժապաւէնը կը տեւէ քառասուն վայրկեան ու մանրամասնօրէն ցոյց կուտայ թէ Պայար, Մենտերէս, Քորալթան, Նախարարները, երեսփոխանները եւ մնացեալ ամբաստանեալները իրենց Եասը Ատա բերուած օրէն ի վեր ինչպէս կ'ապրին, ինչպէս ժամանակ կ'անցընեն :

Այս ֆիլմէն ի յայտ կուգայ թէ անկեալներուն առողջութիւնը շատ լաւ է ընդհանուր առմամբ կատարեալ խնամքի առարկայ են, գիրք կարդալով կամ ձառաբակ խաղալով ժամանակ կ'անցընեն ճաշէն ետք խումբերով կը պտըտին պաստերազմի դաշտին վրայ փաստաբաններ խնամով կը դարմանուին բժիշկին մէջ, կրնան գնել իրենց ուզածը քանթինէն, կ'օգտուին կզզին հաստատուած նոտարէն՝ իրենց ընտանիքներուն կամ փաստաբաններուն հետ իրաւական յարաբերութիւնները կարգադրելու համար :

Ֆիլմը յաճախ ցոյց կուտայ անկեալ նախագահը, ժողովի նախագահը եւ վարչապետը: Պայար եւ Քորալթան շատ քաջառողջ կ'երեւին, մինչդեռ Ատնան Մենտերէս ջղայնոտ, վհերոտ կը թուի եւ առաջին ակնարկով կը տեսնուի թէ նիհարցած է քիչ մը: Ցայտնի է թէ «երեք մեծերը», որոնք առանձին սենեակներու մէջ կը բնակին, չեն զրկուած որեւէ քաղաքակիրթ պայմաններէ, անոնք կ'երեւին արդուկուած տաբատներով, կանոնաւոր եւ խնամուած երեւոյթով: Ճ. Պայար իր բաճկոնին փոքր գրպանը ճերմակ թաշկինակ մը անգամ դրած է: Կը տեսնուի թէ սուտ է այն զրոյցը թէ Մենտերէսի մազերը ամբողջովին ճերմկած են :

Մինչդեռ Քորալթանի մազին ներկը ջնջուած եւ դարձած է ալեհեր: Մենտերէս տեռնուած է միշտ ձեռքերը խաչաձեւ առջեւը եւ ջղային վիճակ մը ունի :

Ժապաւէնին մէջ կը տեսնուի նաեւ Հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին գործունէութիւնը կզզին մէջ: Մենտերէս շատ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՄԱԿ-Ի ԱՌՋԵՒ

ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Նիքիթա Սերկէեվիչ Խրուշչեւ պարտուած կը վերադառնայ Մոսկուա: ՄԱԿի առջեւ իր վերջին ելոյթը չյաջողեցաւ: Մթնոլորտը աւելի լարուած է եւ քաղաքական շրջանակները աւելի յոռետես :

Խրուշչեւ պիտի խօսէր իր վերջին ճառը, հարցը՝ ապագինում : Իր առաջարկն էր որ այս «հարցերու հարցը» ծեծուէր ՄԱԿի լիակատար նիստին մէջ : Դիտել տուած է թէ՝ տեւական կերպով կարելի չէ ձգձգել հարցին քննութիւնը, այլապէս պիտի առեղծուի նախապատերազմեան կացութիւնը: Պէտք է ձեւ մը գտնել վերջ տալու համար այս անել կացութեան, որովհետեւ ամէն օր զէնքերը կը շատնան, ու պիտի գայ ժամանակ մը, երբ, անկարելի պիտի ըլլայ զինաթափուիլ: Ամբաստանած է Մ. Նահանգները որ ՄԱԿին ժամանակը կը խլեն Ջան Քայ Չէքի նման «խամաճիկ» խաղցնելով եւ կամ Հունգարիոյ եւ Թիպէթի հարցեր մէջտեղ դնելով : Խրուշչեւ դիտել տուած է նաեւ, թէ՝ պետական շատ մը դէմքեր արդէն մեկնած են կամ կը պատրաստուին մեկնելու : Ասիկա ինքնին ապացոյց մըն է, որ պատուիրակութիւններէն շատերը համոզուած են, որ այլեւս լուրջ աշխատանք մը կարելի պիտի չըլլայ կատարել, Խրուշչեւ առաջարկած է յառաջիկայ Մարտին կամ Ապրիլին բացառիկ նիստ մը գումարել, ապագինման հարցին համար, Ժընեւի, Լենինկրատի կամ Մոսկուայի մէջ: Ամերիկայի պատուիրակը դէմ արտայայտուած ու յայտարարած է.

— «Եթէ Խրուշչեւ քարոզչութիւն կ'ուզէ ընել, կրնայ Քաղաքական Յանձնախումբին մէջ ալ ընել : Հոն ճառերը կը ձայնասփռուին, կը լուսանկարուին, կը հեռասփռուին»: Ուատսուըրթ յայտարարած է նաեւ թէ՝ ամէն անգամ որ մեծ եւ տպաւորիչ ճառեր արտասանելու առիթ կայ, Խ. Միութիւնը պատրաստ է ընելու, իսկ երբ զինաթափութեան շուրջ լուրջ խօսակցութեան պէտք է նստիլ, Խ. Միութիւն կը բացակայի: Խրուշչեւ պատասխանած է թէ պատերազմէ չեն վախնար: Պատրաստ են կռուելու հայրենիքին համար ու անպայման կը շահին եւ վերջապէս թէ՝ պատերազմը ամբողջ աշխարհին համար պիտի ըլլայ : «Եթէ կ'ուզէք մրցիլ մեզի հետ զէնքերու մարզին մէջ, կը կռուինք: Մենք սոսիսի պէս հրթիռ կ'արտադրենք: Բայց զինարշաւը պատերազմի կ'առաջնորդէ որուն մէջ պիտի ճզմուիք» շեշտած է խորհրդային վարչապետը աւելցնելով թէ եթէ իր առաջարկը ընդունուի (ապագինում՝ ՄԱԿի լիակատար նիստին մէջ), իր մեկնումը կը յետաձգէ : Իրեն համար յանձնախումբերը «հոտած ախոռներ են» :

Վերջապէս կ'անցնին քուէարկութեան եւ ժողովը 12ի (ընկերվարական պլոք եւ Կիպր, Մալի, Քուպա) դէմ 61 ձայնով եւ 25 ձեռնպահ կ'որոշէ որ ապագինման հարցը յանձնախումբի առջեւ ծեծուի եւ ոչ ազգաժողովին լիակատար նիստին, իսկ Խրուշչեւ բանաձեւը (ազգաժողովին խօսիլ ապագինման մասին) ստացաւ 12 ձայն թեր (ընկերվարական երկիրներ, Աֆղանիստան, Քուպա, Կիպր) 55 դէմ եւ 31 պատուիրակներ ձեռնպահ մնացին:

Այս կացութեան առջեւ Խրուշչեւ մեկնած է ջղայնացած եւ մթնոլորտը աւելի քան երբեք լարուած է :

Ազգաժողովին օրակարգի յաջորդ նիւթերն են՝ Ալժերիա, Հունգարիա, Թիպէթ եւ Մավրիտանիա: Ծանօթ է որ Ալժերիոյ հարցին առթիւ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պիտի ձգէ երթայ :

KINOPANORAMA

Հոկտեմբեր 12էն ի վեր Փարիզի մէջ կը ցուցադրուի գունաւոր փաստանկար մը որ երկու ժամուան մէջ ձեզի կը ներկայացնէ Խորհրդային Միութեան տեսարժան վայրերը որոնց կարգին՝ Հայաստանի լեռներն ու սարերը, տղաքն ու աղջիկները, երգերն ու պարերը:

« Ֆրանսացի մը Մոսկուայի մէջ» ժապաւէնը լրագրողներուն ներկայացուեցաւ երեքշաբթի օր, Շարժանկարի մեր աշխատակիցը՝ Սոլէն Փափազեան աւելի հանգամանօրէն պիտի խօսի այս մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿը մերժեց տեղի տալ Մոպիւթիւին եւ Լումումպան յանձնել կամ ձերբակալել: Քաթանկայի մէջ, արիւնալի բախումները կը շարունակուին: Հարիւրաւոր մեռեալներ կան: Ափրիկէի ևԱսիոյ երկիրները կը մերժեն ճանչնալ Լումումպան իբրեւ միակ օրինաւոր պետ :

ՔՈՆԹ ՏԸ ՓԱՐԻԻ երկրորդ զաւակը՝ Ֆրանսուա սպաննուեցաւ առջի օր Ալժերիոյ մէջ: 25 տարեկան էր :

ՖԱԼԹԻՔՍ դրօսանաւին անձնակազմէն մէկը «ազատութիւն ընտրեց» եւ որոշեց Ամերիկա մնալ :

ԹԱՅԼԱՆՏԻ թագաւորը եւ թագուհին որ աշխարհի գեղեցկագոյն թագուհին կը նկատուի Փարիզ են քանի մը օր է, պաշտօնական այցելութեան: Արքայական ամոլը կը վերապրի իր սիրային պատմութիւնը որ ծնած է Սէնի ափերուն :

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑԵԱԼ Հանրապետութեան ներկայացուցիչը ՄԱԿի ժողովին մերժեց Իսրայէլի արտաքին նախարարին հրաւէրը՝ Նասր – Պէն Կուրիոն հանդիպումի մը համար :

ԹՈՒՔԻՈՅԻ մէջ սպաննուած է ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխը, ժողովի մը ընթացքին, ուսանողի մը կողմէ :

ԱՌԱԿՈՆ հրաժարեցաւ «Թաղմիկ Գրագէտներու» ընկերակցութենէն 12Աերու կոչին առթիւ: Համաձայնար բանաստեղծը թէեւ չէր ստորագրած այդ կոչը բայց կը բողոքէ ընկերակցութեան բռնած գիրքին առթիւ որ կոչ կ'ընէ իշխանութեանց հետապնդելու ստորագրողներ:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՏԸՊՐԷԻ միջոցով Զօր. տը Կոլի յանձնուած նամակով մը՝ Ատընաուըր դիտել տուած է թէ՝ անհրաժեշտութիւն կը նկատէ ամերիկացի զինուորներու ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ: Միեւնոյն ատեն շեշտած է, թէ Ատլանտեան Ուխտէն ներս զինուորական ուժերը ոչ միայն պէտք է պահպանուին, այլեւ զօրացուին: Ուստի, Ատընաուըր կը պահանջէ որ Ուխտը տկարացնող ոչ մէկ քայլ առնուի :

« ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ցորչափ մերժեն այնքան ատեն, Ժողովրդական Չինաստանը չի կրնար անդամակցիլ ՄԱԿին» յայտարարեց Քապոթ Լոճ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ յետաձգեց Քորէա իր այցելութիւնը, ինչպէս հաղորդեց Մոսկուայի ձայնասփիւռը: Ուաշինկթընի մէջ այս լուրը կը նկատուի իբրեւ նոր փաստ մը Մոսկուա – Փեքին լարուած կացութեան, արդարեւ յատակ է թէ ներկայիս Խրուշչեւ պիտի չտեսնուի Մաօ – Ցէ – Թունկի հետ :

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» կը գրէ թէ տը Կոլի մեծութեան քաղաքականութիւնը կը մտահոգէ Ամերիկան: Այս քաղաքականութիւնը, կը շեշտէ թերթը, կը սպառնայ եւրոպական միասնականութեան :

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ժամանակ մը եղաւ՝ երբ աւելի ամրացած գտաւ իր կողմէ հաստատուած բոլշեւիկեան արիւնոտ դիկտատուրան, նոյն Լենինը, նոյն հարցի մասին, նոյն անպատկառութեամբ, հետեւեալը յայտարարեց, այսպէսով՝ գողութեան ճամբաները ցոյց տալով իր հետեւորդներուն, եւ օրինակացնելով զանոնք անոնց աչքին.

« Հէնց հոկտեմբերեան յեղաշրջման մոմենտին մենք շատ կարեւոր եւ ոչ ձեւական, շատ յաջող քաղաքական պլոք կապեցինք մանր բուրժուական գիւղացիութեան հետ, առանց որեւէ փոփոխութեան, ամբողջապէս ընդունելով Սոցիալիստ յեղափոխականների Ագրարային ծրագիրը, (ընդգծումը Լենինէն), այսինքն՝ ոչ թէ մայորիզացիայի ենթարկել նրանց, այլ համաձայնութեան գալ նրանց հետ»: (Ն. Լենին – , «Ձախութեան երեխայական հիւանդութիւնը կոմունիզմի մէջ», Թիֆլիս, 1921, էջ՝ 67–68), (Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը » էջ՝ 43 – 44):

Ուրեմն՝ համաձայն բոլշեւիզմի վարդապետութեան, կամ լենինեան ուսմունքին, երբ անհրաժեշտօրէն պէտք կայ, կարելի է քաղաքական հակառակորդէն, առանց որեւէ փոփոխութեան, իր գաղափարները գողնալ եւ գործադրութեան դնել: Ձախողութեան պարագային, առանց այլեւ այլի, յայտարարելով թէ՝ ուղեցինք փորձառաբար այդ գաղափարներու անպէտքութեանը մէջ զանոնք համոզել, իսկ յաջողութեան պարագային, ամբողջապէս իւրացնել զանոնք եւ տէր կանգնիլ այդ գաղափարներուն:

Համայնավար բարքերում մէջ, ինքնատիպ եւ այլեւս ծանօթ գործելակերպ մըն է գաղափարական գողութեան այս մեթոտը, որ այլոց կարգին, իր արձագանգները գտաւ նաեւ մեր երկրին մէջ, Հայ Դատին առընչութեամբ:

Անկասկած, Լենինեան վերոյիշեալ թելադրանքը ունենալով իբրեւ ներշնչման աղբիւր, տակաւին տարիներ առաջ, Եղիշէ Չարենց, «էպիքական լուսաբաց»ի էջերէն, «Դաշնակցականներին» խորագրըուած կտորի մը մէջ, յոխորտալից կը յայտարարէր, —

Դուք տէր էք ուզում ձեզ յայտարարել
Այն հերոսական, հսկայ պայքարի,
Որ ժողովուրդն է իմ երէկ վարել
Ընդդէմ բռնակալ Սուլթանի, Ցարի,

Խօսք էք ոռնում այդպէս վայրահաչ
Դուք անկախութեան պայքարի մասին,
Դա մե՛րն է հիմա, դա մերն էր առաջ:

Այսպէս ուրեմն, Չարենցեան երեւակայութեամբ, բոլշեւիկեան սեփականութիւն կը հռչակուէին եւ հայ ժողովուրդը, եւ անոր հերոսական հսկայ պայքարը, եւ հայկական արիւնոտ ազատամարտը, եւ անկախութեան գաղափարը ....:

Ըստ երեւոյթին, Հայաստանի անկախութեան պայքարին տէր կանգնելու փութկոտութեան մէջ, Չարենց, անշուշտ առանձին չէր, այլ, իր հետ կային նաեւ ուրիշներ: Աւելի ճիշդ, Չարենց կը հետեւէր վերէն, բոլշեւիկեան գծով տրուած թելադրութեան: Հայաստանի կարմիր բանակի առաջին կիսարաժնին ուղղած իր « կոչ »ին մէջ, Խ. Հայաստանի այն ատենուան ռազմական ժողովրդական կոմիսար Աւիս Նուրիջանեան, նոյնը կ՚ըսէր՝ Երեւանի «Կոմունիստ» պաշտօնաթերթի 1921 թ. Ապրիլ 23ի էջերէն, երբ ի մէջի այլոց, բարկաճայթ կը յայտարարէր նաեւ հետեւեալը:

« Հայ ժողովուրդի արիւնոտ եւ հերոսական անցեալի հանդէպ Հայաստանի կարմիր բանակը խոնարհում է իր գլուխը եւ շարունակում է պայքարել նրա անկախութեան համար»:

« Եւ թող դողան հայ խմբապետները, երբ մենք՝ հայ աշխատաւորութիւնը եւ նրա կարմիր բանակը՝ գոչում ենք.

« Կեցցէ՛ անկախ սոցիալիստական սովետական Հայաստանը:

« Այո, ընկերներ, մենք շարունակում ենք պայքարել մեր ժողովուրդի անկախութեան համար »: (Կոչը ամբողջութեամբ հրատարակուած է Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի 1921, Յունիս 3ի թիւին մէջ):

Շատ աւելի ուշ, եւ քիչ մը տարբեր բառերով, սակայն, խորքին մէջ նոյն միտքը կը յայտնէր, Հայաստանի այն օրերու առաջին իշխանաւորը, Ասքաթ Խանջեան, անկախութեան գաղափարը Դաշնակցութեան ձեռքէն խլելու իր բրոնայրօսիկ ճիգին եւ փութկոտութեան մէջ, Հայաստանի խորհրդայնացման 15 ամեակին առթիւ տուած իր զեկուցման ընթացքին, երբ կը յայտարարէր.

«Դաշնակցութիւնը դեռ մինչեւ հիմա էլ ձգնում է իրեն «Հայաստանի անկախութեան » դրօշակիրը ներկայացնել: Կեղծաւոր սուտ. պատմական փաստ է, որ Դաշնակները յօժար կամքով չէր, որ կատարեցին Մայիս 28ի տրայի-կոմեդիան: Անդրկովկասեան սէյմի քայքայումը եւ Մենշեւիկների ու Մուսաւաթականների նախաձեռնութիւնը Վրաստանի եւ Ադրբէջանի «անկախութիւն» յայտարարելու մասին, յանկարծակիի բերեց Դաշնակներին»: «Խորհրդային Հայաստան», 30 Նոյեմբեր, 1935), (Վ. Նաւասարդեան, « Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը », էջ 45):

Անկախութիւն յայտարարելու փառքը Դաշնակցութենէն յափշտակելու համար, Խանջեանները ճիգ կ՚ընէին ապացուցանելու որ Դաշնակցութիւնը զայն յայտարարած է ոչ թէ յօժար կամքով, այլ ստիպումի տակ: Հետեւաբար, Խանջեանները եւ Աւխանները կ՚ըսէին այն, ինչ որ չափածոյով ըսած էր Չարենց.— Անկախութի՞ւն, դա մերն է հիմա, դա մերն էր առաջ:

Բոլշեւիզմը, ինչպէս տեսանք, տեսաբանօրէն, սկզբունքով եւ վարդապետութեամբ ժխտելով, հետեւաբար՝ դէմ ըլլալով ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարներուն, գործնական դետնի վրայ, բոլշեւիկները իրը թէ տէր կը կանգնին այդ գաղափարներուն, համաձայն Չարենցի, Աւիսի եւ Խանջեաններու յայտարարութեան: Սակայն, իրականութեան մէջ, այդ յայտարարութիւնները մնացին սուտի եւ կեղծիքի սահմաններուն մէջ միայն: Իրենք զիրենք տէր հռչակելով այդ գաղափարներուն, իրականին մէջ, Չարենցները, Աւիսները եւ Խանջեանները, կ՚ուզէին իրենց համար քարոզչական կռուաններ եւ հնարաւորութիւններ ստեղծել, կարենալ յաջողապէս պատերազմել այդ գաղափարներէն թէ մէկին եւ թէ միւսին դէմ, ինչպէս պիտի տեսնենք:

Արդ՝ Դաշնակցութենէն անկախութեան գաղափարը սեփականացնել ձգնելով, կամ պարզապէս գողնալ փորձելով, կարեւոր է գիտնալ թէ ինչպէս գործադրեցին զայն բոլշեւիկները առօրեայ կեանքի մէջ:

Մարդկային ամէնէն հասարակ տրամաբանութեամբ անգամ, տէր կանգնիլ Հայաստանի իրաւունքներուն, կը նշանակէր Հայաստանը դարձնել իրաւատէր, դարձնել միացեալ եւ ամբողջական իր հողերով, դարձնել ազատ եւ անկախ՝ իր պետական կառոյցով: Այս բոլոր կէտերուն մէջ ալ, Հայաստանը դաժանօրէն եւ անարդար կերպով խուսափուած էր: Իսկ հողային տարածութեան տեսակէտով, Հայաստանը ամենամեծ զոհն էր, անդամահատուած ըլլալով իր բոլոր կողերէն: Միացեալ Հայաստան ստեղծելու համար, նախապայման էր ամբողջացնել հայկական հողերը թէ Անդրկովկասի եւ թէ ալ Թրքահայկական Հայաստանի մէջ միանգամայն:

Տ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

(2 Շար.)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅԿ ՋՈՒՀԱՃԵԱՆ

Ուրիշ առթիւ այս սիւնակներուն մէջ անդրադարձած ենք կեանքին ու գործունէութեան Արեւմտահայ Թատրոնի յայտնի դէմքերէն Սերովբէ Պէնկլեանի, որ հայ իրականութեան մէջ հիմը դրած է դուսաներգական ճիւղին: Ըսած ենք թէ՝ Պէնկլեան իր ժամանակին յաջողած է մրցիլ Ֆրանսական եւ իտալական դուսաներգական խումբերու հետ իր ներկայացումներուն անթերի բեմադրութեամբ:

Սակայն, նշած ենք նոյնպէս այն յատկանշական պարագան որ՝ Սերովբէ Պէնկլեան, այս հրաշագործ թատերական գործիչը, երբ առաջ է եկած Թատրոնի սեմին (1857) եղած է բացարձակ անգրագէտ մը, դպրոցի երես չտեսած, նոյնիսկ անկարող հայերէն գրել – կարդալու:

Եւ սակայն, շնորհիւ իր բնածին տաղանդին եւ յամառ աշխատասիրութեան, վերջ ի վերջոյ Սերովբէ Պէնկլեան Արեւմտահայ Պատմութեան մատեանին մէջ ձգած է հրաշալի անուն մը:

Պարագան նոյնն է Հայկ Ջուհաճեանի համար:

Բնիկ Պոլսեցի, ծնած 1887ին, շատ կանուխէն երիտասարդ Հայկը իր մէջ զգացած է բեմի փափաքը:

Համեստ ընտանիքի զաւակ, կեանքի տարապայման կացութեան հետեւանքով պատանի Հայկ ուսում չէ կրցած ստանալ եւ նետուած է շուկայ, ապահովելու համար իր շուրջիններուն հանապազօրեայ հացը:

Եկած է օր մը, սակայն, ուր այլեւս շուկայի նեղ շրջապատը սկսած է շնչահեղձ ընել զինքը: Պզտիկ բեմը իր ծաղկող ալաքները սկսած է արձակել եւ Հայկ Ջուհաճեան վառուելով իր մէջ հեղհեղուկ բորբոքող հուրէն, խառնուած է հէքեաթային յորձանքին մէջ:

Առաջին անգամ բեմ բարձրացած է Արշակ Պէնկլեանի հետ:

Հոս փակագիծ մը բանալով, ըսենք թէ Արշակ Պէնկլեան, իր կարգին բացարձակապէս անուս, բեմական առաջին քայլերը առած է Սերովբէ Պէնկլեանի խումբին մէջ, նախ իբրեւ ամէն բան ընող աշկերտ մը, եւ ապա, տակաւ առ տակաւ իբրեւ դերասան, անխօս դերերով: Աւելի ետք, Արշակ Պէնկլեան եւս շնորհիւ իր ուշիմութեան եւ յարատեւ ու յամառ աշխատանքին կը զառնայ իր վարպետին արժանի յաջորդը՝ երկար տարիներ Տիգրան Ջուհաճեանի ստեղծած օփերէթներուն՝ Լէբլէպիճի, Քէօսէ Քէհեայի եւ Արիֆի զմայլելի մեկնաբանը հանդիսանալով:

Իր կարգին, Հայկ Ջուհաճեան առաջիներուն Պէնկլեանի ներկայացումներու կը մասնակցէր շատ չնչին, անխօս դերերով, եւ սակայն աչալուրջ հետեւելով փորձերուն, չարաչար աշխատանք թափելով, առհասարակ գահողութիւններու եւ զրկանքներու տակալով կը յաջողի դառնալ խումբին կարեւոր անդամներէն մին:

Եւ երբ կը մահանայ իր վարպետ՝ Արշակ Պէնկլեան, անոր ձգած պարապ փառք լեցնողը կը հանդիսանայ իր աշակերտ՝ Հայկ Ջուհաճեան:

Հայկ Ջուհաճեան բնաւորութեամբ հեզահամբոյր եւ նկարագիրով անշեղ ու ամբասիր անձնաւորութիւն մըն է եղած:

Պէնկլեանի մահէն ետք, ընդհանուրին համաձայնութեամբ, Հայկ Ջուհաճեանին էն փառահուած բոլոր այն դերերը որոնք

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եղիշէ Չարենցին առաջին անգամ տեսել եմ 1917 թուականի աշնանը, Թիֆլիսում: Քաղաքային Դումայի առջեւ էին հաւաքւում այդ օրերին այլեւայլ քաղաքական հոսանքների պատկանող գործիչներ եւ ուսանողներ, բուռն ու յախուռն վիճաբանում ու քննարկում էին երկրամերժ ծըրագրեր, եռում էին ու աղմկում: Բացօթեայ այդ վիճաբանութիւնները հին Աթէնքի իմաստասէրների վէճերն էին յիշեցնում Արխապաղոսում:

Չարենցին միշտ տեսնում էի այդտեղ իր մի ընկերոջ հետ: Երկար ժամանակ ես երկուսին շփոթում էի իրար, այնքան նման էին արտաքին տեսքով ու կեցուածքով: Շուտով կանգ առայ Չարենցի վըրայ՝ նշան ունենալով նրա քիթը, որ աւելի ցցուն կորագծով էր նստած նիհար դէմքին: Նա վտիտ էր մարմնով, գլխահակ, նայում էր յօնքերի տակից անվստահ հայեացքով: Սակայն զարմանալին նրա աչքերն էին՝ գնդող ու կենդանի:

Ես կարդացել էի նրա «Դանթէական առասպելն» եւ մի երկու այլ գործեր: Ծանօթանալու կարիք չկար այլեւս, որովհետեւ վիճաբանութեան ընթացքում ակամայ ծանօթութիւն էր հաստատում: Չարենցն անմիջական մասնակցութիւն չէր ունենում վէճերին:

Հրաւիրեց իր տուն: Երեւոյեան անցայ էկզարշեսկայա հրապարակի մօտ գըտնուող Ակիմովսկայա փողոցի թիւ 34 միյարկանի տունը, ուր մի սենեակում ապրում էր Չարենցը: Սենեակը կահաւորուած էր Թիֆլիսի հասարակ ընտանիքներին յատուկ ձեւով, — հնօրեայ բախտ, կոմոտ, կարի մեքենայ, սեղան, աթոռներ եւայլն:

Չարենցը նստած էր թախտի վրայ ծալապատիկ, գլխին թասակ, ձեռքին բազբեհ: Զննում իր քանանմեայ հասակին՝ տարեց մարդու տպաւորութիւն էր թողնում, ծխում էր ու դանդաղ խօսում Դելֆեան պատգամախօսի նման հատիկ-հատիկ: Ըստ իս, աւելի ձեւացնում էր՝ ծանրակշիռ տպաւորութիւն թողնելու նկատառումով: Ցետագայում, երբ աւելի մօտեցանք, շատ աւելի հասարակ էր պահում իրեն:

Իսկոյն հարց տուեց, թէ ի՞նչ եմ կարդում, գրողներից ո՞ւմ եմ հաւանում: Շուտով ըմբռնեց, որ հետը խօսողը ծանօթ է Հայոց հին գրականութեանը, նաեւ նորին, որ Ներսիսեան դպրոցում աշակերտել է Մանուկ Աբեղեանին: Խօսք բացեց խորհրդապաշտների գործերի մասին եւ ապա, գլուխը ամբոխբացնելով, անակնկալ հարցրեց.

— Բոգերի մասին լսած կա՞ք:

Եւ մի խորամանկ ժպիտ նետեց աչքերիս: «Հիմա կը բանեմ» ,— երեւի անցաւ մտքովը, մտածեցի ես:

Տուեցի մի քանիսի անունները, որոնց գրքերը ռուսերէն թարգմանութեամբ լոյս էին տեսել այդ տարիներին, եւ ես արդէն կարդացել էի:

Գրական այս քննութիւնից յետոյ Չարենցը վեր կացաւ՝ խախտելով իր եսգական նստելակերպը, հանդիսաւոր մօտեցաւ հնամաշ դարանին, բացեց դարակներից մէկը, որտեղ կանոնաւոր դասաւորուած էին բարակ տետրակների ձեւով լոյս ընծայած իր գրքերը, եւ մէկական օրինակ նուիրեց ինձ:

Այդ օրուանից սկսուեց մեր ծանօթութիւնը, որ շուտով փոխուեց մտերմութեան ու տեւեց մինչեւ մեծ բանաստեղծի կեանքի վերջը:

1921 թուի Սեպտեմբերին, մի օր, երբ վերադարձայ համբակացարան, տեսայ մէկը մահճակալիս վրայ փռել է գրքերս ու ինքն էլ վերաբերուով ու գլխարկով նստել, կարդում է: Մօտեցայ, տեսնեմ Չարենցն է:

— Տօ, Եղիշէ՞, — Բացականչեցի:

— Գնանք մեզ մօտ, Կոստեէլ, Արփիկն այնտեղ է, հանրակացարանում, — եղաւ Եղիշէի պատասխանը:

Իսկապէս, Չարենցն ամուսնացել էր եւ Յունիսի՞ն թէ Յուլիսին, եկել Մոսկուա՝ համալսարան մտնելու ցանկութեամբ: Սակայն պետական համալսարանը հանրակացարան չի ունեցել այդ ժամանակ եւ Չարենցը մտել է մի անկիւն:

Սենեակից սենեակ անցնելով՝ հասայ Չարենցի անկիւնը, որտեղ մի մահճակալի վրայ պառկած էր Արփիկը: Արփիկին ես աշակերտական նստարանից գիտէի եւ ես էի ծանօթացրել Չարենցի հետ 1919 թուին: Խօսում էինք այստեղից – այնտեղից, իսկ մեր կողքից անց ու դարձ էին անում հարեւան սենեակներում ապրող ուսանողները:

Ազգերի մի ցուցահանդէս էր այդ հանրակացարանը, անցնում էին Չինացիներ, Ճապոնացիներ, Հնդիկներ, Քորէացիներ, Տաճիկներ, Թաթարներ, Իւրաքանչիւրն իր բնորոշ դիմագծերով, շարժուձեւերով ու բարձրաձայն խօսելով անծանօթ բարբառներ:

Արփիկը դժգոհ էր, դժուարութեամբ էր տանում այդ պայմանները, իսկ Չարենցը, ճիշդ է, սովոր էր չքաւոր կեանքի, սակայն խիստ մտահոգուած էր Արփիկի վիճակով ու ամէն կերպ աշխատում էր ելք գտնել այդտեղից:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(1 Շար.)

ջան յաջողութեամբ եւ այնքան ստա-
ով մեկնարկած էր անուանի վար-
ը:

Երկար ժամանակ պոլսահայ հասարա-
թեան աչքեւ հանդէս գալէ ետք, Հայկ
եան առեն մը կը մեկնի Ամերի-
եւ սակայն Նոր Աշխարհի կենցաղը
ովորդ թուելով իրեն, կը վերադառ-
դարձեալ Պոլիս, վերստին լծուելով
ական աշխատանքի:

ն այցելած է Փարիզ եւ Փարիզա-
ը լաւ կը յիշեն այն երկու ներկա-
ները որոնց մասնակցեցաւ Հայկ
եան Փարիզի մէջ, առանձնելով
ակիթի Հօր - Հօրի եւ Հոճային դե-
ր

Պէնկլեանի վրայ Հայկ Զուհա-
ունէր նաեւ անսպիտ առաւելու-
մը Սրբուհի Պէնկլեան չափազանցում
եւ յաճախ այդ չափազանցութիւնը
կը առնէր դէպի անհանդուրժելիին,
համար գոհունակութիւն, այնքան
Զուհաճեան իր դերակատարութեան
քին զուսպ էր ու չափաւոր: Ժողո-
ին քով խնդուք յառաջացնելու հա-
անհկա բնաւ չէր դիմեր բռնազբօսիկ
չափազանցելու ամպարաւութեամբ:
ապէս, արուեստագէտ մըն էր որ
լը յարգել չափն ու կշիռը բոլոր օ-
ներուն:

Հայկ Զուհաճեան Փարիզէն մեկնեցաւ
իկա, ուր դժբախտաբար թատերա-
ասպարէզին մէջ չկրցաւ իր յուսա-
աշխատանքը ունենալ:

ներու բեռը չոքած էր իր ուսե-
եւ իր ուժերը չէին ներեր որպէսզի
ենար որեւէ ուրիշ աշխատանք ընել:
անձնեց ամերիկահայ եկեղեցիի մը
ժամկոչի պաշտօնը եւ առով ալ վեր-
եց իր կեանքը:

X

Հայկ Զուհաճեան հայրենասէր էր ու
ասէր:

ջին աշխարհամարտին, երբ կը
արադրուէր Թրքական բանակին մէջ,
ը կը ղրկեն Ատանայի շրջանը, ուր
ստայէ իբրեւ չուլեկաքի պաշտօն-
եայ:

Այդ շրջանին Գերմանացիները ձեռնար-
ծ էին Պաղտատի երկաթուղագծի շի-
թեան, եւ այդ ձեռնարկը առանձնող
երութեան ղեկավարներուն հետ Զու-
եան մտերիմ կապեր հաստատած էր:
ոցին թիւով հայ զինուորական փա-
ականներ եւ գաղթականներ կը խու-
ին հոն:

կարագրելի թշուառութիւն մը կը
էր այդ համատարած սարսափին մէջ:
Զուհաճեանի հայրենասէր հոգին,
այդ ահաւոր կացութեան, կ'արխ-
շարունակ, եւ գիշեր ու ցերեկ կը
ծէր ճար մը՝ այդ խլեակներուն օգ-
թեան հասնելու եւ անոնց դժնդակ
թիւնը գոնէ մասամբ մեղմացնելու
մար:

իր մտքին մէջ կը ծագի վմայլելի
ափար մը: Կը կազմակերպէ թատե-
ան խումբ մը, իր գլուխը հաւաքելով
մը սիրողներ: Կը սարքէ ներկայա-
ներ եւ շուտով համակրութիւնը կը
գերմանացի եւ թուրք զինուորական
ներու: Այդ համակրութիւնը Զուհա-
կ'օգտագործէ, օգտակար դառնալու
ր բազմաթիւ դժբախտ հայրենա-
ներու:

միջնորդութեամբ այդ դժբախտնե-
շատեր յաջողած են իրենց կեանքը
ել, աշխատանք գտնել եւ համեմա-
բար խաղաղ ապրուստ մը ունենալ
եւ մղձաւանջին վերջաւորութիւնը:
Այդ բոլորը Հայկ Զուհաճեան կ'ընէր
նց որեւէ ակնկալութեան, անսալով
յն ու միայն իր ճշմարիտ Հայու սրբ-
ձայնին, որ ամէն բոպէ կը բաբախէր
ողակիցներուն համար:

այդ զոհողութիւններուն վարձատրու-
ր լիաւլի ստացաւ Հայկ Զուհաճեան
զինադադարէն վերադարձաւ Պոլիս,
արդէն՝ հասած էր իր բարի գործե-
արձագանգը:

Եւ սակայն իր կեանքի վերջալոյսին
խնամութիւնը դաժան եղաւ այս ճշ-
իտ արուեստագէտին եւ մանաւանդ
ու ազնիւ հայ մարդուն հանդէպ:
Հայկ Զուհաճեան օրին մէկը մեռած
եցաւ իր սենեակին մէջ, Նիւ Եորք,
ու լքուած բոլորէն:
Արդարեւ դժխեմ ճակատագիր ...
Հայ դերասանի դաժան ճակատագիր:
Բայց, առաջինը չէր ոչ ալ վերջինը:

Չէ՞ որ մեծ Սերովբէ Պէնկլեանը, հայ գուսաներգական թատրոնի հռչակաւոր հիմնադիրը, 1910ին Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռաւ թշուառ ու անօթի ...

Շաբաթներ ետք միայն իր դիակը գտան, այն ալ նեխած վիճակի մէջ...

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեռներու երկիր: Լեռներ՝ մխրճուած երկնի կապոյտին մէջ, որոնց գագաթը շարունակ նստած կը մնայ ձիւնը, երբ ստորոտը կը շիկանան ժայռերը՝ ամրան տաքէն: Ցաճախ անշուք են այդ լեռներէն շատերը, նոյնիսկ կը թուին ադեղ՝ իրենց մերկութեան մէջ, չկան գովասուն անտառներ, չկան ծաղիկներ եւ արօտներ: Սակայն գեղեցիկ են անոնք իրենց ընդերքի գանձերով, որոնց ծանօթ է հայ ժողովուրդը անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր:

Հայաստանի մէջ վերջին քառասուն տարիներուն բուռն թափով սկսաւ զարգանալ ժողովրդական տնտեսութիւնը: Արդիւնաբերութիւնը հանքանիւթի պէտք ունէր: Եւ ահա երկրաբանական - հետախուզական աշխատանքները մեծ ծաւալ ստացան՝ Հայկական լեռնաշխարհի ընդերքին անսպառ պաշարները յայտնաբերելու նպատակով:

Երկրաբանները պղինձի եւ մօլիպտենի հանքեր գտան, որոնց հիման վրայ ընդլայնեցան հանքանիւթի շահագործումը եւ մշակումը Ալավերդիի եւ Ղափանի մէջ, ինչպէս նաեւ ստեղծուեցան լեռնահանքերու նոր եւ մեծ ձեռնարկութիւններ Քաջարանի եւ Դաստակերտի մէջ: Նոր թէքնիքի եւ մասնագէտներու անձուժին շնորհիւ՝ այդ ձեռնարկութիւնները ունեցան այնպիսի յաջողութիւններ, որոնց կարեւորութիւնը կը գնահատուի նոյն իսկ բովանդակ Խորհրդային Միութեան մէջ: Ներկայիս միայն Ալավերդիի պղինձի ձեռնարկութիւնը կ'արտադրէ քանի մը անգամ աւելի պղինձ, քան 1913ին գործող Անդրկովկասի բոլոր ձեռնարկութիւնները միասին առած: Նոյն այդ վայրերուն մէջ կ'արտահանեն նաեւ ցինկ ու կապար, նաեւ այլ արժէքաւոր մետաղներ:

Հայաստան բաւական հարուստ է նոյնպէս նեֆելինային սիենիտներով, որոնք անցեալին մէջ արդիւնաբերական տեսակէտէն ոչ մէկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէին: Հայաստանի գիտնականները այդ հում նիւթէն ալիւմինիումի արտադրութեան համար անհրաժեշտ կաւահող ձեռք ձգելու ինքնատիպ եղանակ մշակեցին: Միաժամանակ անկէ հում նիւթ ստանալով կրագիւս եւ շարք մը բացառիկ արժէք ներկայացնող քիմիական նիւթեր յաջողեցան արտադրել: Ասոնց մէկ մասը բոլորովին նորութիւն է աշխարհի համար, իսկ մէկ մասն ալ առաջին անգամն է որ կ'արտադրուի Խ. Միութեան մէջ: Ասոնց հիման վրայ սկսուած են կառուցանել Հրազդանի հանքային - քիմիական մեծ հիմնարկութիւնը, ինչպէս նաեւ նախատեսուած է ընթացիկ եօթնամեակին՝ զուգահեռաբար կառուցանել յախճապակիի եւ բարձրորակ ամաններու գործարան:

Սեւանի ափին, Հրազդանի, Իջեւանի եւ Ամասիայի շրջաններուն՝ գոյութիւն ունին մակնեզիայի անսպառ պաշարներ: Ներկայիս աւարտելու վրայ է մակնեզիայի հրակայուն նիւթերու փորձառական գործարանի շինութիւնը Շորժա գիւղին մօտ ու կը պատրաստուի նոյն վայրին մէջ կառուցուելիք խեցեգործութեան մեծ գործարանի մը նախագիծը: Այս նոր ձեռնարկութիւնները, Թումանեանի հրակայուն աղիւսի գործարանին հետ միասին, մեծ թափ պիտի տան Հայաստանի հրակայուն նիւթերու եւ խեցեգործական արդիւնաբերութեան զարգացումին:

Քարերու երկիր: Այսպէս կոչուած է Հայաստան դարեր շարունակ՝ ի վկայութիւն անոր աղքատութեան: Սակայն քարը հարստութիւն է այսօր Հայաստանի մէջ, անսպառ հարստութիւն, որ կեանք կ'առնէ շինարարին հմուտ ձեռքերուն տակ, կը զարդարէ հայրենի քաղաքները եւ գիւղերը: «Աղքատութեան խորհրդանիշ» այդ քարին շնորհիւ է որ Երեւան հասած է իր փառքին, իբրեւ «ճարտարապետութեան քաղաք - թանգարան»: Հայաստանի հռչակաւոր բազմերանգ տուֆ քարը հինէն ի վեր յայտնի է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ու նոյնիսկ անոր սահմաններէն դուրս: Արթիկի վարդագոյն տուֆէն կառուցուած է Տնիէպրի ելեկտրակայանը, բազմաթիւ շէնքեր Վրաստանի, Ատրպէջանի, Հիւս. Կովկասի, Տոմպասի եւ Մոսկուայի մէջ:

Նոյնպէս նշանաւոր են Հայաստանի պազալտը, կրանիտը, պեմզան, օպսիտաքարը: Բաւական է գիտել տալ, թէ Խորհ. Միութեան պեմզայի պաշարին մեծագոյն մասը կը գտնուի Հայաստանի մէջ: Այս նիւթերը նոյնպէս մեծ քանակութեամբ կ'օգտագործուին Հայաստանի սահմաններէն դուրս: Ներկայիս պեմզան կ'օգտագործուի ոչ միայն իբրեւ շինանիւթ, այլեւ ապակիի եւ ռետինի արդիւնաբերութեան մէջ, մետաղներու մշակման ասպարէզին մէջ, իբրեւ յղկող նիւթ եւն.: Վերջերս Հայաստանի քարը լայն կերպով կ'օգտագործուի թեթեւ արդիւնաբերութեան մէջ: Անոր որոշ տեսակներէն արդէն իսկ կը ստացուին նուրբ եւ ամուր թելեր՝ բարձրորակ գործուածքներու համար:

Երեւանի ընդերքին եւ Հայաստանի այլ վայրերու մէջ գոյութիւն ունին կիպսի եւ ալաբաստրի շերտեր: Այս հում նիւթերուն շնորհիւ շինուած են գաճի, ներկերու, ճենապակիի, յախճապակիի, յախճապակի գործարաններ: Իրենց գեղեցկութեամբ, ծանօթ են Հայաստանի մարմարը, եղնգնաքարերը ու շեղջաքարերը, որոնցմէ Երեւանի «Հայմարմար» գործարանը կը պատրաստէ զարդարուեստի առարկաներ: Հայաստանի մարմարով եւ եղնգնաքարով շինուած են Մոսկուայի գետնուղին եւ Նիւ Եորքի ցուցահանդէսի խորհրդային տաղաւարը: Հայաստան հարուստ է նաեւ ակաթով, յասպիսով, նռնաքարով, ծիածանաքարով, մեղեսիկով եւ մալաքիտով, որոնցմէ շատերը կ'օգտագործուին ոսկերչութեան արհեստանոցներու մէջ:

Քանի մը տարի առաջ Երեւանի ընդերքին մէջ գտնուեցաւ կերակուրի քարաղի հանք մը, որ Խ. Միութեան հարաւային շրջանի ամենահարուստ հանքը կը նկատուի: Շինուելու վրայ է մեծ ձեռնարկութիւն մը, որ աղ պիտի մատակարարէ ամբողջ Անդրկովկասին: Ծրագրուած է շինել սոտա արտադրող գործարան մը: Հայաստան հարուստ է ծծմբաքարի, մանգանի, ծարիրի հանքաշերտերով, ինչպէս նաեւ բուժիչ հանքային ջուրերով: Արզնիի, Ջերմուկի, Հանքաւանի, Դիլիջանի, Կամոյի ջուրերէն միլիոնաւոր շիշեր կ'արտածուին դէպի Խ. Միութիւն:

Ցարդ Հայաստան աղքատ կը նկատուէր վառելանիւթի, այսինքն ածուխի, տորֆի, այրուող թերթաքարերու տեսակէտէն: Սակայն վերջին տարիներու հետախուզութիւնները մէջտեղ հանեցին կազի եւ քարիւղի պաշարներ:

Հայաստանի հանքային հարստութիւնները, ինչպէս նաեւ ջրաելեկտրակայաններու արտադրած ուժը մեծ չափով օժանդակեցին Հայաստանի արդիւնաբերութեան զարգացումին:

Հսկայական քանակութեան կը հասնին Հայաստանի հանքային հարստութիւնները, որոնց շնորհիւ այս երկիրը կարճ ժամանակի մէջ նոր տեսք ստացաւ եւ այսպէս ցարական Ռուսիոյ յետամնաց ծայրամասը դարձաւ զարգացած արդիւնաբերական կեդրոն մը:

Կ. ՎԵՐՄԻՇԵՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ նոր գիրքը, «ՄԵՂՔԻ ՔԱՐԸ», հրատ. «Սեւանի», Պէյրութ: Գին 10 Լ. Ֆ.: Նշան Պէշիկթաշլեան կը խնդրէ մեզմէ հաղորդել, որ այս գիրքէն ստացած է սակաւաթիւ օրինակներ, ու առայժմ չի կրնար ղրկել իր բոլոր գրասէր բարեկամներուն: Անոնք որ ստացած են այս գիրքը, կը խնդրուի որ փութացնեն փոխարժէքը, որովհետեւ հեղինակը կը մեկնի Նոյեմբերի մէջ Պէյրութ, ուր հրաւիրուած է, եւ ուրկէ յետոյ ալ պիտի այցելէ Միջին Արեւելքի քանի մը հայաշատ գաղութները:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Հարց ու փորձը աւարտելուց յետոյ իշխանը կարգադրեց դպիր Դաւիթին, որ Թորգոմին ու ընկերներին տանի Նորեկների օթեւանը:

— Նաեւ կ'ասես համբարտակապետին, որ բաց թողնի անհրաժեշտը:

Երբ ընկերներն ու դպիրը դուրս գնացին՝ Թորգոմը մնաց կանգնած, նրա դէմքից երեւում էր, որ ունի ինչ որ ասելիք: Կառավարիչ իշխանը նկատելով, որ նա չգնաց եւ սպասողական նայում է իրեն, հարցրեց:

— Ունի՞ս եւս ինչ ասելու:

— Այո, տէր, եթէ իրաւունք է:

— Խօսիր:

Եւ Թորգոմն սկսեց մանր պատմել թէ ինչու էին իրենք հեռացել Կամսարականի կալուածից, նրա ծառայութիւնից: Բացատրելով իրենց հեռանալու շարժառիթները ու պատճառները, Թորգոմը հարցրեց թէ այդ չէ՞ն համարի յանցանք եւ իրեն չէ՞ն պատժի այդ քայլի համար:

— Ի՞նչ յանցանք, տղաս, — ընդմիջեց իշխանը աչքերը կկոցելով:

Թորգոմը ցանկանում էր պատմել ճանապարհին պատահածը՝ իշխանի սպանութիւնը անտառում ... բայց միտքը փոխեց իսկոյն եւ ասաց միայն.

— Միայն ա՞յդ, — ուսերը վեր քաշեց Գնունին երիտասարդ միամտութեան վրայ: — Դա յանցանք չէ, տղաս, թողել ես փոքր տիրոջդ եւ եկել ես մեծ տիրոջդ մօտ, եւ ոչ մէկը չունի իրաւունք քեզ պատժելու: Իրազե՞կ ես արքայի հրովարտակին. հասա՞ւ ես նրա իմաստին:

Թորգոմը գլխով արաւ:

— Եւ ուրեմն պա՞րզ է քեզ:

— Պարզ է, տէր: Սակայն կ'ուզէի իմանալ: Եւ որովհետեւ Թորգոմը յապաղեց շարունակելու՝ իշխանը շեշտ նայեց նրան:

— Եւ ի՞նչը կ'ուզէիր իմանալ ...

— Մի շինական, որ իշխան է սպանել, կարո՞ղ է գալ այստեղ... քաղաք, եւ դրա համար չէ՞ն պատժի նորան կամ... չեն վերադարձնի նախկին տիրոջը:

Կառավարիչ իշխանը աչքերը թարթեց, ապա անխօս սեւեռեց Թորգոմի երեսը:

Թորգոմը, նրա հայեացքի տակ, գլուխը իջեցրեց իսկոյն, մտածելով, որ ի զուր եւ աւելորդ խօսքեր ասաց եւ այժմ կառավարիչը կը հասկանայ իմանալ, թէ ո՞վ է այդ շինականը, որ իշխան է սպանել: Բայց կառավարիչ իշխանը ասաց միայն.

— Սպանութիւնը բնաւ գովելի վարմունք չէ, տղաս: Բնաւ: Իսկ արքայի հրամանն է՝ քաղաքս եկողին չվերադարձնել երբեք, որքան էլ պահանջին տէրերը, որքան էլ լինի նա գանցառու եւ յանցապարտ ... Իսկ այդ շինականի վարմունքը գովելի չէ բնաւ:

Թորգոմը կառավարիչ իշխանի մօտից դուրս եկաւ անորոշ զգացումներով, ինքն իրենից դժգոհ, որ ի զուր խօսք բացեց սպանութեան մասին... Դուրս գալով՝ միացաւ ուղեկիցներին, որ սպասում էին իրեն եւ հետաքրքիր էին, թէ մենակ մնալուց յետոյ ի՞նչ է խօսել նա իշխանի հետ: Բայց Թորգոմը ոչինչ չասաց:

Դրանից յետոյ Դաւիթ դպիրը առաջնորդեց նրանց այն տունը, որ քաղաքում կոչւում էր օթեւան, ուր եւ առժամապէս պէտք է ապրէին նրանք:

Դա մի յարկանի երկար շէնք էր՝ մանր խուցերի բաժանուած: Երբ նրա մտան՝ տեսան այնտեղ մեծ թւով մարդիկ, կանայք, որ իրենց նման խայտաբղէտ կապոցներով նստել էին յատակին, շարուել պատերի տակ եւ զրուցում էին յոգնած:

— Նորեկներ են նմանապէս, — ասաց դպիրը:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

կանոնաւոր վկայութիւն մը կ՚ընէ, եւ հարցումներուն կուտայ պատասխաններ որոնք կը փաստեն թէ բնական է իր մտային հաւասարակշռութիւնը: Կը լրաւին Մենտէրէսի հետեւեալ խօսքերը. — «Ով որ պարտականութիւն ստանձնած է, բնական է որ գործադրէ օրէնքին արդարադատութիւնը»:

ՍԱՐՓԵՐ – ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Արտաքին նախարար Սելիմ Սարփեր, որ ՄԱԿի Ընդհ. Ժողովին մասնակցեցաւ մէկ քանի օր առաջ, վերադարձաւ եւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Լրագրողներու եւ իր միջեւ հետեւեալ հարց – պատասխանները փոխանակուեցան.

Հ.— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները Խրուշչեւի հետ ձեր տեսակցութիւններէն:

Պ.— Առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ ճաշի մը միջոցին: Հոն առաջին անգամ ըլլալով ծանօթացայ իրեն: Ըսի որ կրնանք կրկին տեսակցիլ եթէ փափաքի: Կիրակի իրիկուն իրեն հետ երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցայ խորհրդային պատուիրակութեան շէնքին մէջ: Կրոմիքօ ալ ներկայ գտնուեցաւ այս տեսակցութեան: Խօսեցանք Թուրքեւխորհրդային բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու ապահովութեան եւ աշխարհի միջազգային կացութեան մասին: Ընդհանուր առմամբ, այս խօսակցութիւնը սկսաւ փոխադարձ վարանումով եւ ուշադրութեամբ: Յետոյ քիչ մը փարատեցաւ: Վախճանին մօտ, անկեղծ մթնոլորտ մը տիրապետեց: Իբր եզրակացութիւն, մեր տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մէջ: Իմ անձնական կարծիքով, Խրուշչեւ շատ փափկավար, խելացի, հասկացողութեան տէր, առենի եւ նիւթի համաձայն զուարթ պետական մարդ մըն է երկկողմանի տեսակցութիւններու մէջ, եւ այս պարագային ուղղակի կը մտնէ դէպքերուն մէջ, ինչ որ լաւ մթնոլորտ մը կը ստեղծէ:

Թուսիա օժանդակութեան առաջարկ ըրած էր մեզի: Ոչ մէկ մանրամասնութեան մէջ մտանք այս մասին: Պէտք է լաւ քննել հարցը եւ յետագային սկսիլ տեսակցութիւնները: Զենք կրնար օժանդակութիւն ընդունիլ առանց կշռելու զայն: Գործքի մէջ ենք մինչեւ մեր կոկորդը: Կ՚ուզենք չափով առնել փարկերը:

Ս. Սարփեր յետոյ բացատրութիւններ տուաւ զանազան հարցերու մասին, ըսաւ թէ սահմանային միջադէպերը ընթացիկ բաներ են դրացիներու միջեւ եւ թէ կը խորհին հաստուցում տալ այն հելլէն գիւղացիին որ սպաննուեցաւ անցեալները, թէ բարեկամական եղած է իր տեսակցութիւնը Նասրի հետ, որ չէ յուզած Հաթայի խնդիրը, եւ ալելյուց.

— Մեր տնտեսական եւ քաղաքական վարկը բարձր է այսօր: Բոլորին ծանօթ էին նախկին վարչաձեւական ապօրինութիւններն ու կաղացումները: Օտարները միզմէ աւելի լաւ գիտեն մեր կացութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ն. Ֆ. Այրի Տիկին Մաննիկ Ոսկրաթեանէ, Այրի Տիկին Ֆուլեանէ Տուտի Փափազեանի մահուան տարելիցին առթիւ.

×

Ս.էնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղկեպսակի Ալժերիա նահատակուած զինուոր Դանիէլ Զավըրեանի թաղման առթիւ Արփիկ Շահինեանէ երեսուն Ն. Ֆ., Դաւիթ Դաւիթեանէ յիսուն Ն. Ֆ.: Թաղականութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին պարագաներուն:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Շանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Ալ. Խատիսեան, Հրանդ Ալեանաք: Լուսանկարները կը վերադարձուին ելլէ պատրաստուելէ ետք մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ապրիլեան Սեբունդը (Նախկին Զոմ) տիկին Ատրինէ Նուրեանի մահուան քառասունքին առթիւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Սողոմոն Թեհլիրեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

ՇԱԹԵԼ – ԿԻՑՈՆԻ մէջ, արձակուրդի շրջանին, հայրենակիցներ յաւերժացնելու համար ազգային հերոս Սողոմոն Թեհլիրեանի յիշատակը, նուէրներ ըրած են իր անունը կրող սրահին և պարտք դրած են Գ. Մ. Առաքելեանի վրայ որ հանգանակութիւնը շարունակէ Շաթել այցելող հայրենակիցներէն: Հաւաքուած է 215 Ն. Ֆ.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Ստորեւ նուիրատուներու ցանկը.—

Յարութիւն Սէմէրճեան (Փարիզ), Զատիկ Թաչճեան (Տաքար), Զօրայեան (Իսի), Վարդանեան (Մարսէյլ), Մ. Առաքելեան (Նիս), Թ. Մեծպաքեան (Գուա – Քոլոմպ), Նշանեան Դանիէլ (Մուլէն): Տիկին Ղուպաթեան (Գուա – Քոլոմպ), Տիկին Նախըշչէքեան (Վենսէն), փոքրիկն Ժամկոչեան (Քլերմոն), Թաթուլ Երամեան (Անիէռ), Տիկին Փափազեան (Փարիզ), Անդրանիկ (Գուա Քոլոմպ), Երանեան (Առնուվիլ), Հօտաչայեան (Անկէն), Մանուէլեան (Փարիզ), Ճէնազըճեան Գ. (Մարսէյլ), Պասմաճեան (Պրիւսէլ), Հայրենասէր մը (Փարիզ), Ա. Մոսկոֆեան (Թուլոն), փոքրիկն Սայրի Տաքէսեան (Ավինեոն), տասնական Ն.Ֆ., Տիկին մը Փարիզէն հինգ Ն. Ֆ.:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ Քիւթիւկեան իր ամուսնոյն Տոքթ. Յ. Քիւթիւկեանի մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար գիւղացիներու ննջելոց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է: Դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար շուտանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ բացուած է հայերէնի նոր դասընթացք մը՝ 215 Գուվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), ուսուցչութեամբ Տիկին Ա. Զիթունիի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն այժմէն արձանագրել իրենց զաւակները Տիկին Ա. Գազազեանի մօտ՝ 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), կէսօրէ վերջ՝ ժամը 14էն սկսեալ, ամէն օր:

Դասերը կը սկսին այս Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 13ին, կէսօրէ վերջ ժամը 14էն: Նոյն օրը տեղի կ՚ունենան նաեւ արձանագրութիւնները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Իսիի Խրիմեան դպրոցին մէջ, ուանդական կերուխումով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՍ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ: Տէօնէի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու խնկելի յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ:

Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները:

ԱԶԴ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը ի գիտութիւն Թաղին եւ շրջաններու հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէնի դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, ամէն Հինգշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2-5: Կը խնդրուի ծնողքներէն կանխաւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Կիրակի օրերը խորհրդարանի մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Հոկտեմբեր 18ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ. Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուէլի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ. Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը. Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Հաճնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 – 12, ուսուցչութեամբ ժանկավարժ Պօղոս Ապրազեանի, ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ
14
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
14 OCTOBRE
1960

...ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8925 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4726

...ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՐՏԱՊԱՆԸ ՊԱՐՏԱՊԱՀԱՆՋ...

...եկրորդ է ըսել, թէ մենք հաւատարիմ ...ղաքացիներ ենք մեր բնակած երկիրնե- ...ուն մէջ. Մեր պարտաւորը կը ճարենք ոչ ...մուրալով, ողորմութիւն կամ նպաստ ...ելով, այլ մեր արդար վաստակով ։ ...ժամանակ հաստատուած ենք ու կը ...ենք – միշտ մեր միջոցներով — դըպ- ...ներ, եկեղեցիներ, ակումբներ, մշա- ...թային ընկերակցութիւններ եւ բարե- ...ործական այլ հաստատութիւններ ։

Մեր անցեալը վկայագիր մըն է մեզի ...մար. մեր ներկան՝ երաշխաւորութիւն ...մեր ապագային համար ։ Մեզ ճանչ- ...րները շատոնց գիտեն, թէ մենք բնա- ...չենք մեր ապրած երկիրներուն մէջ, ...ղ բռնարարձ մըն ենք, այս բառին լի- ...ւ իմաստով ։

...Նոր ընդհանուր ընտրութիւններ կա- ...տարուեցան Թուրքիոյ մէջ ։ Իբրեւ հետե- ...անք այդ ընտրութիւններուն՝ փոխուե- ...ցան ոչ թէ վարչաձեւը, այլ իշխանու- ...թիւնը ։ Հալքը քուէարկած հրապարակէն, ...ար իշխանութիւն, եւ իր տեղը տուաւ ...պետական կողմին՝ Դեմոկրատ կուսակ- ...ցութեան ։

...Դարս յիշատակներ ունէինք Հալքէն, ...ունէ՝ ունեւորութեան տուրքը, որուն ...կ նպատակն էր պարզապէս մոխիր ...ղ նուագեցնել փոքրամասնութիւնները ։ ...մը կարծեցինք, թէ նոր իշխանու- ...թիւնը բան մը պիտի փոխէ երկրին մէջ, ...թէ իբրեւ մտայնութիւն, թէ իբրեւ գոր- ...ծելակերպ ։

...Բան մը, արդարեւ, փոխուեցաւ, բայց ...փոխուեցաւ ոչ թէ դէպի լաւը, այլ դէպի ...վատը, նոյնիսկ յոռեգոյնը ։

...Ունեւորութեան տուրքին յաջորդեց ...Սեպտեմբեր վեցը ։

...Տեսնենք հիմա, թէ ինչ տուաւ Թուր- ...քիան մեզի, վերջին ութսունամեակին ։

Ա. Տուաւ Սուլթան Համիտը (300.000 ...մեռեալ ջարդը) ։

Բ. Տուաւ Իթթիհատը (մէկ միլիոնի ...ջարդը, առանց հաշուելու Կիլիկիան) ։

Գ. Տուաւ Հալքը՝ իր ունեւորութեան ...տուրքով ։

Դ. Տուաւ Դեմոկրատ կուսակցութիւ- ...նը, Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն հեղի- ...նակն ու կազմակերպիչը ։

...Մոռցեր չենք ընել մեր հողերուն եւ ...բռնագրաւած Արարատին, որ Լենին ...ու Ստալինի կողմէ փեշքէշ տրուեցան ...Թուրք «արիւնարբու»ներուն ։

...Տաղիս իշխանութեան տիրացած՝ խոր- ...հրդային կառավարութիւնը, իր 1917 Նո- ...յեմբեր 24թուակիր դեկրետով, զոր ստո- ...րագրած էին վարչապետ Լենին եւ ազգա- ...յին գործերու գործավար Սթալին, կը ...յայտարարէր. «Մենք կը յայտարարենք, ...որ Թուրքիոյ բաժանումին եւ անկէ Հա- ...յաստանը «խլելու» մասին գոյութիւն ու- ...նեցող դաշինքը պատռուած եւ ոչնչաց- ...ուած է» ։

...Աւելի ուշ, 1926ին, ռուսերէն «Բոլշե- ...վիկ» երկշաբաթաթերթին մէջ, պատաս- ...խանատու անձնաւորութիւն մը կը գրէր. ...«Երիտասարդ Թուրքիան վստահ է իր ...թիկունքին վրայ ։ Այդ՝ կարմիր թիկուն- ...քն է. Խորհ. Միութիւնը ։ Քեմալական ...Թուրքիան միշտ անպարտելի կը մնայ Խ. ...Միութեան հետ իր կնքած դաշնագրով» ։

...Անցնինք սակայն ։

...Թուրք լրագրողներ եւ պաշտօնական ...անձինք վերջապէս ստիպուեցան խոստո- ...վանիլ, թէ 1955 Սեպտեմբեր 6-7ի եղե- ...ռական դէպքերը, ուղղուած՝ բացառա- ...պէս յոյն եւ հայ փոքրամասնութեանց ...դէմ, «նուէր»ն էին դեմոկրատ իշխանու- ...թեան, ինչպէս ունեւորութեան տուրքը ...նուէրն էր հալքեան իշխանութեան ։

...Դարերէ ի վեր մեզի դէմ կատարուած ...անարդարութիւններուն, կողոպուտներուն, ջարդերուն ու կոտորածներուն համար ոչ ոք հաշիւ պահանջեց մինչեւ հիմա ։ Լը- ռեցին մեր «բարեկամ»ները, լռեցին ան- շուշտ նաեւ մեր թշնամիները ։

Թուրքին առաձգական խիղճը մարսեց ամէն բան, չմարսեց միայն Տաճկաստան- եան Պատրիարքին նամակը ։

Մոռցան Սուլթան Համիտը ։

Մոռցան Իթթիհատը ։

Մոռցան ունեւորութեան տուրքը ։

Մոռցան Սեպտեմբեր 6 – 7 ։

Մոռցան ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆ տոլարի հասո- նող մեր ազգային եւ անհատական հարս- տութիւնը ։

Բայց չմոռցան պատահական նամակ մը, որ կրնար չղրուիլ, կրնար նաեւ գը- րուիլ, ըստ պահանջի ...

Պէտք է ենթադրել, որ յեղափոխակա՞ն Թուրքիոյ եւ գեր-յեղափոխակա՞ն Թուր- քերու նոր արշաւը ուղղուած չէ նամա- կագիր Պատրիարքին եւ մեր հոգեւոր իշ- խանութեան դէմ, այլ ուղղուած է Թուր- քիաբնակ Հայութեան, դուցէ նաեւ ամ- բողջ Հայութեան դէմ ։

Թուրքիա հակասութիւններու երկիր ե- ղած է միշտ ։ Խօսքով յեղափոխական է, գործով՝ հակայեղափոխական ։ Խօսքով աշխարհիկ է, գործով՝ խստօրէն ապաշ- խարհիկ ։ Խօսքով ազատական է, գոր- ծով՝ պահպանողական ։ Խօսքով դէմ չէ փոքրամասնութեանց, գործով՝ ոչ միայն դէմ է, այլեւ թշնամի ։ Նոյնը ։

Ցատկանշական պարագայ մը.— Թուրք «Աքիս» թերթը, հրատարակելէ ետք Գա- րեգին Պատրիարքի ուրիշ մէկ նամակը, 1959 Մայիս 13 թուակիր, կ'եզրակացնէ. «Ոչ, ոչ, Մենտերէս երկինքէն կողմով վար չէ իջած ։ Այս հաւաքականութեան մէկ ծնունդն է ։ Մինչեւ Հայոց Պատրի- արքը ինչեր գրած են ուրիշներ, Աստուած իմ» ։

Թուրք թերթը բսել կ'ուզէ ապահովա- բար, թէ ուրիշներ ալ նամակներ կամ «ինչե՞ր» գրած են, բայց քաւութեան նո- խազը եղած ենք մենք, ոչ այնքան Պատ- րիարքը, որքան հայ համայնքը ։

Եթէ իրաւամբ նամակներ կամ «ինչեր» գրած են նաեւ ուրիշներ, ինչո՞ւ չեն յիշ- ուած ։ Ինչո՞ւ մեղապարտ արշաւը ուղ- ղուած է միայն հայ համայնքին դէմ ։ Ի՞նչ կայ այս արշաւին տակ. ի՞նչ կայ այս արշաւին ետին ։

Զատահած չէ, որ Թուրքիոյ մէջ բան մը փոխուի,— վարչաձեւ, վարիչ, իշխա- նութիւն,— եւ այս փոփոխութիւնը մեզի համար ոչ թէ բարեդէպ, այլ գոնէ չարա- դէպ հետեւանք մը ունեցած չըլլայ ։

Սուլթան Համիտ ինկաւ. կարծեցինք, թէ այս անկումով վերջ պիտի գտնէ մեր չարչարանքը ։

Այնուհետեւ եկաւ Իթթիհատ եւ փըն- տռեց տուաւ միւսը ։

Եկաւ Հալքը եւ լրացուց պակասը ։

Եկան դեմոկրատները, Սեպտեմբեր վե- ցըն ալ՝ իրենց հետ ։

Կարդը հիմա Մայիս 27ի Թուրքիոյինն է.— «Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ» ։ «Պետական գանձը պարապ է, լեցուցէք» ։ «Տաճկաստանեան Պատրիարքի նամակը» ։ Աշխարհի մէջ չկայ անկիւն մը, ուր տի- րող իշխանութիւնը ըսէ.— Հայրենակից, քու լեզուդ մոռցիր եւ մեր լեզուն խօսէ ։

Աշխարհի մէջ չկայ երկիր մը, ուր իշ- խանաւորը պարպէ գանձը եւ հպատակնե- րուն հրահանգէ.— Լեցուցէք այս գանձը ։

Աշխարհի մէջ չկայ վայր մը, ուր գըր- ուած կամ ըստ պահանջի գրուած նամա- կի մը համար արշաւ կազմակերպուի ոչ թէ անձի մը, այլ ամբողջ համայնքի մը դէմ ։

Թուրքիա այն միակ երկիրն է, որ իր- րեւ պարտապահանջ կը խօսի միշտ, բայց երբեք՝ իբրեւ պարտապան ։ Միշտ կ'առ- նէ, երբեք չի տար ։ Իր տոմարներուն մէջ անձեռնոյք ունեցողներ չկան, պարտք ու- նեցողներ միայն կան ։

Հինգ միլիոն տոլար, մէկուկէս միլիոն ...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԿՆԵԼԷՆ ԱՌԱՋ
ԽՐՈՒՇՉԷՒ ՆՈՐ ԵԼՈՅԹ ՄԸ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ԿՕՇԻԿԸ ՀԱՆԱԾ, ՍԵՂԱՆԻՆ ԿԸ ԶԱՐՆԷ

Վարչապետ Խրուշչեւ վերջին ելոյթ մը ունեցաւ Ազգաժողովին առջեւ եւ ՄԱԿը վերածուեցաւ խակական կրկէսի մը ։ Նա- խագահը ջղայնացաւ եւ ձեռքի մուրճը կոտրեց մինչ Խրուշչեւ կօշիկը հանած սեղանին կը զարնէր ։ Ի՞նչ էր պատա- հած ։ Խորհրդային վարչապետը բանա- ձեւ մը կ'առաջարկէր պահանջելով ափ- րիկեան բոլոր պետութեանց անկախու- թիւնը ։ Խրուշչեւ կ'ուզէ որ ժողովուրդ- ները «ազատ եւ անկախ ըլլան», ձերբա- զատուին գրամատէրերու տիրապետու- թենէն, տէրն ըլլան իրենց ճակատա- գրին եւն. եւն. ։ Խրուշչեւ այս ամբողջը յայտարարած է ամենայն լրջութեամբ, ձաղկած է մանաւանդ նոր գաղթատիրու- թիւնը որ ձեւական անկախութիւն շնոր- հելով, իր ձեռքը կը պահէ իշխանու- թիւնը ։

Անգլիացի պատուիրակը բեմ կը բարձ- րանայ եւ կը յայտարարէ թէ Խրուշչեւին ճառը վիրաւորանք մըն է ժողովին, եւ կը խօսի արբանեակ պետութեանց մասին ։ Անգլիացիին համար Խրուշչեւի չի յնար օ- տար տիրապետութեան մասին ճառել, երբ արեւելեան այնքան երկիրներ կ'ապ- րին խորհրդային տիրապետութեան ներ- քեւ ։ Այդ պահուն, Խրուշչեւ կօշիկը կը հանէ եւ սեղանին կը զարնէ ուժգնօրէն, մինչ ռումանացի պատուիրակը բեմ կը բարձրանայ եւ բողոքելով անգլիացի պատուիրակին յայտարարութեան դէմ կը պոռայ.— «Կը մաղթեմ որ ամէն ազգ մե- զի չափ ազատ ըլլայ, օրինակ Իրլանտա» ։

Պէ՞տք է յիշել թէ ազգաժողովին նա- խագահը իրլանտացի է եւ բարկութենէն ուռքի կը ցատկէ, լռել տալու համարթու- մանիոյ պատուիրակը որ իրաւունք չու- նէր խօսք առնելու ։ Նախագահը մուրճը սեղանին կը զարնէ որպէսզի կարգը վե- րահաստատէ, բայց կը կոտրի ... եւ նիստը կը փակուի ։

Այս միջադէպէն առաջ պէտք է խոս- տովանիլ թէ Խրուշչեւի բանաձեւը բա- ւական յաջողութիւն գտած էր եւ նոյնիսկ Փիլիպպեաններու ներկայացուցիչը նախ յայտնած էր թէ ձեռնպահ պիտի մնայ նկատելով խորհրդային գաղթատիրու- թիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, բայց քիչ ետք ան ալ կը բարկանար եւ կը յայ- տարարէր թէ թեր պիտի քուէարկէ ։ Խորհրդային բանաձեւին կողմնակից էին նաեւ Լիպերիա, Կինէ, Նիկերիա, Եթով- պիա, Թունա, Մարոք ։ Նոյնիսկ Ամերի- կա համաձայն կը գտնուի որ գաղթա- տիրական դրութեան հարցը ՄԱԿի լիա- կատար նիստին մէջ ծեծուի, սա տարբե- րութեամբ որ խօսուի նաեւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու մասին ։ Հոս է որ արդէն ամէն բան կը փոխուի եւ ժողովը կը վերածուի աններեւակայելի խառնիճա- ղանճի մը ։

Հայերու արիւնը եւ... նամակ մը ։

Ա՛յս է Թուրքիան ։

Կը տեսնէք ահաւասիկ, հոգեւոր իշ- խաններ, թէ ինչ կրնայ նշանակել նամակ մը ։ Ուստի՝ չըջահայեաց եղէք ։ «Մենք հոգեւոր իշխանութիւն ենք, քաղաքական իշխանութիւն չենք» ։ Ասիկա պատասխան մըն է, որ, ճիշդ ըլլալով հանդերձ իր ձե- ւին ու խորքին մէջ, կը փրկէ մեզ երեւելի եւ աներեւոյթ փորձութիւններէ ...

« ՑՈՒՍԱԲԱՐ »

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Գերա- շնորհ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան Վե- հափառէն ստացած է հետեւեալ հեռա- գիրը.—

Տիրոջ օգնութեամբ Հոկտեմբերի երե- քին ողջամբ ժամանեցինք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին քաղցր յիշատակներով եւ ան- ջնջելի տպաւորութիւններով ձեր թեմին տուած մեր հովուապետական այցելու- թենէն ։ Վստահ ենք որ Լուսաւորչի Կան- թեղի անմար լոյսը այսուհետեւ եւս պայ- ծառափայլ պիտի շողայ մեր հոգեւոր կեանքի երկնակամարին վրայ ։ Մեր գո- հունակութիւնը, օրհնութիւնը եւ շնոր- հակալութիւնը ձեր պետական բարեխնամ իշխանութեանց, թեմական եւ եկեղեցա- կան խորհուրդներուն, հոգեւոր դասուն, ազգային եկեղեցական կազմակերպու- թիւններուն, եւ համայն հաւատացեալ ժողովրդեան ջերմագին ընդունելութեան եւ սիրալիր հիւրասիրութեան համար ։ Շնորհք եւ խաղաղութիւն Աստուծոյ եղի- ցի ընդ ձեզ ամէն ։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ զինուորական նոր ծրա- գիրը ծանօթ «Զարնելու Ուժ» (Ֆորս տը Ֆրափ) անունին տակ լուրջ դժուարու- թիւններ պիտի ստեղծէ Տըպրէի կառա- վարութեան համար ։ Հարցը նախ վիճա- բանութեան պիտի ենթարկուի Ազգային ժողովին մէջ, ապա Նոյեմբերին՝ Ծերա- կոյտի. Մնաց որ կառավարութեան ծրա- գիրը՝ հիւլէական զէնքերով զինել բանա- կը յստակ չէ, մանաւանդ հարկ է գիտնալ թէ այս բոլորը պիտի ըլլայ Ատլանտեան Ուխտի հետ համա՞խոհ թէ անջատ ։ Կայ նաեւ նիւթական հարցը, արդարեւ եւրո- պացիներին վրայ ծանր բեռ մըն է այս ծրագիրը որ, միլիառներու կը կարօտի ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետ Ատ- նան Մենտերէս ընդունեցաւ թէ ինք կազ- մակերպած էր Սեպտեմբեր 6-7ի ցոյցի դէպքը, աւելցնելով թէ դժբախտաբար իր ըն- կերները տեղեակ էին այդ ցոյցին եւ հա- ւանութիւն յայտնած մինչ դատաւոր ամ- բաստանեալներ կը յայտարարեն թէ տեղեակ չէին ։ Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքին ամբաս- տանեալներն են՝ Պայար, Մենտերէս, Զորլու, Կէօքայ, Քէօփրիւլիւ, Պալի, Թեքինալփ, Աճար, Էնկին, Հատըմլը եւ իրիշ ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ 6րդ նաւատորմը միջա- դէպի մը առիթ տուած է, առջի օր Պէյ- րութի մէջ ։ Անծանօթներ յարձակած են ծովայիններու վրայ բայց հետեւանք չէ ունեցած ։

ԱՐԱԲ ՄԻԱՑ. Հանրապետութեան փոխ վարչապետ եւ պատերազմական նախա- րար՝ Հաքիմ Ամեր ապարէգ կարդաց Ցորդանանի թագաւորին «Թող եկէ Արաբ Միաց. Հանրապետութեան դէմ» բառ- ժողովի մը ընթացքին որ հաւաքուած էր, սուրիացի Ատնան Մատանիի յիշատակա- րանին որ մեռած է վերջերս Ամմանի մէջ ։ Ամեր աւելցուցած է «եթէ Հիւսէյն այն- քան տխմար է որպէսզի յարձակում ձեռնարկէ, կը տեսնէ թէ ինչ կ'ընեն «Հիւսիսի Եղբայրները» ։

ԻՏԱԼԻՈՅ Համայնավար կուսակցու- թեան կեդրոնական կոմիտէի անդամնե- րէն՝ Տավիտէ Լայոլօ Լաթրանի Համա- ձայնութեանց (Վատիկանի եւ Իտալիոյ պետութեան միջեւ ստորագրուած 1929 Փետրուար 11ին) վերաքննութիւնը պա- հանջեց ։ Համայնավար երեսփոխանը ան- կարող կը գտնէ պետութիւնը եկեղեցւոյ առջեւ եւ կ'ուզէ որ կարգ մը կէտեր վե- րամշակուին ։

(Լուրերու շար. ը կարդալ Դ. Էջ)

ԲԱՐԻՑ... ՀԱԳՈՒՍՏ

— Բարից ... հագո՞ւստ ։

Գուցէ յօդուածագիրը ուզում է պատմել ինչ որ երեւակայական մտայղացման մասին, անմիջապէս կը մտածի ընթերցողը ։

Ո՛չ։ Ես ուզում եմ պատմել, իրօք, առաջին հայեացքից համարձակ երեւակայութիւն թուացող, բայց իրականում՝ 20րդ դարի երկրորդ կէսի զարմանալի յայտնագործութիւններից մէկի մասին ։

Դէ, ուրեմն, լսեցէք ։

Հնուց ի վեր, Հայաստանում, երբ շինականը առաւօտ ծէգին դուրս էր գալիս իր գութանով պատռելու հողի կուրծքը, երբ նրա ճակատից քրտինքի խոշոր կաթիլները ընկնելով ծծւում էին հողում, երբ արեւը թաքնւում էր սարերի յետեւում, նա, հայ շինականը, ծանր շունչ էր քաշում ու դառնացած մրմնջում .

— Անիծեա՛լ քարաստան, Հայաստան աշխարհ ։

Եւ այսպէս, սերնդից - սերունդ, դարերի խորքից մեզ է հասել շինականի դժգոհ մրմունջը .

— Անիծեա՛լ ջարաստան ...

Իմ պատմութիւնը շարունակելու համար պէտք է յիշեցնեմ որ, իրօք, Հայաստանը վաղուց ի վեր հռչակուած է իր ապառաժներով, իր նրբերանգ տուֆերով ու մարմարներով ։

Բայց շինականի ինչի՞ն էին պէտք այդ տուֆերն ու ապառաժները, երբ տարուան ապրուստը նա իր քրտինքով շաղախուած մի բուռ հողից քամում էր գերմարդկային տանջանքով ։

Գլորւում էր արեւը երկնակամարում, ծնւում էր լուսինը, ապա հալւում գիշերային խաւարում եւ... գլորւում էին նաեւ տարիներն ու դարերը։

Եւ ահա...

Ծնուեց մի նոր Հայաստան ։ Հողի կուրծքը սկսեցին պատռել հզօր մեքենաներ։ Շինականը քանդեց իր հողաշէն, խղճուկ տնակը եւ կառուցեց նորը՝ սրբատաշ տուֆ քարից։ Զորս տասնեակ տարիների ընթացքում ծնուեցին նորանոր քաղաքներ՝ վարդագոյն, դեղնաւուն, կաթնագոյն շէնքերով ։

Նոր Հայաստանի հետ ծնուեցին նոր մարդիկ ։

Այդ նոր մարդկանցից մէկն էլ քիմիկոս Մանուէլ Մանուէլեանն է, որ մի քանի տարի առաջ ֆանտաստիկ թուացող իր մտայղացումը իրականութիւն, եւ այն էլ չօշափելի իրականութիւն դարձնելուց յետոյ, քարաստանների վրայից միանգամընդմիշտ վերացրեց դարերի խորքից եկող անէծքը ։

Եւ հիմա, երբ խօսք է լինում Հայաստանի հանքային հարստութիւնների մասին, անպայման աւելացնում են .

— « ... եւ քարը »։

Դուք արդէն համոզուեցիք որ իմ պատմութիւնը արդէն գոյութիւն ունեցող «հրաշքի» մասին է։ Եւ անպայման ձեզ կը հետաքրքրի թէ ի՛նչպէս սովորական քարը յանկարծ դարձաւ հանքային հարստութիւն ։

Երբ ես եղայ Քիմիայի համալսարանում, գրասեղանների վրայ շարուած քարի բեկորները գրաւեցին իմ ուշադրութիւնը։ Մօտեցայ ու փորձեցի... կարդալ։ Եւ, պատկերացնո՞ւմ էք, լատիներէն անհասկանալի անունների փոխարէն կարդում եմ. «Քար, որ գտնուած է գիւղից վերադառնալու ճանապարհին» .

Եւ ուրիշ ոչինչ ։

Նշանակում է՝ դա մեր սովորական քարն է։

Իսկ ի՞նչպէս է որ այդ շատ սովորական քարը դարձել է մանրաթել եւ... հագուստ ։

Ցատուկ վառարաններում, քարերի տարբեր խառնուրդներ հալեցնելով, ստանում են ապակենման զանգուած։ Յետոյ այդ զանգուածը վերահալւում են հրակայուն (անկիզելի) անօթների մէջ .

Հալուած զանգուածը անօթի տակ գտնուող աննշմարելի անցքով սկսում է դուրս հոսել։ Քարի շիթը սովորական աչքի համար անտեսանելի է։ Շատ բարակ է եւ միայն մի քանի տասնեակ այդպիսի շիթերից բաղկացած փունջը կարելի է հազիւ նշմարել ։

Վառարանի տակ գտնւում է հսկայական արագութեամբ պտտուող թմբուկը, որի վրայ փաթաթւում է շիթը եւ խնդրեմ ... քարից ձուլուած թելը պատրաստ է։

Դուք կասկածո՞ւմ էք։ Բայց դա իրողութիւն է։ Նոյնիսկ երբ փորձէք՝ կը համոզուէք որ քարէ թելը մօտ տասն անգամ աւելի տոկուն է քան բուրդէ թելը։

Ես պատկերացնում եմ այն օրը, երբ առաջին անգամ կը հագնեմ քարից պատրաստուած հագուստ։ Ես արդէն գիտեմ թէ ո՛րքան աւելորդ հոգսերից կը փրկի քարէ հագուստը ինձ։ Նախ երբեք չի կեղտոտուի։ Ուզո՞ւմ էք թանաքով լի շիշը շրջէք շապիկիս վրայ, միեւնոյն է, հետք չի մնայ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ քարէ թելը մազմզուկներ չունի, ինչպէս ունի բուրդը։ Իսկ փոշին ու ներկը այդ մազմզուկներն են պահում ։

Եթէ յանկարծ ծխախոտի կրակը կպչի իմ շապիկին, ես երբեք զուանաթափուած՝ տեղիցս վեր չեմ ցատկի։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ քարէ հիւսուածքը չի այրուի։ Այն թերեւս կը շիկանայ եւ նորից կը ստանայ իր նախկին գոյնն ու տեսքը։ Եւ ես իմ անսովոր շապիկը կը հագնեմ երկար ժամանակ, թէ արեւի տակ, թէ անձրեւոտ եղանակին ։

Բայց դուք չմտածէք թէ տաղանդաւոր քիմիկոս Մանուէլ Մանուէլեանի տարիների աշխատանքը, նրա ստեղծած Քիմիայի արհեստանոցը հիմնուած են միայն շապիկ պատրաստելու համար ։

Քարաստան կոչուած Հայաստանի սովորական քարերը կը տեսնենք շուտով ոչ թէ լեռներում, այլ քաղաքում, իւրաքանչիւր քայլափոխի, նոյնիսկ մեր ... տներում ։ Զէ՞ որ քարէ թելերից հնարաւոր է պատրաստել... չորս հազարից աւելի տարբեր առարկաներ։

Ահա մօտ ապագայի բնակարաններից մէկը։ Մտնենք ներս։ Տանտէրը հրաւիրում է նստել։ Նստում ենք գեղեցիկ ու յարմար աթոռների վրայ, որոնք երեսպատուած են քարից շինուած թելերի հիւսուածքներով։ Սենեակի դռները, պատուհանների շրջանակները եւ ապակիները... քարից են պատրաստուած։ Ճեմում ենք քարէ գեղեցիկ յատակի վրայ։ Ապա տանտէրը մեզ հիւրասիրում է սուրճով ու քոնեակով, որոնք մատուցում է քարից պատրաստուած գաւաթներով։ Յետոյ դուրս ենք գալիս եւ զբօսնում Երեւանի փողոցներում։ Մտնում ենք «Հանքաջրերի» խանութը ու պահանջում մի շիշ սառը «Ջերմուկ»։ Եւ բոլորովին տարօրինակ չէ, որ Ջերմուկի շիշը նոյնպէս պատրաստուած է սովորական քարից ։ Հայաստանի շատ սովորական քարից ։

Այսպէս կը լինի ապագայում ։

Իսկ հիմա շատ դժուար է շշեր տեղափոխել լեռնային ճանապարհներով։ Նախատեսուած է Ջերմուկում կառուցել ճառայի գործարան, որի համար որպէս հում – նիւթ է ծառայելու լեռնային քարը ։

Մինչեւ եօթնամեակի վերջը Հայաստանում կը կառուցուի հանքային – քիմիական արդիւնաբերութեան հսկայ գործարան, որ նոյնպէս կ'աշխատի սովորական քարերի հում – նիւթի վրայ ։

Շատերը արդէն լաւ կը լինեն Հրազդանի նեֆելինային սիէնիտներից ստացուած «երեւանիտ» քիմիական նոր նիւթի մասին (ԽՄԲ.— Տես Յառաջի երէկուան թիւը)։ Երեւանիտի շնորհիւ է որ հնարաւորութիւն է ստեղծւում ապառաժներից ստանալ այնպիսի ապակիներ, որոնք չափազանց դժուարութեամբ էին ստացւում գայլախազից (սիլիս)։

Հնարաւոր չէ թուարկել այն ամէնը, ինչ այժմ պատրաստւում է Քիմիայի համալսարանի աշխատանոցներում, եւ նոյնիսկ ամենավառ երեւակայութիւն ունեցող մարդն էլ չի կարող գուշակել թէ ի՛նչպիսի նորութիւններ կը լինեն մօտիկ ապագայում։ Զէ՞ որ 1947 թուականին, երբ քիմիկոս Մանուէլեանը արդէն կատարել էր առաջին քայլերը այդ ասպարէզում, ոչ մէկի մտքով անգամ չէր անցնում, որ հնարաւոր է քարից ստանալ նաեւ գեղեցիկ ու նուրբ բաժակներ, սափորներ, ջրամաններ, որոնք իրենց որակով նուազ արժէք չեն ներկայացնում բիւրեղապակիից ։

Քիչ չեն եղել թերահաւատները, որոնք Մանուէլեանի փորձերին նայել են որպէս աւելորդ աշխատանքի։ Բայց երիտասարդ քիմիկոսի յամառութիւնն ու հաստատակամութիւնը հակառակը հաստատեցին ։

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Արդ՝ հետաքրքրական է տեսնել թէ պոլշեւիկները ի՛նչ ձեւով ամբողջացուցին Հայաստանի հողերը, այն օրէն ի վեր, երբ Հայաստանի պետական իշխանութիւնը անցաւ իրենց ձեռքը ։

Հայաստանի խորհրդայնացման ճիշդ նախօրեակին, 1920 Դեկտ. 1ին, մէկ կողմէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան, միւս կողմէ ռուսական Խ. Հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, ստորագրուած դաշնագիր, Յրդ յօդուածով հետեւեալ ճշդումները կ'ընէ Հայաստանի սահմաններու մասին.

« Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութիւնը կ'ընդունի, որ անվիճելիօրէն Հայաստանի ընկերվար խորհրդային հանրապետութեան մաս կը կազմեն հետեւեալ հողերը.— Երեւան նահանգը իր բոլոր գաւառներով, (այս գաւառներու մէջ կը մտնէին, ինչպէս յայտնի է, նաեւ Նախիջեւանն ու Սուրմալուն), Կարսի շրջանի այն մասը, որ ռազմապէս կ'ապահովէ տիրապետութիւնը Զաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարանը երկարող երկաթուղիի գիծին, Գանձակ նահանգի Զանգեզուր գաւառը, նոյն նահանգի Ղազախ գաւառի մէկ մասը՝ Օգոստոս 10ի համաձայնագրի սահմաններուն մէջ, եւ Թիֆլիս նահանգի այն մասերը, որ Հայաստանի տիրապետութեան տակ էին մինչեւ 1920 Թ. Հոկտեմբեր 28ը։ (Տես Գ. Լազեան, «Հայաստան եւ Հայ Դատը» 1957, Փետր., էջ 264։ Բ. Բորեան, «Արմենիա» հատ. Բ. էջ 296։ Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 48)։

Այս դաշնագրի հիման վրայ՝ Երեւանեան բոլոր գաւառներուն մէջ կը մտնէին, ինչպէս տեսանք, նաեւ Նախիջեւանն ու Սուրմալուն, վերջինը՝ Թուրք ազգային ուխտով, Թուրքիոյ սահմաններուն մաս չկազմելով հանդերձ, Ռուսաստանի համաձայնութեամբ, պարզապէս կցուեցաւ Թուրքիոյ։ Մինչ՝ բուն Դեկտեմբեր 2ին ստորագրուած դաշնագրի տրամադրութեանց, եւ Խ. Ռուսիոյ ստանձնած յանձնառութեանց, Նախիջեւանը, Սուրմալուն, ինչպէս նաեւ ռազմաշերտ մը Կարս նահանգի Զաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարանը երկարող երկաթուղիի երկայնքին, մաս պիտի կազմէին Հայաստանի ։ Պարտք կը զգանք անմիջապէս աւելցնել նաեւ հետեւեալը։ Վերեւ յիշատակուած Հայ եւ Ռուս դաշնագրի Յրդ յօդուածը անակնկալ մը չէր հայ ժողովուրդին համար, եւ տարօրինակ ոչինչ ունէր իր մէջ։ Նախօրօք, դաշնագրի զանազան կէտերը մշակուած էին երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներու

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Վերջապէս, նրան յաջողուեց տեղափոխել Լազարեան ճեմարանի միջարկանի տներից մէկը՝ հայկական եկեղեցու բակում ։

Չարենցն ինձ պատմել է, որ, դեռ եւս աշակերտ Կարսի ռէալական դպրոցում, 1912 թուին, մի ռուբլի է թողել Արգար աղայից (այդպէս էր անւանում հօրը) ու գնել Վահան Տէրեանի «Բանաստեղծութիւններ» գիրքը, որ նոր երեւացել էր Կարսի գրախանութի ցուցափեղկում ։

— Ասես անհուն մի գանձ նուիրեցին ինձ, զարմանալի յայտնութիւն եղաւ ինձ համար այդ գիրքը, ու էլ ձեռքիցս վայր չդրի ։ Առանձնանում էի ու շարունակ կարդում ։ Այնպիսի կախարդական ազդեցութիւն ունեցաւ վրաս, որ մինչեւ օրս էլ չեմ կարող առանց յուզմունքի յիշել այդ ։

Վահան Տէրեանն իր քնարերգութեամբ Չարենցի համար մնաց «առաջին սիրոյ» պայմաններում, մինչեւ իր կեանքի վերջը։ Խոր համակրանք ու ակնածանք ունէր նրա հանդէպ, եւ նրա երկերը Չարենցի համար մնացին որպէս գրական վարպետութեան չափանիշ ։

Չարենցը Տէրեանին կեանքում չէր տեսել, աւելի ճիշդ, մի անգամ էր տեսել հեռուից, « Մի բաժակ թէյ » սրճարանում, Գոլովինսկի պրոսպեկտի վրայ, 1917 թուին։ Ես տեսել էի Տէրեանին մի քանի անգամ, լսել էի նրա ելոյթներն ու մի զեկուցումը Թիֆլիսում ։ Չարենցը բազմիցս հարց ու փորձ էր արել Տէրեանի արտաքինի մասին, ձայնի, դիմագծերի մասին։ Ոչ մի գրողի նկատմամբ այնպիսի հետաքրքրութիւն հանդէս չի բերել նա, որքան Վահան Տէրեանի նկատմամբ։ Կլանում էր ամէն մի յուշ, ամէն մի ակնարկ նրա մասին։

Բանաստեղծ Ռաֆայէլ Զարդարեանի յուշատետրում Տէրեանը գրել էր երկու անտիպ քառեակ, որ ես անգիր գիտէի ։ Երբ 1919 թուականին, Թիֆլիսում, մի հանդիպման ժամանակ արտասանեցի Չարենցի համար, նա խնդրեց գրի առնել եւ ապա տպագրեց «Կոոպերացիա» թերթում Երեւանում։ Դրանից մէկն էր «Արանձներիդ համար երբեք չեմ տալու ախ ու ափսոս», իսկ միւսը՝ «Մի տրտմոր վըշտիդ համար, սիրոյ առատ աղբիւր է նա»։ Չարենցի «Տաղարանը» այս ներշնչման արդիւնքն է անշուշտ ։

Տէրեանը տիրապետող էր այդ տարիներին, առանձնապէս երիտասարդ սրտերին, որովհետեւ ձեւակերպում էր նրանց յոյզերը։ Տէրեանի բանաստեղծութիւններն էին յիշում հասարակական եւ դպրոցական հանդէսներին։

Տէրեանը ըստ ամենայնի եղել է Չարենցի ուսուցիչը, ուղեցոյցը։ Նա է դաստիարակել Չարենցի ճաշակը, սէր արթնացրել դէպի հայ լեզուն, հայ բառը, նրա բոյրը, հնչականութիւնը։

1922 թուականի սկիզբներին, Մոսկուայում, Հայաստանի մշակոյթի տան տպարանում տպագրւում էր Չարենցի երկերի ժողովածուն։ Չարենցը տպարանից չէր հեռանում, սրբագրում էր, հետեւում էր շարուածքին, տպագրութեանը։ Գիրքը ամփոփելու էր բանաստեղծի տասնամեայ գործունէութեան արդիւնքները։

Մինչեւ այդ թուականը նա փոքրիկ գրքոյկներով ինքն էր տպագրել իր բանաստեղծութիւնները եւ իր հաշուին ։ Այժմ լոյս էին տեսնելու պետական հրատարակչութեամբ։ Այս հանգամանքը նա շեշտում էր առանձնապէս եւ հպարտ էր զգում իրեն։

Գրքերն արդէն տպագրուած էին երկու ստուար հատորներով։ Սակայն հեղինակի դիմանկարը, որ զետեղուելու էր գրքի առաջին հատորում, դեռ պատրաստ չէր։ Մոսկուայում ապրող նկարիչ Յովակիմ Միհրանջեանը, որին պատուիրել էր Չարենցն իր դիմանկարը, երկար ձգձգելուց յետոյ վերջապէս նկարել էր։

Միհրանջեանը պարսկական մանրանկարների ոճով հէքեաթային պատկերներ էր նկարում հարթ, վառ գոյներով, պարզ մանկական գծանկարով, իսկ իրականից նկարելու սովորութիւն չունէր։

Չարենցը եկաւ։ Վշտացած էր եւ ինձ մեկնեց տետրի մեծութեամբ մի թուղթ, վրան մատիտով նկարած մի երիտասարդի նկար, որ հեռաւոր նմանութիւն անգամ չունէր Եղիշէին ։

— Տես, ինչ [illegible] բան է դուրս բերել շան որդին։ Ո՞նց դնեմ գրքիս մէջ։ Կարելի՞ է այսպիսի նկար դնել գրքի մէջ. ո՞վ կ'իմանայ, թէ ես եմ ։

Խնդրեց, որ շտապ նկարեմ իրեն, հէնց այդ րոպէին։ Ես թողել էի նկարչութիւնը, սակայն դրութիւնն այնպէս էր, որ առայ թուղթ ու մատիտ եւ սկսեցի նկարել ։

Չարենցը հանգիստ նստել էր դիմացս, առանց որեւէ դիրք ընդունելու, ինչպէս որ կար, գլուխը կախ նայում էր աչքերիս։ Մի քիչ ժպտաց՝ սեղմելով շրթունքներն ու ապա լրջացաւ ։

Ես կարճ կտրեցի ու նկարը տուեցի իրեն։

Նայեց, էլ չիմացայ հաւանե՞ց, թէ չէ, ձեռքիցս առաւ մատիտը, որով նկարում էի, ստորագրեց նկարի տակ իր անունն ու ազգանունը եւ վազեց տպարան։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(2 Շար.)

...ջին, եւ Երկուստեք Համաձայնութեան արդիւնք։ Հետեւաբար, 1920 թ. Դեկտ. ...նացած։ Վերջապէս, Թուղթի վրայ կը նուիրագործուէր պարզապէս այն՝ ինչ որ Դեկտեմբեր մէկին, Մոսկուան արդէն ...ստացած էր հայ ժողովուրդին։

Այդ խոստումներու էութեան մասին, ...20 թ. վերջին օրերու պատմութիւնը ...ամաստաւորելով 1920 Դեկտեմբեր 4ի ...Պրաւդա»յի էջերէն, իր «Ամբողջական ...Երկերու» Դ. հատորին մէջ, Սթալին կը ...գրէ.—

1920 թ. դեկտեմբեր 1ին, խորհրդա– ...Ադրբեջանը ինքնակամօրէն կը հրա– ...ժարէր Հայաստանի հիւսիսային շրջան– ...ներէն եւ կը յայտարարագրէր Զանգե– ...զուրի, Նախիջեւանի եւ լեռնային Ղարա– ...բաղի փոխանցումը խորհրդային Հայաս– ...տանին (Ի. Սթալին. «Ամբողջական գոր– ...ծեր», հատ. Դ. 1947. Մոսկուա, էջ 414։ ...Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշ– ...նակցութիւնը» էջ 49)։

...Սթալին, ակամայ, պարտաւորուած ...ելով խոստովանելու թէ նաեւ այս ...պատճառը, այսինքն՝ Հայկական երեք շըր– ...ջաններու, Զանգեզուրի, Նախիջեւանի եւ ...Լեռնային Ղարաբաղի Հայաստանի միա– ...ցման խոստումը, գլխաւոր պատճառնե– ...րէն մէկը եղաւ, որ, «Հայաստանը առաջ– ...նորդեց դէպի խորհրդայնացումը»։ (Ի. ...Սթալին, «Ամբողջական գործեր», Դ. հա– ...տոր, էջ 413)։

Արձանագրենք անգամ մըն ալ, որ սուտի, կեղծիքի եւ խարդախութեան ար– ...ուեստին մէջ, բոլշեւիկները, անզուգա– ...կան վարպետներ են, անտարակոյս։ ...Կեղծիքը, ապահովաբար, բոլշեւիկ– ...եան գործելակերպի հիմնական տարրը կը ...կազմէ։ Երբ, մէկ կողմէ, Ստեփանակերտ– ...ենամբ այս խոստումները կը տրուէին ...Հայաստանի, բոլշեւիզմը, թաւալուր չուրջ ...պատճառներ ունէր այդ կերպ վարուելու։ ...Որովհետեւ, պատմական մօտաւոր անց– ...եալի դէպքերէն գիտենք թէ Հայաստանը, ...թէեւ խորհրդայնացած, փետրուարեան ...ժողովրդական ապստամբութենէն ետք՝ ...անկախութեան ռազմական ուժերը քաշուած ...էին Զանգեզուր, Լեռնահայաստանի բար– ...ձունքներուն վրայ, օրհասական եւ ան– ...հաւասար պայքարներով, վերջին կռիւը ...մղելու, յանուն Ազատ, Անկախ եւ Ամ– ...բողջական Հայաստանի։ Ազատ Հայաս– ...տանի այս վերջին ամրոցն ալ, ըստ էու– ...թեան, դիւրաւ եւ չուառափոյթ նուաճելու ...համար, բոլշեւիկեան գուբերը չարունակ– ...եցան նաեւ 1920 Դեկտեմբեր 1էն ետ– ...քն ալ.

Այդ նպատակին կը ծառայէր նաեւ կոչը, ...այն ստենուած Խ. Հայաստանի ռազմա– ...կան ժողովրդական կոմիսար Աւիս Նու– ...րիջանեանի կողմէ Հայ Կարմիր Բանակի ...առաջին կիսարաժնին ուղղեալ, լոյս տե– ...սած Երեւանի «Կոմունիստ» պաշտօնա– ...թերթին մէջ (1921 Ապրիլ 23), ի միջի ...այլոց կը յայտարարուէր։

« Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը Սոցիալիստական Հայաստանի անբաժան մասն են։

« Թող դողան հայ իմպերիալիստները, երբ մենք՝ հայ աշխատաւորութիւնը ու նրա կարմիր բանակը՝ զօրում ենք.

«— կեցցէ՜ անխախտ սոցիալիստական Հայաստանի անբաժան սովետական Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը։

« Հայաստանը վերականգնում է Հայ Կարմիր Բանակը»։ («Ճակատամարտ», Պոլիս, 1921 Յունիս 3. (Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 50)։

Տ. ԹԱԴԵՒՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, անցեալ կիրակի ալ Սորպոնի մէջ տեղի ունեցաւ ազգային հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը Նուիրուած հայ նշանագրերու գիւտին եւ Ս. Գրքի Թարգմանութեան։

Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։

Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահը՝ Գ. Սեդրակ Քարեան, Ալֆորվիլի դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգուած Ֆրանսական փառերգէն եւ «Մայկիր ա–գատ իմ հայրենիքէն» ետք, Ֆրանսերէնով բացման խօսք ըրաւ եւ յայտարարեց.— Մովսէս Խորենացիի խօսքը՝ թէ՝ համատակ «փոքր ածու» մը ըլլալուն, հայ ժո–ղովուրդը մեծ եւ արի գործեր կատարած է, աւելի քան կը պատշաճի հայ ժողո–վուրդի առեղծագործական յատկութիւններուն եւ մշակոյթի ու գիտութեան մարզերէն ներս իրեն բերած նպաստին։ Արդարեւ, ինչպէս կը յայտարարէն Ռընէ Կրուսէի նման օտար պատմագէտներ, Հայութիւնը գիր ու գրականութիւն ստեղ–ծած եւ գեղեցիկ արուեստը զարգացու–ցած է ինքնատիպ եւ իրեն խառնուածքին յատուկ մարդասէր ոգիով մը։ Դեռ եւս Տիգրանէն՝ Հայը մշակոյթի հանդէպ սէր եւ ընդունակութիւն ի յայտ բերած է։ Եթէ Աստուածոյ զէնքի եւ ուժի յատկու–թիւն ցոյց կուտար, անդին Հայը բանի եւ միտքի երկրպագու դարձած էր։

Յաջորդաբար եւ շարան – շարան բեմ բարձրացան Փարիզի եւ շրջականներու դպրոցներու աշակերտ – աշակերտուհի–ները՝ պարերով, մեներգներով, խմ–բերգներով եւ արտասանութիւններով ցոյց տալու համար այն հոյակապ աշ–խատանքը որ կը կատարուի տարիներէ ի վեր, հինգշաբթի օրերը, մեր դպրոց–ներուն մէջ։ Յատկապէս գեղեցիկ յայ–տագրով ներկայացան Դպրոցասէրաց վարժարանի աշակերտուհիները (մենա–պար, արտասանութիւն), Մխիթարեան վարժարանի աշակերտները (արտասա–նութիւն), Ալֆորվիլի եւ Գանեէօ Քաշա–նի աշակերտութիւնը (արտասանութիւն, խմբերգ եւ «Անուշ»էն տեսարան մը)։

Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ գնահատուած արուես–տագէտներ։ Ա. Գմրէթեան արտասանեց Թլկեանի Եկեղեցին Հայկականը եւ Հայրենիքիս հետ (Յ. Թումանեան) եւ ծա–նօթ տաղանդով։ Դաշնակի վրայ նուա–գեց՝ Շումանէն եւ Ռախմանինովէն Օր. Օֆելյա Քոմբաջեան, յաջող էր մեկնաբանութիւնը։ Արտասանեցին օրիորդներ Մարանկոզեան եւ Տէմիրճեան։ Գարեցին Օր. Թարոն եւ Սթէֆան Վաւէօր։ Տօնակատարութեան յատուկ փայլ տուին Մկրտիչ Գօզոսեանի մեներգները՝ ընկերակցութեամբ խմբավար Կարպիս Աֆրիկեանի եւ «Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. Աֆրիկեանի։ Մեր բեմերուն սիրուած երգիչն է Երիտասարդ Գօզոսեան, որ այս անգամ ալ կրցաւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծել, յաջող իր մեկնաբանութեամբ եւ թովիչ ձայնով։ Հայ երգին հոյակապ աղդեցութեամբը պարուրեց, անգամ մը եւս, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, չորս – հինգ խմբերգներով։

Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառի հայ դպրոցներու մասին տեղեկագիր մը կարդաց՝ Գ. Սեդրակ Քարակէօզեան։ Փարիզահայ գաղութի առաջին հայ վարժարանը կը հիմնուէր Յունիս 1917ին։ 1922ին շարժումը արձագանգ գտաւ նաեւ արուարձաններուն մէջ։ 1946ին եկեղեց–ւոյ վարչութիւնը մտածած է ընդհանրա–ցնել եւ տեւականացնել այդ միօրեայ վարժարաններու դրութիւնը։ Այսօր, 11 դպրոցներ չորս հարիւր աշակերտներով գոյութիւն ունին Փարիզ եւ շրջակայքը։ Եկեղեցւոյ հովանաւորած ինը դպրոցնե–րու պիւտճէն մէկ միլիոն վեց հարիւր հազար հին Ֆրանք է տարեկան։ Պէտք է յիշել նաեւ Սամուէլ Մուրատեան վար–ժարանը եւ Դպրոցասէրը։ Գաւառի մէջ ալ զանազան կազմակերպութիւններու կամ եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ դպրոցներ կան։ Լիոն վաթսուն աշա–կերտ, Սէնթ Էթիէն յիսուն, Փոն տը Շէ–րիւ 27, Վալանս 45, Մարսէյլ իր ար–ուարձաններով 225. Կրընոպլը յիսուն, Վիէն 28. Տէսին քառասուն, Գարտօ տա–սը։ Ընդհանուր գումար Փարիզ եւ գա–ւառի համար 1130 աշակերտներ։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, որ շեշտեց հայ դպրոցին կարեւորութիւնը եւ բերած նը–պաստը Հայապահպանման մեր ճիգին եւ պայքարին մէջ։

Կ՚ուզէինք մատնանշել սակայն թէ Սոր–պոնի այս հանդիսութիւնը աւելի դպրո–ցական հանդէսի բնոյթն ունի քան մշա–կոյթի օրուան մը որ ուրիշ յայտագիր մը կը պարտադրէ։ Բացի մէկ – երկու վաւե–րական արուեստագէտներէ աշակերտնե–րու կողմէ կազմուած յայտագիր մը հա–մապատասխան չէ տօնակատարութեան բուն իմաստին։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՖՐԱՄՈՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԱԼԸՐԻՆ

●

Գ. Գրիգոր Համբարձումեան որ անց–եալ տարի յաջող հասարով մը ներկայա–ցաւ Հայութեան, յայտնելով իր երաժշ–տական ճաշակը եւ արդար զատողութիւ–նը (Պրիսմակ, երաժշտասէրի մը օրագի–րը), այս անգամ կ՚ընտրէ արուեստի մէկ ուրիշ ճիւղը՝ նկարչութիւնը։ Արդարեւ Գ. Համբարձումեան տնօրէնն է Կալըրի Ֆրամոնի որ կոչուած է նոր շունչ մը բե–րելու նկարչութեան մարզին մէջ։

Հիմնուած 1945ին «Արուեստ» անունին տակ, տիկին Ֆրանսուազ Թիչարի կողմէ, Կալըրի Ֆրամոնը ծանօթացուցած է ի–րենց սկզբնական քայլերուն մէջ, այսօր–ուան Փրանսայի երեւելի նկարիչներէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Հէօմպլօ, տը Կալ–լար, Ռոլան Ուտօ։Նոյնպէս հոն իրենց ա–ռաջին ցուցահանդէսները կազմակերպած են՝ Օթթավիանօ, Ռոժէ տը Քոնինք, Լիւք Սիմօն։

Հայ նկարիչներէն Շարթ, նոյնպէս հոն ցուցադրած է իր գործերը։

Գ. Գրիգոր Համբարձումեան արհեստով քիմիագէտ է եւ հաւանաբար իր այս նոր ասպարէզին մէջ կ՚ուզէ ցոյց տալ թէ ի–րաւունք ունի Մարք Շակալ երբ կ՚ըսէ.— «Նկարչութիւնը տեսակ մը քիմիագիտու–թիւն է»։

Վստահ ենք որ Գ. Գրիգոր Համբար–ձումեան լայն յաջողութիւն պիտի գտնէ այս մարզին մէջ եւս եւ իր կարգին պիտի փաստէ թէ ամէն քիմիագէտ նաեւ ար–ուեստագէտ է։

Ա.

Գերման գրագէտ Ֆրանց Վետեֆինտ գիշեր մը, ճաշարան մը կը մտնէ, որուն բոլոր սեղանները գրաւուած էին յաճա–խորդներու կողմէ։ Միայն սեղանի մը շուրջ կար պարապ տեղ մը, բայց, այն սեղանին առջեւ ալ նստած էր թատերա–գիր Մաքս Հալպէն, որուն հետ, այն ա–տեն, գժտուած էր Վետեֆինտ։ Սակայն եւ այնպէս, սեղանին մօտենալով հար–ցուց.

— Կրնա՞մ սեղանակից ըլլալ ձեզի։

— Առանձին ճաշելու սովոր եմ ես, պատասխանեց Հալպէ ակռաներուն մէ–ջէն։

Վետեֆինտ այն ատեն ցոյց տուաւ հոր–թի գլուխը, զոր կ՚ուտէր անուանի թա–տերագիրը եւ ըսաւ.

— Բայց, ինչպէ՞ս միինակ էք, սիրելիս։ Ձեր մօտ, ձեր եղբայրն ալ կը տեսնեմ ես ...։

Եթէ նստինք եւ երէկուան ու այսօր–ուան մասին վիճինք, շուտով պիտի հաս–կընանք թէ վաղը կորսնցուցինք։

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

— Առժամ ապրում են այստեղ մինչեւ ...հանեան սեփական օթեւան։ Եկողներն ...այնքան են, որ հնար չէ բաւարարել ամէ–...նեցուն,— ձեռնեց տարածեց դպիրը, ...ամենալով ցոյց տալ չէնքի նեղութիւնը, ...Գնաս իշխանս կ՚անի անհրաժեշտը...

Դպիր Դաւիթը խօսում էր բանիմաց ...մարդու հեշտով եւ ամէն անգամ, իշխանի ...անունը տալիս, գլուխը խոնարհում էր ...ինչպէս, կարծես իշխանը առջեւն էր եւ ...ա իր պարտքն էր համարում պատուել ...այն նրան։ Ձնայած դպիր Դաւիթի պար–...տականութիւնը նորեկներին մօտից մատ–...նանում արձանագրելն էր, բայց նա մի–...ժամանակ կատարում էր նաեւ կառավար–...իչ ամէն մի յանձնարարութիւն. տեղաւո–...րում էր նորեկներին, լսում էր նրանց ...ցանկութիւնները եւ նրանց կարիքները ...յայտնում իշխանին։

Երբ Թորգոմն իր ուղեկիցներով տեղա–ւորուեցին փոքրիկ կացարաններում՝ դը–պիր Դաւիթը բռնեց Թորգոմի թեւը։

— Սա, տղաս, ինչպէս ասացի, ժամա–նակաւոր օթեւան է,— ասաց նա մօրուքը բռան մէջ հաւաքելով։ — Նոր տուն, սեփական տուն ունենալը կախուած է քո եւ ընկերներիդ ջանքերից։ Եթէ արհեստ ունես՝ կ՚աշխատես քո արհեստով, նոյն–պէս ընկերներդ։ Իսկ եթէ ոչ մէկդ ար–հեստ չգիտէք՝ կ՚ուղարկեն ձեզ նոր շէն–քերի վրայ աշխատելու։ Աշխատանքին ծայր չկայ։

... Կանայք նոյնպէս կ՚աշխատեն, եթէ կամենան ... երբ նոր տներն աւարտեն՝ ամէն ընտանիք կը ստանայ մի բաժին, մինչեւ կը շինի սեփականը։ Իսկ պարէն կը ստանաք աշ յաժմ արքունի պահես–տից։ Մատեանիս մէջ գրում եմ իւրա–քանչիւրի ծառայութիւնը, ըստ որի եւ իւ–րաքանչիւրը կը ստանայ իր արժանին՝ եւ հող եւ տուն ... իշխանը պիտի հոգայ ա–մէնը, որ դժգոհ չմնաք ...

Խօսեց դպիրը երկար, գծերով լաւ հե–ռանկարներ, իսկ երբ պիտի հեռանար՝ կատակով յիշեցրեց Թորգոմին։

— Չմոռանաս, տղաս, պատկիրդ հրաւի–րես եւ ինձ ...

Երբ դպիրը գնաց եւ Թորգոմն ուղեկից–ների հետ, նեղլիկ կացարաններում տե–ղաւորուելով, պատրաստւում էին քուն մտնել ճանապարհից վերջապէս հանգըս–տանալու, յանկարծ, տանից դղուշացնե–լու, ներս մտաւ մի վաթսունհնգն մարդ՝ մախրալոյն մօրուքը կրծքին եւ մի կարճ գաւազան ձեռքին։

— Բարեւ, հայրենի գաւակներ։ Դուք տիրափախնե՞ր էք, թէ արքունի շինա–կաններ,— հարցրեց նա շէմքից առաջ գալով ու մի այնպիսի բամբ ձայնով, ո–րից դժուար է կռահել՝ հեռաքրքրւո՞ւմ էր, թէ հարցաքննում։

Թորգոմն ու ընկերները նայեցին նրան տարակոյսով. նախ՝ չհասկացան տիրա–փախ բառը, երկրորդ՝ այդ բառի մէջ նրանք յանդիմանութեան պէս մի բան զգացին. բայց եւ այնպէս պէտք էր պա–տասխանել, եւ Թորգոմը հարցրեց իր հերթին.

— Ի՞նչ ես կամենում, եղբայր։

Մօրուքաւորը, պատասխանելու փոխա–րէն նորից հարցրեց.

—Ես հարցնում եմ՝ տիրափա՞խ էք,թէ արքունի։ Թորգոմն ու ընկերները յապա–ղեցին իրենց պատասխանով, կրկին չի–մանալով ինչ ասել։ Ուստի մարդը շարու–նակեց.

— Իսկ ո՞ր կողմից էք գալիս։

Ընկերներն իրար նայեցին։ Ի՞նչ է ու–զում այս մարդը։

— Մենք, ասենք, Արշարունեաց գաւա–ռից,— բոլորի կողմից խօսեց Թորգոմը, դարձեալ խուսափելով ուղիղ պատասխա–նեց։ Նրան թւում էր, թէ մարդը բարի նպատակով չի հետաքրքրւում։

— Արշարունեաց գաւառից,— ծոր տուեց մարդը հիասթափուած։ — Իսկ ես՝ մեղաւորս կարծում էի մեր գաւա–ռից։ Կամեցայ իմանալ ի՞նչպէս են ապ–րում մեր շէներում ... Դուք ամէնքդ ա–րեւմն Արշարունեաց Երկրի՞ց էք։ Բայց չասիք՝ տիրափա՞խ էք, թէ ... Բնաւ մի վախեցէք. մենք այդպէս ասում ենք նր–րանց, ովքեր տէրերից փախած գալիս են քաղաքս։— Մօրուքաւորը լռեց, հերթով նայեց նորեկներին եւ շարունակեց.—Ձեր տէրն ուրեմն իշխան Կամսարակա՞նն է, այդպէս չէ՞ ... Այո, այդպէս պէտք է լինի։ Նա հիմա հեծուորներ է հանել ձեզ բռնելու։ Բայց ի զուր։ Ով հասաւ քա–ղաքս՝ նրան ոչինչ անել չեն կարող։ Ո–չինչ։ Զմախենաք բնաւ։ Քանի՞ հոգի էք։ Տա՞սը։ Փախել էք արիաբար։ Հիմա նա–խարարները զաժան ու խիստ են. հետե–ւում են հազար աչքով ... Տեսնող եղա՞ւ։ Այո՞, հետամտեցի՞ն ...

Թորգոմն ուզում էր ասել այո, բայց զգուշացաւ բացուել անծանօթ մարդու առաջ։ Իսկ անծանօթը շարունակեց հե–տաքրքրուել։

— Այստեղ ի՞նչ էք անելու։

— Ինչ անում են ամէնքը,— վրայ բե–րաւ Թորգոմի ուղեկից Յովսէփը, որ մինչ այդ լռում էր, չիմանալով ով է խօ–սակիցը։— Իսկ ի՞նչ կարող ենք անել։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Սայէպ Սալամ խօսք առնելով Նիւ Եորքի Օվըրսիզ Փրէս Քլըպի ճաշին մեծարեց Ալժերիոյ ըմբոստները, որոնք «130 տարի է կը պայքարին Ֆրանսայի տիրապետութեան դէմ եւ որոնք վեց տարի է ատեւ պատերազմ մը կը վարեն ձեռք ձգելու համար իրենց անկախութիւնը»։
«ՔԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԸ» եւ «Քրիստոնեայ Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը» ունկնդրութիւն մը տուած են Նախագահ տը Կոլին իրենց մտահոգութիւնները յայտնելու համար Ալժերիոյ մասին։
ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ գիւտ մը ըրած են որուն անունն է, ժողովրդական լեզուով, «Աղքատին հիւլէական ռումբը»։ Արդարեւ Գերմանացիք սկսած են ձեւ մը գտնել «հարստացած ուրանիոմ» արտադրելու համար։ Ամերիկացիք խնդրած են Պոնի կառավարութենէն որ մարդու չըսուի գիւտը, բայց երեւան կ'ելլէ որ արդէն Պրազիլի ծախուած է, իսկ Հոլանտացիք իրենք ալ սկսած են գտնել գաղտնիքը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սալէմ տը ժիրայէն Պ. Յովհաննէս Պուլանեան փոխան ծաղկեպսակի 30 Ն. Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Մխիթար Պետրոսեանի մահուան առթիւ (Փիւ Տէ Սիւր Արժանս)։

×

Ընկ. Կ. Թ. քսան Ն. Ֆ., իր այցելութեան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կիւլպոլեան, Այրի Տիկ. Սրբուհի Իսքէնտէրեան, Տիկին Ալիս Մեսրոպեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր՝
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ
մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՇԻՐԻՄԻ ԱՑՑ

Ֆ. Կ. Խաչի Գանիէօ Քաշանի մասնաճիւղը կազմակերպած է այց մը իր վեթերան ընկերոջ Փարթամ Պասմաճեանի շիրիմին, այս Կիրակի ժամը 15ին։ Ժամադրավայր գերեզմանատան դրան առջեւ (Ավրնիւ Քարնօ)։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի հայ գաղութը կը հրաւիրուի հանդիսաւոր ընդունելութեան որ տեղի պիտի ունենայ այսօր, Ուրբաթ (Հոկտ. 14) ժամը 21ին, Օթէլ Սփլանտիտի մէջ ի պատիւ Հ. Բ. Ը. Մ. Նախագահ՝ ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի։ Գեղարուեստական բաժին եւ մեծարանք։ Ոչ մէկ հանգանակութիւն։
Ծախքերու մասնակցութիւն 5 Ն. Ֆ.։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Շանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Աւ. Իսահակեան, Հրանդ Ալեանաք։ Լուսանկարները կը վերադարձուին ճիշդ պատրաստել նոր մաքուր վիճակի մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քառասնհինգերորդ տարեդարձին առթիւ։
Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապ. Խաչի Վիէնի դպրոցներու վերաբացումը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, Րիւ Լաֆայէթի սովորական սըրահը, Թիւ 132։
Ուսուցիչ Պ. Կ. Տէրմոյեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Համնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Համնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար զինակիցներու նշելով, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները։ Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ. Փարիզ (9)։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Ֆրիմէան դպրոցին մէջ, ատենդական կերուխումով։
Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ,

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՍ.— Հաճընի Հայր. Ընդհ. Միութիւնը «Արծուաբոյն»ի հերոսամարտին 40րդ տարեդարձը կը տօնէ մեծ շուքով, այս Կիրակի, սովորական սրահին մէջ։ Տէօսինի նոր ընծայ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ 8000 անթաղ նահատակներու խնկելի յիշատակին, եւ պիտի քարոզէ։
Կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր հայրենակիցները եւ նահատակներուն յիշատակը յարգողները։

Ա Զ Դ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջաններու հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ հայերէնի դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, ամէն Հինգշաբթի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2–5։ Կը խնդրուի ծնողքներէն կանխաւ արձանագրել տալ իրենց զաւակները Կիրակի օրերը խորհրդարանի մէջ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի դպրոցը վերաբացուած է։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Կիրակի առաւօտները ժամը 9էն սկսած եւ ձրի։
Ծնողքներէն կը խնդրուի արձանագրութիւններուն համար շուշանալ, որպէսզի դասընթացքները կանոնաւոր կերպով տեղի ունենան։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՍԱՅՕՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին։
Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։
ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յոյներու սրահը։
Կարեւոր օրակարգ։
ԳԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին։
ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։
ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21.30ին, սովորական հաւաքատեղին։
ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՇԱՍԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Համնոյ Հայր. Ընդհ. Միութեան հովանաւորեալ դպրոցը վերաբացուած է, Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները ժամը 10 – 12, ուսուցչութեամբ մանկավարժ Պօղոս Ալլազեանի, ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց զաւակները։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 15 OCTOBRE 1960

…ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8926 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4727

…ՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱ

…պտեմբեր 19ին, Հայկական մրմա–…րշալը յիշատակելի յաղթական …պարտութիւն մը արձանագրեց Արա–…ւին մշուշներով հեռու՝ Գայլեւոլինի …մէջ բարձունքին վրայ, որ կը …ր Արարա :

…երէի զգացումն էր, որ պատ աշ–…րի չորս կողմերէն, մանաւանդ Ամե–…յի Միացեալ Նահանգներէն, իբրեւ …ւոր, դէպի Թրքական ճակատ մը–…հայրենասէր քաջարի եւ անձնուէր …որդիներ, որոնք գացին կազմելու Ա–…կեան Լեգէոնը Ֆրանսական դրօշին …ք

…այ կամաւորներուն մէջ կային Թի–…կը կողմէն նաեւ Մուսա Լերան հե–…սամարտէն վերջ Եգիպտոս ապաստա–…ծ քաջորդիներ :

…Լեգէոնականները երկար ատեն Կիպրո–…մէջ մարզուելէ ետք, վերջապէս հր–…ման առացան մեկնելու դէպի Պաղես–…նի ճակատ, ուր համախմբուած էր …Թրքական Եըլտըրըմ Օրտուսուի Դրդ …բանակները՝ Մուսթաֆա Քեմալի …ձկեա փաշայի հրամանատարութեան …ն Վերին հրամանատարն էր գերման …զօրավար Լիման Ֆոն Զանտերս փաշա :

…Արեւելեան Լեգէոնը (ետքէն մկրտուած …Հայկական Լեգէոն անունով)՝ Ֆրանսացի …ներու ղեկավարութեան տակ՝ դիրք …ց Արարայի բարձունքին առջեւ, որ …ամեն բերդի մըն էր վերածուած :

…Արարայի գերման եւ Թուրք պաշտ–…ները իրենց թնդանօթներով քանիցս …մղած էին Աւստրալիացի եւ Նոր Զե–…լանտացի զինուորներու յարձակումները, …ւ քան ընդհանուր յարձակողականը :

…Եռաստղեանի գրաւումէն ի վեր (1917 …կտեմբեր) Պաղեստինի ճակատին վրայ …ընդհատ կռիւներ տեղի կ'ունենային, …մեկ վճռական ճակատամարտի :

…Զօրավար Ալէնպիի եգիպտական արշա–…բանակը ամբողջ ինը ամիս հակայ …պարտութիւններ կը տեսնէր, մահա–…ն հարուածը տալու համար «օսմանեան …զօր բանակին» :

…Վերջապէս հասաւ բախտորոշ օրը : …Սեպտեմբեր 18էն 19 լուսնալիք …ները ամբողջ ճակատին վրայ միահա–…ամբողջութեամբ սկսաւ ընդհա–…յարձակողականը :

…Մեծագործ տասներկու ժամ անդամ …ր վիժանալ : Սկսաւ ընդհանուր նա–…ը «Մէհմէտճիք»ները խուճապահար …փախչիլ՝ անգլիական բանակին ա–…հարուածներուն առջեւ :

…Այն Արարան էր, որ կը շարունակէր …կռիլ եւ չէր ուզեր տեղի տալ :

…Հայ կամաւորները ռումբերու տեղա–…րափին մէջ խեղդելէ վերջ բարձունքը՝ …ները պէս զրոհ տուին դէպի ամ–…րուած դիրքերը եւ գրաւեցին զանոնք, …ճամբայ բանալով զօր. Ալէնպիի …բանակներուն առջեւ :

…անի մը տասնեակ հայորդիներ զոհ–…ծ էին հերոսաբար : Թաղուեցան Արա–…ին վրայ : Ֆրանսացի հրամանատարը …ծումով դամբանական խօսեցաւ զո–…ած հայ կամաւորներու քաջութիւնը : …Ընդհանուր հրամանատար զօր. Ալէնպի …շնորհակալական հեռագիր զրկեց Ազգա–…Պատուիրակութեան Նախագահ Պօղոս …փաշային, շեշտելով որ դաշնակիցներու …յաղթանակին մէջ կարեւոր դեր մը կա–…տարած էին հայ կամաւորները Պաղեստի–…նեան ճակատին վրայ :

…Պաղեստինէն վերջ, Հայկական Լեգէո–…նը մասնակցեցաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի …ազատումին : Ու իր փառքի գագաթնակէ–…տին հասաւ՝ երբ յաղթական մուտք գոր–…ծեց Կիլիկիա :

…Լեգէոնականները հասած էին իրենց …բաղձանքին. Գրաւած էին ցանկալի Կիլի–կիան, ուրկէ լեղապատառ փախուստ տըւած էին թուրք երեւելիները, խուսափելու համար Հայերու արդար վրէժխնդրութենէն : Օդը կը թնդացնէին՝ լիահագաց երգելով .

Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա
Աշխարհ որ ինծ ետուր արեւ :

Քառասուներկու տարի անցած է այդ պատմական օրերէն ի վեր :

Սակայն ոսկի տառերով արձանագրուած կը մնայ Արարան, որուն յաղթական տարեդարձը, այս տարի եւ ամէն տարի կը պանծացնեն Մարսէյլի մեր հայրենակիցները, իրենց Նախկին Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Ֆրանսական պաշտօնական դէմքերու մասնակցութեամբ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-Ը ԿԸ ՀԱՆԴԱՐՏԻ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ Է ԿՕՇԻԿ ՄԸ, ՔԱՆ ՀՐԹԻՌ ՄԸ, ԿԸՍԷ ՎԱՏԻԿԱՆ

ՄԱԿի առաջին օրուան նիստին, Խրուշչեւ յաղթանակ մը եւ պարտութիւն մը արձանագրեց, միաժամանակ : Ձեռնբարձ եւ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ որոշում տրուած է գաղթատիրութեան հարցը ՄԱԿի լիակատար նիստին քննել : Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ որ նախապէս դէմ էին, համաձայն գտնուած են վերջին պահուն : Խրուշչեւ անշուշտ գոհ մնացած է ու մինչեւ իսկ յայտարարած. — «Իրենց ձեռքը կը սեղմեմ» : Սակայն չէ մոռցած աղդարարել թէ՝ գաղթատէրերը պիտի աշխատին ձգձգել հարցին քննութիւնը : Լատինեական շրջանակներու համաձայն՝ Արեւմուտք, այս հարցին մէջ պիտի դնէ նաեւ Խորհրդային Միութեան կողմէ գրաւուած երկիրները :

Օրակարգի վրայ եկած է Խ. Միութեան առաջարկած բանաձեւի քննութիւնը : «Ապացուցութեան սպառնացող վտանգը Մ. Նահանգներու կողմէ Խ. Միութեան դէմ կատարուած յարձակողական գործունէութեան հետեւանքով» :

Խրուշչեւ պահանջած է որ հարցը քննուի ՄԱԿի լիակատար նիստին : «Գանգատ մը չէ զոր կը ներկայացնենք, յայտարարած է Խորհրդային վարչապետը, քանի որ Խ. Միութիւնը ի վիճակի է իր իսկ միջոցներով պաշտպանելու իր շահերը» : Սակայն, դիտել տուած է Խրուշչեւ, եթէ հարցը ՄԱԿի առջեւ կը բերենք, պատճառն այն է, որ Մ. Նահանգները միջազգային օրէնք մը ոտքի տակ առած են : Եթէ նման կացութիւն մը ընդունելի նկատուի, իւրաքանչիւր պետութիւն պիտի հարկադրուի պաշտպանուելու իր իսկ միջոցներով, այսինքն ուժին դէմ ուժ պիտի գործածէ, ինչ որ կը նշանակէ պատերազմ : Պահանջած է որ Մ. Նահանգները հրապարակաւ ցաւ յայտնեն ու խոստանան միաժամանակ ձեռք քաշել «յարձակողական» քաղաքականութենէն. «այդ պարագային մենք ալ մեր կարգին կը մոռնանք հարցը եւ այս ձեւով միթնոլորտը կը պայծառանայ» :

Խրուշչեւէն ետք խօսք առած է Մ. Նահանգներու պատուիրակը, յայտարարելու համար թէ՝ դէմ է որ հարցը քննուի ՄԱԿի լիակատար նիստին : Ուստաուրբթ ի մէջ այլոց դիտել տուած է, թէ «Իւ 2»ի եւ «Էռ Պէ 47»ի հարցերը արդէն իսկ քննութեան առարկայ դարձած են Ապահովութեան Խորհուրդի կողմէ, եւ երկու պարագաներուն ալ Ապահովութեան Խորհուրդը մերժած է Խ. Միութեան տեսակէտները : Այս առընչութեամբ Ուստաուրբթ յայտարարած է թէ Խ. Միութիւնը ամերիկեան օդանաւին թռիչքը պատրուակ բռնելով ձախողեցուց վերին ժողովի գումարումը : Ինչ կը վերաբերի «Էռ Պէ 47»ի թռիչքին Ամերիկա առաջարկած էր որ հարցը քննուի միջազգային ատեանի մը կողմէ եւ սակայն, Խ. Միութիւնը մերժեց վեթոյի իր իրաւունքը շահագործելով Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ :

Վերջապէս քուէարկութեան դրուած է : 10ի դէմ 33 ձայնով — 33 ձեռնպահ — մերժուած է Խրուշչեւի առաջարկը :

Մէկ օրուան մէջ մէկ յաղթանակ եւ մէկ ձախողութիւն, վերջինները : Խրուշչեւ վերադարձաւ Մոսկուա, մինչ միջազգային մամուլը կը շարունակէ խօսիլ իր կօշիկին մասին : Ոմանք կը խնդան թէեւ աւելի դայթակղեցուցիչ է քան խնդալիք, իսկ Վատիկանի կիսապաշտօնական բերանը՝ Օսսերվաթորէ Ռոմանօ կը մխիթարուի եւ կը մխիթարէ գրելով թէ ի վերջոյ աւելի լաւ է որ Խրուշչեւ կօշիկ նետէ քան հրթիռ :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԱՃՈՒՐԴՈՎ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ …

Նախկին վարիչներու նկարները, քաշուած Եասը Ատայի մէջ աննախընթաց աճուրդով մը ծախուեցան… մամուլին : Ամերիկեան գործակալութիւն մը եւ կարգ մը Թուրք թերթեր գնեցին.:

Ժամանակ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ այս աճուրդին մասին.

Բաւական ոգեւորեալ անցաւ աճուրդը որու հետեւանքով «Հիւրրիյէթ» թերթը 13 լուսանկարի համար 175.05, «Հայաթ» հանդէսը չորս լուսանկարի համար 62.–300, «Միլլիյէթ» թերթը չորս լուսանկարի համար 27.500, եւ Թուրք Լուրերու Գործակալութիւնը ութ լուսանկարի համար 33.035 ոսկի վճարեցին : Ազգ. Միութեան Կոմիտէին կողմէ մէկ հատ լուսանկար նուէր դրկուեցաւ «Տէմոքրաթ Իզմիր» թերթին : Այս որոշումը տրուեցաւ, նկատելով որ յիշեալ թերթը դեմոկրատ իշխանութեան շրջանին շատ վնաս կրած է : Աճուրդէն զուրս մնացած լուսանկար մըն ալ վիճակով ձրիօրէն պոլսական թերթի մը ինկաւ :

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԲՆՈՅԹԸ

3 թիւ հարցաքննիչ մարմնոյն կողմէ հարցաքննուած պահուն Ատնան Մենտերէսի քաշուած երկու լուսանկարներէն մին քսան, միւսն ալ 15 հազար ոսկիի ծախուեցաւ : Միւս երկու լուսանկարներուն մէջ կ'երեւին Պայար երեսփոխաններուն հետ ճաշած եւ իրենց մասնաւոր սենեակներուն մէջ հանգստացած պահուն : Ուրիշ լուսանկար մը քաշուած է անկեալ հանգ. Նախագահ Ճէլալ Պայար ծովահայեաց սենեակին մէջ պատուհանին առջեւ ճաշած պահուն : Այս լուսանկարը 13.000 ոսկիի ծախուած է :

20.500 ոսկի արժեց լուսանկարի մը ուր կ'երեւի Ճէլալ Պայար Եշիլհիսարի դէպքերուն ընթացքին իր Ատնան Մենտերէսի գրկած մէկ նամակը բարձրագոյն հարցաքննիչ մարմնոյն առջեւ աչքէ անցուցած պահուն : Իսկ քսան հազար ոսկիի ծախուեցաւ նկար մը ուր կ'երեւի Ճէլալ Պայար բարձրագոյն հարցաքննիչ մարմնոյն առջեւ մէկ ձեռքով բռունցքը սեղմած, միւսովն ալ ձախ սրունքը բռնած պահուն :

Գումին Եամանօղլուի եւ Եասը Ատայի մէջ մնացած Ֆաթին Ռիւշտիւ Զօրլուի նկարներէն լուսանկարներէն յետոյ ցոյց տրուեցաւ Պայարի մէկ լուսանկարը եռեւէն քաշուած. Լաւ յաճախորդները գտան նաեւ այն լուսանկարները, ուր կ'երեւին Ատնան Մենտերէս եւ Սամէթ Ազաօղլու զինուորի մը կողմէ ածիլուած պահուն ինչպէս նաեւ Ֆաթին Ռիւշտիւ Զօրլու եւ Հասան Բոլաթքան այլազան դիրքերով ։ Եասը Ատայի անկեալներուն լուսանկարներէն ապահովուած 319.150 ոսկին պետական գանձին :

×

Այս աճուրդէն ետք, եօթը թերթեր բողոքելով ցնկոյց մը հրատարակած են ։ Այդ թերթերն են.— Աքշամ, Ճումհուրիյէթ, Տիւնեա, Միլլիէթ, Թէրճումանը, Վաթան, Ենի Սապահ.—

« Անկեալ իշխանաւորներուն Եասը Ատայի կեանքին վերաբերեալ լուսանկարները թերթերուն կը ծախուին չափազանցեալ գիներով եւ տարօրինակ աճուրդով մը որ չենք գիտեր թէ որ օրէնքին եւ գաղափարին համաձայն կը կատարուի ։ Ցաւով կը դիտենք որ պետութեան մենաշնորհը դարձած իրաւունքի մը հետեւանքով առեւտուրի եւ շահու նիւթ դարձած են այդ լուսանկարները, որոնք ամբողջ ազգին սեփականութիւնն են : Հակառակ մեր քանիցս կատարած ազդարարութիւններուն տակաւին կը շարունակուի այս արարքը զոր ներհակ կը նկատենք ոչ միայն իրաւական պետութեան ըմբռնումին, այլեւ լրատուութեան իրաւունքներուն եւ ազդարարութիւններուն, ինչպէս նաեւ ատաբէկի ըմբռնումին : Այս կացութեան առջեւ, մենք՝ ստորագրող թերթերս՝ մեր յարգելի ընթերցողներուն կը հաղորդենք թէ այսուհետեւ պիտի չմասնակցինք այդ տեսակ աճուրդներու .

«Մեր այս շարժումը, ծնունդ կ'առնէ լրագրական ասպարէզին արժանապատուութիւնը պահպանելու մեր մտահոգութենէն, եւ մեզի պիտի բաւէ որ մեր ընթերցողները հասկնան այս շարժումը » ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸԳՐԷ երկար ճառ մը խօսեցաւ Ազգային Ժողովին առջեւ : Ծանրացաւ Ֆօրս տը Ֆրափի անհրաժեշտութեան վրայ, ապահովութիւն տուաւ որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած ոչ Եւրոպայի, ոչ Ատլանտեան Ուխտի շուրջ, ի վերջոյ զովեց հինգերորդ հանրապետութեան ներկայացուցած ծրագիրն որ բանակը պիտի զինէ ատոմական ձեւով : Ինչպէս ամէն խորհրդարանի վերամուտին Ազգ. Ժողովի գիւանը եւ Տրպրէ այցելեցին տը Կոլին : Հոն սակայն անակնկալ մը կը սպասէր իրենց, առանց որ ոչ ոք տեղեակ ըլլայ նախագահը լսաւ թէ կ'ուզէ ուղղակի խօսիլ Ազգային Ժողովի երեսփոխաններուն Փալէ Պուրպոնի բեմէն : Այլ խօսքով տը Կոլ կ'առաջարկէ փոխել Սահմանադրութեան 18րդ յօդուածը որ կ'ըսէ . « Հանրապետութեան նախագահը խորհրդարանի երկու ժողովներուն հետ կապ կը պահէ նամակներով, որոնք կը կարդացուին, բայց վիճաբանութեան տեղի չեն կրնար տալ » : Կը մնայ միայն մէկ բառ փոխել եւ չըսել «կարդացուին» այլ «կը կարդայ» : Նախագահին այս փափաքը կը դարմացնէ անոնք որոնք կը յիշեն թէ ի՛նչ դժուարութիւններ ունեցաւ նախկին Նախագահ Քոթի առիթելու համար տը Կոլը որ անձամբ երթայ Ազգ. Ժողովին առջեւ, իր վաւերացումին առեն : Այն ատեն տը Կոլ կ'ուզէր միայն գրաւոր յայտարարութիւն պահել :

ՄԵՐ ԱՑՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին՝

1.— Մեր աշխատակիցը, Տոքթ. Տիրայր Ցրունձեան (Գերմանիա) :

2.— Ընկեր Վարուժան Մինասեան (Գահիրէ), որ իր բնակավայրը կը վերադառնայ Ամերիկայէն :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ
(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Կոփամարտը հին պատմութիւն ունի։ Այս մարզանքը կը սկսի այն օրէն, երբ մարդ իր կեանքը պաշտպանելու համար ստիպուած էր գործածել ձեռքերը, որոնք չէին ծառայեր միայն առարկայ մը բռնելու, այլեւ հարուածելու։ Անշուշտ, աւելի կանուխ, նոյն ձեռքերը, իբրեւ պայքարի զէնք եւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, ծառայած են քար ու մահակ գործածելու՝ հարուածը հասցնելու համար հեռուէն։ Հետքրքրական էր իմանալ, սակայն, թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր սկսած է կոփամարտի ուսուցումը իբրեւ մարզախաղ։

Դեռ մինչեւ վերջերս կը կարծուէր թէ կոփամարտը, իբրեւ մարզախաղ կամ գրօսախաղ, ծագում առած է հինՅունաստանի մէջ, Քրիստոսէ 800 կամ 1000 տարի առաջ։ Այսօր այդ կարծիքը կը մերժուի բացարձակապէս ... հնագէտներու պրպտումներուն հետեւանքով։

Արդարեւ, Պաղտատի շրջակայքը, հնագոյն սրբավայրի մը մէջ պեղումները երեւան բերին երկու սալեր, որոնց վրայ փորագրուած է երկու կոփամարտիկներու կերպարանքը։ Հնագէտները հաստատեցին թէ 5000 տարիներու հնութիւն ունի այդ սալը։

Կոփամարտիկներուն դիրքը այնպէս է քանդակուած, որ զարմանալի կերպով կը յիշեցնէ արդի կոփամարտիկներուն մարտական կեցուածքը, ապացոյց որ 5000 տարի առաջ ծանօթ էին այս մարզախաղին կանոնները։

Արձանագրենք նաեւ այն պարագան թէ Պաղտատի մարզիկներուն կեցուածքը տարբեր չէ յետագայ դարաշրջաններու յատուկ այն քանդակներէն, որոնք սափորներու, սկահակներու, դաւաթներու վրայ ցոյց կուտան հելլէն մարզիկներու մարտական դիրքը։

Այսպէս, կոփամարտի մարզախաղին հեղինակութիւնը չի պատկանիր այլեւս Անգլիոյ, ինչպէս կը պնդուէր ժամանակ մը։ Այս մարզախաղը ծանօթ է բոլոր հին ժողովուրդներուն, եւ ամենահին ժամանակներէ ի վեր։

Հին Յոյները այս մարզախաղին հեղինակ կամ ուսուցիչ ցոյց կուտային Ամիկոսը, որ որդին է Պոսիդոնի, ծովերու աստուածին։ Անպարտելի էր այս աստուածորդին, կռուփներով մենամարտի կը հրաւիրէր ով որ ոտք դնէր իր իշխանութեան սահմաններէն ներս։

Կոփամարտը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր հին Հռոմի մէջ։ Ըստ պատմական վաւերագրութեանց, կոփամարտի վարպետ մըն էր Կալիգուլա, որ իր զինուորները կը պատրաստէր կոփամարտի մրցումներ սարքելով ու շռայլօրէն վարձատրելով յաղթականները։

Կոփամարտը մարզախաղի սիրուած ձեւերէն մէկն էր նաեւ հին Հայաստանի մէջ։ Պատմական աղբիւրները կը վկայեն թէ մեր երկրի կոփամարտիկներուն համբաւը տարածուած էր Հայաստանի սահմաններէն դուրս։ Անոնք յաճախ յաղթանակ տարած են Կովկասեան եւ այլ երկիրներու կոփամարտի մրցումներուն մէջ։ Այսպէս, օրինակ, կոփամարտիկի համբաւ կը վայելէր, ինչպէս կ'աւանդէ Մովսէս Խորենացի, հայ երիտասարդ թագաւորը, Վարազդատ։ Մարզախաղերու պատմութեան հեղինակ Ֆ. Մեցոն, իր «Ողիմպիական խաղերու պատմութիւնը» գիրքին մէջ, կը գրէ թէ Վարազդատ թագաւորը 384 թուականին, Պիզայի մէջ (Իտալիա) տեղի ունեցած 291րդ ողիմպիական խաղերու յունական դասական «Հնգամարտ» մրցումին մէջ յաղթած է բոլոր ախոյեաններուն եւ Ողիմպիականի դատաւորներուն կողմէ հռչակուած է կոփամարտի միակ ախոյեան։

Խորենացի, Փարպեցի, Փաւստոս Բիւզանդ, Սեբէոս եւ այլ մատենագիրներ կը վկայեն թէ հայ ժողովուրդին ծոցէն ծնած են մարմնամարզի եւ մասնաւորաբար կոփամարտի բազմաթիւ նշանաւոր ախոյեաններ։ Անոնցմէ մէկն էր Տրդատ Ա., ինչպէս եւ Վահան Մամիկոնեանը, որ իր կեանքին խորհրդանշան դարձուցած էր մօրը սա խօսքերը, «Միշտ ուժեղ եղիր հոգիով ու մարմնով»։ Ծանօթ էր իբրեւ կոփամարտիկ նաեւ Սմբատ Բագրատունին, որ իրեն արժանի ախոյեան չգտնելով, Բիւզանդիոնի կրկէսին մէջ մենամարտելու կ'ելլէ արջերուն եւ առիւծներուն հետ եւ իր հուժկու բռունցքներով գետնատարած գետին կը ձգէ գազանները։ Բագրատունի նման մրցումներ կը կազմակերպէր Շիրակի ընդարձակ մարգարանին մէջ։

Համբաւաւոր էին նաեւ Գայլ Վահանի տղաքը, Սմբատ եւ Տիրան, եւ դեռ ուրիշներ։

Խօսելով Հին Հայաստանի մէջ կատարուած կոփամարտի մրցումներուն մասին, Նարեկացի կը վկայէ թէ, նախ քան մարզարան մտնելը, կոփամարտիկները իւղով կ'օծէին իրենց մարմինները, որպէսզի հարուածները սահին.— «Այս օծումն բարետեսիլ եւ սա բռնամարտիկ մերկամրցանակ ըմբիշս իբր զօրաւոր հնարից կերպարան ճգնաւորական անըմբռնելի ձեւոց ներհարկին օրինաց պաշտի»։

Այդ կոփամարտերուն մասին խօսելով, Եղնիկ Կողբացին կը գրէ թէ անոնց հարուածներուն հետեւանքով վէրքեր կը գոյանային մարզիկներուն մարմնոյն վրայ, քունքերուն, բազուկներուն, կուրծքին, կողերուն, թիկունքներուն վրայ, եւ այն աստիճան, որ «ամէն կողմէ արիւնը կը հոսէր ու կը ներկէր մարզարանը»։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը ուսուցիչ է գրօսախաղերու՝ Հայաստանի մէջ. մարզիչն է Վ. Ենգիբարեանի, որ մասնակցեցաւ Հռոմի վերջին ողիմպիականին։ Այս յօդուածը լոյս տեսաւ «Սով. Հայաստան» պարբերաթերթին Սեպտեմբերի թիւին մէջ, պատկերազարդուած՝ Աղթամարի վանքին մէկ քանդակով. (ԺԲ. դար) ու կը ներկայացնէ կոփամարտի մրցում մը։

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ
ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ
(Դ. եւ վերջին մաս)

Պաշտօնական բանակցութիւններ վարելով Լեռնահայաստանի կառավարութեան հետ 1921, Մայիս 21ին, Զանգեզուրի Ղալաջուղ գիւղին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը՝ Մ. Մելիքով յանուն կարմիր բանակի, եւ Ար. Կարինեան յանուն Խ. Հայաստանի կառավարութեան, պաշտօնապէս եւ գրաւոր կերպով կ'ընդունէին թէ «Զանգեզուրը եւ լեռնային Ղարաբաղը որպէս Հայաստանի անբաժանելի մասեր, պիտի մտնեն նրա մէջ»։ (Ա. Արշակունի, «Հայաստանի Խ. Իշխանութեան բանդը», 1926, Գահիրէ, էջ 25։ Վ. Նաւասարդեան, «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը», էջ 51)։

Նոյն նենգամիտ եւ յետին հաշիւներով, եւ անկախութեան պայքարի վերջին հնացը Զանգեզուրի լեռներուն մէջ, օր առաջ մարելու առաջադրութեամբ, Երեւանի իշխանաւորները, վատահամբաւ Մասկուայի թելադրանքով, իրենց 1921 Յունիս 12ի կառավարական աքթով կը յայտարարէին.—

« Ազրբէջանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան եւ Հայաստանի սոցիալիստական խորհրդային Հանրապետութեան կառավարութիւնների միջեւ եղած համաձայնութեան հիման վրայ, յայտարարւում է, որ լեռնային Ղարաբաղն այժմեանից կազմում է Հայաստանի սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութեան անբաժան մասը»։ (Վ. Նաւասարդեան, «Խորհրդային քաղաքականութիւնը Հայկական հարցում», Փարիզ, 1938, էջ 43։ Տես նաեւ նոյն հեղինակին «Բոլշեւիզմը եւ Դաշնակցութիւնը» էջ 51)։

Կառավարական այս պաշտօնական աքթին տակ ստորագրած էին՝ Հայաստանի Խորհրդ. Հանրապետութեան ժողկոմխորհի խորհրդի նախագահ Ալ. Միասնիկեան (Ալ. Մարտունի) եւ քարտուղար Մ. Ղարաբէկեան։

Առաջին աքթի հրատարակութենէն մէկ օր ետքը՝ 1921 Յունիս 13ին, Երեւանի կառավարութիւնը նոր աքթով մը, կրկին անգամ կը յայտարարէր.—

« Լեռնային Ղարաբաղը վերջին համաձայնութեամբ (Ազրբէջանի հետ) Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան կողմից յայտարարուած է Հայաստանի անբաժան մասը»։ (Վ. Նաւասարդեան, « Խորհրդային քաղաքականութիւնը Հայկական Հարցում», Փարիզ, 1938, էջ 35)։

Կատարուած այս խարէական արարքներուն հանդէպ աւելի վստահութիւն ներշնչելու մտօք, այս անգամ, աքթին տակ ստորագրած էին կառավարութեան հինգ անդամներն ու քարտուղարը, Ա. Միասնիկեան, Պ. Մակինցեան, Ա. Բէկզադեան, Ս. Սրապիոնեան (Լուկաշին), Ա. Կարինեան եւ Մ. Ղարաբէկեան.

Նոյն 1921 թուականի ամրան [illegible], նոյն հիմունքներով եւ դարձեալ նոյն նենգ նպատակներով, Մոսկուայի եւ Երեւանի պատուիրակները Թիֆլիսի մէջ բանակցութիւններ կը վարէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Արդ, տեսնենք թէ ի՞նչ եղաւ բոլշեւիկեան այս բոլոր խոստումներուն իրական արդիւնքը։

Այսօր՝ Հայաստանի խորհրդայնացման թուականէն մօտաւորապէս քառասուն տարիներ ետքն ալ, Հայաստանը՝ Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւններու մէջ, կը մնայ համեմատաբար ամէնէն փոքրը եւ ամէնէն դատ իրաւազրկուածը։ Հայաստանէն բռնօրէն եւ անարդարութեամբ խլուած չորս գաւառները՝ Ախալքալաք՝ 2400 քռ. քլ. տարածութիւն եւ 120.000 բնակիչ՝ (75 առ հարիւրը՝ Հայ) կը մնայ վրացական գերիշխանութեան ներքեւ։

Բ) Լեռնային Ղարաբաղ՝ 4600 քռ. քլ. տարածութեամբ 165.000 բնակիչներով (95 առ հարիւրը՝ Հայ) տրուած է Ազրբէջանին)։

Գ) Լեռնային Գանձակը՝ 5000 քռ. քլ. տարածութիւն եւ 80.000 բնակչութեամբ (88 առ հարիւրը» Հայ) նմանապէս տրուած է Ազրբէյջանի։

Դ) Նախիջեւանը՝ 5400 քռ. քլ. տարածութեամբ հողամաս մը՝ որ 1921 թուականի Ռուս եւ Թուրք դաշնագրի որոշումներով, նոյնպէս անջատուած է Հայաստանէն եւ դրուած Ազրբէյջանի հովանաւորութեան տակ, իբրեւ ինքնավար շրջան։ Նախիջեւանի բնակչութիւնը՝ ըստ 1926ի մարդահամարին, 104.960 հոգի, որոնցմէ՝ 11.276ը Հայեր։ Համաշխարհային պատերազմէն առաջ Հայերու թիւը 53.378 էր։ Պատերազմի հետեւանքով Նախիջեւանի հայ բնակչութեան մէկ մասը բնաջնջուեցաւ, իսկ մնացեալները մեծ մասով ցրուած են Անդրկովկասի զանազան վայրերուն մէջ։ (Տես, Գ. Լազեան, «Հայաստան եւ Հայ Դատը», էջ 404, ինչպէս նաեւ «Յուսաբեր» օրաթերթ, 3 Հոկտեմբեր 1959, եւ 25 Դեկտ. 1958 թիւերը)։

Ամբարիշտը՝ Աստուծոյ անունը կը յիշէ այն ժամանակ միայն, երբ պէտք ունի անոր։ Բոլշեւիկները, իրենց [illegible]րան ամրացնելէ ետք, մոռցան կամ անամօթաբար դրժեցին իրենց բոլոր խոստումները, մինչեւ այսօր տեւականացնելով մեր հայրենիքի հանդէպ գործած անարդարութիւնը, եւ անհետեւանք ձգելով Հայաստանի հողային կարիքները եւ սահմանային արդարութեան պահանջները.

Ահա թէ բոլշեւիկները ինչպէս վերականգնեցին Հայաստանը։

Տ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Հատորները լոյս տեսան։ Չարենցը գոհ էր, շոյում էր գրքերը, ասես երեխայի ջերմ այտեր լինէին, ու ինքն իրեն ասում էր.

— Քիչ բան չեմ գրել այս տաս տարուայ ընթացքում։

Այդ պահին Չարենցը քսանըչորս տարեկան էր։

1921 – 22 թուականներին, Չարենցը կազմում էր «Դիմանկարներ» վերնագրով մի գիրք, որտեղ զետեղելու էր հայ բանաստեղծների ստեղծագործական բնութագրերը։ Նա ուրուագծել էր իր այդ աշխատութիւնը եւ մասամբ էլ գրել։

Շարքն սկսում էր Պետրոս Դուրեանով, ապա գալիս էին Թումանեան, Իսահակեան, Մեծարենց, Սիամանթօ, Տէրեան եւ այլն։ Մօտ տասներկու հոգու ստեղծագործութեան քննական մի փորձ էր դա։

Չարենցն իր այդ աշխատութիւնը գըլուխ չբերեց, թողեց կիսատ եւ այլեւս երբեք չանդրադարձաւ նրան։ Իր տեսական ըմբռնումներն արտայայտելու այս ձեւը նա գտաւ աննպատակայարմար։ Տարիներ յետոյ Չարենցն իր երկերում անդրադարձաւ իր գրական ըմբռնումներին՝ մասնաւորապէս Ար Փոէթիքա շարքում, որ լիովին բացայայտում է Չարենցի գեղագիտական հայեացքները բանաստեղծական արուեստի վերաբերեալ։

Չարենցն իբրեւ մարդ եւ ստեղծագործող՝ բարդ երեւոյթ էր։ Նա շատ հասարակ, երբեմն քաշուած մարդու տպաւորութիւն էր թողնում, որին նպաստում էր իր անշուք արտաքինը։

Երբեմն նա ընկերանում էր այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք ոչ մի առընչութիւն չէին կարող ունենալ նրա բարդ եւ հարուստ ներքնաշխարհի հետ։ Նա չէր ուզում որ իր բանաստեղծի դէմքը որեւէ կերպ արտաքուստ շեշտուի։ Չունէր բանաստեղծի կեցուածք, յաճախ ընդգծուած շեշտում էր սովորական մարդու իր դրութիւնը։

Չարենցի հայեացքը գնող էր, անծանօթ մարդուն անմիջապէս առնում էր քննութեան տակ։ Այլեւս կարող էր բոլորովին չնայել, դիմացինը բաց ամենայն պարզ էր նրա համար։

Իրեն՝ Չարենցին միանգամից ընկալելը անհնարին էր։ Նա ամէն մէկի հետ իւրովի էր, ըստ խօսակցի էլ ստացւում էր թէ խօսելակերպը, թէ նիւթը եւ թէ բառարանը։ Այդ էր նրա մասին եղած հակասական կարծիքների պատճառը։ Չարենցի ողջ էութիւնը քիչերն են ընկալել իր ծաւալով ու խորութեամբ։ Նրա կերպարի իւրաքանչիւր գիծը անսպասելի բացայայտւում էր տարբեր ժամանակով եւ որոշ առիթով։

Չարենցն ունէր երկարատեւ բարեկամութիւն պահպանելու ընդունակութիւն, մի զօրեղ սովորութիւն, որով շատերին էր կապում իր հետ։

Չարենցին կարելի էր տեսնել երկու ծայրայեղ վիճակում – կամ խաղաղ, կատակասէր, սրախօս, ընկերական, հիւրասէր, կամ թէ փոթորկոտ, յուզումնալի, կրքոտ, կոպիտ, անխնայ, դաժան։ Միջին դրութիւն չկար նրա համար։

Չարենցը սովորութիւն չունէր շարունակ յայտարարելու իր խոշոր տարփանքը։ Սակայն եթէ դիմացը տեսնէր ամբարտաւան մէկին — լինէր նա բանաստեղծ, նկարիչ, թէ երաժիշտ — ահա այդ պահին Չարենցը փրփրում էր ու մերկացնում ստահակին՝ մէջտեղ հանելով իր հարուստ նկարագիրը։

Չարենցը գիտելիքների հարուստ պաշար ունէր բանաստեղծութեան, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան բնագաւառում։ 1922 – 23 թուականներին, նա ծանօթացաւ Այնշտայնի յարաբերական տեսութեանը։ Խօսում էր Եվկլիդէսի, Նեւտոնի մասին ու նրանց հակադրում Այնշտայնի տեսութիւնը։

1923 թուի աշնանը Չարենցը Արփիկի հետ վերադարձաւ Մոսկուա։ Ինձ տեսնելուն պէս՝ բարեւի փոխարէն ասաց

— Մարտիրոս Սարեանն ինձ նկարեց։

Այո, նկարեց, կարող եմ յայտնել քեզ ի գիտութիւն, սիրելի Միքայէլ։

Նա գիտէր իմ ունեցած սէրը Սարեանի արուեստի հանդէպ, ուստի Երեւանից պատրաստուել էր, այդպէս դիմաւորելու ինձ։

Չարենցի վաղեմի ցանկութիւնն էր, որ Սարեանը նկարի իրեն, եւ նա արժանացաւ այդ պատուին, որով եւ հպարտանում էր միշտ։

— Նկարել է եգիպտական դիմակի կողքին, սարեանական ոճով, քիթս էլ մի քիչ կարմիր է դուրս բերել, բայց նման է։

Չարենցի այդ դիմանկարը Սարեանի այլ աշխատանքների հետ միասին ցուցադրուած է եղել Վենետիկում 1924 թուի համաշխարհային ցուցահանդէսում։ Երբ Չարենցը վերադարձաւ արտասահմանից, հետը բերել էր դիմանկարի մեծադիր լուսանկարները իտալացի յայտնի լուսանկարիչ Ալինարիի կատարումով։

Տարիներ անց ես հնարաւորութիւն ունեցայ տեսնելու բնագիրը, որ պահւում է Գրականութեան ու արուեստի թանգարանում։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(3 Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

« COMME TU ME VEUX »

Իտալական թատերական գրականութիւնը արդար հպարտութեամբ մը կը պարծենայ Լուիճի Փիրանտելլոյով։

Լուիճի Փիրանտելլօ գրականութեան մէջ իր մուտքը կատարած է նախ իբրեւ վիպագիր, արտադրելով բազմաթիւ գործեր, որոնցմէ համաշխարհային համբաւի տիրացած են «Մաթիաս Փասքալ»ը, «Իր ամուսինը», «Մէկը, ոչ ոք, հարիւր հազար» վէպերը։

Իբրեւ թատերագիր Լուիճի Փիրանտելլօ նոյնպէս կը վայելէ համաշխարհային համբաւ։ Գրեթէ աշխարհի չորս կողմը կը ներկայացուին իր թատերախաղերը, որոնց կարգին կարելի է յիշատակել «Ամէն ոքի համար իր ճշմարտութիւնը», «Պատուաւոր ըլլալու հաճոյքը», «Հենրիկոս Դ.», «Կեանքը որ քեզի տուի», «Այսպէս թէ այնպէս», « Երիտասարդներու բարեկամը» եւ այս միջոցիս Շան զ'Էլիզէի թատրոնին մէջ ներկայացուող «Ինչպէս որ զիս կ'ուզես» թատերախաղը։ Բեմադրիչն է Անթուան Պուրսէյլ, որուն անցեալ տարուան բեմական յաջողութիւններուն մասին խօսած ենք իր ատենին։

Փիրանտելլօ նկատուած է չափազանց խրթին հեղինակ մը։ Իր բոլոր թատերական երկերը զբօսնուած են մարդկայնականութեան խոր կնիքով մը, համեմուած փիլիսոփայական խորաթափանց մտածումներով։ Փիրանտելլոյի թատերակներուն մեծամասնութեան առանցքը կը կազմէ այս տեսակէտը թէ՝ մարդը խորտուբլակ մըն է որ անկարող է նոյնիսկ ճանչնալ ինքզինքը։ Փիրանտելլօ այն հաստատ համոզումը ունի որ մարդը տակաւին չէ կրցած ամբողջովին իւրացնել երկու հազար տարի առաջ Սոկրատի արձակած պատգամը՝ «Ծանիր զքեզ»։

Հակառակ հեղինակին բարդ ոճին, «Ինչպէս որ զիս կ'ուզես»ին նիւթը պարզ է ու հասկնալի։

Առաջին աշխարհամարտի վերջաւորութեան, Պրիւնօ երբ կը վերադառնայ ճակատէն, իր կինը անյայտացած է։ Տասը տարի ետք, Պրիւնոյի բարեկամներէն մէկը Պերլինի գիշերային զբօսարաններէն մէկուն մէջ կը հանդիպի երիտասարդ գեղեցկուհիի մը, որու բարոյականը այնքան ալ մաքուր չէ։ Ըստ Պրիւնոյի բարեկամին, այդ կինը՝ արտակարգ նմանութիւն մը ունի Պրիւնոյի անյայտացած կնոջ հետ։ Համոզում գոյացնելով որ երիտասարդ գեղեցկուհին ինքնապէս Լուչիան է, զայն իր հետ կը բերէ եւ ներկայացնելով Պրիւնոյին, երկու երիտասարդները նոր սիրով մը կը կապուին իրարու։

Նոր Լուչիան անկեղծ սիրով կը համակուի Պրիւնոյի հանդէպ եւ անտարակոյս կը յօժարի ստանձնել տիկին Պրիւնոյի դերը, մինչեւ այն օրը երբ Պրիւնօ ճամբորդութենէ մը վերադարձին հետ կը բերէ նոր կին մը՝ որուն մէջ կը կարծէ ճանչնալ իրական Լուչիան։

Եւ սակայն, օր մը գաղտնիքը երեւան կ'ելլէ։ Պրիւնօ անպայման պէտք ունի օրէնքին առջեւ ամուսնացած ըլլալու, վասնզի իր ամուսնութեան պարագային իր բոլոր հարստութիւնը պիտի իյնայ իր քրոջ վրայ։

Գիշերային զբօսարանին «վատահամբաւ» կինը այնքան մաքուր բարոյականի տէր է, որ հակառակ կամքին սիրով մը կապուած ըլլալուն Պրիւնոյի, կը զգայ այդ սէրը ու կը հեռանայ, գործիք չդառնալու համար դրամական ճղճիմ շահատակութեանց։

Այս թատերախաղին մէջ երեւան կու գայ դարձեալ խաղացող մեծ հեղինակին սիրելի տեսակէտը. — Մարդը խորտուբլակ մըն է, որ անկարող է նոյնիսկ ճանչնալ ինքզինքը։

Անթուան Պուրսէյլ իր նոր շրջանի բացումին համար յաջող ընտրութիւն մըն է ըրած Փիրանտելլոյի այս երկով։ Նոյնքան յաջող ընտրութիւն մըն է ըրած իր դերաբաշխութեան մէջ։

Տիկին Ժան Փերեզ, Պ. Պ. Հանրի Փուարիէ, Իվ Փէնօ եւ վերջապէս Տիկին Տանիէլ Տրլորմ, որուն արտակարգ խաղը ամէն գիշեր կ'արժանանայ ժողովրդական խանդավառ ցոյցերու։

Անթուան Պուրսէյլի այս նոր երկիր անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ պէտք է ճամբայ բանալ նորերուն։

Ա. Գ.

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Կարմիր Սուլթանը ինչե՞ր կը գրէ Փիէռ Քիյեարի եւ Ահարոնեանի մասին

Պոլսոյ «Սօն Հավատիս» թերթը սկսած է հրատարակել թերթօն մը, «Սուլթան Համիտի յուշատետրը» խորագրով։ Այդ յուշատետրին 1917 Մարտ 11ի էջին վրայ (որ կը նշանակէ թէ Համիտ գահընկեցութենէն ետք գրած է այդ տողերը) կը կարդանք.—

Այսօր օր ֆրանսերէն գրքոյկ մը բերին ինծի։ Խորագիրն է «Փիէռ Քիյեարի յիշատակները»։ Արձակ մը, որ կը բաղկանայ գովասանքներէ եւ ծաղրէ։ Գովաբանուողն է Փիէր Քիյեար, ծաղրի ենթարկուողը ես։

Անունով կը ճանչնամ Փիէռ Քիյեարը։ 23 տարի առաջ Պոլիս եկած էր։ Խառնակչութեանց եկած էր հայ վարժարաններու մէջ։ 3 – 4 տարի մնալէ յետոյ կորսուեցաւ գնաց։

Տարօրինակ բան, Փիէռ Քիյեարն է եղեր որ «Կարմիր Անասուն» (պէթ ռուժ) անունը դրեր է ինծի։ Թէեւ վիրաւորէ այդ խօսքը, բայց հեղինակը անծանօթ էր ինծի։ Ինչպէս օտար շքանշաններ ունիմ, ունիմ նաեւ դարձեալ օտարներու կողմէ ինծի ընծայուած տիտղոսներ։ Ու առանց պատճառի չէ որ կը հպարտանամ այս տիտղոսներովս։ Այս գիրքին սորվեցայ «Կարմիր Անասուն» տիտղոսին դրդապատճառը։ Սորվեցնողն ալ՝ Ահարոնեան եւ Զօպանեան անուն երկու հայ հեղինակներու ճառերն են։ Ահարոնեան Էֆէնտին ալ, մէօսիէօ Զօպանեանն ալ կրկին ու կրկին կը հաւաստեն թէ Փիէռ Քիյեար 1893ին իբրեւ ուսուցիչ Պոլիս եկած, հայ երիտասարդներուն փիլիսոփայութիւն, գրականութեան պատմութիւն եւ օտար լուծէ ազատագրուելու միջոցները աւանդած է։ Յայտնի չէ թէ հայ աշակերտները որ աստիճան օգտուած են փիլիսոփայութեան եւ գրականութեան դասերէն, բայց Քիյեար այնքան յաջողած է յեղափոխութեան դաստիարակութեան մէջ, որ հայ համայնքին համար նուիրական պարտականութիւն դարձած է օրհնել Փիէռ Քիյեարին անունը Սասունի, Զէյթունի, Պանքայի խնդիրներուն մէջ, մէկ խօսքով՝ ամէն անգամ որ Հայուն արիւնը թափած եւ Հայուն օճախը մարած է։ Ոստիկանութիւնը միջոց մը կասկածեցաւ ու ձերբակալեց այդ Ֆրանսացին, որ Հայերու հաշուոյն կ'աշխատէր, բայց ես ազատ արձակեցի զայն Ֆրանսական դեսպանատան միջամտութեան վրայ։ Բանտէն ելլելէն ետք, Քիյեար ինքզինք շատ ապահով զգաց ու մեկնեցաւ Պոլսէն, նախ Մեծն Աստուծոյ պաշտպանութեան, յետոյ իմ կարեկցութեանս ու գուրգուրանքիս յանձնելով Հայերը զոր այնքան կը սիրէր։

Բազմաթիւ Ֆրանսացիներու կողքին Մէօսիէօ Ահարոնեանը եւ Զօպանեան էֆէնտին են որ կ'ըսեն այս բոլորը։

Կեղեքուած հայ ազգի անունով մարտնչող այս անձնազոհ ռազմիկը, այսինքն Փիէռ Քիյեար, կը ստիպուի Եւրոպա վերադառնալ հրաժարելով Պոլսոյ իր թոշակէն որ բարձր ըլլալու չէ — ու լուր կուտայ հայկական ջարդերու մասին։ Մինչեւ այն ատեն, ահագին Եւրոպան անտեղեակ է եղեր այդ եղեռնին։ Եւ կառավարութիւններն ալ պարտադիր լռութիւնով մը կը հետեւին եղեր դէպքերուն։ Ասոնք ըսողը ես չեմ, այլ բազմաթիւ Ֆրրանսացի եւ հայ հեղինակներ ու գրողներ։ Նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ Հիւսէյին Ճահիտ պէյը անձամբ կ'իմանայ այս բաները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

•

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութիւնը պատուակալ տիտղոսը տուած է նկարիչներ՝ Մհեր Աբեղեանին, Այծեմնիկ Ուրարտուին, երգահաններ՝ Վահագն Արարատեանին, Ղազարոս Սարեանին եւ Արամ Քոչարեանին նկարչութեան եւ երաժշտական արուեստներէն ներս իրենց բերած նպաստին եւ ձեռք ձգած յաջողութիւններուն համար։ Հրամանագիրը ստորագրած են, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան անունով՝ Վ. Նալբանդեան եւ Ա. Գալստեան։

ՆԵՓԱԼՅԻ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 9ին Երեւան ժամանած է Նեփալի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ ծերակոյտի նախագահ՝ Գումբար Սինղհի։

Հիւրերուն ի պատիւ Երեւանի օդակայանը փութացած էին դիմաւորելու Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը՝ Ս. Սահակեան եւ այլ անձնաւորութիւններ։ Սեպտեմբեր 30ին, ի պատիւ հիւրերուն ընդունելութիւն մը սարքուած է որու ընթացքին բաժակաճառեր արտասանուած են։

×

ՌՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն, Սեպտեմբեր 27ին Մոսկուա հանդիպած եւ տեսակցութիւն ունեցած է «Իզվեստիա»յի թղթակիցին հետ։ Երկրորդ անգամ է որ Ս. Միութիւն կ'այցելեմ յայտարարած է Սարոյեան, առաջին անգամ 25 տարի առաջ էր։ Այն, ինչ որ ես տեսայ, ապշեցուցիչ է եւ ուրախացուց զիս, յատկապէս Հայաստանի մէջ, որ այնքան հարազատ է ինծի։ Երեւանի մէջ դիմաւորուեցայ բարեկամներէ եւ շատ գոհ մնացի տեսածէս լսածէս։

«ՀԱՅ ժողովրդական հերոսական էպոսը» խորագրուած Գ. Գրիգորեանի նոր երկասիրութիւնը հրատարակուած է Երեւանի մէջ։ Այս ընդարձակ մենագրութեան մէջ հեղինակը անդրադարձած է « Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնութեան հարցին։ Փորձած է մանրակրկիտ քննութեան ենթարկել դիւցազնութիւնը որ ժողովուրդի բերնով եւ բազմաթիւ փոփոխակներով մեզի փոխանցուած է։ Աշխատութիւնը բաժնուած է երեք մասերու։ Դիւցազնութեան գաղափարախօսական հիմքը, անոր գեղարուեստական արժէքը եւ վերջապէս արտայայտութեան ձեւերը։ Տպաքանակն է 3000։

Կ. ԲՈՍՏԱՆՃԵԱՆ Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած հրացանաձգութեան մրցումներուն՝ առաջնութիւն շահած է։ Վեց հարիւր զարկերէն 561 զարկ շահած է։ Կ. Բոստանճեան մասնակցած է Հռոմի վերջին ողիմպիականին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ինչ... Այստեղ կարող էք անել ամէն գործ, — անծանօթը բարձրացրեց ու տարածեց ձեռքերը, կամենալով ցոյց տալ աշխատանքի ազատութիւնը։ Եթէ արհեստ չգիտէք՝ կարող էք աշխատել քարհանքում, եղեգնուտում։ Կարող էք հող փորել, հիմքեր շինել կամ թէ սայլով փայտ, քար կրել՝ մինչեւ մի արհեստ կը սովորէք։ Ես, օրինակ, — շարունակեց մարդը տեղաւորուելով տախտի վրայ, — Դարբին եմ, ինձ ասում են դարբին Դաւիթ։ Նմանապէս տիրափախ եմ։ Մի տարի առաջ, երբ եկայ, անում էի ամէն գործ։ Հիմա միայն իմ արհեստն՝ երկաթի գործ։ Բայց կարող եմ պատ շարել եւ տանիք ծածկել եւ հիւսնի գործ կատարել...

— Իսկ դու ո՞ր երկրից ես եւ ե՞րբ ես փախել, — հետաքրքրուեց Թորգոմի միւս ընկեր Վարդանը։

— Ասացի չէ՞, եղբայրս, որ փախել եմ մի տարի առաջ Վահեւունեաց երկրից, — մօրուքը չփեց մարդը։ — Երբ, արքայի առաջին հրամանն եկաւ՝ ես կնոջս ասացի. «Գնանք, Մարիամ» ... Մեր տէր Վահէ իշխանը մեզ չէր թողնի մի տեղ լռակուենք. կ'ուղարկէր աշխատելու այստեղ, այնտեղ, չունէինք մշտական օթեւան, ապրուստ։ Երբ ասացի «գնանք Մարիամ», կինս ասաց. «Է՛, եթէ չեն բռնի, չեն տանջի՝ գնանք»... Ու եկանք-եկանք։ Եկանք գողէ-գող, եկանք սողէ-սող, մինչեւ հասանք նոր քաղաք...

Նա, ըստ երեւոյթին, կամենում էր անել իր փախչելու պատմութիւնը, երբ ներս մտան ուրիշ մարդիկ. նախ երկու հոգի, ապա երեք։ Բոլորն էլ աղամարդիք. ձեռք տալով ողջունեցին Թորգոմին, ընկերներին, ու շարուեցին պատի տակ գցուած թախտին, որը ծառայում էր նստարանի տեղ։ Մօրուքաւորը նրանց տեսնելով, լռեց, սպասելով, որ նրանք վերջացնեն իրենց ողջոյնները։ Բայց նրանք եւս հետաքրքրուեցին, թէ ո՞ր գաւառից են եկել, ի՞նչպէս են եկել եւ հետապնդման կամ արգելքի չե՞ն հանդիպել ... Մինչ նորեկները կը պատասխանէին, մօրուքն անհանգստանում էր, որ իր պատմութիւնը կիսատ մնաց։ Նոր ներս մտնողները նոյնպէս յայտնեցին, թէ իրենք եւս փախածներ են։ Դրանց մէջ կային եւ մի քանիսը, որ փախել էին վանական շէներից, եւ իրենց անուանում էին բորբորիտներ։

— Մենք բորբորիտներ ենք։

Թորգոմը չհասկացաւ։

— Ի՞նչ է, դուք հայ չէ՞ք։

— Հայ ենք, բայց բորբորիտ։

Ներկաներից մէկը բացատրեց, որ դըրանք Քրիստոսի հաւատից, եկեղեցուց դժգոհ՝ վանքապատկան գիւղերից մեծ թուով փախել – եկել են քաղաք, բայց լաւ են աշխատում։

Այցելուները խօսեցին երկար, այնինչ նորեկների քունը տանում էր արդէն. Նրանք թէ լսում էին եւ թէ ննջում իրար յետեւից, տեսա մէկը միւսին օրինակելով։

Վերջապէս դարբինը, այդ նկատելով, մէկէն ոտքի կանգնեց։

— Ելէք, ելէք, մոռացանք, որ մարդիկ յոգնած են։

Բոլորը ոտքի կանգնեցին ու « գիշեր բարի » կրկնելով՝ դուրս եկան իրար յետեւից։ Ընկերները քաշուեցին իրենց խցերը, իսկ Թորգոմը արթնացրեց մօրը, որպէսզի յարմար դիրքով պառկի, եւ ինքն էլ մեկնուեց վերջապէս։

Օրն այնքան երկար էր թւում նրան, այնքան շատ էին տպաւորութիւնները։ Որքան էլ ուրախ էր, որ անվնաս հասան քաղաք, բայց նրան մտահոգում էր դարձեալ, թէ սպաննուած իշխանի հարազատները նորից չե՞ն հետապնդի իրեն՝ վրէժխնդիր լինելու եւ կամ չե՞ն սպահանջի ...

Մտածելով այս մասին՝ նա իրեն մխիթարում էր, որ դէմքով իրեն կարող են ճանաչել միայն սպանուած իշխանի հետ եկած մարդիկ, բայց նրանք երբեք չեն գայ այստեղ։ ... Բացի այդ, նրան հանգստացնում էր նաեւ, իշխան Վարազի խօսքը թագաւորի հրովարտակի մասին, թէ քաղաք եկող իւրաքանչիւր փախստական դառնում է արքայի ծառան եւ ոչ մի նախարար այլեւս իրաւունք չունի նրա վրայ։

« Այս լաւ է », — ասում էր Թորգոմը մտքում եւ յիշում իր զրոյցը Դաւիթ զինուորի հետ, որին յայտնեց, թէ ինքը հարսնացու ունի եւ շուտով պիտի ամուսնանայ ... Եւ դա ճիշդ էր։ Նա իրօք նըպատակ ունէր այստեղ ամուսնանալու։ Բայց մինչեւ այժմ ոչինչ չասաց այդ մասին, առհասարակ Թորգոմի մասին, որ Կամսարականի ծառայութիւնից, աւելի շուտ նրա չար կառավարիչի երեսից փախել էր այդ իսկ ամուսնութեան նպատակով։

Ինչ որ բանի համար կառավարիչը գժտուել էր Թորգոմի հետ ու ամէն կերպ ջանում էր խանգարել, խոչընդոտեր նրա պսակը սիրած աղջկայ հետ, անգամ շէնի տէրերին հրամայել էր՝ չպսակել դրանց։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արթօ Սանտալեան (Գահիրէ), Օր. Ալիս Գալըպճեան, Սօնա եւ Եանա Սանտալեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ԳԱԼԸՊՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Յովակիմեան)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Էքս լէ Պէն, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Հոկտ. 15), ժամը 10.30–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Գ. Փանոս Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Արամ Յովհաննէսեան, ինչպէս նաեւ Արզումանեան, Բարսեղեան եւ Յովհաննէսեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ
(Ծնեալ Արզումանեան)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ 48 տարեկանին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Հոկտեմբեր 12ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Հոկտ. 17) ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէնթ Ուէնի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռ. Յ. Պէրպէրեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի առաւօտ յետ Ս. պատարագի, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի,

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
(Մահուան առաջին տարելիցին)
եւ ՇԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ
(Մահուան Դ. տարելիցին առթիւ)

իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կեդր. վարչութիւնը իր կրթական ֆոնտին համար շնորհակալութեամբ ստացած է քսան Ն. Ֆ. Տիկին Արաքսի Աշճեանէ իր եղբօր՝ Գ. Գիպերեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂ

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ հերոսամարտի 40րդ տարեդարձին առթիւ, ութ հազար դիւցազներու ննջեցելոց, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ, այս Կիրակի առաւօտ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները եւ անոնց խնկելի յիշատակը յարգողները: Յետ պատարագի մատաղ, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, Փարիզ (9):

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան
1914 – 1918 — 1939 – 1945

Ա. ՄԱՍ.— Այս Կիրակի առաւօտ, Փըրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. պատարագ, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն եւ Արմենիա երգչախումբի:

Երկու Համաշխարհային պատերազմներու եւ Ազատագրութեան զոհերուն համար:

ՊԻՏԻ ՏՕՆՈՒԻ ԱՐԱՐԱՏԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ և ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ 42ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ:

Ի ներկայութեան Ֆրանսայի Զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու եւ Ֆրանսական Ռազմիկներու Ընդհ. Ընկերակցութեանց, իրենց դրօշակներով:

Պատարագէն վերջ Դրօշի պարզում, մասնակցութեամբ Զին. նուագախումբի:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արենոյշները:

Կը խօսի ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Սպայ Պատուոյ Լեգէոնի եւ Պատուական Նախագահ Ռազմիկներու Միութեան:

Բ. ՄԱՍ.— Կէսօրէ վերջ ժամը 13ին, Ֆրանքօ-Հայկական ճաշ Շաթօ տէ Պլէօր սրահին մէջ:

Նախագահութեամբ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌԻ: Ներկայ կ'ըլլան գնդ. Պերկաս, մարքիզուհի տը Ֆարեսթա, ծովակալ Պօլիէօ, եւայլն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Տոնոյեան եւ զաւակները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ՍՄԲԱՏ ՏՈՆՈՅԵԱՆԻ
(Մշեցի)

մահուան տխուր առթիւ: (Թաղումը կատարուեցաւ Լա Սիոթա, Հոկտ. 1ին):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կը տօնէ «Դաշնակցութեան 70ամեակը», 16 Հոկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Իսիի Ֆըրիմեան դպրոցին մէջ, աւանդական կերուխումով:
Կը խօսի ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ,

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Կիրակի (16 Հոկտ.) ժամը 10.30ին, ձայնաւոր պատարագ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ

Կաթողիկոս – Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանհինգերորդ տարեդարձին առթիւ:

Նկատել այս ազդը իբր հրաւէր:

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Ֆ. Կ. Խաչի Գանեէօ Քաշանի մասնաճիւղը կազմակերպած է այց մը իր վեթերան ընկերոջ Փարթամ Պասմաճեանի շիրիմին, այս Կիրակի ժամը 15ին: Ժամադրավայր գերեզմանատան դրան առջեւ (Ավընիւ Քարնօ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Յօյներու սրահը:

Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արդարութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

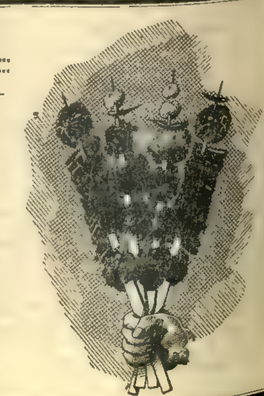

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 16 OCTOBRE 1960

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8927 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ. 16ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 1728

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

...Բայց թուաստաններու կարմիր ցարը ...ցինները կրկին հաղաւ եւ տուն վերադարձաւ.

...պակած չկայ որ Խրուշչեւին զաւ, ե... մէկը, 99 ազգերու պատկանելի ...ութիւնաց առջեւ, կօշիկը հա... եւ սեղանին զարնէր, պիտի նկատ... կայ — կատակ դիւզացի մը, զոր ...չէ շատ զուրսը պտըտցնել, ինչ... կրնան ծնողքներ՝ տունը ձգելով ի... երախաները, երբ անկիրթ են կամ ... Բայց մարդ բան չըսեր երբ ...արք մը կը գործէ Նիքիթա Սեր... Խրուշչեւ, «ամենազօր» վարչա... խորհրդային աշխարհի :

...պաւ, սպառնալ, բարկանալ, ...Թափել, կօշիկները հանել, ...անարգել, ծաղրել, ձաղկել, հայ... կրնայ նաեւ սիրալիր խօսքեր ը... ...սիրաշահել, գովել : Այս ա... րնելու արտօնուած է եւ մարդ ձայն ..., որովհետեւ յանկարծ կրնայ ... «Ուշադրութի՛ւն, հրթիռ ...ղրկեմ ձեր գլխուն, դուք գիտէք ...երչիկի պէս հրթիռ կ՚արտա...»:

...մարդ ալ ոք հասկցած է թէ ե՞րբ Խրուշչեւ կը կատակէ եւ ե՞րբ լուրջ է : ...բան ստոյգ է, սակայն, թէ իր ամէն ...խօսքին ուշի ուշով կը հետեւին բո... փորձելով հասկնալ թէ ի՞նչ կ՚ուզէ ...ր կ՚ուզէ յանգիլ :

Խրուշչեւ հասանորար ինք ալ գոհ չէ ...իր մասնակցութենէն, եթէ եր... ...սֆրիկեան նորանկախ պետութիւն... թեւ — Թէկուզ եղան իրեն, անդին ... ձախողութիւններ արձանագ... ...Ընդհանուր ժողովի դէմ ...արձակումին առթիւ : Քուէի հարց ... բայց ոչ ոք համաձայն գտ... իրեն, եւ երբ Համբըշըլտ փառա... մը պատասխանեց, բոլորը , ... անչուշտ համայնավար պլոկէն, ...րնկեցին ընդհանուր քարուզարը: Զախողութիւն մըն էր նաեւ, Խրուշչեւի ..., ազգաժողովին նախագահին ըն... ...թիւնը, Իռլանտացի մը, եւ այս ...ակցութեամբ բոլոր «չէզոքամոլ... ...» Եթէ յիշենք թէ, հակառակ իր ..., հնդկարական հարցը արծա... ... եւ ապաքինման իր բանաձե... ..., հաշուեկշիռը որեւէ ձե... ...չէ իրեն : Անշուշտ պէտք է ..., սակայն,— եւ ատիկա իրեն նր... պարագայ մըն է,— որ ՄԱԿը ...եւ կորսնցուց իր նախորդ ...» դիմագիծը : Եթէ ...նպատակն էր ատիկա, մասամբ ... այդ մարզին մէջ :

... իր ներկայութիւնը առիթ ... նաեւ որ բացէ ի բաց դիրք ճշդէ ... խնդրին մէջ եւ «ճանչնայ» ... Առժամեայ Կառավարութիւնը » : ...չկրցնեց յայտարարելու թէ ... պաշտպանութիւն պատերազմ ... Ալժերիոյ մէջ», քաջալերեց Աբրեն ... ըսելով թէ «մեր օգնութիւնը ... պիտի չզլանանք : Ալժերացի ժո... ...պէտք է շարունակէ պայքարը, ... դադարեցնել գաղթատիրութիւնը պիտի ... ալժերացի ժողովուրդին ... կռիւին» :

... քանի մը խօսք ալ ընենք նիւթա... հաշուեկշիռին մասին, կրնանք յիշել ... Խրուշչեւի պատուիրակութեան ...թիւնը օրական երկուսուկէս ...ին Ֆրանք արժեց,— իմէ եսք ... «աւուրի նաւաղը» եղաւ Հունգա... վարչապետ՝ Քատար :

...Ազգաժողովը կը շարունակուի, ... : Մեծ վրտեբնիրը մեկ... ... ի՞նչ բերին, ի՞նչ տարին, ապա... ... կրնայ ըսել :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԱՍՍԸԱՏԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ ԶԳԱԳՐԳԻՌ
ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՈՒՆԻ

Ծնչիչ մթնոլորտի մէջ բացուած է Թուրք նախկին վարիչներու դատավարութիւնը, Եասը Ատայի հին մարզարանին մէջ, Ուրբաթ օր :

Գլխաւոր ամբաստանեալներն են Թուրքիոյ նախկին նախագահ՝ Պայար եւ վարչապետ՝ Մենտերէս : Պիտի դատուին նաեւ 16 նախկին նախարարներ եւ 377 դեմոկրատ նախկին երեսփոխաններ : Առաջին նիստին կարդացուած է ամբաստանագիրը, որուն հիման վրայ շատեր մահուան կրնան դատապարտուիլ, իսկ ուրիշներ 3էն 15 տարուան բանտարկութեան :

Պայար եւ Մենտերէս մահուան պիտի դատապարտուին Սահմանադրութիւնը բռնաբարած, ուսանողներու մահուան պատճառ դարձած եւ այլ յանցանքներու համար : Նախկին վարչապետ յայտարարած է թէ՝ երկար արգելափակումին պատճառաւ իր մտային կարողութիւնները տկարացած են, խնդրած է որ պաշտպան փաստաբանին հետ խօսակցելու առիթ յայտ պատեհութիւն տրուի իրեն : Ընդհանուր դատախազը գիտել տուած է թէ՝ ամբաստանեալները բանտարկեալներ են, ուստի զինուորական իշխանութեանց կ՚իյնայ ընթացք տալ թէ ոչ խնդրանքին : Ուրբաթ կէսօրէ վերջ երկրորդ նիստ մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին կարդացուած է նախկին նախագահին դէմ եղած ամբաստանագիրը : Դատը պիտի շարունակուի երեքշաբթի : Ատեանը կազմուած է վեց աշխարհական եւ երեք զինուորական դատաւորներէ : Մենտերէսի ամբաստանագիրը որ կարդացուեցաւ առաջին օրն իսկ հետեւեալ մեղադրանքները կը պարունակէ . Ա) Հայ[?] կուսակցութեան ինչքերու սպառնափոխանցում Բ) Ընտրական օրէնքի բարեփոխում խորհրդարանի մէջ : Գ) Ապօրինի միջամտութիւններ դատարաններու եւ դատախազներու մօտ : Դ) Ընտրական օրէնքներու բարեփոխում . Ե) Տոգանցքներու եւ հանրային հաւաքոյթներու արգելք : Զ) Քնիբիչ ապօրինի յանձնախումբի մը ստեղծում : Է) Խորհրդարանի ժողովներուն միճաքանութեանց հրատարակութեան արգելք :

Այս ամբաստանագրին ընթերցումէն ետք է որ Մենտերէս յայտնեց թէ հինգ ամսուան առանձնութիւնը ազդած է իր ջիղերուն վրայ եւ այս պայմաններու տակ ի վիճակի չէ իր պաշտպանութիւնը ապահովելու : Աւելցնենք որ այս առթիւ պիտի պարզուի նաեւ նախկին վարչապետին մասնաւոր կեանքը : Պիտի յիշատակուին Մենտերէսի բոլոր հոմանուհիներուն անունները, որոնց երկու գլխաւորներն են՝ երգչուհի Եահան Աքսար եւ ատ գանգատոր գրագիտուհի մը, շատ գեղեցիկ՝ Տիկին Սիւզան Սօզըն որ կինն է ատենակալութեան : Այս կինը ունեցի քանի ջերմ նամակներ գրած է իր սիրահարին եւ Պոլսոյ շատ մը կիներ անհամբեր կը սպասեն այդ նամակներու ընթերցման :

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը եւ թէ շատ գէշ է դեմոկրատ նախկին վարիչներուն համար, Կիւրսէլի վարչաձեւն ալ շատ փայլուն օրեր չապրիր : Ոմանց կարծիքով Կիւրսէլ գործիք մըն է քանի մը սպաներու ձեռքը (Ազգ . Միութեան Կոմիտէ) եւ տէրը չէ բոլոր եղածներուն : Մայիս 27ի վաղորդայնին յայտարարեց թէ «ոչ ոք պիտի դատուի», այսօր 450 հոգիներ կը դատուին որոնց 39ին դէմ մահապատիժ ուզուած է : Բայց պէտք չէ մոռնալ որ այսօր ամբողջ Թուրքիան

Սրբ Սրտն

ՈՏԱՆԱՒՈՐ... ՈՒ ՔԷՊԱՊ

— Տիար խմբագիր — Դուք խօսք հասկընալու սովորութիւն ունի՞ք թէ չունիք, կ'ուզեմ գիտնալ ... Ա՛լ ամէն բանին չափը կայ, սահմանը կայ ... Աս քանի՞երորդ անգամն է որ ձեզի կը պատուիրեմ որ իմ գրած յօդուածներուս մէջ գիծ չխաղցնէք եւ դուք ձեր գլխուն «սրբագրութիւններ» չընէք ... Ձեզի հետ ի՞նչ լեզուով խօսելու է... Հի՛մա կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ մեր ամէնէն յայտնի գրողները ձեր թերթին չեն աշխատակցիր : Որովհետեւ անոնց գրածներն ալ կը «սրբագրէք»... Ասիկա իմ վերջին ազդարարութիւնս թող ըլլայ... Կամ իմ գրածներս իմ գրածիս պէս կը հրատարակէք եւ կամ ձեր ընթերցողները կը զրկէք իմ յօդուածներէս ... Դուք տուէք ձեր ուզած որոշումը... Ցտեսութիւն ...

Պատասխան .

— Յարգելի պարոն Շատգիտցողեան — Մեր ուզած որոշումը տուինք ... Այսուհետեւ մեզի յօդուած մի՛ ղրկէք, որովհետեւ ձեր ղրկածները առանց սրբագրութեան չեն կրնար հրատարակուիլ : Դուք հայերէն չէք գիտեր... Մենք մարդու բան չենք ըսեր, բայց ձեր վերոյիշեալ նամակն ալ կտորիկ մը կարգի դրած ենք ... Ցտեսութիւն ...

×

— Տիար խմբագիր — Նորէ՞ն յամառութիւն, նորէ՞ն կրճատում... Եղբա՛յր, ե՞րբ պիտի պատահի որ օր մըն ալ ինծի պէս ծանօթ գրագէտ — բանաստեղծի մը գրական մէկ կտորը եղածին պէս հրատարակէք ... Ինչո՞ւ չէք ընդունիր որ դուք քերթողական արուեստէն բա՛ն չէք հասկնար ... Եթէ հասկնալու կարողութիւնը ունեցած ըլլայիք իմ վերջին քերթուածս ձեր քիթը — բերանը դարձուցած չէիք ըլլար... Ես իմ քերթուածիս մէջ, վերջալոյսի վերջին շողերը նմանցուցած էի չիչքեպապի վառարանի կրակին բոցերուն ու շողերուն , դուք այդ մասը բոլորովին ջնջեր էք ... Որովհետեւ , իմ տուած պատկերս չէք ըմբռներ ... Վերջապէ՛ս եւ չիչ-քէպա՛պ... Յայտնի է որ պէտք եղած զարգացումը չունիք, այդ երկուքին միջեւ նմանութիւն եզր մը տեսնելու համար ... Նոյն սպասը կերած էիք անցեալ տարի ալ .. Իմ երեւակայական սիրուհիիս պայծառ ու փայլփլուն մարգարիտէ մանեակը նմանցուցած էի լոլ – քէպապին, որ նոյնպէս , ամուր մը փաթթուած է իր շամփուրին , բայց դուք այդ հոգեպարա՛ր պատկերը պատռեր նետեր էիք... Հետեւանքը եղած էր այն որ քերթուածս մէջտեղը մնացեր էր, մօրէ մերկ, ինչպէս իր չիչ-քէպապէն եւ լոլ – քէպապէն զրկուած շամփուրը... Ձեզի պէս տգէտ խմբագիրներուն երեսէն է որ մեր քերթողական արուեստը այսքա՛ն ետ մնացած է ... Մնաք բարով ...

Պատասխան .

— Մեծապատիւ պարոն «Բանաստեղծ » — Ձեր յանդիմանագիրը կարդացինք՝ մեծ հետաքրքրութեամբ ... Արդարեւ, խմբագրական ժողով մը գումարեցինք : Դուրսէն հրաւիրեալներ ալ կային... Ուր, տասը հոգինոց բազմութիւն մը ... Մեր մէջէն մէկը, որ լաւ ձայն ունի, բարձրաձայն կարդաց, մենք ալ մտիկ ըրինք ... Ցետոյ, կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ... Ի վերջոյ, միաձայնութեամբ որոշուեցաւ պաշտօն յանձնել մեզմէ մէկուն որ պատասխանէր ձեր նամակին ու ձեզի յայտնէր տրուած որոշումը .... Այդ պաշտօնը կը կատարէ . ահաւասիկ ձեր նուաստ ծառան՝ ձեզի հաղորդելով քուէարկուած բանաձեւին բովանդակութիւնը — «ժողովս տեղեկանալէ ետք պարոն «Բանաստեղծ»ին նամակին . կ'որոշէ յանձնարարել յիշեալին որ այսուհետեւ , փոխանակ վերջալոյսի շողերը չիչ – քէպապի կրակին բոցերուն եւ իր Ոչանածին մանեակը լոլ – քէպապին նմանցնելու . իր ոտանաւորները քերթուածի նմանցնելու աշխատի ... Եթէ ատիկա իր կոչիկէն վեր գործ է, խորհուրդ տալ իրեն որ բանաստեղծութիւն գրելու փափաքէն հրաժարի »... Խորին յարգանքներով՝

ԽԻՐՈՊԱՅԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԻ ընկերվարական պարագլուխ՝ Ասանումայի սպանութենէն ի վեր ջղագրգիռ մթնոլորտ մը կը տիրէ երկրին մէջ : Ձախակողմեան (ընկերվարական – համայնավար) ուսանողներ եւ բանուորներ ցոյցեր կը կատարեն : Ներքին նախարարը հրաժարած է արդէն : Ցուցարարները կ'ուզեն որ ոստիկանապետն ալ հրաժարի : Կարգ մը զրոյցներու համաձայն «ծայրայեղ ազգայնական» տարրեր որոշած են սպաննել Ճափոնի համայնավար պարագլուխը : Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է : Ընկերվարական պարագլուխը սպաննող ուսանողը կը պատկանի «Մեծ Ճափոնի» հո–

Կիւրսէլի ետին չէ եւ կրնայ միջադէպեր պատահիլ վճիռներու ժամանակ : Հալքը եւ ուսանողները որոնք իշխանութեան գլուխ բերին ներկայ վարչաձեւը հեռացուած են, նոր վարչաձեւին կողմնակից չեն նաեւ կրօնական շրջանակները որոնք լաւ աչքով չեն նայիր Կիւրսէլի «աշխարհական» յայտարարութիւններուն :

Ցիշենք նաեւ թէ Կիւրսէլ օրէ օր կը յետաձգէ ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենան, ըստ իր վերջին խոստումին, 1961ի գարնան : Դժգոհութիւնները կը շատնան, նկատի առնելով որ տնտեսական կացութիւնն ալ շատ գէշ է : Կիւրսէլի ապագան ալ շատ ապահով չի թուիր :

սանքին (աջ) որ ծանօթ է իր ահաբեկչական արարքներով :

ՔՈՆԿՕՅԻ մէջ կացութիւնը վերստին լարուած է : Լումումպա չուզեր տեղի տալ : Առջի օր խումբ մը «լումումպասէրներ» օր – ցերեկով նեւմսական նախարարը ծեծած ու խոշտանգած են : Լրագրողներ վրայ հասած ու ազատած են նախարարը :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Մոսկուայի օդակայանին մէջ ընդունուած է կառավարութեան բոլոր անդամներուն կողմէ, բացի Միկոյեանէ որ արձակուրդի մեկնած էր : Ոչ մէկ ճառ խօսած է : Նիւ Եորքէն բերած է 73 ծանր արկղներ՝ հեռատեսիլի գործիքներով, ինքնաշարժի հանդերձանքներով, պաթրրիներով եւ այլ առարկաներով լեցուն :

ՔՈՒՊԱՅԻ նախարարներու խորհուրդը հրամանագրով մը ազգայնացուց բոլոր դրամատուները եւ ճարտարարուեստի գործարանները : 105 շաքարի գործարան, 50 հիւսուածեղէնի, 13 մեծ խանութներ, երկաթուղիի ութ ընկերութիւններ, եւն. :

ՄԱԿ–ի այն յանձնախումբին որ կը զբաղի ոչ ինքնավար հողամասերով, վէճ ծագած է խորհրդային ներկայացուցչին եւ Ֆրանսայի պատուիրակին միջեւ : Առաջինը մեղադրած է Ֆրանսան Ալժերիոյ իր քաղաքականութեան համար , Ֆրանսայի ներկայացուցիչը խնդրած է նախագահէն որ յիշեցնէ խորհրդային պատուիրակին թէ հունգարացի ուսանողները Մարսէյյեզ երգելով ինկած են խորհրդային գնդակներուն տակ :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

«ՔԻՉ ՄԸ ՅՈՒՆԱՐԷՆ»

Եթէ Հնդեւրոպական է ուսումնասիրել, լեզուներու կեանքին մէջ, երեւոյթը՝ որ կը կոչուի մեթափլասմ,— ատիկա այն փոփոխութիւնն է զոր կը կրէ բառը՝ յաջորդաբար այլ բառերու, ժամանման մը արտայայտութեան յատուկ չարահիւսութեան մէջ, ստանալով իմաստի նոր դլեստուրում(*):

Այդ փոփոխութիւններէն մէկն է հոլովումը, որու ամբողջական ուսումնասիրութիւնը կը կոչուի հոլովագիտութիւն:

Հասորմնե՞ր կարելի է գրել հոլովագիտութեան մասին:

Ի՞նչ կը նշանակէ հոլով:

Երկար ատեն ծփուն ու հոյժ աստատուն էին քերականական տարազները գոյականներու եւ բայերու եզերային կամ ներքին փոփոխութեանց մասին: Ցունարէն լեզուն քլիսիս կ'անուանէր այդ փոփոխութիւնները՝ առանց գատորոշելու հոլովումը խոնարհումէն, թէեւ բառը, ստուգաբանօրէն, կը նշանակէ միայն խոնարհում: Ու փթօսիս կ'անուանէր, բառ առայիկեաններու բերած նպաստին, ամէն փոփոխութիւն՝ զոր գոյականը կը կրէր խոտորումով:

Արդի լեզուները զատ զատ տարազներու տակ կը դնեն այդ փոփոխութիւնները,— տէքլինեզոն՝ գոյականներու, քոնժիւկեզոն՝ բայերու: Իրականին մէջ բառի տարբերութիւն է միայն կատարուած այս բաժանումը:

Արդարեւ, լատիններէն տէքլինարէ բառէն առնուած է առաջին տարազը, որ կը բացատրէ թէ հոլովեալ բառը կրինուանայ իր բունէն՝ ինչպէս մորճ մը կը հեռանայ աճելով, (կամ կը խոտորի բունին ուղղութենէն): Երկրորդը եւս ցոյց կուտայ նոյն աճումը՝ մորճերու յաւելումով կամ միացումով, որ տեղի կ'ունենայ բունին վրայ, (բառ արմատական իմաստին՝ լծորդումով):

Այժմ մէկ կողմ թողունք այս տարազներուն ծագումը, որ կը հասնի մինչեւ Դիոնիսիոս Թրակացի, ինչպէս բայերու

(*) Օրինակ.— Հայերէն *մեղր* բառին սեռական հոլովածին *մեղու*, (ճիշդ ինչպէս *բարձր* բառին՝ *բարձու*), որ կը գործածուի իբրեւ գոյական: Այս բառին կազմութիւնը Աճառեան կը բացատրէ այսպէս, բէեւ ոչ գիտական.— Ըստ կախարդաբանական աւանդութեանց՝ վտանգաւոր էր, մեղր քաղելու եղանակին, արտասանել մեղր տուող միջատին անունը, ուստի կ'րսէին մեղրաճանճ կամ, մեղր բառին յապաւումով, *մեղու*, որ կազմուած է *մեղ(ր)* բառին վրայ ու մանիկին յաւելումով:

յանգային փոփոխութիւնները, որոնց քննութիւնը կապ չունի մեզ հետաքրքրող հարցին հետ, առնենք միայն հոլովումը:

Հայերէն տարազը աւելի վայելուչ է, բառին դառնալն ինքն իր վրայ՝ հոլովելով եւ աճելով (հոլով եւ յոլով բառերուն ազգակցութիւնը նշանակալից է այստեղ), քան յունարէն տարազը, բառին անկումը՝ թաւալելով (փթօսիս); բայց կարեւոր չէ տարազի այս վէճը: Կարեւորը այն երկար եւ անաւարտ վիճաբանութիւններն են,— յիշենք Շլեկէլի եւ Գոփի հակաճառութիւնները,— որոնց առարկայ դարձած է հոլովածներուն տրրուած իմաստը:

Ամէն բառ կը ներկայանայ կոճղով մը, որ, կարծես, ճիւղ կ'արձակէ, տերեւներով կը ծածկուի ու ծաղիկ կը բանայ: Բայց մենք բառը կը ճանչնանք կամ կը գործածենք ոչ թէ իր կոճղային ձեւին մէջ, այլ միայն ճիւղաւորեալ կամ ծաղկազարդ պատկերին մէջ: Շլեկէլ, էաւթեամբ միստիք, բառին մէջ կը դնէ կենդանի ու թափանցուն սերմ մը, որ կ'աճի, կը զարգանայ,— այս բացատրութեամբ՝ հոլովածները յատուկ են բառին, ինչպէս այր բառին սեռականը առն կամ հայր բառին սեռականը հօր, ուր ոչինչ կ'երեւի յաւելածոյ: Ընդհակառակն, Գոփ հոլովական աճումին մէջ կը տեսնէ արտաքին նպաստ մը, որ կը զարգացնէ բառին իմաստը:

Այս վիճաբանութիւնը շատ բարդ է եւ խոր: Կանգ առնենք սեռական հոլովին վրայ, ընթանալու համար միշտ մեզ հետաքրքրող հարցին ըմբռնման:

Սալոմոն Ռենաք կը քննադատէ այս հոլովին անունը,— գէշ թարգմանութեամբ մը՝ կոչուած է սեռական, զոր պէտք էր կոչել, կ'րսէ, հատուածական: Բազմիմաստ հոլով մըն է այս սեռականը,— բառին կուտայ ստացական, հայրական, նոյնիսկ .. ամուսնական նշանակութիւն, (ուխտարիուս): Արդարեւ, հոլով մըն է որ միւսներէն աւելի կ'աշխատի բառերու վրայ, աւելի շատ ծնունդ տալով նոր բառերու: Ասիկէ այն թիւրիմացութիւնը թէ սեռականն է միայն որ հիմ կը ծառայէ բարդութեանց եւ ածանցումներու:

Հարկ է դիտել տալ թէ բառերու կոճղը, զոր լեզուաբանները կը կոչեն թեման(*) յունարէն լեզուով, կը կազմէ խոհական ուղղական հոլովը (քա=անկում+տիրէքթ): Եւ այն որ ուղղական կը կոչենք, օտարները՝ անուանական, բառին դրական կուսական ձեւն է այլեւս, եւ ոչ կոճղային: Բայց միշտ պէտք է վերադառնալ թեմային, այսինքն կոճղին, բառերուն տալու համար որեւէ հոլովածեւ:

Դպրոցական ազդ յատուկ դասի առջեւ մէջ ունի բսել թէ բառերու վերջին վանկին մէջ գտնուած Ի գիրը սեռական հո-

---

(*) Ջշփոթել հոլովառու բառերու վերջայանցին հետ: Քերականութեան պատմութեան մէջ այս բառը ուրիշ գործածութիւններ ևս ունի:

լովի պարագային՝ վանկէն դուրս կ'ելլէ եւ կը դրուի վերջը,— գիր՝ կ'ըլլայ գրի, կամ գիծ կ'ըլլայ գծի: Ասիկա քերականութիւն չէ, այլ ժանկավարժական թրիւք, որովհետեւ ներքին իին չէ որ կը տեղափոխուի: Սեռականը իր անկախ ձեւը ունի:

Նման դպրոցական ազդ յատուկ թրիւք մըն է բսել նաեւ թէ սեռական հոլովին վրայ կը կազմուի ամէն բարդութիւն, որովհետեւ, օրինակ, յունարէն կապա (կաթ) բարդ-բառ կը կազմէ միայն սեռական հոլովին վրայ, որ է կալաքթոս, այսպէս ուրեմն կալաքթոփոսիա: Բայց ինչո՞ւ չհետաքրքրուիլ թէ ուրկէ՞ կուգան եւ մէջ կը մտնեն քթ տառերը, որոնք ոչ անափիւրիք են, ոչ էփանթեզիք, գործածելու համար լեզուաբանական տարազներ, ոչ ալ մասնայատուկ են սեռական հոլովածեւի:

Հայերէն աշխարհաբար կաթ բառը, հոլովի պարագային՝ կաթի, կաթէ եւ կաթով, յանկարծ նու մը կը ստանայ ածանցումի պարագային ու կ'ըլլայ կաթնային: Արդ, ածանցական չէ այդ նու գիրը, ոչ ալ սեռականակերտ, այլ կու գայ արմատէն:

Նոյնպէս, յունարէնի մէջ, կալա բառին հնագոյն ձեւն է, միշտ ուղղական, կալաքթ, որ իր ուղղական ձեւով երեւան կուգայ՝ երբ սեռական հոլով կը շինէ կամ բարդութիւն: Կը նշանակէ թէ սեռական հոլովը չէ որ բարդութիւն կը շինէ այստեղ:

Առնենք սոմա բառը,— կը նշանակէ մարմին, աւելի ճիշդ՝ հականիշ է հոգի բառին: Հոմերոս կը գործածէ դիակ նշանակութեամբ, իսկ բառ Պինդարի՝ վերաւոր մարմին, զոր պատերազմիկները կը փախցնէին իբրեւ նուիրական պարտականութիւն, որովհետեւ անպատւութիւն կը համարուէր՝ եթէ թշնամիին ձեռքն իյնար: Սեռական հոլովածեւն է սոմաթոս,— պահ մը ընդունինք սոմաթիքոս (մարմնական) ձեւը՝ սեռականէն սերած, բայց ուրկէ՞ սերած է սոմասֆիա (մարմնակրթանք):

Առնենք նաեւ բառը (տառապատկերով), սեռական հոլովը կը տարբերի ատտիկեան, յոնիական, դորիական ու դրական բարբառներուն մէջ, որոնք առանձին բարդութիւններ կը շինեն: Բայց ուղղականն ալ կը շինէ բարդութիւն: Արդ, ուղղականով կազմուած բարդութիւններէն համրեցի տասնեւօթը բառ, իսկ իրրեւ սեռականով կազմուած բարդութիւն՝ բանի մը բառ միայն:

Նոյն այս ձեւով քաղ մը եւս կարելի է կատարել լատիներէն լեզուէն: Զայդ կ'առնենք, որովհետեւ ընթերցողը գիտէ թէ պրպտողը կը կատարէ, երբ պահանջուի:

Ի՞նչ կը հաստատուի, սակայն, այս պրպտումներով: Կը տեսնենք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՆՈՂՈՔ ՓԱՐԻԶ

Անողոք ես դուն, արձանացեալ մերկութեամբ, խուսելի պատուանդանի մը վրայ կանգնած՝ անմատչելի, կախարդական գեղուհիի մը նման:

Երիտասարդ՝ կը պաշտէի քեզ, ներշնչուած էի քեզմով: Հիմա սպիտակ մազերով ուխտաւոր մըն եմ, ինչպէս եթէ ճամբի մը քրմուհին ըլլայիր, եկած եմ սրտիս կայծերը թափելու մեղքափայլ ոտքերուդ առջեւ, որպէսզի դիթառան ըլլաս եւ գիս արժանի համարես ծաղկելու միհինական քարերուդ՝ որոնց վրայ դարերու անջնջելի դրոշմը կը յայտնուի խաժտողոս աչքերուս:

Երբ քեզի եկայ, առաջին գիշերները արթուն կը մնայի երկարատեւ ժամերով ինծի կը թուէր թէ Մանժ փողոցի սենեակիս մէջ էիր դուն եւ կը պարէիր պատմուճանով մը հիւսուած այն չունչով որ ձմեռ առաւօտները կախարդական պատկերներու կը վերածուի լուսամուտներուն վրայ տունի մը՝ ուր անմեղութիւնն է բնացած:

Հետզհետէ չաղկապուեցաւ հոգիս քեզի հետ: Ոտքերուդ ներդաշնակ շարժումները արեւային մարդի մը ծաղկումը դրոշմեցին օրերուս պաստառին վրայ: Բայց գիտցի չուտով որ քեզ պարուրող պատմուճանը հիւսուած էր մեղքի արիւնոտ շուշաններով:

Այնուհետեւ լոյսի ազբիւրէն լեցուած սափորները փշրեցի եւ համբոյրներդ ինծի տուին մահաբեր պղլամներ մը: Բայց կը քալէի միշտ գառիվեր ճամբաներէ՝ որոնք գիս կ'առաջնորդէին հրաշալի հանգրուաններ:

Երբեմն թարթիչներուդ ոսկի հասկերը կը ծածկէին անօթութեանս ցաւատանջ հարկադրու՝ ուրկէ ինծի կը հասնէին յաղթական ազդակներ:

Երբեմն ձեռքերդ կը գգուէին հրակէզ ճակատս՝ որ ջախջախուեցաւ անկարելի յոյսերու եւ անդուշակելի երազներու կամարներուն դէմ:

Երբեմն կը խնդրէի հոգիս մերկութեանդ հրաշափառ տեսիլքէն, եւ կեանքը ուրիշ բան չէր ինծի համար, եթէ ոչ յաւիտենութենէդ քաղուած խորհրդաւոր մէկ վայրկեանը:

Երբեմն, երբ գլուխս խոնարհած մատեաններուն վրայ՝ ապագայի տեսիլքները կ'երազէի, միայն դուն կը յայտնէիր աչքերուս, կրկներեւոյթի մը պէս՝ որ մահուան խաւարակուռ անդունդները կը ծածկէր:

Ձէի ցանկար բնակիլ չքեղ ապարանքներուդ մէջ: Բայց դուն ինծի տուիր չեզոք կի տառապողով սենեակ մը՝ ուր ձմեռը կը դղրդար ցուրտէն: Կը յիշեմ որ երեկուն մը ձեռքերս սառած էին, երբ Սորպոնէն վերադարձայ, անմիջապէս կրակ վառեցի տաքնալու համար: Երբ բոցերը բարձրացան, ձեռքերս մօտեցուցի վառա-

---

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Մեծանուն վարպետի այս գործում հաւատարմօրէն պահպանուել են Չարենցի գծագծերը եւ, որ ամենակարեւորն է՝ էութիւնը — նրա ուղիղ կեցուածքը, չիտակ ու անխարդախ հայեացքը, կենդանի եւ զննող աչքերը, որ աւելի կենդանութիւն են ստացել գիմակի աչքերի հարեւանութիւնից:

Սարեանի այս գործը կենդանի Չարենցի լաւագոյն դիմանկարը կը մնայ գալիք սերունդների համար:

Մի օր մտայ Չարենցի սենեակը: Մենակ էր: Նստել էր գրասեղանի առջեւ ու երգ էր ասում, առանց բառերի — լա, լա՜, լա, լա՜... Թէ ինչ էր երգում՝ դժուար էր կռահել նրա արձակած հնչիւններից: Իմ իմացած երգերից եւ ոչ մէկը չէր յիշեցնում:

— Ի՞նչ ես երգում, Եղիշէ, — հարցրի:

— Իմացիր, — չարաճճի նայեց ինձ:

— Ես գիտե՞մ այդ երգը:

— Բոլորն էլ գիտեն, լա, լա՜, լա, լա՜, — չարունակեց:

Լարեցի յիշողութիւնս՝ գտնէ մի որեւէ երգի նմանեցնելու — դուրս չեկաւ: Չարենցը շատ զարմացաւ, որ ես դլխի չեմ ընկնում, ու երբ տեսաւ դժուարանում եմ՝ ասաց.

— Ինտերնացիոնալ:

Անհնարին էր հաւատալ, որ բանաստեղծական կչռոյթի եւ երաժշտականութեան մեծ վարպետը լսողութիւն չունէր: Նա ինքը հաւատացած էր, որ ճիշդ է երգում ու ձայները լսում է այնպէս, ինչպէս պէտք է լինեն տուեալ երգի համար:

Սակայն կատարումը, ա՜խ, կատարումը դաւաճանում էր նրան:

Չարենցը երգ շատ էր սիրում, հայկական գեղջկական երգերն առանձնապէս նրա յուզմունքների թարգմանն էին հանդիսանում: Տակաւին ուսանողական տարիներին, երբ հաւաքւում էինք մօտը, խնդրում էր, որ երգեմ Թումանեան Մելիքեանի «Սեւ կաքաւիկը»: Չնայած իմ անպաճոյճ կատարմանը, Չարենցը հաւանում էր պմայլանքի թէ եղանակի եւ թէ բառերի վրայ ու օրօրւում էր երգի կշռոյթով՝ արտասանելով խօսքերը, իսկ երբ հասնում էինք կրկներգին, երկու ձեռքով հարուածում էր օդն ու կանչում.

Վայ քո ճուտին,
Էն խորոտին.
Վայ սգաւոր
Իր մօր սրտին:

Չարենցը շատ էր սիրում Թումանեան Մելիքեանին ու նրա երաժշտութիւնը եւ մտերիմ էր հետը: Ցեռայայում, Պետհրատի դեղարուեստական բաժնի գլուխ անցնելով՝ նեղացրել էր վարպետին: Երկար ժամանակ չէին խօսում իրար հետ: Երբ Թումանեան անսպասելի մահացաւ, Չարենցը եկաւ նրա թաղմանը, թէեւ ինքը հիւանդ էր: Մտաւ Մշակոյթի Տան դահլիճը, արագ մօտեցաւ ծաղկազարդ դագաղին, նայեց, նայեց անշնչացած վարպետին, ապա կռացաւ ու համբուրեց մեծ երաժշտագէտի ճակատը եւ շտապ հեռացաւ: Սրտաշարժ էր Չարենցի վարմունքը ընդմիշտ հեռացող ընկերոջ նկատմամբ:

Հետեւեալ օրն ասաց.

— Հաշտուեցինք Թումանեանի հետ:

Երեւանում իր կնոջ՝ Արփիկի մահուան տարեդարձը ամէն տարի նշում էր ընկերների շրջանակում: Հրաւիրում էր սրբինգահար Մարգարին ու խնդրում էր մեղմաձայն նուագել յայտնի «Նուբար» ժողովրդական երգը: «Նուբարի» տխուր եւեւէջները ծաւալւում էին ընդարձակ սենեակում, պարուրում էին ունկնդիրներին եւ ամօքում բանաստեղծի վշտոտ սիրտը:

«Նուբարը» Չարենցի սիրած երգերից էր:

Նրա տանը յաճախ եմ լսել Կոմիտասի «Մոկաց Միրզան» եւ ուրիշ երգերը՝ երաժշտագէտ Ռուբէն Թէրլէմէզեանի հրաշալի կատարմամբ:

1924 թուի սկիզբներին՝ Չարենցի հետ ձեռնարկեցինք գրական-գեղարուեստական մի թերթի հրատարակութեան:

Արուեստի առանձին ճիւղերի վերաբերեալ որոշ տեսակէտներ ունէինք, եւ հարկաւոր էր թերթ լոյս ընծայելու անհրաժեշտութիւնը: Անունը առաջարկեցինք դնել «Ստանդարտ»: Չարենցը երկրորդում էր այդ անուան նպատակայարմարութեան նկատմամբ: Նայեց բառարան, ներում նրա բուն նշանակութեան մասին — «Ստանդարտ» բառը երկու նշանակութիւն ունէր, մէկը՝ դրօշ, միւսը՝ օրինակելի նմոյշ:

Շապիկի վրայ գրել էինք՝ Լենինի լուսանկարը ողջ հասակով կանգնած դինամօ մեքենայի վրայ: Այդ խորհրդանիշ յօրինուածքը պէտք է արտայայտէր «Սոցիալիզմը՝ դա էլեկտրիֆիկացիան է» առաջադրուած Խորհրդային իշխանութեան գաղափարը:

Առաջին յօդուածը, որի մէջ շարադրել էինք մեր գրական-գեղարուեստական «հաւատամքը», ունէր «Ստանդարտի կուրսը» վերնագիրը: Գրականութեան վերաբերող մասը գրել էր Չարենցը, իսկ նկարչութեան եւ ճարտարապետութեան մասը՝ Հալաբեանն ու ես:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(4 Շար.)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Un Français à Moscou
(KINOPANORAMA)

Նորութիւն մը յայտնած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ որ ոչ ամերիկեան Սինէրաման, ոչ ռուսական կինոփանորաման նոր գիւտ մը ըլլալու յաւակնութիւնն ունին: Տարիներ առաջ նոյն անկիւնէ մը, երեք ժապաւէններու վրայ առնուած պատկերները (Սինէրամայի ցուցափառումը) պտտուած էր բանուորներուն դարու վերջերը ու անոր յաջորդած մէկ ձեւն է որ կը ներկայացուի մեզի: Զարգացած բայց ոչ կատարելագործուած, եթէ զայն դատենք, ռուսական նոր կինոփանորամայի ցուցադրութիւնը Այսու հանդերձ քանի մը տարիէն այս գործիքն ալ կատարելագործուելէ մինչ այդ անոր գործածութիւնը առայժմ մնայուն է:

Կինոփանորամայի դերը շատ սահմանափակ է շարժանկարի մարզին մէջ: Իր վիճակն առաւելութիւնները, — պատկերի ընդլայնում եւ խորութիւն, զօրաւոր են միայն յատուկ տարբերու ցուցադրութեանց մէջ: Լայնածաւալ տեսարաններ, փիլիսոփի ժայռեր, արտաքին վայրեր, հրապարակներ, վիճեր, մէկ խօսքով ամէն տարբեր որոնք հոգեբանական զգացումի չեն կարօտիր: Այս պատճառաւ ալ այս նոր գործիքը շարժանկարի ընթացիկ ստեղծագործութիւններուն չի կրնար ծառայել:

Շարժանկարին, ինչպէս բոլոր արուեստներուն մէջ, նիւթը խմառով մը ընդունուած է: Կինոփանորամայի յաջողած լայն պատկերները ոչ միայն չեն կրնար ծառայել այդ բովանդակութեան, այլ եւ կը վնասեն գործին, որովհետեւ անձնաւորութիւններն եւ մանրամասնութիւնները մինչեւ հա-

— ռաին, բայց մտածելու մէջ դիւրացնի տարիկ ցաւ մը՝ որ աչքերէս արցունքներ հանեցուց:

Այսպէս ուրեմն, խորհուրդներով ճառագայթեալ սահմաններուն մէջ: Ճանչնալու անօթութիւնը, անտանելի գիտակցութեամբ որոնք մաշեցուցին զիս, և օր մըն ալ Բերլինի պատ Լէյդենի եղեւիններուն տակ, Այգեստաններու ձիւնին մէջ: Բայց ինչպէս կարօտ մը կը տանջէր հոգիս, առանձնակ տարիներ առհեցան եւ ես Փարիզ քեզ: Ամէնէն մռայլ օրերս անտանելի աչքերուդ լոյսովը պայծառացան: Հիմա որ եկած եմ քեզի, եւ ձեռնարկութիւններս իր պայծառութեան աչքերը կը հիւսէ պաշտամունք, ուրիշ բան չեմ ուզեր, չորս պատանդելու, եթէ ոչ խորտակուած կամարներու յաւիտենական ախորժութիւնը:

Անցայ Փարիզ ...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ժամանակութիւնները չեն կրնար պահել: Այս պատճառաւ ալ, կինոփանորաման ինչպէս նաեւ Սինէրաման, դրկուած պիտի մնան հոգեկան խորութենէ: Բայց ինչպէս գեղեցիկ զարդերը, առանց ալ իրրեւ պերճանք, կրնան իրենց գոյութիւնը պահել: Այս հետեւողութեամբ մօտենանք ուրեմն, «Fon Ֆրանսէ ա Մոսկուին — Մոսկուա», իր Կարմիր Հրապարակով, հնամեայ եկեղեցիներով, Կրեմլինով: Ռումանոֆներու պատկանած գմայլելի թագեր եւ ցարական չքնաղ մնացած յիշատակարաններ են: Պտոյտ մը Լենինկրատի մէջ, ուր գիշերները գիրկընդխառնուած զոյգեր գետափին վրայ կը պարեն մինչ պալատականներու առջեւ մեղեդիները կը փոխադրեն ձեզ հայրուժէկ գիշերներուն մթնոլորտին մէջ: — «Կեանքը անուշ է Լենինկրատում», պիտի ըսէր ռուսահայ խօսակ մը: Անցնինք, ոստում մը Ուկրանիա, ծանօթանալու համար անոր առհմային պարերուն որ ոչինչ ունին նախանձելի: Ոստում մը եւս գէպի դաշտերը, ծանօթանալու համար խորհրդային բամպակի արտադրութեան ու որակին հանելու համար Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակը (զարմանա՞լ) որ այս անգամ արտասովոր եռուզեռի մէջ է: Կարմիր բանակը կը տողանցէ, հրասայլեր կը դղրդացնեն սալայատակը, մինչ սպուտնիքներ, մերթ հորիզոնական, մերթ ուղղահայեաց դիրքաւորումներով, կարծես կը ձգտին առասական ... Կինոփանորամային առաւելութիւնները հաստատել: Մէկ խօսքով, հոս է կարմիր բանակի կազմ ու պատրաստ, ի գիտութիւն անոնց որոնք դեռ կասկածած անոր գոյութեան:

Միջանկեալ ըսենք որ խորհրդային պետութեան անծայրածիր սահմաններուն մէջ, հասանաբար գոյութիւն ունենան աւելի տեսարժան երկրամասեր քան այդ բանակը որ իր տեղը կրնայ ունենալ շաբաթական actualités-ներուն մէջ, բայց ոչ այս հատորական ալբոմին մէջ որուն նպատակն է ծանօթացնել մեզ Խորհրդային Միութեան առանձնայատուկ կողմերը:

Ընդհանուր առմամբ ռուսական այս կինոփանորաման ձախողած է: Սրահը կը ձգէք այն տպաւորութեան տակ որ ոչինչ չէք ծանօթացած խորհրդային երկիրներուն ու անոնց ժողովուրդներուն: Մէկէ աւելի պատճառներով կրնար շահեկան ըլլար այդ ժապաւէնը, բայց անճարակ շարժանկարիչներու ձեռքին մէջ ձախողած է ան: Որովհետեւ ծիծաղելիին մօտեցող բան մըն է հաստատել, այն ալ ռուսական կինոփանորամային միջոցաւ, որ խորհրդային երկրի վարկը բարձրացնող երկու տարբեր գոյութիւն ունին, մին, ցարական Ռուսիոյ յիշատակարանները եւ միւսն ալ կարմիր բանակը:

Պահ մը մոռնանք այս բոլորը ինչպէս նաեւ անհեթեթ մախուած մկլեոնները եւ զանք մեզ բոլորս հետաքրքրող՝ հայկական պարերուն որ յատուկ տեղ մը կը գրաւեն այս նոր Կինոփանորամային մէջ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Fascinante Arménie

Լեթր – Ֆրանսէզի Հոկտեմբեր 13ի թիւը ամբողջ էջ մը ունի պատկերազարդ, նուիրուած հայ մանրանկարչութեան, «Հայ Մանրանկարչութիւնը» հատորին հրատարակութեան առթիւ: Ֆրանսական գրական շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը նախ կը լուսաբանէ ընթերցողը.— «Արուեստի պատմութիւնը երկու չափ ունի.— ժամանակը եւ միջոցը 20րդ դարուն, մեր շահագրգռութիւնը աւելի կ'երթայ դէպի արեւելք, որ ցարդ լաւ ծանօթ չէ եւ մեզ ճաչակը կ'ուզգուի դէպ իհնութեան ժամանակները, որուն խլատ եւ չկշռակի ոճը կը նոյնանայ մեր ժամանակուան արուեստի ամէնէն կենդանի ձեւերուն հետ: Ուստի ճոխ նկարներով հատորի մը հրատարակութիւնը, նուիրուած «Հայկական Մանրանկարչութեան» վերամուտի կարեւոր դէպքերէն մէկն է»:

Արդ, Լեթր – Ֆրանսէզ կուտայ Սիբարֆի Տէր Ներսէսեանի յառաջաբանէն մէկ մասը, որ լաւագոյն փաստն է գիրքին եւ հեղինակին վաւերական ծանօթութեանց:

Հատորին հեղինակը՝ Լիտիա Ա. Տուրնովա Երեւանի արուեստից թանգարանին հայկական բաժնի անօրինուհին է:

Ահա ալեհեր Մասիսը պատառին ամբողջ երկայնքին վրայ: Խօսնակին համար Նոյեան տապանի ապաստան, մեզի համար բովանդակ խորհուրդ եւ անմեռ երազներու խորան: Ահա ուրեմն Մասիսը, այնպէս ինչպէս տեսած էր զայն Հայկ Նահապետը, ինչպէս կը տեսնենք նաեւ մենք ու դեռ, տեսանելիէն անդին, դարերէն եկած ուխտ մը կ'արձագանգէ մեր հոգիներէն ներս: Իր պանդուխտ զաւակներուն աչքի եկած Մասիսը արդէն չքացուցած է մեր յիշողութեան մէջ, Կարմիր հրապարակներուն Կարմիր բանակները եւ ցարերուն թագերը: Այս յուշիչ համայնապատկերէն վերջ, Երեւանը, իր գլխաւոր հրապարակով եւ յետոյ հայկական պարերը: Պարախումբը բաղկացած է, գեղադէմ այր մարդոցմէ եւ քնքոյշ Հարուհիներէ: Պարերը՝ իրենց մերթ նուրբ և մերթ խիզախ շարժումներով, յաջող են: Հայկական ծանօթ եղանակներ կ'ընկերանան այս պարերուն որոնց իբրեւ բեմ կը ծառայեն Հայաստանի դաշտերն ու Սեւանայ լիճը:

Շնորհիւ այս վայրկեանի քանի մը բովէներուն, Կինոփանորամայի հանդէպ մեր խստութիւնը կրնանք մասամբ մեղմացնել:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՄ ԵՐԿԻՐԸ
(ՀԱՏՈՒԱԾ)

… Էլ ինչո՞վ է երկիրն իմ մեծ ,—
Նա որ եազար անգամ զոհուեց ,
Բայց յարութի՛ւն առաւ նորից ,
Խոր Վիրապից, Վայոց Ձորից:
Նա որ որս էր՝ սակայն մնա՛ց,
Երբ որսորդը անդարձ գնաց :
Որ մորթուած էր՝ բայց չմեռաւ ,
Երբ դահիճը անհետ կորաւ :
Որ մնացած միայն մի բուռ ,
Այն էլ , աւա՜ղ , ոչ նոյն ձեռքում ,
Որպէս հրից փրկուած խաչքար՝
Կանաչո՜ւմ է այս նոր եերկում :
Էլ ինչո՞վ է երկիրն իմ մեծ ,
Նրանով չէ՞ որ նա տեւեց ,
Որ օտարի հող չգերեց ,
Այլ Վահագնի ե՛րգը երգեց :
Սիփն յաղթեց խոփով արդար,
Սիրեց դալամ, գիր ու դավթար ,
«Կռունկ» երգեց իր դարդերից ,
«Լօյօ» երկնեց իր ջարդերից ,
Իր տաղանդից՝ Նարեկացի ,
Իր ազանդից՝ Զաւիրեւանցի :
Որ սպառուեց, բայց չկորաւ :
Որ սպանուեց՝ բայց չմեռաւ :
Ինչպէս նորոգ իր ձեղունին
Թառած ճերմակ այս ագռաւին :
Որ լեգենդի պէս հնարոյր,
Ոտքերն արնոտ, ինքը մաքուր,
Արեան ծովից ելած կրկին,
Աչքը յառած արեգակին,
Նրա նման յարատեւում ,
Եւ զալի՛ք է հիմա թեւում :

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

Է. ԱԿՆՈՒՆՆԻ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆԸ

— «Ողջոյնի հետ միասին՝ համեստ մի խնդրանք ունեմ — ձեր մէճերի ժամին եւ պայքարի ժամանակ, ոգեւորութեան թէ լքումի ընթացքում, մի վայրկեան խոկ աչքից մի թողէք լուսաստղը — մեր վիպասար Վաթանը, որ առյաւիտ որդոց սիրով է ժպտում, նրանց սրտի մէջ է ոռնում իր կայանը, եւ նրանց զարկի մէջ իր մխիթարանքը :

Եւ ես հաւատ ունեմ, ապառաժ հաւատ, որ շատ տարիներ չանցած՝ շատերը ներկայ սերնդից, նոյնիսկ ձեր փոքրիկ ժողովից նրանք, որոնք դեռ սպիտակ մազ չունեն եւ բախտ ունեն, այժմ թոթովախօս եւ անփառահ, կը մեծանան, կը բարձրանան քաղաքական պայքարի ասպարէզները եւ կ'երթան բազմելու Հայ Ժողովուրդի Ներկայացուցչական Փաղանգի՝ Հայկական Պարլամենտի մէջ — մօտաւոր ինքնուրոյն քաղաքական մեր յաղթանակի :

Ու եթէ մի օր ձեզանից մէկը, իմ ընկերներ, արժանանայ այդ չքնաղ բախտին, թող յիշի, որ իմ ասածը մարգարէութիւն չէ, այլ միայն հաւատ, անխախտ հաւատ դէպի այն ճամբան, որ թէեւ արեամբ ներկուած՝ միշտ առաջ — նորդում է դէպի աչխատանքի եւ դատափարի յաղթարաշտը»:

ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ուստի եւ Թորգոմը համոզել էր իր մօրը, ու ազնուայ հօրը (որ մենակ մարդ էր, որպէսզի հեռանան չարակամ կառավարիչից եւ գնան Թագաւորի նոր քաղաքը եւ պատսպարուեն այնտեղ... Այս խմբովը նրանց միացել էր իրենց հարեւանը՝ կնոջ եւ երեխայի հետ, այն մարդը, որին իշխան Համուենին իր թիկնապահներով ուղարկեց իշխան Կամսարականին... Ցասուց ճանապարհին հանդիպել էր ուրիշ նախարարութիւնից փախած մարդկանց՝ Վարդանին իր կնոջ եւ ութը տարեկան որդու հետ եւ Ցովսէփին ու նրա նորապսակ կնոջը, եւ կարծել էր, թէ դրանց հետ միասին փախչելը հեշտ կը լինի եւ անվտանգ ... Նրա համար անյայտ էր, թէ ինչպէս իշխան մարդիկ վրայ հասան անտառում եւ կռիւ սկսեցին ... Այս բոլորն անսպասելի էր նրա համար ...

Ու ահա, վերջապէս եկել էին Թագաւորի նոր քաղաքը, ուր հետաքրքիր շատ բան կար զուգէ, բայց ցածրիկ հանրակացարանը, ուր ամէն մի խցում ապրում էր մի երկու ընտանիք, հաճելի չեղաւ Թորգոմին: Պառկելով՝ նա այժմ մտածում էր, թէ ինչպէս կարող է պատկուել այստեղ՝ այս շէնքում, ուր բոլորն անծանօթ մարդիկ են, նեղուածք... Դեռ փախուստից առաջ եւ փախուստի ճանապարհին նա այնպէս էր պատկերացրել, թէ Արշակաւան համնելուն պէս, իրեն տուն կը տան եւ ինքն ընտանիք կը կազմի Մինայի հետ... Բայց այս խցերում, ուր մարդիկ թափուած են իրար վրայ, ուր ամէն վայրկեան գնացող, եկող... Նորահարսը այս աղմուկի մէջ ...

Ցիչելով Դաւիթ դպիրի խօսքերը, թէ եկողներին առժամանակ տեղաւորում են խցերում, ապա հող են տալիս՝ սեփական տուն շինելու, եւ ով կարողանում է՝ կառուցում է, ով ոչ՝ մնում է այս կացարանում ...

«Ես կը շինեմ իմ տունը, մտածեց Թորգոմը.— Եւ մինչեւ չունենամ իմ տունս՝ չեմ ամուսնանայ»...

Ու այս մտքով էլ քնեց :

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Իշխան Կամսարականը, քեռայրի Թաղումից յետոյ, երեք օր եւս մնաց քրոջ մօտ՝ նրան մխիթարելու, հանգստացնելու եւ խորհուրդներ տալու համար, նաեւ նրա համար, որ յանցագործներին հետապնդելու գնացողները այսօր – վաղը կը բերեն փախածներին եւ ինքն անձամբ կը տեսնի նրանց դատաստանը :

Բայց հետապնդողները, փախածների փոխարէն, լուր բերին, թէ նրանք անցել են արդէն Արշակաւան։ Նար իշխանը զայրացաւ սաստիկ, յանդիմանեց հետապնդողների պետին, որպէս անկար մարդու, եւ մռայլուեց, որ անյաջողութիւնները յաջորդում են միմեանց. Անդեղաց իշխանիկը պատասխանեց գնաց իր կալուածքը, այնտեղից էլ կ'երթայ երեւի Թագաւորի մօտ... Իր տիրանենց ծառաները սպանեցին քեռայր Դաւիթին եւ անպատիժ անցան Արշակաւան. կարելի՞ էր հանգիստ մնալ, կարելի՞ էր չվշտանալ եւ չզայրանալ ....

— Սինլքորնե՛ր ...

Եւ բարկութիւնից իշխանը չէր կարողանում նստել մի տեղ. բաց առժողովութեան ծածում էր բեխերի ծայրերը եւ երթեւեկում մռայլ : Ի՞նչ պէտք էր անել. նորի՞ց իշխանաժողով հրաւիրել, յայտնե՞լ այս ամէնի մասին Վասպուրականի տիրոջը, թէ ...

Այս ժամանակ էր ահա, որ նա յիշեց իր կարեւոր անելիքը ու իմանալով, որ Ներսէս կաթողիկոսը գտնւում է Գառնի — ճանապարհ ընկաւ դէպի այդ լեռնային մենաստանը՝ իշխանաժողովի յանձնարարութիւնը կատարելու, այսինքն՝ քահանայապետի հետ խօսելու, որ նա իր հեղինակութեամբ կարգի հրաւիրի Արշակ Թագաւորին :

«Առաւել լաւ, որ կաթողիկոսը Գառնի է», — ասաց նա մտքում եւ խթանեց իր սեւ նժոյգը: Եթէ Կամսարական իշխանն իմանար, որ կաթողիկոսը մայրաքաղաքում է՝ Վաղարշապատ, երբեք չէր գնայ, որովհետեւ Թագաւորն անկասկած կը լսէր իր այցը քահանայապետին եւ դա կը դառնայ սաստ նոր անախորժութեան. Արշակը այդ այցը կը համարէր բացարձակ արհամարհանք իր դէմ... Իսկ Կամսարական առհասարակ չէր ցանկանում լինել Արշակի մայրաքաղաքում մի քանի պատճառներով. նախ, որ բերդերի պահանջից յետոյ խուսափում էր Թագաւորին հանդիպելուց, երկրորդ՝ չէր գնացել Օլիմպիա Թագուհու Թաղմանը : Իսկ վերջին դէպքն արդէն՝ քեռայրի բռնութիւնը այնպիսի զգացումներով էր համակել նրան, որ Նար իշխանը բնաւ չէր ցանկանայ ոտք դնել Վաղարշապատ :

Ուստի եւ իմանալով, որ կաթողիկոսը մեկնել է Գառնի՝ ներուստ ուրախացաւ եւ ճանապարհ ընկաւ համարձակ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեց. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան .—

Տէր եւ Տիկին Մովսէս Փամուզճեանք իրենց մօր հանգուցեալ Զապէլ Գէրպէր-եանի մահուան քառասունքին առթիւ 30 Ն. Ֆ.: Ոմն իր Թոնիկին մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Գործակատարեան իրենց զաւկին Ժօրժի Ալժերիայէ վերադարձին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.:

×

Փարիզի եկեղեցւոյ գիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ իր Կրթ. ձեռնարկներուն համար:

Տիկին Վարդուհի Տէրտէնեան տասը Ն. Ֆ.: Գ. Օհանեան, փոքրիկն Էմլինի մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Գ. Տիրան Գարակիւլեան իր ողբ. եղբօր Արմենակ Գարակիւլեանի մահուան առթիւ 100 Ն. Ֆ.: Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր սիրեցեալ ամուսնոյն յիշատակին 30 Ն. Ֆ.: Գ. Տալաքիւփէլեան իր զաւկին մկրտութեան առթիւ յիսուն Ն. Ֆ.: Գ. Յարութիւն Տամլամեան երեսուն Ն. Ֆ. իր մօր մահուան տարեդարձին առթիւ: Գ. Դաւիթ Յովհաննէսեան իր հօր ողբ. Գառնիկ Յովհաննէսեանի մահուան քառասունքին առթիւ հարիւր Ն. Ֆ.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի թէյասեղանով մը, այս Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը (Մէթրօ Բառպ):

Գիտի նախագահէ Գ. Յովհան Կարապետեան: Կը մասնակցին Լսարանի բարեկամ արուեստագէտներ:

Ուշադրութիւն նոր հասցէին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սերաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը Հայաստանէն նոր բերուած հայախօս ժապաւէն մը կը ներկայացնէ Դեկտեմբեր 18ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.): Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ): Արադած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ): Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ): Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ): Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ): Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ): Արդի բժշկութիւնը քաղցկեղին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ): Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ): Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ): Գրատուգները անուշ եւ գեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ): Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ԳԱՆՏԱԼԻ): Գահապանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ): Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԳՕՂՈՍԵԱՆ): Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ): Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ): Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱՉՈՒՀԻ):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ .— Տարեկան 15 Նոր Ֆրանք (1500 Ֆրանք): Արտասահման 20 Նոր Ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37.5 Նոր Ֆրանք (3750 Ֆր.):

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ հանգուցեալ Աստուր Սարգիսեանի միակ ժառանգորդուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղլան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը համար: Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրենակիցներէն տեղեակ պահել դիւանատունը:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

CONTRIBUTION A LA PREHISTOIRE DU MOYEN ORIENT A LA LUMIERE DE L'IDIOME SUMERO - ARMENIEN

Par Docteur C. G. GULBENKIAN

Les Sumériens, les Protohittites, les Haïs, les Arameens, les Inscriptions urartiennes, les Hurris, les Arméniens.

Editions G. P. Maisonneuve, Besson et Chantemerie Succ. 198 Bld. Saint Germain, Paris.

Prix : 12 N.F.

Այս գրքին մէջ հեղինակը չորս հարիւրէ աւելի նոյնաձայն բառերու յիշատակութեամբ երեւան կը հանէ Սումերներու եւ Հայերու ազգակցութիւնը, ինչպէս նաեւ գոյութիւնը սումերահայ բարբառի մը, որ ոչ միայն մեծապէս սատարած է հայ լեզուի կազմութեան, այլ եւ Հայաստանի, Հաթթիի եւ Ուրարտուի բարբառներուն:

Նոյնպէս տեղական եւ յատուկ անուններու սուզարանութեամբ սումերահայ բարբառով ի յայտ կը բերէ Հայերուն եւ Նախահիթթիթներուն ազգակցութիւնը, Հայ անուան ծագումը եւ նշանակութիւնը, արամական արշաւանք մը Հայաստան, զաշտականներուն անծանօթ, ինչպէս նաեւ հայ – հուրրիական դիցաբանութեան մը գոյութիւնը:

Գիրքը կը վերջանայ, ուրարտական արձանագրութիւններուն սումեր – հայերէն բառարանով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՒԻԼ. - Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի օր, ժամը 4ին դպրոցին սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան սարքած վիճակահանութեան թիւերէն անոնք որ ցարդ չեն ստացած, կը-նան ստորեւ նշանակուած թիւերուն տէրերը գալ եկեղեցի եւ ստանալ իրենց առարկաները: 74 3 197 194 202 130 139 191 105 203 117 114 20 138 152 11 149 78 19 126 41 6 32 66 77 127 193 177 142 111 182 54 172 118 115 107 70 62 69 61:

Դիմել եկեղեցի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

10 Նոյեմբեր Հինգշաբթի իրիկուն, Սալ Շոփէն Սարգիս Գօզոսեանի վերջ-բորդ պատոյտը հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Յովհաննէս Երզնկացիէն Յովհաննէս Շիրազ»:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
18 OCTOBRE
1960

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8928 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4729

...ՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

...ԱՅԱՐԻ ՇՈՒՆԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՆԻՍՏԸ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

...Թուրք նախկին վարիչներու դատավա–...րութեան երրորդ նիստը տեղի ունեցած ...կիրակի, Եասը Ատայի մէջ։ Դատա–...րը երկրորդ անգամ բլլալով զբաղած ...Ճէլալ Պայարի շունով։ Ինչպէս գրած ...էր նախքին նախագահը Անգարայի ...կենդանաբանական պարտէզին ծախած էր ...ն մը, զոր նուէր ստացած էր Աֆղա–...նիստանի Թագաւորէն։ Ծախած էր 20.000 ...թրքական ոսկիի, (9000 Ն. Ֆ.)։

...Երբ ամբաստանութիւնը կարդացուած ...Ճէլալ Պայար, որ 77 տարեկան է եւ ...ակի ծանր մեղադրանքներով ամբաստանուած, ջղագրգիռ շեշտով մը յայտա–...րարած է.— «Հոգ չէ, այս հարցին մէջ ...ամբաստանուած նկատեցէք զիս։ Իմ մե–...ղքս պատիժս հոս գտնուիլս է»։

...Վկաները յայտարարած են թէ՝ Պայար ...մը բանեցուցած է Զօյի տնօրէնու–...թեան վրայ որպէսզի շունը զնեն։ Պայար ...ած է նաեւ.— «Կը ցաւիմ որ այսքան ...րձր աստիճանի մը առջեւ կը գտնուիմ ...սրան ծիծաղելի պատմութեան մը հա–...ր։ Ներողութիւն կը խնդրեմ Աֆղա–...նիստանի Թագաւորէն որուն անունը այս ...րցին կապուած է»։

...Երկրագործութեան նախկին նախարա–...Նետիմ Օքմեն ամբաստանուած է իր ...ւղին, առուծախի մանրամասնութիւն–...րը կարգադրած բլլալուն համար։

...Վկաներէն մին, Թարիք Թոնա, պետու–...թեան պաշտօնեայ արդիական աշխարհի ...տնօրէնը յայտարարած է թէ՝ քանի ...տարիր ուշխարներ ստիպուած եղած ...ծախել, որպէսզի կարելի բլլայ այդ ...ը գնել, կենդանաբանական պարտէ–...ին համար։

...Ուրիշ վկայ մը, կենդանաբանական ...պարտէզի նախկին տնօրէնը զիտել տը–...ած է թէ՝ «Փնծի համար մեծ ցաւ մը ե–...որ քան հազար ոսկիով շունը գնե–...իր, երբ նոյն գումարով կրնայինք կո–...կիլա մը գնել»։

...Ճէլալ Պայար զիտել տուած է թէ իր ...ան զոյացած քան հազար ոսկիով, ...երի մտերը գտնուող գիւղի մը մէջ ...պրոց մը շինել պիտի տար։ Այդ ծրա–...ըն խանգարուած էր առաջին աչ–...հեղաշրջումէն ի վեր։ Ընդհանուր դա–...խազը իր պատասխանին մէջ ըսած է ...ել թէ՝ Ճէլալ Պայարի բրածը վա–...ութիւն է իրականին մէջ, որովհետեւ ...րքիայ անկախութեան պատերազմին, ...ընտրած է այդ գիւղին մէջ պահուը–...ւ՝ քան կրկէններու ժամանակին։

...Պատժական օրէնսգիրքի 209րդ յօդուա–...ին հիման վրայ (հանրային դրամ իւրա–...ցնել եւ ազդեցութիւն բանեցնել) ընդ–...ուր դատախազը երեքէն հինգ տար–...ւա բանտարկութիւն պահանջած է, ...Ճէլալ Պայարի այս «յանցանքին» համար։

...Յառաջիկայ նիստին (Զորեքշաբթի) ...դատարանը պիտի զբաղի 1955 Սեպտեմ–...բեր 6-7ի Պոլսոյ եւ Իզմիրի հակայոյն, ...ակահայ եւ հակաՀրեայ ցոյցերով։

...Անցեալ օրուան դատավարութեան հետե–...ւող լրագրողներուն կարծիքով, նոր կա–...ռավարութեան նպատակն էր ծիծաղելի ...ցնել նախկին նախագահը, ու այս ...ով ազդել Անատոլուի գիւղացիութեան ...րայ, որ 70էն 90 առ հարիւր համեմա–...տութեամբ անզրագէտ են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ պահպանողականներու հա–մագումարի փակման նիստին՝ Վարչա–պետ Մաքմիլըն յայտարարած է թէ՝ կողմնակից է Պերլինի եւ Գերմանիոյ հարցերու քննութեան շուրջ վերին ժողո–վի մը գումարումին։ Այս իմաստով նա–մակներ ղրկած է զօրավար տը Կոլի, Ա–տընաուըրի եւ Նախագահ Այզընհաուըրի։ Ատընաուըր հաւանաբար Լոնտոն երթայ այս մասին խօսելու համար։ Արդարեւ Գերմանիոյ վարչապետին համար, վերին ժողովի օրակարգի առաջին հարցը պէտք է՝ ապազինում բլլայ եւ ոչ՝ Պերլին։ Ա–տընաուըր կ'ուզէ նաեւ սպասել Մ. Նա–հանգներու նախագահական ընտրութեանց արդիւնքին։

ԿԱՌՔԵՐՈՒ «Սալոնը» փակեց իր դուռ–ները, Փարիզի մէջ, ունեցած է 900.000 այցելու, ապսպրանքները շատ են բայց կը խօսուի ծանր տագնապի մը մասին։ Կ'ըսուի որ Ռենօ 2.400 բանուոր պիտի ար–ձակէ, թէեւ լուրը ցարդ հաստատուած չէ եւ Ռենօն «կանխահաս» կը գտնէ։

ԳՈՒՐԿԻԲԱ կը սպասէ Ֆերհաթ Ապպասի վերադարձին։ Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատի պարագլուխը Փեքինէն եւ Մոսկուայէն կուգայ, ուր ապահոված է Խորհրդային եւ Ձին օժանդակութիւնը։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հաղորդեն թէ Սեղ–տեմբերի վերջաւորութեան եւ Հոկտեմ–բերի սկիզբները Խ. Միութեան դիտնա–կանները դէպի լուսին մարդ ղրկելու ե–րեք ձախող փորձեր կատարած են։ Խը–րուշչեւ Նիւ Եորքէն իր մեկնումը յետա–ձգած էր որպէսզի ՄԱԿի առջեւ պատե–հութիւնը ունենար հաղորդելու խորհր–դային նոր յաջողութիւնը։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ Ալժերիոյ պատ–ուիրակը Տըլուվրիէ Օրանի մէջ յայտա–րարած է.— «Ֆրանսա Ալժերիոյ մէջ պի–տի մնայ, որովհետեւ այդ է Ալժերացի–ներու կամքը։ Տը Կոլ երբեք մերատնե–րուն չի կրնար յանձնել Ալժերիան, երբ չեն ուզեր ընդունիլ Ֆրանսայի ազնիւ պայմանները։ Պէտք է որ սեղմենք մեր ակռաները, շարունակենք մեր պարտա–կանութիւնը։ Անոնք որ տը Կոլի վրայ կը յարձակին, կը սղոցեն այն ճիւղը որուն վրայ նստած են»։ Պատուիրակը «Ֆրան–սական Ալժերիա» նշանաբաններով ող–ջունուած է Օրանի մէջ։

ՄԱՐՈՔԻ կառավարութիւնը փակեց Ուճտայի եւ ՊուԱրֆայի հիւպատոսարան–ները եւ արտաքսեց Ֆրանսացի դիւանա–գէտները։

ՀԱԼԷՊԻ մէջ Նասր խանդավառ ընդու–նելութեան արժանացած է։ Ճառի մը ըն–թացքին մերժած է ընթացք տալ Իսրայէ–լի առաջարկին՝ տեսակցիլ Պէն Կուրիոնի հետ եւ բանակցիլ երկուստեք զինաթափ–ուելու շուրջ։ «Գաղթատիրութեան կող–մէ մէջտեղ դրուած ստմաւարութիւն մըն է»։

ԹԱԹԱՌ մը երեք հազար հոգիի մահ–ուան պատճառ դարձած է, Փաքիստանի մէջ։ Կարգ մը շրջաններու մէջ կանկես զետը յորդած է։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ մեռած է Իսրայէլի կրօնական հարցերու նախարարը՝ Թա–րունի Մոշէ Թոլետանօ։ 81 տարեկան էր։ Ամուսնացած էր 25ամեայ աղջկան մը հետ, 5 ամիս առաջ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Նախագահութեան ղեմոկ–րատ կաթողիկէ թեկնածու՝ Քէննետի յայտարարեց թէ Ալժերիոյ հարցը աշ–խարհի կը վերաբերի։

ՄԻՇԸԼԷՆ փնէոյի հաստատութեան տնօրէններէն Փաթրիս Միշըլէն արկածով սպաննեց իր կինը՝ 29 տարեկան, որսի ընթացքին։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ազատական թերթը՝ Նիւզ – Քրոնիքլը, որուն տպաքանակն է՝ 1.162.000 եւ հիմնուած էր 1846ին, դադրեցաւ։ Իր խմբագրապետներէն եղած է՝ Տիքընս։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵԱՍԸ ԱՏԱ

Զայնասփիւռէն տեղեկացանք, թէ ար–բաթ կէսօրէ ետք ժամուլի ներկայացու–ցիչները պիտի այցելէին, մեր օրերու այդ համբաւաւոր կղզին՝ Եասը Ատան, ուր պիտի սկսին պատմական դատավա–րութիւնները։

Մամուլի տնօրէնութեան կարգադրու–թեամբ հրաւիրագրեր ստացեր էին բոլոր թերթերու ներկայացուցիչները։ «Մար–մարա»ն պիտի ներկայացնէինք երկու հո–գիով։

Ժամը 14ին պէտք էր Տոլմապահչէ գտ–նուէինք, այսպէս էր յանձնարարուած, ստանալու համար Եասը Ատայի մուտքի քարթ մը լուսանկարով եւ թուայրուած։

Այս ձամբորդութիւնը երկու նպատակ կը հետապնդէր, նախ կանխել ապագայի անկանոնութիւնները եւ երկրորդ անհրա–ժեշտաբանուած էր մամուլի ներկայացու–ցիչներուն բացատրութիւններ տալ դա–տական աշխատութիւններու մասին, դիւ–րացնելու համար լրագրողին գործը։

Շոգենաւ մուտքը, ունէր մասնաւոր ա–րարողութիւն։ Ինչպէս յայտարարուած էր աւելի առաջ, իւրաքանչիւր հրաւիր–եալ, ստանալէ յետոյ իր քարթը, պիտի զետեղէ զայն լամբակին վրայ եւ պիտի մտնէ Տոլմա Պահչէի ծովային թանգա–րանէն ներս, ուր մանրակրկիտ խուզար–կութենէ մը յետոյ պիտի անցնի շոգենաւ։

Քարտի բարձրախօսը կ'ազդարարէ. արգիլուած են պայթուցիկները, անշուշտ զէնքերն ալ, ինչպէս նաեւ լուսանկարչա–կան գործիքները։

Այս պայմաններու տակ, կարեւոր է խուզարկէ պաշտօնեաներու պարտակա–նութիւնը։

Երկար չի տեւեր սակայն խուզարկելու այդ արարողութիւնը։ Երբ կը սպասեմ կարգիս ուշադրութիւնս կը գրաւէ պաշ–տօնեան, որ կը խուզարկէ ուրիշ մը։

Ձեռքերը արագօրէն կը սահին բոլոր գրպաններուն եւ բոլոր կասկածելի կող–մերէն։ Ցանկարծ կանգ կ'առնեն գրպանի մը վրայ։ Ձեռքը կը մտնէ գրպանէ մը ներս։ Դուրս կ'ելլէ հրահանգ, ցոյց կու տայ զայն իր մեծաւորին։ Դարձեալ կը քննեն, կը վառեն, կը դարձնեն եւ կը վերադարձնեն տիրոջը։

Համոզուած են, թէ փոքրիկ լուսանկար–կարչական գործիք մը չէ ան։

Կը մտնենք շոգենաւ։ Բոլոր հրաւիր–եալները կը տեղաւորուին թուագրուած տեղերը, համաձայն իրենց քարթի վրայ նշանակուած թուանշաններուն։

Կը սպասենք մեկնումի պահուն որ կ'ու–շանայ։ Ժամը 15.30ին էր, երբ կը տրուի մեկնումի ազդանշանը եւ շոգե–նաւը կ'ուղղուի դէպի Եասը Ատա։

Այս, մեր առաջին այցելութիւնն է, պատմական դատավարութեան առթիւ, այդ պատմական կղզին։

Շոգենաւը ամէն յարմարութիւններով օժտուած է. օժտուած է ձայնասփիւռի գործիքով եւ մանաւանդ բարձրախօսնե–րը, որոնք յաճախ ազդարարութիւններ կը կատարեն կամ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն։

Հազիւ թէ ճամբայ ելած է շոգենաւը երբ լրագրողները կը հաւաքուին սրահի մը մէջ։

Ազգ. Միաւմ. Կոմիտէի մամուլի բան–բերը Հազարապետ Օրհան Էրքանլը, ման–րամասնութիւնները պիտի հաղորդէ մամուլի աշխատութիւններու մասին։ Ա–կամայ ուշացումին համար ներողութիւն խնդրելով կը սկսի խօսքի։

Այս պատմական դատավարութիւննե–րու առթիւ Հազարապետը ունի զանազան յանձնարարութիւններ։ Կ'ուզէ որ մա–մուլի հետ իրենց գործակցութիւնը բլլայ տեւական, կ'ուզէ որ լրագրողները Եասը Ատայի դատավարութիւններուն հետեւի լրագրողէ մը աւելի։ Ազգ. Միութեան Կո–միտէի անդամի մը հայեացքով։

Համաձայն Հազարապետին, 14 Հոկ–տեմբերը իրականութեան մէջ անմիջա–կան յաջորդ օրն է 27 Մայիսին։ Այն յանցաւորները որոնք չպատժուեցան 27 Մայիսին, պիտի դատուին վաղը եւ պիտի իրագործուի արդարութիւնը։

Հազարապետ Էրքանլըի այս արտայայ–տութիւններուն կը յաջորդեն ուրիշ Հա–զարապետի մը տեղեկութիւնները, որոնց պարտին հպատակիլ բոլոր հրաւիրեալնե–րը։ Խնդրանքներ բոլորն ալ, դատավա–րութիւններու ընթացքին պահելու համար կարգն ու կանոնը՝ նոյնիսկ արգիլելու համար փափուքները եւ ժխորը։

Շոգենաւին մէջ լրագրողներուն կը բաժնուի Եասը Ատա Պրօշիւրի անուն գրքոյկ մը։ Մեր ճամբուն մնացեալ մասը կ'անցնի թղթատելով այդ գրքոյկը ուր բազմաթիւ լուսանկարներով կը բացատ–րուին յեղաշրջման պատճառները։ Հոն են աշակերտներու վրայ կրակող ոստիկան–ները, հոն են համալսարանի դէպքերուն զանազան լուսանկարները, հոն են նա–խորդ վարիչներուն կեանքէն զանազան լուսանկարներ։

Այդ գրքոյկին մէջ կը բացատրուի յե–ղաշրջութեան անհրաժեշտութիւնը, 27 Մայիսի իմաստը. Եասը Ատայի դերը։ Կը բացատրուի նոյնպէս թէ ինչո՞ւ կը դատ–ուին նախկին իշխանութեան ղեկավար–ները։

Այս գրքոյկը որքան կը ցոլացնէ արդի կացութիւնը, նոյնքան ալ բացատրու–թիւններ կը հաղորդէ կղզիի պատմու–թեան մասին։

Այդ պատմականը մասնաւոր նշանա–կութիւն կը ստանայ մեզի համար երբ առաջին տողերէն իսկ կը կարդանք հե–տեւեալ տեղեկութիւնները.

«Կղզին 2.5 մղոն հեռու կը գտնուի Պուրկազէն, ունի 47 մեթր բարձրութիւն, 180 մեթր լայնք եւ 280 մեթր երկայնք։

Պատմութեան մէջ Եասը Ատա անունին կը հանդիպինք Քրիստոսէ յետոյ չորրորդ դարէն սկսեալ։ Պատճառը այն է որ այդ թուականներուն, հոն աքսորուած էր Հա–յոց Կաթողիկոսը՝ Մեծն Ներսէս Պար–թեւ։

Եասը Ատայի պատմութեան աւելի հին շրջանները մութ են. որոշ է միայն որ, երբ Մեծն Ներսէս աքսորուեցաւ կղզի, հոն գոյութիւն ունէին զանազան շէնքեր։

Պատմական տեղեկութիւնները կը շա–րունակուին այսպէս եւ կը հասնին մին–չեւ մեր օրերուն երբ 1947ին կղզին կը դառնայ ծովուժի հրամանատարութեան սեփականութիւն եւ կը ստանայ այսօր–ուան վիճակը։

Հասած ենք արդէն կղզի։ Առաջին ան–գամ այսքան մօտէն կը տեսնեմ զայն։ Կղզին արդիական եւ նոր շէնքերով լեց–ուած է այսօր։

Նաւամատոյցին վրայ, աչքի կը զար–նեն բազմաթիւ սպաներ, որոնք կ'ուղեն պահել կարգն ու կանոնը։

Առաջին իսկ քայլերէն կը սկսինք բարձրանալ զառիվերէ մը։

Եասը Ատա (Տափակ կղզի) է անունը։ Հեռուէն, թերեւս։

Բայց երբ ոտք կը կոխէք կղզի, առաջին իսկ վայրկեանէն կը մագլցիք զառիվերէ մը որուն վրայ կը գտնուի Նամակատունը որ օժտուած է ամէն դիւրութիւններով՝ հեռաձայնի խցիկներով եւ հեռագրի կեդ–րոններով։

Կը շարունակենք բարձրանալ։ Կը տես–նուի արդէն արդիական մարզասրահը, որ այժմ պիտի օգտագործուի իբրեւ դա–տասրահ։

Կը մտնենք ներս։ Դիմացը բարձրադիր զետեղուած՝ է դատական ատեանի ամ–պիոնը։ Աջին քարտուղարներու սեղան–ները, ձախին ունկնդիրներու եւ լրա–գրողներու նստարանները՝ բոլորը թուա–գրուած։

«Մարմարա» (Շար.)

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուա անգամ մըն ալ կ'առաջարկէր բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Անգարայի հետ: Թուրքիոյ ներկայ ղեկավարն ալ կը յայտարարէր թէ Անգարա հաւատարիմ կը մնայ Դաշնակիցներուն, այսինքն Ատլանտեան Ուխտին, որուն արեւելեան սպայակոյտը հաստատուած է Իզմիր, Նեղուցներու մօտիկը:

Մոսկուա կը ջանայ սրբագրել մօտիկ անցեալի սխալը՝ Նեղուցներու հակակշիռին պահանջը, սահմաններու սրբագրութիւնը: Առաջինը միջազգային հարց մըն է, երկրորդը երկկողմանի դաշինքի մը հետեւանք: Արեւելեան Հարցը եւրոպական էր միայն, այժմ համաշխարհային է Միաց. Նահանգներու ներկայութեամբ Միջերկրականի մէջ եւ Թրումընի վարդապետութեամբ: Մոսկուա Ուիլսընի հետ մերժեց ճանչնալ Սէն Ժան Մորիէնի համաձայնութիւնը, չուզեց պահել նոյնիսկ 1914ի սահմանները, զիջում ըրաւ քեմալականներուն Կարսն ու Արտահանը, որպէսզի զօրացնէ ազգայնական շարժումը եւ Թուրքիայէն դուրս վարել տայ յունական բանակը, Թուրքիոյ մնայ դարձեալ «Հարաւային Ռուսիոյ պատուհանը»:

Անցեալ դարու ռուս դեսպան Պութրնիէվ 1839ին կը բանաձեւէր Ռուսիոյ դիրքը Թուրքիոյ հանդէպ. «Ռուսիա առաջին բարեկամը կամ առաջին թշնամին է Թուրքիոյ»: Երբ արեւմտեան պետութիւն մը կը սպառնար՝ Ռուսիա անմիջապէս կը պաշտպանէր Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութիւնը, իսկ երբ Ռուսիա սպառնար Թուրքիոյ, արեւմտեան պետութիւններ պաշտպան կը կենային «հիւանդ մարդ»ուն:

Մոհամմէտ Ալիի բանակներուն Սուրիա արշաւանքին առեն Սուլթանին բանակները պարտուեցան եւ նահանջեցին մինչեւ Գոնիա: Կայսրութիւնը ասիական մասին մէջ վտանգի մէջ էր, Ֆրանսա կը պաշտպանէր Ալին, Մահմուտ օգնութեան յոյս չունէր Արեւմուտքէն, կը դիմէր Ցարին պաշտպանութեան եւ կը կնքէր Հիւնքեար Իսկելեսիի դաշնագիրը (8 Յուլիս 1833), որուն համաձայն Թուրքիա յանձն կ'առնէր Նեղուցները փակել օտար ռազմանաւերու առջեւ Ռուսիոյ պատերազմիկ ըլլալու պարագային: Անգլիա եւ Ֆրանսա վրդովեցան: Ֆրանսական դեսպան Ռուսէն, անգլիական դեսպան Փոնսոմբի միասնաբար բողոքեցին դաշնագրին դէմ (26 Օգոստոս): Կոմս Օրլով յայտնեց թէ ռուս նաւերը պիտի հեռանան Վոսփորէն —երբ Ալիի զօրքերը քաշուին Սուրիայէն:

Անգլիա եւ Ֆրանսա պատերազմեցան Ռուսիոյ հետ Թուրքիոյ դէմ եւ յունական անկախութիւնը պարտաւորեցին, բայց Հիւնքեարի դաշնագիրը ստիպեց արեւմտեան պետութիւնները Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը պաշտպանել Ռուսիոյ դէմ: Քաղաքական պայքարին կը միանար առեւտրական մրցակցութիւն: Թուրքիա արգելքներ կը դնէր անգլիական առեւտուրին: Կալաթայի եւ Իզմիրի անգլիացի առեւտրականներ կը դիմէին անգլիական դեսպանին պաշտպանութեան: Թուրքիա մետաքսի մենաշնորհը կը հաստատէր, հայ վաճառականներ կ'օգտուէին առիթէն եւ Անգլիացիներէն կը խլէին առեւտուրը:

Աւստրիոյ վարչապետ Մեթեռնիխ շնորհաւորեց Սուլթանը Թուրք-ռուս դաշնագիրը կնքած ըլլալուն համար: Կը փափաքէր Օսմ. կայսրութեան ամբողջականութեան պահպանումը: «Թուրքիա Աւստրիոյ համար կը կազմէ աւելի ապահով սահման մը քան ծովը»: Մեթեռնիխ կը փափաքէր որ Ալիի բանակը ետ քաշուի, Անգլիա եւ Ֆրանսա հանգիստ թողուն Թուրքիան: Անգլիական նաւատորմը Տարտանէլ կը հասնէր, Ռուսիա կը վախնար որ անգլիական յարձակում մը կը կատարուի Սեւ եւ Պալթիկ ծովերէն: Մտահոգ էր Մեթեռնիխ անգլօ-ֆրանսական գործակցութենէն Ռուսիոյ դէմ, կը վախնար նաեւ որ ֆրանքօ-ռուս համաձայնութիւն մը կը կատարուի Թուրքիոյ բաժանման շուրջ իրականացնելով 1829ին Փոլինիաքի գծած ծրագիրը:

Յունաստանի պաշտպան քրիստոնեայ պետութիւնները մահմետական Թուրքիոյ անկախութիւնը կը պաշտպանէին քրիստոնեայ Ռուսիոյ դէմ: Քաղաքականութիւնը եւ պետական շահերը, վեր կը մնան կրօնական դաւանական միութենէն: Ֆրանսուա Առաջին կը դաշնակցէր Օսմանին հետ քրիստոնեայ Կարոլոսի դէմ, Տիրանաւոր Ռիշըլիէօ, իշխան եկեղեցւոյ, կը նպաստաւորէր բողոքական իշխանները դաւանակից Աւստրիոյ դէմ:

Ալի փաշայի բանակը կը պարպէր Սուրիան, Ֆրանսա տեղի կուտար, ռուս նաւատորմը կը հեռանար Վոսփորէն եւ ահա Անգլիա, Ռուսիա գաղտնի դաշնագիր մը կը կնքէին Թուրքիոյ շուրջ 1844ին: Առիթէն կ'օգտուէր Նիքոլա Ցարը, անգլիական դեսպան Սէյմուրի կ'առաջարկէր Օսմ. կայսրութեան բաժանումը: Պաշտպանութենէն կ'անցնէր բաժանումին: Ալիի պաշտպան Ֆրանսա կը պաշտպանէր Թուրքիան: Քրիստոնեաներու պաշտպան Նափոլէոն կը պաշտպանէր Թուրքիան Ռուսիոյ դէմ: Անգլիա կը մոռնար 1844ի համաձայնութիւնը, կը միանար Ֆրանսայի,— պարտութիւն Ռուսիոյ: Հիւնքեարի դաշինքը կնքող Կոմս Օրլով Փարիզ կուգար պարտուած Ռուսիոյ իրաւունքները պաշտպանելու համար: Փարիզի դաշնագիրը ստորագրելուն համար կը բարձրանար իշխանութեան աստիճանին:

Հակառակ փոփոխակի պաշտպանութեան կը քայքայուէր կայսրութիւնը պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրութեամբ, Թուրքիոյ սահմանական յեղաշրջումով, հզօրներ տեղի կուտային

ՄԵՐ ԲԱԿԻ ԸՆԿՈՒԶԵՆԻՆ

Երբ ես դեռ չկայի՝ նա զուարթ խշշում էր,—
Ծննդեան իմ օրը նա շատ լաւ յիշում է:
Երբ մանուկ էի ես՝ իմ խաղի ընկերն էր,
Վկայ է այս ճիւղը, որից ես ընկել եմ:
Իմ սիրոյ մրմունջը նա անձայն տարել է,
Վկայ են իր բնին փորուած այս տառերը:
Եւ գիտեմ, որտե՞ղ էլ որ մարի աչքերս,
Իմ շիրմին կը հասնի նրա մի տերեւը:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ժամանակի պահանջներուն առջեւ:

1882ին Պոլսոյ ռուս դեսպան կը նշանակուէր Նելիտով, որուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլար լուծել Նեղուցներու հարցը ի նպաստ Ռուսիոյ: Իգնատիեւ չար ոգին էր Ալիին, Նելիտով չար ոգին կ'ըլլար Համիտի: Կը փափաքէր որ խառնակութիւններ ծագին Պոլսոյ մէջ, որպէսզի անակնկալ յարձակումով ռուս նաւատորմը գրաւէր Վոսփորը: «Բարենորոգումներու գործադրութիւնը անկարելի է, Սուլթանը կ'ընդդիմանայ, Քիւրտեր եւ Թուրքեր հակառակ են, Հայերը ճարահատ շարժում մը պիտի կատարեն, խառնակութիւն տեղի պիտի ունենայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր կոտորած: Այդ առեն ռուս տորմիղը մտնելու է Վոսփոր»: Լոպանովի համար միջոցը ներելի էր, յաջորդին համար՝ «անյարմար»: Պոլսոյ մէջ բարեկամացած էր Հանոթոյի, խորհրդական ֆրանսական դեսպանատան: Ան նախարար Ֆրանսայի, ինք դեսպան Պոլսոյ մէջ, կը գործակցէին Թուրքիան պահելու: Սալիզպըրի կ'առաջարկէր Ռուսիոյ՝ բաժնել Թուրքիան ազդեցութեանց գօտիներու, կը հաւանէր Վոսփորը թողուլ Ռուսիոյ եւ արեւելեան նահանգներու գրաւման: Նելիտով Փեթերպուրկ կը փութար, կը վերադառնար, յայտնի եւ գաղտնի այցելութիւններ կուտար Համիտի: Ռուսիա անգամ մըն ալ պաշտպան կը մնար «հիւանդ մարդ»ուն:

Ցարական Ռուսիա կը ցանկար Պոլսոյ, արգիլեց պուլկար յաղթական բանակին մուտքը Պոլիս: Համայնավար Ռուսիա կը ժխտէր Միլիուքովի յայտարարութիւնը թէ Պոլիսը Ռուսիոյ պիտի մնայ եւ Նեղուցները Թուրքիոյ յանձնելէ ետք, Մոլոթովի կողմէ կ'առաջարկէր Նեղուցներու պաշտպանութիւնը: Գիտնալու էր թէ պիտի մերժուէր առաջարկը եւ Թուրքիա Արեւմուտքի պաշտպանութեան պիտի դիմէր: Այժմ բարեկամութիւն կ'առաջարկէ, հրաժարելով առաջարկէն, գիտնալով որ պիտի մերժուի: Ծեկալայի մարզիկ պատճառներ մը ունենալու են, որոնք կը խուսափին մեկնաբանութեան հասողութենէն: Կը տեսնենք պատմութեան կրկնութիւնը, դիւանագիտական խաղերը, անգամ մը բարեկամ, անգամ մը թշնամի: Բայց միշտ անկայուն կը մնայ հիւանդը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ

(ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոյն Մատենագիրները, որոնց անունը յիշատակեցինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ, կը վկայեն թէ Հայոց Թագաւորները եւ աւատապետները իրենց սեփական մարզարաններն (ասպարէզ) ունէին երկրին զանազան վայրերուն մէջ, ուր մրցումներ կը կատարուէին կոփամարտի զանազան ձեւերով: Ի հարկէ երիտասարդներուն մրցումները կը տարբերէին «արիւնահոտ» ձեւերէն, որովհետեւ, ինչպէս կը վկայէ Նարեկացի, երիտասարդներուն նպատակն էր ոչ թէ «ծախտել», այլ «վարժել»:

Ժողովրդական մրցումներու վկայութիւնը կը գտնենք «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի մէջ: Պատահական չէ, նոյնպէս, եթէ Ժ. դարուն կառուցուած Աղթամարի նշանաւոր վանքին զարդաքանդակներուն մէջ կը հանդիպինք կոփամարտի տեսարաններու:

Մարզարաններուն մէջ կը գործէին մարզիչներ, որոնք վարժութիւններ կուտային կռուային կոփամարտի թեկնածուներուն: Կոփամարտը տեղի կ'ունենար մանուար բեմերու վրայ, որոնք ապաստափարար նման էին արդի ռինկերուն, ուր կը բարձրանային կոփամարտիկները՝ Թաթպան անցընելէ ետք իրենց ձեռքերուն:

Այսպէս, 384 Թուականին, երբ Վարազդատ Թագաւորին պալատին մէջ կոփամարտի մրցում կը կատարուէր, մարտիկները կաշիէ Թաթպան դրած էին իրենց ձեռքերուն, մեր օրերու կոփամարտիկներուն գործածած ձեռնոցներուն նման: Այս փաստը կը ժխտէ արդէն Անգլիացիներու այն պնդումը թէ 18րդ դարուն, աշխարհի մէջ առաջին անգամ, կոփամարտի անգլիացի ախոյեանը՝ Ճէք Պրուքթըն էր որ ձեռնոց շինած ու գործածած է:

Հայ հռչակաւոր կոփամարտիկներու մասնակցութիւնը ողիմպիական մրցումներուն, մարզարաններու գոյութիւնը Հայաստանի ներքին գաւառներուն մէջ, կ'ապացուցանեն թէ հին Թուականներուն, ինչպէս եւ աւելի ետքը, կոփամարտի մեծ մրցումներ տեղի կ'ունենային մեր երկրին մէջ, պարբերաբար, եւ մասնաւորաբար Վաղարշապատի մօտը:

Արդարեւ, հին Հայաստանի մէջ, դեռ եւս քրիստոնէութեան իբրեւ պետական կրօն հաստատուելէն առաջ, ամէն տարի բերքահաւաքի առթիւ, Վաղարշապատ հանդիսութիւններ կը կատարուէին սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստուածուհիին՝ Աստղիկի նուիրուած:

Աւելի ուշ, քրիստոնէութեան հաստատումէն ետքը, իր ազդեցութիւնը վարա-

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

«Մենք չենք պատկանում գոյութիւն ունեցող գրական – գեղարուեստական հոսանքներից եւ ոչ մէկին»,— յայտարարում ենք սկզբից, ապա գալիս է եղած թերթերի քննադատութիւնը, որոնց մի մասը անուանում ենք «վերնեպրեսային», իսկ միւսը՝ «պրոլետնէպնիմիստական»: Մեզ հարկաւոր էր ամբողջովին գրականութեանը եւ արուեստին նուիրուած մի պարբերական, որ տանէր այդ ասպարէզում դասակարգային – գաղափարական անշեղ գիծ եւ գրաւուէր այդ գաղափարին համապատասխան կացապարի մշակումով թէ՛ իր տեսականում եւ թէ գործնականում:

«Ստանդարտը» դէմ է ամէն տեսակ հոգեբանական վէպերի, արաքաղաքական կենցաղագրութեան, ձախ՝ ճապէս ոչ անիշխանական – ապագայապաշտութեան, պրոլետնէպնիմիստների, մաքուր ձեւապաշտների:

Սա գրականութեան ծրագիրն էր:

Նկարչութեան մէջ ընդունելի էինք համարում քաղաքական ծաղրանկարը, արտատպութիւնը, ազդը, ամբոխի ցոյցերի ու հանդէսների ձեւաւորումը, այսինքն՝ այն տեսակէտները, որոնք գործօն են իրենց ազդեցութեամբ ու կազմակերպում են բազմութիւնների կամքը, այսինքն՝ արուեստի ամբոխին տեսակէտները:

Հիմնականում դէմ էինք ստանկովիզմին, թանգարանային կրաւորական նկարչութեան: Մեր խորին համոզմունքն էր, որ պէտք է ոչ թէ նկարագրել կեանքը, այլ վերափոխել այն եւ այս գործում մեծ դեր է վերապահուած ճարտարապետութեանը:

Ահա մօտաւորապէս այն գաղափարները, որ արծարծւում էին «Ստանդարտի» առաջին համարի էջերում: Երկրորդ համարը նուիրուած էր լինելու բացառապէս մեր գործնականին:

Սակայն պատահեց անսպասելին:

Չարենցը «Ստանդարտի» մի օրինակը տուել էր Ալեքսանդր Միասնիկեանին, որ այդ օրերին գտնւում էր Մոսկւայում, Միասնիկեանը կարդացել էր ու մի լաւ քննադատել մեր թերթը՝ իր անընդունելի գաղափարների համար եւ խորհուրդ էր տուել ոչնչացնել բոլոր օրինակները:

Չարենցը տխուր վերադարձաւ ու յայտնեց մեր անելիքների մասին: Հէնց նոյն երեկոյեան, Յուլիսի մէկին, վառեցինք մեր հանրակացարանի խոհանոցի մեծ վառարանը ու կրակին տուինք այնքան սիրով գլուխ բերած մեր «Ստանդարտը»:

Մէկական օրինակ պահեցինք մեզ մօտ յիշատակի համար:

1924 թուին, ամրան ամիսներին, ես ու Կարօ Հալաբեանը եկել էինք Երեւան արտադրական փորձառական՝ շինարարութեան վրայ: Օգոստոսին լրանալու էր առաջին համաշխարհային պատերազմի տասնամեակը: Չարենցին էր յանձնարարուած գլխաւորելու այդ օրուայ արարողութեան գեղարուեստական ձեւաւորումը: Նախատեսուած էր հրատարակել ազդեր, գրքոյկներ, թերթ, ինչպէս եւ ձեւաւորել փողոցներն ու կեդրոնական հրապարակը համապատասխան բովանդակութեամբ:

Լաւ առիթ էր ցուցաբերելու յեղափոխական արուեստի մեր ըմբռնումները:

Չարենցը ամենայն պատասխանատուութեամբ ձեռնամուխ եղաւ այդ գործին: Այդ ամիսներին նա ցոյց տուեց իր կազմակերպչական խոշոր ընդունակութիւնները: Նա ղեկավարում էր գրողներին եւ նկարիչներին, քննում ու հաստատում էր ուրուագիծերը, վազում էր տպարան, վիմագրութիւն, առանձին արուեստագէտների մօտ: Համակ շարժում եւ եռանդ էր նա:

Արդէն տպուած էին իմ եւ Կարոյի պատրաստած ազդերը, որոնք պատկերում էին պատերազմի արհաւիրքները, ծաղրի էին ենթարկում նրանց հրահրիչներին: Նախապատրաստւում էին Աբովեան փողոցի վրայ կախուելիք խորտուբորտները համապատասխան բնագիրներով, որ գրել էր Չարենցը: Դրանցից մէկը, որ փակցուած էր Կու – Կլուքս Կլանի խորտուբորտին, մնացել է յիշողութեանս մէջ:

Կու Կլուքս Կլանն եմ,
Ես բանւորներ կը կլանեմ:

Ընկած այս բոլորի յետեւից՝ Չարենցը չէր հասցրել գրելու իր ազդ – քերթուածը, որ ծրագրել էր: Յիշում եմ մեր ժամադրավայրը՝ ներկայիս Շահումեանի պողոտայի վրայ գտնուող սրճարանը, որտեղ հաւաքւում էինք քննարկելու ուրուագիծերն ու նկարները: Չարենցը յուզուած էր, որ չէր հասցրել եւ, որ գլխաւորն է, դեռ չգիտէ ինչի մասին պէտք է գրի: Հանեց տետրն ու ասաց.

— Ասէք, ի՞նչ կարելի է վերցնել՝ պատկերելու համար պատերազմը, միայն ասէք, թէ ինչ գրեմ, մնացածը ես կը սարքեմ: Գլուխս ոչինչ չի գալիս, յոգնել եմ:

Հաւաքական ջանքերով գծագրուեց — Երիտասարդ գիւղացուն քշում են պատերազմ, որտեղ նա ճաշակում է կռուի դառնութիւնները, վիրաւորւում է, ընկնում է հիւանդանոց, յեղափոխութիւն, դուրս է գալիս, լսում է Լենինին, վերափոխւում է, վերադառնում է գիւղ եւ աշխատում որպէս գիւղսովետի նախագահ:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(5 Շար.)

…ցնելու եւ ժողովրդականութիւն ապահովելու նպատակով, Հայոց եկեղեցիին հայրը, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Վարդանանք, հեթանոսական տօնը վերածեց քրիստոնէական տօնի, ապահովաբար առանց կարենալ ջնջելու զբօսախաղերը, որոնք կը կատարուէին այդ առթիւ։

Ինչպէս կը տեսնուի, կափամարտը աւանդական մարզախաղ է Հայաստանի մէջ, ինչպէս հեթանոսական, նոյնպէս քրիստոնէական շրջաններուն, իբրեւ հայ ժողովուրդին սիրելի մարզանքի ազգային ձեւ։

Անցան դարեր։

Հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր պետական կեանքը։ Ինկաւ օտար լուծի տակ, ժամանակաւորապէս կորսնցնելով նաեւ մարզախաղերով զբաղելու կարելիութիւնը եւ …ութիւնը։

Մեր օրերուն, հայ ժողովուրդը վերագտաւ իր սիրած մարզախաղերը։ 1920-21 թուականներուն, Երեւանի մէջ բացուած ակումբէ կազմակերպութիւններ, …ուր կափամարտի մարզանքները։ …ին Անդրկովկասեան երկրորդ մարզահանդէսին՝ Հայաստանէն կը մասնակցէին …րեք կափամարտիկներ, Արարատեան, Նաւասարդեան, Էյզալով, աւելի ետքը՝ Ենգիբարեան, Խուդավերդեան, Գալստեան եւ ուրիշներ։

Կափամարտը նոր թափ առաւ, երբ Երեւանի մէջ 1937ին կազմակերպուեցան կափամարտի խմբակային, իսկ 1947ին ամենամիութենական ախոյենութեան մրցումներ։ Այսպէս կափամարտը ժողովրդականութիւն առաւ։ Ա. Գալեան Խորհրդ. Միութեան ախոյեան հռչակուեցաւ, միւս կողմէ համբաւի հասան Հ. Իսրայէլեան, Գ. Գասպարեան, Ա. Բուլիչով եւ ուրիշներ՝ իբրեւ Հայաստանի լաւագոյն կրափամարտիկները եւ մարզիչներ։

Ետպատերազմեան շրջանին, կափամարտի զարգացման նպաստեց մարզիչ Ա. Կոստինով։ Հրապարակ հանելով խումբ մը կափամարտիկներ, Մ. Ախումեան, Հ. Սարգսեան։ 1945 թուականէն ետք ասպարէզ իջան նորեր, Հ. Գասպարեան, Կ. Թումասեան, Վ. Գայֆաճեան, Կ. Զանելեան, ու վերջապէս Վ. Ենգիբարեան։

Հայ կափամարտիկները մեծ յաջողութիւններ շահեցան ոչ միայն Խորհրդ. Միութեան, այլ եւ Եւրոպայի ռինկերուն վրայ։

Իբրեւ վերջաբան, կ՚ուզենք յիշեցնել թէ

385 թուականին՝ Հայոց թագաւորը, Վարազդատ, համաշխարհային 291րդ ողիմպիականին մէջ կը հռչակուի կափամարտի ախոյեան։

1572 տարի ետքը, 1956 թուականին, հայ մարզիկ մը, Վ. Ենգիբարեան համաշխարհային 16րդ ողիմպիականին մէջ կը հռչակուի կափամարտի ախոյեան։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՒԻՇ (1)
(PELUCHE ROUGE)

Սկովտացի մը եւս կուգայ փայլուն գիրք մը դրուել անգլիական գրականութեան մէջ։ Կ. Մաք Քռոն մէկ օրէն միւսը համբաւի տիրացաւ Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ բազմաթիւ երկիրներու մէջ «Կարմիր Թաւիշ» երկարաշունչ վէպով։ Ան Մարսէլի կողմէ Ֆրանսերէնի թարգմանուած այս վէպը ապահովաբար պիտի սիրուի Ֆրանսացիներէն ալ, սա պարզ պատճառով որ արդի վէպի մը բացառուած գլխաւոր յատկանիշներով չի ներկայանար։

Զարմանալի է վիպական մարդը։ Ամբողջ շրջանի մը ընթացքին, գրեթէ բոլոր երկիրներու վիպասանները նոյն նիւթերը նոյն ձեւով մշակելով ընդհանուր չհասկցուածութեան կ՚արժանանան եւ ընթերցողը կը փորձուի հաստատել թէ վէպը այլեւս մտած է որոշ ուղիի մը մէջ։ Յանկարծ սակայն անծանօթին մէկը բոլորովին տարբեր նիւթ մը տարբեր թեքնիքով մը կը պատմէ ու կը դառնայ օրուան մարդը։ Ընթերցողը չի հարցներ թէ ուր մնաց «որոշ ուղին», ինչ եղան հաստատուած չափանիշերը։ Ան կը կարդայ հաճոյքով ինչ որ արուեստի գոհացում կը բերէ իրեն, իսկ աւելի հետաքրքիրները անգամ մըն ալ կը հաստատեն թէ նիւթը երկրորդական է արուեստի գործին արժէքին մէջ, կարեւորը ճշմարիտ արուեստով մը գրելն է պարզապէս։

Այսպէս, ուրեմն, մինչ արդի վէպին մէջ առաւելապէս կը ներկայացուին անձկալից հոգեվիճակներ, շփոթած եւ ուղեկորոյս երիտասարդներ, ախտագին կամ զարտուղի կիրքեր, բիրտ իրականութիւն, ֆրոյտական complexներ, մոլուցք ագտեղութիւն եւ հրէշային երազներ, պէտք չէ հետեւցնել թէ սովորական քաղքենիներու «բնականոն» կեանքը նիւթ չի կրնար դառնալ լաւ վէպի մը։

«Կարմիր Թաւիշ»ին յաջողութիւնը ոչ առաջինն է եւ ոչ ալ վերջինը, փաստելու համար թէ պարզ ու բնականոն կեանքն ալ կարելի է վէպի վերածել, երբ հեղինակը արուեստին տիրացած է։

Նախորդ դարու վերջերը Կլազկոյի մէջ ապրած պարզ քաղքենիներու կեանքն առնուած է «Կարմիր Թաւիշ»ի նիւթը։ «Այսօր ալ կարելի է ապրիլ այն հանդարտ երջանկութեամբ, որով կ՚ապրէին նախորդ սերունդները», շեշտել կ՚ուզէ հեղինակը։ Իր ամէնէն աչքառու առաւելութիւնն է ընթերցողին տալ այն համոզումը թէ իսկապէս կ՚ապրի դեռ նոր ճարտարարուեստի կեդրոն դարձած Կլազկոյի մէջ, Մուրհաուզ գերդաստանի անդամներուն միջեւ, բաժնելով անոնց հոգերն ու հաճոյքները, մասնակցելով անոնց խօսակցութեան եւ հետեւելով Ցէպէ անուն աղջնակի մը կեանքին, որ լեցուն է սիրուն եւ յուզիչ դրուագներով։

Անկեղծութեան սրտալքեալ շեշտը, զոր հեղինակը բնազդաբար եւ առանց ճիգի կը գործածէ, հաճելի կը դարձնէ գործին ընթերցումը։

Մեծ ու խորաթափանց արուեստը չէ այս։ Անկարելի է գրական գոհար նկատել «Կարմիր Թաւիշ»ը, բայց գերարտադրութեան սա շրջանին՝ երբ վիճելի արժէքով բազմաթիւ գործեր համբաւի կ՚արժանանան, Կ. Մաք Քռոնի վէպը կ՚ունենայ մարդկային արժէք մը։ Փոթորկայոյզ դէպքերուն մէջ խաղաղ, մաքուր անկիւն մըն է, ուր պահ մը ընթերցողը կ՚անդրադառնայ իր կեանքին, ընտանիքի գաղափարին վրայ հաստատուած մարդկային ընկերութեան եւ իբրեւ ընկերային անհատ իր սնուցած երազներուն։

ՍԵՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ (2)
(METAPHYSIQUE DE LA SEXUALITÉ)

Պեռլինի Աստուածաբանական Ֆաքիւլթէի դասախօսներէն Էրվին Ռայզնըր այս գիրքը գրելով կը փափաքի փիլիսոփայութեան պատմութեան մէջ թողուած պարապ մը լեցնել։ Գրքին ներածութեան մէջ նախ ցոյց կու տայ այդ պարապը, ըսելով թէ բացի Պղատոնի, Շոփէնհաուըրի ու Ֆրանց Ֆոն Պաատրի հայեցակ վերլուծումներէն, փիլիսոփաները ստահաբար անտեսած են սէրն ու սեռականութիւնը, մինչդեռ ատոնցմէ աւելի կարեւոր ոչինչ կայ ստեղծագործութեան մէջ։

Այս նախաբանը ընթերցողին յոյս կը ներշնչէ թէ հեղինակը բնազանցական ընդհանուր վերլուծում մը պիտի ներկայացնէ։ Իրականին մէջ Աստուածաշունչի Ծննդոց Գրքին պատմութեամբ միայն կը ջանայ բացատրել սիրոյ բնազանցական կողմը։ Թէ «մարդը» առնական եւ կնոջական երկուութիւն մըն է, նախ ստեղծուած անսեռ եւ ապա բաժնուած երկու տարբեր սեռերով անհատներու, թէ «Եւան» կ՚ամբողջանայ «Ադամով» եւ թէ՝ սէրը չէ այն զօր կը ճանչնանք ու կ՚իրագործենք, այլ սկզբունք մը ամենազօր, որուն բացատրութիւնը պէտք է փնտռել մարդուն ու կնոջ ստեղծագործութեան պատմութեան մէջ։ (Աստուածաշունչի պատմութիւնը, բացատրուած՝ քրիստոնէական լոյսով)։

Այս գիրքը անշուշտ մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի այն քրիստոնեայ խորհողներուն կողմէ, որոնք ամէն հարց աւետարանով ու խաչով լուծելու գաղտնիքին տիրացած են երջանիկօրէն։ Աւելի անկաշկանդ կամ նիւթապաշտ խորհողներն ու փիլիսոփայութեան ուսանողները զարմանքով պիտի հաստատեն որ Էրվին Ռայզնըր սեռականութեան հարցին իբրեւ լուծում կամ բացատրութիւն հրատարակուած բոլոր տեսութիւններն ալ մեծ ձեռնհասութեամբ կրնայ քննադատել, իյնալով տարբեր ծայրայեղութեան մը մէջ, Աստուածաշունչը ընդունելով իբրեւ անսխալական ու անվերադարձելի պատգամ փիլիսոփայական ճշմարտութեանց։

Զափազանց շահեկան է գրքին այն մասը, որ մարդկային կաթնուն կրկնակ (արու եւ էգ) հանգամանքէն մեկնելով՝ կը հասնի Երոսի (սէր) գերակայութեան, ոչ միայն ամբողջ աշխարհի, այլ եւ ստեղծագործութեան լոգոսին (բան) վրայ։

Թէ ինչու հեղինակը չէ մօտեցած իսկ էրոթիզմի հարցին, անբացատրելի կը մնայ։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Guy Mc Crone, Libr. Plon, Paris 1960.
2) Erwin Reisner, Libr. Plon, Paris 1960.

ՋԱՆԱԶԱՆ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Ամերիկայի մէջ, եկեղեցին կ՚արդիականանայ շարունակ։ Հաւատացեալները իրեն մօտեցնելու եւ անոնց Աստուծոյ խօսքը լսել տալու համար, կ՚օգտագործէ ժամանակակից ծանուցումներու բոլոր միջոցները։ Իբրեւ փաստ կարելի է յիշել Քալիֆորնիոյ հովիւ պատուելի Էրնէսթ Ալիլըրի պարագան։ Ան, պատերուն վրայ փակցնել տուած է իր մէկ նկարը, ուր կ՚երեւի ժպիտը դէմքին եւ որուն տակ գրուած է. «Խաղաղականի ափունքի լաւագոյն հովիւը»։

Ապա կ՚ըսուի, թէ պատուելին հովիւն է Քրիստոսի Եկեղեցիին, որ օժտուած է «էրքոնտիշընինկ»ով, եւ իր շուրջ ունի պարտէզ մը, ուր աղօթքէն ետք, հաւատացեալները կրնան նստիլ եւ զրուցել մշակութային եւ կրօնական հարցերու շուրջ։

ՎԱՐՁՈՒ ԿՂԶԻ

Խաղաղականի մէջ գտնուող եւ Աւստրալիոյ պատկանող Նաուրու կղզիի բնակիչներուն ներկայացուցիչները ՄԱԿի դիմելով խնդրած են, որ բնակելու համար իրենց ուրիշ կղզի մը տրամադրուի, որովհետեւ իրենց կղզիի լուսածնային աղերու հանքերը, որոնց շնորհիւ կ՚ապահովէին իրենց ապրուստը, սպառելու վրայ են։ Դիմումնագրին մէջ աւելցուցած են նաեւ, թէ պատրաստ են կղզին վարձու տալու անոր, որ կոկիկ գումար մը պիտի կրնայ յատկացնել։

ԱՐՏԱՌՈՑ ԶՈՅԳԸ

Գերմանացի զոյգ մը, կարելի եղածին չափ հանգստաւէտ ձեռնլակառք մը պատրաստած եւ մէջը մտնելով ուղղուած է Իտալիա, արձակուրդի օրերը հոն անցընելու համար։ Անոնք մասնակցած են Գոլոնիոյ մէջ կազմակերպուած բանակումի մը, որուն միւս անդամները, տեսնելով ձեռնլակառքը շուտով խոյս տուած են բանակավայրէն։ Բանակումի պատասխանատուն, ներկայանալով գերմանացի զոյգին, քաղաքավարօրէն խնդրած է, որ հեռանան բանակումի վայրէն, որպէսզի մնացեալ քանի մը անդամներն ալ չփախին, որովհետեւ իրենց նորաձեւութիւնը հաճոյք չէ պատճառած անոնց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Նրան հետեւեցին երկու որդիները եւ տասներկու թիկնապահները՝ նժոյգներ հեծած, երկարաբուն նիզակները ձեռքներին, աղեղները ուսերը գցած։ Թւում էր՝ գնում են արշաւանքի եւ ոչ թէ քաղաքավարի այցելութեան։

Ամրոցի բնակիչները, դրանց հետ եւ Կամսարականի սգաւոր քոյրը, նրանց բարի երթ մաղթելով, մտածում էին, թէ կը յաջողի՞ արդեօք իշխանն իր առաքելութեան մէջ կամ ճանապարհին չի՞ պատահի մի նոր դժբախտութիւն…

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մինչեւ իշխան Կամսարականը կը հասնի Գառնի, պատմենք, թէ ինչեր էին անցել – դարձել Հայոց Աշխարհում եւ ինչ գործեր էր կատարել Արշակ թագաւորը, որ Կամսարականն ու նրա բարեկամ նախարարները յուզուած էին այդպէս՝ սաստկապէս։

Օ, գործեր շատ էին կատարուել, շատ… Հէնց միայն այն, ինչ յիշեցին նախարարներն իրենց մեծաժողովում — Արշակաւան քաղաքը, որ կառուցում էր թագաւորը… Քաղաք, որը կարծես ամէնից շատ էր վրդովում նրանց, բայց բարկութեան յուզմունքով ասացին նաեւ, թէ Արշակը թունաւորել է իր թագուհուն, սպանել է եղբօրորդուն եւ տիրականել նրա գեղանի կնոջը՝ Փառանձեմին… Ասացին եւ շատ ուրիշ բաներ…

Եւ այս ամէնը պարզելու համար ահա պէտք է ետ դառնանք մի տաս – տասնուհինգ տարով, որպէսզի հասու լինենք կատարուածին այնպէս, ինչպէս տեղի է ունեցել ճշմարտապէս։

Ուստի սկսենք, որտեղից արժանի է սկսել։

Այսպէս. իր թագաւորութեան երկրորդ թէ երրորդ տարում Արշակը հիմք դրեց մի քաղաքի, որ տասնուհինգ տարի կառուցւում էր ահա Կողովիտ գաւառում, այն իսկ ճանապարհի վրայ, որտեղից շարունակ ուղտերի բեռնաբարձ կարաւաններ էին գալիս – գնում Բիւզանդիա, իսկ Բիւզանդիայից՝ Պարսից, Հնդկաց եւ Չինաց աշխարհները եւ որտեղից Պարսիկները յաճախ ներխուժում էին Հայոց աշխարհ։ Թէ ինչու էր թագաւորն ընտրել այդ ոչ այնքան ապահով վայրը իր քաղաքի համար՝ շատերը մեկնել չէին կարողանում, իսկ Արշակն ինքը լռում էր, երբ խօսք էր լինում այդ առթիւ. նա չէր բացատրում ոչինչ եւ տարակոյսները մնում էին չպարզուած։ Անգամ պալատականների հարցումներին պատասխանում էր, թէ «կարի անհրաժեշտ է», որ աւանը լինի այդտեղ… Միւս կողմից՝ ոչ ոք չէր զգում դրա անհրաժեշտութիւնը, քանի որ Հայոց Աշխարհն ունէր կարեւոր քաղաքներ, ուստի եւ Արշակի այդ նախաձեռնութիւնը համարում էին «արքայի քմահաճոյք»… Քաղաքի կառուցմանը դէմ էր նաեւ Արշակի յոյն կինը՝ Օլիմպիա թագուհին. «Կարի՞ք կա՞յ, Բազիլեւս, ընկնել հոգսերի մէջ», ասում էր նա յունարէն։ Իսկ Արշակը պատասխանում էր. «Յոյժ կարեւոր է, Բազիլեւս…» Թագուհին կրկնում էր, որ դա հոգս է աւելորդ։ Արշակը ոչ բացատրում էր դրա կարեւորութիւնը եւ ոչ տարակուսում… Նա յարգում էր Բիւզանդացի կնոջը եւ չէր կամենում որեւէ բանով վշտացնել նրան։

Պէտք է ասել եւ այս, որ քաղաքավայրի ընտրութիւնը չէր եղել պատահաբար կամ յանկարծակի։ Բոլորովին։ Մի անգամ, իր շրջագայութեան միջոցին, Արշակ նկատեց, որ Կողովիտի այդ տարածքի ճանապարհի վրայ չկայ մի փոքրիշատէ խոշոր բնակավայր, եւ մտածեց այդ ամայի վայրը վերածել մի աւանով… ու նախքան հիմնադրելը, մէկ երկու անգամ գնաց Կողովիտ եւ դիտեց – զննեց, թէ արդեօք չի՞ սխալւում այդտեղ աւան հիմնելով, արդեօք մօտակայքում կա՞յ այն ամէնը, ինչ անհրաժեշտ է մի աւան կամ մի քաղաք կառուցելու համար — քար, փայտ եւ այլ նիւթեր շինութեան։ Եւ նա չգոհացաւ միայն հարցումներով. անձամբ, շքախմբի անդամների հետ (որոնց մէջ էին առաջին հերթին հազարապետ Դաւիթ Գնունին, Բագրատունի Սմբատ ասպետը եւ Մամիկոնէից Վարդ իշխանը) գնաց քարհանքները, դիտեց եւ այդ վայրից ոչ հեռու գտնուող լճակները, որոնք առատ ջրից ու ձկներից բացի, ունէին նաեւ մեծ տարածութիւններ բռնող եղեգնուտներ, որոնք ամառը լցւում էին որսի անհամար թռչուններով, իսկ ձմեռը՝ սարերից իջնող որսի կենդանիներով։ Որսից զատ այդ մեծատարած եղեգնուտները բնակիչներին կարող էին տալ եւ այլ օգուտներ, նրանց եղէգնը, որ մարդու հասակից բարձր էր, ծառայում էր որպէս ծածք ու վառելիք, եթէ կողովիտցիները հնար չէին ունենում գնալ հեռու, այսինքն՝ Բասենի անտառներից շինափայտ եւ վառելիք բերելու։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ընկերուհի Էլլէն Բիւզանդի մեկնումին առթիւ, հրաժեշտի երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Լիւթէսիայի սրահը:

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գուրգէն Տապալեանի մահուան առթիւ (Տէսին), Սերճանեան – Արապեան ընտանիքները քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան: (Ստանալ Յառաջէն):

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Գ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քատէ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 12, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի, 28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք:

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ:

×

Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Նոյեմբեր 19ին, Վալանսի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.): Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ): Արգանդ լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ): Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ): Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ): Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ): Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ): Արդի բժշկութիւնը քաղցկեղին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ): Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ): Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ): Պտուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ): Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ): Պահպանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ): Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ): Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ): Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ): Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱՉՈՒՀԻ):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.— Տարեկան 15 նոր Ֆրանք (1500 Ֆրանք): Արտասահման 20 նոր Ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37,5 նոր Ֆրանք (3750 Ֆր.):

Անտարիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Ծանթ, Թորգոմ պատրիարք, Բաբգէն Կաթողիկոս, Աւ. Իսահակեան, Հրանդ Ասատուր: Լուսանկարները կը վերադարձուին ելիշէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՅՐԱՀԻՆ

Յակոբ Թորոսեան քսան Ն. Ֆ.: Հրանտ Սամուէլեան յիսուն, Վահան Խրլոբեան տասը, Իթալիի Կ. Խաչի մասնաճիւղ 20, Տէր եւ Տիկին Գ. Չպուքճեան քսան, Տէր եւ Տիկին Ս. Զթճեան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Գ. Աղօղլանեան տասը, Ալֆորվիլի խումբ մը Խաչուհիներ 53, Տիկին Ծերիկեանց 15, Արմենակ Փափազեան յիսուն, Յովհաննէս Թորոսեան յիսուն, Ապրիլեան սերուն (Զօմ) քսան, Շաքէլ Կիյօն մէջ հանգանակուած գումար 215 Ն. Ֆ., Աստուր Բէօսէեանէ Մարսէյլ 20, Տրտիկեան հաստատութենէ 400 Ն. Ֆ., Մ. Մուրատեանէ (Վիէն) իր զաւակին զինուորութենէ վերադարձին առթիւ 50, Լաֆրէյի Նոր Սերունդի բանակումի ընթացքին հանգանակուած 1·195 Ն. Ֆ., Մերիկեան մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Յովսէփ Օհանեան 30, Տիրան Ներսէսեան, Մըրկեր Սուքիասեան, Յովհաննէս Կուտուզեան, Մանաս Թիւթէլեան, Սարգիս Թիւթէլեան տասնական Ն. Ֆ., Անուանիլ չէ կոնէսի Նոր Սերունդի կողմէ հարիւր Ն. Ֆ.:

Նախկին գումար 10·822.20 Ն. Ֆ.:
Ընդհ. գումար 13·247.20 Ն. Ֆ.:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

10 Նոյեմբեր Հինգշաբթի իրիկուն, Սալ Շոփէն Սարգիս Գօզոսեանի վեցերորդ պատոյտը հայ գրականութեան պարտէզին մէջ. «Յովհաննէս Երզնկացիէն Յովհաննէս Շիրազ»:

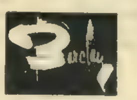

ԶԱ ՄԱՆ ԱՐԱ ● HA MAN ARA

par

LES BARCLAY

super 70.335 — 45 T. — simple 60.212

Discophiles Arméniens!

C'est une danse de chez vous à la mode de chez nous.

EN VENTE PARTOUT

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլէն ուղղակի Օտեսա, կամ աշխարհի որեւէ կողմէ նաւով, օդանաւով, երկաթուղիով, որեւէ ընկերութեամբ եւ նոյն գիներով:

Վճարումը՝ հոս կամ արտասահման: Կ'ապահովենք վիզայի գործողութիւնները ձրի, կ'ապահովենք նաեւ տեղերը ձրի:

Դիմել՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
որ 35 տարուան փորձառութիւն ունի:

AMERICAN LLOYD
48, RUE DE LA REPUBLIQUE
MARSEILLE
Tél.: 20-47-22

Ամէն դիւրութեան համար, ամէն տեղէ դիմել Մարսէյլի հասցէին:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով:

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մեթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ վայելչի դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով:

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գործունէութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ:

Ցարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ գերծ պահելու համար:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի թէյասեղանով մը, այս Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը (Մէթրօ Քատէ):

Պիտի նախագահէ Գ. Յովհան Կարապետեան: Կը մասնակցին Լսարանի բարեկամ արուեստագէտներ:

Ուշադրութիւն նոր հասցէին:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ հանգուցեալ Աստուր Սարգիսեանի միակ ժառանգորդուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղլան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը համար: Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրենակիցներէն անդեաց պահել դիւանատունը:

ԱՂՔԱՏԱՒՈՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16էՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եզակի առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77–73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մանրամասն պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

Ազան Արագ
եւ
ՆՈՒՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԷ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ "ՅԱՌԱՋ"

Ամուսնական հրաւիրատոմս
Առեւտրական նամակի եւ այլ թուղթեր
Ամէն գոյնով եւ չափով ազդ
Հանդէսի տոմսակ եւ թուցիկ

ՏՊԱՐԱՆ
HARATCH
32, RUE DE TREVISE, 32
TÉL.: PRO. 86-60 PARIS, 9e MÉTRO: CADET

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 19 OCTOBRE 1960

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8929 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4730

ՄԻՒՍ ՆԻՒ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

...ՄԸՐՇՈԼՏ ԿԸ ԽՕՍԻ ՔՈՆԿՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԱԿը կը շարունակէ իր աշխատանք–... Այսօր օրուան ընդհանուր ժողովին ...թեան առնուած է Քոնկոյի հարցը, ... խնդրին շուրջ արտայայտուած են ...մըրշոլտ եւ Հնդկաստանի պաշտպա–...թեան նախարարը՝ Մենոն։

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը քառա...երկեան տեւող ճառով մը պաշտպանած ՄԱԿի քաղաքականութիւնը եւ Ջատա–...ւած Քոնկոյի մէջ տարուած աշխա–...ները։ ՄԱԿի քաղաքականութիւնը ... է յայտարարած Համըրշոլտ, ապա–...թեան եւ ապահովութեան մէջ՝ ապա–...ել անհատի բարօրութիւնը։ Քոնկոյի ...ային անհրաժեշտ է որ պահպան–... երկրին անկախութիւնը, միասնակա–...թիւնը եւ խաղաղութիւնը։ Ասոր հա–...ր ընականն պէտք է ընթանան անտե–..., օրէնսդրական եւ վարչական ...նները օրինաւոր կառավարութեան ...մանով որ իր կարգին պէտք է մա–... ժողովուրդին համակրութիւնը եւ ... ժողովրդավար։ Ճառին ընթացքին ...ած է ՄԱԿի «անանուն պաշտօ–...ները», որոնք, թէեւ, ոմանց կող–... պայթատրութեան ծառաներ կոչ–...ցան, եւ սակայն իրականութեան մէջ ... եւ նշանակալից գործեր կատարեցին։ ...ասխանած է նաեւ Խրուշչեւի անբաս–...ութիւններուն յայտարարելով. — ...նչու համար Քոնկօ կը դառնուին Աֆ–...եան, Ասիական, Եւրոպական եւ ուրիշ ...իրներէ ՄԱԿի մէջ ծառայելու եկած ...մարդիկը։ Զգած են իրենց ընտանիք–... Ոչ բարձր աստիճաններու եւ ոչ ալ ... պաշտօններու յետամուտ են։ Ա–...նք առժանելի եւ ջղայրգիտ պայման–... տակ կ'աշխատին. իրենց գործը ...ման է. վստահ անդամ չեն որ օր ... պիտի չվերջան քաղաքական մե–...մտումներու։ Եւ սակայն իրենց կա–... կ'ընեն։ Թող քննադատուին, բայց ... առարկայ չըլլան իրենց պարկեշ–...թիւնը եւ անկեղծութիւնը»։ Ճառը ...ջացուցած է յայտարարելով թէ՝ կը ...ծէն խնդրաման մը ազատել, ու այս ...ային մէջ ոչ խնդրամաղին կարծի–... պէտք է առնուի եւ ոչ ալ ազատեն–...ամանը։ «Մինչեւ իսկ եթէ ընդդիմաթայ փորձէ խեղդել զիս, նորէն պէտք չէ ...արել զինքը ազատել»։

Հնդկաստանի պաշտպանութեան նախա–...րը իր կարգին դիտել տուած է թէ՝ ...Կը Քոնկոյի մէջ պէտք չէ միջամտէ ... ներքին խնդիրներուն։ Արտայայ–...ուած է նաեւ Լաոսի մասին ու պահան–..., որ մեծ պետութիւններէն ոչ մէկը ...անուի, ներքին անցուդարձերուն։ ...ժամանակը եկած է որպէսզի ՄԱԿը վե–...ուի միջազգային համագործակցու–...ն մը, ուր իւրաքանչիւրը պիտի օ–...նդակէ իր կարողութեան սահմանին ... համաձայն»։ Առաջարկած է որ ...«...քերը» սահմանուին ճարտարարուես–...կանացած մեծ պետութիւններուն մէ–... «Գոյացած գումարով պէտք է օգ–... ...թերած երկիրներուն եւ լայն բանալ ...տեսութեան եւ ճարտարարուեստի ...զացումին անհրաժեշտ չափանները»։

...ինչ ՄԱԿի մէջ քննութեան կ'առնուի ...նկոյի հարցը, անդին Քոնկոյի մէջ յա–...րաբերական անդորրութիւն մը կը տիրէ։ ...ն օր անհշան միջադէպեր կը պատա–...ն։ Լէոփոլտվիլի մէջ ժամը 20էն 5.30 ...արգել յայտարարուած է։ Քաթան–...յի հիւսիսային շրջանին մէջ ՄԱԿի ու–...րը ղրկուած են զինաթափելու համար

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ընկեր Հրանտ–Սամուէլ որ երկու ամիս է Ամերիկա էր Փարիզ վերադարձաւ, Շաբաթ օր։ Մօտ օրէն կը վերսկսի իր ...արդըրականները։

ԿԻՒՐՍԷԼ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Հակառակ բոլոր յայտարարութիւններուն զորս ըրաւ Մայիս 27ի յեղափոխութեան վարորդային, Կիւրսէլ այսօր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ թեկնածու ներկայանալու Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահութեան, եթէ «այդպէս է ժողովուրդին փափաքը»։ Երկուշաբթի օր մամուլի իր առուլիսի ընթացքին ան–դրադարձաւ նաեւ Թուրք – խորհրդային յարաբերութեանց.— «Մեր յարաբերութիւնները Խորհրդ. Միութեան հետ լաւ ձամբու մէջ են. եւ այդ համապատասխան է մեր փափաքին։ Խորհրդ. դեսպանին այցելութիւնը ոչ մէկ նորութիւն բերաւ սակայն, այդ հարցին մասին։ Խորհրդային Ռուսաստանը անկեղծօրէն կը փափաքի տնտեսապէս օգնել Թուրքիոյ, բայց, ինչպէս բաժ, եւ այս կը վերաբերի մեզի եղած բոլոր միւս օժանդակութեանց, առաջարկները պէտք է կշռուին Թրքական շահերու համապատասխան, որովհետեւ ամէն փոխատուութիւն իրրեւ հետեւանք ունի երկրին պատիւը»։

Կիւրսէլ խօսած է նաեւ Ալժերիոյ մասին եւ յայտնած է թէ իր զգացումներն ու մաղթանքները ծանօթ են արդէն այդ ուղղութեամբ եւ աւելցուցած է.— «Առաջարկեցինք Թուրքիոյ միջամտութիւնը, բայց կը թուի թէ Ֆրանսան այդ հարցը զուտ ներքին կը նկատէ։ Մեր միջամտութիւնը արժէք կը ներկայացնէ միայն այն ատեն, երբ ընդունուի Ֆրանսայի կողմէ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆՕՆ 3030 բանուոր պաշտօնանկ ըրաւ հակառակ նախապէս եղած յայտարարութեանց որոնց համաձայն կանխահաս էր նման լուր մը։ Առնուազն 1930ը Բիյանքուրի, 700ը Ֆլէնի եւ 400ը Մանի գործարաններուն մէջ կ'աշխատէին։ Ըսինք թէ Ռընոյի մօտ կ'աշխատին 66.000 հոգի։ Այս կարգադրութեան դէմ բողոքած են ընկերակցութիւնները։ Նկատի առնելով որ Ռընօ ֆրանսական տնտեսական կացութեան անպաշտօն ջերմաչափը կը նկատուի, այս որոշումը լաւ արձագանգներու առիթ չի կրնար տալ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եկեղեցին իր բարձրագոյն ժողովը գումարեց վերջին երեք օրերուն։ Այդ ժողովին կը մասնակցէին երկրին կարդինալներն ու արքեպիսկոպոսները։ Առաջին անգամ ըլլալով բանաձեւ մը հրատարակուեցաւ նաեւ Ալժերիոյ մասին։ Այս յայտարարութեան ամէն մէկ տողը եւ բառը լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ եղած եւ կշռուած է։ Ֆրանսայի Եկեղեցին դէմ է դասալքութեան, բայց կը դատապարտէ նաեւ «անմարդկային արարքները» եւ կը յայտնէ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի նման արարքներու մեղսակից ըլլալու։ Մնացեալը անհատական խղճի հարց է։ Անդրադառնալով միջազգային կացութեան, գերագոյն ժողովը անհրաժեշտ կը դտնէ միջազգային կազմակերպութիւն մը։

ԹՈՒՆՈՒԶ կը հասնի Օտեսայէն ճամբայ ելած նաւ մը որուն «փոխադրանքը» պիտի յանձնուի «Ալժ. ժամանակաւոր կառավարութեան»։ Այս նաւը պատճառ դարձաւ, անշուշտ որ Ֆրանսան խիստ ազդարարութիւն մը ընէ (Խորհրդ. Միութեան եւ Չինաստանի։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԵԱՍԸ ԱՏԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դատաւորներու ամպհովին ճիշդ վրան զետեղուած է Աթաթիւրքի բարձրաքանդակ դիմանկարը որուն քով գրուած է. «Արդարութիւնը սեփականութեան հիմն է»: Այդ նախադասութեան մէջ կը ցոլանայ յեղաշրջութեան գաղափարականը։

Բոլոր լրագրողները կը գրաւեն իրենց յատկացուած տեղերը։ Ամբողջ դատավարութեան տեւողութեան անփոփոխելի պիտի մնան այդ դիրքերը։

Դատարանէն յետոյ, դարձեալ կը շարունակենք բարձրանալ աստիճանները, մինչեւ որ հասնինք այլ զետեղումներուն։ Այդ մասին մէջ կը գտնուին ճաշարանները, եւ զանազան մասերը որոնք իրրեւ արճարան պիտի գործածուին եւ անհրաժեշտ պարագային պիտի օգտագործուին իրրեւ ննջարան։

Այս զետեղումներէն հազիւ թէ հինգ մեթր անդին, փշաթելերով բաժնուած է կղզիին մնացեալ մասը։

Ազդարարուած է բոլորին։ Արգիլուած եւ մահուանդ վտանգաւոր է մօտենալ փշաթելերուն։ Ամէն կողմ զինեալ պահակներ։

Հեռուէն կը տեսնուի մի միայն խմբակ մը, երկու պահակներու հսկողութեան տակ մէկը կը յառաջանայ։ Մեւտենի Գերքն է, կ'ըսեն։ Կուգայ տեսնուելու իր փաստաբանին հետ։

Թէեւ արգիլուած էր, լուսանկարի գործիքներուն մուտքը կղզիէն ներս, բայց ազատ էր մատիտ եւ թուղթի գործածութիւնը։ Թերթերու գծագրիչները անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն լուսանկարիչներու պակասը լրացնելու համար եւ կը գծեն կղզին զանազան տեսարաններ։

Կ'իջնենք նոյն սանդուխներէն, կը մտնենք շոգենաւ։ Կը սպասենք փաստաբաններու ալ վերադարձին։

Ժամը 18ն է։ Շոգենաւը կը շարժի դէպի քաղաք։ Բոլորս գրաւած ենք մեր տեղերը։ Բացուած է նաւուն ձայնասփիւռ գործիքը, պաշտօնեան կը փնտռէ կայան մը, երաժշտութիւն մը հրամցնելու համար մեզի։

Ցանկարծ ականջիս կը հասնի հայերէն նախադասութիւն մը.

... Ընդհանուր ժողովում ունեցած նիստի ընթացքում ...

Ամերիկայի ձայնն է հաւանաբար, որ կը կատարէ հայերէն ձայնասփռումներ.

Կը դառնայ կոճակը, եւ կանգ կ'առնէ երաժշտութեան մը վրայ

Կը հասնինք Տոլմապահչէ։ Այս նոյն ճամբորդութիւնը ասկէ յետոյ պիտի կրկնենք գրեթէ ամէն օր։

« Մարմարա »

×

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ԴԷՄ

Ստորեւ կը ներկայացնենք այն յանցանքները որոնց համար կը դատուին նախկին գլխաւոր վարիչները եւ այն պատիժները որոնք պիտի պահանջուին իրենց դէմ՝ իւրաքանչիւր յանցանքի համար.

ՃԷԼԱԼ ՊԱՅԱՐ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), խւրացում (նուազագոյն 5 տարի բանտարկութիւն), Թոփքաբուի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտ), հայրենադաւութիւն (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտ), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), ժողովուրդին դինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտ) եւ վեց տարի աքսոր), 6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերը (1–3 տարի բանտ)։

ԱՏՆԱՆ ՄԵՆՏԵՐԷՍ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ոճիր իր ազօրինի զաւկին սպանութիւնը (5 – 10 տարի բանտարկութիւն), Թոփքաբուի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Սեպտեմբեր 6 – 7ի դէպքերը (1–3 տարի բանտարկութիւն), ժողովուրդին զինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), զաղանի յատկացումի ապօրինութիւն (5–10 տարի բանտարկութիւն), 1957ի ընտրական խարդախութիւնները (մահապատիժ), Հայրենիքի ճակատներու կազմութիւն, հայրենակիցներու պառակտումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն)։

ՄԵՏԵՆԻ ԳԵՐՔ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ)։

ԷԹՀԵՄ ՄԵՆՏԵՐԷՍ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ)։

Ֆ. Ռ. ԶՕՐԼՈՒ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերը (1–3 տարի բանտարկութիւն), դեղծում (նուազագոյն 5 տարի բանտարկութիւն)։

ՀԱՍԱՆ ՓՈԼԱԹՔԱՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), խւրացում (5–10 տարի բանտարկութիւն), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ).

ԼԻՒԹՖԻ ՔԻՐՏԱՐ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ)։

ՌԷՖԻՔ ՔՈՐԱԼԹԱՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր)։

ԹԷՒՖԻՔ ԻԼԵՐԻ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (քսան տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր)։

ՇԷՄԻՆ ԷՐԿԻՆ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), Անգարայի դէպքերը (նուազագոյն քսան տարի բանտարկութիւն), Պոլսոյ դէպքերը (մահապատիժ)։

Ի. ՔԻՐԱԶՕՂԼՈՒ

Սահմանադրութեան բռնաբարում (մահապատիժ), ժողովուրդին զինումը (20 տարի բանտարկութիւն եւ վեց տարի աքսոր)։

Մնացեալ նախարարներուն դէմ ալ, իրենց գործած յանցանքներուն համաձայն, նմանօրինակ պատիժներ կը պահանջուին։

Նախկին դահլիճին բոլոր անդամները կ'ամբաստանուին թէ բռնաբարած են Սահմանադրութիւնը որով բոլորին դէմ մահապատիժ կը պահանջուի։

39 հոգի են մահապատիժի պահանջքին ենթակայ ամբաստանեալները. Հանր. նախագահը, ժողովի նախագահը, վարչապետը, դահլիճի անդամները, քննիչ յանձնաժողովին 15 անդամները, 4 երեսփոխաններ որոնք առաջարկած էին այդ յանձնաժողովին կազմութիւնը, ինչպէս նաեւ Ի. Քիրազօղլու որ նախագահած էր Ազգ. Ժողովին այդ օրուան նիստին։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

Յառաջի մէջ տուած, մեր վերջին գըրութիւններով, փորձած էինք տալ պատկերներ, հայ կնոջ հանրային գործունէութեան կեանքէն, եւ ուզած էինք ցոյց տալ ոչ միայն հայ կնոջ ունեցած գործօն դերն ու բերած նպաստը՝ ազգային կամ հասարակական մեր ներկայ կեանքին մէջ, այլ նաեւ շեշտած էինք մեր ժողովուրդին ունեցած շինարար ու ձեռներէց ոգին:

Ահա եւ նոր պատկեր մը, որքան յուզիչ նոյնքան յուսադրիչ ու կազդուրիչ՝ երիտասարդութեան կեանքէն:

Շրջապատուած բնութեան գեղեցիկ տեսարաններով, Լաֆրէյի ծիծղուն լճին մօտերը, խաղաղաւէտ, կրակ ու բոց երկնող երիտասարդութիւն մը, այս ամառ, ամբողջ մէկ ամիս բանակումի էր եկած:

Մենք մօտէն հետեւած ենք բանակումի քայլերուն, սկսած Սէնթի դաշտին մէջ բարձրացած վրաններէն, ժառլի հրաձգարեան դղեակէն, երկու տարի Փաքարիւի սիրուն լճին եզերքը բարձրացող հսկայ շէնքէն, մինչեւ այս տարուան բանակումի համար յատուկ պայմաններ ներկայացնող հաստատուն ու խիտ ծառերու շուքին տակ ծուարած ընդարձակ պանդոկը, որու վրայ վեհօրէն կը ծածանէր մեր տարագիր եռագոյնը, եղբայրացած այս հիւրընկալ ու ազնիւ երկրի դրօշին հետ, իր ծալքերու ծփուն ալիքներով հովահարելով հեռաւոր հայրենիքի կարօտով ու սիրով տոչորուն մեր հոգիներն ու այս տարաշխարհիկ բոյսի պէս հասակ նետած սերունդը, անոր ներշնչելով ազատ ու սեփական հայրենիքի տենչալու վեհ գաղափարը:

Մեր ամէն մէկ հանդիպումն ու այցելութիւնը, այս կրակ ու բոց աղոց հետ, մեզի պարգեւած է հոգեկան ապրումի, յոյզերու քաղցր պահեր: Դեռ այդ քաղցր ապրումներու տպաւորութեան տակ, հաճոյքով է որ այսօր, կ'ուզենք անգամ մը եւս «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել խաղաղաւէտ այդ աղոց մէկ ամառուան հաւաքական կեանքին պատկերը: Ուշադիր ընթերցողը անոր մէջ պիտի գտնէ նաեւ հայ կնոջ եւ հայ մօր սիրոյ եւ գուրգուրանքի արտայայտութիւններուն հետ, մեր գնահատանքի, համակրանքի ջերմ զգացումները հանդէպ երիտասարդութեան մը, որ ճիգ կ'ընէ ազգային հոգերով, ազգային գիտակցութով ոչ միայն դաստիարակուիլ, այլ նաեւ դաստիարակել:

Դժուար. շատ դժուար գործ է ամէն տարի, նոր եւ յարմար միջավայրի մը մէջ կազմակերպել բանակումի նման ձեռնարկ մը, որ կարենայ գոհացում տալ 250էն աւելի երկսեռ երիտասարդութեան մը պահանջներուն: Եւ սակայն, պատիւ այս քաջ ու յանդուգն երիտասարդութեան, որ օժտուած ցեղին յատուկ ձեռներէց ոգիով, առանց արտաքին որեւէ օժանդակութեան, վստահելով միայն իրենց բարոյական ու ֆիզիքական ուժերուն, կը կազմակերպեն տարիներէ ի վեր ձեռնարկ մը, որուն պատասխանատուութիւնը ստանձնելէ պիտի խուսափէին անպայման տարեցները:

Կ'ուզե՞նք գիտնալ այս գեղեցիկ, ազգօգուտ ամէն տեսակէտով հայ երիտասարդութեան ընկերային վարքին պատուաբեր ձեռնարկին յաջողութեան գաղտնիքը: Ըսած ենք ուրիշ առիթով, ու դարձեալ կը շեշտենք այս տեղ թէ պէտք է փորձենք աւելի մօտէն ճանչնալ, բանակումը կազմակերպող երիտասարդ միութեան ղեկավար տարրը, համոզուելու համար թէ ինչպիսի գաղափարական ազնիւ զգացումներով տողորուն հոյլ մը կը կազմեն անոնք: Իրենց ցոյց տուած ձեռներէցութեան ոգիով, իրենց նիստ ու կացով, անձնուիրումի, զոհաբերութեան կենդանի օրինակով, անոնք յարգանք կը պարտադրեն զիրենք շրջապատող երիտասարդութեան, ներշնչելով անոնց՝ համերաշխութեան, կարգապահութեան եւ իրարու հետ եղբայրական վերաբերում ունենալու ազնիւ սկզբունքները: Ենթարկելով զիրենք հաւաքական կեանքի բարեբար ազդեցութեան, անոնք կը յաջողին բանակումին մէջ ստեղծել, կարգ ու կանոնի հաճելի խաղաղ մթնոլորտ մը՝ ամբողջ տարին աշխատող, յոգնող երիտասարդութեան համար: Եւ մենք համոզուած ենք, որ շատ մը ծնողքներու համար ուղղակի անհաւատալի եւ զարմանալի պիտի թուէր, երբ տեսնէին աքաղաղի պէս իրենց կատարը միշտ բարձր պահող, խօսք մտիկ ընել չգիտցող իրենց տղաքը, թէ ինչպէս ինքնակամ կ'ենթարկուին բանակումի ընդհանուր օրէնքներուն: Ահա թէ ինչ է, հաւաքական կեանքի բարեբար ազդեցութիւնը, որ դուրս բերելով այս տղաքը, իրենց ընտանեկան նեղ շրջանակէն, կը վարժեցնեն, գաղափարականօրէն կը պատրաստեն զիրենք՝ ընկերային հասարակական կեանքի:

Ինչ որ յուզիչ է եւ նաեւ կազդուրիչ մեզի համար, բանակումի միջավայրին մէջ, այս տղոց մօտ ազգային զգացումներու զարթնումի եւ կազմաւորման երեւոյթն է: Շատ ենք մեղադրած զիրենք, եւ անուանած պարահանդէսներու սիրահար, դիւրին հաճոյքներով ու չաչաչաներով իրենց ժամանակը վատնող սերունդ: Եւ սակայն, կայ իրականութիւն մը, ու մենք մեծ գոհունակութեամբ է որ կ'ուզենք այստեղ շեշտել զայն, եթէ ճիշդ է որ գաղթահայ երիտասարդութեան կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի դեռ խարխափումի, տատանումի անորոշ վիճակի մը մէջ: Կայ սակայն մաս մը, եւ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անոնք, որոնք գտած են արդէն իրենց ուղին, ունին տեսակէտ, կը գիտակցին իրենց երիտասարդական վառ տարիքի կարելիութիւններուն, եւ ճիգ ընելով կը ջանան հայ կեանքին մէջ գրաւել երիտասարդի արժանավայել իրենց տեղը, կ'ուզեն գործօն կերպով բաժնել գաղթահայ կեանքի մեր ունեցած մտահոգութիւնները:

Եւ ահա այս գաղափարականութեամբ տոգորուն, երիտասարդ տարրն է, որ ամէն տարի մեծ զոհողութիւններու, դժուարութիւններու գնով, կը կազմակերպէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումի տարեկան ձեռնարկը, հնարաւորութիւն տալու համար հայ երիտասարդութեան՝ ի մի գալու: Եւ հաճելին օգտակարին միացնելով, անոնք կը յաջողին ձեռնարկը դարձնել ազգապահպանման հնոց, այնտեղ տրուած շահեկան դասախօսութիւններով, գեղարուեստական երեկոյթներով, փառատօնով, եւ երիտասարդներու սրտերուն, հոգիներուն թափանցող, տպաւորող մեր ազգային, յեղափոխական, երգերու տարափ շունչով:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Երբ Տիկին Փիէռօն իր փանսիոնին դուռը բացաւ, լսած ըլլալով կարճ զարկը զանգակին, դիմացը գտաւ սքանչելի երիտասարդ աղջիկ մը, դեղին մազերը փոքր գլխարկէն դուրս ինկած ամէն կողմերէն, եւ ձեռքը բաց գոյնով պայուսակ մը բռնած: Սենեակ մը կ'ուզէր: Եւ անմիջապէս ըսաւ որ ուսանողուհի էր Փարիզի մէջ, եւ եկած էր հեռաւոր Շուէտէն:

Իռէնը, նոյն օրն իսկ, հաստատուեցաւ Տիկին Փիէռոյին փանսիոնին մէջ. Անմիջապէս տարածեց իրեղէնները չորս կողմը, եւ նոյն գիշերը իսկ, հագնելով իր պարահանդէսի շրջազգեստը, նետուեցաւ Փարիզի թոհուբոհին մէջ:

Յաջորդ օրերուն, բնաւ յայտնի չէր թէ օրուան որքա՞ն մասը ուսանողուհի էր Իռէն: Ամէն պարագայի, կէս օրուան ատենները, դուրս կը նետուէր սենեակէն, եւ իրիկուներ, հապճեպով կուգար հագնելու պարահանդէսի շրջազգեստը, դէմքը գոյներով ներկելու, անուշահոտութիւններով օծուելու, եւ կրկին կը փախչէր արդէն, փանսիոնին դուռնէն դուրս:

Տիկին Փիէռօն հազիւ ժամանակ ունէր, ակնարկ մը նետելու անոր ետեւէն, տեսնելու շրջազգեստին վերջին կապոյտ թեւածումը, եւ ընդնշմարելու աղջկան մազերուն անստգիւտ ոսկին:

Յաջորդ օրերը, երբ անոր մեկնելէն ետքը, Տիկին Փիէռօն, մեղանչանաց մը մտնելու խորին զգացումով, ոտք կը դնէր անոր սենեակը, յարդարելու համար, կը տեսնէր, որ պարահանդէսի կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը, յոգնած եւ ճմրթկած առջի գիշերուան փոթորիկներէն, կախուած կ'ըլլար պատէն ի վար:

Ամբողջ երիտասարդութիւն մըն էր, իրարու յաջորդող յաղթութիւններու ամբողջ կուտակում մըն էր, այս կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը:

Տիկին Փիէռօն կը զգար անոր շուրջը, կը շօշափէր ոսկրոտ մատներովը, եւ իր ռնգունքները կը տոփէին, արտաշնչած բուրումներէն:

Երիտասարդ ըլլալ եւ մտնել այս շրջազգեստին մէջ:

×

Առաւօտ մը կանուխ, հեռագիր մը եկաւ Իռէնին:

Տիկին Փիէռօն գլուխը խոհանոցին դուռնէն դուրս հանեց՝ ուզելով չափել եկած հեռագիրին կարեւորութիւնը:

Բայց շատ չանցած, արդէն Իռէն, ձեռքը հեռագիրը բռնած, խոհանոց եկաւ, եւ յայտնեց թէ ծնողքը զինքը շուտ ետ կը կանչէին, որ նոյն օրն իսկ պիտի մեկնէր դէպի Շուէտ:

— Բայց սենեակի պարապ մը կայ, անշուշտ գիտէք, ըսաւ Տիկին Փիէռօն:

— Գիտեմ, անշուշտ, բայց չեմ կրնար վճարել, հազիւ ճամբու ծախս ունեցած:

— Հա, լաւ ուրեմն: Ուրեմն, ինծի կը թողուք, ձեր պարահանդէսի շրջազգեստը:

— Պարահանդէսի զգեստը: Որը, կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը, հարցուց Իռէն սարսափած:

— Այո, այո, ճիշդ ան: Կապոյտ սնդուսէ ձեր պարահանդէսի շրջազգեստը,— կրկնեց Տիկին Փիէռօն, աչքերը աղջկան աչքերուն մէջ խոթելով:

Իռէնին դէմքին վրայէն ցաւի կծկում մը անցաւ: Բայց շուտով արդէն երեւցաւ, երիտասարդութեան՝ յոյսի շառագունում ...

×

Կէս օրին, Իռէն, իրերը հաւաքած, մեկնեցաւ փանսիոնէն: Նախ քան դուրս ելլելը, սակայն, ան կանչած էր տանտիրուհին, եւ անոր ցոյց տուած իր լքած կապոյտ սնդուսէ պարահանդէսի շրջազգեստը, որ պատէն վար կախուած, կը ծփար ինքնիրեն, մինակ, իր պարապութեան մէջ փնտռելով, երիտասարդ աղջկան տաք մարմինը:

Անմիջապէս որ դուռը փակուեցաւ անհետացող Իռէնին վրայ, Տիկին Փիէռօն աղջկան սենեակը վազեց, եւ դողդղացող ձեռքերով, պատէն վար առաւ լքուած ու իր աչքերուն երազած շրջազգեստը: Մետաքսը կը փախչէր, սակայն կարծես, իր մատներէն, խոյս կուտար, կը սահէր:

Բայց պառաւը շուտով յափշտակեց փախչող շրջազգեստը, վերցուց օդի մէջ, ուժով բռնած ուսերէն: Եւ տեսաւ, որ անոր կուրծքը շատ խորունկ բացուած էր, կռնակ բնաւ չունէր, թեւեր բնաւ չկային: Մէջքէն վար, սակայն, ան կը ծփար լայն ծալքերով, մինչեւ գետինը:

Տիկին Փիէռօն, յանկարծ հանեց իր հագուստները, եւ աճապարանքով մտաւ ձեռքը բռնած շրջազգեստին մէջ: Շատ նիհար ըլլալուն, յարմարեցաւ, եւ մէջքին կռնակը տեղը եկաւ:

Ա՜հ, մը թռաւ բերնէն, եւ յոյսով լեցուած՝ յառաջացաւ դէպի հայելին:

Բայց յանկարծ ընկրկեցաւ, ցաւագին օհեր արձակելով: Կուրծքին բացուածքէն ոսկորներու շարք մը դուրս ինկած էր: Կռնակէն, երկու ցից թիկնոսկրները: Թեւերն ալ կարծես չոր փայտեր էին, մարմինն ի վար:

Կարծես, գլաց ալ, որ պարահանդէսի կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը, կը փնտռէր, եւ ուր կորսուած երիտասարդ մարմինը, եւ ծփալով իր շուրջը պզտիկ հարուածներ կուտար իր զոբշ մորթով ծածկուած ոսկորներուն ...

Սարսուռ մը պատեց հոգին: Անմիջապէս հանեց, եւ մէկ կողմ նետեց, ինքնիրմէն սարսափած:

Բայց շրջազգեստը հոն էր, իրն էր: Ո՞վ գիտէ, թերեւս օր մը...

×

Օր մը, Տիկին Փիէռօն, խոհանոցին մէջ նստած, կը մտմտար յուսահատ. Իռէնին երթալէն ի վեր չէր կրցած անոր

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եւ այսպէս, քայլ առ քայլ, մեր աչքերի առջեւ կազմւում էր քերթուածի կառուցուածքը, շօշափելի էր դառնում նիւթը, եւ Չարենցի դէմքը հետզհետէ պայծառանում էր:

— Դէ՛ ես գնացի, — ասաց Չարենցը ու վազեց հիւրանոց:

Առաւօտեան Չարենցը բերեց «Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը», օրուայ ընթացքում յղկեց ու տարաւ տպարան: Հալաբեանը պատրաստեց նկարները:

«Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը» լոյս տեսաւ առանձին ազդերու ձեւով, թերթերը փակցուած էին փողոցներում եւ ջերմ ընդունելութիւն գտան:

Պատերազմի տասնամեակի օրը Արովեան փողոցի երկարութեամբ, իրարից ոչ հեռաւորութեան վրայ օդում ճօճւում էին Պուանկարէ — պատերազմի, Կու-Կլուքս — Կլանի, Մենշեւիկի, Մաուզերիսթի եւ ուրիշների խրտուիլակները իրենց բնական մեծութեամբ ու նմանութեամբ, որ պատրաստել էր նկարիչ Սաքօ Յովհաննիսեանը:

Մենշեւիկի խրտուիլակի ձեւերն առնուած էին Դաւիթ Անանունից՝ կապոյտ բլուզով, չէկակարմիր մազերով, ցանցառ մօրուքով, ծղօտէ շլեապայով, ձեռնափայտով եւ թեւին գցած պլաշչով:

Արովեանի վրայ ասեղ գցելու տեղ չըկար: Յուռն բազմութիւնը դանդաղ հոսում էր փողոցով:

Ինքը՝ Դաւիթն էլ դուրս էր եկել ու անցնում էր խրտուիլակների շարանի տակով, եւ ամէն անգամ մօտենալով իր խրտուիլակին՝ ձեռնափայտը ճօճելով, զայրացած, գոռում էր.

— Սրանով ինձ չէք ոչնչացնի ...

Չարենցը չարաճճի հանդստացնում ու մխիթարում էր նրան.

— Դաւիթ, դու պէտք է ուրախ լինես, որ քեզ ենք առել իբրեւ մենշեւիսմի խորհրդանշան:

Երեւանեան պիոնէրները հանդիսաւորութեամբ այրեցին պատերազմի հրձիգների խրտուիլակները՝ Լենինի հրապարակի վրայ պատրաստած խարոյկներում:

Եթէ չեմ սխալւում, սա առաջին խոշոր քարոզչական ձեռնարկումն էր մեզանում, որ դժբախտաբար իր յետագայ զարգացումը չունեցաւ:

Եւ նրա ոգեշնչողը Չարենցն էր:

1924 թուի աշնանը Չարենցը մեկնեց արտասահման: Դեկտեմբերին ես մի զուարթ նամակ ստացայ նրանից իր լուսանկարով՝ ետեւը գրուած — «Գոլայ Թագերէն»:

Մի ամիս յետոյ մի ընդարձակ նամակ ուղարկեց ինձ, այս անգամ Հռոմից: Դա աւելի շատ յօդուած էր, քան նամակ՝ հասցէագրուած ինձ: Այդ նամակ յօդուածում Չարենցը հակաճառութեան էր մտնում իմ դէմ՝ ինձ ընդունելով արդէն իր թողած տեսակէտների պաշտպանի դերում: Նամակը գրուած էր տասնվեց երեսի վրայ: Սկսւում էր հանգիստ, մարգարտաշար ձեռագրով ու վերջանում յուզուած, փոթորկալի եւ երբեմն անընթեռնելի բառերով:

Այդ նամակում եւս շարադրում էր իր նոր մտքերը բանւորական արուեստի զարգացման վերաբերեալ, մտքեր, որ առաջացել էին նրա մէջ՝ հին աշխարհի ու իտալական վերածնունդի խոշոր արուեստագէտների գործերը դիտելիս:

Առանձնապէս անջնջելի տպաւորութիւն էին թողել Չարենցի վրայ Միքէլ Անջելոյի երկերը, մանաւորապէս Սիքստինեան եկեղեցիին որմնանկարները:

Եւ ահա դասական արուեստագէտների ստեղծագործութիւնների ազդեցութեան տակ արմատական յեղաշրջում է կատարւում Չարենցի տեսակէտների մէջ, «Ինձ մեր հին պօզիցիաներն այնքան գռեհիկ, վայրենի ու սխալ թուացին», — գրում էր նա: Գտնում էր, որ «Պրոլետարիատին հարկաւոր է այնպիսի մի խոշոր արուեստ, գուցէ եւ աւելին, ինչպիսին կերտել են անցեալի արուեստի հսկաները, եթէ ուզում է նա (պրոլետարիատը) տարածել իր հոգեւոր հեգեմոնեան ամբողջ մարդկութեան վրայ: Իսկ մենք կարծում էինք, թէ աշխարհը կարելի է նուաճել պլակատներով ու ողորմելի ագիտկաներով, որոնք մի օրուայ կեանք ունեն, կարծում էինք, որ դա է իսկական արուեստը, որ անհրաժեշտ է պրոլետարիատին»:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(6 Շար.)

...անձակը վարձել: Երբ, յանկարծ, Փա–ղանին զանգակը հնչեց, երկարող ձեւով մը:

Տիկին Փիլոօ դուռը բացաւ եւ այս անգամ գլխը գտաւ, սեւ սեւ տղայ մը, առանց գլխարկին երկու կողմերէն զաուզ մազեր կ'երեւէին, եւ որուն սեւ մորթը թաթխած էր այտոսկրներուն: Ձեռքը ունէր ...ին եւ չարչարուած վալիզ մը:

Սենեակ մը կ'ուզէր: Եւ անմիջապէս բացատրեց թէ ուսանող էր Փարիզի մէջ եւ որ ... հեռաւոր վերին Եգիպտոսէն: Անունը Համիտ Մուհամմէտ էր:

Նոյն օրն իսկ, ան տեղաւորուեցաւ իր նոր սենեակին մէջ: Չորս կողմը տարածած իրերուն մէջ կային համրիչներ եւ ... ծխամորճներ, նոյն իսկ նարկիլէ մը, նաեւ արաբերէն տառերով ... գիրքեր.

Այս տղան Խոջնին հակառակն էր: Առաւօտները շատ կանուխ դուրս կ'ելլէր: Համեստաբար կ'ուտէր, բայց յայտնի չէր թէ ի՛նչ: Եւ իրիկունը շուտով սենեակ կուգար, անսպառելի մելամաղձոտութիւն մը քաշելով հետը, զուսպ ու լուռ եւ անձրեւէն:

Անոր ոտքերը ձայն չէին հաներ, նոյն իսկ կօշիկներով: Իսկ երբ կօշիկները անմիջապէս հանելով՝ կը հագնէր մուճակները, մզկիթներուն մէջ հագնուածներուն նման, եւ ձեռքը կ'առնէր սաթէ համրիչը, ան կը վերածուէր սահող ստուերի մը:

Եւ այս ձեւով, ան սորվեցաւ Տիկին Փիլոօյին խոհանոցին ճամբան, եւ այլեւս ամէն իրիկուն հոն ապաստանելով, ու կծկուելով օճախին քովիկը, եւ անընդհատ փոքրիկ եգիպտական սիկառէթներ ծխելով, սկսաւ Տիկին Փիլոօյին պատմել իր հեռաւո՜ր Երկիրին մասին, որ այնքան տաք էր միշտ, եւ ուր արեւը ամէն օր կը փայլէր կապոյտ եւ միայն խոշոր թռչուններով յաճախուած եւ ճեղքուած երկինքի մը վրայ:

Տիկին Փիլոօ զբաղուեցաւ այս մելամաղձոտ միայնակ տղայէն: Մտիկ կ'ընէր անոր, եւ կը մտածէր կերպ մը գտնել, անոր զուարթութիւնը անգամ մը տեսնելու:

Օր մը անոր ըսաւ որ նոյն օրը իր ծննդեան տարեդարձն էր: Համիտը յանկարծ ոգեւորուեցաւ, եւ անմիջապէս առաջարկեց որ միասին միւզիք–հոլ մը երթային նոյն իրիկունը:

Նոյն պահին իսկ, Տիկին Փիլոօյին միտքին մէջ յանկարծ ծագեցաւ, Խոջնին թողած, կապոյտ սնդուսէ շրջազգեստը հագնելու գաղափարը: Անշուշտ օծոցեալ, ծածկուած, բայց եւ այնպէս, տաքթ մըն էր, որ ինքն ալ անոր մէջ, իր կարգին, իր չորցած մարմնին վրայ պիտի զգար, կակուղ մետաքսին քաղցր հպումը, մինչ պիտի քալէր ու նստէր, երիտասարդ հարիպին քով:

Եւ իրաւ ալ, նոյն իրիկունը, հագաւ երազային պարահանդէսի շրջազգեստը, որուն մէջ Խոջնին ճերմակ լեցուն մարմինը, այնքան նուաճումներ ըրած էր, եւ որուն հանդէպ, ինք այնքան նախանձով դիտած էր, պատն ի վար կախուած, պարահանդէսի վերադարձներուն:

ՄԱՆՆԻԿ ՊԸՐՊԸՐԵԱՆ

(Շար.)

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԵՒ ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԸ

«Յուսաբեր»ի մէջ անսխալի սխալ մը գործուած է Ն. Շնորհալւոյն նկատմամբ, զոր հոս պիտի ուզէի յանձնել իր բարեացակամ ուշադրութեան: Նպատակս՝ յօդուած մը գրել չէ, այլ պարզ թելադրութիւն մը ընել է:

Գրաբար – աշխարհաբարի հարցին մէջ խորամուխ ըլլալու ճիգով, մեծ Հայրապետին վերագրուած է բան մը, զոր մարդը մտքէն անգամ անցուցած չէ: Սխալ մը, լոկ անուշադրութեան հետեւանք:

Պատմիչը, Շնորհալւոյն բարեկարգութիւնները ներբողելով, ի միջի այլոց, կը գրէ. «Զի այնպէս էին կամք սրբոյն, զի (թէ) հնար իցէ՝ ոչ ոք խօսեսցի խօսս աշխարհականս, բայց ի գրոց»: Յօդուածագիրը այս նախադասութիւնը այնպէս հասկցած է, որ իբր թէ Ն. Շնորհալի շատ հակառակ է եղեր աշխարհաբարին «Ոչ ոք խօսեսցի... աշխարհականս (խօսս)... բայց ի գրոց»: Երեք գաղափարներէն հետեւցուցած է, ուրեմն, թէ Ն. Շնորհալի աշխարհաբարի շատ հակառակ էր:

Արդ, պատմիչին բացատրութիւնը ամենեւին կապ չունի գրաբար կամ աշխարհաբար լեզուին հետ: Կիրակոս Գանձակեցի վերի նախադասութեամբ կ'ակնարկէ Շնորհալի Հայրապետի «Յիշեսցուք ի գիշերի» երգին, զոր հիմա ալ տօնական օրերուն կ'երգենք գիշերային ժամուն, եւ զոր, ինչպէս նոյն հեղինակը կը վկայէ, Շնորհալի շարադրած է յատկապէս բերդապահ զինուորներուն համար, որպէսզի իրենց մէջ ոչ ոք աշխարհական, այսինքն՝ աշխարհի վայել եւ ոչ՝ Աստուծոյ, հասարակ, փողոցային, քրիստոնէի անվայել, անպարկեշտ խօսքեր ըսէ, այլ միայն՝ «ի գրոց», այսինքն՝ Ս. Գրքի բարոյալից եւ օգտակար խօսքերով անցընէ ժամանակը: Եւ իրօք, «Յիշեսցուք», «Զարթիք, փառք իմ» եւայլն, ամէնքն ալ Սաղմոսի խօսքեր են: «Աշխարհական խօսք», ուրեմն, այդ կը նշանակէ, եւ ոչ՝ «աշխարհաբար լեզուն», ինչպէս յօդուածագիրը կը կարծէ: Հայրապետը ուզած է իր ժողովուրդը դատարկ խօսքերէ զգուշացնել:

Բայց այս բացատրութիւնը Շնորհալիէն շատ աւելի առաջ ալ գործածուած է մեր մատենագրութեան մէջ: Ս. Սահակի վերագրուած գիշերային ժամուն աղօթքը կ'ըսէ. «Յաղագս զանձինս ... աշխարհական զբօսանաց»: Ուրիշ աղօթք մը, նոյնպէս Ն. Շնորհալիէն, շատ աւելի հին, կ'ըսէ. «Մեք խաղաղացեալք յամենայն աշխարհական սահեցմանց»: Այդ–րակա՛ն բառը, ինչ իմաստ որ ունի այդ երկու աղօթքներուն մէջ, նոյն իմաստը ունի նաեւ Կիրակոսին մօտ: Յուսամ, որ պատասխանս կամ տուած բացատրութիւնըս անպայման վէճերու չառաջնորդեր:

Սակայն յօդուածագիրը, ի պաշտպանութիւն աշխարհաբարին, ամէնէն առաջ՝ ճիշդ Շնորհալին պէտք է յիշէ, որ ժողովրդական լեզուով իր առակները գրած է, որպէսզի ժողովուրդին հասկնալի ըլլայ: Նոյնպէս, Ն. Լամբրոնացիին առ Լեւոն գրած Թուղթը՝ Կիլիկեան բարբառով, ճիշդ ժամանակին խօսուած լեզուն՝ աշխարհաբարը կը ներկայացնէ: Դարձեալ, Սմբատ Սպարապետ, իր կանոնագրքի 151 գլուխները՝ Մխիթար Գօշէն քաղուած՝ կատարեալ աշխարհաբարով թարգմանած է: Այս հարցին մէջ, կարելի չէ զանց առնել Գրիգոր Կաթողիկոս Անաւարզեցւոյն՝ առ Հեթում եւ Լեւոն Գ. գրած վերջին նամակը (1307ին), որ մեր այժմու աշխարհաբարին «մայր» կարելի է կոչել: Խոսրով Անձեւացին, Պատարագի իր մեկնութեան մէջ, նկատի առնուելիք բացատրութիւն մը ունի: Ստուեր բառը լուսաբանել ուզելով, կը գրէ, այն՝ որուն այսօր մենք սովորաբար շուք կ'ըսենք: Ուրեմն, գրոց լեզուէն կամ գրական լեզուէն զատ, ուրիշ բարբառ գոյութիւն ունէր, զոր ժողովուրդը կը գործածէր: Շատ ի դէպ պիտի ըլլար յիշել Շապուհ Բագրատունին, որ, ըստ Յովհաննէս Կաթողիկոսին, «գեղջուկ բանիւ» գրած է: Նոյնպէս Գողթան երգերն՝ «Շատ ցանկայց զմէջք փափուկ օրիորդին», մեր այժմու աշխարհաբարէն ի՞նչ տարբերութիւն ունի: Աշխարհաբարի ծագման մասին կարծեմ այս ձեւով պէտք է գրուէր, որպէսզի դարերու ընթացքին անոր աճումը աւելի զգալի ըլլար:

Հ. ԳՐ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թրքական *Իսլամական Անսիքլոփետիսի* վերջին 47րդ թիւին մէջ Գէորգ Փամուքճեան կուտայ Յակոբ Պարոնեանի կենսագրութիւնը, զոր թարգմանաբար կ'արտատպենք ստորեւ.

ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Յակոբ). Համբաւաւոր զաւեշտագիր եւ երգիծագիր, որ կ'անուանուի «Հայոց Մոլիէրը»: Ծնած է 1842ին Էտիրնէի մէջ, մեռած է 27 Մայիս 1891ին Պոլսոյ մէջ:

Նախակրթութիւնը ստացած է Էտիրնէի Հայոց Արշակունեան վարժարանին մէջ, ուր աշակերտած է Պօղոս Վարժապետեանի (յետագային Պոլսոյ Պատրիարք) եւ Թուրքն Զամիչեանի (յետագային Բարթողիմէոս Արքեպիսկոպոս): Մէկ տարի ալ յաճախած է տեղւոյն Յունաց վարժարանը յունարէն սորվելու նպատակով, բայց բաժնուած է վարժարանէն՝ իր իսկ խօսքով «տեսնելով այդ լեզուին դժուարութիւնը»: Այսուհանդերձ, յառաջիկային, իր անձնական ջանքերով այնքան յառաջդիմած է այդ լեզուին մէջ, որ 1884ին յաջողած է յունարէն բնագրէն հայերէնի թարգմանել հելլէն բարոյախօս Լուկիանոսի «Մեռեալներու խօսակցութիւնը» անուն գործը: Արդէն, վարժարանին մէջ, ընաւ չէ սիրած մաթեմաթիկի դասը ու աւելի հակում ցոյց տուած է լեզուի դասերուն: Այսուհանդերձ, այս ճշմարտութեան հետ հակասութիւն կը կազմէ այն իրողութիւնը թէ յառաջիկային ծանօթ հաշուակալ մը դարձած ու տոմարակալութեան դասեր աւանդած է Կեդրոնական Լիսէին մէջ:

Վարժարանէն ելլէլ ետք, Պարոնեան աշկերտութիւն ըրած է դեղագործի մը քով: Միջոց մը դեղագործութեան եւ բժշկութեան վերաբերեալ գործեր կարդացած է այդ մարզին մէջ տեսական գիտելիքներ ալ սորվելու նպատակով: Բայց իր այդ փափաքը տեւած է միայն երկու տարի: Յետոյ նուիրուած է ֆրանսերէն, իտալերէն, յունարէն լեզուներու ուսումնասիրութեան, մէկ կողմէ ալ հայ եւ ֆըրանսացի հեղինակներու ընթերցանութեան:

1863ին Պոլիս գալով, միջոց մը բնակած է իր զարմիկին՝ Տոքթ. Քեօթիպեանի տունը: Եղած է նամակատան պաշտօնեայ 1864 – 1867ի միջեւ: Պարոնեան, որ անյագօրէն կը կարդար, այդ միջոցին, հին եւ նոր երգիծաբաններու գործերը, նետուած է գրական կեանքի մէջ, 1870ին: Նոյն տարին Բերայի մեծ հրդեհին ընթացքին այրած է նաեւ այն սենեակը զոր վարձած էր: Այն ատեն, քանի մը ամիս մանկավարժութիւն ըրած է, փոքր վճարումի մը փոխարէն, Պէշիկթաշի Մանուկեան ընտանիքին մօտ: Յետոյ, մէկ տարի դասախօսած է Սկիւտարի Ճեմարանը: 1871 – 72ի միջեւ վարած է խմբագրութիւնը «Եփրատ»ի, զոր կը հրատարակէր, Սիմոն Ֆելեկեան: Դարձեալ նոյն տարիներուն, հայերէն եւ ֆրանսերէն աւանդած է Գում Գափուի Մեսրոպեան վարժարանին մէջ: 1872 – 1874ին վարած է խմբագրութիւնը Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու» թերթին, ուր բազմաթիւ երգիծագրութիւններ հրատարակած է: 1874ի սկիզբը, երբ «Մեղու»ն փակուած է, Սվաճեան փոխանցած է սեփականատիրութիւնը Պարոնեանի: Ան ալ անունը փոխելով առաջին թիւը լոյս ընծայած է 1874 Ապրիլ վեցին «Թատրոն» անունին տակ: Այս թերթը շարունակուած է մինչեւ 1877ի Մայիս ամիսը: Այս տարիներուն, Սկիւտարէն փոխադրուած է Օրթագիւղ, ուր՝ 1879ին՝ ամուսնացած է Սաթենիկ Էջմէքճեան անուն աղջկան մը հետ: 1883ի սկիզբը լոյս ընծայած է «Ծիծաղ» անուն թերթ մը, բայց չէ յաջողած շարունակել: Նոյն տարին վարած է «Եր'կրագունտ» թերթին խմբագրութիւնը: 1884ին Էտիրնէի մէջ սկսած է հրատարակել «Խիկար» անուն ամսաթերթ մը, բայց ստիպուած է 1886ին Պոլիս փոխադրել զայն նիւթական պատճառներով: 1888ի Հոկտեմբերէն սկսեալ փորձած է իբրեւ շաբաթաթերթ հանել այդ հանդէսը, բայց քիչ ետքը դարձեալ նիւթական պատճառներով՝ ստիպուած է դադրեցնել հրատարակութիւնը:

Յակոբ Պարոնեան կեանքին վերջին տարիները անցուցած է նիւթական նեղութիւններու մէջ ու վաճառատան մը մէջ հաշուակալութիւն ըրած է: Ընդհանուր Ժողովի անդամ ընտրուած է Էտիրնէէն: Աշխատակցած է Կովկասի «Փորձ» եւ «Արձագանգ» հանդէսներուն: Պարոնեան, որ իր երիտասարդութեան տարիներուն դերասանութիւն ալ ըրած է, հետեւեալ զաւեշտները եւ երգիծագրութիւնները տուած է.

Ատամնաբոյժն Արեւելեան (1868), Ազգային Ջոջեր (1878), Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ (1880), Պաղտասար Աղբար (1886 – 1887), «Քաղաքավարութեան Վնասները» (1886 – 88), «Երկու Տիրոջ մէկ ծառայ» (1911), «Մեծապատիւ Մուրացկաններ», «Երգիծական Տարեգիրք» եւայլն:

Յակոբ Պարոնեանի զաւեշտները եւ նոյնիսկ երգիծագրութիւնները այսօր անգամ ի պատուի են հայկական գրական շրջանակներու մէջ: Մանաւանդ զաւեշտները ամբողջ աշխարհի հայ բեմերուն վրայ կը ներկայացուին յաճախ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մի քանի օր վրանում գիշերելով, Արշակը ծանօթացաւ շրջապատին. տեսաւ Թոնդրակ կոչուած հրաբխային սարը, որից, քարերը առնելով, ելնում էր «ծուխ ու մուխ սատանիկ», բայց այլեւս չէր զգացւում մի վնաս, քանի որ արտայայտել էր ան, ինչ ունեցել էր ներսում: Արշակին առանձնապէս դուր եկաւ Եղջերասարը, որն իր գագաթին ցցած կապտորակ գոյն ժայռերով յիշեցնում էր խըրոխտ մի ցուլի, որ խոյացել էր սանս երկինքին հարուածելու:

Ծանօթանալով շրջապատին՝ Արշակը որոշեց եւ քաղաքի բուն տեղը մի հարթավայրի վրայ, որից վեր սառցահամ աղբիւրներ էին բխում, իսկ նրա միջով անցնում էր լճերից եկող գետը, վճիտ մի գետ, որ կոչւում էր Զենդետ, որովհետեւ իրօք լի էր ձկներով: Բայց Թագաւորի ուղեկիցները՝, հազարապետ Գնունին, Բագրատունի Սմբատը եւ Մամիկոնեան Վարդ իշխանը գտան, որ դա յարմար վայր չէ քաղաքի, անգամ աւանի համար:

Եւ ինչո՞ւ, — հետաքրքրուեց Արշակը, ըստ սովորութեան, աչքերը կծկած նրանց գննելով, ասես տռուզում էր խօսակիցների անկեղծութիւնը:

— Վտանգի, արքայ, — առաջինը խօսեց հազարապետը, — յոյժ մօտ է սահմանին:

— Եւ այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ, — վրայ բերաւ Արշակը:

Ու մի քանի օր անց քաղաքը հիմնադրուեց իր Արշակ Թագաւորի եւ մի խումբ պալատականների ներկայութեամբ. Թագաւորը, առաջինն ինքը մի ոսկեդրամ գցեց հիմքը, որպէսզի այն լինի հաստատուն: Նոյնն արին եւ պալատականները՝ փոսը նետելով հասարակ դրամներ... Քաղաքի հիմնարկէքին եկել էին մօտակայ գիւղերի շինականները՝ իրենց կանանցով, երեխաներով, որոնց ծնողները դրկել էին կամ նստեցրել ուսներին, որպէսզի նրանք եւս կարողանան տեսնել, թէ ինչպէս է քահանան օրհնում հիմքը: Շինականներն իսկապէս եկել էին ծէս ու Թագաւոր տեսնելու, որին երբեք չէին տեսած, եւ երբ Թագաւորը դեղնափայլ ոսկին նետեց նոր քանդած փոսը՝ նրանց դէմքին երեւաց ահագին զարմանք՝ մի ամբողջ ոսկի գցեց հողի մէջ... Սակայն շինականներն ափսոսացին, որ Թագուհին չկար, նրան եւս կարող էին տեսնել: Եւ դրա փափաքում էին յատկապէս այն պատճառով, որովհետեւ լսել էին, որ Թագուհին յունաց կայսեր աղջիկն է, գեղեցիկ է, հագնւում է ուրիշ ձեւով, խօսում է այլ լեզուով:

Քաղաքը հիմնադրելու օրից Թագաւորը նրա շինութեան կառավարիչ կարգեց իշխան Վարազ Գնունուն՝ հազարապետի կրտսեր եղբօրը, որ ամէն շաբաթ պարտաւոր էր գալ մայրաքաղաք եւ Թագաւորին զեկուցել շինարարութեան ընթացքի մասին: Եւ եթէ նա ուշանում էր ինչ ինչ պատճառներով, Արշակը հարցումներ էր անում իր կնքապահ եւ սենեկապետ Վարդ Մամիկոնեանից կամ միւսներից, թէ չի՞ եկել մէկը կառուցւող Առանից, կամ՝ ի՞նչ լուրեր ունեն Առանի շինութեան մասին: Այսպէս էլ ասում էր. «Ի՞նչ լուր Առանից»...

Ի դէպ. Թագաւորն ինքը երբեք չէր ասում Արշակաւան, այլ պարզապէս Առան: «Արշակաւան» ասում էին պալատականները ու նախարարները, չգիտես Թագաւորին հաճոյանալու, թէ նրա յետեւից նրան հեգնելու համար:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ըմբոստացած Պոլիսայ պատերազմիկնե-րը: Գնդապետ Մուրիթիւ ենիդաղէթիլիի մէջ նախագահ Զամալի հետ տեսակցած է: Գոհ է իր տեսակցութեան արդիւնքէն: Միւս կողմէ յայտարարած է թէ՝ մինչեւ Դեկտեմբեր 31, եթէ կարգադրութեամբ լուծուած է խորհրդարանը, կամ աւելի ճիշդ արգիլած է խորհրդարանին հաւաքուիլը:

ՓԱԹՐԻՍ ՄԻՇԸԼԸՆ ամբաստանուեցաւ հակառակ բրած յայտարարութիւններուն: Արդարեւ ոստիկանութիւնը եւ բժիշկները համաձայն չեն եւ կը գտնեն որ Միշըլէն կամովին սպաննած է իր կինը եւ արկած մը չէ ինչպէս կ'ուզէ հաւատացնել:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ զինուորական ատեանը երկու հոգի մահուան դատապարտեց իբրեւ լրտես Իսրայէլի հաշւոյն: Ասոնց մէկը Լիբանանցի է:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ դէմ ցոյցի մը ընթացքին, Հռոմի մէջ, ուսանողներ հակահրեայ սլոկաններ պոռացած են: Կարգը շուտով վերահաստատուած է:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ֆրանսական ձայնասփիւռի տնօրէնութիւնը կը հաղորդէ թէ հայ երաժշտութեան երկու ձայնասփռումներ պիտի տայ այս Հինգշաբթի (Հոկտեմբեր 20), եւ յաջորդ Հինգշաբթի 27 Հոկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 21.45ին Ֆրանս 4 (Մոտիւլասիոն տը Ֆրեքանս վրայ):

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սոտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով:

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով:

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս դրժուածքը յանձն առած է սփիւռքահայ, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ:

Ցարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք ստարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինէն Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Կուբոյեան եւ զաւակները, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, նամակով, ծաղկեպսակներով եւ անձամբ, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր Ստեփան Կուբոյեանի մահուան առթիւ, եւ քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման ֆոնտին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ

ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.): Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ): Արագած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ): Հիւանդութիւններ որ կը մեռնին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ): Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ): Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ): Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ): Արդի բժշկութիւնը քաղցկեղին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ): Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ): Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ): Պտուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ): Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆԾԱԼԻ): Պահպանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ). Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ): Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ): Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ): Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱԶՈՒՀԻ):

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.— Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք): Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանի մէկ կանխիկ վճարողին համար 37.5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.):

Անհրաժեշտ գիրք մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը: Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ:

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները. Շանթ, Բարգէն Կաթ., Հրանդ Ալեքսան: Լուսանկարները կը վերադարձուին ֆլիշէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերուն:

Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Լիւթէսիայի սրահը:

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Պ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քատէ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժամը 16ին, սովորական վայրը.

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանի 14րդ տարեշրջանին բացումը կը կատարուի թէյասեղանով մը, այս Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը (Մէթրօ Քատէ):

Պիտի նախագահէ Պ. Յովհան Կարապետեան: Կը մասնակցին Լսարանի բարեկամ արուեստագէտներ:

Ուշադրութիւն նոր հասցէին:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

Նիւ Եորքաբնակ այժմ հանգուցեալ Աստուր Սարգիսեանի միակ ժառանգորդուհին եղող ամուսնութեան անունով Տիկին Ղարաօղլանեանէն, կամ Ղարաօղլան, կը խնդրուի ներկայանալ Փարիզի Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ դիւանատունը, շատ կարեւոր ժառանգական խնդրի մը համար: Կը խնդրուի զայն ճանչցող հայրենակիցներէն տեղեակ պահել դիւանատունը:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 20 OCTOBRE 1960

Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8930 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 4731

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԲ — Օրուան հեռագիրներէն քաղելով օրը օրին պիտի ներկայացնենք թըրքական դատարանին գործունէութիւնը : Պոլսոյ թերթերէն քաղելով պիտի տանք մանրամասնութիւններ, շարունակաբար, գոհացնելու համար մեր ընթերցողներուն ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը —

Վերջապէս հասաւ պատմական առաւօտը։ ժամը եօթն է եւ անասելի բազմութիւն մը արդէն իսկ խռնուած է Տոլմապաչէի քարափը :

Հետաքրքիրները բազմութիւնը բիչ մը հեռուն, զինուորական շղթային ետեւէն կը հետեւի անցուդարձերուն :

Նաւերը լեցուն է : Գրաւուած են բոլոր նստարանները : Հոն են դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչները, ամբաստանեալներու ազգականները, փաստաբանները, համալսարանականները : Լրագրողները զարմեալ կը կազմեն պատկառելի թիւ մը :

Նաւերը ճամբայ կ'ելլէ ժամը 8·25 — ին, զինուորական պոռթի մը հսկողութեան տակ. Զրահաւոր մը կուղայ ու կ'անցնի առջեւէն, իսկ պոռթը մերթ ձախէն մերթ աջէն կը հետեւի մինչեւ Եասը Ատա :

Այսօր շատ աւելի լուրջ է կղզիին վիճակը. Սպաներն ու զինուորները կատարեալ բծախնդրութեամբ հագուած, պատրաստ կը սպասեն նաւամատոյցէն մինչեւ դատարան :

Կարգով պէտք է եղեր շարժուիլ. Բոլորին ալ պատրաստուած է կարմիր տոմսակ մը, որուն մէկ կտորը կտրուած է : Կը քալէ ամբաստանեալը ... 27 Մայիսի զոհերէն է :

Ծրարը կը սկսի լեցուիլ հրաւիրեալներով : Ասպարէզ մը ձայներ է որ կը հնչէ :

Հինգ վայրկեանէն պիտի սկսի դատավարութիւնը, անհամբերեալը

Արդիւնքը զատին ապառ շրջանակէն ներս եկան. Երկաթեայ դռները կը բացուին ու կ'երեւին զինեալ պահակները, որոնք շուրթերով, գիրք գրաւելու եւ շրջապատելու համար ամբաստանեալներու աթոռները :

Իսկ նոյն դռնէն դուրս կ'ելլեն զինուորներ, անոնց ետեւէն յամրաքայլ կը յառաջանայ Նախորդ եւ անկեալ Հանրապետութեան Նախագահ Ճէլալ Պայար : Իրեն կը հետեւի Մենտերէս, գլուխը կախ եւ նիհարցած : Մտածկոտ կ'երեւի :

Բոլորն ալ կ'անցնին այսպէս : Զգալի է որ շատեր կ'ուզեն ծածկել իրենց յուզումը : Քիչեր կը յաջողին եւ շատեր ջղային շարժումներով կը մատնեն իրենց հոգեվիճակը .

Դատարանի մտնողներուն մէջ Քորալ — Թիւն ըմբռնեկ կը նայի լրագրողներուն կողմը, ամենայն արտայայտութենէ զուրկ դէմքերը : Ճերմկած մազերը տարօրինակ արտայայտութիւն մը կու տան իր դէմքին : Ամէնէն պայծառը կեցուածքն իր էր Մենտերէս, որ շատ մաքուր հագուած է :

Բոլորը իրենց տեղերը գրաւելէ ետք աջ ու ձախ կամ ետեւ կը նային ծանօթ դէմքեր փնտռելով : Միայն Պայար եւ Մենտերէս անշարժ կը նստին իրենց տեղերը : Ֆիլմային եւ լուսանկարի գործիքներուն ձայները միայն կը լսուին սրահին մէջ :

Ժամը ճիշդ տասն է : Սրահին դռները կը փակուին, նիստը բացուած է :

Նախ կը կարդացուին բոլորին անունները : Մէկ մէկ ոտքի կ'ելլեն իբրեւ ապացոյց իրենց ներկայութեան : Անոնց կը յաջորդէ ճշդումը ներկայ փաստաբաններուն .

Կը կարդացուի ամբաստանագիրը որ կը բաղկանայ 45 տպագիր էջերէ : Անկեալներէն շատերուն ձեռքը կայ այդ ամբաստանագիրը, որուն կը հետեւին եւ նոթեր կ'առնեն : Մենտերէս մատիտ մը կ'ուզէ Մետենի Պէրքէն եւ նոթեր կ'առնէ : Նախ կ'ամբաստանուի նախորդ նախագահը, յետոյ Մենտերէս, յետոյ բոլորը :

Կին երեսփոխաններն ալ նոթ կ'առնեն : Անոնք շատ աւելի պաղարիւն կ'երեւին քան՝ այրերը :

Ժամը 12·40ն անցած է արդէն եւ տակաւին կարդացուած են ամբաստանագրին երեսուն էջերը :

Ատեանի նախագահը կ'որոշէ առանց դադարի վերջացնել ընթերցումը : Ամբաստանագրի վերջին մասին մէջ կը շեշտուի բոլոր ամբաստանեալներու դատելու անհրաժեշտութիւնը, հակառակ անոնց կարգ մը առարկութիւններուն :

Ամբաստանագրին ընթերցումէն ետք, Մենտերէսի փաստաբանը կը կատարէ իր առաջին միջամտութիւնը : Կ'ուզէ որ թերթերու լուսանկարիչները արտօնուին ազատօրէն լուսանկարել, կ'ըսէ թէ թերթի լուսանկարիչներուն դէմ տրուած այս արգելքը կ'առնակոխէ մայր կանոնագրի տրամադրութիւնը :

Փաստաբանը կը պահանջէ նաեւ որ յարաբերութիւններ հաստատուին ամբաստանեալներուն եւ անոնց փախանորդ փաստաբաններուն միջեւ : Կ'աւելցնէ թէ ինք հազիւ 27 վայրկեան կարողացած է տեսնուիլ Մենտերէսի հետ :

Նախագահը հատ հատ կը ճշդէ պատասխանները եւ գրեթէ կ'իւրացնէ կարծիքները : Նոյնիսկ հակառակ ընդհ. դատախազի դիտողութեան՝ կ'ըսէ թէ այդ մասին որոշումը պիտի հաղորդէ յաջորդ նիստին, մինչ այդ պիտի ըլլան որոշ թեթեւացումներ :

Ցետոյ խօսք կ'առնէ Մենտերէս : Դող — դղացող քայլերով կը յառաջանայ դէպի կեդրոն : Իր խնդրանքները կը ներկայացնէ հազիւ թէ լսելի ձայնով եւ կը կրկնէ : Շնորհակալութեան պարզ բառերն անգամ դժուարաւ դուրս կու գան անոր բերնէն :

Պաշտօնական այս նիստը վերջ կը գտնէ ժամը 14·40ին : Մ'ուսքի կարգով մէկ մէկ դուրս կ'ելլեն ամբաստանեալները : Սրահ մտնելու առեն տժգոյն էին շատերը, այժմ աւելի հանդարտ երեւոյթ մը ունին :

Սրահէն ելլելէ ետք գրեթէ բոլորին ալ առաջին գործը կ'ըլլայ գլանիկ մը վառել : Ծխելով կը քալեն եւ կ'անհետանան այն դրան ետեւ, ուրկէ եկած էին առաւօտուն :

Կէսօրուան ճաշի հարցը ուրիշ պատմութիւն մըն է : Կայ պիւֆէ մը, ուր կը ծախուին բազմատեսակ ուտելիքներ եւ խմիչքներ : Անցած է ճաշի ժամը, ամէն ոք պիւֆէ կը վազէ բայց տակաւին կարելի չէ ըսել թէ գոհացուցիչ են ճաշերը :

Կէսօրէ ետք ժամը չորսին կը սկսի առաջին դատավարութիւնը : Ճէլալ Պայարի շունին հարցն է որ պիտի քննուի : Շուն ծախելով մը անցնիք : Նախ Աֆղանիստանի Թագաւորը նուիրեր է, յետոյ երկրին մէջ անգտանելի է եւ արժէքն ալ 20 հազար ոսկի գնահատուեր է :

400է աւելի ամբաստանեալներու աթոռները պարապ են այս անգամ, միայն երկու ամբաստանեալ՝ Ճէլալ Պայար եւ նախկին Երկրագործական Նախարար Նետիմ Էօքմէն կը գրաւեն իրենց աթոռները :

Նետիմ Էօքմէն թէեւ առենօք «շան մը համար շատ է այս գումարը» ըսեր է, բայց նայնօք չէ փրկուած ամբաստանեալի աթոռը նստելէ : Երկու փաստաբաններ կը պաշտպանեն Նետիմ Էօքմէնը, բայց Պայար փաստաբան չունի :

Պայարի արտայայտութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ որ շատեր չեն ուզած ստանձնել իր դատը : Կը խնդրէ դատական կազ—

(Շար-ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈԳԵՐԸ

«ԱՌԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐ ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅ ՉԿԱՅ» ԿԸՍԷ ՌԵՆՕ

Վարչապետ Տըպրէի դիրքը շատ ամուր չէ եւ հաւանական է որ սախպուի վստահութեան քուէ պահանջել «հարուածելու ուժին» վիճաբանութեանց առթիւ :

Կառավարութիւնը զինուորական ծրագիր մը ներկայացուց Ծերակոյտին. Ֆրանսան օժտել հիւլէական զէնքերով, անոր տալու համար «հարուածելու ուժը» (ֆորս տը ֆրափ) : Ծրագիրը՝ իրագործելի հինգ տարիէն, պիտի արժէ 12 միլիառ Ն. Ֆ. :

Կառավարական այս ծրագիրը առաջին առթիւ ներկայացաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ ուր հանդիպեցաւ բաւական լուրջ ընդդիմութեան մը : Ժողովը բացուեցաւ երեքշաբթի օր, 32 հոգի խօսք պիտի առնէին պարզելու համար իրենց տեսակէտները : Ընդդիմադիրներուն գլխաւոր առարկութիւններն են.— Ա) Այս օրէնք — ծրագիրը հակայ ծախքերու կողքին, շատ փոքր հիւլէական ուժ մը պիտի տայ : Բ) Ոչ մէկ իրական պաշտպանութիւն կայ Ատլանտեան Ուխտէն դուրս : Գ) Առանձին «հարուածելու ուժը» դէշ նախընթաց մը պիտի ստեղծէ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի իր դրացիներուն միջեւ : Դ) Մեր պայմանադրական բանակը, որուն պարտականութիւնները արդէն շատ են Ափրիկէի, մանաւանդ Ալժերիոյ մէջ, պիտի զոհուի : Այս հիմնական առարկութեանց կողքին, յիշենք նաեւ թէ ծրագիրը զուտ «էլիզէական» բնոյթ ունենալով, պատճառ կը դառնայ աւելի լայն ընդդիմութեան մը :

Երբ Ազգ. Ժողովի նիստը բացուեցաւ, առաջին խօսողն էր՝ Տորէ որ ելմտական յանձնախումբը կը ներկայացնէ : Կարդացած տեղեկագրին մէջ, Ժողովրդական Շարժումի երեսփոխանը չեշտեց նիւթական այն ծանր բեռը, որ այդ ծրագիրը պիտի ըլլայ պիւտճէին վրայ : Ուրեմն ձեւով ծրագրին քուէարկութիւնը նպատակայարմար չի նկատեր այս միջոցին :

Հետզհետէ խօսք առնողներու կարգին՝ Թէյօլ ըսաւ թէ հրաչքներու չի հաւատար. «Պէտք է դրամ հայթայթենք Հարուածելու Ուժին, արդիականացնենք Գերմանիոյ մեր ուժերը, Հասարակապետութեան մէջ պէտք է դէմ դնենք մեր պատասխանատուութեանց առանց պակսեցնելու Ալժերիոյ մէջ մեր կատարած ճիգը, եթէ այս բոլորը կարելի է առանց գումարը փոխելու, պէտք է իբրեւ հրաշք աշխարհի պատալ» :

Մորիս Շումանի կողմնակից է ծրագրին, թէեւ չուզեր երրորդ ուժ մը ստեղծել եւ կը յիշէ Քոնթ Տը Փարիի մէկ խօսքը.— «Եթէ սխալը գործենք Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի միջեւ երրորդ ճամբայ մը փնտռելու, ամէն բան կը սկսի առանձնութեան մէջ եւ կը վերջանայ ծառայութեան» :

Նիստին այդ պահուն է որ Ժան Փոլ Տավիտ կ'առաջարկէ յետաձգել վիճաբանութիւնները, մտածելու ժամանակ ունենալու համար : Բանաձեւը քուէարկութեան դրուելէ առաջ Փոլ Ռենօ խօսք կ'առնէ : Ծանօթ է որ «նախադաս հարցի» (քեսթիոն փրէալըպլ) պարագային բանաձեւին շուրջ երկու հոգի միայն կրնան խօսք առնել, մէկ՝ թեր, մէկ՝ դէմ :

Նախկին վարչապետ, Փոլ Ռենօ ելմըտական յանձնախումբի անունով կը խօսի, անկախ երեսփոխանի քաղաքական դիմագծին տակ : Զուզեր որ վիճաբանութիւնները յետաձգուին, դէմ է Տավիտի բանաձեւին, դէմ է նաեւ կառավարական ծրագրին : «Առաջին հարցը, կ'ըսէ Ռենօ, Եւրոպայի պաշտպանութիւն է : Հոս է որ վտանգը կրնայ մահացու ըլլալ, եւ նոյնիսկ ի մօտոյ :

«Երկաթէ վարագոյրը Հռենոսէն 150 քիլոմեթր է : Անոնց որոնք կը քննադատեն Ատլանտեան Ուխտը, թող թոյլ տան որ յիշեցնեմ թէ եթէ Ատլանտեան Ուխտը գոյութիւն չունենար մեր բանակը Ալժերիա չէր ըլլար այլ՝ Հռենոսի ափին» : Ռենօ կը շարունակէ խօսելով Գերմանիոյ մէջ պահուելիք Ֆրանսական զօրքին մասին.— «Ֆրանսան 14 զօրաբաժին խոստացած էր : Երկու հատ ունի : Պէտք չէ պատրանքներ ունենալ երբ մեր դաշնակիցներուն կ'ըսենք.— Ձեզի համար է որ կը կռուինք Ալժերիոյ մէջ» : Կը պատասխանեն.— Պատերազմին երկարաձգումը Մոսկուայի թեւերուն մէջ պիտի նետէ Ափրիկէն» : Դժբախտաբար, եղած է արդէն : Մեր այս կացութիւնը քաղաքական խենդութիւն մը մէջտեղ կը դնէ, նախ Անգլիոյ նկատմամբ, ապա՝ Գերմանիոյ. Հետեւանքները վտանգաւոր են : Եւ երբ կ'որոշենք Միջերկրականէն քաշել մեր նաւատորմին մէկ մասը, երբ պահեստի օրոշումներ կու տանք հիւլէական ռումբերու մասին, այս ամէնը կը վիրաւորէ Գերմանիան : Գերման ժողովուրդը որ այլեւս հայրենիք չունի, կարծեց թէ հայրենիք մը գտած է Եւրոպայով, եւ ահա, Ֆրանսան չընդունիր հայրենիքներու Եւրոպան» (ծափահարութիւններ) :

Ռենօ երկարօրէն կը շարունակէ իր ամբաստանագիրը եւ կ'եզրակացնէ.— «Ֆրանսայի ապահովութիւնը պէտք է աւելի առաջ անցնի քան ազգային հպարտութեան օրինաւոր բաղձանքները : Այդ բաղձանքները միայն Եւրոպան կրնայ իրագործել» :

Անմիջապէս խօսք կ'առնէ վարչապետը. «վայրկեաններ կան ուր պէտք է ընտրել գիտնալ» : Կը բացատրէ թէ Ֆրանսա բոլորովին իր դաշնակիցներուն գիրկը չիյնալու համար պէտք է իր «Հարուածելու Ուժը» ունենայ :

Ցատկանշական է Տավիտի բանաձեւին քուէարկութեան մանրամասնութիւնը : Առաջարկը թէեւ մերժուեցաւ (հարցին վիճաբանութիւնը 1 — 2 ամիս յետաձգել) բայց պատկերը շատ խրախուսիչ չէ կառավարութեան համար : Թեր քուէարկեցին 213 հոգի, այսինքն՝ 78 անկախ, 45 ընկերվարական, 22՝ Հանրապետութեան միաբանականութիւն, 20 ժողովրդավար համաձայնութիւն, 16 արմատական, 10 համայնավարները, 10 Ժողովրդական Շարժում, ինչպէս նաեւ ոչ արձանագրըուածներ՝ Պինօ, Անտրէ Մառի, Սիքար եւն. :

Դէմ քուէարկած են եւ բանաձեւը մերժուած է, 264 երեսփոխան՝ 31 անկախ, 15 Ժողովրդական Շարժում, 13 ոչ արձանագրուած, 199 Միութիւն Հանրապետութեան Համար, եւն. : 41 երեսփոխան ձեռնպահ մնացած են : Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ Նասր յայտարարած է.— «Առաջին աշխարհամարտին դաշնակիցները Սուրիոյ պատկանող մաս մը հողեր խլեց, որպէսզի արուեստական պետութիւն մը ստեղծէ : Այդ պետութիւնը կոչեց Անդրյորդանան : Այս պատճառով Հիւսէյին Թագաւորը պէտք է գիտնայ թէ Յորդանանի ժողովուրդը կրնայ ապստամբիլ արաբ ժողովուրդին նպատակները իրագործելու համար» : Առաջին անգամն է որ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան նախագահը հրապարակաւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Յորդանանի սահմանները :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Արժանթինի դիւանագիտական յարաբերութիւնները, որոնք Այխմանի առեւանգումին պատճառով խզուած էին, չորս ամիսէ ի վեր, վերստին հաստատուած են :

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

●

(10 – 9 – 1890 — 26 – 8 – 1945)

Անցած ամսուան մէջ գերմանական գըրական թերթեր նշեցին, որ Ֆրանց Վերֆել եօթանասուն տարեկան եղած պիտի ըլլար՝ եթէ տասնըհինգ տարի առաջ Գալիֆորնիոյ նահանգին Պեւերլի Հիլլ թաղին մէջ իր մահկանացուն կնքած չըլլար:

Հարկ է ընդգծել թէ Գերմանիոյ մէջ ամէնէն ծանօթ գրողներէն մէկը եղած էր ան եւ հիմա ալ իր անունը կը վայելէ մեծ համբաւ: Քիչ – շատ ընթերցասէր մէկը կը ճանչնայ անոր գործերէն մէկ քանին, մանաւանդ «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը»:

— Հա՞յ էք, կ'ըսէ գերմանացի խօսակիցս, եւ իսկոյն կը հարցնէ թէ ճի՞շդ են «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» գրքին մէջ գրուածները: Այդքան միայն գիտեն Հայոց մասին...

Կարելի է ըսել ուրեմն, որ Լեփսիուսի վկայութեան մեծագոյն եւ յաջողագոյն տարածողը եղաւ Վերֆել իր այդ գործով:

Վերֆել ծնած էր Փրակայի մէջ հրէական հարուստ ընտանիքի մը մէջ: Հայրը ունէր ձեռնոցի աշխատանոց մը: Կանուխէն գրական եւ համամարդկային հակումներով, երիտասարդ բանաստեղծը ուսած է Փրակայի համալսարանին մէջ: Իր քերթուածներուն առաջին հատորը լոյս ընծայած է 1911ին «Աշխարհին Բարեկամը» վերնագիրով: 1917ին հաստատուած է Վիէննա եւ հրատարակած է քերթուածներ, թատերգութիւններ եւ վէպեր: Ընդունած էր կաթողիկէ կրօնքը եւ ամուսնացած էր համբաւաւոր նուագագիր Գուստաւ Մահլերի այրիին հետ: Բնակած է նաեւ Պերլինի մէջ, ուրտեղ, հիթլերական գերիշխանութեան հաստատման առեն, հրապարակով վառած են իր գրքերը իբր հրէայի մը գրած գործերը: 1938ին Փարիզ գաղթած է եւ անկէ անցած է Ամերիկա, ուր եւ մեռած է 55 տարեկանին:

Քնարերգակ եւ տպաւորապաշտ այս տաղանդաւոր գրողը ունի յիսունէ աւելի հրատարակութիւններ: Իր սիրտը բաբախած է ճակատագրէն զարնուածներու, հալածքի եւ մարդկութեան զոհերու դատին համար: Այսպէս պէտք է համարել իր «Պերնատեթի Երգը» կոչած Լուրտի հաւատալիքով վէպը, ինչպէս «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը»: Առաջինը վերածուած շարժապատկերի, երկրորդը՝ ո՛չ:

Այս առթիւ առաջ կը բերեմ «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» գրքին յառաջաբանը, որ ինքնին բաւական պերճախօս է Ֆրանց Վերֆելի կողմէ Հայոց տառապանքին պատկերը տալու նկատմամբ:

Ծանօթ է արդէն, որ 1930ի տուեալները Վերֆել հիմնական եւ փաստացի նիւթերու համար դիմած էր Վիէննայի Հայոց հովուոր հօրը Եղիշէ քհնյ. Իւթիւճեանին եւ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, որոնցմէ ստացած էր լրիւ տեղեկութիւններ: Յառաջաբանը ամբողջ գործին ոսկեղինիկ թարգմանութենէն կ'առնեմ, որ գործն է անմոռանալի ուսուցիչ եւ հրապարակագիր ողբացեալ Երուանդ Տէր Անդրէասեանի.

« Այս գործը ծրագրուեցաւ 1929 Մարտին, հեղինակին Դամասկոս բնակութեան միջոցին: Գորգի գործարանի մը մէջ աշխատող խեղանդամ ու սովատանջ մանուկներուն սրտաճմլիկ տեսարանը վճռական մղումը եղաւ՝ սովորական դէպքերու կարգէն խլելու եւ պատմականօրէն դատարկելու համար հայ ժողովուրդին անտանելի ճակատագիրը: Այդ փոքրերը փախստականներուն զաւակներն էին: Գիրքը գրուեցաւ 1932էն մինչեւ 1933 Մարտի ժամանակամիջոցը: Միջանկեալ, Նոյեմբերին, գերմանական զանազան քաղաքներ բանախօսական ուղեւորութեան մը առթիւ, հեղինակը Ա. գիրքին հինգերորդ գլուխը բանախօսութեան նիւթ ընտրեց, եւ արդարեւ հրատարակուած ձեւովը, որ ճշդիւ կը յենու Էնվէր փաշայի եւ պատուելի Եօհաննէս Լեփսիուսի միջեւ փոխանակուած խօսակցութեան պատմական հաղորդագրութեան վրայ »:

« Այդ թուականին Ֆրանց Վերֆել չէր կրնար գուշակել որ տասը տարի ետք վեց միլիոն հրեաներու ողբալի ճակատագիրը պիտի յաջորդէր Հայոց տառապանքին եւ ոչնչացումին: Եւ այսօր ալ անոր մարգարէական խորհրդածութեան շնորհ մը ունեցած ըլլալուն ենթադրութեան կը մղուի մարդ, երբ կը կարդայ իր ընտրած վերնագիրը Յովհաննու Յայտնութենէն (Զ. 10) — «Ո՛վ Տէր, դուն որ Սուրբ ես ու ճշմարիտ, տակաւին մինչեւ ե՞րբ պիտի չդատես եւ մեր արիւնին վրէժը պիտի չլուծես երկրի բնակիչներէն »:

Եւ սակայն յատկանշական է, որ մարդկային յոյսը, Հայու յոյսը անծանօթ չէր մնացած Ֆրանց Վերֆելի պէս իմաստասիրոյ գրողին, որովհետեւ իր գրքին մէջ տեղ մը դրած է Աշուղ Ջիւանիի ծանօթ «Ձախորդ օրերը» երգը: Այդ յո՞յսն էր արդեօք որ մղում կուտար իրեն մինչեւ վերջին օրը աշխատելու քերթուածներու նոր փունջի մը պատրաստութեան եւ սրբագրութեան վրայ ... Իր այրին, Ալմա Մահլեր – Վերֆել, հրատարակեց այդ վերջին գիրքը: Վերջին 15 տարիներու ընթացքին հրապարակ եկան քանի մը ուսումնասիրութիւններ իր գրականութեան մասին: Նոյնիսկ համալսարանական աշխատանք մը գրուած է Զուիցերիոյ Պեռն քաղաքին համալսարանին մէջ « Տոսթոյեւսկի եւ Ֆրանց Վերֆել» նիւթին վրայ Թիւրինկի հեղինակութեամբ (չկրցայ ճշդել ազգութիւնը):

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐԱԾ ՆՊԱՍՏԸ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տեսած էք երբեք, զիրենք խմբովին, ազգային, յեղափոխական երգեր երգելու պահուն, թէ որքան խանդավառութիւն, յուզում ու ապրում կայ իրենց երգի կրակոտ շեշտին մէջ: Ահ, մեր այդ անմահ, հայ սրտէն, հայ հոգիէն բխած անուշ երգերը: Թէեւ պարզ ու անարուեստ, եւ սակայն որքան խօսուն ու խորիմաստ. Մեր ժողովուրդը՝ դարեր շարունակ, իր սիրտն ու հոգին քամելով երգած է հայ վիշտն ու կսկիծը, սէրն ու տառապանքը, ստրուկ կեանքին դէմ զգացած իր ցասումն ու ընդվզումը, հայրենիքին ու հայ կեանքին կորսուած ազատութիւնը ձեռք ձգելու համար իր մղած հերոսական մարտնչումները, եւ մանաւանդ հայրենիքի ազատութեան սուրբ սեղանին, իրենց վառ կեանքը կամովին ողջակէզ ընող, մեր առասպելական հերոսներու կեանքն ու գործը: Ու այս տղաքը կը զգան, կ'ապրին այդ երգերու հոգին: Ոգին մէջ թունդք շարժելով, կ'արտայայտեն իրենց ցասումն ու ընդվզումը հայ կեանքը, հայ միտքը կաշկանդող բռնակալ բիրտ ուժին դէմ յանդիման: Երգելու այդ խանդավառ պահուն, երիտասարդական իրենց վառ երեւակայութեամբ, հոգիով ու սրտով կարծէք վերացած՝ փոխադրուած պահ մը Սասունի ու Զէյթունի ժեռուտ սարերը, միացած մեր յեղափոխական դիւցազներու խումբերուն, թունդք շարժելով, կարծէք գրոհ կ'ուզեն տալ թշնամիին դէմ նման Անդրանիկի զինակից քաջ ֆետայիներուն:

Բանակումը ազգապահպանման հնոց ըսինք ու անցանք: Ճշդելու, հաստատելու համար թէ ինչպէս այս տղաքը, առանց փողի ու թմբուկի, առանց ձեռնարկին յաջողութեան պատիւը «ինծի ու քեզի» վերագրելու անձնասիրութեան, իրենք իրենց մէջ համաձայնած են, իւրաքանչիւր ղեկավար տարր իր կրցածը միացուցած է հաւաքականօրէն վարելու համար գործը, ձեռներէցութեամբ, նուիրումով, որ ուղղակի հիացում կը պատճառէ զիրենք մօտէն դիտողին: Անոնցմէ անպայման կրնան օրինակ առնել հրապարակի այմկող, «ես բրի, դու բրիր»ի հիւանդութիւնէն վարակուած հանրային գործով զբաղող անձեր:

Ստեղծուած այս հաճելի, ընկերական մթնոլորտը մեծապէս կը նպաստէ, որ տարբեր շրջաններէ եկած, իրարու հետ բոլորովին անծանօթ երիտասարդներ ընտելանան իրարու եւ կապուին ընկերական կապերով: Երբ կը մօտենայ մեկնումի պահը, յուզում, իրար չմոռնալու, իրարու գրելու խոստում, հասցէներու եւ նկարներու փոխանակութիւն:

Ինչպէ՞ս չյիշենք Ամիենէնէն այն սիրուն աղջնակը, որ ընկերներէն հրաժեշտ առնելու պահուն, արցունքոտ աչերով եւ յուզումէն դողացող ձայնով կը կրկնէր «Պիտի շարունակեմ հայերէն խօսիլ եւ ալ միշտ հպարտ պիտի ըլլամ հայ ըլլալուս համար»:

Անթիպէն սքանչելի հայ ընտանիքի մը երկու անուշիկ, կիրթ աղջիկներն եւ իրենց ընկերուհին Նիւլն, որոնք կը մեկնին խանդավառ տպաւորութիւններով եւ իրենց շրջանի երիտասարդութիւնը կազմակերպելու ինքնակամ խոստումով:

Յուզիչ չէ՞ միթէ Ն. Պօղոսեանի պատմածը: Երբ կը շնորհաւորենք զինք իր ձայնին եւ զգայուն երգերուն համար, իր պատասխանը կ'ըլլայ միայն «Ես հայու կրակն առած եմ նոր սերունդի ծոցէն, եւ բնական է որ անոր ծոցին մէջ ուզեմ տեսնել նոյնքին խանդն ու եռանդը»:

Կրնայինք դեռ երկարել շարքը՝ այս յուզիչ դրուագներուն, ապացուցանելու համար թէ այս տղաքը իրենց միջոցներով, տարեկան իրենց այս արժէքի ձեռնարկով, հայ երիտասարդութեան հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտով, ինչքան կարեւոր նպաստ մըն է որ կը բերեն:

Ինչքան փափաքելի պիտի ըլլար, որ այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը, իր ամբողջական արժէքով գնահատուելով, հովանաւորութիւն ստեղծուէր, եւ այս տղաքը՝ ունենային իրենց սեփական շէնքը՝ խնայելու համար անհարկի վատնում մը նիւթական ու ֆիզիքական ուժերու:

Ի զուր խօսքեր չեն այս բոլորը, եւ ոչ ալ մեր բուռն գրականութեան փորձ. Թուղթին յանձնեցինք մեր ստացած ամբողջական տպաւորութիւնները, եւ փորձեցինք ամփոփել մեր եզրակացութիւնները:

Ու մենք հաւատացած ենք թէ մեզի հետ կը բաժնեն, ազգային հպարտութեան եւ գոհունակութեան մեր այս զգացումները նաեւ բոլոր այն հայրենակիցները, որոնք երեք տարի շարունակ հետեւեցան այս երիտասարդներու բանակումի կեանքին ու ներկայ եղան Աստուածածնայ տօնին առիթով, իրենց տուած բացառիկ հանդէսին:

Հանդէս մը, որ կը կազմէ իրենց բանակումի ձեռնարկին գագաթնակէտը, իր գեղարուեստական ընտիր բաժնով, կարգ ու կանոնով եւ մանաւանդ իր գրաւած աննախընթաց ժողովրդականութեամբ:

Որովհետեւ մեր գիտակից եւ հայրենասէր ժողովուրդը՝ ջերմօրէն գնահատելով, երիտասարդներու կողմէ տարուած այս գեղեցիկ գործը՝ նկատի չունենալով ոչ մէկ դժուարութիւն, միշտ եղաւ շատ հեռուներէն, խանդավառութեամբ եւ զուրգուրանքով շրջապատեց զիրենք, տալով խօսուն ապացոյցը՝ խրախուսանքի, գնահատանքի եւ համակրանքի իր ջերմ զգացումներուն, հանդէպ այս երիտասարդութեան Հայ ապրելու, Հայ մնալու համար թափած ճիգերուն:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Այս հանդիպումը Չարենցը բացատրում էր նրանով, որ մենք արուեստի խնդիրներին մօտեցել ենք ծրագրային չափանիշներով, հողից կտրուած պատկերացումներով:

Այնուհետեւ Չարենցն այն միտքն էր զարգացնում, թէ պէտք է ձեռք քաշել այլեւայլ իզմերից, որոնք բխում են ձեւին առաջնութիւն տալու ձգտումից, եւ աշխատել ողջ էութեամբ, տոգորուել բանուորական գաղափարախօսութեամբ, աշխարհայեացքով: Ի վերջոյ, նա յանգում էր այն եզրակացութեան, որ արուեստի եւ գրականութեան խնդիրներին պէտք է մօտենալ ամէնից առաջ բանուորական դասակարգային պայքարի, նրա վերջնական յաղթանակի եւ համամարդկային ըմբռնումի տեսակէտից:

Ահա այն դասերը, որ առել էր Չարենցը անցեալի խոշոր վարպետների ստեղծագործութիւններն ուսումնասիրելիս եւ դրամատիրական աշխարհի մռայլ իրականութիւնը դիտելիս:

Այս հոյակապ նամակը, որի էութիւնը շարադրեցի այստեղ համառօտակի, առատ լոյս կը սփռէր Չարենցի ստեղծագործական յեղաշրջման վրայ, սակայն, դժբախտաբար, այն չի պահպանուել այլ նամակների հետ:

Այնուամենայնիւ, այն տեսական բեկումը, որ առաջացել էր Չարենցի մէջ, տալիս իր պտուղները: Պոլսի մեր հիւպատոսարանում լսած Տրապիզոնցի Ալիի պատմութիւնը նա դարձնում է հոյակապ (?) մի քերթուած՝ «Լենինն ու Ալին» իր հանճարեղ խորագրով:

— Ողջոյն արխադաշ Ալին ;

— Յաղթանակ գործին Իլյիչ :

Խոշոր ընդհանրացումների կողքին են դառնում «Ստամբոլ» քերթուածում պատմական ու ներկայ յստակ փաստերը (Ֆաթիհ Սուլթանի արիւնոտ ձեռքի հետքը Այա Սոֆիայի պատի վրայ, ժամանակակից Թուրքիայի կենցաղային մոմենտներ), նոյնպէս վերջաւորութեամբ :

Ու հետքը Սուլթանի ձեռքի
Արնաքոր ճակատից երկրի
Կը քերէ – թուրք կոմսոմոլը …

Հետաքրքրական է եւ այն հանգամանքը, որ Չարենցն իր քերթուածը նուիրում է Թուրք համայնավար Սուբհիի եւ ընկերների յիշատակին, որոնք յետադիմութեան զոհերը դարձան: Բոլոր այս գծերում նկատելի ունենալով յստակ իրական տարրեր՝ Չարենցը հասնում է մեծ հոյակապ ընդհանրացումների :

Պերլինից ուղարկած նամակներից մէկում Չարենցը գրել էր, թէ մտադրութիւն ունի հրատարակելու այնտեղ «Ղեկ» անունով գրական – գեղարուեստական – հասարակական մի թերթ, եւ ինձ էլ հրաւիրում էր աշխատակցութեան, սակայն նրա այդ ծրագիրը չիրագործուեց՝ ինձ անյայտ պատճառներով :

Արտասահմանից վերադառնալուց յետոյ Չարենցը մտադրութիւն ունէր ճամբորդական նօթեր գրելու, սակայն դժուարանում էր, որովհետեւ ժամանակին օրէց օր գրի չէր առել իր տպաւորութիւնները, որպէսզի այդ ծրագրով կարողանար շարադրել :

Հազար անգամ ափսոսացել էր դրա համար, ու երբ մի տասնամեակ յետոյ ես պէտք է մեկնէի Եւրոպա, ինձ խորհուրդ տուեց գրի առնել օրուայ տպաւորութիւնները: Ես լիովին օգտուեցի Չարենցի այդ խորհրդից :

Չարենցի ձայնը տենորային էր : Նա խօսում էր վերին նօթերով ու բարձրաձայն՝ աւելի գիւղացու, քան քաղաքացու ձայնի ելեւէջներով :

Մի բան ասելուց առաջ՝ ցուցամատը մեկնում էր առաջ, գլուխը ետ տանում, յօնքերը բարձրացնում, ապա արտասանում խօսքը : Խօսակցութեան ժամանակ շատ էր դիմում ձեռների շարժումներին : Ունէր հարուստ դիմախաղ :

Չարենցի առոգանութիւնը բարբառային էր (Կարս), ու խօսելիս զգալիօրէն գործածում էր այդ բարբառի դարձուածքները ու բառերը : Ռուսերէն խօսելիս նոյնպէս զգացւում էր մայրենի առոգանութիւնը, թէեւ ռուսերէն խօսում էր անսխալ եւ ճիշդ շեշտադրութեամբ :

Չարենցի հասակը 1.60 էր, որից ճնշուած էր զգում իրեն: Նախանձում էր բարձրահասակ մարդկանց, առանձնապէս Կարօ Հալաբեանին, ու կատակով ասում էր .

— Ոչինչ չէի ուզենայ — Կարոյի բոյը իմը լինէր, Երեւանի գոզալները (գեղեցկուհիները) իմը կը լինէին :

Հագնում էր պարզ, սովորական շապիկ – մուգ կապոյտ՝ ձմեռները, իսկ ճերմակ՝ ամառը, դնում էր կեպի (զինւոր. գլխարկ) :

Ճամբորդութիւնից վերադարձաւ եւրոպական հագուստով, շլեապայով եւ այպէս էլ մնաց մինչեւ վերջ :

Արփիկը Չարենցի համար եւ ընկեր էր, եւ քոյր, եւ մայր, ինչպէս եւ գրական խորհրդատու: Արփենիկն էր կարդում առաջինը նա իր երկերի սեւագրութիւնները :

Նրանք անբաժանելի ընկերներ էին ու միասին էին ամենուրեք: Արփիկն իր մեղմ բնաւորութեամբ բարերար ազդեցութիւն ունէր Չարենցի փոթորկալի խառնուածքի վրայ :

ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(7 Շար.)

ՓԱՐԻԶ,

ՀՐԷՇԱՅԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ, ՈՐ ԴԱՆԴԱՂՕՐԷՆ ԿԸ ԼԱՓԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

...Թօսթի մէջ. Ըէմոն Քաթթիէ յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ «Նոր Աշխարհ՝ Եւրոպան է» ընդհանուր խորագրով: Մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթարկէ Ազատ Եւրոպայի 19 երկիրները — ...ուան, Պէնէլիւքսի երեք երկիրները, ...րնաւեան հինգ երկիրները, Անգլիան, Իրլանտան, Զուիցերիան, Արեւմտեան Գերմանիան, Աւստրիան, Իտալիան, ...ւ տալը. Սպանիա, Փորթուկալն ու ...ալիան: Ընդհանուր եզրակացութիւնն է, որ եթէ Եւրոպայի զանազան ...երը մոռնան իրենց վէճերն ու միանան, կրնան փրկել ազատակամօրէն ժողովրդավարութեան ապագան:

...անին յօդուած մը նուիրուած էՓարիզին, որ կը ներկայացնենք այսօր: ...ետէ պիտի տանք նաեւ վերոյիշեալ ...երկիրներուն մասին հրատարակուած յօդուածներուն կարեւոր մասերը:

...ի – Ֆիլիփ Թաղատուրին կողմէ սահմանուած Փարիզի մէջ կ'ապրին երեք միլիոն բնակիչներ. Մայրաքաղաքին գաւառական անմիջապէս զուրս գտնուող 55 առանձին մէջ կ'ապրին երկու միլիոն մարդիկ, իսկ Նոթր – Տամ եկեղեցին իբր կեդրոն առնելով, քառասուն քմ. շառաւիղով գծուած շրջանակ մը կը պարփակէ ...երկու հարիւր աւաններ եւս՝ 2 – 3 միլիոն բնակչութեամբ: Ուրեմն կարելի է ըսել, որ «Փարիզեան շրջան»ին մէջ (Սէն, Սէն է Ուազ, Սէն է Մառնի նահանգները եւ Ուազ նահանգէն վեց քանտոն) այժմ կ'ապրին ութ միլիոն հոգի, ...որ 1958 Յունուար մէկին 7.976.000 ...թիւ:

Փարիզեան շրջանի աճումը հրէշային ...չափ արագ եղած է: Թիւերով ...1831ին Ֆրանսա ունէր 33 միլիոն բնակիչ, իսկ Փարիզեան շրջանը՝ 1.357.000, համեմատութիւն՝ 5.3 առ հարիւր: 1960ին Ֆրանսա ունի 45 միլիոն բնակիչ, իսկ Փարիզեան շրջանը՝ ութ միլիոն, համեմատութիւն՝ 17.8 առ հարիւր: Այլ խօսքով, Փարիզեան շրջանը 8 անգամ աւելի աճած է քան ամբողջ Ֆրանսան:

Փարիզեան շրջանի այս անբնական աճումը, անշուշտ կը կատարուի ի հեճուկս Ֆրանսայի միւս շրջաններուն: Ուսանողութեան 41 առ հարիւրը, արուեստանոցներու 61 առ հարիւրը, գրողներու 66 առ հարիւրը, մեծ բժիշկներու, ճարտարապետներու, գործի մարդոց ճնշիչ մեծամասնութիւնը կ'ապրին Փարիզի մէջ. Փարիզի այս չափազանցեալ կարեւորութիւնը սկսաւ Թագաւորութեան օրով. ...վարչական տակ աւելի ...Փարիզի մենատիրութիւնը: ...ի վեր Ֆրանսայի ամբողջ շրջանները կը կառավարուին Փարիզի օրէնքներով – քաղաքական, մտաւորական, բարոյական եւ նիւթական մարզերուն մէջ:

Երկաթուղագծերու ճառագայթումին կեդրոնը Փարիզն է. այն աստիճան անտեղի կերպով, որ Պոտօյէն Լիոն երթալու համար ճամբան շեղելով Փարիզէն անցնելով (1093 քմ.) 75 վայրկեան կը ...էր 1939ին՝ Պոտօյէն ուղիղ գծով ...ն գացողին վրայ (միայն 639 քմ.):

Մայրաքաղաքը երկրին արուեստագիտական, վարչական, քաղաքական կեդրոնն էր արդէն, դարձած է նաեւ արտադրութեան կեդրոնը:

Մեքենաշինութեան 35 առ հարիւրը, ...ական արդիւնաբերութեան 44 առ հարիւրը, ինքնաշարժ կառքերու շինութեան 51 առ հարիւրը, օդանաւային արդիւնաբերութեան 53 առ հարիւրը՝ Փարիզի կեդրոնացած են: Անհատական ընկերութիւններու 64 առ հարիւրին կեդրոնը Փարիզ կը գտնուի: Դրամատանց պաշտօնէութեան 51 առ հարիւրը եւ ապահովութեան ընկերութիւններու պաշտօնէութեան 71 առ հարիւրը Փարիզի մէջ կ'աշխատին: Ֆրանսայի ընդհանուր գործառնութեանց գանձումներուն 41 առ հարիւրը կը կատարուի Փարիզի մէջ: Մէկ խօսքով, ընդհանուր հողամասին 2.2 առ հարիւրին վրայ ապրող ընդհ. բնակչութեան 17.8 հարիւրին ձեռքն է երկրին ընդհանուր գործառնութեան 41 առ հարիւրը:

Օրինախոնումէ տառապող հիւանդի մը կը նմանի Փարիզ, որուն փրկութեան համար պէտք է արիւն առնել իրմէ:

Բնակութեան եւ տուներու հարցն ալ ուրիշ աղէտ մըն է: Երբ նկատի առնենք որ շէնքի մը տեւողութեան սովորական շրջանը հարիւր տարի է, կը տեսնենք որ Փարիզի շէնքերուն՝ մեծամասնութիւնը անբնակելի դարձած են, քանի որ Փարիզի բնակութեան 69.150 շէնքերէն 23.944ը 1871էն առաջ կառուցուած են: Իւրաքանչիւր տարի տասնեակներով շէնքեր կը փլին հիմնումէ. իսկ հազարաւոր ուրիշներու կը սպառնայ նման վախճան մը:

Մեծ թիւով նոր շէնքեր կը շինուին Փարիզի մէջ, ճիշդ է. բայց այստեղ ալ ուրիշ ցաւ մը կայ: 1926էն մինչեւ 1946 մօտ 80.000 նոր բնակարաններ շինուած էին, բայց նոյն տարիներուն 83.000 բնակարաններ վերածուեցան գրասենեակներու:

Պարզ է, որ Փարիզը պէտք է վերաշինուի: Մեծ չափաւորներով վերջին վերաշինութիւնը՝ պարոն Հօսմանի օրով տեղի ունեցած է, այսինքն՝ մօտ հարիւր տարի առաջ.

Անհրաժեշտ դարձած է, որ Փարիզ իր հին մորթը փոխէ. հին բնակարանները նորերով փոխարինելը այլեւս բաւարար չէ: Փարիզ կը խեղդուի. աշխարհի մէջ ոչ մէկ ուրիշ քաղաք այսքան ճնշուած է. Քոփէնհակի մէջ, իւրաքանչիւր հեքթարի միջին բնակչութիւնը 90 է, ինչ որ արդէն բաւական մեծ թիւ մը կը կազմէ. Վիէննայի մէջ իւրաքանչիւր հեքթարի վրայ 140 հոգի կ'ապրի, ինչ որ վերջին սահմանը կը կազմէ. Լոնտոնի մէջ մէկ հեքթարի վրայ 191 հոգի կ'ապրի, ինչ որ արդէն շատ շատ է: Բայց այս համեմատութիւնը՝ 270 է Փարիզի մէջ. այս՝ արդէն անտանելի է: Ազգաստ թաղամասեր կան, ուր մէկ հեքթարի մէջ հազար բնակիչ կ'ապրի: Շան դ'Էլիզէն, Ֆոշ պողոտան, Իրդ թաղամասը՝ լաւ. բայց մեծ թիւով թաղամասեր կան, որոնք կանաչ տարածութիւն մը չունին:

Արդի Ֆրանսան պայքարի մէջ է իր հրէշային Փարիզին հետ: Այս պայքարը աւելի դիւրին կ'ըլլար եթէ գանէ տրամաբանական վարչութիւն մը գոյութիւն ունենար: Բայց ընդհակառակն, վարչական Փարիզը քաոսային վիճակ մը կը ներկայացնէ: Փարիզը քաղաքապետ չունի, այլ՝ քաղաքապետական ժողովի նախագահ մը, որ ամէն տարի կ'ընտրուի եւ որ վարչական ոչ մէկ իշխանութիւն ունի: Մեծ Փարիզը, փարիզեան շրջանը բաժնուած է չորս նահանգներու միջեւ ու բայց այդ, կորսուած՝ նախարարութիւններու, կոմիտէներու, հանրային ու ազգայնացած ալ հաստատութիւններու, բարդ ցանցի մը մէջ: Շատեր կ'առաջարկեն փարիզեան շրջանը մէկ նահանգի վերածելով պարզացնել վիրար խաչաձեւող վարչական մարմինները: Բայց ուրիշներ կը տատամսին ու կը մերժեն, վախնալով մէկ հոգիի մը (նահանգապետ) ձեռքը կեդրոնացնել Ֆրանսայի բնակչութեան մեծ մասը:

Հակառակ այս բոլորին, Փարիզի բնակչութիւնը կ'աւելնայ ամէն տարի:

Փարիզի վերանորոգումով զբաղող յանձնախումբը գործի լծուած է. առաջին հերթին՝ թեթեւցնել մայրաքաղաքին բնակչութիւնը: Մասնաւոր ծրագրով մը, Նոթր Տամէն 20 – 40 քմ. շառաւիղով շրջագծի մը վրայ սկսած են արդիական քաղաքներ շինել, ուր 20 – 40.000 հոգի բնակութիւն եւ գործ կրնան գտնել: Շինութիւնները սկսած են եւ կը յառաջանան Մասսի, Անթոնիի, Սարսէլի, Փալէզոյի եւ շատ մը այլ շրջաններու մէջ: 1958էն ի վեր Ֆրանսա-Գերմանիոյ շատ ու Անգլիայէն աւելի տուներ կը շինէ, բայց այնքան յետամնաց էր այդ մարզին մէջ, որ հիմնական ճիգը տակաւին բաւարար չէ:

Ներկայ Փարիզը արիւնախոնումէ տառապող հիւանդ մըն է: Անհրաժեշտ է, որ Փարիզ իր հին մորթէն զուրս գայ ու տարածուի դէպի արեւմուտք, եթէ չուզեր խեղդամահ ըլլալ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐ»Ը

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած) — Խունկերով եւ խանդավառ բազմութիւն մը, եկած էր լեցնելու Ալհամպրայի ընդարձակ սրահը, Հոկտեմբեր 30ին, երեկոյեան, տօնելու համար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը:

Դաշնակցական երիտասարդութեան անունով հանդէսի բացումը կատարեց ընկ. Ցակոբ Արթինեան, Դաշնակցութիւնը նմանցնելով երկրորդ Սասունցի Դաւիթի մը, որ 19րդ դարու վերջաւորութեան եկաւ ատաքնորդելու իր ժողովուրդը դէպի ազատութեան եւ անկախութեան արշալոյսը: «Դաշնակցութիւնը, բսաւ ընկերը, արդէւք եւ յուսահատութիւն չճանչցաւ հայ ժողովուրդին ծառայելու սրբազան ճամբուն վրայ: Այսօր պաշտամունքով եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք այս մեծ կազմակերպութեան առջեւ: Անխախտ հաւատքով եւ անպարտելի վճռականութեամբ պիտի շարունակենք բարձր պահել մեր պաշտելի կուսակցութեան դրօշակը յանուն հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ հայկական դատի արդար լուծումին»:

Ապա ընկեր Արթինեան բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ ընկ. Ցակոբ Գասպիկեան, որ հակիրճ խօսքերով պատմականը բրաւ Դաշնակցութեան թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէս ծնաւ այս կուսակցութիւնը, որ իր լաւագոյնը գոհեց ծառայելու համար միայն հայ ժողովուրդին: Ընկեր Գասպիկեան կոչ ուղղեց ժողովուրդին որ քաջալերէ եւ զօրացնէ Դաշնակցութեան վրայ, որ կը շարունակէ աշխատիլ իր ժողովուրդի շահերուն համար:

Օրուան բանախօսն էր յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած ընկեր Միրայր Դատուրեան, որ նախ ֆրանսերէն լեզուով բարիգալուստ մաղթեց Ֆրանսայի հիւրերուն, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Գ. Գրիօլ, քաղաքապետարանի խորհրդական, որ կը ներկայացնէր քաղաքապետ Կաստոն Տէֆէրը, Աշիլ Սինէին կը ներկայացնէր երեսփոխան Ֆրանսիս Լէնհարը, իսկ Սէլղան՝ ծերակուտական Իրմա Բարուզի եւ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ՝ Փասզինին:

Ապա ընկեր Դատուրեան հայերէն լեզուով խանդավառող եւ գեղեցիկ ճառով մը ներկայացուց Դաշնակցութեան արժէքը հայ կեանքին մէջ: Դաշնակցութիւնն էր, ըսաւ ընկերը, որ 19րդ դարու վերջաւորութեան եկաւ եւ հայ զանգուածներու հոգիին մէջ արթնցուց ազատ ապրելու ձգտումը: Իր ծնունդին 70 տարիներ ետքն ալ տակաւին կենսունակ է այս մեծ կազմակերպութիւնը աւելի քան երբեք, սկսած Միջնաւոր Արեւելքի Հայաշատ մեր գաղութներէն մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա:

Մէջ ընդ մէջ գործադրուեցաւ գեղարուեստական շատ ճոխ յայտագիր մը, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Փարիզէն՝ երգչուհի Շաքէ Պէնկեան, Մարսէյլէն՝ երգչուհի Օր. Ժաքլին Փափազեան, դաշնակահարուհի Օր. Սիւզան Գօյաճեան, արտասանողներ Օր. Արմինէ Գալփաքեան եւ Օր. Ալիս Յարութիւնեան, իսկ աքորտէոնի վրայ փոքրիկն Ճօշխունեան:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ աչքի կը զարնէին երկու կենդանի պատկերներ եւ հայկական պարը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մանուշ Շահմիրեանին, որ ոչինչ խնայած էր հանդէսի յաջողութեան համար:

Հանդէսի պաշտօնական մասէն ետքը ուրախութիւնը շարունակուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ մինչեւ առաւօտ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ամէնէն անտանելի ապուշները՝ քիչ մը խելք ունեցողներն են:

ԼԱ ՌՈՇՖՈՒԿՕ

×

Ինչ փոքր հանոյքի մը խաթրուսիկ ըլլալը, երբ զայն իրական կը կարծէ մարդ:

Ա. ՊՐՕՒԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԹԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Զնայած քաղաքի հիմնադրելու օրից, Թագաւորի հրամանով Հայոց Աշխարհի շատ վաւերից, յատկապէս արքունի չէ–ներից հաւաքեցին այդտեղ ամէն կարգի արհեստաւոր ու գործաւոր, բայց եւ այնպէս քաղաքի շինարարութիւնը չէր ընթանում այնպէս, ինչպէս սպասում էր Արշակը. կատարւում էր դանդաղ, քանզի սակաւ էին մարդիկ քաղաքի բազմաթեւ աշխատանքները գլուխ բերելու համար: Այդ իսկ պատճառով Արշակը նկատելով, որ քաղաքի կառուցումը կարող է տեւել տարիներ, միտք յղացաւ՝ դիմել նախարարներին եւ խնդրել, որ գործաւորներ տան եւ առ հասարակ օգնել աւարտելու շինարարութեան: ...խարար, որ դրա համար հրաւիրուած էին մեծ մայրաքաղաքը Հայոց՝ Վաղարշապատ, խոստացան անել կարելին: Բայց, վերադառնալով իրենց կալուածները, շատերը չուղարկեցին եւ ոչ մի մարդ ... Անցաւ տարուց աւելի եւ ... ոչ մի գործաւոր: Արշակը սպասեց եւ այլեւս չկրկնեց իր խնդրանքը: Նա չուզեց անգամ յիշեցնել եւ ոչ էլ դիմել խիստ միջոցների, այլ միայն գրութիւն յղեց բերդատէր նախարարներին, թէ, յանուն երկրի ապահովութեան, ցանկալի է համարում, որ «նախարարաց պատկանող բերդերը» լինեն Թագաւորի տրամադրութեան տակ, որպէսզի «ի դէպի պատերազմի» ինքը ի վիճակի լինի պաշտպանել երկիրը հայրենի:

«Մարդեր չտուին բանակը զօրացնելու, մարդեր չտուին Աւանը շինելու, թերեւս բերդերը զիջանեն յանուն հայրենի երկրի ապահովութեան», մտածում էր Արշակը եւ սպասում: Անցաւ մէկ – երկու ամիս՝ նա սպասում էր եւ մտածում, թէ այս եւս մերժելու դէպքում ի՞նչ պէտք է անել, որպէսզի նախարարները ենթարկուեն իրեն ...

Նա խորհում էր եւ սպասում, երբ տեղի ունեցաւ, աւելի շուտ՝ յայտնուեց մի դէպք, որ առժամ մոռացնել տուեց նրան թէ Աւանը, թէ բերդերը: Դէպք, որին յաջորդեցին ուրիշ նոր դէպքեր եւ դարձեալ մոռացնել տուին թէ Աւանը եւ թէ բերդերը.

Բայց առաւել լաւ է ամէնը նկարագրենք յաջորդաբար, ինչպէս տեղի են ունեցել ճշմարտապէս:

×

Մի առաւօտ Արշակը, ըստ սովորութեան, զլխարաց ու գօտեպինդ կապայով երթեւեկում էր Վաղարշապատի պալատի դահավարահում եւ ուշադիր լսում զեկոյցը իր սենեկապետ ու կնքապահ Վարդ Մամիկոնեանի, որ 40ն անց միջահասակ տղամարդ էր՝ բոլոր Մամիկոնեանների նման խոյաքիթ ու սրահայեաց: Սա մի–ակերպ ձայնով, երբեմն միայն այս կամ այն բառը շեշտելով, ձայնի մէջ սակայն պատշաճը պահած, իրար յետեւից պատմում էր այն բոլոր լուրերի եւ գրութեանց մասին, ինչ ստացուել էր պալատում: Թէ լուրերը, թէ գրութիւնները սովորական էին. այդ ամէնի մէջ արտակարգ ոչինչ չկար — սահմանները հանգիստ են, հազարապետը լուրեր է առել գաւառներից, թէ տուրքերը գանձւում են «դժուարաւ, քանզի երաշտ է եղել եւ կարկուտ սաստիկ»... Ապա հետեւեցին մանր լուրեր – մի ծառայ, տիրոջից դժգոհ, հեծել է նրա նժոյգը եւ փախել քաղաքից, մի աննշան սեպուհ ընդհարուել է հարեւանի հետ եւ սպանել նրա ծառաներից երկուսին, մի այլ նախարար ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

մէն, որպէսզի փաստաբան մը յանձնա– րարեն իրեն: Դժուար գործ։

Լսուած են երեք վկաներ, սակայն կարելի կը սպասեն չորս ուրիշներ: Ժամը բաւական յառաջացած է: Նախագահը կ՚որոշէ վաղուան յետաձգել դատը լսելու համար միւս վկաները:

Եասը Ատայի դատավարութեան յատ– կանշական կողմերէն մին կը կազմէ թեր– թերուն համար լուսանկար հասցնելու պարագան: Նկատելով որ արգիլուած է լուսանկարել կղզիին մէջ, բանակն է որ ստանձնած է այդ պարտականութիւնը: Կը լուսանկարէ եւ անմիջապէս իւրաքան– չիւր լուսանկարէն բազմացնելով կը ծա– խէ լրագրողներուն՝ հատը 25 ոսկի։

Բանակի լուսանկարիչները գործի վրայ են ամէն վայրկեան: Մաս առ մաս կը հանեն լուսանկարները եւ մաս առ մաս ու ձեռքէ ձեռք կը խլուին լրագրողներու կողմէ: Այս տեսարանը կը շարունակուի մինչեւ դատավարութեան վերջը եւ ամե– նավերջին նկարներն ալ կը ծախուին շո– ղենաւին մէջ՝ վերադարձին:

×

Վերադարձը՝ ուրիշ պատմութիւն: Բո– լոր լրագրողները գործի են լծուած, ձե– ռագիր պատրաստելու եւ իրենց թերթին հասցնելու համար: Ամէն կողմէ կը լսուին գրամեքենաներու ձայները:

Այսպէս առաւօտեան ժամը եօթին Տոլ– մապահչէէն ճամբայ ելլելէ ետք, ժամը 19ին դարձեալ Տոլմապահչէ:

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ծանօթ փաստաբան Մօրիս Կառսոն հաղորդագրութիւն մը հրապա– րակեց յայտնելով թէ Եասը Ատայի դա– տավարութիւնը համապատասխան չէ իրաւական օրէնքին: Պաշտպանութեան փաստաբանները լայնօրէն կ՚ուզեն օգտա– գործել Կառսոնի տեսակէտը.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր – Յակոբ– եան,

Գ. Տօքք Տէր – Յակոբեան,

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր – Յակոբ– եան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար– ուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի– րակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկր– տիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱԼԱՔԵԱՆ Ս.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գամէնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցա– նէ թէ՝ այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ Թաղիս Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, ի յիշատակ Հայր. Ֆր– րանսայի Թեմի շինող Առաջնորդ Հան– գուցեալ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔ– ԵԱՆԻ: Իր մահուան 26րդ տա– րելիցին առթիւ (վախճանած է 1934 Հոկտեմբեր չորսին): Կը հրա– ւիրուի Մարսէյլի եւ շրջանի հայ ժողո– վուրդը ներկայ ըլլալ այն արարողու– թեանց, յարգելու համար Հանգուցեալ Սրբազանին յիշատակը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Անդրանիկ Յակոբեան, Այրի Տիկին Նուարդ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Առա– քել Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Պատ– րիկ Քոլըճեան, ինչպէս նաեւ Էմիրեան, Վարդանեան, Յակոբեան, Ժամկոչեան, Գօզոյեան, Կարապետեան եւ Ղարիպեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգե– հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօ– ղոս – Պետրոս եկեղեցիին մէջ իրենց կի– նոջ, աղջկան եւ ազգականին՝

ԼՈՒՍԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուի ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խը– նամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ողբացեալ Տի– կին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշա– տակը յարգողները:

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Գոչունեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կա– տարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՋՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Աստ– ուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու– րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա– բացուած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ– նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ՚ունենար Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո– յութեան պատճառով:

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու– թիւնները տեղի կ՚ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն. Փարիզ (7). մէթրօ Րիւ տիւ Պագ, շատ վայելուչ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով:

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար– ձանագրութիւնները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօ– ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու– թիւն տալու մտահոգութեամբ:

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա– հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա– ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու– ծացումէ զերծ պահելու համար:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12. Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սլինօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վը– րայ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, ընկերուհի Հապէշեանի բնակարա– նը: Ներկայ կ՚ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժո– ղովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժա– մը 16ին, սովորական վայրը:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴԻ

(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բո– լոր մասնաճիւղերուն:

Երեկոյթը տեղի կ՚ունենայ այս Շա– բաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Լիւթէսիա– յի սրահը:

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու հա– մակիրները:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17–19, Գ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քոտէ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ, այս Կիրակի, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ: Կը պատարագէ Հայրապե– տական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Վռամշապուհ Արք. Քիպարեա– նի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Կո– միտաս վրդ. ի յիշատակին:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ– դերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 21 OCTOBRE 1960

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ. 16ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 4732

ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9931 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՀԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԿԻ ՄՈԼԷ ԻՆՔԶԻՆՔԷՆ Կ'ԵԼԼԷ

Համեմատաբար քիչ պատահի, որ կառավարութիւն մը նման հասարակական կացութեան մը առջեւ գտնուի կամ ինք իսկ ստեղծէ։ Կը թուի թէ ի վերջոյ Տըպրէ քաղաքականութիւն պիտի տայ վճռական օրէնք ծրագիրը, հակառակ իր դէմ ունեցած մեծամասնութեան։

Չորեքշաբթի օրուան նիստը տեւեց մինչեւ Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 3։ Սակայն փոթորկալից անցաւ։ Ի վերջոյ նիստը վերջացաւ «պառակտութեան բանաձեւի» մը յանձնումով, որ քանի մը օր կը յետաձգէ վստահութեան քուէն։ Բայց լաւագոյն է պատկերը ամփոփել։ Չորեքշաբթի առտու, նախարարաց խորհուրդը արտօնութիւն կուտար նախարարապետին որ վստահութեան քուէ առաջարկէ Ազգ. Ժողովին «Հարուածելու Ուժին» հարցին առթիւ։ Այս պայմաններու տակ, նիստը կը փակուէր Չորեքշաբթի օր։ Առաջին խօսք առնողը եղաւ Վալանթէն որ հակառակ հիւանդութեան, ուզած էր անձամբ պաշտպանել իր տեսակէտը։ Անկախ Երեսփոխան, Վալանթէն Ազգ. Պաշտպանութեան Յանձնախումբին նախագահն է եւ հետեւեալ չորս առաջարկները կ'ընէ — Ա) Ատոմական զէնքերու, պաշտպանութեան արդի միջոցներ գոյութիւն չունին։ Բ) Արդիականացումը չի կրնար «Հարուածելու Ուժով» միայն սահմանուիլ, Գ) Նպատակը պէտք չէ վերացական անկախութիւն մը ըլլայ այլ հասարակական պաշտպանութիւն մը։ Դ) Ներկայիս, իրականութիւնը վերջնական որոշումներ տալու չէ։ Արդարեւ Վալանթէն վստահ չէ որ ներկայ զէնքերը իմաստ մը կ'ունենան։ Նոյնը կ'առնեն նաեւ Սուշալ, Փափլօքի, Շմիթ, եւն. եւն.։ Մինչ այդ խմբակցութիւններ կ'որոշէին բանաձեւ մը ներկայացնել առաջարկելով որ ծրագիրը յանձնախումբի յանձնուի, այլ խօսքով ժամանակ շահելու ձեւ մըն էր։ Ընկերվարականները կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնելով կը յաջողէին Անկախները, Հանրապետութեան Միութիւնը, Ժողովրդավար Համաձայնութիւնը եւ Ժողովրդական Շարժումը համոզել։

Հոս է սակայն որ Տըպրէ «վարպետութիւն մը» կը փորձէր եւ կը յաջողէր։ Ան ուշով կը հետեւէր Շմիթի (ընկերվարական) որ պաշտօնապէս պիտի ներկայացնէր բանաձեւը, եթէ ըլլար, անմիջապէս քուէարկութեան պիտի անցնէին եւ վարչապետը գիտէր թէ մեծամասնութիւն կայ, կը մնար ժամ առաջ վստահութեան քուէ դնել, կամ Ե. Հանրապետութեան սահմանադրութեան համաձայն «խնդրոյ առարկայ ընել կառավարութեան պատասխանատուութիւնը»։ Եւ Տըպրէ ժամը 3ին 10 վայրկեան մնացած վստահութիւն կ'ուզէր։ Բողոքի ձայներ կը լսուին, անմիջապէս, Կի Մոլէ կը պոռայ «ռամկավարութիւն չէ»։ Տասը վայրկ. ետք, ընկերվարականները առարկութեան բանաձեւ մը կը պատրաստէին ըստ Սահմանադրութեան 49րդ յօդուածին որ կ'ըսէ — «Վարչապետը, Նախարարաց Խորհուրդին հետ խորհրդակցելէ ետք, Ազգ. Ժողովին առջեւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ կառավարութեան գոյութիւնը բանաձեւի մը քուէարկութեամբ Ազգային Ժողովը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ կառավարութեան պատասխանատուութիւնը։ Նման բանաձեւ մը ընդունելի է միայն այն ատեն երբ ստորագրուած ըլլայ Ազգ. Ժողովի անդամներուն տասներորդին կողմէ»։ Տարակոյս չկայ որ Կի Մոլէ պիտի կրնայ գտնել 56 ստորագրութիւն եւ բանաձեւը (մօսիոն տը սանսիւր) Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայացուի երկուշաբթի, Կի Մոլէի կողմէ։

Անգամ մը եւս յստակ է թէ կառավարութիւնը պիտի շահի, իր դէմ ունենալով հանդերձ մեծամասնութիւն մը։

Արդարեւ եթէ ծրագիրը մերժուի, կամ Տըպրէ հրաժարի, ինչպէս երեւին ուրոացին առջի գիշեր, Ազգ. Ժողովը կը լուծուի եւ առեղծուած քաոսը աւելի դէշ կ'ըլլայ։ Նոր ընտրութեանց պարագային, կան երեսփոխաններ որոնք կ'զնան չընտրուիլ, ուրեմն պիտի համակերպին եւ վստահութիւն տան կառավարութեան։ Այսօր խնդրոյ առարկայ է ոչ միայն կառավարութիւնը այլ՝ վարչաձեւը բայց ան կը դիմանայ հակառակ իր դէմ ունենալով օրէ օր դժգոհներու եւ ընդդիմադիրներու աւելի մեծ թիւ մը, առ ի չգոյէ լաւագոյնի։ Տը Կոլի գլխաւոր ուժն է այդ, անոր գնելիք մարդ չկայ։

ԵԱՍԸ ԱՏԱ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ.— ''ԴԱՍ ՄԸ ՊԷՏՔ Է ՏԱՅԻՆՔ ՄԱԿԱՐԻՈՍԻ''

Երեք օրուան դադարէ ետք, Չորեքշաբթի, վերսկսած է Թուրք նախկին վարիչներու դատավարութիւնը Պայարի շունի խնդրէն յետոյ, Ատեանը այս անգամ զբաղած է Սեպտեմբեր 6–7ի խռովքով։ Ինչպէս գրած էինք դեմոկրատ կառավարութեան նախկին վարիչները կ'ամբաստանուին իբրեւ դէպքերն կազմակերպողներ։ Զինուորական կառավարութեան կողմէ նշանակուած քննիչ յանձնախումբի պատրաստած տեղեկագրին համաձայն, Մենտերէս եւ իր գործակիցները Սելանիկի (Յունաստան) Աթաթիւրքի ծնած տան վրայ, ռումբ մը նետել տուած են, Թուրք ուսանողի մը ձեռքով։ Այս «բեմադրութեան» նպատակը եղած է գրգռել Թուրք ամբոխը որպէսզի փողոց իջնէ եւ հակայոյն ցոյցեր կազմակերպէ, ազդելու համար ընդհանրապէս միջազգային եւ յատկապէս Անգլիոյ եւ Յունաստանի կարծիքին վրայ, Լոնտոնի Կիպրոսի բանակցութիւններուն առթիւ։ Արդարեւ, քննիչ յանձնախումբին համաձայն օրուան արտաքին նախարարը՝ Զօրլու Լոնտոնէն Անգարա հեռագիր քաշած է առաջարկելով որ Պոլսոյ, Իզմիրի եւ այլ քաղաքներու մէջ ցոյցեր կազմակերպուին, Կիպրոսի շուրջ։ Կառավարութեան կողմէ կազմակերպուած ցոյցերը, որոնք խաղաղ պայմաններու տակ պէտք է տեղի ունենային, շատ շուտով վերածուած են՝ կողոպուտի եւ ջարդի։ 3-584 Յոյներ եւ բազմաթիւ Հայեր ու Հրեաներ կողոպտուած են։ Հրկիզուած են 75 եկեղեցիներ եւ բազմաթիւ խանութներ ու տուներ։ Բռնաբարութեան դէպքեր պատահած են եւ տասնեակ մը Յոյներ սպաննուած են ամէնէն վայրագ պայմաններու տակ։ Այաթրիատայի եկեղեցիին քահանան մորթազերծ եղած է, ողջ – ողջ։ Մասնաւոր տեսնելով թէ կացութիւնը կը բարդանայ, Մենտերէսի կառավարութիւնը վերջին պահուն, երբ արդէն եղածը եղած էր, «խիստ» միջոցներ ձեռք առած եւ երկու հազար հոգի ձերբակալած է, յետագային զանոնք արձակելու համար։

Ատեանը այժմ պիտի ճշդէ թէ ինչ չափով պատասխանատու են անկեալ կառավարութեան վարիչները։ Դէպքին առընչութեամբ ամբաստանուած են նախկին նախագահը՝ Պայար, նախկին վարչապետը Մենտերէս, արտաքին նախարարը՝ Զօրլու, Քէօփրիւլիւ եւ ուրիշ եօթը անձեր։

Ատեանի նախագահը՝ Սելիմ Պաշոլ հարցաքննած է նախկին նախագահը որ յայտարարած է, թէ՝ անցած – դարձածէն լուր չէ ունեցած։ «Մենք չէ որ կազմակերպեցինք։ Եթէ գիտնայի, արգիլել կը հանդիսանայի»։

Ճէլալ Պայարէն ետք հարցաքննուած է Մենտերէս։ Վկաներէն մէկը, ոստիկան մը յայտարարած է — «Կանչուեցայ Մենտերէսի կողմէ, որ հրամայեց ձերբակալել համայնավարներ եւ դէպքերուն պատասխանատուութիւնը անոնց վրայ բարդել»։ Մենտերէս իր կարգին յայտարարած է. — «Ըսին թէ ռումբը Թուրքիայէն կու գայ (խօսքը Սելանիկ պայթած ռումբին մասին է)։ Սակայն ո՞ւր կը գտնուին ռումբերը։ Նպարավաճառի խանութնե՞րուն մէջ»։ Այս առթիւ յոխորտալից յայտարարած է թէ՝ «պէտք էր դաս մը տալ Մակարիոսին»։ Կէսօրէ վերջի նիստին կարդացուած է Յունաստանի վարչապետին ուղղուած նամակ մը, գտնուած վարչապետին արկղներուն մէջ, ուր կ'ըսուի՝ «Ամէն ինչ պարզ պիտի ըլլար եթէ համայնավարներու պատասխանատուութեան մասին փաստեր ունենայինք»։ Ամբաստանեալը մերժած է ընդունիլ նամակին վաւերականութիւնը. «ի վերջոյ ի՞նչ կրնայ փաստել այս տեսակ թուղթ մը»։

Նախկին արտաքին նախարարը՝ Զօրլու եւ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ մերժած են իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնները դիտել տալով, որ ցոյցերուն տեղեկացած են միջադէպերէն ետք միայն։

Սրբ Սրին

ԱԶԳԻ՞Ն ՀԱՄԱՐ ...

— Պատուարժան վարչութիւն Քերթենքէլէի Հայրենակցական Միութեան — Ներկայիս կ'ուզեմ ձեզի իմացնել որ որոշած եմ գրել ձեր գիւղին պատմութիւնը։ Ըսեմ ձեզի թէ ինչպէս այս միտքը յղացայ··· Բարեկամի մը տունը ճաշի գացած էի ··· Ճաշէն անմիջապէս առաջ, ինչպէս սովորութիւնը կը պահանջէ, տանտիկինը եւ ուրիշ տանտիկիններ օղիի սեղան մը շտկեցին ···· Վրան մէզէնե – րուն տեսակները··· կը հաւատա՞ք, չորս հոգի, մէկ ժամուան մէջ այդ շիշ մը օղին տակէն մտանք վրայէն ելանք ··· Երբ գաւաթները իրարու ետեւէ կը լեցուէին ու կը պարպուէին, ներկաներէն մէկը, որ շատ ծանօթ բանաստեղծ մըն է, սկսաւ պատմել Քերթենքէլեցի Գիժ Վարդանի պատմութիւնը··· Երբ իր պատմութիւնը վերջացուց, ըսաւ որ շատ աղէկ պիտի ըլլար եթէ մէկը խելք ընէր ու գրէր Քերթենքէլէ գիւղին հերոսամարտին պատմութիւնը ··· Ինչպէս գիտէք, ես ազգին նուիրուած մարդ եմ ··· Ինծի համար միայն ազգ գոյութիւն ունի ··· Ուրիշ բա՛ն աչքիս չերեւար ··· Ազգ ըսի՞ն, հոգիս կուտամ··· Եթէ դրամ ունենայի, անշուշտ դրամ ալ կուտայի, բայց չունիմ···· Այդ խօսակցութեան յաջորդ օրն իսկ ասդին անդին ինկայ ու գտայ ձեր Հայրենակցականին հասցէն··· Ի հարկէ եթէ գտած չըլլայի, այս նամակը ինչպէ՞ս ձեր ձեռքը հասցուցած պիտի ըլլայի ··· Ուրեմն, երկան խօսքին կարճը, ես պատրաստ եմ գրելու ձեր գիւղին հերոսամարտին պատմութիւնը ··· Յոյս ունիմ դուք ալ համաձայն կը գտնուիք այս ծրագրիս ··· Ես ազգէն բա՛ն սպասող մարդ չեմ ··· Ես միայն սկզբունքի համար կը գրեմ ··· Եթէ ձեր հաւանութիւնը տաք այս որոշումիս, անշուշտ խելք կ'ընէք եւ ինծի կը ղրկէք լուսանկարները քանի մը յայտնի դէմքերու՝ ձեր գիւղէն ··· Մանկ քանի մը հոգի, որոնք այսօր բարձր դիրքերու հասած են Ամերիկայի մէջ եւ իրենց հարստութեամբ կը փայլին ··· Նպատակս է որ այդ անձերուն նուէր ղրկուելիք գիրքերը շքեղօրէն կազմուած եւ իմ կողմէս ստորագրուած ըլլան··· Հատորս կարծեմ 3 – 400 էջ կ'ըլլայ ··· Բայց, եթէ ձեր Պատուարժան Վարչութիւնը փափաքի, քիչ մը աւելի կ'երկնցնեմ։ Դուք ինծի ձգեցէք սովորական նիւթ մը երկնցնելու գործը·· Անգամ մը, մեծահարուստի մը թոռան կնունքը նկարագրեցի 32 էջնոց գրքոյկի մը մէջ··· Ուրիշին տուեր էին այդ նիւթը, բայց խեղճը, չէր կրցած մէջէն ելլել··· Ես ելայ··· Ըսելս այն է որ իմ գրիչս լաստիկի պէս է — ուզած ատենս կը քաշեմ, կ'երկնցնեմ ··· Յոյս ունիմ որ այս առաջարկիս դէմ չէք ըլլար ··· Իմ գլխաւոր նպատակս է, աւելորդ է ըսել, անցեալի մշուշէն դուրս քաշել մեր ազգին պատմութեան հերոսական կռիւներու մանրամասն պատմութիւնը, որպէսզի յաջորդ սերունդները հայկական ոգիով դաստիարակուին եւ օրինակ առնեն Գիժ Վարդաններէն··· Նորէն կը կրկնեմ որ ես ազգիս համար հոգիս զուրպան ընող մարդ եմ··· Քանի՛ անգամ զուրպան եղայ, գիտէ՞ք··· խորոշ կըլլէն երու Հայրենակցականին պատմութիւնը գրեցի, վնասով մէջէն ելայ··· Ղըզըլ – Չալըշըսկցիներուն պատմութիւնը գրեցի, դրամ կորսնցուցի··· Բայց հոգս··· Ձեր խոնարհ ծառան՝ Դամիանոս Ազգասէրեան ···

×

Յետ Գրութեան — Պահարանը գոցելու վրայ էի երբ յիշեցի որ անճշան ու անկարեւոր կէտի մը մասին գրելու մոռցեր եմ ···

Կրնայի՞ք — սխալ մեկնութիւն չառնէք ըսելիքիս — սանկ 650 տոլարնոց փոքրիկ չէք մը ղրկել ինծի՝ թուղթի եւ մելանի ծախսերս գոցելու համար ··· Վարձատրութիւն չէ որ կ'ուզեմ, Աստուա՛ծ չընէ ··· Ազգին համար գիրք գրեմ եւ դրա՞մ ուզեմ··· Երբեք։ Ուրիշ կէտ մըն ալ — շատ գոհ կը մնամ եթէ այդ փոքրիկ չէքը կանխիկ ուղարկէք··· Ատիկա անհրաժեշտ է, որպէսզի քաջալերուիմ ե թուղթին եւ մելանին լաւ տեսակը առնեմ ···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՏԻՐՈՒՆԻ.— ՏԻԳՐԱՆ ԶԻԹՈՒՆԻ

Վերջին պահուն մեզի կը հաղորդեն թէ Չորեքշաբթի իրիկուն, մեռած է Պ. Տիգրան Զիթունի, 80 տարեկանին, ընիկ Վանեցի։ Հանգուցեալը գրագէտ եւ հրապարակագիր ունէր բազմաթիւ երկասիրութիւններ (Սասունականն, Բիւր ակ հազար ակ եւն.)։

Մեր ցաւակցութիւնները այրիին և զաւակներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ կռիւ տեղի ունեցած է Իսրայէլի վերեւ Արար. Միացեալ Հանրապետութեան պատկանող «Միկ 17»ի մը եւ Իսրայէլեան օդանաւի մը միջեւ։ Երկու կողմերն ալ կը պնդեն թէ վար առած են հակառակորդ օդանաւ մը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութեան որոշումով արգիլուեցաւ ամերիկեան ապրանքներու Քուպա արտածումը։ Արգելքէ դուրս կը մնան դեղերը եւ ուտեստեղէնի վերաբերեալ արտադրութիւնները։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Գրիմոնոն մեկնեցաւ, առաջին հանգրուանը իր հարաւ – արեւելք շրջագայութեան, Կիրակի պիտի այցելէ Մոնթէ – Քարլօ։ Նիսի մէջ պիտի տեսնուի Չըրչիլի հետ։

"ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ"Ը

Իննսունական Թուականներէն սկսեալ մինչեւ 1925 Եւրոպայի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնն էր Դրօշակի խմբագրատունը, Լեմանի գեղածիծաղ ափերուն վրայ։

Բաւական էր պահարանին վրայ գրել «Խմբագրութիւն Դրօշակի, Ժընեւ, Զուիցերիա», առանց փողոցի անուն եւ թիւ նշանակելու։ Նամակը կը հասնէր Դաշնակցութեան։

Կուսակցութեան Գերագոյն մարմինը ժամանակին, Համիտեան եւ ցարական բռնակալութեան օրերուն երկու կեդրոն ունէր՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան Բիւրօ անունով։ Առաջինը կը ղեկավարէր երկրի գործերը։ Երկրորդը քաղաքական – դիւանագիտական աշխատանք կը կատարէր արտասահմանի մէջ։

Զուիցերիան այն միակ ապահով երկիրն էր, ուր բոլոր կեղեքուած եւ ճնշուած ժողովուրդներու յեղափոխական կազմակերպութեանց վարիչները ապաստանութիւն էին գտած եւ առանց արգելքի կ'աշխատէին յօգուտ իրենց հայրենիքի ազատագրութեան։

1908ի Օսմ. Սահմանադրութիւնը նոր գործունէութիւն մը բացած էր կուսակցութեանց առջեւ, որոնք դադար տուին գաղտնի գործունէութեան։ 1914ի պատերազմը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան։ Հայաստանի անկախութիւնը պսակումն եղաւ Դաշնակցութեան շուրջ երեք տասնեակ տարիներու յեղափոխական գործունէութեան։ Խորհրդայնացումը անգամ մը եւս վեր ի վայր շրջեց ամէն ինչ։ Ու կուսակցութիւնը երկրէն արտասահման փոխադրեց իր կեդրոնը։

Ժընեւի մէջ պահուեցաւ Դրօշակի խմբագրատունը, իբրեւ «Դաշնակցութեան Տուն»։ Պաշտօնաթերթը լոյս չէր տեսներ երկար ատենէ ի վեր։

Հայաստանի Խորհրդայնացումը 1920 Դեկտեմբերի սկիզբը, Իզմիրի աղէտը 1922 Սեպտեմբերին եւ Պոլսոյ պարպումը Դաշնակիցներէն 1923ի գարնան «գաղթական» դարձուցին Հայութիւնը։

Մեծ թիւով Հայեր գացին հաստատուելու Ֆրանսա, ուր ունէինք հայկական փոքրիկ գաղութ մը եւ ուսանողներ

Փարիզ կեդրոնն էր միջազգային դիւանագիտութեան։ Հոն էին մեր զոյգ Պատուիրակութիւնները, Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնն ու Ազգային պատուիրակութիւնը — Ա. Ահարոնեանի եւ Պօղոս Նուպարի գլխաւորութեամբ։ Հայկական Դատը օրակարգի վրայ էր տակաւին։

Այս պայմաններուն տակ է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Մարմինն ալ իր կեդրոնը փոխադրեց Լոյս – Քաղաքը։ Դրօշակ վերսկսաւ հրատարակուիլ Փարիզի մէջ 1927ին։

Ժընեւի տունը պատմական յիշատակ մըն էր այլեւս, առանց գործնական օգուտի։

Տունը ծախուեցաւ։ Անոր փոխարէն 1935ին Փարիզի արուարձան Մոնմորանսիի բարձունքին վրայ գնուեցաւ նոր շէնք մը, որ դարձաւ Դաշնակցութեան Տուն, պաշտօնական կոչումով «Հայ Մշակոյթի Տուն»։

Տարի մը վերջ, 1936ին գնուեցաւ երկրորդ շէնք մը եւս, հիւղ առաջինի կողքին, որ կոչուեցաւ Հ. Յ. Դ. Թանգարան։ Այս շէնքին գնման յատկացուեցաւ Ամերիկայի մեր մասնաւորական ընկերներէն ողբացեալ Արտաշէս Վանարեանի (Հացագործեան) կտակին գումարը, հինգ հազար տոլար։ Թանգարանն ալ կոչուեցաւ իր անունով։

Մոնմորանսիի մեր զոյգ Տուները դարձան ուխտավայր։ Ոչ միայն Փարիզէն, այլեւ գաւառէն ու արտասահմանէն ընկերներ, ուխտի կ'երթային հոն։ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը այցելող Հայեր նուիրական պարտականութիւն կը համարէին այդ ուխտագնացութիւնը։ Մոնմորանսին հեռու էր սակայն։ Շատեր կը զրկուէին այդ հաճոյքէն, մանաւանդ երբ կարճ ժամանակով կուգային Փարիզ։

Միւս կողմէ օրէ օր աւելի անհրաժեշտ կը դառնար ունենալ տուն մը մայրաքաղաքի կեդրոնին մէջ, տուն մը, որ ժամադրավայրն ըլլար Հայերու։

Այդ նպատակաւ է, որ ծրագրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տուն մը բանալ Փարիզի մէջ։

Գործի լծուեցանք տարիներ առաջ եւ երկար փնտռտուքներէ վերջ միայն յաջողեցանք գտնել շէնք մը՝ Հայերու կեդրոնական նկատուած թաղամասի մը մէջ, 17 Րիւ Պլէօ, «Յառաջ»ի խմբագրատան մօտիկ։ Քառայարկ շէնք մը, որ չորս պատ ունէր միայն։ Մնացեալը՝ աւերակ։

Մեծ զոհողութիւններու կը կարօտէինք՝ օգտագործելի վիճակի բերելու համար զայն։

Պատրաստ գումար չունէինք բնաւ։ Մեր յոյսը մեր ընկերներն ու բարեկամներն էին։

Շէնքը գնուած չէր տակաւին, երբ 1952ի սկիզբը ընկերական ժողովի մը մէջ հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ հիմնադրամ մը գոյացնելու համար։ Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ ներկաները բոլորն ալ մասնակցեցան նուիրատուութեան՝ իրենց կարողութեան չափով։ Հիւանդ ընկեր մը, գործելու անկարող, որ պետական նպաստով կ'ապրէր, իր մէկ ամսականը ամբողջութեամբ նուիրեց, մեծապէս յուզելով ընկերները։

1955ին էր միայն որ կարելի եղաւ գնել յարմար շէնք մը։ Կանխավճարի համար պատրաստ գումար ունէինք։ Եռամսեայ վճարումները ապահովելու համար դարձ տուինք հանգանակութեան։ Ընկերները մեծ զոհողութիւններ բերին։ Մէկուկէս տարուան մէջ յաջողեցանք լրիւ վճարել շէնքին փոխարժէքը — ութ միլիոն Փրանք։ Ցարակից մասի մը յաւելումով եւ պետական տուրքով շէնքը արժեց ինը միլիոն։

«Հայ Մշակոյթի Տան» Կեդրոնական Յանձնախումբը կը գտնուէր դժուարին կացութեան մը առջեւ։ Սեփականատէր էր շէնքի մը, որուն ներքին մասը աւերակ էր, տանիքը ծակ, անձրեւը կ'իջնէր մինչեւ գետնայարկ։

Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ էր տանիքը առժամապէս ծածկել՝ վարի յարկերու նորոգութեանց սկսելու համար, յետոյ նաեւ միջնորմերու մնացորդները քանդել ու փլցուած մասերը դուրս հանել։

Նորոգութեան համար մեծ գումարներու կը կարօտէինք։

Պատերն անգամ, որոնք դիմացկուն կը կարծուէին, պէտք եղաւ ամրացնել պետոնէ սիւներով։ Պետական ճարտարապետի հրահանգով անհրաժեշտ էր նոր սանդուխ մը եւս աւելցնել մինչեւ վերի յարկը, ուր պիտի ունենայինք մեծ սրահ մը եւ թանգարան։ Հրդեհի կամ այլ արկածի պարագային հարկ էր ապահովել անոնց պարպումը։

Մէկ կողմէ նոր ծախքերու դուռ բացուիլը, միւս կողմէ շինանիւթերու գինին օրէ օր բարձրացումը աւելի եւս բարդացուցին կացութիւնը։ Հանգանակուած գումարները — 15 միլիոն Փրանք — բաւարար չէին։

1959ի ամառը հարկ եղաւ ծախել Մոնմորանսիի երկու տուները եւ անոնց փոխարժէքն ալ յատկացնել Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեանց ծախքերուն։

Սակայն, այդ ալ չբաւեց։

Ցարդ գնման ու նորոգութեան համար ծախսուած է երեսուն միլիոն հին Փր.։ Տակաւին առնուազն քսան միլիոն պէտք է նորոգութիւնները լրացնելու, կեդրոնական ջեռուցում ապահովելու, սրահներն ու սենեակները կահաւորելու համար։

Գետնայարկը պիտի դառնայ Ակումբ – Ընթերցարան, ըմպարանի (պառ) բաժինով։ Այս սրահը մկրտուեցաւ Սողոմոն Թեհլիրեանի անունով։

Առաջին յարկը պիտի վերածուի մեծ սրահի մը, որ պիտի յատկացուի դասախօսութեանց, ժողովներու, ընկերական խնճոյքներու եւ պաշտօնական ընդունելութեանց։

Այս սրահն ալ կը կրէ Յառաջի ողբացեալ հիմնադիր – խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանի անունը։ Իր մահուան առթիւ (26 Յունուար 1957), փոխան ծաղկեպսակի, ընկերներ ու համակիրներ նուիրեցին աւելի քան երկու միլիոն հին Ֆրանք, յատկացուելու համար սրահին նորոգութեան ծախքերուն։

Երկրորդ յարկին վրայ պիտի հաստատուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, որուն տրուած է Գերասիմ Բալայեանի անունը։ Մեր ողբացեալ ընկերը շուրջ քառորդ դար, 1935էն մինչեւ իր մահը (6 Նոյեմբեր 1959), վարիչն էր եղած Մոնմորանսիի Հ. Յ. Դ. Արտաշէս Վանարեան Թանգարանին։ Իր եղբայրը՝ բժիշկ Արտաշէս Բալայեան եւ Տիկինը (Նիւ Եորք) արդէն իսկ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հին Ֆրանք նուիրած են այս սրահի նորոգութեան ծախքերուն համար եւ խոստացած գումար մը եւս յատկացնել յառաջիկային։

Երրորդ յարկին վրայ պիտի կառուցուին զանազան գրասենեակներ, որոնք պիտի յատկացուին Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան, Հայաստանի եւ Հայ – Բոյժի խմբագրութեանց, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կեդրոնական Վարչութեան, Համազգայինի եւ այլ կազմակերպութեանց։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի սրահին պիտի տրուի Կրընոպլի շարքային համեստ ընկերներէն հանգուցեալ Յարութիւն Օտպաշեանի անունը։ Իր այրին՝ Տիկին Վ. Օտպաշեան անոր նորոգութեան ծախքերուն համար նուիրած է արդէն, իր համեստ միջոցներէն, վեց հարիւր հազար հին Ֆրանք եւ խոստացած նաեւ մասնակցիլ կահաւորման ծախքերուն։

Վերջապէս չորրորդ յարկը պիտի յատկացուի բնակարանի — Տան վարիչին համար — եւ զանազան գրասենեակներու։

Առ այժմ երրորդ եւ չորրորդ յարկերու սարքաւորումը յետաձգուած է առ ի չգոյէ նիւթական միջոցներու։

Գետնայարկի, ինչպէս նաեւ առաջին եւ երկրորդ յարկերու նորոգութիւնները գրեթէ աւարտած ըլլալով, անոնք շուտով պիտի կրնան օգտագործուիլ լիովին։ Միայն մտահոգիչ պարագան կեդրոնական ջեռուցումն է, որ տակաւին չէ հաստատուած, նիւթական պակասին պատճառաւ։

Հայ Մշակոյթի Տան Կեդրոնական Յանձնախումբը գեղեցիկ մտածումն ունեցաւ գետնայարկի Ակումբ – ընթերցասրահին տալ Սողոմոն Թեհլիրեանի անունը։ Ֆրանսաբնակ բազմաթիւ ընկերներ ու համակիրներ փութացին իրենց նուէրները զրկել՝ այս սրահին նորոգութեան եւ կահաւորման ծախքերուն համար

Կաթիլ կաթիլ առնուած ժողովրդական սրտաբուխ նուէրներու շնորհիւ է, որ հաստատ հիմերու վրայ գրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տունը, որուն քանի մը սրահներուն պաշտօնական բացումը հանդիսաւորապէս պիտի կատարուի շուտով։

Կեդրոնական Յանձնախումբը դարձեալ իր յոյսը դրած է ժողովուրդին վրայ

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅՈՒՇԵՐ

ԶԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Արփիկի մահից յետոյ անցել էր վեց ամիս։ Զարենցը գնացել էր քարհանքերն ու մի շաբաթ այնտեղ մնալուց յետոյ մի հսկայական քար էր փոխադրում սայլով՝ Արփիկի մահարձանի համար։ Ճանապարհին սայլը շուռ էր եկել ու Զարենցի ոտքը վնասել։ Մեծ դժուարութիւններով նա քարը հասցրեց գերեզմանատուն (Ներկայիս Կոմիտասի անուան Հանգստի Ծառաստանը), որտեղ եւ մշակման էր ենթարկւում՝ համաձայն Զարենցի ցանկութեամբ կազմուած նախագծի։

Զարենցը խնդրեց ինձ իր հետ գնալ գերեզմանատուն՝ Արփիկի գերեզմանը տեղափոխելու համար։ Նրան թաղել էին մի նեղ տեղ, ուր քար դնելու եւ ցանկապատ քաշելու հնարաւորութիւն չկար։

Մեր ներկայութեամբ սկսեցին փորել գերեզմանը։ Փորողը նիհար ու բարձրահասակ մի կին էր, հողագոյն դէմքով,— գերեզմանատան պահակը։ Իր օգնականի ընկերութեամբ հողը հանեցին եւ հասան գերեզմանին։

Զարենցը կարգադրեց բանալ դագաղը։ Ես արգիլեցի, սակայն նա կարուկ պահանջեց։

Պահակը բարձրացրեց կափարիչն ու դրեց մի կողմ։

Խեղճ Արփիկ… ինչքան էր փոխուել…

Զարենցը լուռ նայում էր, կարծես թէ ուզում էր ըմբռնել, թէ ինչ եղաւ Արփիկը։

— Տես, ինչ է դառել, — ասաց Զարենցը վշտացած ու զարմացած։

Կափարիչը ծածկեցին։ Վերոյիշեալ գերեզմանապահ կինը գրկեց դագաղն ու փոխադրեց նոր փոսը։

Մի քանի օր յետոյ Արփիկի նոր գերեզմանն, արդէն ձեւաւորուած էր, ունէր գերեզմանաքար, ցանկապատ ու մի հատ ծառ շուաք էր տալիս նրա շիրիմին։ Զարենցը ծաղիկներ ցանեց գերեզմանի շուրջը եւ այցելում էր յաճախակի։

Արփիկի մահը ճնշող ազդեցութիւն ունեցաւ Զարենցի վրայ։ Մի օր հանդիպեցի նրան Թիֆլիսում, Արփիկի ծնողների տան մօտ, նախկին աւետարանական դըպրոցի կողքին։ Յուսահատ էր։

— Կեանքն այլեւս գին չունի ինձ համար։

Մխիթարեցի ու տարայ մինչեւ Արփիկի ծնողների տունն ու հեռացայ։

Այդ վիշտը մնաց անբուժելի, մինչեւ մեր բանաստեղծի կեանքի վերջը։

1937 [illegible], ամառնային մի կիրակի առաւօտ, Զարենցը եկաւ։

— Գնանք ուղղիչ տուն (բանտ), շատ հետաքրքիր տեղ է, մի զարմանալի աշխարհ։

— Ինձ կը թողնե՞ն,— հարցրի։

— Կը թողնեն, — վստահ ասաց նա։

Իսկապէս, Զարենցը Երեւանի ուղղիչ տան պետի (բանտապահ) հետ մտերիմ էր, կարծեմ հայրենակիցներ էին։ Կարճահասակ, եռանդուն տեսքով մի մարդ էր պետը, որ տեսնելով մեզ՝ գոչեց.

— Օ՜, ընկեր Զարենց, բարով էք եկել։

Զարենցն ինձ ներկայացրեց պետին ու յայտնեց մեր գալու նպատակը։

Դարպասներից ներս մտանք ինձ անծանօթ այդ վայրը։ Զարենցը, գործին լաւ տեղեակ մարդու աշխուժութեամբ, առաջնորդում էր ինձ։

— Այս պատի ետեւը քաղաքականներն են, իսկ դիմացը, ուր գնում ենք, քրէականները։ Ես սրանց հետ էի։

Զարենցին լաւ ծանօթ էին ուղղիչ տան տեղագրութիւնը, ներքին կազմութիւնը, առանձին բաժինների գտնուորութիւնը, մարդիկ՝ իրենց կատարած յանցանքներով, կենսագրութեամբ։ Հին բարեկամի նման նա հարց ու փորձ էր անում սրանց մասին։

Զարենցը տալիս էր անհրաժեշտ բացատրութիւնները, ծանօթացնում էր ինձ այս իւրօրինակ թանգարանի կառուցուածքին՝ իր կենդանի տարրերով։

— Սա Ղարան է, իմ լաւ բարեկամը, լաւ հեքիաթներ ու դէպքեր գիտէ պատմել։

— Այսինչն ո՞ւր է … մեռա՞ւ … վա՜յ, ափսոս տղայ, — անկեղծօրէն ցաւակցում էր Եղիշէն։ Պատմում էր յիշողութեան մէջ վառ մնացած դէպքեր հանգուցեալի մասին։

Տեղնուտեղը մարդկանց նկարագիրն էր տալիս, հակիրճ, մի – երկու խօսքով ու շարժումով, բայց պատկերաւոր արտայայտում էր իւրաքանչիւրի կերպարը։

Զարենցի այցելութեան լուրը վայրկենապէս տարածուել էր ուղղիչ տանը։ Բոլորը դուրս էին թափուել իրենց ընկերոջ՝ տեսնելու Զարենցին։ Նորեկները մի կողմ քաշուած ակնածանքով նայում էին նրան։

Զարենցը ամէն մէկի հետ խօսում էր նրա լեզուով՝ պահպանելով իւրաքանչիւրի բարբառն իր առանձնայատկութիւններով։

Անցանք արհեստանոցները, ճաշարանը եւ ապա ակումբը։ Կանգ առաւ ակումբի աշխատանքների վրայ, նրանց իրայատուկ բնոյթի վրայ, ապա ծանօթացրեց ակումբի գեղարուեստական ղեկավար Եֆիմ Բրաւերմանի հետ։

Զարենցը լեզու էր առել, արտակարգ աշխոյժի մէջ էր, դէմքը մերթ լուսաւորւում էր, մերթ մթագնում, խօսում էր, կատակում, երբեմն էլ քահ – քահ ծիծաղում։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(8 Շար.)

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ ԵՒ Մ. ԻՇԽԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ստորեւ կը հրատարակենք Պ. Մկրտիչ Պարսամեանի բացման խօսքը Համազգայինի Լսարանին :

Արձակուրդի դադարէն ետք, Համազգայինի Մշակութային Ընկերակցութեան Փորձի վարչութիւնը ուրախ է, որ այս շրջանի առաջին հանդիպումը կը կազմակերպէ ի պատիւ երկու բանաստեղծներու ու գիտնոց — գաղափարակիցական հասարակութեան մը տեսուչին, որոնք հիւրաբար քաղաքս կը գտնուին :

Այդ բանաստեղծներն են Արսէն Երկաթ եւ Մ. Իշխան, իսկ գաղափարակիր՝ Գարաբաղեան :

Մէկ որ հետեւած է մեր գրականութեան, անծանօթ անուններ չեն մեր բանաստեղծները, որոնք հակառակ ամէն դժուարութիւններու, տուած են իրենց լաւագոյնը եւ անցած մեր գրականութեան պատմութեան :

Արսէն Երկաթի գործերը հետեւեալներն են.—

- Արեւի եւ մահուան երգեր, 1922ին,
- Առուածներու վերջալոյսը 1925ին,
- Սոնաթներ, 1945ին,
- Եգիպտականք, 1957ին,
- Արձակ էջեր, 1958ին,

Տարիներէ ի վեր հետեւած բոլոր բանաստեղծական արտադրութիւններուն, յիշատակ է նշմարելու որ ընթերցողներուն պահանջին գոհացում տալու համար է, որ քերթողներէն մէկը միւսին կը լրացնէ։ Բարեբախտաբար մեր երկու բանաստեղծները անխոնջ եւ հաստատուն իրենց ձիրքին համեմատութեամբ գրական գործեր մը տուած են :

Արսէն Երկաթ երկար տարիներէ ի վեր պայքար տուած է բանաստեղծական թերթով ու ներշնչումով ստեղծագործութեան մը։ Եգիպտականքը արձակ բանաստեղծութիւններ կը ներկայացնէ ինչպէս բացմաթիւ էջերը, զոր ան տարագրուած է վերջերս։ Նոյնիսկ սովորական եւ բնական նիւթերը դիտել ան ներշնչումով տալու գաղափարը։ Ինչպէ՞ս կը սահմանէր ան բանաստեղծութիւնը .— «Ինծի համար բանաստեղծութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեանքը, զոր մենք հետզհետէ կը գտնենք մանկութենէն հեռանալով : Մանկութիւնն է անիկա, բացարձակ երկիրները, զոր թերեւս միայն մէկ անգամ գտած ենք, եւ ոչ իսկ անդրադարձած »:

Նորաձեւ իրն է հետեւեալ նախադասութիւնը .

«Բանաստեղծութիւնը եթէ բացատրութեան կը կարօտի արժանի չէ բանաստեղծութիւն կոչուելու »:

Եգիպտականքի ամէն մէկ էջը խորհրդածութիւն մը կը թելադրէ : Բանաստեղծութեան գեղեցկութիւնները երգած ժամանակ, երբ կը ջանայ ճառագայթ մը,

տաւեր մը, լոյս մը, շունչ մը եւ սիրտ մը չօշափելի դարձնել, ընթերցողին մէջ նոյն թելադրութիւնները կ'արթնցնէ : Մեծ մասամբ սիրային երգեր են, որոնք «Գիլիթիա»ի երգերը կը յիշեցնեն։ Այլաբանութիւն եւ պատկեր մեծ մասամբ :

Արսէն Երկաթ եգիպտական բնութեան տակ պարզ աղջիկներուն ամբողջ գեղեցկութիւնը, շարժումները, ժպիտը, թախիծը, երջանկութիւնը, միշտը, երազները եւ մահուան խորհուրդը կը սիրէ երգել ճշմարիտ բանաստեղծի մը պէս :

Մեր ուշադրութեան առարկայ կը դառնան նաեւ Արձակ էջերը. գորս վերջին տարիներուն յաճախ տարտղնած էր զանազան առիթներու եւ յետոյ համախմբած հատորի մը մէջ։ Երեք բաժանումներով. Արձակ էջեր, Պատմուածքներ եւ Յուշագրութիւններ, մանկութենէն մինչեւ չափահասութիւն։ Յաճախ կը գծագրենք խորհրդածութ եւ իմաստալից որ կեանքին կը նայի լաւատեսութեամբ, ճշմարիտ նկարագիրը բանաստեղծին։ Արսէն Երկաթ համով հոտով պատմող մըն է նաեւ, ժողովրդական լեզուով, տիպարներու բարբառով :

Տեղը չէ աւելի խորանալ եւ ընդարձակել :

Բանաստեղծ եւ արձակագիր, Արսէն Երկաթ մինչեւ այսօր գրականութեան պատնէշին վրայ է, արդար վաստակով եւ բեղուն գրչով։ «Արդէն կեանքի ճամբան մօտ է իր վախճանին կը զգէր, եւ դեռ երազներ կան, լուսաճաճանչ յոյսեր, ցաւատանջ հայրենի կարօտներ, անդոհական ապառումներ, որոնք կը պահանջեն մեր արիւնն ու արցունքը, մեր սրտին ամբողջ հեւքը։ «Մենք կը հաւատանք որ գրականութեան ուխտաւորը պիտի հասնի իր նպատակին, գտնելու համար ծածկուած գանձերը »:

Մեր երկրորդ բանաստեղծը Մ. Իշխանն է, որ մինչեւ այսօր տուած է հետեւեալ գործերը, իբրեւ բանաստեղծութիւն.—

— Տունկերուն երգը 1934ին,
— Կրակը 1938ին,
— Հայաստան 1946ին,
— Կեանք եւ երազ 1949ին,
— Հացի եւ լոյսի համար 1951ին, վէպ մը,
— Հացի եւ սիրոյ համար 1956ին, վէպ մը :
— Վերջինը՝ Ողջո՜յն քեզ, կեանք 1960ին, բանաստեղծութիւն,
— Եւ Հր. Փաստրմաճեանի Հայոց պատմութեան հայերէն թարգմանութիւնը՝ երկու հատորով

Գրական այս աշխատութիւններուն արժէքը, Մ. Իշխան Փալանճեան ճեմարանին տէր – տնօրէնն է, մանկավարժական – գաղափարակիցական նուիրուածութեամբ :

Ինչպէս Արսէն Երկաթի վաստակը, այնպէս ալ Մ. Իշխանի բանաստեղծական հատորները պէտք է խոր վերլուծման ենթարկել ուրիշ առիթով .

Իբրեւ վերջին արտայայտութիւն, Ողջո՜յն քեզ, կեանքը կը խտացնէ բանաստեղծին նկարագիրը, հասուն մարդու ներշնչման աղբիւրները եւ արուեստի նոր հորիզոնները։ Նախորդ հատորներուն մէջ աւելի երիտասարդ, այս հատորը կը ներկայանայ ողջոյնի եօթը երգերով եւ ինքնատիպ ձեւով, որուն մէջ լաւատես Իշխանն է, աւելի բուռն սիրով կը սիրէ կեանքը, իր բոլոր երեւոյթներուն մէջ, մանաւանդ բնութենապաշտ հակումներով, զգալի է համաստուածեան մտածումը :

Ողջոյններն ուղղուած են առտուան լոյսին, բնութեան, հողին, ծառին ու ծաղկին, թռչունին, ինչպէս նաեւ մանուկներուն։ Սեղանին շուրջ բոլորուող մտերիմներուն ու բարեկամներուն, որոնք ամեն հունչ լեցուն բաժակներն իրարու կը բախեն։Զարմանք ողջոյնը ուղղուած է սուրբ եւ հզօր Սէրին, որ տիեզերքին վսեմ եւ արարչական ոյժն է։ Կեանքի արարչական շունչին եւ վերջապէս վերջին ողջոյնը՝ Արարիչին, որ կեանքի աղբիւրն է եւ տիեզերքի ճարտարապետը :

Կեանքի անօրինակ դառնութիւններու ժամանակաշրջանին, երբ մարդ կ'ակր աւելի յոռետես քան լաւատես բլլալու պատճառներ ունի, Մ. Իշխանի լաւատես ներշնչումները սրտապնդիչ են։ Տունկերուն երգին հեղինակը, քերթուածներու այդ հատորով ճանչցուած ու աւերակ տուներէն տխուր պատկերներ կը քանդակէր, եւ ահաւասիկ երկու տասնեակ տարիներ ետք, աւելի փորձառու, կեանքը ճանչցած ու ապրած մարդու իմաստութեան քարոզը կուտայ մեզի, այնքան գեղեցիկ տաղերով ու նորօրինակ արուեստով մը։ Բնաբերգութենէ աւելի բան է մեն է այս հատորը։ Մարդկային գուարթ ու կենսուրախ աղաղակ մըն է այլասերութեան, բնութենապաշտութեան փառաբանութիւն մը։

Քանի մը խօսք ալ արձակագիրին մասին, որ մեզի կը ներկայանայ երկու վէպով.— Հացի եւ լոյսի համար, Հացի եւ սիրոյ համար։ Զարս բախտադուրկ որբերու պատմութիւնն է։ Ամէն մէկն իր վէպն ունի, որ հաւաքաբար կը գտնուի որբերու ներունդին մէկ համանուագը։ Հազարաւորներու մէջէն ընտրուած չորսերուն ոդիսականութիւնը, ոդիսականութիւնն է սերունդի մը, որ օր ու արեւ չտեսնելէ ետք, հացի պայքարին համար կը նետուի կեանքի կռուին մէջ։

Առաջին անգամն է որ բանաստեղծը վիպական արուեստը կը փորձէ։ Ան օգտուած է ուսուցչի իր փորձառութենէն եւ յաջող կերպով պատկերացուցած է պատանիներուն հոգեբանութիւնը։ Այս կերպով իր գործը կը բարձրանայ գեղարուեստական ստեղծագործութեան .

Երկրորդ վէպը՝ Հացի եւ սիրոյ համար, նոյն տիպարներով ոտքի կը կանգնի։ Ոչ միայն տիպարները ժողովրդական դէմքեր են, այլեւ միջավայրը, հայ դպրոցը, ուսուցիչը, հոգաբարձուն եւ թաղականը ներկայացուած են հարազատ գոյներով ու գիծերով :

Այս տողերը պիտի վերջացնեմ «Ողջո՜յն քեզ, կեանք »ի նախերգանքով, որ խտացած կենսագրականն է բանաստեղծին, ինչպէս կենսագրականը արտասահմանի բոլոր գրագէտներուն ընդհանրապէս :

Թէեւ նուաղ բանաստեղծական, բայց խորապէս իրապաշտ շարժանկարի մը պէս կ'երգէ իր կեանքը, ինչպէս նախապէս Տունկերուն երգին եւ Կրակը հատորներուն մէջ.—

Հայաստանի տարագիր մէկ բանաստեղծը,
Որ տասնեակ տարիներ ապրեցաւ պանդուխտ
Օտար ու ցուրտ երկինքներու տակ,
Ապրեցաւ զրկանքով ու նեղութեամբ,
Կորսնցուց իր հայրենի տունն ու այգին,
Հալածուեցաւ հզօրներէն.
Զինք ուրացան յաճախ հարազատները անգամ,
Ճանչցաւ վիշտը, պանդխտումը եւ թշուառութիւնը,
Անոր կարօտավառ աչքը դիտեց կեանքը
Իր բոլոր երեսներով,
Դիտեց կեանքը եւ կարօտին սիրեց զայն։
Հայաստանի տարագիր այս բանաստեղծը
Հակառակ իր կրած տառապանքին
Եւ պանդուխտի լեղի-հացին,
Շրթները երբեք չպղծեց անէծքով։
Եւ որովհետեւ չունէր զանձ եւ հարստութիւն,
Ան իր սիրտը բաժնեց մաս առ մաս
Համայն մարդոց եւ աշխարհին,
Ողջոյնի մէջ եղբայրական ...։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԵՆԱՐԱՆՔ

●

Մարսէյլի մեր հայրենակիցներէն Պ. Հայկ Գործունեանի որդին՝ Գուրգէն Գործունեան շքանշանի արժանացած է Քամպրոնի կառավարութեան կողմէ .

Պ. Գուրգէն Գործունեան 1953էն ի վեր Քամպրոնի հաստատուած «Գործունեան Տուն»ի վարիչն է :

Մասնաւոր հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 16ին, Նըրնիկամպայի նահանգապետութեան նախագահութեան մէջ, կրթական նախարար՝ Ժան էքվաղի անձամբ յանձնած է շքանշանը Պ. Գ. Գործունեանի

ԼՐԱՏՈՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Օրիորդ Իվէն Ֆարշեան, ձայնասփիւռի կազմակերպած ազգային մրցումին (Օ Ռոյոմ տը լա Միւզիք) բարձրագոյն աստիճանի տիտղոսին արժանացած է 1960ի համար :

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Արշակը այդ մանր լուրերից եւ կնքամի միօրինակ ձայնից ձանձրացած, Փթենեկը գաղարեցրեց եւ կանգնեց ու նրա առաջ .

— Իսկ Կամսարականներից պատասխան չունես տակաւին :

— Ոչ, արքայ, տակաւին ոչ :

— Եւ ոչ իսկ յայտնի՞ է նրա մտադրութիւնը :

Ներքնապանը վարանեց իսկոյն պատասխանել .

— Զրուցում են, արքայ, — սկսեց նա ծանրակին հայելով, — որ նա բնաւ չի մտադրել իր բերդերը զիջանել քեզ, ասում են, ասել է, թէ դրանցով է պահպանում իր մեծ կալուածները եւ նախարարի իր դիրքը ազդեցիկ։ Ապա ասել է, — եւ սա պատմել է ականջալուր մարդ, — թէ «խնդիր միայն իր սուրը կը նուիրէ հակառակորդին »:

Արշակի այտոսկրերը փայլեցին նրա թուխ դէմքին, մի բան, որ լինում էր նրա բարկութեան պահերին, եթէ անգամ չէր արտասանում մի բառ կամ չէր անում թէկուզ մի շարժում։ Վերջերս, իւրաքանչիւր օր կնքապահ – սենեկապետի զեկոյցը լսելիս, նա հարցնում էր անխախտ. «Իսկ ի՞նչ լուր Կամսարականից», եւ սենեկապետը պատասխանում էր. « տակաւին ոչ մի լուր, արքայ »... :

Ու ամէն անգամ, Վարդի պատասխանը լսելիս, Արշակը մտայղում էր մտածումների մէջ. բայց այսօր լամբր նրան մըռայլեց աւելի :

— Այդպէս, — խօսեց նա փոքր լռելուց յետոյ։ — Կամսարականաց տէրը կամենում է ուրեմն Հայոց Աշխարհի ամուր բերդերը պահել իր ձեռքին եւ չյանձնել ... Կամենում է ուրեմն պաշտպանել իր կալուածները միայն եւ երկիրը թողնել ապաշտպա՜ն... Սակայն չգիտէ՞ միթէ, որ ինքը չի կառուցել այդ բերդերը :

— Գիտէ, արքայ. հարկաւ գիտէ, որ երանելին Տրդատ արքան է դրքա նուիրաբերել իր նախնիներին, բայց ասել է, որ այդ բերդերը նորոգելու համար իր պապերը ծախսել են լիակշիռ ոսկի :

Արշակը աչքերը կծկեց. նրանց այտոսկրները չքացան կարծես :

— Այդ ամէնից կարելի է մակաբերել ուրեմն, որ նա կը ցանկար գուցէ վաճառել ոսկով :

— Ոչ, արքայ։ Զրոյցի ժամանակ նկատել է անգամ, որ եթէ բերդաց քարերի կշռով իսկ ոսկի տան՝ այնուամենայնիւ ինքը չէր ցանկանայ զրկուել իր տոհմական բերդերից :

— Այդպէս, փնչացրեց Արշակը եւ, նորից լռելով, սկսեց երթեւեկել մտամփոփ։ Եւ երբ արել էր հինգ – վեց շրջագայել, նորից կանգ առաւ :

— Մակարերում եմ, որ Կամսարական իշխանը իր ապահովութիւնը համարում է աւելի՞ կարեւոր, քան ապահովութիւնը մեր ողջ աշխարհի։ Այո՞... եւ ինձ համարում է ոչ թէ արքա՞յ, այլ հակառակորդ, կրկնեց Արշակը վրդովմունքը զսպելով :

Վարդ իշխանը չիմացաւ ինչ ասել եւ նկատեց միայն .

— Կամսարականաց տէրը՝ Նար իշխանը, արքայ, ունի խոհեմ մարդու համբաւ, ուստի դժուարին է ենթադրել, որ նա ունենայ նմանօրինակ խոհեր :

— Սակայն նրա վարքից ու խօսքից՞ն – բխում է այդպէս, եթէ ոչ աւելին։ Եւ միթէ՞ դու չես կամենում դատել բանական :

— Կամենում եմ, արքայ, եւ գտնում եմ, որ Նար իշխանը չէր կարող լինել այդքան յանդուգն :

— Այդպէս է առակս. նա չէկաւ իմ թագադրութեան. չպատասխանեց տակաւին եւ իմ վերջին գրութեան :

— Իրազեկ եղայ, որ տկար է եղել, արքայ :

— Ոչ, Մամիկոնէից իշխան, նա զօրաւոր է, գուցէ եւ արհամարհում է ինձ :

— Հաւատալ դժուարին է, արքայ :

Այնուամենայնիւ այդ կ'ապացուցի նրա պատասխանը՝ բերդերը զիջո՞ւմ է, թէ ոչ, թէկուզ եւ փոխարէնը մեծ կալուածներ ստանալու պայմանով :

Արշակը լռեց մի առ ժամ, ապա, սենեկապետը թափահարելով ասես ինչ որ տհաճ մտքեր իրենից վանելու համար, հարցրեց .

— Իսկ Աւան մեկնելու համար պատրա՞ստ է ամէնը :

— Այո, արքայ։ Ես արդէն կարգադրիչ եմ եղել, որ ամենայն ժամ պատրաստ լինեն հրամանիդ, — ասաց Վարդը եւ, մի ոտից միւսին յենուելով, մտախոհ նայեց թագաւորին, ասես ինչ որ յիշելո՞ւ, թէ մոռացուած մի բան ասելու :

Արշակը, սովոր լինելով, նրա հայեացքին, հարցրեց .

— Ունե՞ս նոր ասելիք, իշխան :

— Հրամայել ես, արքայ, կ'ուզէի յայտնել, որ արքայազն Տիրիթը ...

Արշակի աչքերի այտոսկրները մեծացան եւ խաղացին թուխ երեսին :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր-Յակոբեան,
Գ. Տոքթ. Տէր-Յակոբեան,
Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր-Յակոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Գ. Անդրանիկ Յակոբեան, Այրի Տիկին Նուարդ Երամեան, Տէր եւ Տիկին Առաքել Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Գարտիկ Բէրբէրեան, ինչպէս նաեւ Էմիրեան, Վարդանեան, Յակոբեան, Ժամկոչեան, Գոզմեան, Կարապետեան եւ Ղարիպեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ իրենց կնոջ, աղջկան եւ ազգականին՝

ԼԻՒՍԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուի ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ողբացեալ Տիկին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առիթով։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Գուչունեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Այս Կիրակի առաւօտ, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԳԱԼԱՔԵԱՆ Ս.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պոմոնի Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի, Տօն Գիւտ Խաչի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ թաղին Ս. Գր. Լ. եկեղեցւոյն մէջ, ի յիշատակ Հայ. Ֆր. Թեմի շինող Առաջնորդ հանգուցեալ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԱՔԵԱՆԻ։ Իր մահուան 26րդ տարելիցին առթիւ (վախճանած է 1934 Հոկտեմբեր չորսին)։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլի եւ շրջանի հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այն արարողութեանց, յարգելու համար հանգուցեալ Սրբազանին յիշատակը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զարթիկ Քէնտիրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պուլվառ Օտտոյի (Մարսէյլ) Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՋԱՔԱՐ ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

Այրի Տիկին Զարթիկ Քէնտիրեան իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Մըշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն-Պլէօի սրահը, (Սլյոն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վըրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Վերժին Յովհաննէսեան, ծնեալ ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ, բնիկ Կեսարացի, կը փնտռէ իր եղբայրը, որ կորսնցուցած է աքսորին, Համիտէի մէջ (Կեսարիա։ Ներկայիս շուրջ 55 տարեկան պէտք է ըլլայ), կը կաղար երկու ոտքերէն, մօրը անունը՝ Ներկիզ, հօրը՝ Հայկազ, ունէր երեք քոյր եւ մէկ եղբայր։

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել Տիկին Վերժին Յովհաննէսեանի՝

7, Sentier des Bouviers
Issy-les-Moulineaux (Seine)
FRANCE

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ, այս Կիրակի, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ։ Կը պատարագէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Կոմիտաս Վրդ. ի յիշատակին։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կ. Պոլսոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի նախկին սաներու հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր ժամը 17-19, Գ. Աճէմեանին ճաշարանը, 12 Րիւ Քադէ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

(Ամերիկա մեկնումին առթիւ)

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերուն

Երեկոյթը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Լիւթէսիայի սրահը։

43, Boulevard Raspail

Կը հրաւիրուին ընկերուհիներն ու համակիրները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, ընկերուհի Հայկչեանի բնակարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժամը 16ին, սովորական վայրը։

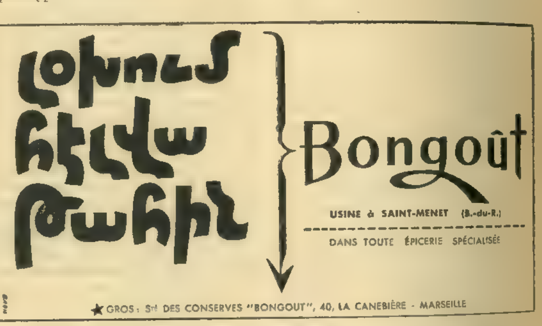

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 22 OCTOBRE
1960

...ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8932 — 36EME ANNEE — Fondateur . SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ. 16ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 4733

...ՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ

...ՆՍԱ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԷ ԱԼԺԵՐԻՈՑ ...ԻՆԸ» Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴ. ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

...ոսկուայի Լենինի մարզադաշտը հը– ...ուած 15.000 ունկնդիրներուն՝ Խր– ...ւ ՄԱԿի իր առաքելութեան ար– ...նքին շուրջ խօսած է, առջի օր: Երբ, ...ապատւած կառավարութեան եւ կու– ...ութեան պատասխանատու անդամ– ...ով ամպիոն բարձրացած է, ներկանե– ...րը մարզուն պէս «կեցցէ Նիքիթա ...իէվիչ» պոռացած եւ տասը վայր– ...ւ անընդհատ ծափահարած են: Ատ– ...ղարար ոտքի ելած են բանուոր մը, ...ուղանք մը, ակադեմական մը եւ ...անդամ մը յայտարարելու համար ...ամ՝ պիտի մնան կուսակցու– ...ան:

...ոսկուայի ժամով 14.45ին Խրուշչեւ, ...րմարտին առջեւ կ'անցնի եւ կը խօսի ...երկու ժամ: Ծառը նորութիւն չրե– ...Խօսքին մէջ ամփոփուած մըն էր ...նի առջեւ իր յայտնած տեսակէտնե– ...ւ խօսած ճառերուն: Այլ խօսքով ...մը եւս շեշտած է ՄԱԿի ներկայ ...ակարգը փոխելու անհրաժեշտու– ...ը եւ գիտել տուած է թէ վերջացած ...ութագաղութային կերպով, գաղթատիրու– ...ան դարը: Այսուհանդերձ երեք կէտեր ...ն են ուշադրութեան: Առաջին, ...տարարած է թէ՝ Գերմանիոյ հարցը ...է ու պիտի լուծուի 1961ին: «Ա– ...ւոյ ղեկավարները կ'ուզեն յետա– ...արգին քննութիւնը մինչեւ որ լրա– ...Ամերիկայի նախագահական ընտ– ...թիւններ եւ Դաշնակցային Գերմա– ...1961ի ընտրութիւնները ... Մենք ...որ պիտի լուծուի 1961ին եւ ա– ...որ դէմ պիտի կենան, ծանր կացու– ...մը ստեղծած պիտի ըլլան»: Ուշա– ...ութեան արժանի երկրորդ կէտը Ալժե– ...հարցն է: Խրուշչեւ գիտել տուած է ...մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին ...երացի ժողովուրդին հերոսական ...արին»: Ասոր համար է որ մեր հա– ...ութիւնը եւ օժանդակութիւնը իրենց ...է» յայտարարած է Խրուշչեւ ու ա– ...ցուցած, — «Երբ Զօր. տը Կոլ ...ութեան գլուխ եկաւ, քաջութեամբ ...չեան շուրջ արտայայտուեցաւ, ...այն աջակողմեաններու ճնշումին ...Ներկայիս, ինքնորոշումին համար ...ման կը վրայ Ֆրանսայի կապուած ...Ալժերիան»: Ապա գիտել տուած է ...Եթէ Ֆրանսա ազատութիւն չշնորհէ ...երացի ժողովուրդին, այս վերջինները ...ուորական յաղթանակով զայն ձեռք ...ն: Անգամ մը եւս յայտարա– ...է թէ կը ճանչնան «Ալժերիոյ Ժամ. ...ավարութիւնը»: «Ալժերացի ժողո– ...րը վեց տարիէ ի վեր իր անկախու– ...ն համար կը պայքարի: Ֆրանսացի ...ղթաղերը կ'ուզեն ծունկի բերել, ...պիտի չյաջողին»:

...րջապէս խնդրոյ առարկայ դարձու– ...է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մեծ պետու– ...ններ ըլլալու հանգամանքը: «Միթէ՞ ...ելի է Անգլիան մեծ պետութեան մը ...րքին դասել եւ անտեսել միեւնոյն ա– ...Հնդկաստանը: Եթէ Ֆրանսա մեծ պե– ...ութիւն մը պիտի նկատուի, ապա այդ ...րագային մեծ պետութիւն պէտք է նը– ...ւի նաեւ Ինտոնեզիան: Ինչո՞ւ Հնդ– ...աստան եւ Ինտոնեզիա ներկայացուցիչ– ...չունին Ապահովութեան Խորհուրդին ...Մ. Նահանգներու համար ալ ա– ...իութիւններ բրած է «դրամատիրու– ...ան վարչակարգ մը ունի ժողովրդա– ...ութեան կեղծ պիտակին տակ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍԿԻՆ գրալի բարձրացում մը ունե– ցաւ Հինգշաբթի օր Եւրոպայի կարգ մը սակարաններու մէջ: Տոլարի արժէզրկու– մի լուրը որ յամառօրէն կը կրկնուի պատճառն է ոսկիի կրած յաւելման: Կ'ըսուի թէ տոլարի արժէզրկումը պիտի յայտարարուի նախագահական ընտրու– թեան առեն: Ամերիկացիները կը հեր– քեն:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ի ցոյցը արգիլուեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ: Ծանօթ է որ ուսանողներու դաշնակցութիւնը, եւրին ունենալով բազմաթիւ կազմակեր– պութիւններ կ'ուզէր այդ օրը մեծ ցոյց մը կազմակերպել «խաղաղութիւն Ալժե– րիոյ մէջ» նշանաբանով: Հակառակ եղած արգելքին, ուսանողները եւ ընկերակ– ցութիւնները յայտարարեցին թէ չեն հը– րաժարիր իրենց որոշումէն:

ՔՈՆԿՈՅԻ մէջ կացութիւնը հանդարտ բայց անստոյգ է: Լումումպա հոն կը կորանցնէ, թէեւ անվերապահ համակիր– ներ ունի: Քազավուպու ձեռքի տակ կ'աշխատի իր դիրքը զօրացնել, մինչ կող– մէ Մոպութու գերմարդկային ճիգ ի գործ կը դնէ բանակը ձեռք չհանելու համար: Լէոփոլտվիլի նահանգին նախագահը՝ Քամիթաթու վերջնագիր մը տուած է Մոպութուի պահանջելով որ բանակը կարգ ու կանոնի մէջ մտնէ եւ օրինական ձեւ առնայ, այլապէս նահանգին անկա– խութիւնը պիտի հռչակէ: 48 ժամ պայ– մանաժամ տուած է:

ԱՏԸՆԱՈՒՐԸ Խրուշչեւի ուղղած նամա– կով մը յիշեցուցած է թէ 90.000 գերմա– նացի տարագիրներ կան Խ. Միութիւն, որոնք պէտք է վերադառնալու իրաւունք ստանան, 1958ի համաձայնութեան հիման վրայ:

ԹՈՔԻՈՅ մէջ երեսուն հազար հոգի ցոյց կազմակերպած են ընկերվարական պարագլուխ Ասանումայի սպանութեան առթիւ:

ՓԱՐԻԶ պիտի հաւաքուին Դեկտեմբեր 5ին, Հասարակաց Շուկայի վեց մեծերը:

ՆՈՊԵԼԻ բժշկութեան մրցանակներով վարձատրուած են Աւստրալացի Փրոֆ. Մաքֆարլէյն Պըրնէթ եւ Անգլիացի Փրոֆ. Փրիան Մետաուար:

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ առաջին վճիռը պիտի տր– ուի Հոկտեմբեր 24ին, Պայարի շունին հարցին առթիւ:

ՏԸ ԿՈԼ հինգ ճառ պիտի խօսի, հարաւ կատարած իր շրջապտոյտին ընթացքին:

ՄԱՈՆ նոր համայնավար Չինաստանի մասին տարւան հեղինակութեամբ յայտարարած է.— «Համբերութիւն ունեցէք, կուգայ ժամանակը երբ Չինաստան եւս կը գրաւէ իր արժանի տեղը»:

Ճառին ամէնէն ուշագրաւ մասը դաղ– թատիրութեան վախճանին եւ համաշ– խարհային պատերազմի մը հաւանակա– նութեան շուրջ իր ունեցած տեսակէտն է, անտարակոյս: Արդարեւ, Խրուշչեւ հա– մոզուած է որ ուշ կամ կանուխ վերջ պի– տի գտնեն գաղթատիրական եւ դրամա– տիրական դրութիւնները: Ինչ կը վերա– բերի պատերազմին՝ խորհրդային վար– չապետը յայտարարած է.— «Համաշ– խարհային պատերազմի մը պարագային մարդկութիւնը իր ամբողջութեան մէջ պիտի չկորսուի: Ընկերվարութիւնը պի– տի դիմանայ պատերազմին, մինչ դրա– մատիրութիւնը պիտի փճանայ»: Կարելի է յիշել այս առթիւ թէ այս տեսակէտին համոզուած պաշտպաններն են Համայնա– վար Չինացիները, եւ ցարդ տարակար– ծութիւն կը տիրէր այս վերջիններուն եւ Մոսկուայի միջեւ:

Ցամենայն դէպս Խրուշչեւ անմիջապէս աւելցուցած է թէ՝ «ոչ սուրիններն են եւ ոչ ալ հրթիռները որ ընկերվարութեան յաղ– թանակը պիտի ապահովեն: «Միայն ար– կածախնդիրներն են որ կը յուսան վար– չակարգերու դրութիւնները փոխել պա– տերազմ պարտադրելով ուրիշ երկիրնե– րու»: Խրուշչեւ համաձայն է վերին ժո– ղովի մը, գարնան եւ այս առթիւ շեշ– տած է.— Ներկայիս Միաց. Նահանգ– ները աշխարհի հզօրագոյն պետութիւնն է: Պէտք է իրար հասկնանք: Վստահ եմ որ Ամերիկայի հետ մեր յարաբերութիւն– ները պիտի բարւոքին»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը որոշեց դատարանի յանձնել Պայար, Մենտերէս եւ Միթհաթ Տիւլկէ, որոնք ապօրէն կեր– պով տասը միլիոն ոսկի յատկացնել տը– ւած էին Զէյմէքի ծովափնեայ տուներուն:

Դարձեալ դատի պիտի յանձնուին նոյն անկեալները՝ Թուրիզմ Գանքասիին ապօ– րէն կերպով 86 միլիոն ոսկի յատկացնել տալու յանցանքով:

Պիտի դատուին նոյնպէս Հ. Փոլաթ– քան, որ իր աներոջ՝ Զիֆթ Քուրտի շահ ապահոված էր, եւ Ռ. Քորալթան, որ իր կնոջ համար զեղօրայք բերել տալու պա– տրրուակով՝ հինգ հարիւր տոլար առած եւ այդ դրամով Գերմանիայէն Գարպա– րա անուն «պապուհի» մը բերել տուած էր:

Ինչպէս ծանօթ է, յիշեալ Գարպարան, որ մատաղատի խարտիշահեր գեղուհի մըն էր, յեղափոխութեան գիշերը գտնը– ւած է Քորալթանի սենեակը:

× Արդարութեան Բարձր Ատեանին ա– ւագ դատախազը հաղորդեց թէ դատա– վարութիւնները երկու ամիսէն պիտի ա– ւարտին: Դատախազը բսաւ.

— Առաջին օրը քիչ մը դանդաղ ընթա– ցաւ: Բայց այսուհետեւ աւելի արագ պի– տի ընթանան դատերը եւ 1.5 – 2 ամիսէն վերջ պիտի գտնեն:

Այս յայտարարութեան վրայ Մենտերէ– սին փաստաբանը Գուրհան Ափայտըն ը– սաւ.

— Ցարգելի էկեանին այս յայտարա– րութիւնը բռնաբարում մըն է Արդարու– թեան Բարձր Ատեանին դատելու իրաւա– սութեան դէմ: Բարձր Ատեանին յարգելի նախագահն ու անդամներն անգամ չեն կրնար գիտնալ թէ երբ պիտի վերջանայ դատավարութիւնը, որ չի կրնար տեղի ունենալ կանխաւ ճշդուած յայտագրի մը հիման վրայ: Դատախազը մաս չի կազ– մեր Ատեանին, որով չի կրնար վճռական տեղեկութիւն ունենալ դատավարութեան ընթացքին մասին: Ըստոյ, Ատեանէն ոչ թէ արագութիւն, այլ արդարութիւն կ'ա– կընկալենք:

× Ատեանի Նախագահը յայտնած է թէ ամբաստանեալներուն պիտի արտօնուի թերթ կարդալ այսուհետեւ: Պիտի ջնջը– ւին նաեւ կարգ մը սեղմումներ, նկատե– լով որ դատավարութիւնները սկսած են այլեւս:

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐՈՒԱՆ

«Մարմարա» կը գրէ.—

Եասը Ատայի Բարձրագոյն Ատեանը, բացման նիստը գումարելէ ետք, իբրեւ առաջին դատ՝ սկսաւ քննել Շունի հար– ցը:

Քանի մը բառերով՝ հարցը հետեւեալն է.

Անկեալ նախագահը, Պայար, շուն մը նուէր ստացեր է: Կ'ուզէ այդ շունը օր– ուան երկրապործական նախարար Նետիմ Էօքմէնի միջոցաւ ծախել Աթաթիւրքի Զիֆթլիկին եւ փոխարժէք քանի հազար ոսկիով ախոռ մը կառուցանել տալ Իզ– միրի մէկ գիւղին մէջ:

Պայար պատասխանելով Ատեանի նա– խագահին հարցումներուն՝ կը պատմէ դէպքը հետեւեալ կերպով.

Երբ պաշտօնական այցելութեամբ Աֆ– ղանիստան կ'երթայ, բացօթեայ հացկե– րոյթի մը ընթացքին կը տեսնէ այդ շու– նը, կը հաւնի եւ Աֆղանիստանի Թագա– ւորը կը նուիրէ իրեն:

Ատեանի նախագահը կ'ուզէ ճշդել: Շունը ճէյլալ Պայարի անձի՞ն նուիրուած է թէ Հանրապետութեան նախագահին:

Պայարի պնդումը այն է թէ իր անձին նուիրուած է շունը:

— Շատ լաւ կ'ըսէ նախագահը, քանի որ անձնական մէկ ապրանքն էր, վճա– րա՞ծ էիք անոր փոխադրութեան փոխար– ժէքը:

Պայար չի պատասխաներ այս հարցու– մին:

Շունը կը բերուի Անգարա, կը մնայ նախագահութեան ապարանքին պարտէ– զը:

Թիկնապահի վկայութիւնը հետեւեալը կ'ըլլայ:

— Օր մը երբ Պայարի հետ կը շրջէինք պարտէզը, տեսանք շունը, Պայար հետա– քրքրուեցաւ: Նկատելով որ փոխուած էր շունին ապրելու պայմանները, որպէսզի աւելի լաւ խնամուի՝ կ'ուզէր զայն ղրկել Աթաթիւրքի Զիֆթլիկը.

Աթաթիւրքի Զիֆթլիկին պատասխա– նատուներուն վկայութիւնը կը հաստատէ թէ իրենց համոզումը այն էր որ Պայար շունը նուիրած էր հաստատութեան:

Կ'անցնին ամիսներ: Պայար կ'ուզէ ախ– րիւր մը կառուցանել Իզմիրի մէկ գիւղին մէջ: Գտնուած կուտայ յատակագիծը, որուն համար քանի հազար ոսկիի պէտք կայ: Կը մտածէ ծախել շունը եւ փոխար– ժէքը ղրկել տալ Իզմիր՝ այդ ախրիւրի շինութեան գործածելու նպատակաւ:

Պայար այս ծրագիրը կը հաղորդէ նա– խարար Էօքմէնի, որ իր կարգին նախա– գահին փափաքը կը փոխանցէ Զիֆթլիկի պատասխանատուներուն:

— Մենք, կ'ըսէ Զիֆթլիկի տնօրէնը, այդ օրերուն դրամ չունէինք, չէինք կր– նար այդ շունին քանի հազար ոսկի արա– մադրել, բայց վերէն եկած հրամանին սոփպուեցանք հպատակիլ եւ ծախու ա– ռինք շունը: Անոր փոխարժէքը վճարելու համար սոփպուեցանք 200 ոչխար ծախել:

Վկաներէն մին յայտնեց թէ նախկին երկրագործական նախարար Նետիմ Էօք– մէն իրեն ըսած էր շան համար.

— Ի՞նչ ընենք, պիտի գնենք այս շու– նը ճարահատ, կարելի չէ ազատիլ իր ձեռքէն:

Նախագահը հարցուց.

— Ամբաստանեալ Էօքմէն, չի՞րա՞ «չըլլար» ըսել:

— Զկրցայ ըսել:

— Ի՞նչ կ'ըլլար, եթէ ըսէիք: Նախա– րարութենէ «հրաժարէ՞» կ'ըսէր:

— Ատիկա չէր ըսեր:

Նոյն վկայութիւններէ յայտնի կ'ըլլայ թէ Նետիմ Էօքմէն ալ տեսակցութիւննե– րու ընթացքին չափազանցուած գտած է այդ արժէքը եւ ըսած է անգամ մը.

— Շան մը համար կ'արժէ՞ քանի հա– զար ոսկի վճարել:

Բայց դէպքերը ցոյց կուտան թէ, հա– կառակ իր համոզումին, կ'ուզէր որ գըն– ուի շունը եւ նոյնիսկ կը ստորագրէ դրն– ման արտօնագիրը:

Ընդհանուր դատախազը իր ամբաստա– նութիւններով կը յայտնէ, թէ նախկին նախագահը, արտասահման իր ճամբոր– դութիւններու ընթացքին, պետական գանձէն տարած նուէրներէն զատ՝ իրեն նուիրուած այդ շունը կ'ուզէ սուղ գինով ծախել պետական գանձին: Իրականացնե– լու համար այդ ծրագիրը, կը գործածէ իր ազդեցութիւնը:

Ծախելէ ետք շունը, փոխարժէքով կը կառուցանէ ախրիւր մը գիւղի մը մէջ: Այսպէսով պետական գանձէն առնուած դրամով կ'ուզէ բարերար դառնալ:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

«Գեղեցիկ Երկիր»ին մէջ բուռն պայքար կը մղեն կուսակցութիւնները թաղապետական, պետական ժողովներու ընտրութեան համար: Վարչական մարմինները քաղաքական չեն, որովհետեւ օրէնքներ քուէարկելու իրաւունք չունին եւ պետութեան հակակշռի տակ են, իրենց իրաւասութեանց սահմանը համայնքին եւ նահանգին մատակարարութեան մէջ կը մնայ: Ընտրութեան կը մասնակցին կուսակցական կազմակերպութեամբ, աթոռները կը գրաւեն կուսակցականներ եւ յաջողութիւնը մէկ կամ միւս կուսակցութեան նախառնութիւն մը կրնայ ըլլալ յառաջիկայ քաղաքական ընտրութեանց:

Պայքարը սուր է աջակողմեաններու, կեդրոնի կուսակցութեանց եւ ձախակողմեաններու միջեւ: Գերմանիոյ, Ֆրանսայի մէջ ընկերվարականներ որոշ հեռացած են համայնավար կուսակցութենէն, Գերմանիոյ սոցիալ-դեմոկրատները ընդդիմադիր են, բայց հակահամայնավար: Իտալիոյ մէջ ընկերվարականները սերտօրէն միացած են համայնավարներու հետ իբրեւ «բանուորական կուսակցութիւն»: Կեդրոնի կուսակցութեանց կը միանայ իտալական սոցիալ-դեմոկրատները, այս պատճառով ընկերվարական-համայնավար ճակատը աւելի բուռն կերպով կը պայքարի «ընկերներ»ուն դէմ: Ընկերվարական-համայնավար ճակատը կը վախնայ որ սոցիալ-դեմոկրատները կրնան ընկերվարական քուէներ խլել եւ փոքրամասնութեան մէջ ձգել իրենց կուսակցութիւնը: Քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ յարաբերական մեծամասնութիւն ունի, բաժնուած է ձախակողմի եւ աջակողմի: Ազատականներ եւ սոցիալ-դեմոկրատներ կը պահանջեն որ ճշդէ իր դիրքը, որուն կերպով յայտնէ իր ապագայ ծրագիրը: Երբ մեծամասնութիւն չունի, հաւատարիմ պիտի մնա՞յ ընտրողական մարմնին, հաւատարիմ պիտի մնա՞յ կեդրոնին, թէ պիտի հակի դէպի ձախ, տեղի տալով ձախ թեւին պահանջներուն: Ընտրական մարմնին 60 առ հարիւրը կը քուէարկէ կեդրոնի կուսակցութեանց – քրիստոնեայ դեմոկրատ – հանրապետական – ազատական եւ սոցիալ-դեմոկրատ — իսկ 40 առ հարիւրը կը մնայ աջակողմեան՝ ֆաշական կամ ընկերվարական-համայնավար:

Երկու ճակատի դէմ կը պայքարին նաեւ ազատականները, որոնք դէմ են պետական ամէն միջամտութեան տնտեսական կեանքի մէջ, համամիտ են անհատական ձեռնարկներու եւ դպրոցական ազատութեան: Ձախակողմեաններ կը ջանան աշխարհականացնել դպրոցը, դուրս վռնտել կրօնական ուսուցումը, պետականացնել ընդհանուր, փոխադրութեան միջոցներ, ելեկտրական ընկերութիւններ: Կ'առաջարկեն փոխել սահմանադրութեան 33րդ յօդուածը, որուն համաձայն «միութիւններ եւ անհատներ իրաւունք ունին դպրոց եւ դաստիարակչական հաստատութիւն հիմնել առանց պետութեան վրայ բեռ մը ըլլալու»: Տրամադրութիւնը առաձգական է եւ վիճելի:

Ընկերվարական-համայնավարները Իտալիոյ մէջ ալ, ինչպէս ամէնուրեք, կը պայքարին դրամատիրական դրութեան դէմ, ենթադրելով որ Իտալիոյ մէջ տնտեսական պայմանները նոյն են, ինչպէս Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Ընկերվարական ղեկավար Նեննի կը յայտարարէր «Սուճճեսսօ» ամսաթերթին. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը գիտէ թէ մարքսիզմի մէկ քանի նախատեսութիւնները ծերացած են, տնտեսական քանի տեսութիւններ այլեւս չեն համապատասխաներ ընկերային եւ տնտեսական իրականութեան: Բայց կ'ընդունինք մարքսիզմի ընկերութեան հոլովոյթի ընդհանուր ըմբռնումը, վերլուծական մեթոտը, հակասութեան սկզբունքը, որուն վրայ հիմնուած է դրամատիրութիւնը, որ միշտ տագնապի մէջ կը պահէ ընկերութիւնը»:

Ընկերվարական-համայնավար կը ջանան վարչական աթոռներու տիրանալ, յառաջիկային գրաւելու համար երեսփոխանական աթոռները եւ հաստատել մենատիրական կառավարութիւն մը, պայքարիլ դրամատիրութեան դէմ, անհատական ձեռնարկներու դէմ: Ներկայ դրութեամբ Իտալիա տնտեսական յառաջդիմութիւններ կատարեց: Ընկերվարականներ դժգոհ են: Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը գրէր. «Իտալական հրաշքը կը գերազանցէ գերմանականը: Լոնտոնի դրամատէրները իրաւունք ունին՝ երբ կ'ըսեն թէ Հասարակաց Շուկայի վեց երկիրներէն Իտալիան պիտի յառաջանայ աւելի արագօրէն քան միւս երկիրները: Իտալական լիրան հաստատուն է, գործի մարդիկ լաւատես են, իտալական ապրանքները մեծ յաջողութիւն գտած են միջազգային հրապարակի վրայ: Բանուորներու վարձքերը վար կը մնան Շուէտի եւ Զուիցերիոյ բանուորներու վարձքերէն, բայց կը գերազանցեն ուրիշ երկիրներունը»:

Ընկերվարականները չեն ուզեր տեսնել իրականութիւնը. Աստուածանելով հանգուցեալ վարդետին նախատեսութեանց ծերացումը, չեն ուզեր զիջման սոցիալ-դեմոկրատներու նման փոփոխութեան ենթարկել իրենց ծրագիրը. Նախկին նախարար, երբեմն տնտեսագիտութեան ուսուցչապետ Լուիճի Էնաուտի, կը գրէ — «Մարքսի «Դրամագլուխ» գործը աւետարան մըն էր, որուն վրայ ոչ մէկը արժէ կ'երդուրնայ, ամբոց մըն էր, որուն քարերը մէկիկ մէկիկ հանուած են: Արժէքի տեսութիւնը, տնտեսագիտական ոչ մէկ գործի մէջ տեղ գտած են: Դրամատիրական ընկերութեան քայքայումը մեծ ձեռնարկներու կողմէ փոքրերու կր–

յանուամբ, ընկերութեան մեծամասնութեան հետզհետէ աղքատացումը, իրականացած չեն: Մարքս կը նախատեսէր նոր ընկերութեան մը կազմութիւնը հինին մոխիրներուն վրայ: Փոքր ձեռնարկները բազմապատկուած են մեծերու կողքին, հողային փոքր սեփականութիւնը կը զիմանայ, ընկերութեան բաժանումը երկու դասակարգերու հետզհետէ կը նուազի դասակարգերու գործակցութեամբ»:

Ընտրողներուն կը մնայ տեսնել իրականութիւնը եւ մէկ իշխանապետութենէն միւսին չանցնիլ: Ներքին իրաւակարգէն զատ, Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ կ'ազդէ ձախակողմեաններու յաջողութիւնը, այս պատճառով միջազգային դիւանագիտութիւնը կը հետաքրքրուի յառաջիկայ ընտրութիւններով, Արեւմուտք՝ չահագրգիռ կեդրոնի կուսակցութեանց յաջողութեամբ, Արեւելք՝ ձախերու յաղթանակով: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը մաքոքի նման կ'երթեւեկէ Հռոմէն Մոսկուա:

Երբ Իտալիա նախորդ պատերազմին սկսաւ, կրթական նախարար Ֆրոսաթի ինքնապան եղաւ, որովհետեւ համոզուած էր թէ յաղթական թէ պարտուած՝ Իտալիան յեղաշրջումներ պիտի ունենար եւ քաոսի մը պիտի վերածուէր: Իտալական ընկերութիւնը տոկաց փոթորիկին, չկազմալուծուեցաւ, նոյն իսկ պարտութեան եւ գաղթավայրերու կորուստով: Յուսալի է որ ողջամիտ զանգուածը քուէարկելով կեդրոնի կուսակցութեանց հանդարտութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը պահէ եւ Իտալիոյ համար եւ Արեւմուտքի համար:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ՓԻՆՕ ԿԸ ԽՕՍԻ "ՀԱՐՈՒԱԾԵԼՈՒ ՈՒԺ"ԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Օրուան նիւթն է Ֆրանսայի կառավարական ծրագիրը՝ «Հարուածելու Ուժ»: Քոմպայի աշխատակիցը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցած է արտաքին նախկին նախարար՝ Քրիստիան Փինոյի հետ: Ստորեւ թարգմանութիւնը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. — Վարչապետը վերատին հաստատեց Ատլանտեան Ուխտի հանդէպ Ֆրանսայի հաւատարմութիւնը: Ճի՞շդ է «հաւատարմութիւն» բառը:

ՓԻՆՕ.— Ատլանտեան Ուխտի հանդէպ հաւատարմութիւնը ձեւակերպութիւն մը դարձած է, քանի մը տարիէ ի վեր: Ոչ մէկ կառավարութիւն, նոյնիսկ Անգլօ-սաքսոններուն հանդէպ ամէնէնանհաշտը, պիտի համարձակէր դիրք ճշդել Խորհրդայնոց աշխարհին առջեւ, ամերիկայի զինակցութեան դէմ: Սակայն այս հարցին մէջ կարեւորը գործն է, ոչ խօսքը: Արդ, երկու տարիէ ի վեր կառավարութիւնը կը փորձէ անջատել Ֆրանսական բանակը, զաշնակիցներու զինուորական ուժերէն մի, Միջերկրականի Ֆրանսական նաւատորմի, հալածիչ օդանաւերու, ինչպէս նաեւ հիւլէական ռումբեր Ֆրանսայի ամերիկեան կայաններուն մէջ պահեստի դրուելու համար ծագած միջադէպերը կը փաստեն, թէ Ֆրանսա չի գործադրեր Ատլանտեան Ուխտին ոչ տառը, ոչ ալ ոգին

Հ.— Ֆրանսական ինքնավար «Հարուածելու Ուժի» մը ստեղծումը [illegible] հակաճակա՞՞ք հաւաքական [illegible] գաղափարին հետ:

ՓԻՆՕ.— Անշուշտ ոչ, յամենայն դէպս «Հարուածելու Ուժի» մը ստեղծումը բոլորովին անհաշտ է նախորդ կառավարութիւններու ըմբռնած հաւաքական ապահովութեան գաղափարին հետ. Կարելի է հաշտեցնել ինքնավարութիւնը եւ միաձուլումը, անջատողութիւնը եւ համախոհութիւնը. Կամ այն է որ մեր միջազգային կրնանք դէմ դնել արտաքին որեւէ ոտնձգութեան, եւ այս պարագային, եթէ անհատական միամտութիւն մը չունինք չենք կրնար յուսալ որ մեզի հետեւին դաշնակիցները, որոնց դէմ միշտ անհաւատարիմ ենք.— կամ կը դտնենք որ ամբողջական աշխարհի միութիւնը կրնայ ուժերու հաւասարակշռութիւնը ապահովելով, արգելք հանդիսանալ պատերազմին եւ պաշտպանել մեր երկիրը: Այս պարագային մեր զինուորական ճիգը պէտք է համընթաց երթայ Ատլանտեան Ուխտին:

Հ.— «Հարուածելու Ուժին» պահանջած նիւթական ծախքերը, ի՞նչ չափով կը համապատասխանեն խմտակա[illegible] մեր միջացներուն:

ՓԻՆՕ. Ինչպէս ցոյց կուտայ «Համբաւետութեան համար քննիչ կոմիտէի» տեղեկագիրը, «Հարուածելու Ուժ»ը գինը, եթէ նոյնիսկ «ցուցական» ատոմական բնոյթ մը պիտի ունենայ, կը գերազանցէ լայնօրէն Ֆրանսայի տնտեսական կարելիութիւնները: Ընդունելով հանդերձ, — բան մը որ անկարելի է — որ Ֆրանսացին յանձն պիտի առնէ կէսուակէս պակսեցնել իր ապրելակերպի մակարդակը, արդիւնքը զոր ձեռք պիտի ձգենք կորիզային զէնքերու ուսումնասիրութեան, ընդծովեաններու, կայաններու հաստատումին եւ զէնքերու արտադրութեան մէջ աննշան պիտի ըլլայ, բաղդատմամբ Ռուսերուն եւ Ամերիկացիներուն ճիգին:

Հ.— Ֆրանսական բանակը գերմանականէն աւելի զերակշիռ պիտի ըլլա[illegible] կառակ Ալժերիոյ մէջ մեր ներկայութեան:

ՓԻՆՕ.— Հինգ տարիէն գերմանական բանակին ուժը հազար անգամ գերակշիռ պիտի ըլլայ Ֆրանսականէն: Ալժերիոյ պատերազմը պատճառ պէտք չէ ըլլայ արդարացնելու համար մեր ներկայ միճակը: Այդ պիտի նշանակէր մոռնալ որ Միջերկրականի միւս ափին մեր գործածած ուժերը այն ուժերն են զորս պէտք է տրամադրենք Ատլանտեան Ուխտին

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Արդէն ուշ էր, ճաշի ժամը եկել էր: Հրաժեշտ տուինք ու հեռացանք այդ, այնուամենայնիւ, մռայլ միջավայրից:

— Տեսա՞ր, ինչ հետաքրքիր աշխարհ է ուղղիչ տունը, — ասաց Չարենցը՝ գոհունակութեամբ եզրափակելով մեր պտոյտը:

1929 թուին Չարենցը հիւանդացաւ ու պառկեց Մոսկուայի քաղաքային երկրորդ հիւանդանոցում: Մի յայտնի վիրաբոյժի կատարած անզգամահատութիւնից յետոյ ես ու Կարօն այցելեցինք Չարենցին:

— Տեսէք, ինչ ահռելի քարեր հանեցին երիկամունքներիցս,— ասաց Չարենցն ու բացեց թղթի մէջ փաթաթած կաղինի չափ մի քար եւ դրա կէսի չափ էլ՝ միւսը:

— Զարհուրելի ցաւեր էի զգում գործողութիւնից յետոյ, ու ցաւերը մեղմելու համար մորֆին սրսկեցին մի քանի անգամ: Խիստ դուր եկաւ ինձ: Հիմա էլ թէեւ ցաւ չեմ զգում, սակայն պահանջում եմ, իբրեւ թէ ցաւ ունեմ, ու գալիս սրսկում են:

Այսպէս սկսուեց Չարենցի բարեկամութիւնը մորֆինի հետ: Նա զգում էր դրա աւերածութիւնն իր կազմի վրայ, սակայն արդէն ընտելացել էր ու դժուարանում էր թողնել: Օրինակ էր բերում Վալերի Բրյուսովին եւ ուրիշներին, որոնք գործածում էին, ու դրանով մխիթարւում էր:

Մի քանի անգամ Երեւանում, կէս-գիշերին, արթնացրել է ինձ, որ ուղեկցեմ մինչեւ հիւանդանոց (Աստաֆեանի հրապարակի վրայ): Հերթապահ բժիշկներն ու քոյրերը գիտէին այդ եւ ընդառաջում էին: Տրամադրութիւնը բարձրանում էր ու սկսում էր զրուցել կամ գրել:

Ապա ձեռք բերեց բոլոր պարագաներն ու ինքն էր սրսկում իրեն տանը՝ յաճախ իմ ներկայութեամբ մերկացնելով թեւը:

Գնալով աւելի ուժգին էր դառնում պահանջը: Ցաճախակի էին դառնում սրսկումները: Մորֆինի ազդեցութիւնն անցնելուց յետոյ Չարենցը դառնում էր մռայլ ու անհանգիստ: Սրսկելուց յետոյ աշխուժանում էր, պայծառանում ու նստում մինչեւ խոր գիշեր ստեղծագործում, ու վաղուց ննջում էին կինն ու երեխան:

1933 թուի Փետրուար 18ին Չարենցը մեր տանն էր: Մայրս գեռնախինձոր էր խաշել: Չարենցը մեծ ախորժակով ուտում էր: Տրամադրութիւնը լաւ էր, կատակում էր:

— Նազիկ ջան, յուշատետրդ բեր մի բան գրեմ քեզ համար, — դիմեց նա աղջկանս:

Ապա հանեց ինքնահոս գրիչը, մի ակնթարթ նայեց մի կողմ եւ առանց կանգ առնելու գրեց.—

ՍԻՐԵԼԻ ՆԱԶԻԿԻՆ

Նազիկ, Նազիկ,
Ոսկեմազիկ,
Նման ես դու
Երազի.—

Դու թարթիչներ
Ունես երկար,
Որպէս նետեր՝
Տուշով ներկուած,—

Արեւ աչեր
Ունես պայծառ, —
Թոյլ տուր պաչեմ
Աչերդ վառ, —

Այ իմ Նազիկ,
Ոսկեմազիկ,
Նման ես դու
Հուր երազի:

Առանց ընդմիջումի սկսեց միւսը —

ՆԱԶԻԿԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կար – չկար, մի ճնճուշ աղջիկ կար՝
Անունը Նազիկ, —
Նա ունէր թարթիչներ երկար,
Սիրուն էր եւ ոսկեմազիկ:

Նա ունէր մայրիկ մի լաւ,
Անունը Վարթուշ, —
Մայրիկը ձայնով զուլալ
Երգում էր, որ ճնի մուշ – մուշ:

Նազիկը,
Ոսկեմազիկը,
Աղջիկը նրա լուսաւոր՝
Գեղեցիկ երգերի սովոր: —

Մի օր ճնեց Նազիկը
Եւ տեսաւ երազում,
Որ մի ձի է վազում
Դաշտում փիրուզէ:

Թռաւ նստեց բաշին
Նրա ոսկեծամ, —
Ցետոյ տեսաւ, որ Վարթուշն է՝
Գրկել է նրան:

Այդ օրուանից Նազիկը
Սիրում էր Վարթուշին,
Որ թէ նրա մայրիկն է,
Թէ ընկերն է ուշիմ:

Կեցցէ մեր լաւ Նազիկը,
Կեցցէ Վարթուշը, —
Նազիկը ոսկեմազիկ է,
Ուտեմ նրա թուշը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(9 Շար.)

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 19ի թուով հրատարակեր էինք Յակոբ Պարոնեանի կեանքին ու գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւն մը, որ լոյս տեսած էր Մոսկուայի Համալսարանին մէջ: Ուսումնասիրողը Հայ մըն էր: Այս անգամ նոյն համալսարանին խմբագրութիւնը եւ խորհրդածութիւնները կը կարգի յաւելուած : Մենք, մեր կարգին, խորհրդածութիւններ պիտի ընէինք թուրք խմբագրին գրական պատրաստութեան եւ ճաշակին մասին : Ուսումնագրութիւնը գրուած է, սակայն, ու թուրքերը վերջերս սկսած են սխալ— ցնել իրենց լեզուին վրայ եւ «օդբալի» կոչել թուրքերէն ամէն գրութիւն՝ որ օտարի մը կողմէ կը ներկայացուի: Թուրքերէնին վրայ սխալչանալու վայելքը թողունք որ Թուրքերը վերապահեն իրենց. բայց դիտել կուտանք թէ ժամանակ մը հայ ուսուցիչներ էին որ թուրքերուն լեզու եւ թուրքերէն ուղղագրութիւն կը սորվեցնէին իրենց: Կուգայ ժամանակ մը՝ երբ, Պարոնեան կարդալով, կը սորվին նաեւ երգիծաբանութիւն:

Առ այժմ թող «[illegible]» կոչեն.—

Յակոբ Պարոնեանին հայ երգիծական գրականութեան մէջ գրաւած դիրքին մասին խօսիլը դուրս կը մնայ Թուրք Համալսարանի հեղինակ Ռ. Է. Քոչու— ին գրչի իրաւասութենէն, բայց Յ. Պարոնեան միաժամանակ Թուրքերէն գրութիւններ ալ հրատարակած է, Թիյաթրօ անուն թերթով մը: Անկէ զատ, Յ. Պարոնեանին «Հայոց Մոլիէռ»ը տիտղոսը պարգեւել համոզող է բաւելու թէ հայկական երգիծագրութիւն բաւած բան մը գոյութիւն չունի: «Թիյաթրօ»ին իւրաքանչիւր թիւը, որ շաբաթը երկու անգամ չորս էջ լոյս կը տեսնէր, միջին հաշուով 950 — 1000 բառ կը պարունակէր, եթէ չհաշուենք խորագիրները ծանուցումները, գլուխը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Պարոնեան ամբողջ թերթը ինք կը լեցնէր :

Արդէն բոլոր գրութիւնները կը մատնեն թէ նոյն գրիչէն ելած են: «Թիյաթրօ»ն լոյս տեսած է խիստ աղճատ Թուրքերէնով մը, գրական անհատականութենէ զուրկ, պարզամտութեան եւ դանդաղու— թեան նմոյշ մը: Ինքն արտօնատէրը կարողութեան մէջ տուայտող անկարող գրիչ մըն է, որ համապատօրէնայ հացին ետեւէն կաղն ի կաղ վազած է, ինչպէս շատ ու շատ Թուրք գրողներ՝ այդ շրջաններն :

Մեր սիրելի ընկերը երիտասարդ բանաստեղծ Գէորգ Փամուքճեան կը գրէ թէ Թատրոնին Ա. թիւը լոյս տեսած է 6 Ապրիլ 1874ին եւ շարունակուած մինչեւ 1877ի Մայիս ամիսը: «Իսթանպուլ Անսիք լափետիսի»ի գիւանին մէջ ալ գոյութիւն ունին «Թիյաթրօ»ի 18 Յունիս 1874ի եւ 5 Մարտ 1875ի երկու թիւերը, որոնք թեր— թին 32րդ եւ 75րդ թիւերն են: Առաջինը տպուած է Իզզէթ էֆէնտի տպարանը: Թերթին խմբագրատունն ալ կը գտնուի Պապը Ալի, թիւ 25: Իսկ 75րդ թիւին՝ խմբագրատունը փոխադրուած կը տես— նենք Պահչէքափը Խաստէֆէնտի խան թիւ 7, եւ տպագրութիւնը կատարուած է Ե— գիա Տէնտեսեանի տպարանը: Նկատելով որ ամենափոքր փոփոխութիւն մը տեղի չէ ունեցած տպագրական սրակին մէջ, հաւանաբար այդ տեղափոխութիւնը պատրաստուած է գրամական նեղութենէ, խմբագրատան վարձքին եւ տպագրու— թեան պարտքին անվճար մնալուն հետե— ւանքով :

Յակոբ Պարոնեան 32րդ թիւի իր խմբագրականին մէջ կը յարձակի Ճէրիտէի Հաւատիս թերթին, իսկ 65րդ թիւի խմբագրականին մէջ ալ՝ Կիւլլիւ Ակօբի վրայ, որ հայկական ծագում ունի եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է Թուրք բեմին: Հայոց Մոլիէռը տխրասր տխուր ոտանաձեռնութիւն մը կ'ըլլայ այնպիսի գրողի մը համար, որ հետեւեալ տողերը գրած է Կիւլլիւ Ակօբի հասցէին .—

« Մօրը փորէն այնքան յարտարու— թեամբ եւ այն աստիճան արագութեամբ դուրս ելաւ, որ կարծես թէ բեմ կ'ելլէր վարագոյրին ետեւէն, եւ այնքան աստիկ ծնունդ մը դէշ կերպով մնասեց խեղճ գոյնակին մարմինին »:

Յ. Պարոնեան յանդգնած է նաեւ Թուրքերէն երգիծական բանաստեղծութիւն գրել: Շատ տխուր բան է տեսնել թէ Յակոբ Պարոնեան, որ ծնած է Էտիրնէ, ապրած ու կեանքը գրեթէ շահած է Օսմ. Կայսրութեան ամենամեծ մոքի եւ արուեստի կեդրոններուն՝ Էտիրնէի եւ Պոլսոյ մէջ, չի յաջողիր ուղիղ գրել լեզու մը՝ որ իր ականջները լեցուցած է մանկութեան օրերէն սկսեալ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԸ

ԻՍԻ.— Անցեալ Կիրակի «Թրիմեան» սրահին մէջ, բացառիկ խանդավառու— թեամբ տեղի ունեցաւ տեղւոյս կոմիտէին կազմակերպած ընկերահամակրական խնջոյքը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթա— նասնամեակին առթիւ :

Հաւատաւոր ընկերներ ու համակիրներ փութացած էին ամէն շրջանէ :

Յառաջ տեղական կազմին, ընկեր Յ. Շիրվանեան հանդէսը բանալով, խօսքը տուաւ օրուան նախագահ՝ ընկեր Աւոյէն Փափազեանին, որ ընդհանուր ամփոփ ծանրացաւ այն դժնի խաչակրութեանց վրայ, զորս կը մղէ «էջմիածնական» «Եկեղեցական» եւ «Հայաստանական»նե— րու խառնիճաղանճը, Դաշնակցութեան դէմ :

— Եթէ կայ կազմակերպութիւն մը, որ պաշտպանած է հայ եկեղեցին, այն ալ Դաշնակցութիւնն է:

Ապացոյց՝ որ երբ Թրիմեան Հայրիկի օրով, էջմիածինն ու անոր սրբազան մասունքները բռնագրաւման սպառնալիքին տակ կը գտնուէին, Դաշնակցութիւնն էր դարձեալ, որ ծառացաւ ցարական իշխանութեան դէմ:

Արդ, մեր կուսակցութիւնը չէ որ ու— րիշներէն դաս պիտի առնէ :

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ ընկեր Ժ. Միրիճեան, ինչպէս այլ առիթով, այս անգամ եւս իր սրտաբուխ ճառերէն մէկը խօսեցաւ :

— Եթէ Դաշնակցութիւնը մէջտեղ ե— կաւ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը հա— սունցած էր: Եթէ Դաշնակցութիւնը գոր— ծի անցաւ, որովհետեւ առիթ մեր ժո— ղովուրդի արդար պահանջն էր: Իսկ եթէ երբեք Դաշնակցութիւնը գոյութիւն ու— նեցած չըլլար, անպայման այդ օրինակ կազմակերպութիւն մը ծնունդ պիտի առ— նէր ուշ կամ կանուխ Հայութեան ծոց— ցուերէն :

Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը ցրը— ուած է ի սփիւռս աշխարհի, որուն միայն մէկ քառորդն է որ կը գտնուի հայրենի հողին վրայ:

Արդ, Դաշնակցութիւնը՝ Հայութեամբ, Հայութիւնը՝ Դաշնակցութեամբ, ձեռք— ձեռքի տուած է որ միայն պիտի կազմենք ամբողջական հայրենիք մը, ամբողջա— կան Հայութեամբ :

Հիւրաբար հանդէսին ներկայ էր ե— րիտասարդ՝ ընկեր Վարուժան Մինաս— եան, որ անդրադարձաւ աւելի Դաշնակ— ցութեան բարոյական կառոյցին, յետոյ յորդորեց երիտասարդները, որպէսզի կարդան եւ ուսումնասիրեն մեր նորագոյն պատմութեան առաքեալներու գործերը :

Ներկաներուն փափաքին ընդառաջ եր— թալով, շատ հակիրճ բառերով, ընկեր Վ. Իշխանեան իմաստալից դրուագ մը պատ— մեց Հայոց Արտաշատ Արքային կեան— քէն :

— Հին օրերուն, Սօսեաց անտառին մէջ, ուր կը նուիրուէին Հայոց արքա— ները, երբ լսուէր ստնաձայն մը, ծառե— րը կը հարցնէին.— Այդ դո՞ւ ես, ար— քա՛յ :

Արդ, մեր օրերու թագաւորը, առանց թագի, առանց գահի, Դաշնակցութիւնն է, որուն ստնաձայնին կը սպասէ մեր ժո— ղովուրդը անհամբեր :

Մերթ ընդ մերթ խօսք առին նաեւ, ըն— կերներ Եղօ Մինասեան, Հ. Հանտալեան, Գրչըկեան, եւ Պ. Լեւոն Համբարձում— եան :

Սեղանապետութեամբ ընկեր Ս. Յով— հաննէսեանի, գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկին— ներ Ա. Սրապեան, Ա. Յակոբեան, Ճա— նիկեան, Տիկին Նարդուհի եւ Օր. Շաղէ Պէնկեան, եւ Պ. Պ. Գր. Յովսէփեան, Դ. Զօլաքեան, Արիս Գարայեան, Խ. Քէօշկէրեան եւ ընկեր Ս. Առաքելեան (Տէսինէն):

Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր՝ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, առհմիկ խմբերգներով ու պարերգներով համեմ— ուած :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒԶԵՐԹԻ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

«Հայրենիք» կը գրէ (13 Հոկտ.).— 9 Հոկտեմբեր Կիրակի երեկոյեան, Քէյմպրիճի Հարուըրտ Ճանսըն ճաշարանին մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, ռուզերթի հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ընկերներ Կարօ Սասունիի, Տոքթ. Խաթանասեանի եւ Հրանտ Սամուէլի, իրենց մեկնումին առթիւ :

Հացկերոյթին կը մասնակցէին Կ. Կոմիտէի անդամները, «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը եւ բազմաթիւ ընկերներ :

Ճաշը տեղի ունեցաւ շատ սիրալիր եւ ընկերական մթնոլորտի մէջ: Հաւաքոյ— թին սեղանապետը, ընկեր Դարպասեան, բացատրեց հաւաքոյթին նպատակը :

Խօսեցան ընկերներ Համաստեղ, Գ. Մխիթարեան, Յովհ. Տէր Յովհաննէս— եան, Բժ. Բ. Փափազեան, եւ Տիկիններէն՝ Տիկիններ՝ Գ. Կանայեան, Ս. Համաստեղ, Վ. Խաթանասեան, Ս. Մխիթարեան: Եւ ի վերջոյ, խօսք առաւ ընկ. Սեդրակ Մինաս (Կ. Կ.ի կողմէ): Բոլոր ընկերները իրենց համակրանքն ու բնա— հատութիւնը յայտնեցին մեր երեք թան— կագին ընկերներուն :

Յետոյ, խօսք առին յաջորդաբար, ընկերներ Սասունի, Բժ. Խաթանասեան եւ Հրանտ Սամուէլ, որոնք իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին, որ ամենուրեք, ինչպէս այս հեռաւոր ափերուն վրայ, Դաշնակցութեան ոգին կայ եւ հզօր է միշտ: Հարկ է դիտենք այս թանկագին ժառանգութեան արժէքը եւ վառ պահենք Դաշնակցութեան ոգին որ կը խանդավառէ արտասահմանի հայ բազմութիւնները եւ յատկապէս երիտասարդութիւնը: Մանաւանդ, չեչտեցին անոնք նոր սերունդին նշանակութիւնը եւ երիտասարդութեան հանդէպ ազգային ու կուսակցական գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ միայն նոր սերունդին ազգային ոգիովն է որ կրնանք պահել մեր ժողովուրդը :

Ընկ. սեղանապետը փակեց հաւաքոյթը, ողջերթ մաղթելով բոլորին, եւ նաեւ վերադարձ՝ ուրախ եւ աւելի լաւ պայմաններու մէջ: Եւ ձայնն եռք, բոլոր ներկաները օղակաւոր մեկնեցան :

Արդ կազմակերպութեան մէկ որոշումը իրենց դանանք քաշել : Եթէ Ալժերիոյ պատերազմին երկարաձգումը պատճառ դառնայ, ինչպէս հաւանական է, որ միջամտութեան, չենք կրնար դէմ դնել նորոս պատերազմի մը առաջացած բնոյթին առանց Ալժերիոյ Ու խաղին հետ նախնական բնիկ համաձայնութեան մը :

Եթէ իր պատմութեան մէջ, Ֆրանսա ունի թուական մը ուր աւելի քան երբեք պէտք ունի արեւմտեան համախոհու— թեան, այն ալ այսօր է: Մարդու վար— կանիշի վրայ հիմնուած անջատո— ղական քաղաքականութիւն մը վարել, պիտի նշանակէր մեր երկիրը ենթարկել հակառակորդին հարուածներուն: Եւ ի— րականութեան մէջ պիտի նշանակէր քան— դել Ֆրանսայի արտաքին եւ ներքին դի— մագրական կարողութիւնները :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Արքայազն Տիրիթը՞ ... Պատահե՞լ է ինչ :

— Ցաւօք ոչինչ, արքայ,— հանդարտ եղանակով շեշտեց սենեկապետը: — Կամենում էի ասել, որ նա ժամանել է դիւրս ....

Թագաւորի աչքերի սպիտակուց— ները աւելի խաղացին :

— Եւ ո՞վ է թոյլատրել նրան մայրաքաղաք գալու :

— Գիտի խոստովանեմ, արքայ. եկել է առանց թոյլտուութեան :

— Ի՞նչպէս ... եւ ինչո՞ւ :

— Եկել է, արքայ, յոյժ կարեւոր մի յայտնութեամբ :

— Եւ ի՞նչ է այդ յայտնութիւնը ...

Արշակի ձայնի մէջ կային բարկութեան բացայայտ շեշտեր :

— Շատ ամենայնի կարեւոր, արքայ, — շարունակեց Վարդ իշխանը՝ թագաւո— րի բարկութիւնից ձայնն իջեցնելով, գաղտնիք հաղորդողի զգուշաւորու— թեամբ, թերեւս եւ իր նուիրուածութիւ— նը արքայի առաջ ընդգծելու ցանկու— թեամբ :

Սակայն Արշակին հաճոյ չեղան նրա խօսքի խորհրդաւոր եղանակն ու շողո— քորթ շեշտը :

— Զրուցիր պարզ եւ մեկին, իշխան :

— Բարի, արքայ,— Քանզի հրամայում ես խօսել մեկին, ասեմ, արքայ, դաւ է նիւթւում գահիդ շուրջը :

Լռութիւն իջաւ, որի մէջ թագաւորն ու սենեկապետը մի երկու վայրկեան ան— խօս, անշարժ նայեցին իրար, կարծես միմիանց փորձելու համար :

— Դա՞ւ, — երկարեց Արշակը աչքերը կծկելով : Եւ ո՞ւմ կողմից :

— Հարազատներիդ կողմից, արքայ :

Նորից լռութիւն, նորից Արշակը աչքերը սեղմած նայեց իր սենեկապետին, ասես նրա դէմքին նոր մտքեր կարդալու համար :

— Հարազատների՞ս ...

— Այո, արքայ, — եւ սենեկապետը ակամայ նայեց շուրջը .— Արքայազն Գնէլը՝ թագազուրկ արքայահօր հետ համախորհուրդ :

Այս անգամ Արշակի ո... ..րի սպիտա— կուցները փայլատակեցին, եւ նա բերանը սեղմեց այնպէս, որ ներքին ծնօտի մազե— րը ցցուեցին :

— Դու, իշխան, այդ կասկածը նոյն արքայազն Տիրիթի բերանից յայտնեցիր մի ամիս առաջ եւ քեզ հրահանգուեց հաւու լինել եւ ստուգել ...

— Եւ հետամտեցի, արքայ,— ձայնն աւելի իջեցրեց Վարդ իշխանը :— Սա— կայն, առայժ ոչինչ գտնելով, նոյն արքայազն Տիրիթին խնդրեցի՝ հոգ տանել եւ, ինչ մի նկատելիս, լուր տալ ինձ՝ քեզ հաղորդելու համար ...

— Ե՞ւ, — ընդմիջեց Արշակն անհամբեր :

— Եւ ահաւասիկ եկել է նա կարեւոր յայտնութիւններով :

Թագաւորը նստեց մտածումների մէջ եւ մօրուսով ծնօտը յենեց աջին :

— Գնէ՞լը ... — Խօսեց նա փոքր լռութիւնից յետոյ: — Այդ պատանին դո— ւո՞ւմ է իմ դէմ : Անհասկանալի վար— մունք ... Չէ՞ որ ես, ամէն օրէնք խախ— տելով, թոյլատու եղայ, որ նա ապրի Կուաշում՝ կոյր, գահազուրկ պապի մօտ ... եւ նա, հազիւ երկու ամիս առաջ պը— սակուելով, պէտք է որ գրադուէր իր հարսով եւ շնորհապարտ լինէր ինձ: Սա— կայն նա դաւ է նիւթում իմ դէմ :

Վարդ իշխանը արձակեց մի յուսահա— տական հոգոց :

— Մարդը, արքայ, որքան կարողացել եմ ճանաչել, — լինի ամէնկ թէ արքա— յազն,— ապերախտ է միշտ : Դու որ իր վիճակի չեղար գնալ նրա հարսանիքին, դժգոհ է հաւանաբար եւ ... սակայն ո՞վ կարող է իմանալ մարդկային հոգին, նրա ձգտումներն ու նկրտումները : Փառք, մեծութեան երազներ ...

Թագաւորը ակնարկով իսկ չանդրա— դարձաւ սենեկապետի խօսքերին: Նա մը— տատար նայում էր դահասրահի մոզայիկ յատակին: Բայց մի քանի վայրկեանից գլուխը բարձրացրեց .

— Իսկ արքայազն Տիրիթը, իշխան, ու— նի ապացոյցներ այդ ամէնի համար: Կա— րո՞ղ ես հաւաստել ... Սակայն, սպասիր, իշխան, — տեղից արագ վեր թռաւ Ար— շակը:— Այժմ ո՞րտեղ է նա ինքը՝ ար— քայազն Տիրիթը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զ. Յակոբ Տէր – Յակոբեան,
Գ. Տորք Տէր – Յակոբեան,
Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր – Յակոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, ողբացեալ Տիկին ՄՈՒՐԱՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆի մահուան Բ. տարելիցին առիթով։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

Այրի Տիկին Աստրինէ Զիթունի, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վայինէ Գասմաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մելինէ Դարբինեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Արմինէ Թուլումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Գոպանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զիլինկիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրիկ Զիթունի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Փօթէլ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միհրան Զիթունի եւ զաւակները, Արամ Զիթունի, Այրի Տիկ. Մաթէոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբինիկ Աճէմեան, Թօմպուլեան, Դարբինեան, Զիլինկիրեան, Ջրպաշեան ընտանիքները անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶԻԹՈՒՆԻԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 20ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 14.15ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Թագըմճեան եւ զաւակը՝ Արսէն, ինչպէս նաեւ Տէտէյեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ԹԱԳԸՄՃԵԱՆԻ
(Երիցանց)

մահը որ տեղի ունեցաւ Զարեգչարթի առաւօտ, 69 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ առաւօտ ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար մասուրականներու դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԿՈՒԶՈՒԻ

14 – 15 տարեկան պատանի մը, ներկայացուած ծնողքին կողմէ, իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու համար։
Դիմել՝ Մ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ,
32, Rue d'Hauteville, Paris 10°

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.— Շանթ, Բարգէն Կաթ., Հրանդ Ալեանաք։ Լուսանկարները կը վերադարձուին ճիշդ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին։
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBEի
Շքեղ սրահին մէջ
20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժազլին Փափազեան։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Մուտքը ազատ է։

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Տիկին Լիւսի Յակոբեանի մահուան քառասունքի առթիւ Գ. Մերկեր Առաքելեան Ալֆորվիլի Ս. Գ. Գ. եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրէ 30 Ն. Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 70ամեակը կը տօնուի Կրընոպլի մէջ, 30 Հոկտեմբեր, Րիւ Ժէլի սրահին մէջ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Թիւ 221 – 222 (Մայիս–Յունիս), 48 էջ
ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Թիւ 223 – 24 (Յուլիս – Օգոստոս), 48 էջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Տարիքի հարցը (ԽՄԲ.)։ Դեղերու վտանգը (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ)։ Արագած լերան վրայ (ԲԱԼՏԵՐՄԱՆՑ)։ Հիւանդութիւններ որ կը մնանին բայց... (ՏԹ. ԱՇՃԵԱՆ)։ Խնձոր կերէք (ՏՔԹ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ)։ Նշիկները պէ՞տք է հանել (ՏՈՔԹ. ՍԱԼԲԻ)։ Սրտի հիւանդութեանց մասին (ՏՈՔԹ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ)։ Արդի բժշկութիւնը քաղաքներին դէմ (ՔԱՂՀԱՆ)։ Նոր դեղերու մասին (ՏՈՔԹ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ)։ Արեւը բարիք ու չարիք (ՓՐՈՖ. ԼԱՄԻ)։ Պըտուղները սնունդ եւ դեղ են (ՏՈՔԹ. ԱՍՔԱՆԱԶ)։ Արուեստական սերնդագործութիւն (ՏՈՔԹ. ՊԱՆՃԱԼԻ)։ Պահպանեցէք ակռաները (ՏՈՔԹ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ)։ Տիեզերական ճառագայթները եւ բժշկութիւնը (ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ)։ Երեսին վրայ խալ ունի (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ)։ Ի՞նչ գիտէք հիւծախտին մասին (ՏՈՔԹ. ՌԱՄՕ)։ Դասեր թունաւորման դէմ (ԽԱԶՈՒՀԻ)։

Բաժանորդագրութեան պայմաններ.— Տարեկան 15 նոր ֆրանք (1500 ֆրանք)։ Արտասահման 20 նոր ֆրանք (2000 Ֆ.) երկու տարեկանը մէկ կանխիկ վճարողին համար 37.5 նոր ֆրանք (3750 Ֆր.)։

Ահաւասիկ թերթ մը, որ կոչուած է Տունին Բժիշկը։ Մէկ բաժնեգինը տասը այցեգին կ'արժէ։

Ch. Aïvazian
Au journal HARATCH
32, Rue de Trévise, Paris (9°)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ
ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ամէն օր հետաձայնով եւ անձամբ մեզի կը հարցնեն Գ. Կիւլպէնկեան հաւաքածոյի ցուցադրութեան օրերը, ժամերը եւ տեւողութիւնը։ Թէեւ հիմնարկութիւնը ոչ մէկ հաղորդագրութիւն տուած է այդ մասին, բայց կրցանք ճշդել, գոհացում տալու համար մեր ընթերցողներուն, թէ ցուցահանդէսը բաց է մինչեւ Նոյեմբեր 7, ամէն օր մինչեւ ժամը 17. Շաբաթ եւ Կիրակի մինչեւ 17.30։

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, Գիւտ Խաչի տօնին առթիւ, այս Կիրակի, պիտի մատուցուի քառաձայն Ս. պատարագ։ Կը պատարագէ Հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի, Կոմիտաս վրդ. ի յիշատակին։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սընօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Առնուվիլի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, ընկերուհի Հապէշեանի բնակարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹՈՔԱՏԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (Հոկտեմբեր 23), ժամը 16ին, սովորական վայրը։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր	»	»	»
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 23 OCTOBRE 1960

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8933 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4734

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6-7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

Եասը Ատայի Թրքական բարձր. դատարանին երկրորդ նիստը նուիրուած էր 6-7 Սեպտեմբերի դէպքերուն : Ամբաստանեալներէն ձէլալ Պայար դիմել տուաւ թէ դատարանը իրաւասու չէ դատելու զինք՝ իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ. Դատարանը մերժեց այս առարկութիւնը եւ սկսաւ հարցաքննութիւնը :

Ամբաստանագրին համաձայն, այս ձեւով կը ներկայացուին 6-7 Սեպտեմբերի դէպքերը :

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինին կողմէ Արդարութեան Բարձր Ատեանին յանձնուած փաստաթուղթերը կը հաստատեն թէ նախկին վարչապետ Ատնան Մէնտէրէս անձամբ կազմակերպած էր այդ ցաւալի դէպքերը : 1955ին, յատուկ ծրագրով մը յատկապէս Կիպրոսի դատին ընթացքին Մէնտէրէս եւ Կէօրիւ, ոստիկանութեան օժանդակութեամբ դէպքերը ծրագրեցին մինչեւ ամենայետին մանրամասնութիւնները եւ պատրաստուեցան շուրջ վեց հարիւր հազարի գծանկարները : Նոյնիսկ քաղաքացի տարազով ոստիկաններ պարտականութիւն ստանձնեցին : Ծրագրին համաձայն, ցուցարարները պիտի քանդէին յոյն հայրենակիցներուն Պէյօղլուի խանութները Թաքսիմէն սկսեալ :

Աթաթիւրքի տան վրայ նետուած ռումբին հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունէին Հելլէնները : Նոյնինքն Մէնտէրէսն էր որ ռումբը նետել տուած էր : Երբ Հելլէն ոստիկանութիւնը երեւան հանեց խնդիրը, Սելանիկէն Թուրքիա ապաստանեցաւ ... ընկերն անուն լիսէի ուսանող մը, որ Ազգային Ապահովութեան կազմակերպութենէն ստացած հրահանգով Աթաթիւրքի տան պարտէզը նետած էր ռումբը 5-6 Սեպտեմբերի գիշերը :

Ռումբին լուրը նպատակաւոր կերպով ... եւ մամուլի միջոցով հաղորդուեցաւ : Աւելին եղաւ վերջին կաթիլը ... պոռթկեցաւ բաժակը : Ցուցարարները, որոնք համախմբուած էին Թաքսիմի հրապարակը, քարեր արձակելով յարձակեցան «Անգլիա Փալաս» նպարավաճառի խանութին վրայ ու սկսան քանդումի եւ հրկիզումի գործը :

Ցուցարարները սկսած էին տարածուիլ Անկախութեան Պողոտայէն վար, քանդելով փոքրամասնութեանց պատկանող խանութները այդ պողոտային վրայ : Մինչեւ ժամը 23, ծխավաճառներէն սկսեալ մինչեւ ... խանութները ... վերածուեցան : Գետինը անտեսանելի էր այլազան իրեղէններու դէզերուն տակ

Նոյն ժամերուն ներքին նախարար Նամըք Կէտիկ Պոլսոյ կուսակալութեան պաշտօնատունը կը գտնուէր : Հանրապետութեան նախագահ Պայար եւ վարչապետ Մէնտէրէս երկու ժամ առաջ Անգարա մեկնած էին : Անգարայի ճամբուն վրայ յանուելով ... պիտի վարուէին թէ ... չէին դէպքերուն : Շոգեկառք նախ առաջ, Մէնտէրէս հեռաձայնեց Լոնտոն Ֆ. Ռ. Զօրլուի ու «միթինկը եղաւ» ըսաւ :

Այս ծրագիրն է որ գործադրուած էր, ... չափը անցած էր : Հաղորդուող ... անձերէ բաղկացած ամբոխը ... էր քանդել բոլոր խանութները ... փողոցներուն մէջ : Ապակիներ կը փշրուէին, տուները կը բռնաբարուէին, ... կ'այրուէին : Այս ամարդի ... այլեւս հակակշռէ դուրս ելած ... ազգային աղէտի համեմատանք ... առնէր :

... հոգեկառքին մէջ հաղորդուեցաւ Մէնտէրէսին : Վարչապետը եւ նախագահը շոգեկառքէն իջան, Պոլիս վերադարձան : Ժամը 22ին կը մտնէին : Շարժումը տարածուած էր ամբողջ Պոլսոյ մէջ ներառեալ կղզիները : Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ ալ դէպքերը սկսած էին :

Դէպքերուն առաջած ծաւալին ի տես՝ ներքին նախարար Նամըք Կէտիկի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուեցաւ կուսակալութեան պաշտօնատան մէջ : Ժողովին մասնակցեցան Ալ. Ընդհ. Տնօրէն Էթհէմ Եթքինէր, Պոլսոյ Ապահովութեան Տնօրէն Ալաէտտին Էրիշ, բանակի հրամանատարը, կեդրոնի հրամանատարը, կուսակալի եւ քաղաքապետի օգնականները : Այս ժողովին, որոշուեցաւ պաշարման վիճակ հռչակել Անգարայի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ : Պաշարման վիճակի հրամանատար նշանակուեցաւ Զօր. Վէտտաթ Կարան :

Դէպի կէս գիշեր, զինուորական միութիւններ քաղաք մտնելով զսպեցին դէպքը : Այդ գիշեր եւ յաջորդ օրը հազարաւոր հոգիներ ձերբակալուեցան : «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակց. նախագահը, ընդհ. քարտուղարը, Թուրք ուս. Ազգ. Միութեան ընդհ. նախագահը, նախկին ընդհանուր նախագահը ձերբակալեալներուն միջեւ կը գտնուէին :

Մէկ օր ետք, Զօր. Կարան պաշտօնէն հեռացուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ թէ քննութիւն պիտի կատարուէր իր մասին, եւ յաջորդեց Զօր. Նուրետտին Աքնոզ : Ազգ. Ժողովը Սեպտեմբեր 12ին գումարուեցաւ վաւերացնելու համար Պաշարման վիճակի որոշումը : Մինչ այդ, «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակցութեան կեդրոնը փակուած էր : Ներքին նախարար Նամըք Կէտիկ հրաժարեցաւ գիտումնաւոր կերպով :

Սեպտեմբեր 12ին նիստին Ֆ. Քէօփրիւլիւ ամպիոնէն յայտարարեց.— «Կառավարութիւնը տեղեակ էր դէպքէն : Այս ուռհանդերձ, ասիկա միայն մեր պատմութեան մէջ պատահած դէպք մը չէ : Վերջին շրջանին երկրին մէջ տեղի ունեցած քաղաքական պայքարները տեսէք ինչպէս կը շահագործուէին երբ առիթը կը ներկայանայ. Այս բոլորին հեղինակները չարագործ սեւ ուժերն են » :

Մէնտէրէս ալ հետեւեալը ըսաւ .

— Տեղեակ էինք դէպքէն : Բայց դէպքին փուլերը այնքան արագ զարգացան, որ այդ ճնշումին հետեւանքներուն ենթարկուեցանք : Մենք ոչ թէ օգտակար, այլ վնասակար կը գտնենք Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ հրապարակել ամէն բան : Երբ որ քննութիւնը վերջ գտնէ, պիտի լուսաբանենք հանրային կարծիքը :

Հարցաքննութեան ընթացքին, երբ դատարանին նախագահը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը գիտումնաւոր կերպով կազմակերպած էր Սելանիկի ռումբը : Պայար կը պատասխանէ .

— Այս խնդիրը ազգային խնդիր մըն է : Ես կը զարմանամ թէ Ազգային Ապահովութիւնը ի՞նչպէս յայտնած է ասիկա : Ասոր հրապարակումը ներհակ է երկրին շահերուն :

Նոյն հարցումին ի պատասխան, Մէնտէրէս կը յայտարարէ .

— Ծանօթ է հանրային կարծիքին դիւրագրգռութիւնը : Ժողովուրդը լեցուած էր Կիպրոսի խնդրին առթիւ : Այսպիսի կացութեան մը մէջ, կարելի չէ փնտռել թէ կանխա՞ւ կազմակերպուած էր թէ ոչ : Ռումբի դէպքը կ'առնէք ըստ հելլէն կառավարութեան եւ հելլէն դատարանի եզրակացութիւններուն : Ցուցադրած ալ այն ատեն զանազան նպաստներ ձեռք ձգել կ'ուզէր պնդելով թէ Թուրքերը դիտումով կազմակերպած էին ռումբի խնդիրը : Մենք այն ատեն երբեք չընդունեցինք հելլէն կառավարութեան տեսակէտը :

Ռումբ մը ի՞նչպէս կը հայթայթուի, ի՞նչպէս կը փոխադրուի, արդեօք ի՞նչպէս ճշդուեր են այդ պարագաները : Կ'ըսուի թէ ռումբը Թուրքիայէն տարուած է Ցունաստան, ի՞նչպէս ճշդումներու տակ կատարուած է այդ վկայութիւնը : Քէօփրիւլիւ եւ Զօրլու ուրացած են այս դէպքը : Ես ալ կ'ուրանամ :

Պէտք է նկատի առնել այդ օրերուն պայմանները եւ ապրած ըլլալ այդ օրերուն՝ գնահատելու համար ստիպողութիւնը :

× 7 Սեպտեմբերի դէպքերու պատասխանատուներուն դատավարութեան ներկայ ըլլալու համար հելլէն լրագրողներէն խումբ մը Պոլիս հասած է : Այս առթիւ կը յիշեցուի թէ հելլէն լրագրողները դէպքերու շրջանին գրած էին թէ Թուրք կառավարութիւնը կազմակերպած էր 6-7 Սեպտեմբերը :

Նոյնպէս Միջազգային Արդարութեան Ատեանին անդամներէն մէկը եւս ներկայ պիտի գտնուի Եասը Ատայի դատավարութիւններուն իբրեւ ունկնդիր :

ԹՈՒՐՔ ԻՐԱՒԱԳԷՏԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսացի համբաւաւոր իրաւագէտ Մորիս Կարսոն Լը Մոնտի մէջ գրած էր թէ Եասը Ատայի դատավարութիւնը երեք տեւար կէտ ունէր : Պոլսոյ իրաւաբանական ֆաքիւլթէին Փրոֆ. Նուրուլլահ Քունթեր պատասխանելով Կարսոնի գիտողութեանց կ'ըսէ թէ ստեղի են առարկութիւնները, նկատելով որ Ֆրանսացին չէ ուսումնասիրած 56րդ յօդուածը, որուն նմանը չկայ ոչ մէկ եւրոպական պետութեան մէջ, եւ թէ հայրենադաւութեան յանցանք մըն է խնդրոյ առարկան :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐԷՆ... ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Կիրակի նոր մարդահամար մը տեղի ունեցաւ Թուրքիոյ մէջ : Նոյն օրը, արգիլուած էր փողոց ելլել, — մարդահամարը սկսաւ առտուան ժամը 7ին եւ վերջացաւ երեկոյեան ժամը ութին : Փուռերը առատ հաց պատրաստած էին շաբաթ օր :

Այս առթիւ պետական գործավար Նասըր Զէյթինօղլու վիճակագրութեան ընդհանուր տնօրէնութեան մէջ մամլոյ հաւաքոյթ մը կազմակերպելով բացատրութիւն տուաւ 23 Հոկտեմբերի մարդահամարին մասին եւ յայտարարեց թէ մարդահամարին ծախքը շուրջ հինգ միլիոն ոսկիի պիտի հասնի : Ցետոյ աւելցուց թէ կ'են — թադրուի որ երկրին բնակչութիւնը 27 միլիոն վեց հարիւր հազար հոգիի հասած է :

Զէյթինօղլու յայտնեց որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը մարդահամարէն չորս օր յետոյ պիտի ծանուցուի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴՐԱՆ ԱՌՋԵՒ"
Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ

Նախագահ տը Կոլ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը, ցարդ արտասանեց 4 ճառ : Ճառերու վաղորդայնին, ինչպէս ուրիշ անգամներ, լրագրողները եւ քաղաքական դէտերը կը շարշարուին հասկնալու համար թէ տը Կոլ ի՞նչ ուզեց ըսել սա բառով, կամ ինչ փորձեց հասկցնել մէկ ուրիշ բացատրութեամբ : Գրիւանոնէն Ծինեը, անցնելով Անպրէօնէն եւ Կափէն, տը Կոլ կրկին խօսած է Ալժերիոյ մասին. «Խաղաղութիւնը դրան առջեւն է, քիչ բան պէտք է որպէսզի կատարուի, այդ քիչը սակայն, մենատէրերու օժանդակութիւնը առացող խմբակի մը փառասիրութիւնն է : Որպէսզի այս ամբողջը կատարուի, ազգային հասկացողութիւնը անհրաժեշտ է : Նորէն պառակտուիլ, մէկ կողմ կամ միւս կողմ երթալ, անոնք որ այդ բաժանման նախաձեռնութիւնն ու պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն մեծ սխալ մը կը գործեն երկրին հանդէպ : Այն օրը որ երկրէն պահանջուի իր կարծիքը ըսել, պիտի ըսէ ինչպէս որ պէտք է » :

Ցատակ է թէ տը Կոլ կ'ակնարկէ հանրաքուէի մը : Ուրեմն կը նախատեսէ նոյնիսկ խորհրդարանի լուծումը եւ նոր ընտրութիւններ : Այս բոլորը այն եզրակացութիւններն են, ենթադրական, զորս լրագրողները կը հանեն Նախագահին խօսքերէն : Կրկին կը խօսի Ալժերիոյ մասին եւ Կափի մէջ կ'ըսէ .— «Քանի մը լուծումներ կան : Ի՞նչ լուծում, մարդիկ կ'ըսեն, — Ֆրանսական Ալժերիան կայ : Այդ չի համապատասխաներ իրականութեան : Չի փակիր : Ալժերացիները ոչ Լոռէններ են, ոչ ալ Պրըթոններ : Տը Կոլն է որ կ'ըսէ ձեզի ասիկա, մանաւանդ անցած-դարձածէն ետք : Կարելի էր անցեալին, չըրին : Պէտք չէ այդ երազին կառչիլ : Ուրիշ բան պէտք է» : Եւ վերջապէս Տինեի մէջ տը Կոլ կը հաստատէ որ Ալժերիան ոչ դնդացիրներուն պիտի յանձնուի ոչ ալ ՄԱԿին :

Կիրակի օր տը Կոլ պաշտօնական հիւրն էր Մոնաքոյի Ռենիէ իշխանին, ապա կը վերադառնայ Փարիզ, ուր Երկուշաբթի Ազգ. Ժողովը պիտի արտայայտուի կառավարութեան պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնող ընկերվարական բանաձեւին (Մօսիոն տը Սանսիւր) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ գումարուած «Ափրիկեան շաբաթի» բացումին՝ Դաշնակցային Գերմանիոյ Խորհրդային դեսպանը Անտրէյ Սմիրնով պառացած, հայհոյած, բռունցքները սեղանին զարկած եւ բոնի ուժով ամպիոն բարձրանալ ուզած է : Այս բոլորը, որովհետեւ փոխ - վարչապետը եւ միեւնոյն ատեն տնտեսութեան նախագահը՝ Էրհարտ իր բացման խօսքին մէջ ի մէջ այլոց դիտել տուած է, թէ «Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն մեծ գաղթատէր երկիրն է» : Սմիրնով անմիջապէս ցատկած եւ յայտարարած է. — «Ռուսիոյ մէջ քանի միլիոն մարդ սպաննած էք» : Էրհարտ մերժած է վիճաբանութեան մտնել : Խորհրդային դեսպանը շարունակած է աղմկել մինչեւ որ դահլիճ մը եկած, օժիքէն բռնած՝ դուրս հանած է : Այս վերջին միջադէպին համար միայն, կառավարութիւնը ցաւ յայտնած է Խորհրդ. Միութեան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ - նախագահը եւ հանրապետականներու նախագահական թեկնածու Նիքսըն Գրֆալոյի մէջ յայտարարած է. — «Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ճշդուած Օտէր - Նայս սահմանագիծը կը նկատեմ իբրեւ վերջնական եւ տեւական սահմանագիծ մը :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ գումարուող Արաբ երկիրներու քարիւղի խորհրդաժողովին՝ խորհրդային ներկայացուցիչը դժգոհութիւն յայտնած է արեւմտեան ընկերութիւններու քաղաքականութենէն (գինը կը կոտրեն), որուն պատճառաւ խորհրդային քարիւղը սպառումը մեծապէս սուժած է : Արաբները մտահոգ են Խորհրդային քարիւղի մրցակցութենէն :

ՊԱՐՍԻՑ ծոցին մէջ, քարիւղատար նաւ մը պայթած է, 15 հոգի կորսուած են, 25 հոգի՝ փրկուած :

ՄՕՑԻՁ ՉՈՄՊԷ, Քաթանկայի վարչապետը նամակ մը գրկած է Համըրշըլտի պահանջելով որ ՄԱԿի եթովպացի ուժերը հեռանան, որովհետեւ սեւաններ իբրոյցած են եւ իրենց ընթացքը եւ վարուելակերպը գնահատանքի արժանի չեն :

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ եւ արեւելքի միւս երկիրները կը մերժեն մասնակցիլ ՄԱԿի Քոնկոյի ծախքերուն (մէկ միլիառ Ն. Ֆ.) : Ձեւ պատուիրակը ըսաւ որ չեն վճարեր «ՄԱԿի ապօրէն միջամտութեանց ծախքերը » :

ԱԻՍՏՐԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ, ընկերվարականներու առաջարկած ծերերու թոշակին յաւելման առթիւ : Ընկերվարականները կ'ուզէին այդ գումարը հայթայթել տուրքերէ :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

Հելլէնները կը հիանային լեզուին վրայ,— աստուածաշնորհ երեւոյթ՝ որ կը ծառայէ արտայայտելու մարդոց ամէնէն թաքուն մտածումները եւ զգացումները: Զարմանալի է, սակայն,— կը գրէ քերականագէտ մը,— որ աստուած մը չունին լեզուին՝ այն Երկնատան մէջ, ուր կ'օթեւանին բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան աստուածները:

Այսուհանդերձ, պահեցին պահպանեցին լեզուին կազմախօսութիւնը իբրեւ հրաշալիք, իբրեւ աստուածատանդ խորհուրդ ու սրբութիւն:

Մէկ բան միայն արհամարհելի կը թըւէր իրենց, որովհետեւ մարդկային ժառանգ,— բարդութեանց հարցը՝ «ոչ-սրբազան» լեզուի յատուկ, խոտան ու մրուր:

Արդարեւ, բարդ-բառերու կազմութիւնը ոչինչ ունի որ ներկայացնէ այնքան ազնուականութիւն, այնքան խորհրդաւորութիւն, որքան բառերու հոլովական ու լծորդական զարդացումը, մանաւանդ հնչաբանական խաղերը, որոնք կը նմանին ջուրի խաղերու՝ տառերու կոբուսման ու վերերեւման եղանակներով:

Արիստոփան ոնցեց վրէժ լուծել՝ իր երգիծանքին քացախը թափելով այդ «նոր բառերուն» վրայ, որոնք Բաբելոնի աշտարակին ձեւերը կ'առնէին կամ կը տըրնկուէին Աժդահարի պէս: «Կանանց Ժողով» կատակերգութեան մէջ, վերջին էջին վրայ, Արիստոփան կուտայ Նմոյշ մը, բարդ-բառ մը՝ որ կազմուած է... 28 բառերէ:

Լեզուն կ'ընդունի երկուորեակներու ծնունդը, կը հանդուրժէ նոյնիսկ եռորեակներուն,— մարդկային միտքը կը սիրէ, գաղափարներու լծորդութեան եղանակով, բառերու եւս զուգակցութիւնը, ինչպէս դիտել կուտայ Միշէլ Պոլլ: Բայց պէտք է խոստովանիլ թէ հրէշային է բարդութիւն մը՝ որ կը բաղկանայ չորս կամ աւելի բառերէ: Եթէ թոյլատրուի ամէն սահմանազանցութիւն, գրողները պիտի փորձուին «տողս բաղումս բանից ի մի միայն բան ամփոփել»:

Անողոք երգիծաբանը, Արիստոփան, փորձած է խուսափիլ սահմանազանցութեան մեղքէն՝ կազմելով նաեւ երկանդամ բարդութիւն մը, ստրեփսոդիկոպանուրգիա, որու երկու անդամները, իրականին մէջ, երկու... բարդ-բառեր են՝ առանձին առանձին առած,— պանուրգիա կազմուած է պան եւ էրգոն բառերէն, ու նոյն ձեւով առաջին անդամը:

Մազրի համար յօրինուած, մենք եւս ունինք քառանդամ եւ երկարապոչ բառ մը,— հանդստապատառավաճառատուն = լոխում ծախողի խանութ: Մազրն ու ծիծաղը մէկ կողմ, «դոն օրինակք ոչ սակաւք եւ առ հնովք ոմամբք որ ասացին համաքարեվայելչաճայ, համաքոլորականապսակել»: Այն առեն, «ընդէ՞ր չասել փայլակնակայծակնաճաճանչեցուցանել»: Ուխտունական թուականներուն, Յ. Գուրղէնի եւ Մ. Գարագաշեանի խմբակը պայքար բացաւ՝ պաշտպանելու համար բարդութեանց կազմութեան դասական ձեւերը, ղատապարտելով հետեւեալ նոր բառերը — Սեղմիրան, շքասեղան, կենցաղան, ապօրինի, շփանայշ, արոշմնագիր, յաւելամտութիւն, շոգենանն, եւ բազում ուրիշներ: Ոմանք հակականոնական, այլք անճաշակ կամ խժալուր:

Այսքանը՝ հաստատելու համար, նախ, թէ բարդութիւն կամ ածանցում համբակի գործ չէ: Ճաշակ կը պահանջէ, այլ մանաւանդ ծանօթութիւն քերականական օրէնքներու:

Ամէն լեզու օժտուած չէ բարդ-բառեր կազմելու յարմարութեամբ: Շատ ընդունակ է սանսկրիտերէնը, նոյնպէս յունարէնը, նոյնպէս հայերէնը:

Պատմական քերականութեան այս գըլուխին սկիզբը՝ կ'արժէ քննել ադաւաղեալ, անճանաչելի դարձած բարդ-բառերը:

Օրինակ, բարդ-բառ մըն է անգլերէն յորտ բառը, (ըստ տառադարձերի՝ եր-յաֆ + օրտ բառերու իրերախառնումով կազմուած, արմատական իմաստով՝ հաց տուող):

Հայերէն, նմանօրէն անճանաչելի եւ աղաւաղեալ, ունինք յղի բառը: Տարօրինակ է այս բառին ճակատագիրը,— մեր բառարաններուն մէջ երկու-երեք բառ միայն կայ՝ որ կազմուած է 6 սկըզբնատառին յաջորդող բաղաձայնով մը, գրեթէ միշտ աղաւաղեալ: Այս տարօրինակութենէն զատ՝ բառին ծագումն ալ վէճի առարկայ կը մնայ (ըստ Մէյեէի՝ ուլի ձագ):

Բարդ-բառերու ուրիշ խումբ մը կայ, որ պայմանաւորուած չէ կցումով: Օրինակ, բարդ-բառ մըն է «կեցցէ թագաւորը» բացագանչութիւնը, որ ոչ ածուականն նաբոտ կը կապէ, ոչ ալ գերկըմդախառնութիւն կը կատարէ:

Ամէնէն հետաքրքրական ձեւն այն է՝ երբ երկու բառեր քով քովի կուգան եւ մին գլուխը կը խոնարհէ եւ կ'ողջունէ միւսը հոլովական կանոնով: Առէք Շնորհալիի երգին առաջին տողը.

Առաւօտ լուսոյ:

Ահաւասիկ բարդ-բառ մը դասական կազմութեամբ, երկու անջատ անդամներով, մին դոյական, միւսը ... ածական՝ սեռական հոլովի հանդերձանքով: Մինչեւ այժմ, մեր գրաբարագէտները, իբրեւ աշխարհաբար ձեւ, կը գրեն. «Լոյսի առաւօտ»: Ո՛չ հայերէն լեզու կայ, ոչ ալ աստուածաբանութիւն այս աշխարհաբար ձեւին մէջ: Ես կը թարգմանեմ՝ լուսեղ առաւօտ, լուսայեղց առաւօտ: Սեռական հոլովը ածականի վերածած է բառը, ու նոյն հոլովը բարդ-բառի ձեւ տուած է միաժամանակ: Նմանօրէն ունինք արեգակն արդարութեան բարդ-բառը, որու երկրորդ անդամին հոլովը երկու գործողութիւն կը կատարէ,— ածական կը չինէ եւ միաժամանակ բարդ-բառ, ապացոյց որ գործածուած է այլ տեղ արեգակն արդար ձեւով:

Դարձեալ, նոյն ձեւով բարդ-բառ մըն է «զգործս ձեռաց մերոց...», որ ռամկօրէն թարգմանուած է «մեր ձեռքին գործերը»,— այստեղ բարդ-բառը տարբեր մըն է երկու բառերուն նշանակութենէն տարբեր իմաստով, (տարազին մէջ՝ սեռական հոլով առած բառը յաճախ կը փոխարինուի այլ բառերով, ըստ Աստուածաշունչ Մատեանին գործածութեանց):

Վերջապէս, նոյն ձեւով կազմուած է որդի Աստուծոյ: Իբրեւ բարդ-բառ, նախաքրիստոնէական աւանդութեան մըն է այս վերջինը, որ՝

1.— Զունի այն իմաստը՝ զոր կուտայ մարգարէն (Ես. ԿԹ. 7):

2.— Զունի այն իմաստը՝ զոր կուտայ աւետարանիչը (Մատթ. Ե. 9):

3.— Զունի նաեւ այն մեկնութիւնը՝ զոր կուտան աստուածաբանները, արարչութեան գաղափարը յարելով ընտանիքի գաղափարին՝ ըստ պատկերին հելլենական ողիմպեան մաստուածախմբութեան: Նպատակ չունիմ, այստեղ, աստուածաբանական վէճ յարուցանելու կամ վերանորոգելու հնօրեայ վիճաբանութիւնները, «որդի Աստուծոյ» աւանդութեան մասին, որոնք կրնան լեցնել հսկայ գրադարան մը:

Այս յօդուածը կը քալէ դէպի իր վախճանը՝ աւելցնելով թէ, ինչպէս Մաքս Միւլլէր կը գրէ, թիպէթեան լեզուներուն մէջ ընդհանուր կանոն է ածական կերտել գոյականներուն կռնակին կապելով սեռական հոլովի մասնիկը, ինչպէս սանսկրիտ լեզուին մէջ օրէնք է սեռական հոլով չինել յանգային մասնիկով մը, որ եւ լծորդաբար ածականի կը վերածէ ամէն գոյական:

Այսպէս կը համնինք հոլովական ձեւերով կազմուած բարդ-բառերու խումբին: Կցումով կատարուած բարդութեանց: Այլեւս սեռական հոլովը կը դադրի ածական դեր կատարելէ,— կը միանայ հոլովական հանդերձանքով, բայց միշտ կը դրուի բառին սկիզբը, ինչպէս՝ Քնոպյր: Հազուադէպ է դնել յետադաս, ինչպէս՝ միամօր:

Կցումով կատարուած այս բարդութեանց խումբին մէջ գործածուած է ամէն հոլով, (բացառութիւն... բացառական հոլովը).—

Ուղղական հոլով.— Հայրապետ, պատկերահան, աստուածամայր, մարդահասակ, հացահատիկ, արեւափայլ, քաղաքապետ: Ուղղական այս հոլովն է որ կուտայ բարդ-բառերու մեծագոյն խումբը: Նաեւ ածանցեալ բառերը.— Օրինակ՝ հայրական:

Հայցական հոլով.— Օրէնսդէտ, բանսարկու: Նաեւ ածանցեալ.— Օրինակ՝ կենսական:

Գործիական հոլով.— Ձեռբակալութիւն, եւ այլ խոլթ բառեր:

Սեռական հոլով.— Հօրաքոյր, անուանակոչութիւն, ականատես: Նաեւ ածանցեալ.— Օրինակ՝ մօրենական:

Այս պատկերը ցոյց կուտայ թէ կցումով ու հոլովական ձեւով կազմուած բարդութեանց մէջ յաջող ու յարգի են միայն անոնք որ կը պահեն բառերուն կուսական ձեւը: Միւս կողմէ կը տեսնուի թէ սեռականը յաճախ հոլովական իմաստ չի տար, այլեւ ածական կը չինէ:

Այսպէս, մինչ քերականագէտները կը նուազեցնեն սեռական հոլովին դերը բարդութեանց եւ ածանցումներու մէջ, Հ. Ներսէս կը պնդէ թէ ամէն բարդութիւն կամ ածանցում կը կատարուի սեռական հոլովի վրայ:

Այս առթիւ օրինակ կը բերէ «պարտէզ» բառին սեռական հոլովը (օրինակ՝ պարտիզի) եւ բարդութիւնը (օրինակ՝ պարտիզամշակութիւն): Դիտել կուտամ թէ պարտիզամշակութիւն (= պարտէզ մըշակել) բարդ-բառը կազմուած չէ սեռական հոլովի վրայ, այլ խօսքով՝ է տառին Ի փոփոխութիւնը սեռական հոլովի ապացոյց չէ:

Իսկ թէ յոբելեան բառին սխալ հոլովման ու սխալ ածանցումին մէջ ուրկէ՞ եկած է Ի տառը, պարտք կը համարիմ բացատրել յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԵՂԲՕՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

Նուիրում եմ փոքրիկ Գայիանէին

Ծննդատան առաջ, նստարաններից մէկի վրայ, նստած են Կարէնը, նրա քոյրը Մարինէն եւ Կարէնի փոքրիկ դուստրը՝ Աչիկը:

Երեք օր առաջ, առաւօտեան, երբ զարթնեց Աչիկը, զարմանքով վերահասու եղաւ, որ մայրիկը չկայ: Զարմանալի բան: Աչիկը չի յիշում այդպիսի դէպք, պատահել է, որ հայրիկը բացակայել է մէկ, չորս, ութ օրով, բայց մայրիկը՝ երբեք:

Ճիշդ է, դեռ առաւօտ կանուխ եկաւ հօրաքոյր Մարինէն, նախաճաշ պատրաստեց, հայրիկը գնաց աշխատանքի, իսկ հօրաքոյրը զբաղուեց ճաշի պատրաստութեամբ: Ճիշդ է, կեանքն ընթանում էր սովորական կարգով, բայց մայրիկի բացակայութեան հետ հաշտուել փոքրիկ Աչիկը չէր կարող: Նա փորձեց զբաղուել իր մեծ ու փոքր տիկնիկներով, բան դուրս չեկաւ:

Տիկնիկները դզզուած էին, հարկաւոր էր կարգի բերել նրանց շորերը, մազերը ... «Սիրտ չունեմ»,— մտածեց Աչիկը: Այսպէս ասում էր մայրիկը, երբ չէր կարող մի բան անել. վերջերս մայրիկը շուտ-շուտ էր կրկնում. «Սիրտ չունեմ ...»:

Ճիշդ է այն, որ դեռ առաւօտեան նա հարցրեց հայրիկին. «Մայրիկը ո՞ւր է...»: Հայրիկը նայեց Աչիկի վրայ մեծմեծ բացուած աչքերով, կամթեց նրա այտը, մի տեսակ տխուր ժպտաց եւ ոչինչ չպատասխանեց: Ինչո՞ւ չպատասխանեց: Յետոյ հայրիկը հեռախօսով ինչ որ խօսեց, յետոյ հօրաքրոջ հետ ինչ որ բանի մասին խօսեցին ու հայրիկը գնաց:

Հիմա հօրաքոյրը խոհանոցում զբաղուած է ճաշ պատրաստելով. Աչիկը բազմոցին նստած մտածում է, որ պէտք է գնալ հօրաքրոջ մօտ եւ հարցնել մայրիկի մասին: Նա վար է իջնում բազմոցից եւ համարձակութեան համար վերցնում է հետը իր ամենամեծ տիկնիկին, բայց այդ րոպէին զնգում է հեռախօսը: Հօրաքոյրը խօսում է հեռախօսով: Նա ուզում է լսել, թէ ի՞նչ է խօսում հօրաքոյրը, բայց այդ միջոցին փողոցում աղմկում է հանրակառքը, եւ Աչիկը չի կարող ոչ մի խօսք որսալ: Վերջանում է այդ էլ, ու երբ նա դուրս է գալիս իր անկիւնից եւ հանդիպում հօրաքրոջը, տեսնում է նրա ժըպտուն դէմքը: Նա սիրտ է առնում եւ հարցնում է.

— Ո՞ւր է մայրիկը ...

— Եկ ինձ մօտ,— ասում է հօրաքոյրը, վերցնում է սանրը եւ արագ-արագ սանրում է նրա՝ Աչիկի մազերը:

— Ո՞ւր է մայրիկը,— սիրտ առնելով նորից հարցնում է նա:

— Մայրի՛կը... մայրիկը գնաց քեզ համար փոքրիկ, սիրուն եղբայր բերի:

Աչիկը ժպտում է, նրա աչքերը փայլում են. այս մասին նա որոշ բան գիտէ:

— Գնե՞ց ...

— Ինչո՞ւ գնեց ...

Պարզ չէ՞ ինչու: Երբ հարեւանուհիների տներում երեխաներ են ծնուել, միշտ ասել են, որ գնեն է բերել: Այդպէս, օրինակ, աշխարհ եկաւ իր հարեւան Արմիկը, բայց այն ժամանակ խաղող կար ու ձմերուկ, գնում կարելի էր լողալ, ջուրը տաք էր, իսկ հիմա ...

— Հիմա ջուրը սառն է,— ասում է Աչիկը:

— Սառն է,— համաձայնում է հօրաքոյրը, յետոյ զուշակելով երեխայի մտքերի ընթացքը ասում է,— քո եղբօրը գետը չի բերել:

— Իսկ ո՞րտեղից է եկել նա,— հարցնում է Աչիկը: Հօրաքոյրը նեղն է ընկնում:

— Որտեղի՞ց,— հարցնում է նա ու նայում պատուհանից դուրս: Այդ միջոցին մի ճնճղուկ իջնում է դիմացի չէնքի տանիքին:

— Երկնքից,— պատասխանում է հօրաքոյրը:

Հարցը չի պարզւում: Աչիկը գըտնում է իր անկիւնը եւ մտքերի մէջ ընկած կարգի է բերում իր մեծ տիկնիկի մազերը: Բերում են օրուայ թերթերը, հօրաքոյրը զինւում է ակնոցներով, վերցնում է թերթերից մէկը եւ սկսում կարդալ: Այն ժամանակ, երբ հօրաքոյրը կարդում է արբանեակի մասին, Աչիկը հարցնում է.

— Հօրաքոյր, երկնքից ի՞նչպէս է եկել ...:

Հօրաքոյրը չի կորցնում իրեն.

— Արբանեակով,— պատասխանում է նա գոհ, որ ելքը գտնուած է:

Հիմա ամէն ինչ պարզ է:

Յետոյ հայրիկը տուն եկաւ, նրանք միասին ճաշեցին, երեքով դուրս եկան գընումներ կատարեցին, յետոյ «թաքսի» նստեցին եւ եկան ահա այստեղ:

Ծննդատան առաջ, նստարաններից մէկի վրայ նստած են Կարէն Միրիճանեանը, նրա քոյրը՝ Մարինէն եւ Կարէնի փոքրիկ դուստրը՝ Աչիկը: Թէպէտ փետրուարի երկրորդ կէսն է, բայց օդը լցուած է վաղահաս գարնան շնչով. թէպէտ ծառերը դեռ մերկ են, բայց թւում է ահա, ահա, ուր որ է, նրանք կանաչ պիտի հագնեն:

Հայրիկը հերթապահ մայրապետի հետ ներս է ուղարկում գնումները: Հայրիկը հօրաքրոջը ցոյց է տալիս շէնքի երկրորդ յարկի պատուհաններից մէկը: Վերջապէս պատուհանը բացւում է, հիւանդանոցի խալաթով ժպտում է մայրիկը երկու ձեռքով բռնած երկարաւուն, ճերմակ մի փաթեթ: Երեւում է Աչիկի եղբօր փոքրիկ, փոքրիկ գլուխը: Այո, այդ Աչիկի փոքրիկ եղբայրն է, որ ...

— Հօրաքոյր, տանիքին է իջել,— հարցնում է Աչիկը:

— Ո՞վ,— հարցնում է հայրիկը:

— Արբանեակը,— պատասխանում է Աչիկը: Հայրիկը տարակուսանքով նայում է հօրաքրոջը:

— Այո, այո,— հաստատում է հօրաքոյրը ժպտալով,— տանիքին է իջել,— ու չգիտես ինչու հայրիկին աչքով է անում:

— Ուզում եմ շուտ տուն գալ,— պատուհանից արտնջում է մայրիկը:

- Կարգ չունի,— ասում է հայրիկը,— կարիք չկայ շտապելու:

— Տան մասին մի մտածի,— ասում է հօրաքոյրը,— ի՞նչպէս է երեխայի ախորժակը:

— Ախորժակը շատ լաւ է,— պատասխանում է մայրիկը եւ ժպտում:— Աչքերը սեւ են:

Յետոյ նրանք հրաժեշտ են տալիս, իսկ հետո երեկոյեան երեքով գնում են Լենինի հրապարակ: Կարմիր Բանակի տօնն է:

Ժամը ութին որոտում են հրետանային համազարկերը, եւ Աչիկը առաջին անգամ տեսնում է հրավառութիւն:

Թնդում է համազարկը, եւ հազարաւոր գոյնզգոյն աստղեր, մեծ աստղեր վեր են բարձրանում ու հանդարտ, հանդիսաւոր իջնում:

Հօրաքոյրը կարծես հասկանում է, թէ ի՞նչ է ուզում հարցնել փոքրիկ Աչիկը, զարմանալի տեսարանից կախարդուած Աչիկը...

— Այս բոլորը նրա համար, որ դու

«ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ» ԵՒ ՀԱՅ ԲԵՄԸ

«Յառաջ»ի բազմաթիւ ընթերցողներուն, ես ալ մեծ հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ կարդացի 1844 թուականներու փարիզի վիպական կեանքին մէջ ապրած կիսաշխարհիկ կնոջ մը՝ Մառի Տիւփլեսիի արտամորմոք պատմութիւնը:

Իր բազմաթիւ սիրահարներու կարգին, սրտին, Մառի Տիւփլեսի կարճատեւ պաշտօնին ունեցած էր նաեւ ֆրանսացի մեծամեծ վիպագիր Ալեքսանդր Տիւմա Որդին, որ տասներութ ամիս կենակցելէ ետք իր երիտասարդ պչրուհիին հետ, լքած էր զայն ու հեռացած:

Այս լքումը ճակատագրական էր եղած երիտասարդուհիին համար, վասնզի կապուած ըլլալով Ալեքսանդր Տիւմային անշահախնդիր եւ մաքուր սիրով մը, Մառի Տիւփլեսիի արդէն աղաղուն առողջութիւնը տեղի էր տուած, ու վերջապէս պատճառ դարձած անոր մահուան:

Մառի Տիւփլեսիի մահէն ետք, Ալեքսանդր Տիւմա, որ երբեք չէր մոռցած իր այս կարճատեւ սէրը, տեսակ մը խղճահարութենէ մղուած, 1847ին կը գրէ վէպ մը՝ «Քամելիազարդ Տիկինը», յաւերժացնելու համար դժբախտ Մառիին յիշատակը, Մարկրիթ Կոթիէ անունին տակ:

Վէպը կը վերածուի նաեւ թատերգութեան, եւ այդ թուականէն մինչեւ այսօր, բազմաթիւ ազգերու բեմերուն վրայ կը ներկայացուի տաղ, աշխարհահռչակ դերասանուհիներու կողմէ:

Ֆրանսայի մէջ, «Քամելիազարդ Տիկին»ը առաջին օրէն իսկ արժանացած է փառաւորական լայն ընդունելութեան: Երկար ժամանակ Ֆրանսական վիպական թատրոնի խաղացանկին զարդը կազմած է Տիւմա Որդիի այս երկը: Սառա Պեռնար նկատուած է Մարկրիթ Կոթիէի դերին սահղծագործողը, եւ աւելի ետքը, ուրիշ անուանի դերասանուհիներ, առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ մեկնարկած են այդ դերը:

Մեր օրերուն, Մարկրիթ Կոթիէի լաւագոյն ներկայացուցիչը հանդիսացած է մեծանուն դերասանուհի Էտվիճ Ֆէօյյէր, որ դեռ մինչեւ նախանցեալ տարի երեւաց այդ դերով: Էտվիճ Ֆէօյյէր յայտարարեց թէ հրաժարած էր այլեւս Մարկրիթ Կոթիէի դերէն, տրուած ըլլալով որ վերջացուցած էր հեղինակին ժառանգորդներուն հետ կնքած քսանը հինգ տարուան առանձնաշնորհումի պայմանագրութիւնը, այդ դերը Ֆրանսայի մէջ ներկայացնելու արտօնութեամբ: Եւ սակայն, Ֆրանսայի մէջ պիտի հասնին անկասկած բեմական նոր աստղեր, որոնք պիտի մերձենան «Քամելիազարդ Տիկին»ին, որովհետեւ անիկա հակառակ իր վիպական կառուցուածքին, միշտ կը մնայ նոր ու թարմ:

Մեզի համար, սակայն, հետաքրքիր է գիտնալ թէ՝ «Քամելիազարդ Տիկին»ը ի՞նչ ընդունելութիւն գտած է հայ բեմերուն վրայ եւ որո՞նք եղած են այդ տիպարին՝ Մարկրիթ Կոթիէի ստեղծագործողները:

«Քամելիազարդ Տիկին»ը առաջին իսկ երեւումէն, անիկա իսկոյն իւրացուած է հայ բեմէն: Այդ աշխատանքին մէջ ամէնէն մեծ բաժինը ունեցած է Մարտիրոս Մնակեան, որ երկը թարգմանելով բեմադրած է զայն, ստանձնելով տղամարդու գլխաւոր դերը՝ Արման Տիւվալը, որ կը համարուի իր բեմական ստեղծագործութիւններուն լաւագոյնը:

Մէկը միւսէն յաջող բազմաթիւ Մարկրիթ Կոթիէներ ունեցած է հայ բեմը:

Առաջին Մարկրիթ Կոթիէն կարելի է համարել Երանուհի Գարագաշեանը, որ իր թատերական սկզբնական քայլերը առած է 1865ին Արեւելեան Թատրոնի Սըրապիոն Հէքիմեանի գործունէութեան շրջանին: Այս դերասանուհին իր բազմաթիւ յաջող դերերու կարգին, Մարկրիթ Կոթիէով ալ ձեռք բերած է բեմական յաղթանակներ, ինչպէս Արեւմտահայ, նոյնպէս եւ Արեւելահայ բեմերուն վրայ:

Երանուհի Գարագաշեանէն անմիջապէս ետք կարելի է յիշատակել հայ բեմերու ուրիշ Մարկրիթ Կոթիէ մը՝ Աղնիւ Մինասեան, որ յետոյ հայ բեմերուն վրայ պիտի մականուանուէր Հրաչեայ՝ իր կրակ ու բոց աչքերուն շնորհիւ: Պոլսէն մինչեւ Կովկաս Հրաչեան Մարկրիթ Կոթիէի դերով բազմահազար հանդիսականներու աչքերէն հոսեցուցած է արցունքի հեղեղներ:

Մառի Նուարդ (1881) հայ բեմերու վրայ անզուգական Մարկրիթ Կոթիէ մըն է եղած: Իր բեմական գործունէութեան փառքը կազմած է այս դերը: Եւ ինչպէս ուրիշ առթիւ գրած ենք այս սիւնակներուն մէջ, Մառի Նուարդ իր կեանքը վերջացուցած է այս դերով, «Քամելիազարդ Տիկին»ի ներկայացման մը ընթացքին մահանալով բեմին վրայ վերջին վարագոյրին:

Զապէլ Հեքիմեան, Մնակեան թատերախումբին մէջ երկար տարիներ հանդէս եկած է Մարկրիթ Կոթիէի դերով, ձեռք բերելով առաւել կամ նուազ յաջողութիւններ:

Աւելի ուշ, Մարկրիթ Կոթիէի տիպարին հզօրագոյն մեկնարկողը եղած է հայ բեմերու կիսաստուածուհին՝ Սիրանոյշ:

Եթէ աշխարհը տուած է Սառա, Տուզէ կամ Բուշել, ափ մը հայ ժողովուրդը տուած է Սիրանոյշը, որ ինչպէս իր բոլոր ստանձնած դերերուն, նոյնպէս եւ Մարկրիթ Կոթիէին յաջողած է տալ արուեստի այն հզօր շունչը, որ աստուածներէն տրուած էր իրեն:

Պէտք չէ զանց առնել յիշատակութիւնը ուրիշ զմայլելի հայ դերասանուհիի մը, որ երկար տարիներ Մարկրիթ Կոթիէի դերով դղրդացուցած է հայ բեմերը:

Վարդիթեր Ֆէլէկեան մեր թատերական իրականութեան մէջ որքան տաղանդաւոր եւ անզուգական դերասանուհի մը, նոյնքան եւ թերեւս աւելի, եղած է անտեսուած, հալածուած եւ դերասանական սադրանքներու եւ դաւերու նոխազ թատերական մշակ մը:

Անոր բեմական գործունէութեան շրջանը եղած է ճշմարիտ գողգոթայ մը, վասնզի ամէն վայրկեան ասպարէզ է դարձած մեծ ու պզտիկ արուեստագէտներու նախանձին ու չկամութեան:

Իր բազմաթիւ յաջող դերերէն, որոնցմէ կարելի է յիշատակել Մեդէան, Քոյր Թերեզան, Դարբնոցապետը եւն., Վարդիթեր Ֆէլէկեան անմահացուցած է նոյնպէս Մարկրիթ Կոթիէի դերը:

Խեղճ Վարդիթեր Ֆէլէկեանի կեանքն ալ ունեցաւ անողոք վախճան մը: Մեռաւ Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցի անկելանոցին մէջ, գրեթէ լքուած ու խեղճ, կէս մը խելակորոյս:

Իր հուսկ վարձատրութիւնը եղաւ ... ազգային յուղարկաւորութիւնը:

«Քամելիազարդ Տիկին»ի միւս երկու կարեւոր դերերը՝ Արման Տիւվալը եւ Հայր Տիւվալը նոյնպէս հայ բեմերու վրայ ունեցած են անմոռանալի մեկնարկողներ:

Ինչպէս բսինք, առաջին Արման Տիւվալը հանդիսացած է մեծանուն դերասանապետը՝ Մարտիրոս Մնակեան: Անկէ ետք եղած են ուրիշներ, որոնց կարգին կարելի է յիշատակել տաղանդաւոր դերասան Տիգրան Թոսպաթեան (1878), որ Վարդովեանի թատերախումբին մէջ երկար ատեն փայլած է Արման Տիւվալի դերով:

Աւելի ուշ, մեր օրերուն, Արման Տիւվալի յաջող մեկնարկողները հանդիսացած են Արշաւիր Շահխաթունի, Վահրամ Փափազեան, Մկրտիչ Ջանան, Օննիկ Գրինէմէճեան եւ Շաւարշ Գարագաշ:

Իսկ Հայր Տիւվալի տիպարը անմահացուցած են երկու տաղանդաւոր հայ դերասաններ՝ Մանուկ – Սիսակ (1881) եւ Գէորգ Հոլլաս (1882): Ասոնցմէ ետք, նոյն դերին համար հասած են ուրիշ հայ դերասաններ, սակայն անոնք նուազ յաջողութեամբ փայլած են քան իրենց նախորդները:

Մէկ խօսքով, նկատի առած բոլոր համեմատութիւնները, Ալեքսանդր Տիւմա Որդիի «Քամելիազարդ Տիկին»ը հայ բեմերու «փոքր ածու»ին մէջ ապրած է փառաւոր կեանք մը, ոչ նուազ փառաւոր՝ քան որեւէ եւրոպական բեմի վրայ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

փոքրիկ եղբայր ունեցար ...

Ի՜նչ երջանկութիւն: Փոքրիկ արբանեակի վրայ նստած եկաւ Աչիկի փոքրիկ եղբայրը եւ ամբողջ քաղաքը ցնծութեան մէջ է, թնդում է խնդութեան համազարկը, երկնքի մութ ֆոնի վրայ վառւում են հազարաւոր գոյնզգոյն աստղեր: Ուրախ են բոլորը եւ բոլորից աւելի՝ փոքրիկ, երջանիկ, հպարտ Աչիկը:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 26 – 28ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է՝ Հայաստանի ուսուցիչներու առաջին համագումարը, տասնըմէկ անձերու նախագահութեամբ:

Վաստակաւոր ուսուցչուհի Մ. Հայկազունի բացման խօսքը — «Մէկ տարիէն աւելի է, որ սկսած է կեանքին հետ դպրոցի կապը ամրապնդելու աշխատանքը: Առաջին քայլերը առնուած են եւ որոշ փորձառութիւն ձեռք ձգուած: Համագումարին նպատակն է՝ ի մի բերել այդ փորձառութիւնը, ճշդել դպրոցի վերակառուցման ուղիները եւ աւելի համարձակ յառաջ ընթանալ»:

Այնուհետեւ ընտրուած է գործադիր նախագահութիւնը՝ բաղկացած 53 հոգիէ: Զեկուցումներ եւ մտքերու փոխանակութիւն՝ մասնակցութեամբ մեծ թիւով ուսուցիչներու եւ գիտնականներու: Համապատասխան բանաձեւեր:

« ՈՍԿԷ ԱՇՈՒՆ »

Երկրորդ տարին է որ Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերի վերջին օրերուն, ինչպէս այս տարի, «Ոսկէ աշուն» անունով տօնահանդէսը: Տօնահանդէսին նպատակն է պատկերացնել Հայաստանի առօրեան եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւնները: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Խ. Միութեան տարբեր քաղաքներէն եկած արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ երգի – պարի ծանօթ խումբը:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ արուեստագէտի պատուաւոր կոչում շնորհուած են՝ Ս. Բարխուդարեանին, Կ. Յովհաննիսեանին եւ Յ. Ստեփանեանին, երեքն ալ ծանօթ երգահաններ:

ԵՕԹՆԱՄԵԱԿԻՆ 3·3 անգամ պիտի աւելնայ Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը: Այս մասին Հայ. Հեռագրական Գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Երեւանի «Պոլիվինիլացետատ» գործարանի վերակացումին յատկացուած է կարեւոր գումար մը: Պիտի հաստատուին նոր սարքաւորումներ: Կիրովականի քիմիական գործարանը նոր վերակառուցման պիտի ենթարկուի: Հըրազդանի հանքային – քիմիական գործարանը պիտի ունենայ երկաթ – պերոնի եւ ասֆալտի բաժանումներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Վարդ իշխանը մեղաւորի ձայնով յայտնեց, որ Տիրիթ արքայազնը իշխանն է իր տանը եւ այժմ գտնւում է այնտեղ:

- Եւ ինչո՞ւ չի եկել ինձ մօտ, երբ ... բերել է այդ օրինակ լուրեր:

— Նա այդ իսկ ցանկանում է հոգեւին, արքայ: Եւ այժմ ունկնդրութիւն է խնդրում՝ իմ միջոցով: Եթէ կը հաճես՝ կարող եմ կանչել անմիջապէս:

Թագաւորը գլուխը շարժեց իբրեւ հաւանութեան նշան:

— Կանչիր, իշխան: Կ'ուզէի անձամբ լսել նրան եւ հասու լինել, թէ ինչ է կատարւում Կաւաշում:

Վարդ իշխանը ոտի ծայրերի վրայ դուրս եկաւ փութով՝ չգիտես կարգադրելո՞ւ, որ կանչեն արքայազն Տիրիթին, թէ ինքը գնաց նրան բերելու: Իսկ Արշակն սկսեց Երթեւեկել գահասրահում մտամփոփ մի տեսքով, ինչ նրա թուխ, մազապարար դէմքին տալիս էր . յատուկ մռայլութիւն. գա թերեւս նրանից էր, որ յօնքերը թաւամազ էին, իսկ յօնքամիջում կար մշտապէս մի խոր կնճիռ:

Արշակը բարձրահասակ էր եւ թիկնեղ, ոտները երկար էին եւ բարակ. այդ իսկ պատճառով մարմնի վերին մասն աւելի զարգացած էր թւում, քան մէջքից ներքեւ: Սակայն նա ոտքերն այնպէս ամուր էր գնում, ասես դրանք երկաթից էին. ու ոտները փոխում էր այնպէս, կարծենում էր ասես տրորել կամ սեղմել ինչ որ: Նրա դէմքը թուխ էր, ոչ մռայլ եւ փոքր ինչ ձիգ, ինչ հետեւանք էր թերեւս սեւ մօրուքի, որն այնքան էլ երկար չէր: Բայց նրա երեսին առաւել ուշագրաւ էին աչքերը, որոնց մէջ այդ պահին կար չարթի ու կայծակի պէս մի բան, որ փոխնիփոխ յաջորդում էին իրար, փայլեցնելով նրա աչքերի սպիտակուցները:

Մի քանի անգամ ետ – առաջ անելով՝ երբ հասաւ գահի պատուանդանին, նա կանգ առաւ՝ աչքերի սպիտակուցները շողացնելով: Կանգ առաւ ու մի ոտքը դրեց գահի պատուանդանին:

« Գնէլը գալ է նիւթում ... իմ դէմ ... Ուզում է գառնալ թագապահա՞նջ ... Ինչո՞ւ. հաւանաբար մտածում է, որ եթէ հայրը չմեռնէր, ըստ օրինի, որպէս աւագ, նա պիտի լինէր գահակալ ... Բայց քանի որ գահն անցել է լիրե՛՝ Գնէլը ցանկանում է ուրեմն ...»:

«Դաւ է պատրաստւում»,— կրկնեց Արշակը Վարդ իշխանի խօսքը, մտածելով սրտմտութեամբ, թէ ահաւասիկ ճշգւում է յաւիտենական այն ճշմարտութիւնը, որ օձը կծում է տաքացնողին ... Պէտք է ստուգել սակայն, թէ այդպէ՞ս է արդեօք ... Անհաւանական չէ, անշուշտ, որ Գնէլը, ամուսնութիւնից յետոյ, ձգտի եւ փառքի. կամենայ դառնալ գահակալ.. Բոլոր արքայազունների երազն է այդ: Բայց Գնէլն անկասկած մենակ չէ իր ձգտումի մէջ: Եւ Արշակին թւում էր, թէ նրա ետեւ կանգնած են անշուշտ իր հակառակորդները, գուցէ եւ թշնամիները: Առաջինը թէկուզ իր հայրը, որ սակայն չի կամենում հաշտուել իր գահազրկութեան հետ եւ թերեւս նա է դրդում Գնէլին այդ քայլն անելու ...

« Այս, հայրս» ... — եւ Արշակը յիշեց թագազուրկ հօրը՝ Տիրան արքային, որին ինքը բնակութեան համար յատկացրել է Կաւաչ ամրոցը: Սակայն կայր գահընկէցը, որքան լաւ էր Արշակը, դժգոհ էր, թէ ինչո՞ւ թագաւոր որդին չէր թողել նրան մայրաքաղաքում, մոռանալով, որ գահընկէցին սովորաբար հեռու են պահում արքունիքից ... Իսկ Արշակը կարծում էր, որ նա Վաղարշապատում մնալով, պիտի խանգարէր իրեն, միջամտելով ամէն խնդրի ու ձեռնարկի ... ուստի եւ զարմանում էր, որ հայրը չէր հասկանում, թէ մայրաքաղաքում ապրելը առաւել ծանր կը լինէր նրա համար: Շատ բան պիտի լսէր եւ, սրտնեղելով, դժգոհէր ... Դժգոհ է անշուշտ եւ հիմա: Չկարողանալով հաւանաբար իր դժգոհութիւնը յայտնել որեւէ կերպ՝ նա ուրեմն թոռանը՝ Գնէլին մղում է թագապահանջութեան դաւի, մտածելով երեւի թագաւորեցնել նրան անուամապէս, որպէսզի կառավարի ինքը ...

« Բայց այժմ առաւել յա՛ւ է լսենք իրեն Տիրիթին,— ասաց Արշակը մտովի: — Դրանից եւ կը պարզուի, թէ ինչ է կատարւում Կաւաշում եւ ով է կատարում»:

Եւ ահա, այդ խօսքերին ասես ի պատասխան, ներս մտաւ սենեկապահ ծերունին՝ ականջներից ներքեւ իջնող ճերմակ մազերով եւ, ձեռքը կրծքին, խոնարհում արաւ:

— Արքայազն Տիրիթ եւ Վարդ իշխան:

— Կարող են, - կանչեց թագաւորը գահասրահի մէջտեղը այնպէս, ինչպէս կար՝ նոյն զօտեյինց կապած հագին, գլուխը բաց եւ դէմքը տարակոյսից ու կասկածից մռայլ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Ա. Զ Դ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկտեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւնը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՕՃԵԱՆԻ

Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Թերսոնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս – Պատրիարք, իրեն աջակցութեան ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զոհրապեան։

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը եւ Ս. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9·30ին։

Հայ հաւատացեալներուն համար սահմանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդրուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9·30ին Ս. Մարկոսի տաճարին ձախակողմեան դուռին, ուրկէ պիտի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը։

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սրապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ։

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ զոհուիլ բացառիկ արարողութեան եւ պատուել նորընտիր Արքեպիսկոպոսը։

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քառէի վերնայարկը։

Պիտի դասախօսէ Պ. Յովհան Կարապետեան։ Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն։

Մուտքը ազատ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԵՐԵՒԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

Երեւանի Ռատիօ հաղորդման ժամերն ու ալիքները.— Ամէն կիրակի եւ չորեքշաբթի առաւօտները Փարիզի ժամով 9ին կարճ ալիք 19 եւ 25 մեթրի վրայ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին։

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE ի

Շէնք սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտքը ազատ է։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին։

SALLE MOLIÈRE ի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն։

Կը մասնակցին.— Մարիզ Օրկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տըրիդ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի)

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14 – 15 տարեկան պատանի մը, ներկայացուած ծնողքին կողմէ, իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու համար։

Դիմել՝ Մ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ,

32, Rue d'Hauteville, Paris 10e

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԻ

Պ. Շնորհք Միքայէլեան (Փուաթիէէն) կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին, փոխան հոգեհանգիստ Միքայէլեան եւ Ոհանեան ննջեցեալ յիշատակին։ Կը նուիրէ նոյնպէս տասը Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի դարմանատան Յակոբեան եւ Գոյաճեան ննջեցեալ յիշատակին։

×

Տէր եւ Տիկին Տոլաքիւփէեան կը նուիրեն յիսուն Ն. Ֆ. Հայ Կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու ֆոնտին, իրենց զաւկին մկրտութեան առթիւ։

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ամէն օր հեռաձայնով եւ անձամբ մեզի կը հարցնեն Գ. Կիւլպէնկեան հաւաքածոյի ցուցադրութեան օրերը, ժամերը եւ տեւողութիւնը։ Թէեւ հիմնարկութիւնը ոչ մէկ հաղորդագրութիւն տուած է այդ մասին, բայց կրցանք ճշդել, գոհացում տալու համար մեր ընթերցողներուն, թէ ցուցահանդէսը բաց է մինչեւ Նոյեմբեր 7. ամէն օր մինչեւ ժամը 17. Շաբաթ եւ Կիրակի մինչեւ 17·30։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Ֆէօանվիլէի օգտակարութեան կայանին կը նուիրեն.— Պ. Պ. Վահէ Ֆրէնքեան 420 Ն. Ֆ., Գօգոս Ֆրէնկեան, Գէորգ Պաքրճեան, Վահրամ Գարկիրճեան յիսունական Ն. Ֆ., Գերճ Զաքրճեան երեսուն Ն. Ֆ., Անդրանիկ Մալաճեան քսան Ն. Ֆ., Հայկ Գարաղաշեան քսան Ն. Ֆ., Անտրէ Գարկիրճեան, Հայկ Գահչէճեան, Եազըճեան, Կէօվճեան տասնական Ն. Ֆ.։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սրճօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները առյաջն վերայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէն. - Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին։

Կիրակի կէսօրէ վերջ. Սէրճըր Կարօլինի սրահը։ Կը խօսի ընկեր Յ. ՊԱԳԻԿԵԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
25 OCTOBRE
1960

Տարի — Թիւ 8934 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4735

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՆԻՍՏԸ

...դատավարութիւնը կը շարունակուի ...ոս Սեպտեմբեր 6–7ի դէպքերուն շուրջ։ ...ական ժամուըը հետեւեալ տեղեկու– ...թիւնը կը հրատարակէ Ուրբաթ օր– ...ուան նիստին առթիւ, հուսանք նախ այս ...ոլորական լուրերը։ Առանձին եւ օրը ...ց պիտի տանք նաեւ Պոլսոյ թերթե– ...ն հրատարակած մանրամասնութիւն– ...ները։

...նախ լսած են Սելանիկի դեսպանը, որ ...յանդգնօրէն յայտարարած է թէ՝ ոչինչ ...յալ, ոչինչ ըրած է, բայց եւ այնպէս կը ...անդամ մըն ալ չընել։ Փոխ– ...ական դէպքին պատասխանատու– ...«խորամանկ Ալպինոն» վրայ նե– ...ած է։ Յայտարարած է թէ՝ ռումբին ...ժամը նախօրեակին, անվիճելի եր– ...ն գաղտնիքներ տեսնուած են յոյն ...մասին մը կողմէ, եւ ռումբ մը նե– ...ց նոր փախած են։ Յաջորդաբար ...ցուցմունք են ինը անձեր։ Ասոնցմէ ...դէպքի վաղորդայնին յոյն ոստիկա– ...թեան կողմէ ձերբակալուած Թուրք ...անդ մըն է, որ 1955ի դատավարու– ...թեան ընթացքին խոստովանութիւններ ը– ...ած է, յոյն ատեանին առջեւ։ Ներկայիս ...պահանջ ընելով թէ, ճնշումի տակ խո– ...ած է։ «Ինքզինքս Աթաթիւրքի զաւակ կը ...սեմ, անկարելի բան է որ ռումբ մը ...եղէի իրեն տանը մէջ»։ «Քաֆի, Քա– ...ֆի (կը բաւէ, կը բաւէ) ըսած է ատեա– ...նախագահը, դժգոհ շեշտով մը։ Ներ– ...յ վկաներ լրագրողներուն համաձայն ...անգամ՝ երբ դժգոհ են ընդհ. ...հանգին պատրաստած Թղթածրա– ...ն, որովհետեւ լեցուն է հակասու– ...թիւններով եւ սխալներով։

...Վերջին ամբաստանեալը՝ նախապէս ...դատապարտ Թուրք մը, 1955ին դատա– ...վարութեան (Ցունաստանի մէջ տեղի ու– ...նեցած) մանրամասն նկարագրած էր թէ՝ ...ինչպէս ընտրած եւ պայթեցուցած էր ...ռումբը։ Թրքական դատարանին մէջ ու– ...րացած է ամէն ինչ։ Ուսանողին պէս ինքն ...ալ յայտարարած է թէ՝ խոստովանած է ...որովհետեւ չարչարանքներու ենթարկը– ...ած էր, յոյն ոստիկանութեան կողմէ։

...Ամէնէն տարօրինակը սակայն, Քէօփ– ...րիւլիւի պարագան է։ Մայիս 27ի յեղա– ...փոխութեան վաղորդայնին դիտել տուած ...էր թէ՝ Սելանիկի ռումբին կազմակեր– ...պիչները անկեալ պարագլուխներն էին։ ...անուններ եւ մանրամասնութիւններ տը– ...ւած էր։ Սակայն, մանրամասնութիւննե– ...րը այնքան ճիշդ էին որ կասկած յա– ...րուցուցած են իր վրայ եւս։ Այս ձեւով ...ական ամբաստանեալ մը դարձած է։ ...Վերջին նիստին երբ հարցաքննուած է իր ...ած վկայութիւններուն շուրջ, Քէօփ– ...րիւլիւ առանց քաշուելու յայտարարած ...– «Օդին մէջ խօսքեր էին զորս ըրի»։ ...Թուրք մը «Ֆիկարոյի» Թղթակիցին ...դիտել տուած է թէ՝ «արդեօ՞ք հոգեբան– ...ական ճիշդ է դատել Թուրք մը, միայն ...ն դատարանին վճիռին եւ փաստերուն ...վրայ հիմնուելով»։

×

Սեպտեմբեր 6–7ի դատավարութեան առթիւ Պոլսոյ թերթերը չահեկան ման– րամասնութիւններ կը հրատարակեն։ Ա– ռաջին առթիւ կուտանք Մարմարայի տե– ղեկութիւնները առաջին նիստէն։

ԴԷՕՔԱՑ ԿԸՍԷ ԹԷ ՔԱՆԴՈՒԱԾ ՇԷՆ– ՔԵՐՈՒՆ 2000է ԱՒԵԼԻՆ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ

«Այսօր բոլորիս նիւթն է 6–7 Սեպ– տեմբերի դէպքեր անունով ծանօթ այն դէպքերը, երբ տակնուվրայ եղած էր թէ երկրին անդորրութիւնը եւ թէ քաղաքա– կան վարկը։

«Թէեւ հինգ տարիներ անցած են այդ օրէն ի վեր, չեմ կարծեր թէ մոռնաւոր յիշեցումներ անհրաժեշտ ըլլան երեւակա– յութիւններու մէջ վերակենդանացնելու համար այն տեսարանը որով դիմաւոր– ուեցաւ ժողովուրդը այդ գիշեր։

«Ռերավիտական համաժողովի առի– թով, նոյն օրերուն դժբախտ զուգադի– պութեամբ մը քաղաքս կը գտնուէին զա– նազան երկիրներու ներկայացուցիչներ, որոնք իրենց արտայայտութիւններով եւս մեծապէս ուժ տուին հակաթուրք քարոզ– չութեան։

«Նկատելով որ այնքան ընդարձակ շր– ջանակներու մէջ նմանօրինակ դէպքեր պատահեր էին, եւ նկատելով որ զանա– զան թաղերու մէջ գրեթէ նոյն ժամանակ գործի ձեռնարկուած էր, կը հետեւէր տրամաբանութեան այն կասկածը թէ դէպքերը կանխամտածուած կրնային ըլ– լալ եւ ծնունդ էին զօրաւոր կազմակեր– պութեան մը, որ իր ճիւղերը յաջողած էր տարածել քաղաքին բոլոր ծայրամասերն անգամ։

«Օրուան վարիչները դէպքին անմիջա– պէս յետոյ, դէպի Անգարա ճամբորդու– թիւնը կէս ձգելով, վերադարձեր էին քաղաքս եւ երբ շրջեր էին մանաւանդ Պէյ– օղլուի մէջ, իրենց աչքերով տեսեր էին այն վնասը զոր կրած էր այս երկիրը մէկ օր առաջ, խուժանին անսանձ գործունէ– ութեամբ։

«Անշուշտ որ այս դէպքը ունէր պա– տասխանատուներ, անշուշտ որ զանազան անձեր որոշ նպատակներով ձեռնարկեր էին այս գործին, բայց դէպքերը աւելի յետոյ վերջ գտեր էին զարմանալի եւ այնքան տարօրինակ արդիւնքով։

«Զինուորական եւ քաղաքական ատ– եաններու մէջ դատուեցան բազմաթիւ անձեր, մասնաւորաբար բծախնդրու– թեամբ քննուեցան նաեւ զանազան միու– թիւններու կացութիւնը։ Կիպրոս Թուրք է միութիւնը այդ օրերուն իր զանազան ձեռնարկներուն պատճառաւ իր վրայ հը– րաւիրած էր ուշադրութիւնը, նոյնպէս կային նաեւ համայնավարներ որոնք ա– ռաջին առիթով իսկ կրնային կասկած ներշնչել։

«Այդ ուղղութեամբ իսկ առաջ տար– ուած էին քննութիւնները եւ դատական որոշումներով հաստատուած էր գրեթէ բոլոր ամբաստանեալներու անմեղութիւ– նը եւ անպարտ հռչակուած էին թէ հա– մայնավարութեամբ ծանօթ անձեր եւ թէ միութենականներ։

«Հարցը փակուած էր այսպէսով եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր որ օր մը կրնային վերարծարծուիլ այդ օրուան պայմաննե– րը եւ կրնային օրուան իշխանաւորները նստիլ ամբաստանեալներու աթոռներուն վրայ իբրեւ կազմակերպիչները այդ դէպքերուն։

«Հետաքրքրական էր արդէն այսօր– ուան նիստը զանազան տեսակէտներով։

«Հետաքրքրական էր նախ՝ դէպքը. յե– տոյ դերակատարները եւ ամէնէն կարե– ւորն ալ՝ այդ օրերուն ստրկացուած բեմա– դրութեան ներքին ծալքերն էին, որ պի– տի ցուցադրուէին այսօր, հանրային կարծիքին առջեւ։

«Դատավարութեան մանրամասնու– թիւններուն տեսանք, որ բոլոր ամբաս– տանեալները որոնք լսուեցան մերժեցին իրենց վերագրուած յանցանքները։ Ար– դար է այն առածը որ կ'ըսէ՝ «Յանցանքը եթէ մուշտակ իսկ ըլլայ, ոչ ոք կ'ուզէ իր ուսերուն վրայ առնել»։ Թէ ի՞նչ պիտի ցոյց տան մնացեալ ամբաստանեալներու վկայութիւնները եւ մերկացումները այդ ալ ապագան ցոյց պիտի տայ. կարելի չէ գուշակել այսօր. սա որոշ է միայն որ ա– ռեղծուածային վիճակ մը պիտի լուսա– բանուի մօտ օրէն։

«Որոշ է որ Ատեանին նախագահը չա– փազանց ուշիմ եւ իր գործին մէջ մեծ վարպետ մըն է։ Չի փախցներ որեւէ ար– տայայտութիւն, որ կրնայ ազդել դատի ընթացքին վրայ։ Անմիջապէս կը կրկնէ հատիկ հատիկ այդ նախադասութիւնը, ամբաստանեալին ուշադրութեանը կը յանձնէ, կը հաստատէ ու կ'անցնի։ Չի ձգեր, որ ամբաստանեալը շեղի նիւթէն. անմիջապէս կը միջամտէ։ Չի ձգեր նոյն– պէս, որ աւելորդ պատմութիւններով եր– կարի քննութիւնը, անմիջապէս կը լսուի իր զօրաւոր ձայնը որ կ'ըսէ. — Անցնինք այդ բոլորը։ Նիւթի գանք։ Կարճ խօսինք։

Առաջին օրէն մինչեւ այսօր հակառակ անոր որ տակաւին կարճ շրջան մը ան– ցաւ, բաւական փոխուած կ'երեւի ամ– բաստանեալներու հոգեվիճակը։

Նախ չի տեսնուիր անոնց բարոյալքուած արտայայտութիւնը որ ընդհանուր էր ա– ռաջին օրը։ Անցած է նաեւ զանազան ա– նորոշութիւններու իրենց վրայ ձգած ազ– դեցութիւնը։ Թերեւս անցած է նաեւ իր– րեւ ամբաստանեալ հանրութեան ներկա– յանալու վիճակին առթած ամօթի զգա– ցումը։ Մենտերէս բազմաթիւ անգամներ կը կրկնէր «Մուհթերեմ հաքիմ պէյէֆէն– տի հազրէթլերի» բառերը (յարգելի դա– տաւոր)։

Իր մասին խօսելով ալ բաւ. «նախկին եւ անկեալ վարչապետը»։ Ատեան Մեն– տերէսի հարցաքննութեան ընթացքին, Ատեանին նախագահը իբրեւ փաստ ուղեց յիշել ամբաստանագրին մէջ յիշուած նա– մակ մը։ Կ'ըսուէր թէ Մենտերէս այդ նամակը ուղղէր էր Ցունաստանի վարչա– պետին։ Կարդացուեցաւ փաստաթուղթը։ Մենտերէս զարմացած հետեւեցաւ նամա– կի ընթերցումին եւ երբ վերջացաւ, ը– սաւ.

—Ստորագրութիւն կամ թուական կա՞յ տակը, ի՞նչ է այդ նամակը։

— Ոչ, չկայ. վարչապետարանէն ղը– ուեր են։

— Ե՞ս գրեր եմ այդ նամակը։

— Վարչապետարանէն գտեր են այդ թուղթը.

— Աման, էֆէնտիմ։ Աման էֆէնտիմ, կ'ըսէ նախկին վարչապետը՝ հայեացքը ուղղելով ընդհ. դատախազին, վարչապե– տարանէն գտնուած ամէն բան ինծի՞ կը պատկանի։

— Ինչ որ է, կ'ըսէ նախագահը, այդ բոլորը պիտի քննենք աւելի յետոյ։

Պոլսոյ նախկին կուսակալը՝ Կէօքայ կը պատասխանէ ամբաստանեալներուն։ Ինչ– պէս յայտնի է, դէպքերէն յետոյ, ան իր հրաժարականը ներկայացուցած էր։

Ատեանը կարեւորութիւն կուտայ այդ հրաժարականին վրայ եւ կ'ուզէ հասկնալ անոր պատճառը։

— Ես, կ'ըսէ Կէօքայ, 1949ին փակեցի զարմանատունս եւ եղայ կուսակալ։ 1949էն մինչեւ 1955 իմ պաշտօնավարու– թեանս շրջանին աշխատեցայ որ մարդիկ զիրար սիրեն եւ նոյնպէս, աշխատեցայ որպէսզի Թուրք հայրենակիցներս սիրով ապրին իրարու հետ։ Այդ օրուան դէպքե– րը, աւելցուց Կէօքայ միայն Յոյներուն ուղղուած չէին 5588է աւելի շէնքեր կոր– ծանած էին որոնց միայն 3584ը Յոյնե– րուն կը պատկանէին. իսկ մնացեալ եր– կու հազարը կը պատկանէր Թուրքերու եւ Հայերու։ Հետեւաբար այս դէպքերը պատճառ եղած էին որպէսզի ռմնակոխ– ուի իմ իտէալս, եւ վնասուին կարգ մը հայրենակիցներ։ Հետեւաբար ուզեցի հը– րաժարիլ։

×

Այսպէս սկսան եւ զարգացան 6–7 Սեպ– տեմբերի դէպքերը 1955ին քաղաքիս մէջ եւ այսպէս սկսաւ ու զարգացաւ 6–7 Սեպտեմբերի դատավարութիւնը Եասը Ատայի մէջ։

ՎԱՂԸ՝
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՏԸ ԿՈԼԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

''ԻՆՁԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԵԼ''

Կիրակի, վերջացաւ Զօր. տը Կոլի Հա– րաւարեւելեան շրջապտոյտը։ Երեք օր– ուան ընթացքին՝ Հանրապետութեան Նա– խագահը ջերմ ընդունելութեան արժանա– ցած է մանաւանդ Քանի եւ Նիսի մէջ։ Կի– րակի օր, կարճ այցելութիւն մը տուած է նաեւ Մոնաքոյի իշխանին եւ Չըրչիլի այ– ցելութիւնը՝ ընդունած։

Զօր. տը Կոլ ճառեր խօսած է ամէն տեղ ու անդրադարձած Ալժերիոյ, «հար– ուածելու ուժին», Եւրոպայի միութեան եւ այլ հարցերու։

Ցարդ խօսած ճառերուն ամէնէն խիստը եւ յատկանշականը արտասանեց Կիրակի օր։ Նիսի եւ Մանթոնի մէջ ազդարարու– թիւն մը ըրաւ երեսփոխաններուն եւ քըն– նադատեց նաեւ Կրեմլինի կեղծաւոր քա– ղաքականութիւնը։

Տը Կոլ ամէնէն կարեւոր նախադասու– թիւնը արտասանեց Մանթոնի մէջ —«Պե– տութիւնը թոյլ պիտի չտայ որ ոանձնու– թիւններ ըլլան իր պարտականութեան եւ պատասխանատուութեանց վրայ։ Թոյլ պիտի չտայ որ անձնաւորութիւններ ո– րոնք քաղաքական, ընկերակցական, գիտ– ուորական, լրագրական կամ այլ անձնա– կան դիրքեր շինած են յաւակնին իշխել Ֆրանսայի վրայ։ Ֆրանսան առաջնորդել կը պատկանի անոնց որոնց ան տուած է այդ պարտականութիւնը, ուրեմն ինծի կը պատկանի։ Ասիկա հոս կ'ըսեմ առանց ծամծմելու»։

Յստակ է թէ Զօր. տը Կոլ իրմէ դատ ոեւէ մէկուն չի ճանչնար Ֆրանսայի քա– ղաքականութիւնը վարելու իրաւունքը։

Ծանրանալով անգամ մը եւս Ալժերիոյ վրայ, տը Կոլ շեշտեց.— «Մեր երկիրը հասկցաւ, եւ ասիկա արժանիք մըն է ի– րեն համար, հասկցաւ որ այս աշխարհին մէջ ուր ենք, եւ իրերն ըլլալով ինչ որ են, հարկ է պարկեշտօրէն եւ եղբայրօրէն գործակցիլ ալժերացիին հետ, շինել այս ալժերական Ալժերիան, որ, համոզուած եմ, կապուած պիտի մնայ Ֆրանսայի երբ ջարդերը վերջանան, որովհետեւ այդ է իմաստութիւնը եւ խաղաղութեան պայմանը։ Ճիշդ է որ այս պահուս իսկ, տեսանք որոշ կայսրութիւն մը որ կ'ուզէ միջամտել այս խնդրին։ Այդ կայսրու– թիւնը, գիտէք թէ իր լուծին տակ, եւ ի՜նչ լուծ, կը պահէ զանազան ազգեր, ո– րոնց ժամանակին ցարերը տիրացած էին եւ հիմա իրենք։ Ժողովուրդ մըն է որ այ– լափոխուած եւ ճնշուած կը պահէ ազգե– րու մեծ թիւ մը՝ Լեհաստան, Չեխոսլո– վաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլ– կարիա, Ալպանիա, Եսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա, Փրուսիա, Սաքս, կարծեմ կը մոռնամ ալ։ Եւ այս կայսրութիւնն է որ կը յաւակնի իր ազդեցութիւնը տարա– ծել, մինչեւ որ այդ տիրապետութեան վերածուի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողո– վուրդներուն վրայ, զորս արեւմուտք ինք, ազատ թողուց։ Թարթիւֆին պատ– մութիւնն է որ առաքինութեան ախոյեան դարձած էր կիներուն մօտենալու հա– մար»։

Զօր. տը Կոլ, ազգային բնոյթ կրող իր ազդարարութեան մէջ, զգուշացուց երես– փոխանները երկուշաբթի օրուան քուէ– արկութեան համար։ Ակնարկեց Ֆրանսա– յի ժողովուրդին կարծիքն առնելու մա– սին, յայտնի չէ սակայն թէ հանրաքուէի մասին կը մտածէ թէ պիտի լուծէ խոր– հրդարանը եթէ կառավարութիւնը փոքրա– մասնութեան մէջ մնայ։ Ամէն պարագայի մէջ զօրավարին ոճը սպառնական էր եւ հաւանաբար երեսփոխաններուն այն մա– սը որ դէմ էր կառավարութեան, ձեռն– պահ մնայ, եւ այս անգամ ալ այս ձե– ւով, տը Կոլի քաղաքականութիւնը վաւե– րացուի։

ՀԱՅ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Հայ – սուրիական կապերու բազմադարեան անցեալը հայ պատմութեան ուշագրաւ գլուխներէն մէկը կը կազմէ։ Այդ կապը, որ սկիզբ առած է մեր թուականէն առաջ, շարունակուած է նաեւ արաբական տիրապետութեան շրջանին։ Յետագային, երբ արդէն Հայերը եւ Արաբները կորսնցուցած էին իրենց պետական անկախութիւնը, հայ – սուրիական կապերը աստիճանաբար վերածուեցան բարեկամութեան եւ այս ձեւով սատար հանդիսացան հայ գաղութի մշակութային, ընկերային եւ տնտեսական վերելքին։

Յայտնի է, թէ 539 – 331 թուականներուն (Ք. Ա.) Աքեմենեան հարստութեան մէջ Հայաստան 13րդ սատրապութիւնը կը կազմէր։ Հայաստան հարաւ – արեւմուտքէն սահմանակից էր 5րդ սատրապութեան, այսինքն՝ Սուրիոյ։ Պարսիկներուն՝ գլխաւորաբար առեւտրական նպատակներով շինած ճանապարհները պատճառ դարձան որ այլ նուաճուած ժողովուրդներու շարքին, Հայերուն եւ Սուրիացիներուն մէջ եւս կենդանի կապ մը հաստատուի։

Միջազգային առեւտուրի այն գիծերը, որոնք Սեւ ու Միջերկրական ծովերը Պարսից ծոցին վրայով Հնդկաստանի ու Չինաստանի կը կապէին, կ'անցնէին Եփրատ եւ Տիգրիս գետերու ուղղութեամբ։ Հայերը հինէն ի վեր կ'օգտագործէին այդ ճամբաները։ Հերոդոտոսի վկայութեամբ, Հայաստանի ժողովուրդը ուռենիի ճիւղերէ շինուած լաստերով ապրանք կը փոխադրէր Տիգրիսի հոսանքն ի վար, դէպի Բաբելոն։ Հայերը ծանօթ էին նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի ճամբաներուն։ Քսենոփոնի պատմածին նայելով, երբ Պարսից թագաւորը ուզած է դեսպան մը ղրկել Հնդկաստան, Հայերուն դիմած է, որպէսզի ուղեցոյց հանդիսանան։ Իսկ Ստրաբոնի վկայութեամբ՝ Հայերը յաճախ պտոյտներ կը կատարէին Յունաց (Միջերկրական) ծովին շուրջ։

Ասկէ զատ, պարսկական բանակին մէջ ծառայող Հայերը յաճախ մինչեւ Սուրիոյ ծովափեայ քաղաքները կ'ուղարկուէին։ Կալլիսթենէս ժամանակագիրը կը պատմէ, թէ Իսոսի նշանաւոր ճակատամարտին մէջ հայկական վաշտեր ալ դիմադրած են, թէեւ ապարդիւն, Աղեքսանդր Մակեդոնացիի արշաւող բանակին դէմ։ Աւելի ուշ եւս հայ զինուորներ ճակատամարտներու մասնակցած են Սուրիոյ մէջ։ Յայտնի է թէ 193 թուականին (Ք. Ա.) Անտիոքոս Ա. երկու մասի բաժնեց Մեծ Հայքը եւ Արեւելեան Հայաստանը յանձնեց Արտաշէսին, իսկ Արեւմտեան Հայաստանը՝ (Ծոփաց աշխարհ) Զարեհին, որոնք Սելեւկեան բանակի պատկանող զինուորականներ էին։ Այս փաստէն կրնանք հետեւցնել թէ Անտիոքի մէջ փոքրաթիւ, սակայն կենսունակ գաղութ մը գոյութիւն ունէր։ Տիգրան Բ.ի աշխարհակալութեան օրով (95 – 55 Ք. Ա.) Հայերը առաւել եւս տարածուեցան դէպի հարաւ՝ Անտիոք, Մծբին, Եդեսիա, Տիգրանակերտ եւ Փիւնիկէ։ Կրասոսի արշաւանքի պատմութենէն կը պարզուի թէ Խառանէն ոչ շատ հեռու գտնուող բլուրի շարքերը ծածկուած էին հայարնակ գիւղերով եւ աւաններով։ Ապողոնիոս Դիանացին 44ին կատարած իր ճամբորդութեան ընթացքին բազմաթիւ հայկական գիւղերու հանդիպած է, Միջագետքի դաշտային մասին մէջ։

Ագաթանգեղոս Հայաստանի սահմաններէն դուրս գտնուող եօթը շրջաններ կը յիշատակէ։ Ասոնցմէ էին Նաչերականը, Մակերտունը (Ճէզիրէի շրջականները), Ծաւդէքը եւ Դասնը (Միջագետքի հիւսիս – արեւմտեան մասը), որոնք ժամանակ մը ենթակայ էին հայ Արշակունիներու տիրապետութեան։ Փաւստոս Բիւզանդացիի վկայութեամբ, Հայոց Պապ թագաւորը, Պարսիկներուն կողմը չհակելու պայմանով, Յոյներէն ետ պահանջած է Ուռհան, Կեսարիան եւ ուրիշ տասը քաղաքներ, որոնց անունները չի յիշատակեր պատմիչը։ Տիգրան Բ.էն 400 տարի ետք, երբ Պապ կ'ըսէ թէ՝ այդ քաղաքները «մեր լեալ է», ան իր պահանջը կը հիմնաւորէ ոչ այնքան անցեալի հայկական տիրապետութեան փաստով, որքան դարեր շարունակ Հայերով բնակուած ըլլալու պարագայով։

Յուստինիանոս կայսրը (527 – 567 Ք. Ե.) Հայաստանը բաժնեց վարչական չորս շրջաններու, որոնց երկուքին մէջ կը մտնէին Կիլիկիոյ, Միջագետքի եւ Հիւսիսային Սուրիոյ բազմաթիւ քաղաքներ։ Երրորդ վարչական բաժանումը գլխաւորաբար կ'ընդգրկէր Մելիտինէն, Արկան (Կերկէր կամ Կարկառ), Արաբիսոնը (արդի Եարբուզը՝ Զէյթունի մօտ), Արիարաթիան (Ազիզիէ), Կոմանան կամ Բեբուսան (ներկայիս անծանօթ գիւղ մըն Հաճընի եւ Ազիզիէի միջեւ), Կոկիսոնը (Կէօքսու՝ Հաճընի եւ Զէյթունի միջեւ), չորրորդ վարչական բաժանումը՝ Մարտիրոսաց քաղաքը կամ Մուֆարգինը, Կիթառիսոնը կամ Կիթառիճը, Ծոփքը, Անձին, Հաշտեանքը եւ Բալահովիտը։ Այս բաժանումներուն Հայք կամ Հայաստան յորջորջումէն կ երեւայ, որ հինէն ի վեր Հայերով բնակուած շրջաններ էին։

Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան հաստատումով նոր փուլի մէջ մտան հայ – սուրիական կապերը։ Յայտնի է թէ Հայաստան ոտք կոխած արաբական առաջին բանակը (640ին) Սուրիայէն եկած էր։ 640 – 658 թուականները, պէտք է նշել, բախտաւոր տարիներ չեղան Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին համար։ 640ին, Արաբները մեծ թիւով գերիներ տարին Գողթն գաւառէն, Նախիջեւանէն, Արտազէն եւ այլ վայրերէն։ 641 – 642ին, ըստ Ղեւոնդ պատմիչի վկայութեան, Արաբները գերի տարած են 35.000 հոգի։ Աւելի ուշ, Արաբները 1775 պատանդներ առին նախարարներու յայտնի տուներէն։ Գերիները եւ պատանդները ուղարկուեցան Ասորեստան (այն ժամանակուան անունով՝ Պաղտատ) եւ «Երկիրն Ասորւոց», որ կ'ընդգրկէր Ուռհա, Անտիոք, Խառան եւ այլ սուրիական քաղաքներ։

Այսուհանդերձ Է.րդ դարու կէսերուն հայ եւ արաբ յարաբերութիւնները դրական կերպով բարելաւուեցան։ 658ին կնքուեցաւ հայ եւ արաբ բարեկամութեան դաշինքը։

Յարաբերութիւններուն բարելաւումով, երթեւեկը՝ Հայաստանի եւ Սուրիոյ միջեւ, աւելի յաճախադէպ դարձաւ։ 658ին, Թէոդորոս Ռշտունին եւ Համազասպ Մամիկոնեան Դամասկոս կ'այցելեն ու կ'արժանանան ջերմ ընդունելութեան Խալիֆային փոխանորդ Մուաւիայի կողմէ։

Ը.րդ դարուն սկիզբը Արաբներուն ցոյց տուած կրօնական լայնախոհութիւնը պատճառ դարձաւ, որ Հայերու նոր հոսանք յառաջանայ Սուրիոյ մէջ։ Յայտնի է թէ՝ 703ին Սահակ Ձորափորեցի կաթողիկոսը եւ 717ին Յովհաննէս կաթողիկոսը Դամասկոս այցելեցին, բարելաւելու համար Հայերու եւ Արաբներու յարաբերութիւնները։ Վայելելով Արաբներու հանդուրժողութիւնը, Բիւզանդական եւ հայկական եկեղեցիներու կողմէ հալածուած Պաւղիկեանները իրենց կեդրոնը փոխադրեցին Սուրիոյ սահմանամերձ Մահանայ գիւղը, ուրկէ ազատ մուտքի իրաւունք ունէին Սուրիա։ Տեղեկութիւններ կան, որոնց համաձայն Փիլիպպիկոս կայսեր 711 – 712 թուականներուն, կրօնական պատճառներով հալածուած բազմաթիւ Հայեր, բիւզանդական քաղաքներէն հեռանալով՝ արաբական երկիրներ ապաստանած էին։ Միխայէլ Ասորի կը վկայէ թէ Ը.րդ դարու սկիզբը, արդէն, Հայերը Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ «շինեցան վանորայք եւ տնապատք եւ գիւղօրէք Հայաստանեայց», որոնք կանգուն մնացած էին իր ժամանակներուն։

Սուրիացի ժամանակագիր Բար – Սալիբ 1171ին կը գրէր — «440 տարիէ ի վեր է որ Հայերը Սուրիա մտած են եւ գրաւած՝ մեր երկիրը, վանքերը եւ գիւղերը»։ Դէպի Սուրիա Հայերու այդ հոսանքը շարունակուեցաւ նաեւ յաջորդ դարերուն։ Տասներորդ դարու անցքերուն մասին խօսելով՝ Միխայէլ Ասորին կը հաստատէ, որ երբ Յոյները Արաբներէն քաղաքներ կը գրաւէին Սուրիոյ մէջ, «Մեծ Հայաստանէն մեծ թիւով բազմութիւններ կը քաշէին, կը բերէին, այդ վայրերուն մէջ բնակեցնելու համար»։ Ասողիկ կը պատմէ թէ «յաւուրս տեառն Խաչկայ հայրապետի Հայոց (972 – 991) սփռեալ տարածեցաւ ազգս Հայոց զկողմամբքն արեւմտից մինչեւ ձեռնադրել նմա եպիսկոպոսունս յԱնտիոք Ասորւոց եւ Տարսոն Կիլիկեցւոց եւ ի Սուլընդայ եւ յամենայն գաւառս յայնոսիկ»։ Ըստ նոյն պատմիչին՝ այդ ժամանակաշրջանին Մայաֆարկինի (Մայփերկատ կամ Նփրկերտ) բնակիչներուն մեծ մասը Հայեր եւ Ասորիներ էին։ Դարու վերջաւորութեան Հայերը այնքան շատցած էին Կոմագինէի եւ Եփրատի հովիտի քաղաքներուն մէջ, որ Մատթէոս Ուռհայեցի «գաւառ – մանս աշխարհիս Հայոց» կը համարէր Սամոսատի եւ Տլուքի շրջանները։

Յ. Թ.

(Շար.)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՏԷՐԵԱՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Տարիներէ ի վեր սիրով կը հետեւինք հայրենիքի գրականութեան, եւ ամէն անգամ կը մտածենք ինչ նորութիւն որ հոն կ'արձանագրուի գրական եւ գեղարուեստական մարզերու մէջ։ Բազմաթիւ արժէքաւոր վէպեր արտասահմանի հայ մամուլին մէջ իբրեւ թերթօն լոյս ընծայուելէ ետք, գիրքերու վերածուած են։ Մատենագրական կարեւոր աշխատութիւններ նոյնիսկ արտատպուած են։ Այս շարքին են «Յուսաբեր»ի հրատարակած չորս մատենագիրները, Մովսէս Խորենացի, Փաւստոս Բիւզանդ, Եղիշէ եւ Կորիւն, ինչպէս նաեւ Սեւան հրատարակչական տան Մ. Աբեղեանի Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութեան գործ հատորները եւ Ս. Մալխասեանի Հայ. – հայ. բացատրական բառարանին չորս հատորները, բոլորն ալ պատկառելի երկասիրութիւններ։ Իսկ քերթուածներուն եւ կարեւոր յօդուածներուն արտատպումը սովորական դարձեր է այլեւս։

Արտասահմանի կողմէն ցոյց տրուած այս հետաքրքրութեան իբրեւ պատասխան, ի՞նչ կը տեսնենք մայր հայրենիքի մէջ։ Հոն կը յիշուին ու կը վերհրատարակուին գրական այն գործերը, որոնք «յառաջդիմական» որակուած գրողներուն կողմէ լոյս տեսած են, եւ որոնց՝ երբեմն գրադատականներ ալ կը նուիրուին։

Խտրական այս ոգին, որքան չնչին հոն, մեր տրամադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը այնքան կը զօրանան եւ ամէն առիթ կ'օգտագործենք, յօգուտ հայ գրականութեան եւ արուեստին։

Ահաւասիկ այդպիսի գեղեցիկ առիթ մըն է, նկատի առնելու համար բանաստեղծուհի Լէյլիի մէկ քերթողագիրքը, որուն խորագիրն է Կարօտ(*)։

×

Ո՞վ էր հեղինակը այս գրքոյկին, որուն առաջին շարքը ձօնուած էր Վ. Տէրեանին։

Փառանձեմ Սահակեան – Տէր – Մկր –

(*) Կարօտ, հեղինակ՝ Լէյլի. Հայպետհրատ, Երեւան, 1959։

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Ապա բարձրաձայն կարդաց երկու բանաստեղծութիւններն էլ ու յուշատետրը տուեց ասելով.

— Առ, Նաղիկ ջան, պահիր։

Չարենցը երեխաներ շատ էր սիրում։ Անտարբեր չէր կարողանում նայել նըրանց, անպայման պէտք է շոյէր երեխայի գլուխը եւ համբուրէր։ Շուտով ինքն էլ ունեցաւ իր զաւակը եւ ճաշակեց հայրական զգացմունքը, որին երազում էր վաղուց։

Աշխատանքի պահերին երեկոյեան կամ գիշերով, երբ երեխան քնած էր լինում, յանկարծ յիշում էր, մօտենում էր ու համբուրում։

Մի – երկու անգամ տեսել եմ նրան Պետհրատում գրասեղանի առջեւ աշխատելիս՝ երեխան բարուրած կողքի աթոռի վրայ։

— Միտք եմ անում, թէ ինչո՞ւ այսքան անօգնական են մարդու զաւակները, մինչդեռ միւս կենդանիները ծնուելուն պէս շատ շուտով ոտքի են կանգնում ու ապրում ինքնուրոյն։

Չարենցը սկզբունքի տէր էր իր մղած պայքարի մէջ։ Նա պայքարում էր իր գործով։ Ես չեմ յիշում, որ նա սուտ մէկի, նոյնիսկ իր գրական ախոյեանների հասցէին այլ զէնք գործածէր, իր բանաստեղծութիւնից բացի։

Մինչդեռ ես ունեմ անհամար փաստեր, թէ ինչպիսի օրինական ու անօրէն միջոցների էին դիմում նրա հակառակորդները՝ վարկաբեկելու եւ նսեմացնելու Չարենցին։ Չէին խորշում անգամ տպարանից գողանալ նրա տպագրուող գործերի թաց օրինակները ու ներկայացնելու ուր հարկն է՝ զրպարտութեան միջոցով արգիլելու հրատարակութիւնը։

Չարենցը անաչառ ու ճիշդ էր գնահատում գրական երեւոյթները։ Նա սիրում էր մեր նոր ծնուող գրականութիւնը եւ ամէն մի թարմ ծիլ անհուն բերկրանք էր առաջացնում նրա մէջ։

Չեմ մոռանում նրա հոգատար վերաբերմունքը դէպի նոր ոտքի կանգնող Գուրգէն Մահարին ու Նայիրի Զարեանը։ Ականջիս հնչում է տակաւին նրա արտասանութիւնը Վահան Գրիգորեանի «Անիւ իմ, դարձիր» ոտանաւորի։

— Ո՞նց է գրել շան որդին, — անիւ իմ, դարձիր, — վերջացնում էր միշտ Չարենցը։

Էլ չեմ խօսում Գէորգ Աբովի բանաստեղծական հնարների մասին տուած նրա բարձր գնահատականը։ Նոյնիսկ Աղասի Վշտունու գործերը անաչառ գնահատական էին ստանում Չարենցի կողմից, յատկապէս նրա արեւելեան նիւթերը՝ «Ուղտը» եւ «Գոյժմ չինականը»։

Չարենցին ղեկավարում էր միայն եւ միայն իր անսահման սէրը դէպի մեր ընկերվարական մշակոյթը, եւ նա անհամբեր սպասում էր նորանոր յաղթանակների այդ ասպարէզում։

Չարենցը մեծ էր եւ որպէս բանաստեղծ, եւ որպէս հայրենասէր ու մարդ։

Չարենցն իր ստեղծագործութիւնները դիտում էր որպէս մի ամբողջութիւն, իսկ առանձին երկերը՝ որպէս նրա մասերը։ Նա ձգտում էր ներդաշնակութիւն ստեղծել մասերի եւ ամբողջի միջեւ։ Եթէ մասերն աւելորդ են ու խորթ ամբողջովին, նա անընդհատ ազատւում էր այդ մասերից՝ հասնելու ամբողջի եւ մասերի համաչափ ներդաշնակութեան։

Նման կատարելութեան հասնելը պահանջում է արուեստի ու շնորհքի վերին մի ուժ։ Ո՞վ էր տուել կարգի բերող հզօրագոյն այդ կարգապահութիւնը Չարենցին, որ կեանքում այ՛քան հակառակն էր ու անհաւասարակշիռ։ Ներքին կարգաւորող այդ դատողութիւնը իւրայատուկ էր Պուշկինին, Թումանեանին։ Դա այն ուժն է, որ սահմանագիծ է դնում հանճարի եւ սովորական բանաստեղծների ու արուեստագէտների միջեւ։

Չարենցն իր բանաստեղծական գործի նպատակն էր համարում դառնալ «իր օրերի անհուն մատեանը»։ Այս իմաստով նա իր մեծագոյն միհատորեակից, որ պատրաստում էր 1932 թուականին, լոյս ընծայեց, անխնայ վտարեց այն բոլոր մասերը, որ ինքը խորթ եւ անհարազատ էր համարում այդ մատեանի համար։ Դուրս մնացին «Կապուտաչեայ հայրենիքը», «Տաղարանը», «Միածանը», չխնայեց նոյնիսկ համաշխարհիկ «Ես իմ անուշ Հայաստանի» բանաստեղծութիւնը, որ իրաւամբ հայ ժողովրդի փառքը կարող էր նկատուել։

— Զատել եմ գործերս ու թողել այն, ինչ հարազատ է ինձ ու կազմում է իմ ամբողջական գործի անբաժանելի մասը, — ասաց Եղիշէն՝ նուիրելով ինձ նոր լոյս տեսած միհատորեակի թարմ օրինակը։

— Թող հիմա մի բան ասեն, եթէ կարող են, — խօսքը ուղղեց իր հակառակորդներին։

Իրաւ, միակտուր, ամբողջական մի կուռ զանգուած էր Չարենցի այդ հատորը, որ բանաստեղծի քսանամեայ գործունէութեան վաւերականերն էր ամփոփում, նրա խոհերի, մտածումների ու զգացմունքների վճիտ բիւրեղները։

— Այ տղայ, մի բան որ ուզում ես գրել, պէտք է անմիջապէս գրես, քանի թարմ է, տրամադրութիւն կայ։ Յետոյ հնամում է ու գրելն էլ՝ դժուարանում, — Սիրում էր ասել Չարենցը։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(10 Շար.)

...ութեան, գրական ծածկանունով Լէյլի, ծնած էր 1892ին, Ղարաքիլիսէի Ձորագիւղէն Թիֆլիս տեղափոխուած ընտանիքի մը մէջ:

Հայրը առեւտրական տան մը մէջ գործակատար էր եւ ստիպուած էր պէտքերը հոգալ բազմանդամ ընտանիքի մը, որուն մէջ երեխաներուն թիւը կը հասնէր եօթի, բոլորն ալ կրթութիւն ստանալու փափաքով:

Լէյլին աշակերտական շրջանէն արդէն ոտանաւորներ կը գրէր: Աւարտելով 1910ին Թիֆլիսի Յովնանեան դպրոցը, կը շարունակէր իր ուսումը նախ այնտեղ նոյն քաղաքի կանանց բարձրագոյն դասընթացքին մէջ, եւ ապա 1921ին Մոսկուայի Արեւելեան լեզուներու բարձրագոյն հաստատութեան մէջ: Դժբախտաբար անտեսական անձնպաստ պայմանները կը ստիպեն որ իր ուսումը կիսատ ձգէ եւ մտնէ ծառայութեան: Այդ թուականին Մոսկուայի մէջ արդէն հաստատուած ըլլալով, Լէյլին կը պաշտօնավարէր Անդրկովկասի ներկայացուցչութեան մէջ, իբրեւ թարգմանիչ եւ հայկական բաժնի խմբագիր: Առողջական վիճակին հետեւանքով, 1938ին կը թողու այդ աշխատանքը: Մահը տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ, 1951ին:

Լէյլին թարգմանած է Մարիետա Շահինեանի գրած «Օրէնսդիրա»էն բանաստեղծութիւններ, Սէրգէյ Միխալկովի առակները, Վալենտին Կատաեւի «Գնդի որդին» եւ ուրիշ գործեր: Ռուսերէնի թարգմանած է նաեւ Մոսկուա հասած հայ գրողներուն բանաստեղծութիւնները:

Լէյլիի Կարօտ հատորը 157 փոքր էջերէ կը բաղկանայ եւ որուն յառաջաբանները գրած է բանաստեղծ Սիլվա Կապուտիկեան: Գիրքը ունի հետեւեալ բաժինները, Կարօտ, Անէծք եւ Զղջում. Թարգմանութիւններ:

×

Լէյլին երգիչ է, տխրութեան եւ սիրոյ բանաստեղծ է գերազանցապէս, ինչպէս այդ թուականներուն գրեթէ մեր բոլոր քնարահարները կը հետեւէին այդ ուղղութեան: Շատ բանաստեղծներ երգի եւ սիրոյ քերթուածներ գրած են, բայց Լէյլիին քերթուածները առաւելապէս տխրութեամբ, մելամաղձոտութեամբ համակուած են: Իր ամէնէն պարզ էջերը տրտմութեան են եւ կարօտաբաղձ մթնոլորտ մը կը ներկայացնեն:

Տէրեանական բանաստեղծութեան յատկանիշն եղած է քնարերգական, անձնական յոյզերով ու ներշնչումներով պատմել անձնական ուրախութիւնները եւ տխրութիւնները: Կրնանք ըսել թէ Լէյլին Տէրեանի հիմնած դպրոցին, ուրիշ խօսքով ուղղութեան հետեւողներէն մէկն է, որու բանաստեղծութեանց կ'առնենք երգի, տխրութեան եւ սիրոյ արձագանգը:

Իր ինքնակենսագրութեան մէջ հետեւեալ բառերով արտայայտուած է ան. —

« Ես տոկունութիւն չեմ ունեցել մնալու որպէս գրական դէմք, եւ ընտրել եմ աշխատանքի դժուարին եւ սովորական ուղին: Բացասական ազդեցութիւն է ունեցել իմ ստեղծագործութեան վրայ իմ բանաստեղծութեան լիրիկական – անձնական բնոյթը »: Այս տողերը շատ յատկանշական են, եւ կը բացատրեն գրականութեան մէջ դրուած այն պահանջը, որուն համաձայն գրագէտը, այս պարագային բանաստեղծը, ստիպուած է յեղափոխական տարիներու անտեսական գործօնը նկատի առնել եւ իր մէջ խեղդել ինչ որ անձնական – քնարական է, այս վերջինը նկատելով ոչ յեղափոխական, եւ անհաշտ նոր կեանքի պահանջներուն: Եւ սակայն ճշմարիտ բանաստեղծի կոչում էր Լէյլիին համար, եւ այդ բանաստեղծութեան կուտար որոշ դրոշմ, որքան ալ ան ըլլար համեստ: Ըսելու համար միեւնոյն ատեն թէ հոգին ազատ եւ սիրտը բաց մարդը գրեթէ չեն սիրեր: Բայց եւ այնպէս յեղափոխական տարիներու նուաղ խառպահանջ շրջանէն ետք, բանաստեղծի երազը կ'իրականանայ եւ Կարօտ հատորը լոյս կը տեսնէ 1959ին Երեւանի մէջ:

Տեսնենք թէ ի՛նչ ազդեցութիւններ կրած է Լէյլին:

Արեւելահայ բանաստեղծութեան տասնամեակը, 1905 – 1915 Աւ. Իսահակեանի եւ Վ. Տէրեանի ազդեցութեան շրջանն է: Քիչ մը ամէն քնարահար այդ երկու քերթողներուն կը հետեւէր, յաճախ անգիտակի կերպով: Լէյլին չէր կրնար բացառութիւն կազմել եւ չհետեւիլ այդ հոսանքին: Առաջին շարքին վրայ «Կարօտ» յայտնի է Վ. Տէրեանի «Մթնշաղի Անուրջներ»ուն ազդեցութիւնը: Իսկ երկրորդ շարքը, իր «Անէծք եւ զղջում» ընդհանուր խորագրով, Աւ. Իսահակեանը կը յիշեցնէ, թէ խորքով եւ թէ արտայայտիչ, ուր երաժշտականութիւն եւ ներդաշնակութիւն ունենալու համար յաճախ կը հանդիպինք կրկնութիւններու, ինչպէս եւ ժողովրդական – աշուղական արտայայտութիւններու:

Լէյլին երգերու, կարօտներու, յուզերու եւ թախիծի զգայութիւններով տարուելով մէկտեղ, երբեմն հրապարակայրական նիւթերու յաճախանքէն չի կրնար ինքզինքը ազատ զգալ, պաշտպանելու համար օրինակ գերի կնոջ դատը, դարձեալ ժամանակի պահանջ, երբ Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մենք ենք գալիս»ի ձայնը կը լսուէր:

Բայց Լէյլիի մէջ զօրաւոր էր «ջահելութեան տարքը», սիրոյ եւ պաշտամունքի անհուն կարօտի երգը: «Պայծառ սրի ջերմութեան կարօտ» հոգիին երգը հարազատ է եւ միշտ երիտասարդ, մինչեւ չափահասութիւն, առաջին օրերու խանդավառ կարօտը, երբ ժպիտ կը փնտռէ ընութեան անձնպաստ պայմաններուն մէջ անգամ:

Լէյլին Աստղիկն է որ կը փնտռէ իր Վահագնը: Գիտենք որ շատ քիչ անգամ Աստղիկները յայտնի կ'ըլլան իրենց սրտնումը, իրենց սէրը, երգել՝ աւելի քիչ անգամ: Որոնում քերթուածը, իր պարզութեանը մէջ վկայութիւն մըն է նման անկեղծ, մարդկային ապրումներու. —

Ես ամենուրեք քեզ եմ որոնում,
Քո ձայնն եմ լսում ամէն շշուկում,
Ջէ՛, ես չե՛մ կարող, քեզ չե՛մ մոռանում,
Քո յուշը յաւէտ կ'ապրի իմ հոգում:

Ես այնքան երկար սպասել եմ քեզ,
Այնքան կսկիծներ ու կարօտ ապրել,
Հեռաւո՛ր իմ սէր, սիրտս սիրակէզ,
Քեզ երբեք, երբեք չի կարող ատել:

Դու այնքան երկար իմ կուռքն ես եղել,
Ես այնքան երկար խնկարկե՜լ եմ քեզ,
Ողջ աշխարհում թողել ու թաղել...

Ես ամենուրեք սպասում եմ քեզ,
Կարօտ կսկիծով կանչում, որոնում...
Ջէ՛, ես չե՛մ կարող, քեզ չեմ մոռանում:

Ուրիշ քերթուածներու մէջ ալ սիրոյ էնթական իր կուռքն է, իր աստուածը, որուն պատճառով կրած տանջանքները հաճոյք են իրեն համար եւ խիզախ ու յանդուգն՝ զգացած ցանկութիւնները, այն ատրճան որ կը նգոլէ արարիչը, յուսահատութեան եւ յոռետեսութեան գերագոյն վայրկեանի մը մէջ:

Լէյլին ունի նաեւ քանի մը արձակ էջեր: Ամէնէն յայտնին «Մանկութիւն» խորագրով յուշագրութիւնն է, դպրոցական ընկերուհի Նազիկի տխուր մանկութեան պատմութիւնը: Երբեմն բանաստեղծական արտայայտութիւններ չեն պակսիր, ինչպէս հետեւեալ պարբերութիւնը. — «Ասում են գեղեցիկ է եղել Նազիկի մայրը ջահելութեան օրերին: Հասակն իրենց այգու բարտիների պէս ճկուն, մազերը շէկ, նշաձեւ աչքերը խոր ու խոշոր, կամարուած սեւ — սաթ յօնքերով: Յորնիսագոյն դէմքի մաշկը թաւիշի նրբութիւն է ունեցել, հայեացքը մեղմ ու միշտ ժպտուն, ծիծաղը՝ բարտիների տակով հոսող առուակի պէս կարկաչուն »:

Լէյլիին քնարերգութիւնը անցեալին կը պատկանի: Այսինքն ներկայիս մեր քնարահարները հեռու են երգելէ Աստղիկներուն գեղեցկութիւններն ու սէրը: Դրապաշտ դարու մը մէջ կ'ապրինք: Այդ տեսակէտով հաճոյք մըն է Լէյլիի պատանի եւ երիտասարդ տարիներուն խոր եւ անկեղծ ներշնչումներուն հետեւիլ եւ մեր երիտասարդական ապրումները զգալ, երբ կնոջական զգայուն եւ փափուկ սիրտը իր Վահագնը կ'երգէր եւ միշտ իր հեռաւոր սիրահարը կը փնտռէր:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՏԱՌՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Եթէ ինքնաշարժով Կիրովական երթալու համար Երեւանէն դուրս ելլէք, ճամբուն վրայ պիտի տեսնէք բազմաթիւ նոր անտառներ՝ բոլորն ալ վերջին ժամանակներու ծնունդ:

Քանաքեռի եւ Նորքի բարձրաւանդակները առկէ 15 – 30 տարի առաջ գրեթէ զուրկ էին բուսականութենէ: Անցորդները կը տեսնէին չոր ու ցամաք քարեր եւ արեւէն այրուած դեղնագոյն եւ տատասկոտ լանջեր միայն: Այսօր նոյն վայրերուն մէջ փարթամօրէն կ'աճին թզկենիներ, հացենիներ, դրախտածառեր, գիհենի, բուրանոճ, սօսեններ, բարտիներ, եւ այլ տեսակի ծառեր: Պտղատու ծառեր ալ տնկուած են: Միայն Կոտայքի եւ Հրազդանի անտառներուն 50 տոկոսէն աւելին պտղատու ծառեր են: Երեւանի շուրջը 300 հեկտար տարածութեան վրայ ընկուզենի, նշենի, ծիրանի, բալենի եւ կեռասենի տնկուած են:

Հրազդանը, նախկին Ախտա գիւղը, անցեալին շրջապատուած էր քարքարոտ եւ անմշակ հողերով, իսկ հիմա զգալի տարածութեան վրայ փռուած է մշտադալար եւ երիտասարդ սաճուտը, որ իր գեղեցկութեամբ փարթամ տեսք կուտայ Հրազդան քաղաքին եւ շրջակայքին:

Եթէ մէկը Սեւան երթայ, իր ուշադրութիւնը պիտի գրաւեն անտառները, նորաստեղծ աւաններում, ելեկտրակայաններում եւ գործարաններում շուրջը: Նաեւ այգիները եւ պարտէզները: Սեւանի ստորերկրեայ ելեկտրակայանը անցնելէ ետք, լիճի ափին՝ բլուրի վրայ դարձեալ կ'երեւան փշատերեւ եւ սաղարթախիտ ծառերու եւ թուփերու շարքեր: Ահա, Երեւանի բուսաբանական պարտէզի Սեւանի բաժանումն է, իսկ անկէ քիչ մը աջ՝ Սեւանի անտառները: Սեւանի լիճէն ազատուած աւազներուն վրայ անտառապատութեան աշխատանքներ կատարուած են: Միայն այս տարի 1450 հեկտար նոր անտառ մշակուած է: Սեմէնովկա ռուսական գիւղը անցնելէ ետք ուղեւորին աջէն կը բացուի Դիլիջանի ձորը իր գեղեցիկ անտառներով, որոնց մեծ մասը վերջին ժամանակներու ծնունդ են: Արհեստական գեղեցիկ անտառներ շատ կան Դիլիջանի շրջակայքը, որոնցմէ աչքի կը զարնեն կովկասեան, խլեմեան եւ սովորական սաճիներով հարուստ ծառաստանները: Դիլիջանէն մինչեւ Ցիոլետով եւ անկէ ալ մինչեւ Կիրովական անտառներով ծածկուած են լեռները եւ սարալանջերը: Տարիներ առաջ բոլորովին տարբեր պատկեր կը ներկայացնէին այս լանջերը՝ հեղեղատներով կտրուած եւ քայքայուած կարմրագոյն թեքութիւններ: Վերջին տասը տարիներում քանի հազար հեկտար տարածութեամբ ծառեր տնկուած են: Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է անտառներով շրջապատել բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Երբ դրան ծանրադին վարագոյրը ետ գնաց՝ ներս մտաւ նախ միջահասակ թիկնեղով մի երիտասարդ, ապա Վարդ իշխան: Երիտասարդի դէմքն արեւահար էր, թուխ մազերն ունէին թեթեւ գանգուրներ, որոնք փնջի պէս բոլորում էին նրա գլուխը, համնելով մինչեւ բաց, ասաբե վիզը: Ներս մտնելով՝ նա թագաւորին հայեացքը պտրտեց նախ դահլիճանում եւ ապա աչքերը խոնարհեց ու աջը բարձրացրեց:

— Ողջոյն՝ արքային, — ասաց նա ու կանգ առաւ տեղում:

Արշակը աչքերը կկոցելով, զննաբար նայեց երիտասարդին եւ ասաց.

— Առաջացիր, Տիրիթ: Ցուցամ զարմանալ բարի՞ է:

— Անշուշտ, արքայ – հօրեղբայր, — պատասխանեց Տիրիթը նոյն թափառ հայեացքով շուրջը նայելով. թւում էր՝ սպասում էր, թէ ուրիշ մէկը չկա՞յ ներսը եւ ակներեւ սպասելով, որ նախ հարցում անեն իրեն:

Եւ թագաւորը, առանց այս հասկանալով, հարցրեց

— Ի՞նչպէս է ապրում արքահայրը:

— Ներութիւնից եւ իր վիճակից դժգոհ, արքայ, — խոնարհած կոպերը բարձրացրեց Տիրիթը:

— Իսկ Նորապսակ Գնէ՞լը:

— Պատրանքներով եւ երազներով, — ասաց Տիրիթը մէկէն, առանց այդ հարցումի համար նախապատրաստուած:

— Պատրանքներ, — երկարեց թագաւորը, աչքերն աւելի կկոցելով, կարծես երիտասարդի ներսը թափանցելու համար եւ ապա շարունակեց, ձայնին մեղմութիւն տալով: — Իսկ ի՞նչ պատրանքներ են դրանք:

— Պատրանքներ մեծութեան եւ փառքի, — վրայ բերաւ Տիրիթը առանց յապաղելու:

Արշակը լռեց, բայց, հետաքրքրութիւնը թաքցնելու համար, նստեց եւ աջը դրեց ոտքի վրայ:

— Նախ նստիր, Տիրիթ, եւ խօսիր աւելի համարձակ, մի զգայ քեզ օտարի մօտ, — նկատեց՝ Արշակը չգիտես ներուելո՞վ երիտասարդի անորոշ խօսքերից, թէ անհամբեր մի բան իմանալու մտքից:

Տիրիթը նստեց առաջին պատահած արծաթապատ նստարան, թիկնոցի փէշերը ծնկների վրայ հաւաքելով:

— Այժմ զրուցիր, թէ ինչպէս է անցնում իր օրերը Գնէլը՝ ամուսնութիւնից յետոյ:

— Գնէլը, արքայ – հօրեղբայր... ամուսնութիւնից յետոյ զբաղւում է հրաւէրքներով եւ զինախաղով, — սկսեց Տիրիթը յօնքերի տակից հօրեղբօրը նայելով:

— Եւ ո՞վքեր են մասնակցում այդ խաղերին ու հրաւէրքներին:

— Որդիները այն նախարարների, ովքեր եղած են հարսանեաց հանդէսին եւ ովքեր... դժգոհ են քեզնից:

— Ո՞յք է:

— Կամսարական, Վահեւունի եւ Համամի սեպուհները:

— Այլ ո՞վքեր:

— Երբեմն եւ Արծրունեաց եւ Աբեղէնից, Գաբեղէնից սեպուհները:

— Եւ զբաղւում են զինախաղո՞վ:

— Երբեմն եւ որսորդութեամբ, արքայ, — ասաց Տիրիթը եւ լռեց՝ խուսափուկ հայեացքը նորից յածելով դահասրահում:

— Այդպէս... — Արշակը նոյնպէս լռեց եւ դարձեալ, նեղացրած աչքերով, սկսեց զննել եղբօրորդու՝ նրա թիկնոցը, տակի ոսկերից կապան եւ անգամ գերմափայլ մոյկերը: Մի վայրկեան յետոյ սակայն նա աչքերը բացեց, ամսակոյցները փայլեցնելով: — Ասա ինձ, սիրելիդ իմ Տիրիթ, այդ սեպուհները ժամանում են ինչո՞ւ, թէ միշտ Գնէլի հրաւէրով:

— Երբեմն հրաւէրով, երբեմն ինքնաբեր, արքայ: Հաւաքւում են, զրուցում:

— Այդպէս: — Արշակը նորից սեղմեց կոպերը: — Իսկ ի՞նչ է նիւթը նոցա զրոյցի:

— Նոցա զրոյցի խորհուրդին ես հասու չեմ, արքայ, քանզի զրուցում են յանապազ առանձին:

— Առանձի՞ն...

Թագաւորն ուղիղ նայեց Տիրիթի աչքերին, որոնք սակայն Տիրիթն իջեցրեց իսկոյն, առանց չկարողանալով տանել հօրեղբօր սուր հայեացքը:

— Իսկ ինքդ երբեք մասնակից չե՞ս այդ զրոյցներին:

— Ոչ, արքայ: Նոքա այդ անում են գաղտնածածուկ, Գնէլի յարկաբաժնում: Ժամանողն իջեւանում է նորա մօտ, հիւրասիրւում... Ինձ մասնակից են անում միայն զինախաղերին: Գիտեմ միայն, որ երբ խաղի միջոցին Գնէլը յաջողակ նկատառնել է նետում կամ նշան զարկում՝ հիւրերը՝ սեպուհները նրան առնում են ձեռքերի վրայ եւ գոչում. « Կեցցէ Գնէլը, կեցցէ մեր արքայական տէրը »... եւ նման խօսքեր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Աւետիսեան, Յակոբ Տէր – Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ, 20 Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Օր. Գալըպճեան իր մօրը մահուան առթիւ վաթսուն Ն. Ֆ. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շաւարշ Միսաքեան սրահին ։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Ձորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քառէի վերնայարկը ։

Գիտի դասախօսէ Պ. Յովհան Կարապետեան։ Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն ։

Մուտքը ազատ է ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սոտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով ։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մեթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով ։

Ուսուցչուհին՝ է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները ։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս զոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ ։

Ցարդելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ.
ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին ։
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBEի
Շքեղ սրահին մէջ
20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան ։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։
Մուտքը ազատ է ։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ոսկանեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ.

Ճոխ պիւֆէ . ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Սօրենգ–բայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐՋԷ։

Ընտրուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ ։

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նըւագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին ։

SALLE MOLIÈREի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն ։

Կը մասնակցին. — Մարիզ Օրկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի)։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սընօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վըրայ։

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

6ՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ
Այս Կիրակի ժամը 21·15ին
ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ
90, Րիւ տ'Օպաներ
Տոմսերը՝ 2·50 եւ 3·50 Ն. Ֆ.։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատ կարողներ եւ ափիէսէօր. գիմել կէսօրէ վերջերը.
21, Rue Nationale, Marseille 1er

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

14 – 15 տարեկան պատանի մը, ներկայացուած ծնողքին կողմէ, իբրեւ աշկերտ դերձակութիւն սորվելու համար ։
Դիմել՝ Մ. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆի,
32, Rue d'Hauteville, Paris 10e

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 26 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8935 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4746

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋՈՒԳԱԿՇԻՌ ՄԸ

Թուրքիոյ պատմութեան մէջ աննախընթաց երեւոյթ է դատավարութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 14էն ի վեր Մարմարայի «տափակ կղզի»ին մէջ – Եասը Ատա:

Ջուգակշիռ մը ընելու համար, պէտք է ետ երթալ 52 տարի, մինչեւ 1908 Յուլիս 11-24 թուականը, երբ Մակեդոնիոյ մէջ ծագած զինուորական յեղափոխութիւնը վերջ տուաւ բացարձակապետական վարչաձեւին օսմանեան կայսրութեան մէջ:

«Երիտասարդ Թուրքեր» յաջողեր էին Մանաստըրի եւ Սելանիկի շրջաններուն մէջ կեդրոնացած զօրաբանակներու սպաներուն ներշնչել իրենց գաղափարաբանութիւնը: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան երեք նշանաբանները — Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն — ոգեւորած էին զանոնք:

Մակեդոնիոյ բանակը վերջնագիր մը ղրկեց Սուլթան Ապտիւլ Համիտին, որ [illegible] վերստին կեանքի կոչել 1876ի Միտհաթ – փաշա — Գրիգոր Օտեան Սահմանադրութիւնը, որ շատ վաղանցուկ եղած էր: 1877 – 78ի ռուսեւթուրք պատերազմէն օգտուելով, Համիտ քշած էր զայն եւ անոր գլխաւոր հեղինակ Միտհաթ փաշան սպաննել տուած աքսորավայրի մէջ:

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը (Մէշրութիյէթ), որուն ազատութիւն (Հիւրրիյէթ) մտցուցած էր երկրին մէջ: Օսմանեան կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերը — Թուրք, արաբ, յոյն, հայ, հրեայ, ալպանացի, քիւրտ, լազ, չէրքէզ եւայլն — «եղբայրացած» եւ օրէնքի առջեւ «հաւասար» էին հռչակուած:

«Երիտասարդ Թուրքեր»ը — Իթթիհատ – Թէրաքքը կուսակցութիւնը — իշխանութեան գլուխ չէին եկած, սակայն իր զահին վրայ պահած էին կարմիր սուլթանը, որ կը դառնար սահմանադրական միապետ: Խորհրդարանական դրութիւն էր սահմանուած: Երեսփոխանական ժողովն ու Ծերակոյտը օրէնսդիր մարմին ըլլալով մէկտեղ կը հակակշռէին գործադիր իշխանութիւնը, — կառավարութիւնը:

«Հին ռէժիմ»ը հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ: Ապտիւլ Համիտի գլխաւոր գործակիցներէն ու խորհրդականներէն անոնք որ չէին կրցած փախուստ տալ, բանտարկուեցան:

Սակայն երբեք այսօրուան պէս զանգուածային ձերբակալութիւններ եւ հրապարակային դատավարութիւններ տեղի չունեցան: Մամուլը գրաքննութեան կապանքներէն ձերբազատուած՝ խիստ յօդուածներով անարգութեան սիւնին գամեց բոլոր պալատականները, «խաֆիյէ»ներն ու մատնիչները, որոնք ամբողջ երեսուն տարի բռնակալ վարչաձեւի մը տակ կեղեքած էին ժողովուրդը:

Այս տարուան Մայիս 27ի յեղափոխութիւնն ալ բանակի գործն էր: Սա տարբերութեամբ, որ մինչ Մակեդոնիոյ շարժումը տարածուն հանգամանք ունէր եւ մեծ աղմուկ կը հանէր, Անգարայի երիտասարդ զինուորականները մութին մէջ էին գործած, մեծ գաղտնապահութեամբ:

Երկու յեղափոխութիւններն ալ առանց արիւնահեղութեան տեղի ունեցան: Սակայն 1909 «Մարտ 31ի դէպքը» արեան մէջ պիտի խեղդէր Պոլիսը: Իսկ յաջորդ օրը՝ Ապրիլ 1/14ին՝ Կիլիկիոյ աղէտը 25 հազար զոհեր պիտի արժէր Հայութեան: Ջարդարար Իթթիհատը Մեծ Եղեռնէն վեց տարի առաջ արդէն իսկ ցոյց պիտի տար իր ոճրագործ դէմքը:

Ի՞նչ անակնկալներ կը վերապահէ Նոր յեղափոխութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԵՑ

ԿԻ ՄՈԼԷ — «ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱԽԱՒԻ»

Ինչպէս կը նախատեսուէր ընկերվարական բանաձեւը չստացաւ անհրաժեշտ 277 ձայները տապալելու համար դահլիճը: Յատկանշական է սակայն թէ հակառակ Զօր. տը Կոլի Կիրակի օրուան խիստ ազդարարութեան, 207 երեսփոխաններ կառավարութեան դէմ քուէարկեցին, բուռն արտայայտութիւններ ունենալէ ետք տը Կոլի վարած քաղաքականութեան դէմ: Նիստի բացման խօսք առաւ Կի Մոլէ: Ընկերվարական պարագլուխը նախ կը յիշէ նախորդ նիստին փակման խառնիճաղանճը եւ իր բարկութիւնը, ապա կը ծանրանայ «Հարուածելու Ուժին» անպատեհութեանց վրայ: Կի Մոլէ չուզեր որ մեծնայ Ֆրանսայի առանձնութիւնը, կը հաւատայ հաւաքական պաշտպանութեան, կ'ուզէ որ բարեկամութիւնը սերտանայ Գերմանիոյ հետ եւ այս բոլորին դէմ կը զատէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ընդհ. քարտուղարին համար յատկանշական է նաեւ այն կէտը թէ համայնավարները մեծ պայքար մը չեն տանիր կառավարական զինուորական ատոմ ծրագրին դէմ, որովհետեւ կ'ուզեն որ Ֆրանսա հեռանայ Գերմանիայէն, եւ մինակ մնայ: Ֆրանսայի բանակին հիւլէական զինումը պատճառ պիտի դառնայ որ Գերմանիան ալ ուզէ զինուիլ եւ Բոն – Ուաշինկթըն առանցքը աւելի ճշգրիտ [illegible] մը ստանայ: «Ժամանակը անցած է երբ ամէն երկիր կը կարծէր իր հողամասը պաշտպանել իր իսկ միջոցներով: Ատլանտեան Ուխտն էր որ դէմ դրաւ հակառակորդին յառաջացման: Եթէ այդպիսի «Հարուածելու Ուժ» մը ստեղծուի, զինակցութեան կապերը թուլնան, միայն վերապահութեան կրնայ արժանանալ: Եւրոպական ձուլումը միակ լուծումն է գերմանական հարցին: Արդ այսօր, Եւրոպան իր մեծագոյն տագնապը կ'ապրի: Եթէ պէտք ըլլար այսօր Գերմանիոյ՝ ընտրելու Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի միջեւ, չէր վարաներ: Ինչպէ՞ս կրնանք դէմ դնել երբ Գերմանիան ալ վաղը ուզէ ինչ որ մենք, այսօր կ'ուզենք: Զգուշացէք, որ Եւրոպական յոյսէն հեռացած, Գերմանիա նոր ճամբայ մը չփնտռէ: Անգլիոյ հետ մերձեցում մը կը նշմարուի: Ամէն օր Ուաշինկթըն – Բոն առանցքը կը չէզոքուի եւ մայթենք որ Մոլոթով – Ռիպպենթրոփ դաշնակցութեան մը տեսիլքը չհրապուրէ Գերմանիան»: Եւ վերջապէս Մոլէ կ'անդրադառնայ համայնավար կուսակցութեան որ չի պայքարիր, որովհետեւ ուրախ է տեսնելով թէ Ֆրանսա կ'առանձնանայ:

Հետզհետէ խօսք կ'առնեն Մորիս Ֆօր (արմատական) որ կը քննադատէ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, Մարսըլէն (անկախ), ծրագրին թեր կ'արտայայտուի, Ռոպէր Շուման կը խօսի Եւրոպայի մասին, Փաքէ (անկախ) մտահոգ է, ո՞վ պիտի յաջորդէ եթէ կառավարութիւնը փոքրամասնութեան մէջ մնայ եւ տապալի: Քօթ – Ֆլորէ չի ծամծմեր իր բառերը.— «Հանրապետութիւնը վտանգուած է, մեր ազատութիւնները եւ վարչաձեւը վտանգուած են: Կը կարծենք որ կառավարութիւնը, այն կէտին որ հասած է այլեւս չի կրնար բանի մը ծառայել»:

Քուվ տը Միւրվիլ կը պաշտպանէ երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը, ապա այս բոլորին կը պատասխանէ վարչապետ Տըպրէ: Նախ կը հաստատէ թէ հակառակ Կի Մոլէի ըրած սահմանադրական առարկութեանց, կառավարութիւնը իրաւունք ունէր վստահութեան քուէ դնելու, յետոյ կը ծանրանայ կառավարութեան ծրագրին վրայ եւ կ'եզրակացնէ թէ տը Կոլ չէ փոխած իր քաղաքականութիւնը եւ ժամանակը չէ մարդու մը դէմ կռիւ փնտռելու:

Քուէարկութիւնը անակնկալ մը չէ այն տեսակէտով որ կառավարութիւնը կը յաղթէ, բայց հարկ է նկատել թէ յաղթանակը մեծ չէ եւ ընդդիմութիւնը կը ծաւալի: 207 հոգի փորձեցին տապալել դահլիճը հակառակ տը Կոլի եւ Տըպրէի ճառերուն, ասոնց մէջ ընկերվարականներէն, արմատականներէն, համայնավարներէն զատ կան ժողովրդական Շարժումի եւ անկախ կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններու կարեւոր թիւ մը (21 եւ 62):

Ժօրժ Պիտօ Պուրպոնի պալատի նըրբանցքներուն մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.— Եթէ հազար հոգի մը ունկնդրէ Զօր. տը Կոլի ճառը, կը բաւէ որ կառավարութեան դէմ քուէարկեն: Անկեղծ ըլլանք, ինչ որ կ'ուզուի այն է որ աստուածային իրաւունքի վարչակարգ մը հաստատուի Ֆրանսայի մէջ: Բայց աւա՜ղ, Սէն Լուի մեռած է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ քարիւղի արաբական ժողովը վերջացաւ: Քուէարկուած բանաձեւով կը պահանջեն որ բարելաւուին քարիւղային շահագործումներու պայմանագրութիւնները եւ կը բողոքեն ընկերակցութեանց որոշած զուտ քարիւղին աժան գինը:

ՎԱՏԻԿԱՆԸ պաշտօնական աշխարհականութեան 5րդ սիւնն է կ'ըսէ «Խորհրդային Ռուսաստան» թերթը իր ընթերցողներուն, կարգ մը «պատմական» յիշեցումներ ալ կ'ընէ «զարգացնելու» համար իր ընթերցողները.— «Վատիկանի գործակալները կը հետեւին, երբեմն ալ կը կանխեն գաղթատէրերը եւ զինուորները: Եւ թերթը նոյն ոճով կը շարունակէ հաստատելու համար թէ «կաթողիկէ եկեղեցւոյ հայրերը աշխարհակալութեան գործակալներն են Քոնկոյի մէջ»:

ՕՏԵՐ – ՆԱՅՍ Լեհ.-գերմանական սահմանագիծը վերջնական չի նկատուիր Մ. Նահանգներուն համար, յայտարարած է Սպիտակ Տան բանբերը: Ինչպէս գրած էինք փոխ – Նախագահ եւ Նախագահութեան թեկնածու Նիքսըն բոլորովին հակառակ տեսակէտ արտայայտած էր, անցեալ օր, Պըֆալոյի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ Կիրակի օր, մարդահամար կատարուած է: Կառավարութեան հրամանով լուսաբացէն հաստատուած էր եւ ամէն մարդ տունը մնաց ժամը 7էն մինչեւ 18: Արդիւնքը յայտնի կ'ըլլայ քանի մը օրէն:

ՄԱԿ-ի 15ամեակին առթիւ հրապարակային եւ պաշտօնական զանազան հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են, գրեթէ ամէն երկրի մէջ: 15 տարի առաջ էր, որ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ հիմը կը դրուէր քաղաքին անունը կրող ուխտին կամ ինչպէս ծանօթ է, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին — Պ. Կարօ Կարապ (Տէր – Կարապետեան) Նիւ Եորքէն, որ Փարիզ մնաց քանի մը օր, Հայաստանէն վերադարձին եւ մեկնեցաւ իր բնակավայրը:

Տէր եւ Տիկին Սահակ Բարսեղեան Պուէնոս Այրէսէն:

Ընկեր Սարգիսեան, Պուէնոս Այրէսի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչական գործօն անդամ, որ կը վերադառնայ Հայաստանէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԱՊ ԲԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սիրելի Սարգիսին՝
Որ ի Տէսին:

Բա՞ն չեմ հասկնար :

— Ի՞նչ բան չես հասկնար :

— Յօդուած կայ որ չեմ հասկնար :

— Ժամ կ'երթա՞ս :

— Ամէն Կիրակի :

— Կը հասկնա՞ս ինչ որ կը կարդան :

Հասկնամ չհասկնամ՝ առաջուց գիտեմ թէ Յիսուս մեզի կը պատմէ այն չարչարանքները, զորս կրած է մա՛րդ ծնած ըլլալուն համար: (Եթէ դա՛ս առած ըլլար մեր փորձառութենէն՝ կ'ընէ՞ր ասանկ արկածախնդրութիւն, — ինք Հըրեաներուն ձեռքն ինկած մարդուն վիճակը միայն գիտէ, հապա եթէ գիտնար Թուրքերո՛ւն ձեռքն ինկած մարդուն վիճակը...): Մայրս ա՛յնքան պատմած է Յիսուսի կեանքը, օրօրոցէս սկսեալ, որ դժուար չէ հասկնալ:

—Ուրեմն ժամուն լեզուն կը հասկնա՞ս:

— Կը հասկնամ կը կարծեմ :

— Ի՞նչ կը նշանակէ... *օրթի*:

— Հայերէ՞ն է:

— Ո՛չ, բայց Հայոց ժամուն մէջ շատ կ'ըսեն: Կը նշանակէ՝ *ոտքի կանգնեցէք*: Իսկ ի՞նչ կը նշանակէ *պռոսխումէն* :

— Ատիկա ի՞նչ բան է:

— Յունարէն է, ինչպէս առաջինը : Եւ ժամուն մէջ միայն կ'ըսեն:

— Ես կը կարծէի թէ միայն Նայրուհիի յօդուածներուն մէջ կ'ըլլան ատանկ բառերը :

— Եւ դեռ ի՞նչ բառեր: «Մի օֆ յերախայից...», ի՞նչ կը նշանակէ *երախայ*:

— Վանեցէք լամեզկիր կ'ըսեն :

—Բառը կապ չունի տարիքի հետ, ու կը նշանակէ «չկնքուած մարդ»: Իսկ «պռոսխումէ» կը նշանակէ *մտիկ ըրէք* :

— Ուրեմն սարկաւագը չկնքուած մարդու տե՞ղ կը դնէ մեզ եւ առանձին հրամաննե՞ր կուտայ պատարագի ժամանակ: Ես կը կարծէի թէ դպրոցին մէջ ու դըպրոցականներո՛ւն միայն կ'ըսեն «շիտակ կեցէք» կամ «մտիկ ըրէք»: Բայց եթէ հայերէն ըսեն՝ մի՞թէ չըլլար :

— Կ'ըլլայ, բայց պատարագ չըլլար :

— Այսինքն թէ պայմա՞ն է որ...չհասկընանք :

— Պատարագը խորհուրդ է, հասկնալու չհասկնալու խնդիր չէ :

— Ուրեմն չըժգոհինք այլեւս՝ երբ չհասկնանք յօդուածները զորս կը կարդանք: Պատարագ մտիկ ընողներու պէս ... խաչակնքենք եւ անցնինք :

— Ամէն յօդուած ամէն մարդու համար չի գրուիր: Ամենայն Հայոց... յօդուածներ չկան: Ընթերցանութիւնը միտքի սընունդ է, — կան մարդիկ որ աղի-թթու-կծու բաներ ուտել կը սիրեն, կան ալ որ քաղցր բաներ ուտել կը սիրեն :

— Յօդուած գրող խոհարարներ ալ կան որ կաղա՞մբ ուտող կը կարծեն մեզ :

— Կաղամբը չարժեզրկե՛նք, բայց պահ մը երեւակայեցէք թէ ի՛նչ ձեւ կ'առնէ թերթ մը, երբ կաթնկեր մանուկներ ըլլան բոլոր ընթերցողները, կամ պառաւներ՝ որ ակռայ չունենան կարծր բաներ ծամելու համար:

— « Առակս ցուցանէ » կ'ըսէին մեր մեծերը: Ի՞նչ է զրոյցիդ «միտք բանին»:

— Միտքս բան մը կար աւելորդ կամ յորդ: Կ'ուզէի պարպել: Այս սիւնակն ալ պարապ էր: Կ'ուզէի լեցնել :

— Հասկնա՛նք, սիւնակին պարպա՞ծն էր միայն որ ուզեցիր լեցնել :

— Ամէ՛ն բան որ լեցուն է՝ պէտք է պարպուի: Ամէ՛ն բան որ պարապ է՝ պէտք է լեցուի: Տիեզերակա՛ն օրէնք, բսի՝ յարգենք :

ԱՐԱԶ

ԵՂԲԱՅՐ ԵՂԲՕՐ ԹՇՆԱՄԻ

Ալժերիոյ Հարցը նման էր ռումբի մը, որուն հրակէզ պատրոյգը կը նուազի օրէ օր: Ամէն ձեռքի զարկը շփելով այդ կըրակը մարել, բթամատի եւ ցուցամատի միջեւ, Ֆրանսայի ժողովուրդը հրաւէր ստացաւ որոնելու եւ գտնելու երկաթէ թաթ մը: Հանրաքուէին արդիւնքը ծանօթ է: Ժողովրդական ձայնը կրկնեց սա խօսքը, զոր փոխ առած էր մեր Փաւստոս Բիւզանդէն:

Ոչ ոք լիցի մեր ի հովիւ, բաց ի դմանէ: Ոչ այլ ոք նստցի յայնմ աթոռ, բայց դա:

Երկու տարի կայ որ Դը Գօլ բարձրացած է Ելիզէի գահը, թէեւ յառաջացնայ բոցը չէ դադրած լափլիզելէ: Պարզ է որ, այն համեմատութեամբ որով կը մեծնար վըտանգը, նո՛յն համեմատութեամբ պիտի մեծնար ռումբին ծաւալը: Այդ պայման — ներուն տակ միթէ նախատեսելի չէ՞ր որ մէկն ու մէկը ճչար: Ժամանակի դատաւորութիւնը այդ դերը կատարեց:

Այն կրկէսը, ուր այժմ մտաւորական — ները իջած են վճռաբար, մէկն է այն կըրկէսներէն որուն արձագանգը ի զօրու է հասնելու մինչեւ չորս ծագերը աշխարհի: Հերարձակ եւ բարձրաձիչ: Եղբայրասպան կռիւի մը կը նմանի այն արտասովոր թախումը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ գըլխովին հակառակ դիրքաւորումներ, եւ որ անշուշտ պիտի մնայ դրոշմուած՝ Ֆըրանսայի իմացական կեանքին մէջ: Գիտակից՝ կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքին, հանրութիւնը չի խորհիր իսկ վճռել կատարելութիւնը վերագրել այն բանին, որ գրագէտին գերայոյզ եւ միշտ խռով նկարագիրն է, անոր նախանձախնդիր եւ անհանդարտ խառնուածքն է: Այդ հանրութիւնը կը զգայ թէ պիտի ըլլան զոհեր: Կա՛ն արդէն:

« Եթէ ճիշդ է որ գրականութիւնը խըրախճանք մըն է, կը գրէ Ժան Փօլան իր Ի Մասին Ցարդի եւ Հունտի *գիրքին մէջ, եթէ ճիշդ է որ ան այդպէս է, մեզմէ ոչ ոք պիտի ցանկար որ տօնը անցնի առանց վտանգի: Ան տօն մըն է, ուր կը պատահի որ հրթիռ մը ցատկէ աչքիդ մէջ, եւ կռ — չանքը սաստի (ինչպէս կ'աւարտի ամէն ճշմարիտ խրախճանք) դառնակի հարուա — ծով»: Միթէ գրագէտին շահը չէ՞ պա — հանջեր, ի՛նչ իրեն հարց կուտայ նոյն հեղինակը, նախընտրաբար նետուիլ դա — տապարտելի եւ սխալ ճամբու մէջ, նախընտրաբար անձնասուր ըլլալ խենթու — թեան, քանի որ մենք զինքը մղած ենք օրհնումի եւ մշտական խռովքի ստոյգին ճակատին վրայ, եւ ան ինքզինքը կը վտանգէ հոն, ի նպաստ մեզի:*

Ան իր անձը կը վտանգէ գիտակցաբար, վերջ դնելու համար պատերազմի լճացումին: Գիտէ թէ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ թոյլատրել, առանց ինքզինքը ուրանալու, որ ազգային բանակին մէջ (ան ալ՝ պատերազմի ժամանակ) քարոզուին դասալքութիւն եւ անհնազանդութիւն: Չի կըրնար թոյլատրել որ, աշխարհահռչակ գըրիչներ, իրենց բարոյական ուժը ամբողջութեամբ տրամադրեն անոր՝ զոր ինք, պետութիւնը, թշնամի կը նկատէ: Օրուան ամէնէն շատ յեղյեղուած բառը դաւաճանութիւնն է:

*Որքա՛ն գիտեմ, այս կացութիւնը չունի իր նախընթացը: Ճիշդ է թէ դաւաճանութեամբ ամբաստանուած էր Ռոմէն Ռոլան, Մեծ Պատերազմի ընթացքին, բայց Ռոլան արձակագէտ մըն էր միայն, եւ ապաստանած ըլլալով Զուիցերիա, իր կառավարութիւնը անհանդուրժելի կացութեան մէջ չէր դրած՝ մեծանուն գըրող մը չանթահարելու: Եւ յետոյ, ան կը գործածէր չափաւոր լեզու, հոգ չէ թէ հարկադրաբար: 1921 թուականին, Գաշըլէնի տրուած իր պատասխանին մէջ, Ռոլան կը յայտարարէ հետեւեալը. «*Խառնակումէն վերով եւ բոժ առաւելագոյնը *այն ամէն ինչին՝ որ այդ շրջանին կարելի էր ըսել: Բայց այդ* առաւելագոյնը *իմ բուն մտածումիս* նուազագոյնն *էր: Չէի կրնար աւելին ըսել, ոչ նիւթապէս, վասնզի այդ պարագային երկս պիտի չտպագրէին, եւ ոչ ալ բարոյապէս, վասնզի աւելորդ զոհաբերութիւններու տեղի տուած պիտի ըլլայի, մեր դժբախտ զինուորները մղելով ըմբոստութեան»:*

Մտաւորականներ որ այսօր իրար կը հարածեն, քարակոչիկ քարկոծութեամբ, այլեւս ցոյց չեն տար Ռոլանի մը խղճահարութիւնը: 1921էն ի վեր ամբողջ դար մը գլորած — անցած է, եւ Նոր Ալիքին պատկանող փիլիսոփան կը գործածէ լեզու մը, զոր պիտի վարանէր գործածելու Սաթիրիքոնի *հեղինակը: Անշուշտ Ալժերիոյ արիւնաշաղախ հարցը կարելի չէ ծեծել, զուտ իմացական խնդրի մը պէս, որպիսին է օրինակ* Մեռեալ Ծովու Ձեռագիրները *կամ* էկզիսթանսիալիզմը: *Այսուհանդերձ, Պէնտան եւ Ռընան իրենց երեսը պիտի քողարկէին, իմաստասէրներու Նոր բարբառին առջեւ:*

Այս պարագաներուն տակ, դիւրին բան է գրագէտը քննադատել, կրկնելով ծանօթ յանկերգը — «Մեղաւորը Վոլթէրն է, մեղաւորը Ռուսօն է»: Կասկած չկայ թէ ամէն ոք ունի մեղքի իր բաժինը, Ալժերիոյ նման խնդրի մը մէջ, եւ ամէն բանէ առաջ նոյն ինքն պետութիւնը, որուն ցաւալիօրէն պակսեցաւ նախատեսութիւնը.

Նախատեսել: Ահա բան մը որ օտարոտի բնոյթ չունի գրագէտներուն համար, որոնց բնորոշ բնազդները պայծառատես կ'ըլլան, նոյնիսկ երբ անոնք տեսանող չեն: Թերեւս ա՛յդ է պատճառը որ անոնք կը բարբառին անապատին մէջ: Համեստ բարենորոգում մը միայն առաջարկած էր Անտրէ Ժիտ, Քոնկոյէն եւ Չատէն դարձին, երբ զինքը քաշեցին — տարին դատարանի առջեւ: Բոլորովին անանուն գըրամատէրի մը ձայնը աւելի կշիռ ունեցած էր, քան թէ մեծանուն գրագէտինը: Եւ դեռ երէկ չէ՝ առջի օր է որ Ալպեռ Քամիւ կը վտարուէր Ալժերայէն, այսինքն բուն իսկ իր ծննդավայրէն, բարեհըրջումի խօսք ըրած ըլլալուն համար: Զինքը վտարողը էր իսլամը, *այսինքն դրամատէրը:*

Ընկերվարութի՛ւն Անկասկա՛ծ (մե՛նք ալ հայ քրիստոնեայ ենք): Այսուհանդերձ, արդար պիտի չըլլար ամբողջ բեռը անցընել դրամատիրութեան վիզը: Այդ մը ովկեան եւ զգացական աշխարհը իր դերը ունի այս յապաղումին մէջ, որով մարդուս ձեռքը կ'ուշանայ գործադրութեան դնելու այն՝ ինչ որ իր միտքը յըղացած է: Ֆրանսացին կը կրկնէ, շատ իրաւացիօրէն — «Մենք կը ստեղծագործենք, օտարը գործադրութեան կը դնէ մեր գիւտը»: Անհիմն չէ այն խօսքը, որ կ'ըսէ թէ, կաթոլիկութեամբ թրծուած ազգերը քիչ մը շատ պահպանողական են եւ ինքնագոհ: ԺԸ. դարու գրիչները, Վոլթէրէն մինչեւ Անսիքլոփէտիստները, գիտէին թէ ինչ կ'ընեն, երբ իրենց ամէնէն սուր նիզակը կը ձգէին Հռոմի դէմ:

Ոմանք չեն վարանիր ըսելու թէ, նոր օրերու Վատիկանը Կրեմլինն է, իր այլամերժ հաւատամքով, իր սուրբերով, իր հաւատաքննութեամբ եւ նիւթապաշտութեամբ, եւ դեռ համաշխարհային թափանցումի իր ճիգերով: Սարթր կը կրկնէ այն՝ ինչ որ Արակօն ըսած էր ժամանակին. «Ձախը դիակ մըն է»: Մենք սա գիտենք որ, դժուարին բան է կուսակցութեան մը կապել եւ չարքային վերածել այն էապէս անկախ եւ քիչ մըն ալ անիշխանական անձը, որ գրագէտն է: Այդ բանը լա՛ւ գիտեն կուսակցութիւնները (մանաւանդ համայնավարը) ինչպէս որ գիտէ Էկլեզիան, որ այնքա՛ն կը զգուշանայ իր Լէօն Պլուաներէն, Փէկիներէն եւ Քլօտէլներէն: Առանց պատճառի չէ որ, Սարթրը այսօր կը բաղդատուի բոլորովին անկախ մարտիկի մը՝ Էմիլ Զոլայի հետ:

Տրէյֆիւս մեղաւո՞ր էր թէ ոչ, հարցը այդ չէ: Այլ ան թէ ինչ ստորիճանի է իր մեղքը, հանդէպ բարոյական արժէքներուն: Մէկը որ իր ազատ կամքով յանձն առած է աշխատիլ Տէօզիէմ Բիւռոյի *հաշւոյն, այդ մէկը անպայման կասկածելի մէկն է, եւ անպայման մաս ունեցած է գործերու մէջ, որ բարոյականի ժխտումն իսկ են: Բայց օգտագործելով պետական մեքենային տկարութիւնները որ արգիլք եղած էին որ խնդիրը լուծուի երբ տակաւին ուշ չէ, Զոլա արիաբար կռուեցաւ ի նպաստ արժէքներու, որոնք անբաղդատելիօրէն աւելի բարձր էին քան թէ ներքին վէճերը խմբային խմբակի մը, որուն սահմանները սահմանուած են մնալու անընթեռնելի: Սա ալ ըսենք որ, իբրեւ մարդ, Տրէյֆիւս անպիտանին մէկըն էր (Անտրէ Մալրօ, որ ճանչցած էր Տրէյֆիւսի բանբերը* (օրոսլէան), *եղած է, պատերազմի ակիզբը, կ'ըսէր ինծի —* ՍԷ աէ ք'իւն պէլ վաշ):

Նմանապէս անպիտան բանի մը վերածուեցաւ, աւա՜ղ, Ալժերիոյ Հարցը, զոր Սարթր կ'աճապարէ լքելու երկրորդ մակարդակի վրայ, զայն տեսականօրէն լուծուած համարելով: Նման Տը Կոլի, ինք կը խորհի որ Ալժերիան պէտք է յանձնուի Ալժերացիներուն, եւ թէ այդ փոխանցումը պիտի կատարուի այսօր կամ վաղը: Բայց օգտագործելով պետական մեքենային տկարութիւնը, որ կ'արգիլէ որ տեսական լուծումը վերածուի գործնականի, Սարթր պայքար կը մղէ ի նպաստ նոր իրաւակարգի մը, որուն գըլխաւոր յատկանիշն է ըլլալ տարտամ. Համաձայնութիւն չկայ որ Սարթրի պէս մէկը, նոյնիսկ «Ազատ ձեռքերով», եւ-թայ մանէ դի սէլ մը մահիճը.

Եւ մղուած պայքարի արդիւնաւորութեանը ի նպաստ, կարծէք թէ Սարթր եւ իր զինակիցները իրր նմոյշ առած են Շէպէօի Լը Փէռ Տիւշէնը: *Այս չի նշանակեր թէ ընդդիմադիր տարրը չափաւոր է: Ան նոյնքան յախուռն է, եթէ ոչ խօսքով, գէթ գործքով:*

(Երբ մտաւորականներ այսպէս կը գրգռեն եւ կը չարչրկեն իրենց հայրենիքը, ի երբ ձախը կ'ըլլայ դիակ, աջը՝ գլխատուած, բանակը՝ Հիթլէրական, արդարադատութիւնը՝ անարդար, այն ատեն Հայ մը իրաւունք կ'ունենայ հարց տալու, անշուշտ առանց քմծիծաղով՝ որո՞նք էին այն փախստական Թրքուհիները, անշուշտ Ռոպէրթ Քոլէճին ընթացաւարտ, որ Անատոլուէն եկած հայ ահաբեկիչ պահէին իրենց ծոցին մէջ, եւ երբ ձերբակալուէին, արժանանային Թուրք օրէնքին զուրգուրոտ հոգածութեան: Որո՞նք էին թիւով 121 Թուրք գրագէտները, որ ընդդիմանային որ մեր Արքի-Տամպլէկեանները գրկուին Չանքըրը եւ Այաշ, այն պատճառաբանութեամբ թէ արձակուրդի եղանակ չէ: Եւ ի՞նչպէս կը կոչուէր այն Թուրք թերթը, որ աշխատէր միայն մեր շահուն, անշուշտ մարդասիրաբար, եւ որ նմանէր Լէֆրիէ-սին...)

Շատ դժբախտ, եւ նաեւ վիրաւորական բան մը կայ այն իրողութեան մէջ որ, Ֆրանսան խելք մը չի գտներ իր մէկ կենսական խնդիրը լուծելու համար, երբ նոյն Ֆրանսան դարերէ ի վեր խելք կը ծախէր աշխարհի: Ոչ միայն խելք, այլ նաեւ մարդասիրական եւ խաղաղասիրական պատգամներ, մինչ այսօր ինքն իսկ կ'ամբաստանուի իբրեւ անարդար, անմարդկային եւ կեղեքիչ ազգ: Հակառակ անոր որ իր իմացական հսկայ ուժերը լարած եւ պրկած է, նոյն նիւթին առջեւ, տարիներէ ի վեր, ոչ միայն չէ կրցած խնդիրը լուծել, այլ ընդհակառակն, եղբայր եղբօր դէմ հանած է: Երբ մարդիկ գիտակցութիւնն ունին թէ Ֆրանսան պիտի ճանչնայ տագնապէն

ՅՈՒՇԵՐ

ՉԱՐԵՆՑԻ ՀԵՏ

Եւ իսկապէս, Չարենցի աշխատանքի ձեւը իւրօրինակ էր: Երբ գալիս էր յղացումը, նա այլեւս չէր ձգձգում գործը: Անմիջապէս, համառօտ կերպով նշում էր նիւթի զարգացման հերթականութիւնը եւ ապա գրում մի շնչով: Եթէ տողը կամ բառը չէր գալիս, թողնում էր տեղը ազատ, անցնում էր առաջ, որ չկորչի ընդհանուր թելը, որ ամբողջացնի կառուցուածքը:

Ճիգ չէր նկատւում նրա գործերում, շարադրում էր պարզ, բնական, ներքին մի թելադրանքով: Այդ էր պատճառը, որ նա սեւագրութիւններ չունէր: Ունէր փոփոխակներ: Օրինակ՝ «Մասունցի Դաւթի» համար ունէր աւարտած մի քանի փոփոխակ, որոնք իրենց ինքնատիպ առանձնայատկութիւններով ու չարահիւսութեամբ տարբերւում էին իրարից: Երեք փոփոխակ էլ կարդացել է ինձ՝ ստուգելու համար ներգործական ուժը: Մեծ ուրախութիւն պատճառեց նրան այն, որ իմ հաւանած փոփոխակը եղաւ իր ընտրածը, որ եւ տպագրուեց «Գիրք ճանապարհի» մէջ:

Որքան նկատել եմ, Չարենցը միաժամանակ միայն մի նիւթով էր զբաղուած լինում, չէր ցրւում, այլ ընդհակառակն իր բոլոր ուժերը կենտրոնացնում էր տուեալ նիւթի մշակման, յղկման վրայ: Չարենցն ունէր զարմանալի ընդունակութիւն կենտրոնանալու, ի մի բերելու իր մէջ կուտակուած գիտելիքներն ու տպաւորութիւնները՝ արտայայտելու համար տուեալ նիւթը: Սրան նպաստում էր նրա արտակարգ յիշողութիւնը՝ արթնացնելու փաստական տուեալներն իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով:

Շտապում էր Չարենցը, անհանգիստ էր շարունակ: Դանդաղկոտ չէր գրելու մէջ, եթէ համոզուած էր, որ գրելիքն անհրաժեշտ է: Անմիջապէս անցնում էր գործի: Ապշեցուցիչ արագութեամբ նա գրեց «Մաճկալ Սաքոյի պատմութիւնը», մի գիշերուան ընթացքում է գրել նաեւ «Ասպետականը», համեմատաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում է գրել «Գիրք ճանապարհին»:

Ես յաճախ ներկայ եմ եղել Չարենցի ստեղծագործական աշխատանքներին: Նա կերպարանափոխւում էր, տեսքը աւելի փոքրանում էր մարմնով, դէմքը մի առանձին հմայք էր ստանում, աչքերի արտայայտութիւնը դառնում էր իմաստուն ու շաղուած, տեսս մի բան կորցրած լինի ու հիմա պէտք է գտնի:

Գրելն ու ապրելը մէկ էր լինում: Աւարտելուն պէս գործն անմիջապէս յանձնում էր տպագրութեան: Ազատագրւում էր կարծես դրանից, դա ընդմիջում, որ տարբեր տեւողութիւն էր ունենում եւ որի ընթացքում պարապում էր ընթերցանութեամբ ու յաճախ փոխում էր միջավայրը: Այսպէս հասունանում էր հետեւեալ նիւթը:

Չարենցն աշխատում էր առաւելապէս գիշերները, երբ տիրում էր լռութիւն ու ինքը մենակ էր իր հանդէպ:

Իր իւրաքանչիւր հերթական ստեղծագործութիւնը Չարենցը դիտում էր որպէս երեւոյթ մեր գրականութեան համար եւ շտապում էր օր առաջ հրապարակ հանել: Նա իրեն զգում էր որպէս մեր նորագոյն բանաստեղծութեան ռահվիրան, որ նոր ուղիներ է հարթում նրա յետագայ զարգացման համար:

Չարենցը խորապէս զգում էր իր այդ պատմական առաքելութիւնը եւ անկաշառ ու անխարդախ էր իր ստեղծագործութեան մէջ: Չէր գնում տրորուած ճանապարհով, այլ պայքարում էր գրական բարձր մշակոյթի համար, որ ջանում էր ցոյց տալ իր գործերով:

Այս է պատճառը, որ Չարենցը կրկնութիւններ չունի: Նա իր կարճատեւ կեանքի ընթացքում տուել է ուշանչելի օրինակներ քնարերգութեան, արձակի, բանաստեղծութեան, քաղաքական երգիծանքի, հերոսական ներբողների, խոհական — իմաստասիրական քնարերգութեան, դրամատիկական երկի:

Չարենցի իւրաքանչիւր երկը մի ինքնուրոյն գրական դպրոցի գործունէութեան ծրագիր կարող է հանդիսանալ:

Մեր գրականութեան զարգացման շըղթայի հերթական օղակը դառնում էր Չարենցի յաղթ ձեռքերում: Նա քաջ գիտակցում էր իր գործի պատմական նշանակութիւնը եւ իր պատասխանատուութեան չափը մայրենի գրականութեան առաջնորդութեան վսեմ գործում: Չնայած բազմաթիւ արհեստական արգելքներին՝ նա արիութեամբ պահեց այս դիրքը եւ երբեք ցած չդրեց, անբիծ ու անեղծ հասցրեց այն մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(11 եւ վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼԻՔՆԵՐ, *Ֆրանսերէն եւ հայերէն բանաստեղծութիւններ եւ արձակ էջեր, գրեց՝ Լիւսի Մալխասեան: Տպարան Արաքս, Փարիզ, 1960: Հեղինակի հասցէ՝* 7 Րիւ Էթիէն տ'Օրվ, Քաշան:

ՄԵՐ ԱՇԽԱՐՀԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՆ Է

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

Այսօր Եւրոպայի երկիրներուն արդի գրութեան նուիրուած յօդուածաշարքին մէջ Ֆրանս Քարբիէ այսօր կ'ուսումնասիրէ աշխարհի ամէնէն աւանդապաշտ երկիրը, Անգլիան, որ հակառակ անցեալին ունեցած իր կապին՝ սլատ եան ընթացքին ի յայտ եկած է որ ամէնէն դիւրաշարժը, նոր կացութեան յարմարելու կարելիութիւն ունեցողը եւ միւս ազգութիւններէն առաջ ոքսակի յեղաշրջումներ ընդունողը տնտեսական թէ ընկերային մարզին մէջ:

Անգլիոյ ընկերային դասաւորման մէջ ամէնէն բարձր դիրքը կը գրաւեն ազնուականները: Վիքթորիա Թագուհիին օրով ... են այսօր՝ 966ի կը հասնի իրենց թիւը, որոնց մէջ՝ հիւլ արքայական արիւն ունեցող դուքսեր, 26 դուքսեր, 39 մարքիզներ, 212 կոմսեր, 133 գեր կոմսեր, 551 պարոններ Անգլիոյ ազնուականութիւնը այլեւս գրեթէ որեւէ դեր չի խաղար երկրին մէջ: Անոնցմէ շատեր, որոնք երկրին հանդէպ ցոյց տուած իրենց ծառայութեանց փոխարէն առած են իրենց տիտղոսները (առանց ազնուական ծին ունենալու), յաճախ խեղճութեան մէջ կ'ապրին, եկամուտի սղութեան ... ծնունդով նախկին բանուոր իրենց կենցաղակից: Նախապէս, անկարելի էր երեւակայել որ տիտղոսաւոր մը առեւտուրով զբաղի: Այսօր՝ Պէտֆորտի դուքսը, Տէվընշիրի դուքսը, Պաթի մարքիզը, Հէրֆորտի կոմսը ձեռնարկած են՝ իրենց ընտանեկան դղեակներու այցելութեան մուտքի գինը նուազեցնելու համար: Անգլիոյ մեծագոյն հողատէրերէն մին, Պէտֆորտի դուքսը նոյնիսկ 250 հոգինոց ճաշարան մը, կենդանաբանական պարտէզ մը եւ զուարճութեանց կեդրոն մը հաստատած է իր դղեակին պարտէզներուն մէջ, որոնց հասոյթը բաւական պատկառելի գումարի մը կը հասնի :

Այս բոլորէն պէտք չէ հետեւցնել սակայն, որ անգլիական ազնուականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ խեղճութեան մէջ կ'ապրի. Շատեր տէր են կալուածներու, անոնց դոհարեղէններու եւ բազմաթիւ նըկարներու :

Լորտերու Ժողովը, որ նախապէս քաղաքական մեծ դեր կը խաղար, հետզհետէ վերածուած է ակումբի. շատ – շատ մէկ տարիով կրնայ յետաձգել տալ Երեսփոխանական Ժողովի մէջ քուէարկուած նոր օրէնքները :

Ազնուականութենէն զատ, Անգլիոյ ժողովուրդը բաժնուած է բանուոր դասակարգին եւ միջին դասակարգին միջեւ: Այս վերջիններուն մաս կը կազմեն՝ ուսուցիչները, պաշտօնեաները, վաճառատուներու մէջ աշխատողները, հիւանդապահները, ձեռնտուականներն ու հողամշակութեամբ զբաղողները: Միջին դասակարգին բարձրագոյն խաւը բաղկացած է ճարտարապետներէ, բժիշկներէ, բարձր պաշտօնեաներէ, հոգեւորականներէ, փրոֆէսէօրներէ, ոստաններէ, եւն.:

Այն ինչ որ կրնանք կոչել Անգլիոյ քաղքենի դասակարգը, վերջին 15 տարիներու ընթացքին Անգլիոյ մէջ կատարուած ընկերային – տնտեսական յեղաշրջումին գլխաւոր զոհը եղած է: 1938ին, միջին դասակարգին բարձրագոյն խաւին («քաղքենիներուն») ձեռքին էր երկրին շահուն 35 առ հարիւրը: Այսօր այդ թիւը իջած է 22 առ հարիւրի :

Ամբողջ Անգլիոյ մէջ երկու հազար հոգի միայն ամիսը հազար անգլ. ոսկի կը շահին :

Այս հազար ոսկի ամսականին մեծ մասը սակայն տուրքերու կ'երթայ: Բայց եթէ պատահի որ մէկը 1200 ոսկի շահի՝ այդ երկու հարիւր ոսկին ամբողջութեամբ տուրքի կ'երթայ :

Այս սահմանափակումներուն եւ բարձր տուրքերու գոյութեան պատճառով, բարձր քաղքենի դասակարգը բաւական նըւազած եւ տկարացած է: Վերջին պատերազմէն առաջ բարձր քաղքենի դասակարգը 706.000 տնական սպասաւորութիւն ունէր, այժմ թիւը իջած է 178.000ի:

Ընկերային այս յեղաշրջումէն օգտուողը՝ ձեռնատու դասակարգն է: Աշխատավարձքերը 10–15 տարուան ընթացքին եռապատկուած են մինչ կեանքը միայն կրկնապատկուած է: Բայց աշխատավարձքերու յաւելումը չէ միայն բանուոր դասակարգին տրուած առաւելութիւնը: Ծննդեան պահէն մինչեւ մահը, հանրային եւ ընկերային ապահովութիւնները զինքը կը պաշտպանեն արկածներու, հիւանդութեանց, անգործութեան, մայրութեան, այրիութեան, ծերութեան դէմ ու մահուան պարագային ալ որոշ գումար մը կը վճարեն ընտանիքին :

Նոյնիսկ օտարները կրնան օգտուիլ ընկերային այս դիւրութիւններէն : Շատեր Անգլիա կ'երթան զաւակ ունենալու, եւ կամ իրենց կոտրած ոտքը Անգլիական պետական գանձին հաշւոյն շինել տալու:

Հանգիստ պայմաններու մէջ եւ կեանքի դժբախտ պատահարներու դէմ պաշտպանուած կեանք մը ապրելով, Անգլիացի բանուորը մասնաւոր ճիգ մը չի թափեր յառաջդիմելու : Ընկերային օրէնքներու շնորհիւ, մասնագիտացած եւ պարզ բանուորներու ռոճիկները գրեթէ հաւասարած են իրարու. այս սիստեմը աւելորդ կը դարձնէ յաւելեալ որեւէ ճիգ: Միւս կողմէ, ձեռնարկատէրերն ալ սկսած են տըկարանալ: Այս ձեւով կարելի է բացատրել Աշխատաւորական կուսակցութեան համեմատական տկարացումը :

Հիւլէական այս դարուն, դարձեալ Անգլիան եղաւ, սակայն, առաջին երկիրը, որ հիւլէական ուժը հպատակեցուց հանրապայօրեայ գործածութեան : Երկրին զանազան կողմերը հաստատուած հիւլէական րէաքթէօրներու շնորհիւ, 1957ին Անգլիոյ ստացած ելեկտրականութեան վեց միլիոն քիլովաթը կը հայթայթուէր հիւլէական ուժի շնորհիւ : Այժմ այս թիւը շատ աւելի բարձրացած է: Անգլիան Եւրոպայի միակ երկիրն է, որ իր արդիւնաբերութեան ապագան ապահոված է՝ հանքածուխի կամ քարիւղի արտադրութեանց նուազման պարագային:

Միսալ եւ անհեթեթ է պնդել, որ Անգլիան պահպանողական երկիր մըն է : Ճիշդ է, արտաքին երեւոյթներէն կարելի է խաբուիլ — յարդէ տանիքները, վառարանի ջեռուցումը, դատաւորներու կեղծամները, Թագուհիին ձիով կառքը, եւ այլ հնամենի երեւոյթներ պահուած են. բայց ատոնք բեմադրութիւն են : Անգլիան եղած է եւ կը մնայ աշխարհի ամէնէն շարժուն, ամէնէն յարմարող, ամէնէն քիչ պահպանողական երկիրը : Փաստ՝ իր պատմութեան ամբողջ տեւողութեան, անվերջ ենթարկուած է փոփոխութիւններու: 19րդ դարուն՝ ճարտարարուեստական յեղափոխութեան մարգը հանդիսացաւ. սակայն 20րդ դարուն իր ճարտարարուեստը զոհեց իր եկեւմուտքին, ճիշդ այնպէս ինչպէս իր հողամշակութիւնը զոհած էր ճարտարարուեստին:

Վերջին տասը տարիներուն ընթացքին Անգլիա հիմնովին փոխեց իր էութիւնը : Եկամուտներով ապրող երկիր մըն էր. մէկ օրէն միւսը սկսաւ աշխատիլ : Ծաղիկներով ծածկուած իր փոքր պարտէզին մէջ սկսաւ բանջարեղէն տնկել : Տասը տարուան մէջ հիմնովին փոխեց իր արտածումներուն էութիւնը՝ յարմարելով օրուան պահանջներուն, եւ յաջողեցաւ կրկնապատկել իր արտածումներուն քանակը :

Այս բոլորը իրենց արտայայտութիւնը ունեցան երկրին ներքին քաղաքականութեան մէջ : 1951էն ի վեր Պահպանողական կուսակցութիւնը կը շահի ընտրութիւնները՝ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ :

Այս չի նշանակեր որ Պահպանողական կառավարութիւնն ու իր վարչապետը՝ Մաք Միլըն լուծելիք դժուար հարցեր չունին: Հիմակուան գլխաւոր խնդիրը տնտեսական միաւորումներու հարցն է : Անգլիոյ տնտեսութիւնը գլխաւորաբար հիմնուած է իր Հասարակապետութեան հետ՝ ունեցած փոխանակութիւններուն վրայ: Բայց ուշ կամ կանուխ պէտք է նոր ձեւ մը գտնէ՝ Եւրոպական Միացեալ Շուկային հակայաքայլ անման դէմ: Անգլիա նախ փորձեց բաժանել Եւրոպական Միացեալ Շուկան, Եւրոպայի մէջ ուրիշ միաւոր մը կազմելով (եօթներու ազատ փոխանակութեան սիստեմը — Շուէտի, Դանիոյ, Նորվեկիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ, Փորթուկալի եւ Անգլիոյ մասնակցութեամբ): Սակայն շատ հաւանական է, որ, իր իրապաշտութեան շնորհիւ, Անգլիա շուտով փոփոխութիւն մը մտցնէ տնտեսական իր քաղաքականութեան մէջ, հետզհետէ աւելի մօտենայ վեցերու (Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Պէնէլիւքս) Եւրոպային, եւ օրին մէկն ալ անդամ դառնայ Միացեալ Շուկայի կազմակերպութեան :

...գործողութիւններ, թող մեզի ներուի բսել ... :

Ճշմարիտ հայրենասէրը ան է, որ իր մարմնեղէն հայրենիքը կը սիրէ այնչափ՝ որչափ կը սիրէ իր ոգեկան հայրենիքը : Զանոնք իրարմէ չի զատեր, ինչպէս մի– ... չզատեր իր ձեռքին երկու երեսները : Մասնագիտական բլլալով ոգին մարդ, ...թիւնը կ'ունենայ իր նախնիքներու ...թիւնը առաւ ոգեկան հայրենիքին, ի ... մարմնեղէնին: Այս դժբախտ փորձութիւնը անցեալ Ֆրանսայի մտաւորական... մէկէ աւելի անգամներ : «Աստուածային Անտարբերութիւնը» կը ճառէր Շառլ Մոռաս, երբ իր մարմնեղէն հայրենիքը խախտուած էր : Նմանապէս ալ, Այժմ... բանակը, զոր ոմանք կ'անիծեն, ... սիրեն խորապէս, եթէ միայն ան ... կարմիր դրօշակ · Միթէ՛ հաւանական է որ այդ բանը տեղի ունենայ :

... օրէն պիտի գիտնանք թէ ինչ ար... տուած է, Բանաստեղծներու իշ... ամփոփ ընտրութիւնը :

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այս անգամ Արշակը յօնքերը վրայ բերաւ իրար, որից նրա յօնքամիջի կնճիռն աւելի խորացաւ :

— Այդպէս ...

Տիրիթը այդ բացականչի վրայ թագաւորին այնքան այնպիսի հայեացքով, որի մէջ կարդացւում էր, թէ նա սպասում է, որ արքայ – հօրեղբայրը հիմա կը բարկանայ, բայց Արշակը խօսեց բոլորովին ուրիշ կողմնակի նիւթից :

— Իսկ ի՞նչպէս է Գնէլի հարսի անունը :

— Փառանձեմ :

— Այո, Փառանձեմ: Լսել էի, սակայն մոռացայ, — շարունակեց Արշակը ... Իսկ Տիրիթը զարմացած, հետաքրքրուած նայեց նորից հօրեղբօրը մի այնպէս հայեացքով, որի մէջ կարելի էր կարդալ, թէ ինչո՞ւ է արդեօք նա հետաքրքրւում Գնէլի հարսով :

— Իսկ Գնէլը սիրո՞ւմ է իր հարսին, — կրկին հետաքրքրուեց Արշակը :

— Հարկաւ, արքայ :

— Այդպէս, այդպէս, — կրկնեց թագաւորն իր սիրած բառը : — Եթէ սիրում է իր հարսին, իր Փառանձեմին, ուստի եւ, որպէս նորապսակ, չպէտք է գրաւէր այդ, ինչպէս դու ասացիր, գաղտնածածուկ գործերով: Այնպէ՞ս է ,

— Անշուշտ, Արքայ, սակայն ... — Տիրիթը կամեցաւ ինչ որ բան ասել, բայց թագաւորն իսկոյն ընդմիջեց նրան :

— Սակայն ի՞նչպէս է նայում այդ ամէնին Տիրան պապը :

— Պապն ուրախ է, արքայ հօրեղբայր: Ուրախ է, որ Գնէլին շրջապատում են սեպուհներ, — աշխուժացաւ Տիրիթը, որ խօսքը նորից դարձաւ Գնէլին : — Պապը մինչեւ իսկ Գնէլին ու սեպուհներին յաճախ կանչում է իր մօտ եւ զրուցում երկար :

Արշակը լսել էր, որ թագաւորահայրը սիրում է սպանուած աւագ որդու ժառանգին՝ Գնէլին, սիրում այնչափ, որ նրա հարսանիքի օրը իր բաժին կալուածներն ու հարստութիւնը նուիրաբերել է Գնէլին, իսկ Գնէլը Բիւզանդիոնից բերած ոսկեղէնը ընծայաբերել է հարսանիքի եկած նախարարներին եւ նրանց որդիներին, ահա ինչու եւ ամէնքը սիրում են նրան եւ իրենց որդոց ուղարկում նրա մօտ՝ զէնքի վարժութեան: Բայց այսօր առաջին անգամն էր լսում, որ գահազուրկ հայրը նրանց կանչում է զրոյցի :

— Այդպէս... — Արշակը ծնօտներն այնպէս սեղմեց իրար, որ ներքին շուրթից ցած եղած մազերը նորից ցցուեցին ատեղների պէս :

Նա լռեց քանի մը վայրկեան, ապա ելաւ եւ իր ոտքերի պինդ քայլուածքով մի վայրկեան գնաց – եկաւ սրահի երկայնքով ու կրկին մօտեցաւ Տիրիթին .

— Ուրեմն այդ ամէնից եզրակացնո՞ւմ ես, որ նոքա չար են խորհում իմ դէմ, Տիրիթ: Այո՞ :

— Անշուշտ եմ, արքայ :— Տիրիթն ընդհատեց խօսքը եւ, նոր բան յիշելով ասես, աւելացրեց.

— Բացի այդ, արքայ, Գնէլը Բիւզանդիոնում ունի շատ բարեկամներ, ստանում է նամակներ ...

Արշակը նորից սկսեց քայլել մտածումների մէջ, այս անգամ մատներով ձգելով կարճ մօրուքի մազերը: Նրան յայտնի էր գահազուրկ հօր դժգոհութիւնն իր դէմ. գիտէր, որ նա գահաժառանգ էր որոշել Գնէլի հօրը՝ աւագ որդուն, բայց նա մեռաւ Բիւզանդիոնում ... եւ հիմա անհաւանական չէ, որ հայրը Գնէլին լարէ իր դէմ... Բայց ի՞նչու արդեօք այդպէս է, — կասկածում էր նա:

— Ասացիր չար են խորհում, Տիրիթ, — նորից կանգ առաւ Արշակը Տիրիթի դիմաց :— Կարո՞ղ ես ասել ի՞նչ է խորհում ինքը Գնէլը :

Տիրիթը չփոթուեց մի ակնթարթ. հարցն անսպասելի էր եւ կտրուկ :

— Գնէ՞լը ... — Տիրիթը թարթեց աչքերը — Նա հաւանաբար ցանկանում է գահը ժառանգել մեռած հօր փոխարէն՝ նախարարների եւ բիւզանդացի բարեկամների ձեռնտուութեամբ :

Վարդ իշխանը, որ զրոյցի ընթացքում մնում էր անշարժ, այս խօսքերի վրայ աչքերը չռեց. իսկ Արշակը սեւեռուն նայեց եղբօրորդուն :

— Ունե՞ս ապացոյցներ :

— Այո, արքայ: Եթէ բարի է խորհում՝ ինչո՞ւ հազար պէտք մի անգամ չի այցում քեզ:

— Չկայ գուցէ առիթ, կամ՝ չունի աւելիք :

— Ոչ, արքայ: Նա դառն է,, հպարտ իր կրթութեամբ, նաեւ նրանով, որ հայրը պիտի լինէր թագաւոր Հայոց, եթէ չմեռնէր: Պապից յետոյ մանաւանդ դարձել է առաւել բարձրահոն... Գոռոզանում է գուցէ, որ կայսրը շնորհել է իրեն հիւպատոսի տիտղոս ...

Այստեղ Տիրիթը, նկատելով արքայի իր վրայ սեւեռած հայեացքը, լռեց: Իսկ Արշակը, նայելով նրան եւս մի վայրկեան, հարցրեց անսպասելի :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Եպիսկոպոս մը եւ բարոնապետ մը քով քովի նստած են պաշտօնական ճաշի մը ընթացքին: Պահ մը, երբ պնակը այլազան աղանդերներով զարդարել . եռք, եպիսկոպոսը ժամպօնի պնակը կ'երկարէ հրեայ կրօնաւորին, որ կը մերժէ առնել : Զարմացած՝ եպիսկոպոսը կը հարցնէ .

— Արդեօք ժամպօն չէ՞ք սիրեր, ի՞նչու կը մերժէք :

— Կրօնքս կ'արգիլէ այդ միսը ուտել, կ'ըլլայ բարոնապետին պատասխանը :

— Բայց չէք գիտեր թէ ինչ կը կորսնցնէք, կը յարէ եպիսկոպոսը :

Բարոնապետը չի պատասխաներ: Երբ սակայն ճաշը կը վերջանայ եւ կոչնականները կը սկսին մեկնիլ, բարոնապետը, հրաժեշտ առնելով եպիսկոպոսէն, քաղաքավարօրէն կ'ըսէ անոր. — «Խնդրեմ, յարգանքներս ձեր կնոջ ...

— Բայց ես ամուսնացած չեմ, կը պատասխանէ եպիսկոպոսը վիրաւորուած :

— Ինչպէ՞ս, ամուսնացած չէ՞ք:

— Ոչ, կրօնքս կ'արգիլէ :

— Ա՜հ, բայց չէք գիտեր թէ ինչ կը կորսնցնէք ... :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրեն Սողոմոն Թէհլիրեան սրահին, Տիկին Լիւսի Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սլիօն) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վը – րայ :

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին :

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին Քաղաքապե – տարանի սրահը, Րիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ :

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպու – թիւններն ու հասարակութիւնը :

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանթօն Էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիօն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեր. Նահանդի Մուրատ Ուսումնասիրացը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յովսէփեանէ իրենց սանին մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ն. Դարբինեանէ տասը Ն. Ֆ. իրենց զաւկին զինուորութենէ վերադարձին առթիւ, Գ. Կիւլեանէ 500 Ն. Ֆ. իր զաւկին շըր – ջանաւարտ ըլլալուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ա. Գարամեանէ տասը Ն. Ֆ. իրենց մօր մահուան առթիւ :

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու – րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա – բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ – նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո – յութեան պատճառով :

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու – թիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ վայելչիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով :

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար – ձանագրութիւնները.

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօ – ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու – թիւն տալու մտահոգութեամբ :

Ցարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա – հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա – ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու – ծացումէ վերծ պահելու համար :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին :

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE Ի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Մուտքը ազատ է :

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Գ. Ուզունեանի սրճարանը, Փլաս տը լ'Ապաթուար) :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խըմ – բերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ :

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Րիւ Ժէնի սրահին մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին :

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ :

Ընտրուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ :

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նըւագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին :

SALLE MOLIÈRE Ի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն :

Կը մասնակցին.— Մարիգ Ոըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի,), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի) :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանին յաջորդ հաւաքոյթը այս Զորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քամէի վերնայարկը :

Պիտի դասախօսէ Գ. Յովհան Կարապետեան : Նիւթն է՝ Հանրութեան անծանօթ դրուագ մը Տիրան Չրաքեանի (Ինտրա) կեանքէն :

Մուտքը ազատ է : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

. Վերամուտի Ա. դասախօսութիւն

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան :

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն :

Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է :

Ա Զ Դ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկ – տեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւ – նը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՕՃԵԱՆԻ Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Քերասնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողի – կոս – Պատրիարք, իրեն աջակցութեան ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զօհրապեան :

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը ՆւՍ. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9.30ին :

Հայ հաւատացեալներուն համար սահ – մանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդ – րուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9, Ս. Մարկոսի տաճարին ձա – խակողմեան դաւիթը, ուրկէ պիտի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը :

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալ – ները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սրապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ :

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ դանուիլ բացառիկ ա – րարողութեան եւ պատուել նորընտիր Արքեպիսկոպոսը :

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրիկունը Րիւ Տիւնուայի սրահին մէջ :

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն

Maison de la Chimie

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՄԲ. Հայր. Միութեան կար – տանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ :

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ :

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդ – րուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժո – ղովին :

ՍԵՐ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ուսումնասիրացը բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Խրիմեան դպրոցը : Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ : Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խնճոյքը Նոյեմբեր 19ին :

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրացի շարժանկարի ներկայացումը Իսիի մէջ, Նոյեմբեր 13ին : Յաջորդով՝ մանրամասնութիւնները :

ԱՂՔԱՏԱՍԻՐԱՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եզանակին առաջին պարահանդէսը

Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)

Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)

եւ ՄԵՆԱՊԱՐՈՂ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղաններ հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը : ՓՐՕվանս 77-73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

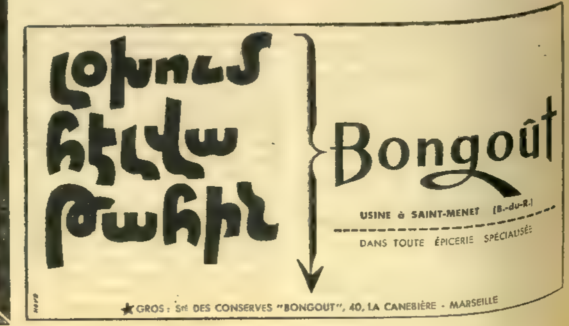

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 27 OCTOBRE 1960

...րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8936 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4737

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Իթթիհատին յանձնած էր կայսրութիւն մը, որուն սահմանները կը սկսէին՝ Եւրոպայի մէջ Ադրիականի ծովէն եւ կ'ընդգրկէին Ալպանիան, Բուլկարիան, Մակեդոնիան ու Թրակիան, հասնելով մինչեւ Պոլիս :

Ասիոյ մէջ՝ Վոսփորի ափերէն մինչեւ Պարսից ծոց, արաբական Թերակղզի եւ Կարմիր ծով, իր մէջ պարփակելով Անատոլուն, Կիլիկիան, Սուրիան, Լիբանանը, Միջագետքը (Իրաք), Պաղեստինը՝ մինչեւ Սուէզի մօտերը :

Ափրիկէի մէջ՝ սուլթանի գերիշխանութեան ենթակայ էին Տրիպոլիտն ու Պէնգազին (Լիբիա) :

1911ի աշնան Իտալացիք գրաւեցին հիւսիսային Ափրիկէի օսմանեան այս հողամասերը :

1912ի աշունէն մինչեւ 1913ի գարունը պալքանեան չորս պետութիւններ —Պուլկարիա, Սերպիա, Գարատաղ եւ Յունաստան — իրարու միջեւ բաժնեցին Եւրոպական Թուրքիան՝ մինչեւ արեւելեան Թրակիա :

1918ի աշնան օսմանեան կայսրութենէն լրիւ անջատուեցան արաբախօս հողամասերը, որոնք ներկայիս կը կազմեն եօթը անկախ պետութիւններ,— Սուրիա, Լիբանան, Իրաք, Յորդանան, Իսրայէլ, Եմէն, Սէուտի Արաբիա, առանց հաշուելու Պարսից ծոցի փոքրիկ իշխանապետութիւնները — Քուէյթ, Օման, Պահրէյն, եւայլն :

Իթթիհատ տասը տարուան մէջ քանդեց օսմանեան կայսրութիւնը :

Մուսթաֆա Քեմալ նոր էջ մը բացաւ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ :

Իրբեւ նախկին իթթիհատական, թրծուած «համաթրքական», «Թուրանական» գաղափարներով, վերջ տուաւ «համիսլամական» երազներուն, այնքան սիրելի՝ Սուլթան Համիտին, — բոլոր իսլամներու խալիֆան :

Հաշտուեցաւ օսմանեան կայսրութեան ...ուէն կործանած ըլլալու փաստին, հետ... իր աչքերն ուղղեց դէպի հիւսիս-արեւելք, ուր կազմուած էր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը : 1920ի աշնան Քեազիմ Գարապէքիրի արշաւանքով ... սահմանները ընդարձակեց դէպի ...ուրանի ճամբան, ի վնաս Հայութեան :

Իր յաջորդին բարեկարգութիւնները թուրք ազգի ժողովուրդին համար շատ ... էին եւ անմարսելի : 1923էն մինչեւ այսօր, գրեթէ չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր Թուրքը չէ փոխուած ...րեթէ :

Գլխարկները փոխուած են, սակայն գլուխները կը մնան նոյնը :

Կրօնքը բաժնուած է պետութենէն եւ «աշխարհական» վարչաձեւ է ընդունուած, սակայն ոչ միայն Անատոլուի, այլեւ Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի Թուրքերը կը մնան նոյն մոլեռանդ իսլամները :

Փա՞ստ : Դեմոկրատներու վերջին տասը տարուան իշխանութեան օրով հինգ հարիւր նոր մզկիթներ շինուած են Անատոլուի մէջ :

Մուսթաֆա Քեմալ՝ Աթաթիւրք դարձած՝ հիմնեց Հանրապետական Հալք կուսակցութիւնը, որ ամբողջ 27 տարի միահեծան իշխեց երկրին վրայ նոյնիսկ իր մահէն (1938) վերջ՝ Իսմէթ Ինէօնիւի ղեկավարութեան տակ :

Իթթիհատականներու մտայնութիւնը շարունակուեցաւ Հալքի մէջ :

Դարձեալ հին Իթթիհատականներ էին, որ հիմը դրին Դեմոկրատ կուսակցութեան բաժնուելով Հալքէն :

Գաղափարական ոչ մէկ տարակարծութիւն կար երկու կուսակցութեանց միջեւ :

Աթոռի խնդիր էր պարզապէս : Իսմէթի ...ղարձակապետութեան դէմ ընդվզում մը անոնց կողմէ, որոնք մօտիկ գործակիցներն էին եղած երկու մեծ վարիչներուն :

Հալքը դիմացաւ աւելի քան մէկ քառորդ դար :

Դեմոկրատներուն աստղը խաւարեցաւ տասը տարուան մէջ :

Երկուքն ալ իրար կ'արժէին :

Երկուքին ալ առաջնորդն էր Իթթիհատական մտայնութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6–7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Ստորեւ կը հրատարակենք Պոլսական թերթերու հրատարակած մանրամասնութիւնները :

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը աւարտելէ յետոյ (վերջին հարցաքննուողն էր Օքթայ էնկին), Ատեանի նախագահը յայտնեց թէ կէտ մը լուսաբանուած է, թէ՝ ոչ թէ Ֆուատ Քէօփրիւլիւն, այլ վարչապետ Մէնտէրէսն էր որ կը փոխարինէր Արտաքին Նախարար Ֆ. Ռ. Զօրլուն որ 6–7 Սեպտեմբերի միջոցին արտասահման կը գտնուէր : Նախագահը դատախազին հարցուց թէ ըսելիք մը ունի՞ :

Ասոր ընդհ. դատախազ Էկեսել ըսաւ թէ հիմնական տարբերութիւններ գոյութիւն ունին այն յայտարարութիւններուն մէջ զորս Քէօփրիւլիւ և Կէօքայ կատարած են իբրեւ վկայ եւ իբրեւ ամբաստանեալ, ու պահանջեց որ վերստին կարդացուին այդ յայտարարութիւնները : Նախագահը ընդունեցաւ այս պահանջը :

Նախ կարդացուեցաւ այն յայտարարութիւնը զոր Քէօփրիւլիւ կատարած էր իբրեւ վկայ եւ որուն մէջ ան դէպքերը ցոյց կուտար որպէս արդիւնքը ընդերկրեայ գործունէութեան մը որուն պատրաստութիւնները նախօրօք կատարուած էին, կը յայտնէր թէ խանութները կանխաւ նշուած էին, հաւանական էր որ դաւը կառավարութեան կողմէ նիւթուած էր, Ա. Մէնտէրէս դէպքէն առաջ տեսակցութիւն մը ունեցած էր «Կիպրոս Թուրք է» ընկերակցութեան նախագահ Հիքմէթ Պիլիհեան : «Ցնտայլին այն կարծիքը կազմեցի թէ այդ դէպքերը պատահած էին Ֆ. Ռ. Զօրլուի ներշնչումով ու վարչապետին կազմակերպութեամբ», կ'եզրակացնէր Քէօփրիւլիւ .

Յայտարարութեան ընթերցումէն յետոյ նախագահը Քէօփրիւլիւին հարցուց թէ ինչ՞ն յառաջ կուգար տարբերութիւնը վկայութիւններուն միջեւ . Քէօփրիւլիւ պատասխանեց թէ ուշադրութիւն չէր ըրած, սխալ գրուեր է, չի յիշեր թէ ըսած է կարգ մը բաներ, եւ թէ չէր խորհած թէ կառավարութիւնը կազմակերպած էր այդ դէպքերը : Նախագահը հարցուց .

Ուրեմն ինչո՞ւ ստորագրեցիք այս վկայութիւնը որպէս ձերը :

Քէօփրիւլիւ ըսաւ թէ ինք խորհած էր թէ կառավարութիւնը փափաքած կրնար ըլլալ փոքր ցոյց մը կազմակերպել :

— Թերեւս ալ այն ատեն այս խօսքերը ըսիք խորհելով թէ ձեզ իբր վկայ կը հարցաքննէին, յետոյ երբ ամբաստանեալի դիրքին մատնուեցաք՝ ետ առիք այս խօսքերը :

Յետոյ կարդացուեցաւ այն յայտարարութիւնը զոր Կէօքայ կատարած էր որպէս վկայ : Մեծ հակասութիւն մը կար այս յայտարարութեան եւ այն խօսքերուն միջեւ զոր նախկին Կուսակալը արտասանած էր Զորեքշաբթի օր որպէս ամբաստանեալ : Բայց կարգ մը շահեկան կէտեր կային անոր խօսքերուն մէջ : Իբրեւ վկայ, Կէօքայ ըսած էր .

« Ատնան Մէնտէրէս, երբ ռումբի դէպքը հաղորդուեցաւ իրեն, ասիկա սուտ է ըսաւ եւ հրահանգեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել նէթէ խռովիր ծագէր : Վարչապետը, դէպքէն յետոյ, Պոլսոյ վիճակը տեսնելով «Այս տեսակ պոռթկումին ...» ըսելով հայհոյեց : Հրամանատար Վեդաթ Կարան, հակառակ անոր որ երկու անգամ կրակելու հրաման տրուած էր իրեն, «Ես երկրորդ Մուսթաֆա Մուղլալը մը ըլլալ չեմ ուզեր » ըսելով չգործադրեց հրամանները :

Նախագահը հարցուց Քէօփրիւլիւին :

— Ըսած էք թէ Ֆահրեթտին Քերիմ ձայնագիր գործիքով ձգած է կարգ մը խօսակցութիւններ : Որո՞նք են այս խօսակցութիւնները :

Քէօփրիւլիւ պատասխանեց .

— Ես ասիկա իբրեւ զրոյց լսած էի : Տեղեկութիւն չունիմ այս մասին :

Իսկ Կէօքայ ըսաւ .

— Ես վայրկեանը վայրկեանին նօթ կը բռնեմ, բայց չկայ խօսք մը զոր ձայնագրած ըլլամ :

Արդարեւ քիչ յետոյ կարդացուեցաւ Ալայէտտին Էրիշի վկայութիւնը, որուն մէջ կ'ըսուէր .

« Կէօքայ դէպքին վայրը մեկնած ատեն ստացող մը ընկերացաւ իրեն ու վայրկեանը վայրկեանին նօթագրեց տուած հրամանները, ստացած պատասխանները» :

Ցերեկէջօրէի նիստը երբ բացուեցաւ, Ֆ. Ռ. Զօրլու հետեւեալ հարցումը ուղղեց Կէօքայի .

— Կէօքայ կ'ըսէ թէ Լոնտոնէն հեռաձայնով խօսած եմ վարչապետին հետ եւ թէ վարչապետը ինծի ըսած է թէ՝ «ուզածդ եղաւ, ցոյցեր կ'ըլլան հոս » : Ուրկէ՞ լսեր է ասիկա :

Կէօքայ պատասխանեց .

— Ասիկա իմացայ տեղեկագրէ մը զոր լրագրող Այտըն Պալքան յղած էր Իսմէթ Ինէօնիւի :

Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ այն ատեն ինչո՞ւ բողոք չէր ներկայացուցած հեյէն կառավարութեան՝ ռումբի դէպքին առթիւ, եւ թէ ինչո՞ւ պատասխան չէր տրուած Աթէնակորասի այն նամակին ուր ծանր ամբաստանութիւններ էին կատարուած կառավարութեան հասցէին

Մէնտէրէս հետեւեալ պատասխանները տուաւ .

— Նոյն օրը այս բոլորին տեղեկանալ եւ չարժման անցնիլ անկարելի էր : Գալով նամակին, Աթէնակորաս Պատրիարքը այն օրուան միջոցը գրած էր զայն : Մենք այս համոզումով մէկ կողմ դրինք զայն : Դատախազը կը հարցնէ նաեւ թէ ինչո՞ւ ընդդիմացած ենք քննութեան բացուելուն : Զանազան Պաշարման վիճակի ատեաններ հիմնուած էին : Ասիկա կը բաւէր :

Նախագահը հարցուց .

— Ինչո՞ւ խորհրդարանական քննութիւն չբացուեցաւ : Ընդդիմադրութիւնը ուզած էր որ բացուի :

— Բնական էր որ Պաշարման Վիճակի ատեաններուն արդիւնքին սպասէինք : Կարելի չէ պնդել թէ ես կը աւրէի խմբակին :

— Բայց գործնապէս այդպէս էր : Այդ դէպքին կազմակերպիչները երեւան հանելու համար պէտք էր խորհրդարանական քննութիւն բանալ : Որոշ է որ դէպքը կանխապատրաստուած էր : Եթէ դէպքէն անմիջապէս ետք քննութիւն բացուէր, անշուշտ դիւրաւ կը ճշդուէին այդ կէտերը :

(Շար.)

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ երեքշաբթի երեկոյեան Ալֆոնս Հալիմի 13րդ առաջնորդն դէպի փըռնեց իրլանտացի Ժիլրուան եւ տիրացաւ աշխարհի ախոյեանութեան եւրոպական տիտղոսին : Մրցավարութեան մէջ Հալիմս (ալժերացի) պատաց «ժան տ'Արքի վրէժը լուծեցի» .

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐԷՆ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

•

Կիւրակէ գիշերուան յատուկ օդանաւով Անգարայէն Արեւելեան նահանգները մեկնած է, աղջի օր : Ցանորդաբար պիտի այցելէ Մալաթիա, Կայի-Այնթապ, Տիարպէքիր՝ քրտական կեդրոններ, եւ իր ծննդավայրը՝ Էրզրում : Կը կարծուի թէ այցելութիւնը քարոզչական բնոյթ պիտի ունենայ : Արդարեւ կ'ըսուի թէ, Ազգային Միութեան Կոմիտէն առաջքն առած է՝ հակայեղափոխական ծրագրի մը, որուն նպատակն էր կազմել քրտական հանրապետութիւն մը Արեւելեան 19 նահանգներուն մէջ : Ազգային Միութեան Կոմիտէի կողմէ վաւերացուած օրէնք մը՝ բնակչութեան տեղափոխութեան շուրջ, որ հրատարակուեցաւ Պաշտօնաթերթին մէջ, այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ շարժում մը կը կազմակերպուէր Մայիս 27էն ի վեր, նահանգներուն մէջ, քիւրտ աղաներու ղեկավարութեամբ :

Կառավարութիւնը լրագրողներուն պարզած է բնակչութիւնը տեղափոխելու պատճառները : Ըստ իրեն, «Աղաները, հաւանաբար քաջալերուած եւ ղրկուած Սուրիայէն, Իրաքէն, Պարսկաստանէն եւ քրտական ազգային կազմակերպութիւններու կողմէ՝ ղրկուած մարդոցմէ մեծ ճիգ թափած են շարժում մը կազմակերպելու համար» :

Նոր օրէնքին հիման վրայ, ձերբակալուած երկու հարիւրթիւրտեր պիտի զատուին, այսինքն պիտի հեռացուին իրենց ծննդավայրէն վնասուց հատուցում ստանալէ ետք ....

Միւս կողմէ Փարիզ հասած լուրերու համաձայն 213 Քիւրտեր — աղայ, դրագէտ, փաստաբան եւ գիւղացի — ձերբակալուած են, վերջերս Սուրիոյ մէջ : Կ'ամբաստանուին մասնակցած ըլլալու համար կազմակերպութեան մը, որ քիւրտ ժողովուրդի քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքները կը պահանջէ, Սուրիոյ մէջ : Կ'ըսուի նաեւ թէ գաղտնի տպարան մը երեւան հանուած է, ոստիկանութեան կողմէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՍԱԼԱՆ մամուլի ասուլիս մը տըւաւ աղջի օր : Բացառիկ յայտարարութիւններ չըրաւ, ոչ ալ յայտնութիւններ ինչպէս կը սպասուէր : Շեշտեց թէ խաղաղութեան միակ միջոցը՝ Ֆրանսական Ալժերիան է : Անդրադարձաւ Ալժերիայէն հեռացուելուն եւ տը Կոլի 1958 Յունիս վեցի հեռապրին, ուղղուած բանակին, ուր Զօրավարը կ'ըսէր — Կը կուինք որպէսզի Ալժերիան Ֆրանսական մնայ » :

ՌԸՆՕ փակեց Լը Մանի իր գործատունը ցնօր տնօրինութիւն, երեքշաբթի օրուան միջադէպերուն իբրեւ հետեւանք : Արդարեւ բանուորները տնօրէնը բանտարկած էին եւ ցոյցեր կազմակերպած իրենց 3000 ընկերներուն պաշտօնազրկման առթիւ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ երկու ականաւոր զինուորականներ մեռած են «պաշտօնի գըլուխ, արկածի զոհ երթալով» : Մառեշալ Նետիլին, ծնած 1902ին, հակօդային ուժերու ընդհանուր հրամանատար եւ պաշտպանութեան փոխ-նախարար էր : Զօրավար Փոփլաւսքի ընդհանուր ապակոյտի օդնական-պետ էր եւ հրթիռներու մասնագէտ : Մոսկուա չըսէր թէ ի՞նչ արկածի զոհ գացած են. այսուհանդերձ նկատի առնելով երկու զինուորականներուն պաշտօնը եւ վերջերս տեղի ունեցած հրթիռներու ձախող արձակումները կ'ենթադրուի թէ՝ զոհ գացած են անջրպետային վերջին փորձերուն :

ՀԱՅ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԺԱ.րդ դարուն տեղի ունեցաւ Հայերու հոսանքը դէպի Սուրիա: Այդ հոսանքին թափը բնորոշելու համար Մատթէոս Ուռհայեցի կը գործածէ «հազարս առ հազարս» եւ «բիւրս առ բիւրս» արտայայտութիւնները: Նոր գաղթականները գլխաւորապէս կը տեղաւորուէին հիւսիսային Սուրիոյ քաղաքները՝ Եդեսիա, Անտիոք, Մամբիջ, եւ Արտղէս. Ասոնք երկայնքով կը հասնէին մինչեւ սուրիական Կեսարիա եւ «յամենայն սահմանս աշխարհաց այնոցիկ»: Ըստ Լորանի, ԺԱ. դարուն Հայերը գրեթէ մեծամասնութիւն կը կազմէին Եփրատի հովիտին եւ Միջագետքի (հարաւային Եփրատ) բնակչութեան մէջ: Այս պայմաններուն տակ է որ կազմուեցան Եփրատի, Որոնդէսի եւ Հալէպի շուրջը Արեւնտանի կամ Թաւրնտանի, Անտրեւունի, Գերի, Անտիոքի հայկական իշխանութիւնները, ինչպէս նաեւ Կարկառի, Կեսունթայի, Բեյտ – Բուղայի, Թլպաշարի հայկական հողատիրութիւնները: Ցայտնի է, որ այդ դարուն Պահլաւունիները բազմաթիւ տանուտիրութիւններ ունէին Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ:

Սելջուկեան արշաւանքները անապահով վիճակ մը կը ստեղծեն Սուրիոյ մէջ եւ աստիճանաբար Հայերը կը սկսին գաղթել դէպի Արեւմուտք եւ դէպի Հարաւ՝ կեանքի խաղաղ պայմաններ գտնելու համար: Այնուամենայնիւ, ԺԲ. դարուն բաւական կարեւոր թիւով Հայեր կ'ապրէին հիւսիսային Սուրիոյ եւ Միջագետքի շարք մը քաղաքներուն մէջ: Ցայտնի է, որ 1179ին Հռոմկլայի ժողովին ներկայ էին Եդեսիոյ, Գերի եւ Սամոսատի վիճակաւոր հայ եպիսկոպոսները: Հետեւաբար, Եդեսիոյ եւ շրջակայի Հայութիւնը ամբողջովին չէր գաղթած: Բարկէն Կիւլէսէրեան կը կարծէ թէ այդ ժամանակաշրջանին կարեւոր թիւով Հայեր կ'ապրէին Այնթապ, Տլուք, Կուրիս, Թաւրնտան, Սամոսատ, Պիր եւ Սրուճ քաղաքները: Հայաբնակ էին նաեւ Կամուրջ, Ճիբին, Խընէս, Սեւերեկ, Բուջակ, Նսեպին, Թուլկուրան եւ այլ գիւղեր: Շարք մը վաւերագիրներու համաձայն՝ 361 հայկական եկեղեցիներ կային Եդեսիոյ շրջակայ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ: 20րդ դարու սկիզբը կատարուած պեղումներ երեւան հանեցին Գրիգոր Նարեկացիի անունը կրող եկեղեցիի մը աւերակները, Եդեսիոյ տաճարէն ոչ շատ հեռու:

Խաչակիրներուն հետ Կիլիկիոյ Հայոց թագաւորներուն հաստատած բարեկամական կապերը կործանարար հետեւանք ունեցան, մահմետական երկիրներու հայ գաղութներուն համար: ԺԳ.–ԺԴ. դարերուն սուրիահայ գաղութն ալ աստիճանաբար կը նօսրանայ, կ'աղքատանայ, յաջորդ դարերուն Հալէպի մէջ վերածաղկելու համար: 1438ին, Ֆլորենցայի եկեղեցական ժողովին կը մասնակցի Հալէպի առաջնորդ՝ Յովակիմ արքեպիսկոպոս, յանուն սուրիահայ գաղութին: Նոյն դարուն կը սկսի գործել Հալէպի ծանօթ դասատունը: 1499ին Թեղիգ Եսայիի ծախքով կը կառուցուի Հալէպի Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցին, որ կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր:

ԺԶ. դարու սկիզբը Հալէպ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ տարանցիկ առեւտուրի կեդրոն դառնալով, հոն սկսան հաւաքուիլ հայ վաճառականներ, Օսմանեան կայսրութեան զանազան կողմերէն, Կովկասէն եւ Պարսկաստանէն: Ասոնցմէ Ջուղայեցիները կամ Արեւելքցիները մեծ չափերով նպաստած են արաբ երկիրներու առեւտուրի զարգացման: Արտաւազդ Սիւրմէեան կը պատմէ, թէ այդ դարուն «Հալէպի մէջ միակ ազդեցիկ ոչ – պետական տարրը Հայերն էին, որոնց ձեռքն էր քաղաքի ամբողջ առեւտուրը»: Ասկէ զատ՝ Ջալալիներու հարստահարութիւններուն հետեւանքով շուքի մէջ մնացած կաթողիկոսանիստ Սիսը ազգային – մշակութային իր առաջնութեան դիրքը կամաց – կամաց Հալէպին փոխանցեց: Նոյնիսկ քանի մը կաթողիկոսներ՝ Ազարիա, Գէորգ, Մկրտիչ ժամանակաւոր կերպով Սուրիա փոխադրեցին Կիլիկիոյ աթոռը:

ԺԷ.րդ դարուն տնտեսական բարգաւաճումին արդիւնքը կը դառնայ նաեւ սուրիահայ մշակութային կեանքը: Առեւտրական խաւէն դուրս եկած խոջաներ եւ չելեբիներ ոչ միայն եկեղեցիներ եւ հոգետուներ կը շինէին, այլեւ դրամական օժանդակութիւն ցոյց կուտային Հալէպի դպրատունին, որ աւելի քան դար մը գործեց՝ արտադրելով գրչութեան եւ մանրանկարչութեան արուեստի գեղեցիկ գործեր: Տեղեկութիւններու համաձայն, դպրատունին մէջ կ'աշխատէին հարիւր հոգի թուղթ եւ մագաղաթ յղկելու, ձեռագիր ընդօրինակելու, կազմելու եւ կազմելու համար: Աչքի զարնող վարպետներ եղած են՝ Կանաչը, Տէր Վասիլը, Ղազարը, Աստուածատուր Ուրֆացին եւ ուրիշներ: Այդ ձեռագիրներէն քանի մը հարիւր օրինակ մինչեւ այսօր ալ կը պահուին Հալէպի Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցիին, Երուսաղէմի Հայոց վանքին եւ ուրիշ մատենադարաններու մէջ: Սակայն հայ վարպետները միայն հայ միջավայրով չեն զբաղած: Աշխատած են նաեւ արաբ կերպարուեստի զարգացումին համար: Հայ նկարիչներէն՝ Խաչատուրը, Հաննան կամ Յովհաննէսը եւ Մուսայիկը եկեղեցիներ, մզկիթներ, պալատներ եւ բերդեր զարդանկարած են, հայկական զարդարուեստի մոթիֆներով: Առաքել Դաւրիժեցի կը պատմէ, թէ Մինաս եւ Ակոբջան վարպետները, որոնք 1650ին Հալէպի մէջ կատարելագործած էին իրենց արուեստը, ղեզադարդած են պարսիկ շահին պալատը:

Յաջորդ դարերուն սուրիահայ գաղութը կը սկսի աստիճանաբար կորսնցնել իր երբեմնի փայլը: Ցատկապէս քայքայումի ճամբան կը բռնէ 18րդ դարու սկիզբները՝ դաւանական անշահ վէճերու հետեւանքով:

Ըստ Ալեքսանդր Ռուսելի՝ 1743ին Հալէպի մէջ մնացած էին միայն 6720 Հայեր, որոնք — Հայաստանեայց եւ Հռոմէական եկեղեցիներու կողմնակիցներ — իրարու ձեռքէ կը խլէին ազգային հիմնարկութիւնները: Սուէզի ջրանցքի բացումով (19րդ դարու կէսին) Հալէպ կը կորսնցնէ իր առեւտրական նշանակութիւնը եւ սուրիահայ գաղութն ալ շուքի մէջ կ'իյնայ: Դարու վերջաւորութեան Հալէպ, Քեսապ, Սուէտիա, Անտիոք, Արամօ, Ղրնըմիէ, Եաղուբիէ եւ այլ քաղաքներու մէջ կ'ապրէին քանի մը տասնեակ հազար Հայեր, որոնք սակայն արաբանալու ճամբուն վրայ կը գտնուէին:

Ծանօթ է թէ առաջին համաշխարհային պատերազմէն ետք միւս արաբ երկիրներուն հետ միասին Սուրիան եւս յայն բացաւ իր դուռները, բազմահազար հայ գաղթականներուն եւ որբերու առջեւ, անոնց տալով բնակութիւն, աշխատանք եւ քաղաքացիութիւն: Փոխադարձաբար Սուրիոյ Հայերն ալ իրենց ուժերը ի սպաս դրին Արաբներու ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական վերելքին:

1957ին, նախագահ Շուքրի Քուաթլի կը յայտարարէր. — «Մենք կը սիրենք Հայերը, որովհետեւ անոնք մեր երկրին մէջ զարգացուցին արհեստները եւ արդիւնաբերութիւնը՝ սատարելով մեր վերելքին»:

Յ. Թ.

ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՈՄՆ ՊՐ. ՊԼՕ (1)
(Un Certain Mr. Blot)

«Մժ. Թօմսընի նօթերը» եւ «Մժ. Թօմսընի գաղտնիքը» աշխարհի մէջ նշանաւոր գործուցին Փիէռ Տանինօն, որ աւելի 15 տարի առաջ սկսաւ «Միջօրէականներ» վէպով ու այժմ կը հրատարակէ իր 19րդ գիրքը:

Հակառակ անոր որ ամէն կողմ անհամար վէպեր ու յուշագրութիւններ կը հրատարակուին, երգիծական գրականութիւնը քանակի տեսակէտով չափազանց ետ կը մնայ գերարտադրութեան այս շրջանին: Սահմանափակ թիւով թատրոնի երգիծական գործերէն զատ, շատ քիչ անգամ կը խօսուի երգիծական գրականութեան մասին: Անշուշտ մարդիկ չեն կորսնցուցած ծաղրելու, խնդալու կամ զուարճանալու փափաքները: Ի՞նչ է ուրեմն պատճառը երգիծական գրականութեան աղքատութեան: Չմոռնանք յիշելու որ գրեթէ միշտ այսպէս եղած է:

Պատճառը հետեւեալը պէտք է ըլլայ:

Երգիծական գրականութիւնը արուեստի գոհացում կուտայ միայն այն պարագային երբ հեղինակը մէջակէն շատ վեր գրող մըն է ու ոչ միայն ի վիճակի է ստուերական աչքերէն վրիպած ամէն ինչ տեսնելու, այլ նաեւ ծաղրելու իր տեսած թերութիւնները գրական շնորհով ու արհեստականութեամբ: Մարք Թուէն եւ Գ. Շօ օրինակներ են: Փ. Տանինօ կը քալէ առաջիններուն հետքերէն: Իր վայելած անսահման ժողովրդականութեան պատճառները քննելով, կարելի է գտնել այն առաւելութիւնները, որոնք կը փնտռուին առաջնակարգ երգիծաբանի մը մօտ.

Երգիծական գրականութիւնը գրեթէ միշտ ասորեխալական է: Անկարելի է ընթերցող զանգուածները չահագրգռել հագուստի կամ անդրոյ տիպարներու կեանքը ծաղրելով: Երգիծական գործին տիպարները ոչ միայն պէտք է ապրող ըլլան, այլ նաեւ պէտք է իրենց վրայ կեդրոնացնեն ընդհանուր բնոյթ ունեցող, իրական ու մարդկային թերութիւններ: Որքան ընդհանուր ըլլան ծաղրուած թերութիւնները այնքան աւելի հաւանականութիւն կայ շատ թիւով մարդոց չահագրգռութեան արժանանալու:

Իրականին մէջ ընթերցողը երգիծական գործէն ամբողջական գոհացում կը ստանայ երբ կը տեսնէ որ իր թերութիւնները ծաղրուած են անոր մէջ:

Հոս է գաղտնիքը «Մժ. Թօմսընի» ժողովրդականութեան: Անգլիացի մը կը ծաղրէ Ֆրանսացիները, բայց երեւան կը բերէ Անգլիացիներու բոլոր ծաղրելի մասերը: Երկու երկիրներու բոլոր քաղաքացիներն ալ մեծ հաճոյքով կը կարդան գործը, որովհետեւ իւրաքանչիւր հայելիի մը մէջ կը տեսնեն իրենք զիրենք:

Այս անգամ «Մի ոմն Պ. Պլօ» միջակաւոր Ֆրանսացին է, որ թէ ինքզինք ու թէ իր շրջապատը կը քննէ, ընթերցողին աչքին առջեւ սիրուն ու ծաղրելի ձեւով մը ներկայացնելով հեղինակի արժանի բազմաթիւ իրական մասնայատկութիւններ:

Ծիծաղը միշտ օգտակար չէ երգիծաբանութեան համար: Իսկական երգիծաբանը խնդացնելու համար չի գրեր: Տեսակ մը յոռետեսութեամբ ու քննադատական առողջ ոգիով մը կը գտնէ բարոյական ու տրամաբանութեան տեսակէտով խոցելի մասնայատկութիւնները եւ անոնցմով կը ստեղծէ գրական գործ մը: Մաքուր, ազնուական ու շնորհալի երգիծանքը, այս կերպով կը դառնայ ընկերային մեծարժէք գործ, որ աներեւակայելի ազդեցութիւն մը կը գործէ մարդոց վրայ:

Տանինոյի գործերը տարբեր գրական արժէք պիտի ստանային, եթէ հեղինակը բաւականացած չըլլար միայն նօթագրութեան ձեւով ու իր տիպարները գրած ըլլար արուեստով գրուած վէպի մը կամ թատերգութեան մը մէջ, ուր հեղինակած մասնայատկութիւնները սատնցքը կազմած ըլլային «էնթրիկ»ին:

ՕՍԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Կիկերոն կ'ըսէ տեղ մը — կարծեմ իր «Աստուածներու նկարագիրը» ուսումնասիրութեան մէջ — թէ՝ գոյութիւն ունեցած են բազմաթիւ Արամազդներ, Արամազդ մը՝ Կրետէի մէջ, Արամազդ մը՝ Ողիմպոսի վրայ, ուրիշ մը՝ այլուր, այնպէս որ Յունաստանի մէջ չկայ քաղաք մը որ չունենայ իր սեփական Արամազդը: Բոլոր այս Արամազդներէն կազմած էին միակ մը՝ որուն վերագրուած են միւսներուն սխրագործութիւնները: Այս պարագան լայնօրէն կը բացատրէ այն հռչակը՝ զոր կը վայելէ այս աստուածը:

Նոյն շփոթութիւնը յառաջացած է Տոն Ժուանի նկատմամբ, որուն համբաւը մօտաւորապէս կը մերձենայ Արամազդի համբաւին: Միայն Սեվիլլան ունեցած է իր բազմաթիւ Տոն Ժուանները, մինչ ըսպանիոյ բոլոր միւս քաղաքները ունեցած են իրենցը: Ատենօք իւրաքանչիւրը ունէր իր առանձնայատուկ առասպելը: Ժամանակը այդ բոլոր առասպելները ի մի ձուլելով կազմած է միակ Տոն Ժուան մը:

Այսուհանդերձ, մօտէն դիտելով, շատ դիւրին է զանազանել այս հերոսներէն զոնէ երկուքը՝ Տոն Ժուան տը Թենորիօն, որ, ինչպէս յայտնի է, չանթահարուած է քարէ արձանէ մը, եւ Տոն Ժուան տը Մաnարան, որուն վախճանը բոլորովին տարբեր եղած է:

Այս երկուքէն մէկուն եւ միւսին կեանքը կը պատմեն նոյն ձեւով, միայն անոնց վախճանը կը տարբերի: Ամէն ճաշակի յարմար պատմութիւնը կայ, ինչպէս Տիւսիի թատերականներուն մէջ, որոնք կը վերջանան ընթերցողներուն զգայնութեան համաձայն:

Գալով այս պատմութեան, կամ՝ այս երկու պատմութիւններուն ճշմարտութեան, անոնց իրականութիւնը անհերքելի է, հակառակ պարագային լայնօրէն վիրաւորած պիտի ըլլայինք Սեվիլլացիներու հայրենասիրական զգացումները, եթէ կասկածի տակ ձգէինք այս երկու ըմտահակներուն գոյութիւնը:

Մինչեւ հիմա, ստարականներուն ցոյց կուտան Տոն – Ժուան տը Թենորիոյի բնակարանը, եւ ամէն մարդ—այն որ արուեստներու բարեկամ է—Սեվիլլայէն չէ անցած առանց այցելելու Գթութեան եկեղեցին: Հոն կը տեսնէք Մանարայի ասպետին դերեզմանը որուն վրայ արձանագրուած է — իր իսկ փափաքով՝ իբրեւ խոնարհութիւն եւ կամ եթէ կ'ուզէք՝ իբրեւ գոռոզութիւն — հետեւեալը. «Aquí yace el peor ombre que fué en el mundo» (Աստ կը հանգչի աշխարհի մարդոց վատթարագոյնը):

Այս բոլորէն ետք կարելի՞ է կասկածիլ:

Ճիշդ է որ ձեզ այս երկու յիշատակարանները առաջնորդելէ ետք, ձեր կիկերոնը ձեզի պիտի պատմէ թէ ինչպէս Տոն Ժուան (չես գիտեր ո՞ր մէկը) տարօրինակ առաջարկութիւններ է ըրած Ճիրալտային, եւ ինչպէս այժմ Մայր – Եկեղեցւոյ աշտարակին վրայ իր պրոնզեայ դիմանկարը ունեցող Ճիրալտան ընդունած է այդ առաջարկութիւնները: Թէ ինչպէս, Տոն Ժուան, գինիով տաքցած գլուխով պտոյտի մը ընթացքին, երբ կ'անցնէր Կուատալքիվիրի ձախ ափէն, կրակ ուզեց մարդէ մը որ կ'անցնէր գետին աջ ափէն՝ սիկար մը ծխելով եւ թէ ինչպէս մարդուն բազուկը (որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ սատանան) այնքան երկարեցաւ որ կորեց գետին երկու ափերը իրարմէ բաժնող տարածութիւնը եւ ներկայացուց իր սիկարը Տոն Ժուանին որ վառեց իր ծխիկը առանց այլայլելու եւ առանց օգտուիլ ուզելու իրեն եղած այս ազդարարութենէն, այնքան որ կարծրասիրտ էր ան …

Ես ջանացի իւրաքանչիւր Տոն Ժուանի իրեն ինկած բաժինը հանել գործուած չարիքներէն եւ ոճիրներէն: Լաւագոյն ուրիշ միջոց մը չունենալով, պարտաւորուեցայ այսօրեղ ձեզի պատմել իմ հերոսէս՝ Տոն Ժուան տը Մանարայէն, որուն արկածախնդրութիւնները չեն պատկանիր Տոն Ժուան Թենորիոյի, որուն մենք այնքան ծանօթ ենք Մոլիէրի եւ Մոցարթի գլուխ - գործոցներուն շնորհիւ:

×

Կոմս Տոն Գարլոս տը Մանարա Սեվիլլայի ամէնէն հարուստ եւ ամէնէն սիրուած ազնուականներէն էր: Իր ծառայութիւնը անուանի էր եւ Մավրիտանացիներու ըմբոստութեան դէմ մղած իր կռիւներուն ընթացքին ապացուցած էր թէ առաջ չէր ձգած իր նախնիքներու քաջութեան համբաւին վրայ:

Ալփուքսարրէսներու հպատակութենէն ետք, վերադարձաւ Սեվիլլա, ճակտին վրայ սպիով մը եւ անհաւատներէն գրաւած բազմաթիւ երեխաներով որոնք մկրտուելէ ետք հաստատուեցան ծախսերով ... կերպով ձրիատեսանեներու:

Իր վէրքերը զինքը տգեղցուցած չէին, այնպէս որ այդ պարագան բնաւ ալ արգելք չհանդիսացաւ որպէս զի լաւ ընտանիքի պատկանող օրիորդ մը իր ձեռքը խնդրող բազմաթիւ թեկնածուներու կարգին նախապատուութիւնը իրեն շնորհէ:

Այս ամուսնութենէն ծնան նախ բազմաթիւ աղջիկներ որոնցմէ մէկ քանին ամուսնացան, իսկ միւսները ընդգրկեցին կրօնաւորական ասպարէզ ...

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(1 Շար.)

Երգիծական անուրանալի տաղանդով եւ ... սիրուն ձեւով գրուած այս ... գործերը աւելի «գրական» պիտի դառնա... անշուշտ եւ աւելի երկար կեանք պի... ... ունենային, փոխանակ մնալու «աք – ... ութեան»ի վտանգաւոր սահմաններուն ... մէջ։

... ան Պ. Պիօ քիչ մը ամէն Ֆրանսա... ... անունն է։ Ամէնէն անօթն իսկ անցած ... է ըլլայ անոր հոգեկան վիճակէն – ... գիտած պէտք է ըլլայ նոյն ծաղրելի ... անհայատկութիւնները եւ մտածած ... պէտք է ըլլայ անոր պէս։

... մեծ օրաթերթի մը կողմէ մրցում մը ... կազմակերպուի քանի միլիոնի մրցա... ... մը տալու համար «միջակութեան Ֆը... ... ացիին»։ (Լը Ֆրանսէ մուայէնին ... ... իմաստը չի տար այս ածականը ... ... ական, մտաւորական ու բարոյական ... մէջ միջին գիրք մը գրուող ... ացին է խնդրոյ առարկան)։

Պ. Պիօ խրախուսիչ հարցումի փոխա... ... այս կամ ո՛չ պատասխանելու, իր ... ները կը պարզէ գրքին հատ... ... ներուն մէջ։ Մրցումը կը շահի եւ կը ... հարուստ եւ անօթ դասակարգե... ... մէջ մտնել։ Առիթ մըն է այս հեղ... ... համար այդ դասակարգերուն թե... ... ութիւնները, որոնց խրախուսիչին կը ... հասուած մը։ Իվերջոյ, դրա... ... կը հատնի եւ կը վերադառնայ նախկին ... իրքին։

Ֆրանսացի ընթերցողը շուտով կը ... ճանչնայ ինքզինք կամ դրացին Պր. Պիօ... ... անձին մէջ։ Ֆրանսացիները որոշ չա... ... ճանչցող օտարն ալ իր ծանօթու... ... թիւնները կ'ամբողջացնէ այս գիրքը կար... ... դալով, իսկ Ֆրանսայի անծանօթ ըն... ... թերցողը, երբ յառաջացած ու քաղաքա... ... կիրթ երկրի մը քաղաքացի է, որոշ չա... ... փով կը գտնէ իր շրջապատի գործի մար... ... դիկը, անօթներն ու հարուստները։ Այս ... կերպով ընդհանուր եւ միջազգային չա... ... փորդութեան արժանի կը դառնայ այս ... գիրքը։

Սրամիտ դիտողութիւններ, սիրուն ... կերպով բուած իմաստուն խօսքեր եւ ... օրերու ընկերութեանց անհատներ ... հայրզող նիւթերու մասին հեղինակն ... յայտութիւններ լեցուն են գրքին ... մէջ։

Ընթերցողը այն տպաւորութիւնը կ'ու... ... նենայ որ տարիներ շարունակ բազմաթիւ ... ճշգրտութեամբ նօթագրած են ... իրենց բոլոր դիտողութիւնները եւ յանձ... ... ուած են հեղինակին։ Արդարեւ դժուար է ... ենթադրել որ հեղինակ մը նախորդ նմա... ... գործերուն մէջ նօթագրած նիւ... ... թերը առանց կրկնելու, միայնակ յաջողի ... , նոր նիւթեր գտնել կարճ ա... ... ժամանակի մէջ։ (15 տարուան մէջ 19 գիրք ... գրած է)։

Գիրքը զարդարուած է Փիէռ Փաժէսի ... կողմէ պատրաստուած բազմաթիւ սիրուն ... գծագրութիւններով։

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1. Pierre Daninos, Libr. Hachette, 1960 Paris

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԸ ԻՐ ԲԵՐՆՈՎ...

«Հայկական ջարդերու և տարագրութեան կազմակերպիչներն ալ ազգին բերցուցած էին յանցանքը. պէտք է իրենց պատիժը կրեն 6–7 Սեպտ.-ի հեղինակները»

Կը գրէ Պուրհան Ֆելեք

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Պուրհան Ֆելեք կը գրէ 6 – 7 Սեպտեմբերի դէպքերուն մասին.

«Ես պատահմամբ արտասահման կը գտնուէի այդ աղէտի օրերուն։ Երբ լուրը իմացայ եւրոպական թերթերէն, սառեցայ։ Վերադարձիս, շղենաւին մէջ, դեմոկրատ երեսփոխաններ համաձայն էին թէ կառավարութեան մէկ գործն էր աս, եւ թէ ամէն պարագայի Մենտերէս պէտք է հրաժարէր։ Երկիր վերադառնալէ յետոյ, բերնէ բերան իմացանք թէ ասիկա կազմակերպուած էր Պայարի, Մենտերէսի եւ Զօրլուի կողմէ։ Ցուցափեղկեր, յետոյ քանդուած վաճառատուներ յետոյ սրբավայրեր եւ գերեզմաններ, եւ ի վերջոյ զօրքին միջամտութիւնը, Պաշարման Վիճակ, դատավարութիւններ ... Բնաւ յանցաւոր չկայ ... Ազգային պատիւ է եղեր աս։

«Զրպարտութեան նայեցէք։ Հայկական ջարդերու եւ տարագրութեան առեն ալ կազմակերպիչները ազգին բեռցուցած էին յանցանքը։ Այն ազգին՝ որուն բազմաթիւ անհատները ըլլայ այս դէպքին, ըլլայ այն դէպքին, իրենց կեանքը վտանգած են իրենց դրացիները, բարեկամները պահելու համար, եւ երբ չեն կրցած՝ անոնց սուգը բռնած են ազգականներուն հետ։

«Ի սէր Աստուծոյ, այս տեսակ կառավարութիւն կ'ըլլա՞յ։ Կառավարութիւն մը, որ պաշտօն ունի պաշտպանելու եւ պահպանելու ժողովուրդին ինչքը, կեանքը եւ պատիւը, օրէնքէ դուրս կը ձգէ հատուած մը։ Ի՛նչ խիղճ, ի՛նչ մարդկութիւն է աս։

«Պաշարման Վիճակը բանտ նետեց բազմաթիւ մարդեր։ Ամբոխերով ներս մնացին, յետոյ բոլորն ալ անպարտ արձակուեցան։ Որովհետեւ անոնց պարագլուխները բռած էին թէ հրամանը կառավարութենէն առած էին։ Բնական է որ, եթէ դատապարտուէին պիտի ազդակէին, թէ այսինչը կամ այնինչը գիբեր զրգած, հրաման տուած էր իրենց։ Այն թալանողները եւ չինծու յեղափոխականները չափը անցուցած էին։ «Վոհմակները հրկիզած, փլցուցած, գողցած, քաղաքը աւերած էին։ Որովհետեւ այն առեն բերնէ բերան շրջեցաւ թէ ոստիկանութեան հրամայուած էր չդպիլ այդ մարդոց։ Արդէն ոստիկանութեան միճակն ալ յայտնի էր։ Իսթանպուլի ոստիկանութիւնը, որ Ապրիլ 28ին Պէյազիտի մէջ կրակելով սպաննեց երիտասարդ ուսանողներ որոնց ձեռքը պայուսակէ ուրիշ բան չկար, միակ փամփուշտ մը չէր արձակած 6 – 7 Սեպտեմբերին։ Մինչ Ոստիկանութիւնը հակառակ հրաման ստացեր է, զօրքին հրաման կուտան։ Զինուորականը կ'ըսէ.— «Ոստիկանութիւնը չյաջողեցա՞ւ։ Նախ դուք կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը եթէ չըրաւ՝ մենք կուգանք։ Գրաւոր հրաման մը տուէք»։

«Թուրքիոյ վարկը կը չքանայ։ Գանձը 120 միլիոնի վնաս մը կը կրէ, ոչ իսկ մէկ հոգի պատասխանատու կ'ըլլայ այս բաներուն։ «Ազգային զգացումներու պոռթկում» կ'ըսեն կ'անցնին։

«Այսօր պէտք է տեսնուի աս հաշիւը։ Անոնք որ ազգային պոռթկումի տարազը հագցուցին այն ոճիրներուն որ գործուեցան Թուրքիոյ մէջ ինչքի, կեանքի եւ պատիւի դէմ, անոնք որ յեղուզակութիւնը, ոճիրը ներմուծեցին կառավարելու ձեւերուն, պէտք է պատժուին որպէսզի այլեւս ոչ ոք համարձակի այդպիսի բան մը ընել»։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի օր Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Յակոբ Տէր Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Պատարագիչ եպիսկոպոս, Մանուկեան Սրբազան, յիշեց ողբացեալին աւելի քան յիսուն տարուան ազգային եւ եկեղեցական բեղուն գործունէութիւնը եւ յայտնեց թէ Այրի Տիկին Յակոբ Տէր – Յակոբեան եւ զաւակները 5.000 Ն. Ֆ. նուիրած են Փարիզի եկեղեցւոյն՝ յաւերժացնելու համար իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակը։ Հոկտեմբեր 23էն ի վեր, արդարեւ, եկեղեցւոյ մուտքին ձախ պատին վրայ արձանագրուած է Յակոբ Տէր Յակոբեանի անունը՝ եկեղեցւոյ բարերարներու շարքին։

Անշուշտ մեր ազգային կեանքի պատմութեան մէջ Յակոբ Տէր – Յակոբեանի անունը կար ու կը մնայ ոչ թէ իբրեւ բարերար, այլեւ, ինչ որ աւելի գնահատելի է եւ դժուար, իբրեւ իմացական արժէք, գրագէտ, հրապարակագիր եւ արժէքաւոր մտաւորական։ Յակոբ Տէր – Յակոբեան կը սիրէր լեզուն, գիրը, հայ դպրոցը։ Իբրեւ եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ, զբաղած է մանաւանդ կրթական գործով (որուն յանձնախումբին նախագահն էր), փափաքելի էր որ նկատի առնուէր այս կէտը եւ նուիրատուութիւնը յատկացուէր եթէ ոչ ամբողջութեամբ գոնէ մեծ մասով եկեղեցւոյ կրթական ձեռնարկներուն, վասնզի եկեղեցւոյ աթոռ շատ ունինք, բայց դպրոցի՝ ոչ։

ԴԱՍԵՐ՝ ԱՌՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ՝ ՍԷՐՆ Է

Փարիզի մէջ կը ճանչնամ երիտասարդ կին մը, որ կարճ առենէն յաջողեցաւ աչքի զարնել ոչ միայն Ֆրանսացի այլ նաեւ բեմապարի (պալէ) միջազգային պարողներու մէջ։ Օր մը, հարցուցի իրեն. «Ի՞նչպէս կը բացատրէք ձեր յաջողութիւնը։ Բնականաբար, արտակարգօրէն լաւ պարուհի մըն էք։ Բայց, շատեր կան ի՛նչպէս ատոր նման։ Տարբերութիւնը ո՞ւր է։ Ձի՞րքն էր»։

«Ո՛չ, բնաւ ան։ Ընդհակառակն։ Ծնողքս շատեր կը ճանչնային Օփերային մէջ եւ այսպէս՝ արուեստին որ Բեմապարի գպրոցը երթամ։ Ձէի ուզեր, բայց, շատ պզտիկ էի եւ պէտք է հնազանդէի։ Հետեւեցայ դասագան դասերու եւ մասնաւոր դասեր առի պառաւ խալուհիէ մը, որ հռչակաւոր պարուհի էր երիտասարդութեանը։ Զայն սիրեցի։ Բայց, շատ չարաչար չաշխատեցայ։ Կը յուսայի որ, եթէ չյաջողէի, ծնողքս պիտի հրաժարէր այդ գաղափարէն։ Պառաւ տիկին Մանյին բոլորովին յուսահատած էր։ Յաճախ կ'ըսէր. «Մեղք։ Միւս բոլոր աղջիկներէն աւելի շատ տաղանդ ունիս եւ կը վատնես թէ քու եւ թէ իմ ժամանակը»։

Օր մը, երբ դասի համար տունը գացի, զայն գտայ անկողնին մէջ, ծանր հիւանդ։ Թոքատապ ունէր։ Տանըհինգ տարեկան էի այն առեն։ Զայն շատ կը սիրէի։ Մօրմէս խնդրեցի որ արտօնէ զայն խնամել։ Ան՝ չափազանց երախտապարտ եղաւ։ «Զաւակս, ըսաւ, շատ բարի ես ինծի հանդէպ եւ սակայն, կեանքիս ամէնէն մեծ հիասթափութիւններէն մէկն ես... Ինչպէս գիտես շատերու սորվեցուցի։ Կրնայիր վերջինը եւ լաւագոյնը ըլլալ... Հիմա՝ կը մեռնիմ ու քեզմէ բացարձակապէս յուսահատած եմ»։

Կը յուսամ թէ՝ զայն լաւ խնամեցի։ Գէթ այդպէս բոլն բժիշկները։ Բայց, ան մեռաւ գրկիս մէջ։

Անոր մահը, վերջին խօսքերը, վիշտը, այնքան տպաւորութիւն գործեցին վրաս, որ ուխտեցի անոր մահուան մահիճին վրայ։ Ուխտեցի բեմապարի լաւ պարուհի մը ըլլալ օր մը։ Այն օրուընէ ամէն ինչ փոխուեցաւ։ Օփերայի բեմապարի ուսուցիչը ապշեցաւ արձանագրած յառաջդիմութենէս։ Հազիւ չորս տարուան պէտք ունեցայ հասնելու համար գագաթը եւ ասիկա՝ անոր համար որ պառաւ կին մը սիրած էի, խղճի խայթ ունէի։ Հարցուցիք յաջողութեանս գաղտնիքը։ Հիմա՝ գիտէք»։

Զայն լսելով խորհեցայ թէ՝ ասիկա ոչ միայն իր յաջողութեան գաղտնիքն էր այլ նաեւ շատ մը ապրեցուցիչ եւ հրաշալի յաջողութեանց։ Յաջողութեան համար պէտք է բուռն զգացում մը եւ եթէ այդ զգացումը սէրն է, աւելի լաւ։ Այր մարդը՝ որ կ'աշխատի արժանի ըլլալ իր սիրած կնոջ։ Հայրը՝ որ կ'աշխատի ապահովել կեանքը իր զաւակներուն։ Քաղաքագէտը, որ կ'աշխատի, որովհետեւ կը սիրէ իր երկիրը եւ կ'ուզէ զայն փրկել։ Անոնք ամէնը՝ կ'աշխատին լաւ ու շարաչար։ Սիրոյ գործ մը, յաջող գործ մըն ալ ըլլալու հաւանականութիւններ ունի միշտ։

ԱՆՏՐԷ ՄՈՐՈՒԱ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Եւ դու, Տիրիթ, չե՞ս չարախօսում արքային։

Տիրիթը շառագունեց։

— Երդւում եմ, արքայ, իմ՝ արքայութեան պատւով եւ քո ծիրանիով։

Թագաւորի դէմքով ստուեր անցաւ, եւ նա գլուխն իջեցրեց, որ նշան էր, թէ տեսակցութիւնն աւարտուեց։ Տիրիթն այդ գլխոց եւ ալը բարձրացրեց։

— Կենդանութիւն արքային, — ասաց նա ետ – ետ գնալով, ինչպէս կարգ էր թագաւորից հեռանալիս։

Նա դուրս եկաւ խոնարհումով, նրա հետ եւ Վարդ իշխանը։

×

Երբ նրանք էլան եւ դուռը ծածկուեց նրանց ետեւ՝ Արշակին պաշարեցին վաղուց նրա հոգում նիրհած կասկածները եւ ինչ որ նոր մտքեր ու տարակոյսներ։ Լըսածը որքան անակնկալ, նոյնքան եւ վրդովիչ էր։ Գնէլը Բիւզանդիոնում ունի բարեկամներ ... արդեօք նա այնտեղից չի՞ եկել յատուկ նպատակով՝ դահը գըրաւելու մտադրութեամբ ... Արդեօք այդ նպատակով չէ՞ բիւզանդիոնից բերած ոսկեղէնը ընծայաբերել իր բարեկամ նախարարներին եւ այդ... Թագաւորից դժգոհ նախարարներն անշուշտ կ'անցնեն նրա կողմը։ Հարկաւ... Նրանք եթէ մինչեւ այսօր, մինչեւ այժմ լուռ էին, այսուհետ կարող են ելնել իր դէմ ... Ահա ինչու Կամսարականը եւ Վահեւունին չեն գիջում իրենց բերդերը, — մտածում էր Արշակը գահասրահում երթեւեկելով, երբեմն միայն կանգ առնելով ու պատուհանից բակի ծառերին նայելով։

Ինչպէս փոքր առաջ, Վարդ իշխանի հետ խօսելիս, այնպէս էլ այժմ նայում էր Արշակը այդ ամէնին եւ ոչինչ չէր տեսնում։ Նա տարուած էր իր մտքերով, զարմացած էր՝ իր լսածով։ Նա գտնում էր, որ բնաւ էլ անհաւանական չէ մի այդպիսի չար խորհուրդ ... չէ՞ որ Գնէլը Բիւզանդիայից վերադառնալով, իրօք չիջեւանեց իր մօտ՝ Վաղարշապատի պալատում, այլ գերադասեց Կուաշը՝ կոյր պապի դղեակը... Բայց դա թերեւս այն պատճառով, որ գիտէ, թէ արքայական ոստաններին արգիլուած է բնակուել մայրաքաղաքում։ Սակայն չէ՞ որ այցելութիւնը արգիլուած չէ. Գնէլը պէտք է իմանար այդ ...

Եւ Արշակին թւում էր, թէ այդ վարմունքի մէջ եղել է անշուշտ մի խորհուրդ. գիտաւորեալ անտեսում ղուցէ, ինչ եւ կապւում է Տիրիթի հայորդածներ հետ, եթէ միայն նրա խօսքերը չափազանցութիւն չեն կամ սուտ... Պէտք է ասել, որ Արշակը անվերապահ չէր հաւատում Տիրիթին եւ մտածում էր, որ նա գուցէ եւ ճիշդ չէ, գուցէ եւ դատել է արտաքուստ, գուցէ եւ գժտուել է Գնէլի հետ, զրպարտում է նրան՝ թագաւորի համակրանքին արժանանալու... Բայց ինչո՞ւ պիտի զրախօսէր Տիրիթը, — մտածում էր Արշակը։ — Կարող էր գուցէ սխալուել, բայց ոչ սուտ կամ զրպարտել, քանզի պիտի խորհէր, որ իր հաւորդածը ինքը՝ թագաւորը կարող է ստուգել եւ... զրախօսութեան կամ զըրպարտութեան դէպքում՝ պատժել չարաչար։ Ոչ, հաւանաբար, կայ մի բան...

«Դաւ,— ասում էր Արշակը մտքում,— կարող է լինել եւ ճշմարիտ դաւ։ Եւ դա անշուշտ կատարւում է արքայահօր դըրդմամբ... Պարզ է հիմա, թէ ինչու էր արքահայրը ցանկութիւն յայտնում, անգամ խնդրում, որ Գնէլը, Բիւզանդիայից դարձին, բնակուի իր մօտ ... Ու ես ընդառաջ գնալով նրա ցանկութեան, խախտեցի հին կարգը. թոյլատու եղայ, որ Գնէլը բնակուի Կուաշում եւ ահա ...»։

Այստեղ թագաւորն ընդհատեց իր մտածումները, որովհետեւ այդ պահին դըրան վարագոյրի ետեւից լսուեց մի նուրբ ձայն, որ ասում էր յունարէն.

— Կարելի՞ է, Բազիլեւս։

Արշակը դադրեցրեց երթեւեկը, շտկեց նախ կապայի օձիքը, ապա կարմիր գօտին ու պատասխանեց նոյնպէս յունարէն.

— Համեցիր, Բազիլեւս։

Հանդարտօրէն ներս մտաւ համաչափ կազմուածքով մի երիտասարդ կին՝ կապոյտ աչքերի պաղ հայեացքով ու զուսպ շարժումներով, իրանը շիտակ, մազերը հարթ – հաւաք սանտրած ու ոսկի հերակալներով ամրացրած։ Նրա կաթնաճերմակ դէմքը ձուաձեւ էր, յունական ուղիղ քթով եւ բարձրաթռիչ բարակ յօնքերով։

Ոլիմպիա թագուհին էր։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Գ. Էտուար Պէնլեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր կնոջ՝

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՊԷՆԼԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՓԱՆՈՍԵԱՆ)

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 22ին, Լոնտոն։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 14·30ին, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Թենզըլ Կրին գերեզմանատունը։

Բնակարանի հասցէն.—

The Orchard, 25a Arthur Rd.
Wimbledon London SW 19

ՅԱՌԱՋ — Մեր ցաւակցութիւնները Գ. Պէնլեանի։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Համբարեան եւ զաւակը Յովակիմ Համբարեան, Այրի Տիկին Մարիամ Կըկըլեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Նարգուհի Տէմիրճեան, Յակոբ Համբարեան, Յակոբ Համբարեան (Էլմէզեան), ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ցէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 8·30ին ընդհ. մեռելոցի տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը պատարագէ Տէր Վարդգ. քհնյ. Աւագեան, դպրապետութեամբ Գ. Գ. Մարտիրոսեանի։ Նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հանգուցեալ Գուրգէն Տապաղեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ցէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Փարիզի եկեղեցւոյ քարտուղար Գ. Ս. Գարակէօզեանի ձեռամբ, Իսի լէ Մուլինոյէն Տիկին Զատիկեանի Ցէսինի եկեղեցւոյս նուիրած հարիւր Ն. Ֆ.ի գումարը։

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 5 Մարտ, 1961, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի։
28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք։

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ.
ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին։
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE ի
Շքեղ սրահին մէջ
20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Մուտքը ազատ է։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Գ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ։

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Սօքնէզ-բայրեան ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐՋԻ։

Ճոխ գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ։

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրաճոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին։

SALLE MOLIÈRE ի ՄԷՋ
(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն։

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի)։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի Հայուհեաց մասնաժողովի կողմէ կազմակերպուած է պարահանդէս մը, Դեկտեմբեր 17ին։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ
Վերամուտի Ա. դասախօսութիւն
Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ
Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան։

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն։

Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նոյեմբեր 12, Շաբաթ իրիկուն
Maison de la Chimie

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը, Րիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը։

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանթոն Էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիոն։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՕՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Սընօն)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին, Կիրակի օր, ժամը 16ին, դպրոցի սրահը, ընկերահամակրական ճաշով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Քաֆէ Բեժան։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ։

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ։

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ՍԵՆ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ռեստեմնաւրաց բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Երիմեան դպրոցը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Դաշնակցութեան Օրը» տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ իրիկունը Րիւ Տինոււանի սրահին մէջ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ
ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եղանակին առաջին պարահանդէսը
Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)
Mlle Térésa — M. Pablito (Սպանական պարեր)
եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres **Attractions** **Tombola**

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան դրասենեակը։ ՓՐՕվանս 77-73 ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 28 OCTOBRE 1960

…ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8937 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4738

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐԸ ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ

Սարսափի ու ջարդարար Իթթիհատի ղեկավարութիւնը փարատած է ամբողջ թուրք ժողովուրդը: Մտայնութիւնը, որ աւելի քան կէս դարէ ի վեր արմատ ձգած … ուղեղին ու հոգիին մէջ:

Մուսթաֆա Քեմալի օրով էր, որ ջարդուեցան տասնեակ հազարաւոր Հայեր Մարաշի, Հաճընի, Իզմիրի, Սեւ Ծովի եւ Կիլիկիոյ այլ շրջաններուն մէջ:

Իր օրով էր, որ առանց որեւէ հատուցումի գրաւուեցան Հայոց «լքեալ» գոյքերը, միլիոնաներու արժէքով:

Իր օրով էր, որ Թուրքիայէն մեկնող Հայերու անցագրերին վրայ չվերադառնալու պայմանը արձանագրուեցաւ՝ պարտադիր կերպով:

Իր օրով էր որ կնքուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը (24 Յուլիս 1923), որուն մէջ Հայաստանի եւ Հայութեան անուններն իսկ չեն յիշատակուած:

Իր հիմնած կուսակցութիւնը Իթթիհատական նոյն մոլեռանդ քաղաքականութիւնը հետապնդեց ոչ-Թուրք տարրերու նկատմամբ:

Իր յաջորդը Իսմէթ Ինէօնիւ նշանաւոր դարձաւ վարլըք վէրկիսիով (ունեւորութեան տուրք), որ տասնը քանդեց հարիւրաւոր Հայերու եւ որուն մասին ցարդ կը խօսի … Հալէպի, հակառակորդ դեմոկրատները՝ ոչ թէ արդարութեամբ, այլ պարտուած վարկաբեկելու նպատակով:

Իթթիհատական նոյն ոճրագործ մտայնութիւնն էր, որ մղեց Դեմոկրատ կուսակցութեան վարիչները, — Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետն ու նախարարները — սարքելու 1955 Սեպտեմբեր 6-7ի ահաւոր նախճիրը:

Այժմ որ գահընկէց են Դեմոկրատները, Մայիս 27ի յեղափոխութեան հերոսները առիթը կ'օգտագործեն՝ վարկաբեկելու համար անկեալ իշխանութիւնը:

Զանգուածային ձերբակալութիւններն … Եասը Ատայի կղզեակին դատավարութիւնը Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս արձագանգ գտած են միջազգային մամուլին մէջ:

Նոյնիսկ թղթակիցներ լայն սիւնակներ կը տրամադրեն իրենց թերթերուն մէջ՝ դատավարութեան մանրամասնութիւններուն:

Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերը անգամ մը եւս արծարծուած կը գտնեն հանրային կարծիքին առջեւ: Թուրքիոյ երէկուան վարիչ դէմքերը կը վարկաբեկուին իբրեւ ոճրագործներ, որոնք կանխամտածուած ձեւով կազմակերպած էին յոյն … վաճառատուներու եւ եկեղեցիներու կողոպուտն ու քանդումը:

Զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ եւ իր ընկերները կ'ուզեն միանգամ ընդ միշտ հրապարակէն քշել Ճէլալ Պայարը, Ատնան Մենտերէսը, Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլուն եւ Դեմոկրատ կուսակցութեան վարիչները, … քանդել անոնց կազմակերպութիւնը, որպէսզի ասպարէզը բաց մնայ իրենց առջեւ:

Հակառակ իրենց առաջին օրերու եր… ու խոստումներուն, Անգարայի յեղափոխութեան հերոսները նպատակ չունէին երբեք հրապարակէն քաշուելու: Մնալու կարսալ իրենց տրամադրութեան տակ է հիմա:

Այգին ապրանքը ծով է, … հոգ չէ կ'ըսէ Թրքական առածը:

… ճշմարտութիւն է այս, … Թուրքիոյ համար: Գաղափար … իտէալը, բարոյական սկզբունքները … մէկ արժէք կը ներկայացնեն անոնց: … զօրաւորինն է:

Կիւրսէլի ձեռքն է այսօր իշխանութիւնը: Յօժար կամքով պիտի չհրաժարի … անկէ: Իւրաքանչիւրը իր կարգին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6-7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Դատախազը միջամտեց.

— Մենտերէս երեք անգամ տեսակցեր է Աթենագորասի հետ: Ի՞նչ ըսեր են:

Մենտերէս.— Չեմ յիշեր թէ քանի անգամ հանդիպում ունեցանք:

Նախագահը.— Վկայութիւն կայ:

Մենտերէս.— Լաւ, ի՞նչ խօսէր ենք (խնդուքներ սրահին մէջ).

Դատախազ.— Սեպտեմբեր 6-7ին կուսակալը պէտք էր ապահովական միջոցներ ձեռք առնէր: Ինչո՞ւ յապաղեր է:

Կէօքայ.— Օգոստոս 26ին ինծի տեղեկացուցած էին թէ զօրքը պատրաստ վիճակի մէջ կը սպասէր: Մենք իրենց չէինք ըսած որ վերջ դրած էր այդ վիճակը:

Դատախազը.— Ֆուատ Քէօփրիւլիւին ինչո՞ւ համար կանխակալ կարծիքով մը հազարաւոր հայրենակիցի ձերբակալութիւնը հրամայած էք:

Քէօփրիւլիւ.— Նախ ոչ մէկ փաստ կը կրթնի այն պնդումը թէ ես հրամայած եմ ձերբակալել համայնավարները: Սակայն կը կարծուէր թէ համայնավարները դեր ունէին այս գործին մէջ: Ես բաժնեցի այս կարծիքը:

ՎԿԱՆԵՐԸ

Ամբաստանեալներուն հարցաքննութենէն յետոյ կարգը եկած էր վկաներու հարցաքննութեան: Որոշուեցաւ լսել նախ հինգ վկաներ որոնք արդէն իբր արգելափակեալ կը գտնուէին Եասը Ատայի մէջ: Առաջին վկան էր Նուրեթտին Աքնոզ, որ յայտարարեց.

— Անգարայի մէջ կը փոխարինէի … մաքային ուժերու հրամանատարը. Հեռաձայնով ինծի հրամայուեցաւ բանտարկել Պոլսոյ Պաշտպան Վիճակի հրամանատարութիւնը: Սեպտեմբեր եօթի առտուն կուսակալութեան պաշտօնատունը հրաւիրուեցայ. Ճ. Պայար հոն յուզուած էր: Թուրքիա դժնդակ վիճակի մէջ է. երկրորդ անգամ ըլլալով դուք պիտի փրկէք զայն, ըսաւ: Նախ խորհեցայ թէ համայնավարները բրած էին: Բայց դատարանին մէջ յայտնի եղաւ թէ անոնք չէին: Տեղեակ չեմ թէ Մենտերէս եւ ընկերնե՞րը կազմակերպած էին դէպքը:

Նախագահը.— Ձեր վկայութեան մէջ ըսեր էք թէ լսած էիք որ կառավարութեան կողմէ նիւթուած էր դէպքը:

Աքնոզ.— Չեմ յիշեր թէ այդպիսի բան մը ըսած ըլլամ:

Յետոյ լսուեցաւ նախկին քաղաքապետ Քեմալ Այկիւն, որ յայտարարեց.

— Եթէ ոստիկան միջոց ձեռք առնուէր, կարելի էր առաջքն առնել դէպքերուն: Ես ոստիկանի չհանդիպեցայ Թաքսիմի եւ Պէյօղլուի մէջ:

Յետոյ վկայեց Պոլսոյ Երեսփոխան Ալեքսանդրոս Հաճոփուլոս որ պատմեց թէ Էտիրնէքափը բնակող մայրն ու հայրն ալ յարձակումի ենթարկուած են: Դատախազը հարցուց թէ իրենց տանը մերձակայքը ոստիկանատուն կա՞ր: Կար, պատասխանեց Հաճոփուլոս, որ ըսաւ թէ դէպքերը կանխապատրաստուած ըլլալու չէին: Մինչդեռ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերուն վաղորդայնին Հաճոփուլոս Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած էր:

«Ոչ մէկ հայրենակից այստեղ ոչ գերի է, ոչ պատանդ: Յանցանքը կը պատկանի բոլոր անոնց որոնք գրգռած են զանգուածները: Պէտք խօսիմ պատահմութեան կազմակերպութեան ոչ թէ անտարբերութեան, այլ թոյլտուութեան մասին: Ձեզի օրինակ մըն ալ տամ 200 – 300 հոգի նաւակով կուգի գացած, քանդէլ յետոյ խոյս տուած են: Եթէ կուգի ոստիկանութիւնը ուզէր, չէ՞ր կրնար արգիլել ըլլալ այդ քանի մը հոգիին: Դէպքերուն հանդէպ դիտողի դիրքին մէջ մնացին: Իմ տանս քովիկը ոստիկանատուն կայ: Հակառակ ասոր, թալանողները տունս կործանեցին, 80ամեայ հայրս եւ մայրս իրենց անկողիններէն քաշկռտեցին: Տան առջեւ գտնուող ոստիկան-պահնորդներն ալ հանդիսատեսի պէս կը դիտէին...»:

Յաջորդ նիստը բացուեցաւ Երկուշաբթի օր, Պայար եւ Էօքմէն դատարան առաջնորդուեցան ժամը 9.30ին, Ատեանը որոշեց Սահմանադրութեան բռնաբարման նիւթին միացնել շան դատը, որով այս դատին վճիռն ալ յետաձգուեցաւ: Այս որոշումին ընթերցումէն յետոյ Էօքմէն դուրս հանուեցաւ, Պայար սրահին մէջ մնաց: Այն ատեն, սրահ առաջնորդուեցան Սեպտեմբեր 6-7ի պատասխանատուները գլխաւորութեամբ Մենտերէսի: Ընդհ. դատախազը առաջարկեց նախ լսել ծնչկուն Քըրճա անուն վկայ մը որ այդ շրջանին ՆԱԹՕյի Թուրք պատուիրակութեան Բ. քարտուղարն էր եւ որ փեսան էր Ֆ. Քէօփրիւլիւի:

Ատեանին նախագահը հարցուց վկային թէ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերը կանխակազմակերպուա՞ծ էին. վկան պատասխանեց.

— Օգոստ. 27-30ին ծածկագիր հեռագիր մը անցաւ ձեռքս: Այս հեռագիրը Լոնտոնի մեր դեսպանատունէն ղրկուած էր Մենտերէսի եւ հետեւեալը կ'ըսէր — «Ամէն ջանք կը գործ կը դրուի Անգլիացիներուն պարտադրելու համար ձեր տեսակէտը, մամուլն ալ հրատարակութիւն կ'ընէ, սակայն պէտք է որ վարչապետութիւնը պէտք եղածը ի գործ դնէ եւ այս ուղղութեամբ հրաման տայ շահագրգռուածներուն»: Սկսայ մտածել թէ ի՞նչ կրնար ըլլալ այս հեռագրին իմաստը: Երբ Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերը պատահեցան, մտքիս մէջ իրարու կապեցի հեռագիրը եւ այդ դէպքերը: Թուրք կառավարութիւնը յանկարծ քաղաքականութիւն փոխած էր, եւ որպէսզի ցոյց տայ թէ այդ փոփոխութիւնը ուժ կը գտնէ ժողովուրդին մէջ, խորհած էր այդ ձեռնարկը կատարել: Նկատելով որ Սեպտեմբեր վեցի դէպքերը տեղի ունեցած էին այնպիսի շրջանի մը՝ երբ ցոյց ընելը արգիլուած էր, կը նշանակէր թէ դէպքերը կանխամտածուած էին կառավարութեան կողմէ: Թուրան Կիւնէշ ալ ինծի պատմեց թէ 12 Սեպտեմբեր 1955ին, Դեմոկրատ խմբակին մէջ տեղի ունեցած Սեպտեմբեր վեցի վերաբերեալ վիճաբանութիւններէն յետոյ դուրս ելած ատեն Ֆ. Ռ. Զօրլու ըսեր է. «Ինչո՞ւ կը մեծցնէք այս դէպքը, որ մեր դիրքը զօրացուց Լոնտոնի մէջ»:

Դատաւորը հարցուց.

— Ծածկագրին մէջ տրուած հրամանները կարելի՞ է կապել Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն հետ:

— Իմ տրամաբանութիւնս այդ եզրակացութեան կ'առաջնորդէ զիս.

— Ի՞նչպէս եղաւ որ իբր վկայ ներկայացաք այս դատին:

— Ես դիմեցի:

— Այդ ծածկագիրը թղթածրարին մէջ կը գտնուի՞:

— Անկասկած:

Զօրլու խօսք ուզեց եւ ըսաւ.

«Այս հեռագիրին մէջ, զոր Անգարա ղրկած էի, ես ըսել կ'ուզէի որ կառավարութիւնը չփուռ կատարէ Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն հետ»:

Նախագահը ըսաւ.

— Կը լուսաբանուինք երբ այդ հեռագիրը գտնուի:

Ընդհ. դատախազը պատասխանեց.

— Այդ հեռագիրը չի գտնուիր թղթածրարին մէջ:

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ գրական մրցանակը ստացաւ Սէն-Ժոն Փերս, բուն անունով Ալեքսի Լէժէ, Ֆրանսացի բանաստեղծը: Ալեքսի Լէժէ, Կուատըլուփ ծնած է 1887ին եւ դիւանագէտի փայլուն ասպարէզ մը ունեցած է, իբրեւ դեսպան, ապա Պրիանի աջ բազուկը եղած է, երբ ըսած է. — «Թիրք մը՝ ծառի մը մասն է»: 49 տարուան ընթացքին 10րդ անգամն է որ Ֆրանսա Նոպելեան գրական մրցանակին կ'արժանանայ:

«Ալժէի արիւնալի օր» մը պիտի ըլլայ Նոյեմբեր մէկին, Ալժերիոյ կռիւներուն վեցերորդ տարեդարձին առթիւ, ըստ Ալժ. Ազատ. Ճակատի որոշումին:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ զայրացած են Թագուհիին օդանաւին միջադէպին առթիւ: Ծանօթ է որ գերման երկու հալածիչներ իբրեւ թիրախ առած էին թագուհիին «Քոմէթը» եւ քանի մեթր մօտէն անցած: Եղիսաբէթ Բ. եւ իշխան Ֆիլիփ հազիւ ազատած էին: Քննութիւն բացուած է եւ Ատենապետը անձամբ ցաւ յայտնած է բայց բրիտանական մամուլը կատղած է:

ՄԱԼԿԱՇ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ձիրանանա եւ կինը Փարիզ ժամանեցին, առջի օր: Տը Կոլ, Տըպրէ եւ կառավարական անդամներ Օռլի գացած էին դիմաւորելու համար, Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրը: «Անկախութիւնը հեռացնելու փոխարէն, կը մօտեցնէ մեր երկու երկիրները» յայտարարած է Ձիրանանա, Օռլիի մէջ:

ՄՈՊՈՒԹՈՒԻ զինուորները պիտի հեռանան Լէոփոլտվիլէն: Որոշումը տրուած է Քոնկոյի ՄԱԿի ուժերու հրամանատարութեան կողմէ եւ ստացած իր հաւանութիւնը:

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ մէջ պետական հարուած տեղի ունեցած է, երիտասարդ սպաներու կողմէ: Նախագահը՝ Եօզէ Լէմիւս Կուաթեմալա ապաստանած է, կարգ մը հետեւորդներով:

ԱՖՐԻԿԷԱՆ խորհրդաժողովը վերջացած է: Կը մասնակցէին ափրիկեան ութ երկիրներու ղեկավարներ (Գամերուն, Քոնկօ, Քոթ տ'Իվուար, Տահոմէ, Վերին-Վոլթա, Մավրիտանիա, Նիժերիա, Սենեկալ եւ կարգ մը երկիրներու դէտեր, բոլորն ալ ֆրանսական նախկին գաղութներ): Խորհրդաժողովի ընթացքին քննութեան առած են, ինչպէս ցոյց կուտայ միացեալ վեկոյցը, Ալժերիոյ, Քոնկոյի եւ Մավրիտանիոյ հարցերը:

ՈՒԼՆՈՑԻ Լը Մանի գործարանը, որ երկու օրէ փակուած էր տնօրէնութեան եւ բանուորներու միջեւ պատահած միջադէպի մը պատճառաւ, վերստին բացուեցաւ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ Մարոքի դեսպանատունը՝ Մուլէյ Հասան յայտարարած է. — «Երեք շաբաթէն կամ մէկ ամիսէն բոլորովին նոր եւ ծանր ազդակ մը պատճառ պիտի դառնայ, որ փոխուի Ալժերիոյ հարցին բնոյթը»: Իշխանը մերժած է ըսել, թէ՝ իր խօսքը համայնավար Չինաստանի կամ Խ. Միութեան միջամտութեան մասի՞ն է թէ ուրիշ նորութիւն մը կայ:

ՓԱՐԻԶԻ եւ Պոնի միջեւ կնքուած համաձայնութեան մը հիման վրայ գերման … 2400 զինուորներ Ֆրանսա եկած են:

ԱԼԺ. ԱԶԱՏ Ճակատի օգնող նոր ցանց մը երեւան ելաւ Փարիզի մէջ, վեց հոգի ձերբակալուեցան: Կեդրոնատեղին էր զուիցերացի Ռօվըր-Կրիի մը բնակարանը: Ուրիշ երկու օտարականներ ալ մաս կը կազմէին այդ ցանցին:

ՔԱՍԹՐՈՅԻ ընդդիմադիր ուժեր ցամաք ելած են Քուպայի մէջ, ըստ Հաւանայէն հասած կարգ մը լուրերու: Կառավարութիւնը զինուորական ուժեր ղրկած է, երկրին զանազան կողմերը:

ԱՆԿԱՆՆԵՐ դէմ են որ կառավարական «քննիչներ» ղրկուին Ալժերիա: Ծանօթ է որ «Միութիւն Նոր Հանրապետութեան Համար» կուսակցութեան համագումարը նման բանաձեւ մը քուէարկած էր:

"ԱԶԱՏԱԳՐՈՂ"ՆԵՐԸ

Մեր մէջ կը գործէ «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր – հայրենասէր» ճակատ մը, որ խոստացած է, գրեթէ երդում ըրած է ազատագրելու ինչ որ… ազատագրուած է արդէն, բայց իր բախտին ձգուած է ինչ որ պէտք ունի ազատագրուելու :

Այս ճակատը, «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր – հայրենասէր» ըլլալով հանդերձ, մերժելով հանդերձ իր «հայրենասիրութիւն»էն փոքրիկ բաժին մըն ալ մեզի զիջիլ, յաճախ մեզմէ կը պահանջէ, որ երթանք… գրաւենք Թրքահայաստանը : Եւ կը մեղադրէ մեզ, որ հայրենասիրութեան մէջ զատ չենք առներ իրմէ …:

Այսպէս՝ «հայրենասէր», նոյնիսկ «գեր-հայրենասէր» այս ճակատը չորս տարի առաջ ուխտեց — եւ քանիցս վերանորոգեց իր ուխտը — բռնագրաւումէ ազատագրել … Անթիլիասը, Յունաստանի, Պարսկաստանի, Լիբանանի եւ Ա. Մ. Ն.ի Հիւսիսային Նահանգի եկեղեցիներն ու եկեղեցական հաստատութիւնները : Եւ գրեթէ ամէն օր յայտարարեց, թէ ցորչափ «ազատագրուած» չեն այս հաստատութիւնները, Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը պիտի նկատէ «հերձուած», իսկ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ «Հերձուածապետ» :

Կ'ուզենք հաւատալ, որ աջէն – ձախէն հաւաքուած այս «գեր – հայրենասէր»ները իրապէս փափաքող են ազատագրելու ոչ թէ արդէն ազատագրուածը, այլ չազատագրուածը : Ուստի՝ դիւրացնելու համար իրենց աշխատանքը, պիտի ջանանք ամփոփ ցուցակ մը ներկայացնել՝ դեռ չազատագրուած, բայց ազատագրելի եկեղեցիներու, վանքերու, տաճարներու, աղօթատեղիներու եւ այլ վանական ու եկեղեցական հաստատութիւններու :

Մխիթարեան Միաբանութեան անխոնջ մշակներէն Հ. Գար. Զարբհանալեան, իր շահեկան մէկ գործին՝ «Պատմութիւն հայերէն դպրութեան» Երկրորդ հատորին մէջ (Վենետիկ, 1905), կը գրէ.

«Բազմաթիւ էին վանօրայք, Հայաստանի ամէն կողմերը ցրուած, բայց շատերուն վրայ որոշ տեղեկութիւնք կը պակսին : Մենք անոնց գլխաւորներուն անուանքը միայն նշանակելով գոհ ըլլանք, առանց ժամանակագրական կարգի մը. մանաւանդ որ շատերն երկար դարերու կեանք եւ արդիւնք ունեցած են» (էջ 187) :

Քաջարի վանականը ապա անուն առ անուն կը յիշատակէ այս «բազմաթիւ վանօրայք»ը, որոնք ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի, բայց մանաւանդ ողջ Հայաստաններու եւ Կիլիկիոյ մէջ :

Հետաքրքրութեան համար տանք քանի մը վանքերու անուններ, «գլխաւոր»ներուն մէջ գլխաւորներէն : Ահաւասիկ.

«Ահավանք, ի Վասպուրական :
«Աղթամար, ի Ռշտունիս :
«Ամենափրկիչ, ի Մոկք գաւառի :
«Ամրդոլու վանք, ի Բաղէշ :
«Այրի վանք, ի Սիւնիս :
«Անանիա առաքելոյ վանք, ի հիւսիսակողմն Երեւանայ :
«Անապատ Սիւնեաց, ի սահմանս Տաթեւու :
«Աստուածածնի վանք, ի Կիլիկիա :
«Արքակաղին, ի Սիս .
«Բարձրբերդ, ի սահմանս Կիլիկիոյ :
«Գեղարդայ վանք, ի սահմանս Գառնոյ :
«Գլակայ վանք կամ Իննակնեան, ի Տարօն :
«Գլաձոր վանք, ի Վայոց Ձոր.
«Թլայ վանք, ի Բաղու :
«Խնդրակատար Աստուածածին, ի Բաղէշ .
«Կարմրակայ վանք, ի Վան :
«Կոտնոսի վանք, ի Տիգրանակերտ»
Եւայլն, եւայլն, եւայլն :

Հայր Զարբհանալեանի ցանկը, որ պակասաւոր է անշուշտ, եւ ուր «գլխաւոր»ները միայն յիշատակուած են, կը ներկայացնէ երկու հարիւր տասնեւչորս վանքեր, մեծ ու փոքր, անուանի կամ ոչ-անուանի :

Այս վանքերէն զատ, միայն Թրքահայաստանի մէջ, կային անշուշտ նաեւ հազարաւոր եկեղեցիներ, տաճարներ, աղօթավայրեր ու մատուռներ, որոնք նոյնպէս ազատագրուած չեն եւ նոյնպէս ազատագրելի են :

«Գեր – հայրենասէր»ներու ճակատը, ինչպէս կը տեսնուի, մեծ դեր մը ունի կատարելիք, իր հայրենասիրութիւնը վաւերական դարձնելու եւ անով նաեւ մեզ վարակելու համար :

Մեր յիշատակած — մանաւանդ չյիշատակած — վանքերն ու վանական հաստատութիւնները պէտք ունին ազատագրուելու եւ ազատագրողներու : Բոլորն ալ բռնագրաւուած են ոչ թէ անդրոյ եւ անանուն «հերձուածող»ներու, այլ դարաւոր թշնամիին կողմէ :

Կը կարծենք, թէ աւելի լաւ է, որ այս թշնամիին դէմ ուղղուին «գեր – հայրենասէր»ներու ճակատին մարտիկները :

Անցնինք հիմա «արեւելեան կողմէ աշխարհի» :

Ա) Երեւանի կամ Արարատեան թեմին մէջ կային, նախ քան առաջին աշխարհամարտը, 643 եկեղեցի, 47 վանք եւ 788 քահանայ .

Բ) Վրաստանի կամ Իմերեթի թեմը ունէր 356 եկեղեցի, 17 վանք եւ 370 քահանայ .

Գ) Ղարաբաղի թեմը իր մէջ կը հաշուէր 208 եկեղեցի, 14 վանք եւ 236 քահանայ :

Դ) Շամախի (Բաքու)՝ 38 եկեղեցի, 40 քահանայ

Ե) Աստրախան՝ 39 եկեղեցի՝ 40 քահանայ

Զ) Նոր Նախիջեւան — Բեսարաբիա՝ 43 եկեղեցի, 3 վանք. 73 քահանայ :

Ընդամէնը 1327 եկեղեցի, 81 վանք եւ 1547 քահանայ :

Կը հարցնենք մեր «հայրենասէր»ներուն.— Ի՞նչ մնացած է հիմա այս հազար երեք հարիւր քսանեօթը եկեղեցիներէն, 81 վանքերէն եւ հազար հինգ հարիւր քառասունեօթը քահանաներէն :

Բայց դեռ չենք հաշուած Մանթաշեանի շինել տուած Վեհարանը, ժառանգաւորանը, ձեռնադրատունը, գանձատունը, տպարանն ու ձուլարանը, վանական շէնքերը, Սեւանի մենաստաններն ու վանքերը, Մայր Աթոռի սեփական եօթը գիւղերը, այլ հաստատութիւններ եւ հասութաբեր կալուածներ, որոնք քանի մը միլիոն ոսկի րուբլիի հսկայ հարստութիւն մը կը ներկայացնէին :

Ի՞նչ կը կարծեն «գեր – հայրենասէր»ները, կ'արժէ՞ թէ չարժեր ազատագրել բոլոր այս եկեղեցիները, վանքերը, եկեղեցական եւ վանական հաստատութիւնները, շէնքերը, կալուածները եւ քառասուն միլիոն ոսկի րուբլիի վիթխարի հարստութիւնը :

Եթէ կ'արժէ, ինչո՞ւ քանի կը սպասեն. իսկ եթէ չարժեր, ապա ուրեմն ինչի կը ծառայէ այսքան աղմուկ, այսքան տարուան անձանձրոյթ ու արուեստական պայքարը Անթիլիասի դէմ, որ ազատն է եւ բնաւ պէտք չունի ոչ ազատագրուելու եւ ոչ ալ մանաւանդ «ազատագրող»ներու :

Ուրիշ առթիւ ըսած ենք, հիմա նորէն կը կրկնենք.— Մեր «գեր – հայրենասէր»ները միլիոններ կը ծախսեն [illegible] վանք մը «ազատագրելու» համար, բայց մոմ մը իսկ չեն վառեր Անթիլիասի տաճարին մէջ :

Արդեօք այս «հայրենասիրութիւն» է, զոր կ'ուզեն ներշնչել մեզի քանի մը [illegible] :

Բայց այդ տեսակ «հայրենասիրութիւն» քանի մը պերճութեամբ կարելի է գնել Պէյրութի կամ Բերիոյ մանրավաճառներուն մօտ :

Եւ թող դադրին այլեւս մեզի կեղծ հայրենասիրութիւն վաճառելէ :

Ցաւնա՛ծ, ձանձրացա՛ծ ենք…

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»

"ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ" ՓՈՂՈՑ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Զբօսաշրջիկներով լեցուն ինքնաշարժը դանդաղ կը յառաջանայ Փրակայի փողոցներէն : Հիացումով կը դիտենք ճարտարապետական գեղեցիկ յուշարձանները, բազմերանգ ծաղիկներով եւ թուփերով հարուստ հանրային պարտէզները : Ինքնաշարժը կը մտնէ մայրաքաղաքի հոյակապ թաղերէն մէկուն մէջ : Ամէնուրեք գեղեցիկ նոր աւարտած շէնքեր : Զարմանքով նկատեցինք, որ իրարու մօտ շարուած հսկայ եւ միանման շէնքերու մուտքերուն վրայ զանազան կենդանիներու նկարներ փորագրուած են : Զբօսապտոյտի վարողը բացատրեց, թէ նկարները փոքրիկներու համար են, որպէսզի չշփոթեն տունէ – տուն : Կը շարունակենք շրջագայիլ փողոցէ փողոց, երբ յանկարծ զբօսապտոյտը կազմակերպող առաջնորդը յայտարարեց յաջորդ փողոցին անունը՝ «Երեւանեան» : Ինքնաշարժին մէջ նստած Երեւանցիներս պահ մը շուարեցանք մեր ականջներուն : Առաջնորդը նորէն կրկնեց եւ մեր կասկածը փարատեց : Գնահատելով հայ գիտուններու Փրակայի մէջ ցոյց տուած քաջարդութիւնները, Չեխ կառավարութիւնը մայրաքաղաքին փողոցներէն մին՝ ամէն հայու սրտին խօսող՝ Երեւանի անունով կոչած է : Երեւանի անունը յաճախ լսեցինք Փրակայի մէջ, երբ ծանօթացանք չեխ կամ սլովաք դպրոցականներու : Պէտք չկար երկար – բարակ բացատրելու թէ ո՛րտեղացի ենք, ո՛ւրկէ եկած ենք, քանի որ մեր մայրաքաղաքը ճանչցուած է ամէն տեղ, ամէնուն կողմէ : Եւ ասիկա ոչ միայն անոր համար, որ Փրակայի, Բռնոյի, Կառլովի Վարիի խանութներուն մէջ տեւաբար կարելի է գտնել «Երեւան»ի քոնեակը եւ կամ լսել Ա. Այվազեանի եւ Ա. Բաբաջանեանի երգերը Երեւանի մասին, որոնք շատ տարածուած են Չեխոսլովաքիոյ մէջ, այլեւ որովհետեւ Երեւան արդէն մեծ քաղաքի վերածուած է, հինաւուրց Փրակայի կէսին չափ բնակիչ ունի եւ հայ ժողովուրդի հոգեւոր մշակոյթի խոշոր կեդրոնն է : Անոնք Երեւանը կը ճանչնան ոչ միայն իբրեւ հայ երգիչներու, գրողներու, երգահաններու, աստղագէտներու եւ ակադեմիկոսներու հայրենիք, այլեւ արդիւնաբերական քաղաք մը, ուր պիտակը կրող հաստոցներն ու մեքենաները կրնան դիմանալ ամենախստապահանջ քննութիւններուն :

Հարկ է նշել թէ չեխ ժողովուրդը հայ մշակոյթին հետ ծանօթացնելու գործին մէջ, մեծ դեր ունեցած է Փրակայի համալսարանի փրոֆէսորներէն Նշան Սարտինեան, որ քառասուն տարիէն աւելի է որ Փրակա կ'ապրի :

1927ին, անոր եւ չեխ ծանօթ հեթիթագէտ Բր. Հրոզնիի աջակցութեամբ Փրակայի Կառլովի համալսարանին մէջ հայագիտական դասընթացք մը կը կազմակերպուի : Տարիներ շարունակ դասախօսած է եւ ունեցած բազմաթիւ աշակերտներ, որոնց մէկ քանին յայտնի փրոֆէսորներ են ներկայիս, եւ կը դասախօսեն նոյն համալսարանին մէջ՝ զբաղելով միաժամանակ հայագիտութեամբ : Հետեւելով իրենց ուսուցչին օրինակին, որ բանաստեղծ Սամօ Վերների օգնութեամբ չեխերէնի թարգմանած է հայ դասական գրականութեան կարգ մը գոհարներ, ինչպէս «Աբու Լալա – Մահարի», անոնք յաջողութեամբ թարգմանած են Շիրվանզադէի «Քաոս» (Բ. Բարեչ), իսկ Ե. Եղիշէեան Վ. Անանեանի պատմուածքները, եւայլն : Աշակերտներուն աշխատութիւններն ալ կարեւոր աշխատանքներ կատարած են : Փրակայի համալսարանի

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Տոն Գարլոս տը Մանարա կը յուսահատէր իր անունը շարունակող արու զաւակ մը չունենալուն համար, երբ բարի օր մը մանչ զաւակի մը աշխարհ գալով իր ուրախութիւնը կատարեալ եղաւ .

Այնքան անձկութեամբ սպասուած այդ զաւակը՝ Տոն Ժուան — մեր այս իրական պատմութեան հերոսը — իր հօրը եւ մօրը կողմէ առարկայ եղաւ շփացումի, ինչպէս կ'ըլլան մեծ անունի մը եւ մեծ հարստութեան մը ժառանգորդները, եւ իր հօրը պալատին մէջ ոչ ոք կը համարձակէր հակառակիլ իր կամքին ու փափաքին :

Միայն թէ մայրը կը ցանկար որ իր զաւակը ըլլար իրեն նման հաւատացեալ մը, իսկ հայրը կը փափաքէր որ իր յաջորդը ըլլար քաջ, իրեն պէս :

Կոմսուհին անսահման գգուանքներով, [illegible] նուէրներով կը ստիպէր երախային սորվիլ կրօնական ծէսերը եւ պարտաւորիչ աղօթքները : Կը քնացնէր զայն կարդալով անոր աստուածային հէքեաթներ :

Միւս կողմէ, հայրը, իր զաւկին կը սորվեցնէր Սիտի եւ Բեռնար տը Քարփիոյի երգերը, կը պատմէր անոր Մավրիտանացիներու ըմբոստութեան պատմութիւնը եւ կը ստիպէր փոքրիկը որ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն նիզակ նետէ, նետեր արձակէ, նոյնիսկ հրացան գործածէ պարտէզին մէջ զետեղուած Մավրիտանացի մը ներկայացնող խրտուիլակին վրայ …

Կոմսուհիին աղօթարանին մէջ կար Մորալեսի չոր ոճով գծուած նկար մը, որ կը ներկայացնէր քաւարանի սարսափները : Նկարիչը երեւակայած էր տանջանքի բոլոր տեսակները եւ զանոնք ներկայացուցած այնպիսի ճշգրտութեամբ մը որ Հաւատաքննութեան պաշտօնեան ոչինչ պիտի գտնէր հոն սրբագրելի …

Այդ նկարին մէջ քաւարանի սահմանուած հոգիները կը գտնուէին տեսակ մը քարայրի մէջ, որուն գագաթէն կը տեսնուէր նեղ լուսանցք մը : Այդ բացուածքին եզերքը կար հրեշտակ մը, որ իր ձեռքը կ'երկարէր հոգիի մը որ դուրս կու գար ցաւի վայրէն, մինչ միւս կողմը՝ տարիքոտ մարդ մը, ձեռքը բռնած համրիչ մը, երկիւղածութեամբ կ'աղօթէր : Այս մարդը նկարին նուիրատուն էր, որ զայն պատրաստել տուած էր Հիւէսքայի մէկ եկեղեցիին համար : Իրենց ըմբոստութեան ընթացքին, Մավրիտանացիները քաղաքը՝ կրակի տուած էին եւ եկեղեցին քանդած, սակայն նկարը՝ հրաշքով մը մնացած էր անեղծ : Մանարայի կոմսը զայն բերած էր իր հետ եւ անով զարդարած իր կնոջ աղօթարանը :

Սովորաբար, փոքրիկ Ժուանը ամէն անգամ երբ կը մտնէր իր մօր աղօթարանը, երկար ատեն անշարժ կը դիտէր նկարը, որ թէ կը սարսափեցնէր եւ թէ կը գրաւէր զինքը : Մանաւանդ փոքրիկը չէր կրնար իր աչքերը հեռացնել նկարին վրայ գտնուող մարդէ մը, որուն պլլուած օձ մը կարծես կը ջանար անոր աղիքները դուրս հանել, մինչ մարդը կախուած էր խարոյկի մը վրայ եւ աչքերը դարձուցած լուսանցքին եզերքը աղօթելու զբաղած ծերունիին, կը հայցէր անոր աղօթքներուն միջնորդութիւնը զինքը այդ տանջանքէն ազատելու համար …

Կոմսուհին կը փութար իր զաւկին բացատրելու թէ՝ այդ դժբախտ մարդը տանջանքի էր ենթարկուած որովհետեւ թերացած էր իր կրօնական պարտականութիւններուն մէջ, ծաղրած էր քահանայ մը եւ կամ անտարբեր գտնուած էր եկեղեցիին հանդէպ : Յետոյ, կը բացատրէր թէ՝ նկարին մէջ գտնուող հոգեւորը կը թռչէր դէպի արքայութիւն, հոգին էր Մանարա ընտանիքին մէկ անդամին, որ անկասկած այպանելի արարք մըն էր գործած եւ սակայն Մանարայի կոմսը անոր համար աղօթած եւ այնքան նուէրներ էր ըրած որ յաջողած էր իր ազգականը արքայութիւն դրկել եւ անոր հոգին փրկել քաւարանի երկար տանջանքներէն…

— Այսուհանդերձ Ժուանիթօ, կ'աւելցնէր կոմսուհին, ես ալ օր մը այսպէս պիտի տանջուիմ եւ միլիոնաւոր տարիներով պիտի մնամ քաւարանին մէջ եթէ դուն չմտածես իմ յիշատակիս հոգեհանգիստ կատարել տալ : Գիտես, շատ գէշ բան է ցաւի մէջ թողուլ մայր մը որ սնուցած է իր զաւակը …

Այն ատեն, փոքրիկը կը սկսէր արտասուել եւ եթէ գրպանը դրամ ունենար, պատրաստ էր տալու գանձանակ մը կրող առաջին խնդրարկուին, յօգուտ քաւարանի հոգիներուն …

Երախան երբ կը մտնէր իր հօրը առանձնասենեակը, հոն կը տեսնէր գնդակներէ ծակծկուած զրահներ, սաղաւարտ մը՝ որ Մանարայի կոմսը կրած էր Ալմերիայի յարձակումի պահուն եւ որ իր վրայ կը կրէր մահմետականի մը եաթաղանի հետքը, նիզակներ, Մավրիտանական սուրեր, անհաւատներէն գրաւուած դրօշակներ :

— Այս եաթաղանը, կ'ըսէր կոմսը, որ խլած եմ Վեժերի քաջին ձեռքէն, երեք անգամ հարուածած է գլխուս, նախ քան որ վերջ տամ իր կեանքին : Այս դրօշակները կը կրէին Էլվեր լերան ըմբոստները : Անոնք աւերած էին քրիստոնեայ գիւղ մը, երբ հասայ քանի մը ձիաւորներով :

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(2 Շար.)

ասնդուհի Լ. Մոթալյան բնագրէն թարգմանած է Ա. Խաչիկեանի մէկ ադրոնի երկը, իսկ վերջերս առանձին րքով չեխերէնի թարգմանած է Զարեանի «Լենինն ու Ալին»: Այս շնորհալի նցի ղջիկը, որ մաքուր կը խօսի հայերէն, ք մը տարի առաջ Կրակով (Լեհաստան) գտնուած միջոցին կ'ուսումնասիրէ րանոց պահուող հայերէն ձեռագիրները ւ այս մասին փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մըն ալ կը գրէ :

Չեխոսլովաքիայի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կայ հայ երգին եւ երաժշտութեան նկատմամբ: Հայ երգին լաւագոյն տարողներէն եղած է փրոֆ. Եօզէֆ ցիք, որ եօթը տարի դասաւանդած է նոյի երաժշտանոցը եւ իր հայ բարեկամներուն եւ աշակերտներուն շնորհիւ մօտէն ծանօթացած հայ երաժշտութեան: Զարիէն աւելի կը գնահատէ Կոմիտասը, որուն գործերէն կը նուագէ յաճախ. Այստեղ ճանչցուած եւ սիրուած երգահաններ են Ա. Սպենդիարեան եւ Ա. Խաչատրեան :

Հաճելի անակնկալ մըն էր իմանալ թէ ի երգահանները յատուկ ուշադրութիւն յց կուտան հայ գեղջուկ երգերու մասին Երաժշտագէտ փրոֆ. Ալբերտ Պէկ ան Սարաֆեանի կնոջ Արուսեակի աջակցութեամբ Արեւմտեան Հայաստանի անմփէլ գիւղի քանի մը երգերը ձայնագրած է, որոնք յետագային չեխերէն թարգմանուած եւ Փրակայի ազգ. օփերայի երգչուհի՝ Շտեպանկա Շտեպանովայի մեկնաբանութեամբ, ձայնասփռուած են Փրակայի ձայնասփիւռէն: Ուրիշ ծանօթ երգիչներ եւս երգած են այդ երգերը : Յիշենք այդ երգերէն մէկ քանին՝ «Փչէ, հովիկ, փչէ, լեռները ձիւներ» (Կարօտի երգ), «Վարդենի ըլլայի, գառը բուսնէի» (Սիրերգ), «Մեր փեսին գօտին Շամէն է եկեր» (Հարսանեկան երգ), «Օրօր, օրօր, օրօր, որ քունդ տանի. Օրօրոցի երգ) եւն.: Երեւանի ձայնասփիւռի վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առած է կորուստէ փրկելու համար այդ երգերը:

Փրակա գտնուած միջոցիս հետաքրքրուեցայ նաեւ հայերէն ձեռագիրներով : Անգամ մը, Սարաֆեան գրադարանին մէջ պտըտած միջոցիս ուշադրութիւնս գրաւեց ձեռագիր մը, որուն տակ «Հայկական ձեռագիր» նշանակուած էր: Սակայն հայկական չէր, այլ հին վրացական՝ Խուցուրի կոչուած գիրով, որուն պատկերը նմանութիւնը Մեսրոպեան տառերուն՝ շփոթութեան մէջ ձգած է գրադարանի աշխատակիցները : Միակ հայերէն ձեռագիրը որ տեսայ՝ Երեւանի մէջ գրուած կոնդակագիրք մըն էր, որ ն գրուած է Կառլովի համալսարանին ձեռագրատան մէջ:

Ժամանակի սղութեան պատճառաւ չկրցայ այցելել Պատմական Թանգարանը, որ, ի թիւս բազմաթիւ արժէքաւոր նմոյշներու, պահուած են Կլադնոյի մօտ վերջերս գտնուած Տիգրան Բ.ի եւ հայկական ուրիշ դրամներ : Նշան Մարտիրոսեանի տղուն՝ Հայկին կարծիքով հայկական դրամները Չեխոսլովաքիա եկած են Հռոմէացի զինուորներու ձեռքով, երբ հոն եկած են կռուելու համար կեղտական ցեղերու դէմ: (Հայկ այս առընչութեամբ յօդուած մը պատրաստած է):

Հայագիտութեան եւ խօսակցութիւններուս ընթացքին պարզուեցաւ, որ Չեխերը մեծ փափաք ունին ծանօթանալու հայ եւ չեխ բարեկամական եւ մշակութային կապերուն: Հիմակուհիմա դժուար երագորշելի է, քանի որ դեռ չէ ուսումնասիրուած երկու ժողովուրդներու միջեւ գոյութիւն ունեցած կապը, որ անտարակոյս հին պիտի ըլլայ, չէ՞ որ Լեհաստան, Ռումանիա եւ Ուկրանիա հաստատուած հայ վաճառականներուն սիրած վայրը եղած է Չեխոսլովաքիան: Այս մասին չեն պակսիր տեղեկութիւններ :

Առեւտրական կապերէն զատ, կան նաեւ զինուորակ. համագործակցութեան ուշագրաւ օրինակներ: 1410ին տեղի ունեցած Գրիւնվալդի ճակատամարտին՝ Տեւտոնական միաբանութեան գերմանացի ասպետներուն դէմ ուս — ուսի կռուած են հայ եւ չեխ զինուորները եւ յաղթած : Այնուհետեւ հայ զինուորները կամ հայկական սակրաւորները եւ տեղաւորները, ինչպէս կը կոչուէին այն ժամանակ, մասնակցած են Չեխիոյ մէջ տեղի ունեցած կռիւներուն: Ծանօթ է, որ 1422ին լիթուանական զօրքեր օգնութեան կը հասնին Հուսեան շարժումին եւ ուժ տալու շարունակ կը պայքարին գերման կայսրութեան ուժերուն դէմ: Լիթուանական օգնութեան հասնող զօրքերուն մէջ կային Ռուսեր, եւ Ուկրանացիներ, հաստատաբար նաեւ Հայեր: Հետաքրքրական այս տեսակէտը, որ ի դէպ կը կարօտի լուսաբանութեան, յայտնած է Լվովի պատմաբան Ն. Կըլիմեան: Այսուհանդերձ, մէկ բան պարզ է, որ միջին դարէն սկսեալ բարեկամութիւն եւ համագործակցութիւն գոյութիւն ունեցած է Չեխերու եւ Հայերու միջեւ: Այդ բարեկամութեան մէկ լաւ ապացոյցն է Փրակայի «Երեւանեան» փողոցը:

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

« ՔՈՆՍԹԱՆՍ »

Ժամանակակից անգլիական գրականութիւնը, մասնաւորաբար թատերական գրականութիւնը, իրաւամբ կը պարծենայ իր մէկ հանճարեղ ներկայացուցիչովը՝ Սոմըրսէթ Մոմ:

Անգլիացի այս ծանօթ գրագէտ — թատերագիրը Փարիզ ծնած է 1874ին:

Գրականութեան ասպարէզ մտնելէ առաջ, Մոմ ընդգրկած է բժշկական ասպարէզը եւ իբրեւ ճարտար վիրաբոյժ՝ երկար ատեն աշխատած է Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին՝ Լոնտոնի մէջ:

Իր զբաղումներուն շնորհիւ, մեծանուն բժիշկը, յաճախ առիթն ունեցած է այցելելու Լոնտոնի խոնարհ թաղերը եւ հոն տիրող ընկերային անհաւասարութեան հետեւանքով առաջացած թշուառութիւնը իրեն ներշնչած են գրել վէպ մը՝ «Լիզա տը Լամպէթ»ը, որուն մէջ սկսնակ գրողի մը համար այլեցուցիչ համարուող արուեստով մը նկարագրած է թշուառ մարդոց անօրինակ կեանքը: Եւ այս եղած է Մոմի մուտքը գրականութեան մէջ, երբ տակաւին 25 տարեկան էր (1899):

Այնուհետեւ, Սոմըրսէթ Մոմի ներշնչումները արտասովոր թռիչք մը առնելով, բոլորովին լքելով Հիփոքրաթի ասպարէզը, նետուած է ամբողջովին գրականութեան կրկէսը, հետզհետէ տալով նոր վէպեր :

Իր խայթող սլաքներուն նշաւակ դարձած են նոյնպէս անգլիական բարձր շրջանակներու անձերը, որոնց կեանքը պատկերացուցած ու ձաղկած է բազմաթիւ վէպերու մէջ:

Մոմ 1900ական թուականներուն է որ ձեռք զարկած է թատերական գրականութեան: Իր առաջին թատերակը «Լէյտի Ֆրետերիք» (1907) իր ժամանակին մեծ աղմուկ հանած է : Յաջորդաբար տուած է՝ «Լա Թէր Փրոմիզ»ը (1913), «Շրջանակը» (1920), «Նամակը» եւ «Հաւատարիմ կողակիցը» (1927) եւ ապա՝ «Քոնսթանս»ը որ ներկայիս կը բեմադրուի Սառա Պեռնարի բեմին վրայ :

« Քոնսթանս »ը, նոյնպէս, անգլիական բարձր շրջանակներու մէջ տիրող փտածութիւնը ձաղկող երկ մըն է:

Քոնսթանս կը կոչուի համբաւաւոր վիրաբոյժի մը կինը, որ տեղեակ է թէ իր ամուսինը անհաւատարիմ է իրեն եւ կը դաւաճանէ ամուսնական առագաստին, ապօրինի յարաբերութիւններ մշակելով իր մէկ ընկերուհիին՝ Մարի-Լուիզի հետ:

Քոնսթանս, ծածկամիտ է ու համբերատար: Ամուսնոյն անհաւատարմութեան այս արարքը կը դիմագրաւէ պաղարիւնութեամբ, եւ փոխանակ դիմելու դայթակղեցուցիչ արարքներու, կը սկսի որոնել վրէժխնդրութեան լուրջ միջոցի մը վրայ... Վրէժխնդրութիւն մը, որուն միտքին պէտք է ըլլար միայն ու միայն պատժել ու դաս մը տալ անհաւատարիմ ամուսինին, եւ օգտուելով առիթէն ինք ալ իր կարգին ձայնէ սիրահար մը...

Յարմար առիթը կը ներկայանայ: Կայ մէկը արդէն, որ շարունակ կը դառնայ Քոնսթանսի շուրջ, գարպասելով զայն զուտ յարատեւութեամբ մը: Քոնսթանս հետզհետէ կը սկսի սիրալիր գտնել զանոնք Կ...ի հանդէպ : Ժպիտները կը փոխուին գլուխ — գլուխ տեսակցութիւններու, տեսակցութիւններու ընթացքին դրուագներ կը վերածուին համբոյրներու, եւ կը պատահի անխուսափելին: Քոնսթանս կը լուծէ իր վրէժը, սակայն անաղարտ կը մնայ իր եւ իր ամուսնոյն ընկերային դիրքին կառոյցին արտաքին ճակատը …

Բարքերու այս ապականած մթնոլորտը Սոմըրսէթ Մոմ կը ձաղկէ սուր ու խայթող սլաքներով, որոնց ընդմէջէն, սակայն, ճարտար թատերագիրը, ամէնէն ողբերգական պահուն իսկ, վարպետօրէն կը ներարկէ ծիծաղն ու խնդուքը, որոնք գրեթէ անպակաս են ամբողջ խաղի տեւողութեան :

Քոնսթանսի բարդ տիպարը կը մարմնաւորէ ծանօթ դերասանուհի Էլվիր Փեօպէր: Ժան Քոքթոյի « Երկգլխանի Արծիւը»էն ետք, որուն մէջ դարձեալ Էլվիր Փեօպէր ստանձնած էր գլխաւոր դերը, եւ ուր մեծանուն դերասանուհին ապահոված էր բեմական փայլուն յաղթանակ մը, այս անգամ, տարբեր սեռի դերով մը, անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ ինք մեր օրերու Ֆրանսական թատրոնին կեդրոնական ուժերէն մէկն է :

Դերակատարներուն ամբողջական կազմ մը ծանօթ արուեստագէտներու զուգորդիկ փունջ մըն է: Էլվիր Փեօպէրը կը շրջապատեն Սիւզան Տէհէլլի, Նատին Պայիլ, Միշըլին Լուչիոնի, ինչպէս նաեւ Իվ Վենսան եւ Կի Թրեժան, որոնք ամբողջ խաղի ընթացքին կը մրցին իրարու հետ, լաւագոյնս մեկնաբանելու համար Սոմըրսէթ Մոմի երկը :

Բեմադրիչը՝ Միշէլ Վիթոլտ անծանօթ մը չէ մեզի՝ Հայերուս: Արդարեւ ան սիրելի դարձաւ մեզի այն օրէն երբ փարիզեան մեծ բեմի մը վրայ ներկայացուց մեր աշխարհահռչակ ազգակիցին՝ Ուիլյըմ Սարոյեանի «Սիրտս ի բարձունս» թատերգութիւնը :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ԿԻՕՔԱՑ

« Հիւր Նիւզմ » կողքին վրայ հրատարակած է լուսանկարը Հայոց Պատրիարքին, նախկին կուսակալ Կէօքայի հետ ձեռք ձեռքի, եւ հետեւեալը կը գրէ այդ նկարին առթիւ. —

« Ծիրդ գտանք մեր այս թիւին կողքը յատկացնել քաղաքական սիրային տեսարանի մը: Այս երկու սիրահարներէն մին Խաչատուրեան էֆէնտին է, այսինքն Պոլսոյ եւ Պոլսոյ ենթակայ երկիրներու Հայոց Պատրիարքը: Իսկ միւսը՝ ձեր գիտցած Կէօքայն է :

« Եթէ ուշադրութեամբ նայիք, եւ եթէ կը հասկնաք աչքէ, անմիջապէս կը հասկնաք թէ Ֆահրեթտին կը ջանայ համոզել Խաչատուրեանը, իսկ ան ալ՝ Ֆահրեթտինը :

«Ֆահրեթտին ամենզուկ վարչական մըն է որ 1946էն ի վեր Պոլսոյ Հայերը դրդած է Հալք կուսակցութեան դէմ: Խաչատուրեան խաբուողի, համոզուողի աչք չունի թէեւ, բայց ի՞նչ ընէ խեղճը :

« Անմիջապէս աւելցնենք — Խաչատուրեանին այս նկարը ո՞ր օրը քաշուած է, գիտէ՞ք, 4 Սեպտեմբեր 1955ի օրը: Այսինքն Սեպտեմբեր վեցի ողբերգութենէն միայն երկու օր առաջ:

«Ահա ամբողջ Ֆահրեթտին Քերիմը »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ներս մտնելով՝ նա մի վայրկեան կանգնեց դէպ եւ ապա՝

— Ի՞նչպէս է Բազիլեւսի տրամադրութիւնը, — խօսեց նա յունարէն, նուրբ, կլեթէ նուագային մի ձայնով, որ դիմացինին ակամայ տրամադրում էր լինել սիրալիր ու պատրաստակամ :

Բայց Արշակը յապաղեց իր պատասխանով :

Թագուհին նկատեց այդ, նկատեց եւ այն, որ նա հանգիստ չէ եւ մռայլ է անսովոր .

Մի՞թէ վատ լուրեր, Արգամ, — առաց Թագուհին, բայց իր եւ բոլոր բիւզանդացիների սովորութեան շեշտը միշտ ս, առանձնակ կոչել տառերը փափուկ արտասանելով:

Օլիմպիայի վերին շուրթը կարճ էր, խօսելիս միշտ ջանում էր, որ այն ատամներից վեր չթռչի եւ լնդերը բացի :

— Այո, Բազիլէյա, — խօսեց Արշակը տրտում շեշտով: — Վիրաւորուել է իմ զօրավարներից մէկը:

— Եւ որտե՞ղ :

— Պարսից սահմանի վրայ:

Թագուհին հառաչեց .

— Ախ, այդ Պարսիկները… Երբեք հանգիստ չեն մնում… Մի՞թէ պատերազմ են սկսել, Բազիլեւս :

— Ոչ, Բազիլէյա: Պատահական բան է: Ընկել է ձիուց եւ ոտքը վնասել :

Ահ, — թեթեւութիւն զգաց Թագուհին եւ, առաջ գալով, փարուեց Արշակի թեւին: — Չարժէ տխրել դորա համար, Բազիլեւս: Հասարակ բան է, կարելի է բուժել: Իսկ ես կարծեցի պատերազմ է եւ երկիւղը համակեց ինձ :

— Ոչ, Օլիմպիա. պատերազմ չկայ առայժմ, սակայն … — սկսեց Արշակը մտահոգ եւ խզուեց լռեց …

Թագուհին ուշիմ հայեացքը յառեց նրան :

— Սակա՞յն, — եւ նա հարցական սպասեց, թէ ամուսինը հիմա աւելի կը պարզի իրեն զբաղեցնող միտքը:

Արշակը սակայն մնաց լուռ եւ դարձաւ մտահոգ :

Այդ նկատելով՝ Թագուհին շարունակեց.

— Իսկ Նախարարները հանգի՞ստ են :

Թագուհին իր յունարէնի մէջ հազուադէպ գործ էր ածում նաեւ մէկ-երկու հայերէն բառ, ինչ սովորել էր Հայոց արքունիքում, այդ բառերից էր եւ Նախարար բառը, որ նա գործ էր ածում կրճատ, — Նախար կամ Նախարեըր, որովհետեւ Հայոց բառերը նրան թւում էին շատ երկար, ինչպէս խոստովանել էր մի անգամ :

— Նախարարնե՞րը, — երկարեց Արշակը : — Այո: Նրանք հանգիստ չեն գուցէ, բայց առայժմ լուռ են, Բազիլէյա : Դու լսե՞լ ես որեւէ բան :

— Ոչ, Բազիլեւս : Ես կ'ուզէի միայն, որ հանգիստ լինի Արմենիան, քո տէրութիւնը, որպէսզի հանգիստ լինես նաեւ դու, նաեւ ինքս: Վասնզի, Բազիլեւս, քո հանգիստը իմ հանգիստն է, — եւ Թագուհին մեղմ ժպտաց, ապա շարունակեց աւելի նուրբ ձայնով: — Ճշմարիտն ասեմ, Բազիլեւս, երբ տեսնում եմ ճակատդ մռայլ՝ տաղնապը համակում է հոգիս: Չէ՞ որ, քեզնից բացի, ես այստեղ չունեմ եւ ոչ մի հարազատ, ոչ մի մերձաւոր …

— Օլիմպիա, — եւ Արշակը, վանելով կարծես իրեն պաշարող մտքերը, մօտեցաւ Թագուհուն: — Մի՞թէ պալատական տիկինները անուշադիր են եւ չեն զբաղեցնում քեզ :

— Ոչ, Բազիլեւս, նրանք եւ ուշադիր են եւ զբաղեցնում են ինձ սիրալիր, սակայն … չէ՞ որ նրանք չեն հասկանայ իմ հոգին … Այո, Բազիլեւս, միայն դու ես հասկանում իմ յոյզերը, իմ խոհերը, ուստի եւ կ'ուզէի, որ երբեք չտխրես եւ ինձ մենակ չթողնես :

Արշակի դէմքին ժպիտի նման մի բան շողաց, որից եւ փոխուեց նրա աչքերի ստուերակալներից փայլը, եւ նա աջ ձեռքով գրկեց Թագուհու մէջքը :

— Դու եղիր միշտ հանգիստ, Օլիմպիա: Դու պարտաւոր ես լինել հանգիստ, եւ իմ տխրութիւնը թող երբեք չյուզի քեզ: Երկրի տէրը կարող է եւ տխրել, եւ յուզուել, եւ զայրանալ, սակայն դա առիթ պիտի չտայ քեզ եւս յուզուելու :

Թագուհին դիմաւորաբար նայեց ամուսնուն:

— Հապա այն ասպետը, Արգամ, որ սրարշաւ եկաւ առաւօտ վաղ… Ես իմ դաշտահայեաց պատուհանից տեսայ նրան եւ լաւ ինչ չգուշակեց սիրտս: Թւաց ինձ՝ սուրհանդակ է, վատ լուրեր է բերում սահմանից կամ որեւէ մի Նախարարից :

— Ոչ, Օլիմպիա: Նա սուրհանդակ չէր: Դու ճանաչում ես նրան: Նա իմ եղբօր որդին էր՝ արքայազն Տիրիթը : Եկել էր այցելութեան եւ… խնդրելու, որ թոյլատու լինեմ, որպէսզի առժամ մնայ կոյր պապի մօտ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վահան Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ժեռանթօն եւ զաւակները, Օր. Ժան Թորոսեան, ինչպէս նաեւ Եագըճեան (Հայաստան), Մարգարեան եւ Թէրզեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ. 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը՝ այսօր Ուրբաթ, ժամը 10.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թեհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի անդամները ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Քօռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին:

Ա Ց Ց

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Խօփի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (ինկած Ալժերիոյ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին: Հաւաքուիլ Խօփի գերեզմանատունը:

ՃՇԴՈՒՄ

Լեւոն Ցակորեանի մահուան քառասունքին առթիւ, յիշուած Ն. Ֆ. նուիրած են Մշակոյթի Տան Տէր եւ Տիկին Զօհրապ եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան:

Գեղամ Ներիկեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլ, նուէրները բրած են Գ. Գ. Սարգիս եւ Մանուէլ Գիւլիքեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ներիկեանց եւ զաւակները Պանդուխտ, Պերճ, Պօղոս եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պոմոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՆԵՐԻԿԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թումայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պարսամեան (Թօփալեան) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տատուրեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց հօր, մօր, մեծ հօր եւ մեծ մօր՝

ՅԱԿՈԲ ԵՒ ՎԱՌՎԱՌ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

×

Տէսինի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 8.30ին ընդհ. մեռելոցի տօնին առթիւ Ս. պատարագ պիտի մատուցուի տեղւոյս Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեան, դպրապետութեամբ Գ. Գ. Մարտիրոսեանի: Նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի. հանգուցեալ Գուրգէն Տապաղեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի հայ գաղութին 28րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթր Տամ տը Լա Կարտի սրբավայրը. Հայածէս ձայնաւոր պատարագը պիտի մատուցանէ Յովհ. Ծ. Վ. Ջուխաճեան (Ժողովրդապետ Պուշ տիւ Րոն եւ Վառ նահանգներու հայ կաթողիկէներու): Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբը: Ներկայ պիտի ըլլայ Գերապայծառ Մէրէնս, իբր ներկայացուցիչ Մարսէյլի արք.ին:

Կը խնդրուի հայ հաւատացեալներէն խումբերով ներկայ գտնուիլ ժամը 9.30ին, սոյն արարողութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Շրջանային կոմիտէին

եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին:

Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBEի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ

Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մուտքը ազատ է:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Գ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ:

Կը խօսի Ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ:

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Նօբնեդբայրեան Ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ:

Ընտրուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ:

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

Մեռելոցի առթիւ, յիշեցէք Գալաճեան Սրբազանի շիրիմը:

Նուէրները ղրկել Պոմոնի (Մարսէյլ) եկեղեցւոյ կամ Թօքատի Հայր. Միութեան. — Ե. Գրիգորեանի,

1, Rue B. Gand, VILLEMOMBLE (Seine)

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նուագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին:

SALLE MOLIÈREի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Ցայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն:

Կը մասնակցին. — Մարիզ Օրկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տրնիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի):

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Ա. դասախօսութիւն

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

Դասախօս՝ Ընկ. Ե. ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Ազգութեան գաղափարը, ըստ Դաշնակցական եւ համայնավար հասկացողութեան:

Մուտքը ազատ է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ

ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

GEORGE V, 31 Ave. George V, Paris

Եզանակին առաջին պարահանդէսը

Զանազան անակնկալներ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ՝

Mlle Marie-José Neuville (Երգչուհի, կիթառով)

Mlle Téresa — M. Pablito (Սպանական պարեր)

եւ ՄԵՆԱՊԱՐԵՐ ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԷՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ JEAN CANTEL

Deux Orchestres — Attractions — Tombola

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները հեռաձայնելով Միութեան գրասենեակը: ՓՐՕվանս 77-73

ՄՈՒՏՔ 5 Ն. ՖՐԱՆՔ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան Ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին:

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը, Րիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ:

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը:

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց. — Շարանթօն էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, որ թէ 203, եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիօն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն-Պլէօի սրահը, (Սընօն):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ա Զ Դ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ ընթացիկ Հոկտեմբեր 30ի կիրակին Վենետիկի Ս. Մարկոսի մայր տաճարին մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւնը Ուխտիս Ընդհանրական Աբբահօր՝

ԳԵՐՊ. ՍԵՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆԻ

Ընտրեալ Տիտղոսաւոր Արք. Քերսոնի

Ձեռնադրիչն է Վսեմ. Կարդինալ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեան Կաթողիկոս-Պատրիարք, իրեն աջակից ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զօհրապեան:

Ձեռնադրութեան արարողութիւնը եւ Ս. Պատարագը պիտի սկսին առաւօտեան ժամը 9.30ին:

Հայ հաւատացեալներուն համար սահմանուած ըլլալով յատուկ տեղ, կը խնդրուի որ անոնք հաւաքուած ըլլան մինչեւ ժամը 9, Ս. Մարկոսի տաճարին ձախակողմեան գաւիթը, ուրկէ պիտի խմբովին առաջնորդուին սահմանուած վայրը:

Պատարագի աւարտին, հետեւելով եկեղեցական եւ քաղաքական պաշտօնական անձերու թափօրին, հայ հաւատացեալները կրնան Աջն համբուրել եւ իրենց մաղթանքներն ընել Գերպ. Սերապիոն Արք.ի՝ Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ:

Ներկայ ծանուցումը կը ծառայէ իբրեւ հրաւիրագիր բոլոր անոնց որ պիտի փափաքին առաջիկայ գտնուիլ բացառիկ արարողութեան եւ պատուել Նորընտիր Արքեպիսկոպոսը:

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը:

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 21ին, Քաֆէ Րեժան: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐՊ. Հայր. Միութեան Կարսի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարսի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի վրայ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ:

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին:

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ռեւանդեանի խոյացը բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15.30ին, Խրիմեան դպրոցը: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

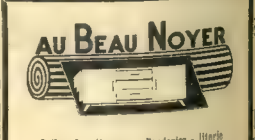

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 29 OCTOBRE 1960

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 9938 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4739

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՒԱԹ ՄԸ ՋՈՒՐԻ ՄԷՋ ՓՈԹՈՐԻԿ

Մայիս 27ի Թրքական յեղափոխութեան առթած փոթորիկը հասաւ մինչեւ մեր «գաւաթ մը ջուր»ը եւ ալեկոծեց օսմանեան կայսրութեան նախկին մայրաքաղաքի հայութեան կեանքը։

Զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ «ծովը չալեկոծէր»։

Պոլսոյ հրաժիշտներ նիւթ հայթայթեցին Թուրք թերթերուն՝ միտք ու սիրտ զբաղեցնելով։

Նախ հրապարակ նետեցին Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան ակնկնոց աշակերտութիւնը, Պոլսոյ պատրիարքութեան տարակարծիք եւ անձնական հաշիւներ ունեցող յետին մարդով։

Չդադարող կոչեր տալու մարմաջը ամէն գլուխ միտք կ'եղել կը մեծցնէ չար ու քաղաքականութիւնները կը մոլորեցնէ՝ մանաւանդ արեւելքի մէջ։ Համարեայ Թուրք լրագրողները յաջողեցան այդ մարզին մէջ։

Ետոյ մամուլ փաթթոց ըրին Գարեգին կրք ի մէկ նամակը՝ ուղղուած Անանեան Յովսէփի, նամակ, որով Թրքահայոց պատրիարքը քննադատելով ուսանողական ծանօթ ցոյցերը՝ իր համակրութիւնը կը յայտնէր օրուան վարչապետին։

Թերթի ամէն տառապող պոլսական թերթերուն համար երկինքէն ինկած ա- ռիթ մը կը ներկայանար։ Անհարկի յայտարարութիւն պատրիարքի անձին դէմ՝ Թուրք եւ հայ մամուլին մէջ՝ Հայութեան թշնամիները յաջող Թուրքերուն եւ օտարներուն փարփարեկելու միայն ծառայեցին։

Պատր ջուրի մէջ ձուկ որսալը իրենց արհեստ ըրած մարդիկ չարաթներով շա- րունակեցին պատրիարքին նամակը։ Գտա- ւեցան հայերէն թերթեր, որոնք ստանա- լով ըրին ամէն սրբութիւն՝ պոռացուած լուրը համար իրենց կիրքին ու քինա- խնդրութեան։ Ուրիշներ պահանջեցին, որ պաշտօնի պատրիարքը։ Թաղական Խոր- հուրդներն խսկ անոնց սայլին լծուեցան, ակամայօրէն։

Անոնք նկատի չառին նպատակը, որուն համար գրուած էր այնքան խորհուած նամակը. Զուգեցին անսալ բանականու- թեան ձայնին եւ ըմբռնել, որ իր հօտին ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու անոր քաղաքացիական ամէն կարգի ի- րաւունքները ապահովելու կոչուած հով- ուութի մը առաջին պարտականութիւնն է վստահութիւն ներշնչել օրուան իշխա- նութեան։

Անիկա կարեւոր է մանաւանդ Թուր- քիոյ մէջ, ուր մեր հայրենակիցները պէտք ունին պաշտպանութեան։

Գարեգին պատրիարք իր ընտրութեան առաջին օրէն սկսեալ ջանացած է բարեկամ յարաբերութիւններ հաստատել պետական մարմիններու հետ։ Իր լաւագոյն բարե- կամն էր եղած փրոֆ. Կէօքայ, Պոլսոյ նախկին կուսակալը։

Շնորհիւ իր այս քաղաքականութեան է որ անիկա յաջողեցաւ հաստատուն հիմերու վրայ դնել Սկիւտարի Ս. Խաչ դպրեվանքը, ուր հայեցի կրթութիւն կը ստանան Անատոլուէն բերուած թրքախօս մանուկներ։ Անոնք կը պատրաստուին ու- սուցչական եւ հոգեւորական ասպարէզ- ներու։

Հայերէն թերթերու յարձակումները ընդօրինակուեցան նոյնիսկ կարգ մը թրքերէն թերթեր, որոնցմէ Սոն Փոս- թա կը գրէր թէ «Պատրիարքը յանցանք չէ գործած նամակ գրելով օրուան վարչապետին։ Անիկա ոչ գրամ մուրա- ցած է կառավարութենէն, ոչ ալ մասնա- ւոր արտօնութիւն մը ներկայացուցած՝ յօ- գուտ իր եկեղեցիին ու համայնքին»։ Ու կը մեղադրէ թաղական խորհուրդները, ըսելով անոնց. «Դուք նո՞ր կը տես- նէք ձեր...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ

ՅՈՅՑԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Զօր. տը Կոլ անգամ մը եւս, ժողովուր- դին պիտի խօսի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 4- ին։ Հաւանական է որ Նախագահը շեշտէ երկրին միասնականութեան անհրաժեշ- տութիւնը։ Մինչ այդ, հինգշաբթի օր Փարիզի մէջ բազմաթիւ ցոյցեր կատար- ուեցան եւ մօտ 500 հոգի ձերբակալուե- ցան, 120 վիրաւորներ կան որոնց 38ը ոս- տիկաններուն մէջ։ Ծանօթ է որ Ուսանո- ղական Միութիւնը որոշած էր ցոյց մը կազմակերպել Հոկտեմբեր 27ին «Ալժե- րիոյ մէջ խաղաղութեան» համար։ Ցոյցը արգիլուեցաւ եւ վերածուեցաւ միթինկի մը որ տեղի պիտի ունենար Միւթիւալի- թէի մէջ։ Այս հանդիպումը համեմատա- բար լաւ անցաւ բայց անմիջապէս ետք աւելի քան 15.000 հոգի, զանազան հո- սանքներէ հաւաքուած էին եւ ծանր բա- խումներ տեղի ունեցան։ Ցուցարարնե- րուն մէկ մասը «խաղաղութիւն Ալժերիոյ մէջ» եւ «բանակցութիւն» կ'ուզէր, իսկ ուրիշներ «Ֆրանսական Ալժերիա» կը պո- ռային։

Բախումներ պատահած են նաեւ Լիլ, Նրվեր, Րուան, Թուլուզ, Գրընոպլ։ Զանազան վայրերու մէջ, լսուած է նաեւ ընկերակցութեանց (ՍԷ ԺԷ ԹԷ) հրահան- գը եւ մասնակի գործադուլներ տեղի ու- նեցած են։

× Կարգ մը լուրերու համաձայն, Ժան Փօլ Սարթր որոշած է Պրագէն մնալ. Հա- ւանական է որ Սարթր այս ձեւով կ'ուզէ խուսափիլ դատական հետապնդումներէն որոնց ենթակայ է «121ներու» կոչին եւ իր նամակին առթիւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՓՐԱՒՏԱ» եւ «Իզվեստիա» յօդուած- ներ նուիրած են Ալժերիոյ հարցին։ Կր- տեղ կ'ըսուի թէ՝ Ատլանտեան ուխտէ հայթայթուած զէնքերով է որ Ֆրանսա, «գաղթատիրական» պատերազմ կը մղէ Ալժերիոյ մէջ. «Խ. Միութիւնը զօրավիգ կը կանգնի ալժերացի ժողովուրդին դա- տին»։ Այս առթիւ Խորհրդ. Միութիւնը կը սպառնայ Ֆրանսայի «եթէ պիտի չլու- ծէ Ալժերիոյ հարցը, թող գիտնայ թէ Խորհրդ. Միութիւնը եւ Չինաստան զոր- ծի պիտի անցնին»։ Փարիզի մէջ կը կար- ծուի թէ այս է այն նորութիւնը որուն մասին խօսած էր իշխան Միւլէյ Հասան, Լոնտոնի մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ հա- ւանական է որ միայն զէնքով օգնեն. Ալժ. Աղատ. Ճակատը կամաւորի պէտք չունի ներկայիս։ Մարքսի դաշնամասնը քսած էր նաեւ թէ Ալժերիան 1936ի Սպա- նիան պիտի դառնայ, ի մօտոյ։ Փրաւ- տայի համար տը Կոլի «Ալժերական Ալ- ժերիա»ն չի տարբերիր «Ֆրանսական Ալ- ժերիայէն»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՐՄԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՊՏ. 6-7Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Զօրլու վերստին խօսք առաւ ու ըսաւ.

— Այդ հեռագրին պարունակութիւնը այդպէս չէր։ Մէկ օրինակը կը գտնուի Լոնտոնի դեսպանատունը։ Թող բերել տան այդ օրինակը։ Գալով իմ վերոյիշ- եալ խօսքիս, ես ըսել ուզեցի որ Սեպտեմ- բեր վեցի դէպքերը մեծ արձագանգ գտած էին ամբողջ աշխարհի մէջ, այդ պատճա- ռով պէտք չէր մեծցնել զանոնք։

Մենտերէս խօսք առաւ.

— Վկան ըսաւ թէ հինգ տարի առաջ կարդացած է այդ հեռագիրը, որով այ- սօր, միայն իմաստը կը յիշէ։ Հետեւա- բար պէտք է գտնել հեռագրին պատճէնը։

Դատախազը հարցուց.

— Դուք այդ տեսակ հեռագիր մը կը յիշե՞ք։

— Ոչ։

Ետոյ լսուեցաւ Գնդ. Ճէլալ Ալթըն- տաղ, անգամ զինուորական վճռաբեկի, որ այդ շրջանին պաշտօն ունէր Պաշար- ման Վիճակի հրամանատարութեան մէջ։ Վկան յայտարարեց.

— Զին. ընդհ. դատախազին կը փոխա- նորդէի այդ օրերուն։ Սելիմիյէի մէջ ար- գելափակուած էին հինգ հազար հոգի, Փերթեւնիյալի մէջ՝ հինգ հարիւր, Հար- պիէի մէջ ալ «Կիպրոս Թուրք է» ընկե- րութեան 80 - 90 անդամները եւ 40 - 50 համալսարանական։ Սեպտեմբեր վեցին առաջ ճգնել վիճակ գոյութիւն ունէր Յու- նաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Զբոյց կը շրջէր թէ Օգոստոս 26ին ջարդ պիտի ըլ- լար Կիպրոսի մէջ. այդ պարագային պի- տի փոխադարձէին։ Կարգ մը ժխտական թիփեր Թալանի ալ կը պատրաստուէին։ Օգոստոս 26ին ցոյց չեղաւ որովհետեւ բանակը պատրաստ վիճակի մէջ էր Օ- գոստոս 30ի տօնակատարութեան առիթով։ Սեպ- տեմբեր վեցին լսեցի.ժամի դէպքերը ժա- մը հինգին դէպքը սկսաւ Պէյօղլուի մէջ ուսանողական ցոյցերով։ Եթէ կազմա- կերպուած չէին ուրեմն ինչո՞ւ զինուորա- կան եւ ոստիկանական ուժերը չմիջամտե- ցին։ Այն ատեն կը կարծէինք թէ կա- ռավարութիւնը միայն քաջալերած էր։ Բայց կազմակերպութեան մասին փաստ չունէին։

Մենտերէս խօսք առաւ.

— Վկան ընդհանուր խօսքեր կ'ըսէ։ Բոլոր միջոցները ձեռք առնուած էին։ Զին. օժանդակ ուժ պահանջուած էր։ Հոս երկու պարագայ կայ. 1) Զինուո- րականները չէին եկած, 2) զինուորա- կանները չէին միջամտած։

Դատախազը հարցուց Ալթընտաղին.

— Զօր. Աքնոզ որեւէ հրահանգ տուա՞ւ ձեզի։

— Պաշարման Վիճակի հրամանատարը Աքնոզ բոլորս կը հաւաքէր 15 օրը ան- գամ մը, դէպքերուն մասին կը խօսէինք։ Աքնոզ կ'ըսէր թէ անիկա համալսարա- ներու գործ է, պէտք է մահապատիժ տր- նօրինել անոնց։ Բայց դատաւորները կ'ը- սէին թէ որեւէ փաստ չէ գտնուած, ի՞նչ- պէս կրնային մահապատիժ տալ։ Ոստի- կանութենէն փաստ ուզեցին համայնա- վարներուն դէմ։ Բայց ոստիկանութիւնը պատասխանեց թէ փաստ չկար։

Կէօքայ հարցուց.

— Վկան տեղեա՞կ է թէ օգնական ուժ ուզած էի Օգոստոս 26ին։

— Իմացած էի թէ դիմում եղած էր բանակին եւ չորս ջոկատ ուղուած, բայց այդ ուժը բաւարար չէր։

ՔՈՆԿՕ կը վերադառնան մեծ թիւով Պելժերու։ Լէոփոլտվիլի մէջ 4.500էն 6.500ի բարձրացած է անոնց թիւը։ Քաղաքի հանքային նահանգին մէջ Պելժերու թիւը 7.500 է, իսկ Քաթանկայի մէջ պարզ քա- ղաքացիներէն զատ քանի մը հարիւր զի- ւորներ կան, բանակին եւ ոստիկանու- թեան մէջ։ Համբրշոլտ դժգոհ է այս կա- ցութենէն եւ առջի օր, երկրորդ անգամն ըլլալով «Պելժերը ետ կանչելու» համար նամակ մը գրած է Պրիւսէլ։ Միւս կողմէ Մոպութիւ յայտարարած է. — «Զեմ տես- ներ թէ ինչու արգելք պէտք է հանդիսա- նամ, Պելժերու վերադարձին»։ Ռուան- տա - Իւրունտիի մէջ ժամանակաւոր կառա- վարութիւն մը կազմուած է։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ եւ Խ. Մի- ութեան յարաբերութիւններուն մէջ բա- րելաւում մը նշմարելի է։ Արդարեւ, Խր- րուշչեւ Մոսկուայի գերման դեսպանին միջոցաւ առաջին անգամ ըլլալով ող- ջոյններ գրկած է Ատենաուըրի։ Հաւա- նական չէ սակայն որ տեսակցութիւն մը տեղի ունենայ Ատենաուըրի եւ Խրուշչեւի միջեւ։

ԿԱԹՈՂԻԿԷ եպիսկոպոս մը դերապայ- ծառ Ֆան Սիւէ Են 15 տարի բանտարկու- թեան դատապարտուած է Համայնավար Չինաստանի մէջ։

ԷՔՍՓՐԷՍ շաբաթաթերթը գրաւուե- ցաւ այս շաբաթ, Ալժէի մէջ։

ՏԷՄՈՔՐԱՍԻ 60էն տեսակցութիւն մը շնորհելով, Կի Մոլէ յայտարարած է թէ վարչաձեւը հաստատողներն իրենք են ու խնդրոյ առարկայ դարձուցած են զայն։ Նյս առթիւ ըսած է նաեւ թէ ընկերվա- րականները դէմ են որ տը Կոլ ուղղակի խորհրդարանին առջեւ խօսի։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեանց վերջին ենթադրութիւննե- րը ի նպաստ Քենըտիի են, Քենըտի՝ 54.3 առ հարիւր, Նիքսըն 45.7։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ 147 համալսարանա- կաններ պաշտօնանկ եղան զինուորական կառավարութեան կողմէ։

ըը։ Ո՞ւր էիք մինչեւ հիմա»։

Թուրքերէն թերթերէն դաս առնելու ատիճան տարկամութիւն ցոյց տուին Պոլսոյ մեր կարգ մը թերթերն ու «աղ- գայինձիջ»ները։

Փոթորիկ յարուցին գաւաթ մը ջուրի մէջ։

Այժմ խաղաղած է մթնոլորտը։

Եասը Ատայի դատավարութիւնը՝ ձէ- լալ Պայարի չոր պատմութիւնով եւ Սեպ- տեմբեր 6-7ի դէպքերուն մանրամասնու- թիւններով առատ նիւթ կը հայթայթէ Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերուն։

Պէտք չունին այլեւս նամակով զբաղե- լու.

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ՄԵՆՏԵՐԷՍ 10 ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 27 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԾԱԽՍԵՐ Է ԳԱՂՏՆԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԷՆ ԵՒ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ 700 ՀԱԶԱՐ ՈՍԿԻ ՎՃԱՐԵՐ Է ՓԱՐՔ ՕԹԷԼԻՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

«Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը Հոկ- տեմբեր 23ին շարունակեց աշխատիլ եւ որոշումի յանգեցաւ գաղտնի յատկա- ցումներու մասին, որոնք մաս կը կազմեն Թուրք քաղաքական պատմութեան։

Ճշդուեցաւ թէ անկեալ վարչապետ Ատ- նան Մենտերէս տասը տարուան ընթաց- քին գաղտնի յատկացումներէն 24 միլիոն 548 հազար 713 ոսկի ծախսած է բոլոր- վին մասնաւոր գործերու համար։ Հար- ցաքննիչ Բարձր Մարմնին քննութենէն ե- րեւան ելած է նաեւ թէ Հալք Կուսակցու- թեան շրջանին Ռեֆիք Սայտամի, Հասան Սաքայի եւ Շեմսետտին Կիւնալթայի վարչապետութեան ժամանակ գաղտնի յատկացումներէն ծախք չէ կատարուած մասնաւոր եւ քմահաճ կերպով, հանրա- յին ծառայութեան համար կատարուած ծախքերն ալ գրաւոր փաստաթուղթե- րու կը կցէին։ Գտնուած են փաստա- թուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ գաղտնի յատկացումներէն կատարուած ծախքերով Մենտերէսի բնակարանին գն- ուած են ամէն տեսակ բան, օրինակ՝ ոչ- խարի միս, չամիչ, պղպեղ, լոլիկ, պիփ- թէք, թարմ թուզ, ուիսքի, աւել, օճառ քուալէթի թուղթ, կեռաս, վարունգ, փրանճոլա, թերթ, եղէկ, ամեկիի չրաֆ, եւայլն։ Դարձեալ գաղտնի յատկացումէն է որ Մենտերէս վճարած է իր ճամբոր- դութիւններուն ծախքերը, ներառեալ պանդոկի, ճաշի դրամները, ձեռածիր- ները։ Տասը տարուան մէջ Փարք Օթէլի վճարուած անձնական ծախքի գումարը 1 միլիոն 700 հազար ոսկիի կը հասնի»։

ԿԵԱՆՔԸ ՋՈՐ ԱՊՐԵՑԱՆՔ

Համաձայն Օսմ. «բարեխնամ» կառավարութեան հայաջինջ քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը, 1915-ին, «շրջապտոյտ» մը կատարեց Անատոլուի խորերէն մինչեւ Միջագետքի անծայրածիր տափաստանները, «օդը փոխելու համար»:

Մեր ընտանիքի անդամները, կարգ մը ուրիշներու հետ, արտօնուեցան այդ «օդափոխութիւնը» կատարել գիւղէն մէկ-ուկէս ժամ (ոտքով) հեռաւորութեամբ Թուրք-Թաթար գիւղի մը մէջ: Օգոստ. 15ին, Աստուածածնայ օրը, կարաւանը կը սկսի շարժիլ: Մերինները կը յաջողին ապահովել եզնաքարշ սայլ մը, զոր տրամադրած էր մօտակայ Ցունաց գիւղի բնակիչներէն մեզի ծանօթ տէր եւ տիկին Խրիսթօն ու Ադրիանօն: Խայտաբղէտ բազմութիւնը, սայլով, ձիով, հետիոտն, բարձած այլազան իրերով, գլխաւոր խճուղիէն կը դիմէ դէպի նաւահանգիստ: Կ'երթան սրտաբեկ ու լալահառաչ, բայց տարտամ եւ անորոշ զգացումներով: Ինչո՞ւ կը հարկադրուին մեկնիլ, չէին դաւաճանած, չարիք չէին գործած: Տեղի ունեցածը թերեւս առժամեայ կարգադրութիւն մըն է, կը խորհէին: Նոյն իսկ կ'անապարէին, որպէսզի իրարմէ հեռու չմնան: Չէին կրնար թափանցել աղէտին խորութեան ու ահաւորութեան:

«Հայրախնամ» կառավարութիւնը գիւղացիէն գանձած «եօլ վերկիսի»ն — ճամբու տուրքը — ի պահ դրած էր իր Դանայեան կարասին մէջ, որպէսզի անոր տոկոսը ժողովուրդին բարօրութեան համար ծախսէ: Բայց որովհետեւ կարասը թրքական էր եւ ոսկին հայկական, շնորհ ըրած էր գիւղացիութեան՝ ինքն իր միջոցներով շինել խճուղին, «ճարտարապետութեամբ» Ամերիկայէն նոր վերադարձած Գ. Ա.ի:

Ձեռներէց, յանդուգն երիտասարդ մըն էր Գ. Ա.: Ամերիկայի մէջ չըրած գործը չէր մնացած: Նոյն իսկ «քաու պօյ», կովարած էր եղած: Գիւղ վերադառնալով՝ հանքածուխի հորրացու, առանց յաջողութեան: Եթէ դրամագլուխ եւ մասնագէտ ունենար՝ թերեւս յաջողէր: Շոգեմակոյկի մը շինութեան եւս ձեռնարկեց, իրեն օժանդակ մեքենավար ունենալով տեղացի Կ. Ս.: Կը յիշեմ ինչ ոգեւորութեամբ քաշեցինք այդ «շաթտան»ը մինչեւ նաւամատոյց, որ խրեցաւ աւազին մէջ, դեռ ծով չմտած: Գիւղին մէջ իբրեւ նորութիւն բացաւ Արթեզեան ջրհորներ, ու դեռ ինչե՜ր...

Ահա այս խճուղիէն վրայէն ճռճռալով կը «սուրար», ի շարս այլոց, մերիններուն եզնասայլը, որուն մէջ տեղաւորուած էին ծերունի հիւանդ մեծ հայրս եւ փոքրիկ եղբայրս, որ երախայական անմեղ ու զուարճնակ ժպիտով կը կատակէ իր հասակակիցներուն հետ: Չէ՞ որ կառք նստած է եւ օդափոխութեան կ'երթայ:

Գիւղացիներուն անբարեացակամ ակնարկներուն եւ ատահակ լակոտներուն լուտանքներուն եւ քարի տարափներուն տակ՝ փոքրաթիւ խումբը կը մտնէ գիւղ: Հիմա կը մտածեմ, որ այդ ձեւի «ընդունելութիւնը» ոչինչ է եղեր, բաղդատմամբ այլ վայրերու համատարած ջարդին:

Ցարդանոց մըն է մեր նոր տունը, որուն վրայի միակ սենեակը տրամադրուած է մեզի (վճարովի անշուշտ): Անցնող ամիսներուն հետ ապրուստի հոգը կը ճնշէ մեր բազմանդամ ընտանիքի վըտիտ խնայողութեան վրայ: Փոքր եղբայրս կը դրուի գիւղին դպրոցը, «Մեքթեպ»: Հակառակ Թուրքերէնի բացարձակ անգիտութեան, անիկա քիչ ատենէն՝ շնորհիւ իր ուշիմութեան, կը գլէ կ'անցնի դպրոցին մեծ թէ փոքր բոլոր աշակերտները: Կ'ըլլայ հռչակէն սիրելին ու անոր համութեամբ կ'օգնէ անոնց դասերուն: Իբրեւ վարձատրութիւն՝ անոնց ծնողքներէն կը ստանար պանիր, թարխանա, ալիւր: Երբեմն ալ հաւու նման կարկաչելով... հաւկիթ կը բերէր:

Տակաւին աքսոր չելած՝ այս շարաճճին, կիրակի օր մը, մինչ քահանան ըզգեստաւորուած՝ սեղան կը բարձրանար պատարագ մատուցանելու՝ ի ներկայութեան վիճակի Առաջնորդին, շլացած՝ պատարագիչին ոսկեճամուկ զգեստներէն ու անոր ձայնէն, դասին մէջէն կը պոչէ «Եաշա, Տէր Մատաթիա», ափ ի բերան թողլով եւ պատարագիչ եւ առաջնորդ:

Մեր աքսորավայրի կեդրոնատեղին գիւղին միակ սրճարանն էր, ուր մարդիկ կը հաւաքուէին ձմեռ ատեն, իսկ ամառը անոր առջեւի խաչոր ծառին հովանիին ներքեւ: Այստեղ, բազմութեան առջեւ հայրս օրուան Թուրքերէն թերթերը բարձրաձայն կը կարդար: Կը վիճէին քաղաքական կացութեան մասին: Ես ալ պատերազմի դաշտէն հօրս ուղղած նամակներով, կ'աւետէի Թուրք զինուորին երեւակայական յաղթանակները, որոնց հօրս կողմէ ընթերցումը զուարճութեան եւ հպարտանքի ալիքներ կը սփռէր ներկայ Թուրքերու սիրտերուն մէջ: Քիչ ժամանակ ետքը հալեցաւ սառոյցը որ գոյութիւն ունէր Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ:

Օգտուելով ներկայացող իւրաքանչիւր պատեհութենէ — օրինաւոր թէ ապօրէն — կը վազէի մերիններուն գիւղը, քիչ մը հանդիստ ընելու եւ զիրար աւելի շատ վայելելու նպատակով: Պատերազմի, տարագրութեան օրեր էին եւ վաղուան մեր վիճակը անստոյգ: Պոլիս զին. հիւանդանոցը գտնուած միջոցիս, անոր ճոխ գրադարանէն իւրացուցած էի քանի մը անգլ. գիրքեր, ի մէջ այլոց Կրիմ եղբայրներու մանկական պատմուածքները: Այդ ատենները Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուէր Թուրքերէն պատկերազարդ շաբաթաթերթ մը «Աք Պապա»: Հիւանդանոցին Թուրք քարտուղարին խնդրանքով, որ բարեկամական կապեր ունէր թերթին խմբագրին հետ, թարգմանեցի քանի մը պատմուածքներ, որոնք լոյս տեսան «Աք Պապայի» յաջորդական թիւերուն մէջ: Գիւղ երթալուս՝ այս անգամ մերիններուն փափաքին գոհացում տալու համար, գիրքը ամբողջութեամբ հայերէնի թարգմանեցի: «Սպարած տղան», «Վարդագրտուկը», «Ռմփըլ – Սթիլթսըթին», «Ճոտիննա ճատինտել» եւ մնացեալները, որոնք քիչ մը ժպիտ կը սփռէին մեր տըխուր, միապաղաղ շրջապատին վրայ: Մանաւանդ եղբայրներս, որոնք գրեթէ գոց սորված էին անոնք:

Հ. գիւղը ջրաղաց չունէր, ոչ ալ հացագործի խանութ: Գիւղացիք իրենց ցորենն ու եգիպտացորենը կը տանէին մօտակայ Թ. գիւղը, ուր կը բանէր ջրաղացը: Տնական մեր առօրեայ պէտքերու հայթայթման համար միակ ընդունակ անձը մեծ եղբայրս էր, դեռ պատանի: Դժուարաւ ճարուած հացահատիկի մեր համեստ պաշարին պարկը կռնակը կապած՝ խեղճ տղան ստիպուած էր անցնիլ «զառնճա տէրէի» (մրջիւնի ձոր) «կամուրջէն», որ կը միացնէր Թ. գիւղին: Իսկապէս «Մրջիւնի ձոր» էր ան, ամառ ատեն, երբ կարելի էր մէկ ափէն միւսը անցնիլ ոտքով: Ձմեռը սակայն կը վերածուէր փրփրալից ծովու մը, որուն ալիքները կատաղօրէն բրդանալով, խուլ ու ահաւոր մռնչիւններով կ'երթային թափելու դէպի Մարմարա: Ահա այդ ձորին վրայ էր շինուած թրքական «ճարտարապետութեան» նմոյշ «կամուրջը», — միջակ հաստութեամբ ծառ մը, որուն ծայրը աստիճանաբար կը բարակնար: Անոր վրայ քայլ մը փոխելու համար Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետի լարախաղացներուն շնորհքը պէտք էր ունենալ: Քանիներ ջրամոյն եղած էին այնտեղ: Կարօտով կը մտաբերէինք մեր գիւղին լայնանիստ եւ ամրակուռ նաւամատոյցը, — այս մէկը հայկական ճարտարապետութիւն, ուր կուգային խարսխել հսկայ շոգենաւերն անգամ:

Աքսորականներուն արգիլուած էր իրենց պարտադրուած բնակավայրերէն այլուր փոխադրութիւնը: Իսկ Պոլիս երթալը բաղձալի՝ բայց անիրագործելի երազ: Սակայն հակառակ այդ խիստ արգելքին, քանի մը ճարպիկ հայ տիկիններ, Թրքուհիի տարազին տակ ծըպտուած, յաջողեցան քանի մը անգամ ճամբորդել: Զաւեշտական դէպքեր ալ պատահած էին նաւուն մէջ, երբ օրինակ, ծպտուած հայ տիկին մը, յուսահատ ու շուարած կը պոչէ. «Փոոթ մոնէմի գայըպ էթթիմ» (դրամապանակս կորսնցուցի): Գիւղացի Թրքուհին ու փոոթ մօնէ:

Հարկ էր սակայն Պոլիս փոխադրել եղբայրս Յ. չըթացնելու համար անոր մտացաջ ուղեղը, անհրապոյր ու անհամբոյր այդ միջավայրին մէջ: Զինուորական հանգամանքս թոյլ կուտայ ինծի, որպէսզի կրկին մեկնիմ գիւղ, զբաղելու համար այդ փոխադրութեան գործով: Հինգած ֆէս մը գլխին՝ նաւ կ'առաջնորդեմ զինքը, խստիւ պատուիրելով երբեք չխօսիլ հայերէն: Թեզա Երախան կ'անսայ ակամայ եւ զարմացած: Թանձր մառախուղ մը պատած էր համայն հորիզոնը: Կատարեալ խաւար: Կը մտածէինք Պոլիս հասնիլ կէս օրուան ատենները: Յուսախաբութիւն: Նաւուն մխոցները կը ֆշֆշան ծանր, ծանր, նման ծերացած եզներու: Նաւապետը կորսնցուցած է գիծ եւ ուղղութիւն: Կարող է խարակներուն կամ նաւամատոյցներուն զարնուիլ ու խրիլ: Մոլեգնեայ բնակիչները խարոյկներ կը վառեն, սուլիչներ կը սուլեն, թիթեղներ կը զարնեն իբրեւ թմբուկ, ուղղութիւն ցոյց տալու համար: Վերջապէս իրիկուան ժամը 9ին, փոխանակ Պոլսոյ, մենք տեղ կը գտնենք... Գարամուսալի նաւամատոյցը: Իմ ազնիւ հայրենակիցս Տիկին Ս. Գ., որ բարեբախտաբար այնտեղ կը բնակէր ընտանեօք, որոնց գուրգուրալից հոգատարութիւնն ու առատաձեռնութիւնը կը վայելեմ ցարդ, սիրով կը հիւրընկալեն մեզ: Ճարահատ մեր ընդմիջուած ճամբորդութեան շարունակութիւնը կը յետաձգենք յաջորդ օրուան:

Հօրեղբօրս կինը, մեր սիրելի «Անէ համըմը» ու իր անչափահաս զաւակները, որոնց աքսորավայրէն Ոդիսական փախուստը դէպի Պոլիս, ուրիշ պատմութիւն մըն է, մեզ կը դիմաւորեն ուրախութեան արցունքներով:

ՇԱՐ.

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԿՈՂՔ ԿՈՂՔԻ

Անցեալ դարուն մարդաբանութեան հիմնադիր Բլումենպախ ցեղերը կը բաժնէր գոյներու համաձայն. Լեզուաբաններ լեզուներու ուսումնասիրութեամբ ժողովուրդները բաժնեցին ցեղերու եւ ապետակ ցեղը ունեցաւ ասպարածամներ, ուր առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր արիականը. Լեզուական խմբաւորումը շփոթուեցաւ արիական ժողովուրդի հետ եւ յետոյ ընդունուեցաւ արիական ցեղ մը, որուն մերձեցումով եւ վերջապէս քաղաքական վարդապետութեան մը ծնունդ տուաւ ցեղային տեսութիւնը.

Այս տեսութեան վարպետ եղաւ Ֆրանսացի Արթիւր Կոպինօ իր «Մարդկային ցեղերու անհաւասարութիւնը» գործով: «Ընկերութիւն մը մարդկային խմբաւորում մըն է նոյնանման բնազդներով օժտուած, համանման գաղափարներու վարչութեան տակ ապրող եւ որ կրնայ կատարեալ ըլլալ քաղաքական տեսակէտով, կատարեալ ընկերային տեսակէտով բայց կրնայ կազմալուծուիլ, այլասերիլ ցեղային խառնուրդով: Կրօնական մոլեռանդութիւնը, բարքերու անկումը, պերճանքը անկումի պատճառներ չեն: Հռոմի եւ Սպարտայի վարիչ դասակարգերը պարկեշտ եւ առաքինի չէին եւ սակայն ընկերութիւնը ապրեցաւ եւ յառաջդիմեց. Անկումի շրջաններուն ալ առաքինի եւ պարկեշտ դասակարգեր կան: Գարեկա-

---

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Չորս անգամ փորձեցի մտնել իրենց վաշտին մէջ, խլելու համար դրօշակը, չորս անգամն ալ ետ մղուեցայ: Հինգերորդ անգամ խաչակնքեցի եւ «Սուրբ Յակոբ» բացագանչելով խոյացայ կառապաշտներուն վրայ: Կը տեսնե՞ս այս սկիհը, որ հիմա փորագրուած է իմ զինանշանիս վրայ: Մավրիտանացի մը զայն գողցած էր եկեղեցիէն, ուր գործած էր բազում սրբապղծութիւններ: Իր ձիերը գարի էին կերած խորանին վրայ եւ իր զինուորները չորս դին ցրուած էին սուրբերու ոսկերոտիքը: Մավրիտանացին այս սկիհը կը գործածէր անով սառ ջուր խմելու համար: Իր վրանը մտայ այն պահուն երբ սկիհը տարած էր իր շրթներուն: Հեղուկը հազիւ կոկորդին մէջ էր եւ առանց որ ժամանակ ունենայ «Ալլահ» գոչելու, այս սուրովս զարկի իր սափրուած գանկին եւ անոր շեղբը հասաւ մինչեւ անհաւատին ակռաներուն: Այս սրբազան վրէժխնդրութիւնը ոգեկոչելու համար, Թագաւորը ինծի թոյլատրեց որ իմ զինանշանիս վրայ իրաւունք ունենամ աւելցնել ոսկեայ սկիհ մը: Ասոնք քեզի կ'ըսեմ, Ժուանիթօ, որպէսզի դուն ալ քու զաւակներուդ պատմես թէ ինչո՞ւ քու զինանշաններուդ չեն նմանիր, զինանշանները մեծ հօրդ՝ Տոն Տիեկոյին:

Պատերազմի եւ աստուածավախութեան երկու գաղափարներուն մէջ տարուբերուելով, երախան իր օրերը կ'անցընէր փայտէ փոքրիկ խաչեր շինելով եւ կամ դարձեալ փայտէ սուրով մը զինուած կը սկսէր բանջարանոցին մէջ տարածուած մեղրադդումներուն վրայ յարձակիլ, որոնց ձեւը շատ կը նմանէր փաթթոցաւոր Մավրիտանացիներու գլուխներուն:

Տասնըութ տարեկանին Տոն-Ժուան շատ դժուարաւ կը բացատրէր լատիներէնը, սակայն յաջողութեամբ կը մասնակցէր պատարագի արարողութեանց եւ երկու ձեռքով կրնար շարժել իր սուրը աւելի լաւ՝ քան ինչ որ ըրած էր Սիտը: Հայրը, խորհելով որ Մանարայի տան պատկանող ազնուական մը պարտաւոր էր ունենալ նաեւ ուրիշ յատկութիւններ, վճռեց զայն ուղարկել Սալամանք: Ճամբորդութեան պատրաստութիւնները արագօրէն տեսնուեցան: Մայրը իր զաւակին տուաւ համրիչներ եւ օրհնուած մետալներ: Իր զաւկին սորվեցուց կեանքի բազում պատահարներու ընթացքին օգտակար հանդիսացող աղօթքներ: Տոն Գարլոս անոր յանձնեց դամասկոսեան արծաթով պատած եւ իրենց ընտանեկան զինանշանով զարդակարուած սուր մը, եւ ըսաւ.

— Ցարդ կեանքդ անցուցիր երախաներու հետ, հիմա պիտի ապրիս մարդոց շրջանակին մէջ: Լաւ իմացիր որ ազնուականի մը ամէնէն թանկագին ինչքը իր պատիւն է եւ քու պատիւդ՝ Մանարաններու պատիւն է: Նախընտրելի է որ մեր ընտանիքին վերջին շառաւիղը եղողը մեռնի, քան թէ իր պատիւին արատ մը բերէ: Առ այս սուրը, անիկա քեզ պիտի պաշտպանէ եթէ յարձակման ենթարկուիս: Նախայարձակ մի ըլլար երբեք, սակայն միշտ յիշէ թէ քու նախնիքներդ իրենց սուրը դրած են պատեանին մէջ այն ժամանակ միայն երբ յաղթական են եղած եւ իրենց վրէժը լուծած:

Այսպէս, զինուած հոգեւոր եւ նիւթական զէնքերով, Մանարաններու շառաւիղը հեծաւ իր ձին եւ հեռացաւ պապենական բնակարանէն:

Սալամանքի համալսարանը այդ շրջանին հասած էր փառքի գագաթնակէտին: Ուսանողները երբեք այդքան առատաթիւ չէին եղած եւ դասախօսները կը բաղկանային հմուտ ու ամենագէտ դասախօսներէ: Եւ սակայն, Սալամանքի բնակիչները շատ կը նեղուէին այդ ուսանողներուն անկարգ ու անհանդուրժելի կենցաղէն: Անոնք ա[illegible] գիշեր [illegible]երու պատուհաններուն տակ կը պոռչտային, կ'երգէին, կը նուագէին եւ այս անկարգութիւնները յաճախ կը վերջանային երիտասարդ կիներու եւ աղջիկներու առեւանգումով:

Սալամանք հասնելով, Տոն-Ժուան քանի մը օր անցուց իր հօր տուած յանձնարարական նամակները յանձնելով իր ապագայ ուսուցիչներուն, այցելեց իր պաշտպան ուսուցիչներուն, շրջեցաւ եկեղեցիները եւ հետաքրքրուեցաւ հոն պահուած թանկագին ու սրբազան անօթներով եւ մասունքներով: Ըստ իր հօր կամքին, կարեւոր գումար մը յանձնեց իր ուսուցիչներէն մէկուն, որպէսզի այդ գումարը բաշխուէր աղքատ ուսանողներուն: Այս առատաձեռնութիւնը զինքը շուտով սիրելի դարձուց բոլորին եւ իրեն ապահովեց բազմաթիւ բարեկամներ:

Տոն-Ժուան մեծ փափաք ունէր ուսանելու: Մտադրած էր ուշադրութեամբ մտիկ ընել իր դասախօսներուն բերնէն ելած իւրաքանչիւր բառը, իբրեւ Աւետարանի պատգամներ: Եւ որպէսզի այդ խօսքերէն ոչ մէկը կորսնցնէ, որոշեց կարելի եղածին չափ ամպիոնին մօտիկ հաստատուիլ: Երբ մտաւ դասարանէն ներս, նկատեց որ առաջին կարգը եւ դասախօսին շատ մօտիկ, պարապ տեղ մը կար: Առանց այլեւայլի, նստեցաւ:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(3 Շար.)

...ման, կարգերն, Տիւրոս քայքայուելէ ետքը, կրան թէեւ կրօնային ներքին կեանք մը ունէին:

Քննել եւ քննադատել յետոյ ժողովուրդներու բարձրացման եւ անկումի տեսութիւնները, Կոպինօ կը հաստատէր, թէ ընկերութեան մը բարձրութեան միակ ազդակը ցեղն է եւ անկումին պատճառը ցեղին խաթարումը: Ընկերութիւն մը զարնելու համար իր բարձրութիւնը, յառաջդիմելու համար, պահելու է իր ցեղային մաքրութիւնը: «Երբ ժողովուրդ մը այլասերիլ կը սկսի, հասկնալու է որ իր երակներուն մէջ նոյն արիւնը չի շրջիր այլեւս, տարբեր ցեղերու, ստորադաս ցեղերու արեան պատուաստումն ունեցած է»: Ընկերութիւնը կը կազմալուծուի արեան խաթարումով, մեծ դէմքեր արտադրելու անկարողութեամբ:

Կան մաքուր, զուտ արիւն ունեցող ցեղեր, կան խառնուրդ ցեղեր: Ցեղեր կան ստեղծագործ, ցեղեր կան իւրացնող, բայց կան ցեղեր ալ, որոնք երբեք պիտի չհասնին քաղաքակրթութեան որոշ աստիճանի մը: Օժտուած ցեղը արիականն է, քաղաքակրթութեան հիմնադիրը, յառաջդիմութեան ազդակը, իսկ արիական ցեղին մէջ առաջնակարգ դեր կատարողը, առաջնակարգ դիրք մը գրաւողը հիւսիսային – գերման ցեղն է:

Կոպինոյի կը հետեւի անգլիական ծագումով մարդաբան Զարլըզ Զէյմպըրլէյն, հիմնելով արեան զտութեան տեսութիւնը, ընդունելով որ բարձր ցեղերու պատուաստումը կրնայ նպաստել ցեղերու ազնուացման: Վարդպետին նման կ'ընդունի ճերմակ ցեղը կը գերազանցէ միւս ցեղերը, սպիտակ ցեղին մէջ գերազանց է արիականը: Որուն կը պատկանին անցեալին մէջ Յոյներն ու Հռոմէացիները, ներկային ալ Տեւտոնները»:

Այս գաղափարները եւ մերձին գաղափարները քաղաքականութիւնը հիմնուեցան ցեղերու փոխադարձ յարաբերութեան վրայ: Գերման գրողը քաղաքական վարդապետութիւն մը դարձուց Կոպինոյի տեսութիւնը: Գերման ցեղը գերազանց է ամէնէն, պէտք է պահել այդ գերազանցութիւնը արեան մաքրութեամբ, պատուաստումներն արգիլելով, տկարները ամլացնելով, սեմական ցեղի պատկանողները կոտորելով, արտաքսելով եւ վերջապէս գերման ցեղի տիրապետութիւնը հաստատելով այլ ցեղերու վրայ, որովհետեւ տարբեր դասակարգի կը պատկանին, թէեւ արիական են եւ սպիտակ:

Գերմանիոյ մէջ հիմնուած էր «Նոր Տաճարի» միութիւն մը, ունէր պաշտօնաթերթ մը «Օսթարա», հիմնադիրն ու խմբագիրն էր Լանց անուն վանական մը, որ մահացած է 1954ին: Հանդէսին նպատակն էր ցոյց տալ արիական ցեղի բարձրութիւնը, գերման ցեղի առաջնակարգ տեղը ցեղերու նուիրապետութեան մէջ: Գերման ցեղը իրաւունք ունի իր բարձրութեամբ ենթարկելու ստորադաս ցեղերը քաղաքակրթութեան բարիքին համար:

Հիթլէր այդ միութեան կը պատկանէր եւ ընթերցող մըն էր հանդէսին, ուրկէ քաղած է իր ծանօթութիւնները «Իմ Պայքարը» գործին համար: Ընթերցողը հաւատացեալ դարձաւ եւ հաւատացեալը իշխանութեան հասնելով գործադրեց հաւատամքը քայքայելով Եւրոպան, պարտութեան մատնելով գերազանց ցեղը: Իր հետեւորդները համոզուեցան, թէ ստորադաս ցեղերը կրնան ենթարկել կարծեցեալ գերադաս ցեղը:

Երկու պատերազմները քաղաքացիական կռիւներ եղան սպիտակներու միջեւ, տկարացաւ Եւրոպան, կորսնցուց ուժն ու փառքը: Ասիական ցեղային վարդապետութիւնը եւ գունաւոր ցեղեր թօթափելով սպիտակին լուծը՝ անկախութեան տիրացան, ցեղերու հաւասարութիւնը հաստատուեցաւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեամբ, ուր քով քովի կը նստին դեղինն ու սպիտակը, սեւն ու ճերմակը: Հաւասար ձայն ունին եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչներու կողքին, անկախ դեղին եւ սեւ ժողովուրդներու թիւին եւ պատրաստութենէն:

Մեծերը «վեթօ»ի իրաւունք մը վերապահեցին Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ չեղելով հաւասարութեան, մեծամասնութեան սկզբունքէն: Կազմակերպութեան մէջ յարգեցին հաւասարութեան սկզբունքը, բայց հաւասարիմ չեն մեծամասնութեան սկզբունքին: Կէս միլիոն բնակիչ ունեցող Կիպրոսն ալ մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող խափշիկ պետութիւն մըն ալ, հաւասար քուէ ունին միլիոնաւոր բնակիչ ունեցող եւրոպական պետութեան մը նման:

Ամերիկայի գիւտէն ի վեր սպիտակներ հոկայական յառաջդիմութիւն բրին բնակչութեամբ եւ գիւտերու շնորհիւ: Եօթանասուն միլիոն էին 1500ին, հարիւր վաթսուն միլիոն 1800ին, չորս հարիւր յիսուն միլիոն Եւրոպայի մէջ, հարիւր միլիոն դուրսը: Քաղաքակրթութեամբ բարձր, թիւով նուազ՝ սպիտակ ցեղը պաշարուած է այսօր յետամնաց ժողովուրդներէն, որոնք թուական առաւելութիւն ունին եւ յաւակնութիւններ՝ երկրագունդը կառավարելու: Ցեղային միութիւն գոյութիւն չունի, շահերու համաձայն կը մերձենան եւ կը հեռանան: Սպիտակ է Խորհրդ. Միութեան բնակչութիւնը եւ հակառակորդ մըն է սպիտակ Արեւմուտքի, պաշտպան խափշիկին, բարեկամ դեղինին: Արիական չէ Թուրքիան, բայց Արեւմուտքի հետ է, այդպէս կը պահանջեն իր շահերը:

Ծայրայեղ վարդապետութեան մը կը յաջորդէ ոչ նուազ ծայրայեղ հաւասարութեան վարդապետութիւնը: Տեսականօրէն մարդիկ կրնան հաւասար նկատուիլ, նոյն տեսակին պատկանող, իրականութեան մէջ կը տարբերին մտայնութեամբ, ընդունակութեամբ եւ շահերով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Արարատի 40րդ տարեդարձը տօնուեցաւ առջի Կիրակի, Շաթօ տը Ֆլէօրի մէջ, տաք մթնոլորտի մը մէջ եւ ինչպէս միշտ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Առաւօտուն, Փրատոյի մայր եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ մատուցուեցաւ երկու աշխարհամարտերու զոհերուն եւ դիմադրական ճակատի վրայ ինկած հայ ռազմիկներու յիշատակին:

Եկեղեցւոյ բակին մէջ դրօշի պարզումէն նոք խօսք առաւ Նախկին Ռազմիկներու պատուոյ նախագահ՝ Տիրան Շարլ Թէքէեան եւ բացատրեց հանդիսութեան նպատակը: Հոգեհանգստեան պաշտօնը երկու աշխարհամարտերուն զոհուած հայ զինուորներու յիշատակին է, իսկ դրօշի պարզումը ցոյց կուտայ նախկին հայ ռազմիկներու տածած զգացումը Ֆրանսայի խորհրդանշանին հանդէպ: Պ. Թէքէեանէն նոք խօսք առաւ Երեսփոխան Պերկաս, որ համակրական քանի մը խօսքեր ըրաւ:

Ճաշը տեղի ունեցաւ երկու հարիւր հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ: Գոյժ մը սակայն՝ ընկերակցութեան կնքամօր Տիկ. Պրնուա տ'Ազիի մահը, սուգի մթնոլորտ մը ստեղծեց: Վայրկեան մը յոտնկայս յարգուեցաւ յիշատակը Հայերու մեծ բարեկամին այրիին:

Առաջին խօսողը եղաւ ծովակալ Տիւկարօ, որ համակրանքի խօսք ըրաւ հայկական լեգէոնի նախկին ռազմիկներուն ու այս առթիւ յիշեց թէ ինչ մեծ ծառայութիւն մատուցած է Ֆրանսական նաւատորմը, որ Պ. Թէքէեանի եւ հրամանատար Պրնուա տ'Ազիի ջանքերով օգնութեան ձեռք երկարած եւ ազատած է Մուսա Տաղի Հայերը:

Մարսէյլի քաղաքապետին ներկայացուցիչը եւ Ֆրանսական Նախկին Ռազմիկներու նախագահ՝ տեղակալ Կրանոն, իր կարգին, քաղաքապետութեան եւ ֆրանսացի նախկին ռազմիկներուն զգացումները յայտնեց հայ եղբայրներուն: Յաջորդաբար խօսք առին Պ. Պ. Ե. Շեխիկեան, Միստիք, Պանճեան (Մ. Նահանգներու հայ լեգէոնականներու ներկայացուցիչ) հայր Ներսէս եւ Փարիզի Նախկին Ռազմիկներու ներկայացուցիչը:

Հանդիսութեան ներկայ էին նաեւ զօրավար Պաթիանի, Զուհաճեան վերապատուելի, փրոֆ. Խայիկեան, եւ օտար ու հայ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ ականաւոր անձնաւորութիւններ:

(Քաղուած՝ Փրովանսալէն)

Սպիտակներու սխալներէն մէկն է տարբերութիւններն անտեսել տեսակը միայն նկատի առնելով:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՎԻԷՆ — Սիրելի «Յառաջ», Հայաստանէն վերադարձիս՝ կ'իմանամ որ Փիւժէ Սիւր Արժանսի մէջ մեռած են Վասպուրականի արժէքաւոր զաւակներէն Մարտիրոս Կակոյեան եւ Մխիթար Պետրոսեան:

Մխիթար Պետրոսեանի մասին «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 12ի թիւին մէջ արդէն գրուած էր:

Իսկ, ոչ մէկ տող գրուած է Մարտիրոս Կակոյեանի, այս արժէքաւոր մարդու մասին:

Մարտիրոս Կակոյեանը Արտամետ գիւղացի էր, մեծ գերդաստանի զաւակ, Կարապետ Կակոյեանի հօրեղբօր որդին: Ով չէր ճանչնար Կակօն, Տէսինի «Կակօն»: Բայց դժբախտաբար չեղաւ մէկը, որ գրէր իր մասին «իր տարած աշխատութիւնը այն մեծ ընտանիքին մէջ, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

Սիրելի Մարտիրոս, Հայաստանէն շատ խօսքեր եւ բարեւներ բերած էի քեզի, քու տունմիդ զաւակներէն, որոնք կարօտով քեզ կը հարցնէին, քու կեանքիդ եւ քու առողջութեանդ մասին տեղեկութիւն կ'ուզէին:

Ահա կ'իմանամ որ մեկներ ես այն ճանապարհով, ինչպէս քու հօրեղբօրորդին, Կակօն: Այդ հանգարտ ու լռակեաց բնաւորութեամբդ ինչ խօսքեր պիտի ըսեր Կակոյին եւ ինչե՞ր, ինչե՞ր պիտի հարցնէր քեզի իր արագ խօսակցութեամբը:

Մարտիրոս մասնակցած է Վասպուրականի բոլոր կռիւներուն, իրենց գիւղի «Վարագայ» կռիւներէն մինչեւ Այգեստանի եւ Առնջատականի կռիւները: Բընաւորութեամբ չէր նմաներ Կակոյին: Խաղաղ էր բայց քաջ կռուող: Իր բնաւորանը բաց էր, իր սեղանը լիք էր գաղափարի ընկերներուն համար: Վասպուրականի մէջ կամ Տէսին: Մեծ էր հոգին, ինչպէս մեծ էր իր գերդաստանը:

Սիրելի Մարտիրոս, Հայաստանէն հող բերած եմ: Պիտի գամ եւ բուռ մը հող պիտի թափեմ հայրենակարօտ մարմնոյդ գերեզմանին վրայ, նաեւ փունջ մը անթառամ ծաղիկ, քու հարազատներուդ կողմէ: Հանգիստ կարօտակէզ հոգւոյդ: Բարեւէ Կակոյին:

ԽԱՉԻԿ ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ ՈՐ ԿԸ ՅԱՋՈՂԻՆ

Վերջերս Փարիզ կը գտնուէր Պէյրութահայ բժիշկ Յակոբ Գրգեաշարեան, նախկին Շէֆ տը Քլինիք Պէյրութի Ֆրանսական բժշկական համալսարանին: Տոքթ. Գրգեաշարեան մասնակցեցաւ Ֆրանսական վիրաբուժական համագումարին եւ ընդունուեցաւ վիրաբուժական Ֆրանսական ընկերութեան անդամ: Քանի մը ամիս առաջ, արժանացած էր Օրթոփետիք եւ Թրոմաթոլոժիք վիրաբուժական միջազգային ընկերակցութեան անդամի տիտղոսին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Եւ դու թոյլատրեցիր անշուշտ:

— Այո, հարկաւ:

— Տիրիթ, — երկարաձգեց Թագուհին աչքերը պատելով: — Գիտեմ, այո: Բայց միթէ՞ նա լաւ մարդ է, թագիկեա, որ արտօնում ես բնակուի մայրաքաղաքում այդքան մօտ: Չէ՞ որ Արմենիայի ...

— Այո, Օլիմպիա, արքայական գերդաստանի անդամները, արքայազուններ, բացի զահաժառանգից, չունին իրաւունք մայրաքաղաքին մօտիկ ապրելու: Այդպէս է օրէնքը եւ Բիւզանդիայում:

— Գիտեմ, թագիկեա:

— Բայց ես տես այս Տիրիթին եւ Գնէլին...

— Նա, որ ամուսնացաւ վերջերս: Լսել եմ:

— Այո, նա, — շարունակեց Արշակը շուրթերը դրեթէ սեղմելով: — Այդ երկուսին ես արտօնել եմ առժամ մնալ Կաւաշ դղեակում՝ կոյր պապի մօտ: Այնուհետեւ կը խորհինք, թէ ուր գնան մըշտապէս ապրելու: Ուստի եւ դու կարող ես հանգիստ լինել, Օլիմպիա:

— Այժմ հանգստացայ, թագիկեա, — եւ Օլիմպիան ժպտաց, թոյլ շռայլով վերին շուրթը շատ բարձրանայ: — Իսկ ե՞րբ ես մեկնում նոր քաղաքի շինութիւնը տեսնելու: Այսօ՞ր, վա՞ղը:

— Այդ կը պարզեմ այսօր, թագիկեա:

— Բայց, կարծեօք, որոշուած է արդէն:

Արշակը լռեցաւ եւ խուսափողական պատասխան տուեց:

— Տակաւին պէտք է խորհել, Օլիմպիա: Կան քանի մը գործեր անյետաձգելի, կան հանգամանքներ ...

— Իսկ ինձ յայտնեցին, թէ ամէն ինչ պատրաստ է մեկնելու համար:

— Այդ շուտով կը պարզեմ, Օլիմպիա:

— Եւ ինձ կ'իմացնե՞ս հարկաւ:

— Անշուշտ:

— Ես եկայ միայն այդ իմանալու համար, — գլուխը նազանքով թեքեց Թագուհին: — Այժմ կարող եմ գնալ իմ յարկաբաժինը:

Արշակը խոնարհում առաւ նրան բիւզանդական արքունիքում ընդունուած ձեւով՝ աջը սրտին մօտեցնելով:

Թագուհին դուրս եկաւ հանդարտ, համաչափ քայլերով:

Իսկ Արշակը մի փոքր մնաց նոյն տեղը, ապա, երբ լռեց Թագուհու ոտնաձայնը, ծափեց թեթեւ: Ներս մտաւ նոյն բարետես ծերունի սենեկապահը՝ պալատական կարգերին սովոր շարժումներով ու խոնարհումներով:

— Հրաւիրիր Վարդ իշխանին:

Երբ ծերունին դուրս եկաւ՝ Արշակը տնքաց բարկացած:

— Կրկին խանգարուեց ...

Նա վաղուց պատրաստւում էր այսօր — վաղը մեկնել Արշակաւան, մնալ մի քանի օր, ապա, վերադառնալով, գնալ Շահապիւան, ուր շուտով սկսուելու էին Նաւասարդեան տօները, որոնց ներկայ էր լինում միշտ՝ խաղեր եւ պարեր տեսնելու: Դիտելու էր նաեւ արքունի զօրքի այն մասը, որ ամառ – ձմեռ լինում էր այնտեղ: Բայց ի՞նչպէս գնար հիմա: Կարելի՞ էր, — մտածում էր նա յօնքերն իրար բերած:

Ներս մտաւ Վարդ իշխանը առաջուայ պէս դեք ու խրոխտ, բայց տարակոյսը աչքերում:

— Ունկնդիր եմ, արքայ:

— Վարդ իշխան, մեկնիր Կաւաշ եւ առաջ... մեն ամէնը՝ ինչ լսեցինք միասին արքայազն Տիրիթից: Այցիր նաեւ արքայահօրը. տուր նրան ինձնից ողջոյն եւ հասու եղիր, թէ ի՞նչ է խորհում ծերունին: Կը տանես նրան նաեւ ընծաներ, ինչպէս միշտ, ու իր սիրած մրգերը:

— Բարի է, արքայ, — գլխով թեթեւակի խոնարհում արեց Վարդ իշխանը: — Սակայն մեկնո՞ւմը Աւան:

— Այդ յետոյ, իշխան:

— Սակայն ամէն ինչ պատրաստ է, արքայ:

— Ցայտնիր, որ մեկնումը յետաձգւում է առ այժմ, — ասաց Արշակը միշտ նոյն տեղը կանգնած: Ապա գլուխը տարուբերեց անխօս. նա ցաւում էր, որ խանգարուեց իր մեկնումը Աւան, բայց անչափ կարեւոր էր ստուգել Տիրիթի յայտնութիւնը. զուցէ եւ իրօք դաւ է նիւթւում, որը պարզելը նա համարում է աւելի անհրաժեշտ ու անյետաձգելի, քան Աւան մեկնելը:

Վարդ Մամիկոնեանը կարծես ըմբռնեց այդ:

— Բարի է, արքայ, — ասաց նա եւ ետ ետ գնալով եւ երբ մօտեցաւ դրանը՝ աւելացրեց. — Վաղը առաւօտեան ես կը մեկնեմ Կաւաշ:

— Այդպէս: Եւ հետեւեալ օրը երեկոյեան լուր կը բերես ինձ: Իմացիր նաեւ, թէ Գնէլն ի՞նչն է հրաւիրում այդ սեպուհներին, թէ նոքա այցում են ինքնաբեր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Զաքըճեան հարիւր Ն. Ֆ. կը նուիրեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին, Տիգրան Զիթունիի մահուան առթիւ։ (Ստանալ նուիրատուէն)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՏԻԳՐԱՆ ԶԻԹՈՒՆԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունի կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքներուն հարիւր Ն. Ֆ., ինչպէս նաեւ Փարիզի Ազգասիրականին հարիւր Ն. Ֆ.։

Տէր եւ Տիկին Գարլօ Սիրաքեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Փարիզի Ազգասիրականին հարիւր Ն. Ֆ.։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ա. Զիթունի, Տէր եւ Տիկ. Վրոյր Զիթունի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, իրենց սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ գրաւոր մասնակցելով իրենց սուգին, ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԶԻԹՈՒՆԻԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ Մուրատ խումբը կը տօնէ Դաշնակցութեան 70 ամեակը, Հոկտեմբեր 30ին, Կիրակի ժամը 15ին, Մուլէն – Պլէօի սրահը, (Ալոնօ)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի անդամները ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Փօռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին։

ԱՅՑ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (Ինկած Ալժերիոյ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին։ Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմանատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մերիկեանց եւ զաւակները Գանդուխտ, Պերճ, Պօղոս եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պօմոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՄԵՐԻԿԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թումայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աղապապ Գարսամեան (Թօփալեան) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տատուրեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց հօր, մօր, մեծ հօր եւ մեծ մօր՝

ՅԱԿՈԲ ԵՒ ՎԱՌՎԱՌ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
6ՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Այս Կիրակի ժամը 21·15ին
ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ
90, Րիւ տ'Օպաներ
Տոմսերը՝ 2·50 եւ 3·50 Ն. Ֆ.։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նիսի Հ. Յ. Դ.
ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ ԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ.Յ.Դ.
Շրջանային կոմիտէին
եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Նիսի «Հայաստան» նորակազմ խումբին։
Կիրակի 30 Հոկտեմբեր ժամը 15ին

HOTEL SCRIBE Ի

Շքեղ սրահին մէջ

20, Avenue Georges Clémenceau

Կը նախագահէ Ընկ. ՇԻՇԼԵԱՆ
Կը բանախօսէ Ընկ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
Կը մեներգէ՝ Մարսէյլէն Օր. Ժագլին Փափազեան։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտքը ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Նիս օթօքարը կը մեկնի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 7ին։ Հաւաքուիլ Աճարոնեան ակումբը։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3, Պ. Ուզունեանի սրճարանը (Փլաս տը լ'Ապաթուար)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ։

Կը խօսի Ընկ. Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ
Ճոխ պիւֆէ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթանասունամեակը կը տօնուի այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Րիւ Ժէի սրահին մէջ։

Նախաձեռնութեամբ Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ։

Ընտրուած գեղարուեստական բաժին տեղւոյս լաւագոյն ուժերուն կողմէ։

Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն եւ խմբական տոհմիկ պարեր Կապոյտ Խաչի պարախումբին կողմէ։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին։
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Ալէքս Սիրանոսեանի նըւագահանդէսը (մրցանակաւոր Ժընեւի երաժշտանոցէն) Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր, ժամը ճիշդ 16ին։

SALLE MOLIÈRE Ի ՄԷՋ

(Quai de Bondy)

Յայտագրին մեծ մասը նուիրուած է մեծ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեանի գործերուն։

Կը մասնակցին.— Մարիզ Ռըկար (մրցանակաւոր Հռոմի երաժշտանոցի.), Արլէթ Մարգարեան (Լիոնի օփերայէն, պալէի բաժին), Տընիզ Աւետիսեան (դաշնակահարուհի)։

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան Ենթակոմիտէի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբին։

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին քաղաքապետարանի սրահը Րիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

Սիրով կը հրաւիրուին կազմակերպութիւններն ու հասարակութիւնը։

Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց.— Շարանթօն էքոլէն առնել թիւ 103 օթօպիւսը, ոչ թէ 203ը եւ իջնել Րիւ տը լ'Իւնիօն։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի հայ գաղութին 28րդ ուխտագնացութիւնը դէպի Նօթր Տամ տը Լա Կարտի սրբավայրը։ Հայածէս ծայնաւոր պատարագը պիտի մատուցանէ Յովհ. Ծ. Վ. Զուխաճեան (Հոգւոյ Գալուստ ... Րոն եւ Վառ նահանգներու հայ կաթողիկէներու)։ Երգեցողութիւնները պիտի կատարէ Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբը։ Ներկայ պիտի ըլլայ Գերապայծառ Մէրքնա, իբր ներկայացուցիչ Մարսէյլի արք.ին։

Կը խնդրուի հայ հաւատացեալներէն խումբերով ներկայ գտնուիլ ժամը 9·30ին, սոյն արարողութեան։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մանուկի բնակարանը։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ։

Օրակարգի խիստ կարեւոր հարցեր տեղւոյն վրայ։

Մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

ՍԵԲ. ՆԱՀԱՆԳ. Մուրատ Ռուսումնասիրաց բոլոր իր անդամները եւ համակիրները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, այս Կիրակի ժամը 15·30ին, Խրիմեան գորցը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 30 OCTOBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 8939 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, Թիւ 4740

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Գրեցինք թէ նոր մարդահամար մը կատարուեցաւ Թուրքիոյ մէջ Հոկտեմբեր 23ին, Կիրակի: Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կուտան հետեւեալ մանրամասնութիւնները. —

Կիրակի (23 Հոկտեմբեր) բովանդակ Թուրքիոյ մէջ կատարուեցաւ նոր մարդահամար մը, որ կը համարուի եօթնէրորդը Քեմալ Աթաթիւրքի յեղափոխութենէն ետքը:

Պոլսոյ մէջ, կատարեալ ամառնային օդ մը կը տիրէր, ինչ որ ցաւ պատճառեց բնակչութեան, որ մինչեւ իրիկուան 6.15 տուներու մէջ փակուած մնաց: Ամէնէն ուշ Գատըգիւղ – Սկիւտարի շրջանին մէջ լրացաւ մարդահամարը:

Նոյն օրը Պոլսոյ մէջ ծնան 32 երախաներ, որոնցը 21ը մանչ է:

Առօր փոխարէն մեռան երեք հոգի, — ծերունի մը, մանկիկ մը, եւ հիւանդ մը:

Մարդահամարը ցոյց տուաւ թէ Պոլսոյ բանտերուն մէջ 2356 դատապարտեալներ կը գտնուին: Ասոնց 48ը կին, 10ը մանուկ: Երեք բանտարկեալներ, որոնք ազատ պէտք է արձակուէին երէկ, դուրս ելլելու արգելքին պատճառով չկրցան բանտէն հեռանալ:

ԱՏՕՒՄՈՑ ՈՐԴԻՆ, ՍՕԿՐԱՏԸ, ՆԱՓՈԼԷՈՆ... ՅԻՄԱՐԱՆՈՑԻ ՄԷՋ

Պաքըրգիւղի յիմարանոցին մէջ մարդահամարը ... զուարճալի էր իսկապէս: Ըստ իրենց յայտարարութիւններուն, մարդահամարի պաշտօնեաները քմծիծաղով արձանագրեցին ներկայութիւնը հետեւեալ անձնաւորութեանց.— Որդի Ատումոյ, Նափոլէոն, Սոկրատ, Կեսար, Թամէլո, Արքիմեդէս: Յիմարանոցին մէջ կային 3704 հիւանդներ:

ԻՆԷՕՆԻՒ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ԿՈՉԻՆ

Մարդահամարի պաշտօնեաները ընդունելով իր բնակարանին մէջ, Անգարա, Թուրք հանրապետութեան նախկին նախագահը, Իսմէթ Ինէօնիւ այսպէս պատասխանած է հարցումներուն, թէ «ընտանիքի պետ է», Իզմիրի մէջ ծնած է, 76 տարեկան է, Ֆրանսերէն գիտէ, պատերազմական Ակադեմիայէն ընթացաւարտ է:

«Ի՞նչ է ձեր գործը» հարցումին՝ «փառատակաւոր զօրավար»: Իսկ «Գործ կը փնտռէ՞ք» հարցումին՝ ո՛չ:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եօթներորդ մարդահամարը տեղի ունեցաւ մեծ կանոնաւորութեամբ: Փողոց ելլելու արգելք հաստատուած էր, այնպէս որ ձայնասփիւռներէն մարդահամարին վերջ գտնելը յայտարարուելէ ետք, ու տանն, վերսկսաւ բնականոն կեանքը:

Մարդահամարը ամէնէն ուշ լրացաւ Պոլսոյ մէջ, ուր բնակչութիւնը մեծապէս աւելցած է վերջին տարիներս եւ այս պատճառաւ մինչեւ ժամը 18.15 շարունակուեցաւ փողոց ելլելու արգելքը: Մարդահամարին պաշտօնական արդիւնքը երեք չորս օր ետքը յայտնի պիտի ըլլայ: Բայց վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէնութեան նախատեսութեան համաձայն երկրին բնակչութիւնը 27 միլիոն 600 հազարի բարձրացած է:

Մարդահամարին ընթացքին Պոլսոյ մէջ 41, Իզմիրի մէջ 27, Անգարայի մէջ 21 ծնունդ արձանագրուեցաւ, նոյն օրը աշխարհ եկած, իբրեւ Թուրքիոյ հանրապետութեան ամէնէն գեռատի հայրենակիցները: Շիշլիի մանկանց հիւանդանոցին մէջ սէզարիէն գործողութեամբ մին աղջիկ եւ մին մանչ երկուորեակներ ծնան:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Մարդահամարը Անգարայի մէջ լրացաւ ժամը 17.25ին, պետութեան նախագահ Կիւրսէլ, Հալքի կուսակցութեան պետ Իսմէթ Ինէօնիւ, Միլլէթ կուսակցութեան պետ Օսման Պէօլիւքպաշը, Անգարա գտնուելով, մայրաքաղաքին բնակչութեան մէջ արձանագրուեցան:

Լրագրողները առաւօտուն կանուխ նախագահ Կիւրսէլի, Ինէօնիւի եւ Պէօլիւքպաշըի տուներուն առջեւ երթալով մարդահամարի պաշտօնեաներուն սպասեցին: Կիւրսէլ պալատին ապարանքին մէջ ընդունեցաւ մարդահամարի պաշտօնեաները, բայց լրագրողները ներս չառնուեցան: Ինէօնիւ ալ իր փեսին Մէթին Թոքէրի բնակարանին մէջ ընդունեցաւ պաշտօնեաները եւ անունը արձանագրել տուաւ իբրեւ Մուսթաֆա Իսմէթ Ինէօնիւ:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ ամէնէն կանուխ լրացաւ Պէյօղլուի թաղին, իսկ ամէնէն ուշ Սկիւտարի շրջանին մարդահամարը: Պէյօղլուի բնակչութիւնը 124.341 կին եւ 91.043 այր արձանագրուեցաւ:

Բաղդատմամբ նախորդ մարդահամարին յաւելումը 7000 է: Կղզիներուն մէջ 11.037 կին, 9260 այր, ընդամէնը 20.237 հոգի արձանագրուեցաւ: Յաւելումը 3000 է: Գատըգիւղի բնակչութիւնը 129.619. Սկիւտարինը 102.538 է:

ԶԱՆԱԳԳԱԼԷԻ ՄԷՋ

Զանագգալէի կեդրոնին մէջ մարդահամարը ժամը 12.45ին լրացաւ եւ Թուրքիոյ մէջ մարդահամարը ամէնէն կանուխ լրացուցած նահանգը հանդիսացաւ:

ԲԱՆՏԵՐՈՒ ԵՒ ՅԻՄԱՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդահամարի ընթացքին ամբողջ երկրին մէջ 230 հազար, իսկ Պոլսոյ մէջ քառասուն հազար մարդահամարի պաշտօնեայ աշխատած են: Պոլսոյ բանտերէն հինգ դատապարտեալ պիտի արձակուէին:

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Մարդահամարին ամէնէն ուշագրաւ վայրերէն մին Եասը Ատա կղզին հանդիսացաւ: Այնտեղ մարդահամարը կատարուեցաւ հարիւրապետի մը գլխաւորութեամբ՝ 9 տեղակալի կողմէ: Յայտնի չէ թէ ձէլալ Պայար, Ատնան Մէնտէրէս, Րէֆիք Քորալթան, Քէօփրիւլիւ, Զօրլու եւ միւս նախորդները ինչ պատասխաններ տուին իրենց ապարէզին վերաբերեալ հարցումներուն: Կցորդ դիւանէն հաղորդուեցաւ որ 407 է նախորդներուն համարումը:

ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՊԵՏԸ

Անգարայի մէջ կին մը ամուսինէն աւելի թոշակ ստանալուն համար, իբրեւ ընտանիքի պետ՝ իր անունը արձանագրել տուաւ պաշտօնեային:

×

Ֆրանսական մամուլը հետեւեալ արդիւնքը կը հրատարակէ: Բնակչութեան ընդհանուր թիւը 27.776.069, Պոլսոյ բնակչութեան թիւը 1.719.922 (1955ին 1.536.630), Անգարա 645.151 (1955ին 451.247), Իզմիր 370.923 (301.208):

Շ. ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆ ՆԻԿԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նիկերիոյ անկախութեան հռչակման առթիւ կազմակերպուած հանդիսութեանց մասնակցելու համար, Ափրիկէ մեկնած է Խորհրդ. պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ:

Շ. Առուշանեան Նիկերիոյ վարչապետ Ալպու Պաքքար Թուֆաւ Պալեւիին յանձնած է Խրուշչեւի մէկ պատգամը:

Նիկերիոյ վարչապետը իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնած է Առուշանեանին՝ անկախութեան տօնի հանդիսութեանց իր մասնակցութիւնը բերելուն համար:

ՆՈՐ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— Օրուան հեռագիրներէն քաղելով՝ հաղորդեցինք թէ Թուրքերը՝ ձեռնարկած են նոր տեղահանութեան մը, Հայոց տեղահանութեան ձեւով: Քիւրտերու մէջ խլրտո՞ւմ մը նշմարուած է, թէ «գող՝ սիրտը դող», Թուրքերը մտահոգութեան այլ պատճառներ ունին Արեւելեան Նահանգներուն մէջ: Իրողութիւնն այն է որ առանց Քիւրտերուն անունը տալու՝ «պարտադիր բնակութեան» նոր օրէնքով, ձեռնարկած են արեւելեան նահանգներու շէյխերուն, աղաներուն եւ այլ ցեղապետներու տեղահանութիւնը, այն մեղադրանքով թէ «քանդիչ գործունէութիւն» ցոյց տուած են, «ազգային միասնականութիւնը խանգարած են»: Տարագրուածներուն հողերը պիտի բաշխուին գիւղացիներուն: Ահաւասիկ պաշտօնական օրէնքը.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Ըստ «պարտադիր բնակութեան օրէնքին», որ ընդունուած է Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին կողմէ, յատկապէս երկրին արեւելեան շրջանին մէջ՝ այն աղաները, շէյխերը եւ ցեղախումբի պետերը, որոնք ազգային միասնականութիւնը խանգարելու բնոյթ կրող գործունէութիւն ցոյց կուտան եւ զանազան տանջանքներ ի գործ կը դնեն ժողովուրդին վրայ, պիտի պարտադրուին այլուր բնակիլ եւ իրենց հողերը պիտի բաշխուին հողազուրկ աղքատ երկրագործներու:

Շահագրգռուողները կը յայտնեն թէ «պարտադիր բնակութեան» օրէնքը հաստատուած է կանխելու համար ջանքերը անոնց, որոնք երկրին ամբողջականութիւնը խանգարելու ձգտող գործունէութիւն կը տանին, ու միաժամանակ հողային բարեկարգութեան առաջին քայլը նետելու համար:

«Պարտադիր Բնակութեան» օրէնքին հիման վրայ, ներքին նախարարութիւնը կուսակցութիւններուն շրջաբերական մը ղրկելով պահանջած է որ ճշգուին «քանդիչ» գործունէութիւն ցոյց տուողները, յատկապէս արեւելեան նահանգներու մէջ: Ասոնք կը բաղկանան 19 նահանգներէ,— Հաթայ, Մուշ, Սղերդ, Տիյարպաքըր, Ուրֆա, Մարտին, Աղրը, Պիթլիս, Վան, Էրզրում, Կարս – Այնթապ, Մարաշ, Ատըյաման, Մալաթիա, Էլազիզ, Թունճէլի, Պինկէօլ, Հաքքիարի եւ Էրզինճան:

Կուսակցութիւնները եւ ապահովութեան իշխանութիւնները միաժամանակ պիտի ճշդեն նաեւ հողերը այն շէյխերուն, աղաներուն եւ աշիրէթի պետերուն, որոնք կը ջանան արեւելեան շրջանին մէջ հաստատել վարդապետութիւն մը, որուն արմատը արտասահմանէն կու գայ եւ բնակչութիւնը գաղափարականօրէն օժտել այդ վարդապետութեամբ:

Երբ անոնք ուրիշ վայր փոխադրուին բնակելու համար, կառավարութիւնը փոխարժէքը վճարելով պիտի ազատափականացնէ անոնց հողերը, որոնք մեծ գումար մը կը կազմեն եւ զանոնք պիտի բաշխէ աղքատ հողագործներու:

ԱՆԳԱՐԱ.— Պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսնելէ ետք ի զօրու դարձաւ պարտադիր բնակութեան օրէնքը, որ կարելիութիւն կ՚ընծայէ այլուր փոխադրել եւ տեղաւորել աղաներն ու շէյխերը, որոնք գիւղացիին վրայ ազդեցութիւն հաստատելով անոր իրաւունքները ձեռքէն խլած են:

Այս օրէնքին տրամադրութիւններուն համաձայն, անոնք որ կրօնական զգացումները կամ աւանդութիւնները կամ օտար վարդապետութիւնները օգտագործելով, բռնութեամբ բնակչութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնելով՝ Նիւթապէս կամ բարոյապէս կը տառնան կամ կը կատարեն արարքներ, որոնք անդորրու-

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի երկու պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Մ. Նահանգներու ապահովութեան մարմիններուն կողմէ, լրտեսութեան համար: Ասոնցմէ մէկը խորհրդային քաղաքացի է, երկրորդը՝ գերմանացի լրագրող մը: Երրորդ մը, խորհրդային քաղաքացի, յաջողած է Խ. Միութիւն վերադառնալ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատժական նոր օրէնքը՝ վաւերացուած Ռուսիոյ Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ մահուան պատիժ կը սահմանէ կանխամտածուած մարդասպանութեան: Բանտարկութեան նուազագոյնը՝ երեք ամիս, առաւելագոյնը 10տարի, իսկ կրկնութեան պարագային 15 տարուան սահմանուած է: Քննութեան շրջանին փաստաբան մը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտպանելու իր յաճախորդը:

ՓԱՐԻԶԻ կեդրոնին մէջ, Լուի ԺԶ. հրապարակին վրայ, օր-ցերեկով զաղտնի ռատիկան մը սպաննուած է, առջի օր: Անցորդ մը, իր կարգին, վիրաւորուած է ծանրապէս: Կը կարծուի թէ ոճրագործը հիւսիսային ափրիկեցի մըն է:

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ լարուած կացութիւն կը տիրէ: Արդարեւ, կարգ մը զրոյցներու համաձայն ցամաքահանում մը անխուսափելի է: Մեծ քանակութեամբ խորհրդային զէնքեր հասած են Քուպա: Խրուշչեւ Մոսկուայի մէջ անգամ մը եւս յայտնած է հրթիռներ արձակել, եթէ Քուպա յարձակում կրէ Մ. Նահանգներէն:

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն թէ համալսարանական կազմին եւ զինուորական իշխանութեանց միջեւ կացութիւնը կը ծանրանայ: 147հոգիի պաշտօնազրկման առթիւ, երկու դասախօսներ՝ Սիտիք Սամիր Օնար (նաեւ Պոլսոյ համալսարանին) եւ Ֆիքրէթ Նարթէր հրաժարեցան: Անգարայի մէջ ուսանողները շատ լարուած են:

280.000 է Հինդչարթի օրուան ցոյցերուն մասնակցողներու պաշտօնական թիւը, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ պիտի կրկնապատկէ հանրային առողջապահութեան վարկերը: 6 վայրկեանը անգամ մը, Ֆրանսացի մը կը մեռնի խլիրդէն: Ջղային հիւանդներու թիւն ալ ամէն օր կը բարձրանայ: Ցարդ յիմարանոցներու մէջ 108.000 մտային հիւանդներ կան:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ Նոյեմբեր մէկի նախօրեակին: Կ՚ըսուի թէ մահմետականներ գործադուլ պիտի ընեն Նոյեմբեր մէկին, Եւրոպացիները՝ երեքին:

թիւնը պիտի խանգարեն, այն անձերը՝ որոնք անհատներուն իրենց իրաւունքները գործածելուն արգելք կ՚ըլլան կամ ցոյց կուտան գործունէութիւն մը որ վնաս կը պատճառէ ազգային շահերու, յետ քննութեան եւ յետ ստուգումի, մինչեւ չորրորդ աստիճանի իրենց ազգականներուն հետ պիտի տեղափոխուին ու պիտի հաստատուին երկրին մէկ այլ վայրը, անգամ մըն ալ իրենց ծննդավայրը չվերադառնալու պայմանով:

Այլուր բնակելու պարտադրուած անձերը ստիպուած են մնալ ցոյց տրուած վայրը, բայց ազատ են ճամբորդելու, իրենց բնակութիւնը չփոխելու պայմանով: Այսուհանդերձ, չեն կրնար այցելել այն վայրերը ուրկէ բանի դուրս հանուած են: Անոնք չեն կրնար նաեւ փոխել իրենց բնակավայրը այնքան ատեն, որ նախարարներու խորհուրդը չարտօնէ:

Անսաստողները կը պատժուին 1 – 5 տարի բանտարկութեամբ: Կրկնութեան պարագային, պատիժն ալ կը կրկնապատկուի:

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Կը նմանիմ այն բժիշկին, երկրծարանութեան մէջ միայն ծանօթ, որ կը վախնայ թէ կը զրկուի հազուագիւտ հիւանդութիւն մը ուսումնասիրելու պատեհութենէն՝ եթէ շուտ աղէկնայ ենթական: Արդարեւ, վախնալը թէ կը հասնիմ յօդուածաշարքիս աւարտին՝ որ կը դրկէ զիս լեզուական հակաճառութեան վայելքէն, երկա՛ր ուշացուցի Քու տը կրասը :

Բայց եւ այնպէս վերջ մը ունի ամէն բան, ինչպէս եւ այս յօդուածաշարքը :

Հ. Ներսէս յոբելեան բառին սեռական հոլով կուտայ յոբելինի՝ հակառակ հայ լեզուին հիմնական օրէնքներուն: Այս հոլովաձեւը, սակայն, կ'ընդունի իբրեւ զարտուղութիւն: Յոբելեան բառին համար միայն: Զարմանալին այն է որ զարտուղութիւնը կը համարի ոսկեդարեան՝ ձեռագրական վկայութեան մը ուժով :

Առաջ կը կարծուէր թէ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ (Յես. Զ. 3) տեսնուած յոբելինաւ հոլովաձեւը բաւական է ապացուցանելու նման զարտուղութիւն մը: Բայց հաստատեցի թէ յոբելինաւ բառը թխածոյ է, վերջէն աւելցուած (էնթէրփոլասիոն): Իր կարգին, վաստակաւոր բանասէրը Հ. Ներսէս (Վիէննա) ցոյց տուաւ թէ Եւսեբիոսի ձեռագիր Քրոնիկոնին մէջ կը գտնուի յոբելեան բառը բազմիցս հոլովուած՝ յոբելենի ձեւով :

Այժմ երիտասարդ Հ. Ներսէսը (Վենետիկ) կը գրէ թէ նոյն Եւսեբիոսին մէջ գտեր է (*) յոբելինի ձեւ մը, (մանաւանդ յոբեղինի՛), աւելի հին, ուրեմն ... ոսկեդարեան,—խնդրեմ, սրբագրեցէք բառարանները: Վաղը, եթէ մէկ ուրիշը գտնէ հինաւուրց օրինակ մը, յոբելենի, վերա... սրբագրեցէք բառարանները: Վաղայաջորդ օրը, երբ երջանիկ մէկը գտնէ հնագոյն օրինակ մը, այս անգամ յոբելինի, եւս ... սրբագրեցէք բառարանները: Եւ սպասեցէք ցնոր գիւտ :

Այսպէս կ'ուսուցանէին Հայոց լեզուն, էր երբեմն, երբ պատմական ճշմարտութիւն կը համարուէր ամէն գրուած բան, նոյնիսկ ... ջրհեղեղը :

Հ. Ներսէսին մեղքն այն է որ, յոբելինի սխալ հոլովումը հիմնաւորելու համար՝ կը կոխէ «քիչ մը յունարէնին», եւ երբ «ամենայն աղբերք անդնդոց բազմաց եւ սահանք երկնից» ջուր կը հեղուն եւ կը խեղդեն ջրամոյն մեր Հայոց լեզուն, մեր երիտասարդ վանականը սեռականին վրայ կը բարձրացնէ բարդութեանց եւ ածանցումներու աշտարակը, ջանալով «զլատակութիւնս յունական լեզուի յայտնաբերել ի լեզու արամեան», ընդհանրացնելով ժամանակի երեւոյթ մը :

Հակաճառութիւնը երախայական ձեւ կ'առնէր՝ եթէ ըսէի թէ «անկիւնադարձ» բառը կազմուած չէ «անկիւն» բառին սեռականին վրայ, որ է «անկեան»: Ո՛չ ալ «եղբայրասէր» բառը «եղբայր» բառին սեռականին վրայ, որ է «եղբօր»: Օրինակ ո՞րքան կ'ուզէք, — քիլօյո՞վ (**) :

Աշխատելու գիտական ձեւ չէ ասիկա :

Հին ձեռագիրներու մէջ պատահաբար գտնուած բառ մը չէ որ պիտի շրջէ կործանէ հայ լեզուին հիմնական օրէնքները: Զիս չի հետաքրքրեր թէ Եւսեբիոսի ձեռագիր ո՞ր օրինակն է որ կուտայ վճռական փաստը, — ձեռագիրը ձեռագիր է, միշտ սխալական: Ընդօրինակութեանց հաւատարմութիւնը միշտ խնդրական: Հիմնական օրէնքներու դէմ զարտուղութեան իրաւունք շահիլ ձեռագիր ընդօրինակութեան մը ուժով՝ կրնար պատահիլ երէկ, բայց ոչ այսօր:

Պէտք չունիմ Եւսեբիոսի ձեռագիր վկայութեանց, փոյթ չէ թէ աւելի շատ օրինակ տայ ի նպաստ հոլովման այն ձեւին զոր կը պաշտպանեմ: Աւելորդ կը գտնեմ Հ. Ներսէսի եւ այլոց փնտռտուքը Եւսեբիոսի մէջ եւ այլուր՝ ի նպաստ հոլովման այն ձեւին, որ իբր թէ պիտի ապացուցանէ ճիշդ հակառակը :

Հակաճառութեան իմ եղանակս կը տարբերի բոլորովին: Կը հարցնեմ.—

Յոբելեան բառը ասանկ կը հոլովէին կամ անանկ կը հոլովէին ... ձեռագիրները, կարեւոր չէ,— յոբելեան բառ կա՞ր Ե. դարուն :

Կը սիրեմ հարցերը լուծել այսպէս, արմատական ձեւով, անակնկալի բերելով ընդդիմախօսը :

Չի բաւեր ըսել թէ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ,— հայ լեզուի ամենահին գրաւոր ժառանգութիւնը, — չկա՛յ յոբելեան բառին սեռականը կամ գործիականը: Ե՛ս եմ հաստատած ասիկա, ինչպէս կ'ընդունի նոյն ինքն Հ. Ներսէս :

Այժմ կը հարցնեմ.— Չկայ, լաւ, ինչո՞ւ չկայ:

Փոխանակ յոբելեան բառը փնտռելու Եւսեբիոսներու կամ Հեստոս - Փիստոսներու մէջ, բացէք Աստուածաշունչ Մատեանը, որ ... հանք է յոբելեան բառի: Արդարեւ, Հնգամատեանին մէջ (Ղեւտ. ԻԵ.), եբրայերէն բնագիրը բազմիցս կը կրկնէ յոբելեան բառը: Ո՛վ զարմանք, սակայն մեր գրաբարը, այսինքն Մեծասքանչին վարպետները, յամառօրէն կը գրեն «ամ թողութեան» հոն ուր բնագիրը կը դնէ յոբելեան: Հետաքրքրական է, չէ՞: Ձեզի բան մը չի՞ խօսիր այս յամառութիւնը: Ոմանք թերեւս պատճառաբանեն թէ մեր թարգմանիչները կը հետեւէին յունարէնին, որ նոյնպէս կը մերժէ յոբելեան բառը եւ կը դնէ աֆեսիս (= թողութիւն): Այն ատեն ինչո՞ւ «ձայնիւ յոբելեանն» կը գրէ հոն ուր յունարէնը կը դնէ «չեփորաւ» (Ա. Մնաց. ԺԵ. 28) :

Չէ՞ք հետեւցներ թէ ոսկեդարու հարազատութիւն ստացած կամ զգեցած չէր դեռ յոբելեան բառը: Յետագային, յիմարին մէկը, ընդօրինակելու ժամանակ, Յեսուի գիրքին մէջ (Գլ. Զ. 4) այս բառը կը կցէ, աւելորդաբար, «փողս եղջերեայս» բառերուն: Աւելի ճիշդ լուսանցքէն ներս կ'առնէ բառը, որ գրուած էր այնտեղ իբրեւ մեկնութիւն : Կը նշանակէ թէ յոբելեան բառը դեռ նո՞ր կը մտնէր հայ մատենագրութեան մէջ,— Ե. դարէն ետքը, շա՞տ ուշ:

Հարցը լուծուեցա՞ւ: Ընդհակառակն բարդացաւ :

Ըսի թէ Ղեւտացւոց գիրքին 25րդ գլուխին մէջ եբրայերէն բնագիրը շատ կը գործածէ յոբելեան բառը, ուր մեր գրաբարը համապատասխան կը դնէ «ամ թողութեան»:

Ի՞նչ կը նշանակէ «ամ թողութեան»:

Եթէ Աստուած խօսեցաւ ու Մովսէս գրեց, ո՞վ է մեղաւորը որ գրեր է, ըստ մեր գրաբարին, թէ ամէն եօթներորդ տարի կը կոչուի «թողութեան տարի» (Բ. Օր. ԺԵ. 9): Բայց կը գրէ նաեւ թէ ամէն եօթն անգամ եօթներորդ տարի կը կոչուի «թողութեան տարի» (Ղեւտ. ԻԵ. 10): Ուրեմն, տեղ մը «թողութեան տարի» կոչուած է եօթներորդ տարին, ուրիշ տեղ մը՝ 49րդ կամ 50րդ տարին; (վերջին այս վէճը չի հետաքրքրեր մեզ): Եղա՞ւ, Մովսէ՛ս, կամ ո՛վ որ ես:

Եբրայերէն բնագիրը,— արդար ըլլանք,— կը տարբերի մէկ բանով: Եօթներորդ տարին կը կոչէ շմիթահ, որ՝ թարգմանի «թողութիւն», իսկ յիսներորդ տարին՝ յոբելեան, (եբրայերէն այս երկու բառերուն ըսելը - ծուելը պիտի քննեմ եօթը): Յունարէնը եւ հայերէնը «թողութիւն» կը կոչեն շմիթահն ալ, յոբելեանն ալ :

Այստեղ կը ծփայ խոր շփոթութիւն մը:

Ըստ եբրայերէն բնագրին՝ շփոթութիւնը կը կայանայ էնսթիթիւսիոնին բովանդակութեան նոյնութեան մէջ, — տարիները տարբեր, անունները տարբեր, հիմնական պատուիրանքները նոյն : Արդ, շմիթահ կոչուի թէ յոբելեան, Աստուծոյ սահմանած ժամանակի շրջան մըն է, որ երբ կը լրանայ՝ մարդը, կենդանին, նոյնիսկ հողը կը վերադառնեն իրենց սկզբնական ազատութիւնը, կը հանգստանան իրենց բնական ու սեփական իրաւունքներուն վայելքով: Ահա թէ ինչո՛ւ Յովսեպոս « ազատութիւն » (եբրայերէն՝ տրոր) կը կոչէ յոբելեանը, իսկ Փիլոն՝ « վերահաստատութիւն » (յունարէն՝ ափոքաթասթասիս):

Իսկ ըստ հայերէն թարգմանութեան՝ շփոթութիւնը կը կայանայ էնսթիթիւսիոնին անուան նոյնութեան մէջ, — այստեղ տարիները տարբեր, հիմնական պատուիրանքները նոյն :

Որոշ է թէ իրար խառնուած բան մը կայ խմբագրութեան մէջ: Չեմ կարծեր որ խորհիք թէ Աստուածաշունչ Մատեանը կաղապարեալ գիրք մըն է, առաջին գրիչով գրուած ու մնացած անեղծ: Ի՛նչքան եղծուած է, ի՛նչքան խաթարուած, փոփոխուած: Պէտք ըսուի թէ ամէն անգամ որ կը խօսիմ Աստուածաշունչ Մատեանի մասին, կ'իյնամ եղծուած, խաթարուած, փոփոխուած բառի մը կամ նախադասութեան մը վրայ: Իմ ի՞նչ մեղքս է: Սխալը որոնելով ու ճշդելով է որ կարելի է հասնիլ ուղիղին,— այսպէս եւ, ուրեմն, յոբելեան բառին պատմութեան, աստուածաբանական ու լեզուաբանական դիմագիծին, որ ընդհուպ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Վերջին պատերազմէն առաջ, Հ. Արսէն Ղազիկեան եւ Փրոֆ. Ադոնց կը վիճէին չէզոք բառին ուղղագրութեան մասին: Հ. Արսէն է կ'ըսէր եւ է կը լսէր: Ադոնց յանկարծ կարծեց ապահովել յաղթանակը՝ Թրակացիի Քերականութեան մէջ գտնելով նոյն բառը Եզով: Պատերազմէն ետք, Վենետիկ այցելութեանս ընթացքին մէկ օրով (գո՛ւրտ ու խոնաւ օր մը), կէս - օրս անցուցի վանքին մէջ եւ առաջին առթիւ ուզեցի, սառած մատներովս, թղթատել Թրակացիի Քերականութիւնը, ձեռագիր,— մե՛ծ եղաւ զարմանքս՝ երբ նոյն բառը գտայ երկու ուղղագրութեամբ, Ե եւ Է տառերով: Ինչո՞ւ կը կռուէին մեր հայագէտները, ճանկ ճանկի, երբ ձեռագիրները, կոխ չընելու համար, որոշեր էին գրել ··· թէ՛ Եզով, թէ՛ Էով:

(**) «Յուսաբեր», որու եւս քար էր նետած Հ. Ներսէս, պատասխանեց, ի հեճուկս Հ. Ներսէսի, ախոյեանին գրաբարի, որ կը գրէ յոբելինի, թէ հաւատարիմ կը մնայ աշխարհաբարի, եւ աղօթող Հ. Ներսէսի, նոյնիսկ ··· յոբելեանին, բայց ոչ յոբելինին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսպէս, երբ նոյն իրիկունը, Հապիպը, Տիկ. Փիլզոյին դուռը զարկաւ, գտաւ անիկա արդէն պատրաստ, երկար վերարկուի մը մէջ, որուն վիզին կողմէն դուրս կը պոռթկար բարեխնամ վզնոց մը, անշուշտ անողորմ մերկութիւններ ծածկող, բայց յատակէն կը հեւար ու կը թրթռար, երկար շրջազգեստը, իր բաց կապոյտ ու ծփացող լայն ծալքերով :

Փետր. տասներեքն էր, Տիկին Փիլզոյին վաթսուներորդ տարեդարձը: Բայց ոչ Հապիպը, ոչ ալ ինք յիշեցին ամբողջ ճամբու ընթացքին, այդ անցողիկ թուականը: Եւ բան մը չպատահածի պէս, գացին ու նստան, քով քովի, շքեղ ու լուսաւոր միւզիքհոլին հանդիսատ թիկնաթոռներուն մէջ:

Տիկին Փիլզոն ներքնապէս կը խայտայ, թէեւ միշտ վերարկուին տակ սքօղուած, իր հագած կապոյտ քաղցր ըղձեսով: Իսկ Հապիպը, երկար ատենէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, կը զուարճանար, եւ նոյնիսկ կը խնդար ալ :

Բեմին վրայ, հոլանի մարմնով երազային աղջիկներ իրարու կը յաջորդէին, զարմանալի առատութեամբ մը: Երգ, պար, աղմուկ: Կարծես ուրիշ աշխարհի մը մէջ ըլլային:

Բայց, յանկարծ արդէն վերջացաւ: Լոյսերը սկսան մարիլ: Բեմին վրայ իջեցուցին երկաթէ վարագոյրը: Սրահը սկսաւ արագօրէն պարպուիլ :

Հապիպ ոտքի ելաւ: Տիկին Փիլզոն ալ անոր ետեւէն ոտքի ելաւ, բայց աջ կողմին վրայ ծանր ճնշում մը զգաց, երբ ուզեց քալել, նաեւ ցաւագին փոքրիկ ձայն մը: Երբ նայեցաւ վար, աջ կողմին վրայ, տեսաւ, որ Հապիպը, իր ծանր ոտքով կոխած էր հագած երկար շրջազգեստին քղանցքին վրայ, եւ մետաքսը խոշոր տեղ մը պատռած էր ու կը քսուէր գետին :

Տիկին Փիլզոն սուր ճիչ մը արձակեց: Այդ միջոցին Հապիպը իր ոտքը արդէն անդին առած էր, բայց չէր կարելի չտեսնել պարահանդէսի շրջազգեստին ստացած ողորմելի հարուածը :

— Օ, շատ կը ցաւիմ, ներողել կուտամ, կը ներողուի, չէ՞ ··· հոգեբնիս մի ըլլէք, Տիկին: Զարմանալի բան. ի՞նչպէս ալ վրան կոխեցի, եղաւ Հապիպին բացատրութիւնը :

Տիկին Փիլզո հառաչանքներ արձակելէ ետքը շրջազգեստին պատռած քղանցքը մէկ ձեռքով վեր բռնեց վերարկուին տակէն, եւ ժպիտ - արցունք հոգեվիճակով, վերադարձաւ տուն :

Իր հագնիլը երիտասարդ Իսէնին փառքերու շրջազգեստը՝ անշուշտ չէր կրնար ուրիշ ձեւով վերջանալ: Իսէնին խոշոր կապոյտ աչքերը ետեւը մնացած էին, իր լքած պարահանդէսի շրջազգեստին վրայ ··· Այդ կը զգար խորապէս Տիկին Փիլզոն: Բայց եւ այնպէս, թէեւ պատռուած, ինք եւս հագած էր այդ երազ շրջազգեստը, գոնէ անգամ մը, եւ Հապիպին հետ:

×

Ամառուան սկիզբի առաւօտ մը, երկու եղիպտացի ընկերներ այցելեցին Հապիպին: Առաջին անգամն էր, որ Հապիպը այցելութիւն կ'ընդունէր: Անոնց մեկնելէն քիչ ետքը, եկաւ խոհանոց, եւ Տիկին Փիլզոյին յայտնեց, որ նոյն իրիկուն իսկ, պիտի մեկնէր իր ընկերներուն հետ, ամառուան արձակուրդը անցընելու Փարիզէն դուրս :

Հապիպը մեկնեցաւ, եւ սակայն իր սենեակին մէջ, պատէն ի վար կախուած թողուց իր համբիչը, ան, որ ձեռքէն չէր թողուր, եւ որուն հատիկները կը համրէր միտքով, օրը շատ անգամներ : Տիկին Փիլզոն ուրախութեամբ համբիչը պատէն վար առաւ, եւ կախեց Իսէնին պարահանդէսի շրջազգեստին քովը: Իր նուաճումներն էին անոնք :

×

Ամառ տաք էր Փարիզի մէջ: Իրիկունները, երկար եւ խեղդող: Տիկին Փիլզոն, մինակ եւ ջղային, վարժութիւնը առաւ, ամէն իրիկուն դուրս ելլելու, երթալու եւ նստելու Մոնփառնասի կայարանին ճիշդ դիմացի մեծ սրճարանին թերասին վրայ, եւ խմելու պաղ սեւ գարեջուր մը, որ իրեն լաւագոյնը կը թուէր ամբողջ Փարիզի մէջ :

Կամաց կամաց, այդ ունակութեան գերին դարձաւ: Սրճարանին կառսոնները այլեւս շատ լաւ կը ճանչնային, մազերը կարճ կտրած այն նիհար ծեր կինը, որ ամէն իրիկուն, միեւնոյն ժամին, կուգար կը նստէր սրճարանին թերասին վրայ, միեւնոյն տեղը, եւ որուն կանաչ խոշոր աչքերը կը լայննային, քանի կը խմէր սեւ գարեջուրը :

×

Ամառ անցաւ: Երեկոները զովացան, բայց Տիկին Փիլզոն միշտ կուգար սրճարան ու կը խմէր, միշտ աւելցած հեշտութեամբ, միեւնոյն պաղ սեւ գարեջուրը :

Նոյեմբեր էր արդէն: Փարիզը ինկած էր կեանքի խոյաքին մէջ, եւ ցուրտը տեղաւորուած էր իր օդին մէջ:

Իրիկուն մը, Տիկին Փիլզոն սրճարան գալով, ուրախութեամբ տեսաւ որ, ցուրտին, դուրսը, թերասին վրայ, իր սովորաբար նստած սեղանին ճիշդ քովը, հաստատած էին սքանչելի խոշոր պրազէռօ մը (կրակարան), որուն մէջ ածուխի խոշոր կոյտ մը կը վառէր, եւ որ կարմրած, իր տաքութիւնը կը տարածէր, վրանով մըն ալ ծածկուած՝ թերասին մէջ, ուր մարդիկ կը յամառէին նստիլ, իրեն պէս, հակառակ ձմեռուան պաղին :

Այդ տաք, կարմրած պրազէռօն, խառնուած սեւ գարեջուրին այրուցքին, Տիկին Փիլզոյին երկու մխիթարութիւնները դարձան: Այլեւս ան, ինչպէս ամառը, հոն էր ամէն իրիկուն :

×

Այսպէս, ձմեռը բոլորովին եկաւ: Հասաւ նաեւ Տիկին Փիլզոյին ծննդեան տարեդարձը: Սիրտին մէջ սեղմումով մը, ան վերյիշեց մէկ տարի առաջ, ճիշդ նոյն օրը, իր Միւզիք Հոլի երեկոն, Հապիպը եւ Իսէնին պարահանդէսի շրջազգեստը որ հագեր էր:

Լաւ երեկոյ մըն էր, թէեւ շրջազգեստին պատռուածքովը վերջացած :

Բայց, նորոգուած էր շրջազգեստը, եւ անկէ ի վեր, պատէն ի վար կախուած, այս անգամ իր քովն ալ ունենալով Հապիպին լքած համբիչը:

Այդ օրուան երեկոյին, յանկարծ գաղափար մը ծագեցաւ, Տիկին Փիլզոյին ամբողջ օրը չարչարուած միտքին մէջ :

Տեղէն ցատկեց, եւ հապճեպով հագաւ պարահանդէսի կապոյտ շրջազգեստը, ճիշդ առաջին տարուան պէս, վիզէն ալ այս անգամ կախեց Հապիպին թողած ա-

ՀԱՅՐԵՆԻ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐԿՈՒՄ

ՓՈՐՁՈՒՄ ԵՆՔ ՍՐՏԵՐԸ...

—o—

…իմ ընկերը Բենիկ Աղամեանի եւ կրտսեր …ութեան հետ գնում ենք Սեւան՝ ձուկ որ- …սալու: Բենիկն, որ ինձնից շատ երիտա- …սարդ է, ճանապարհին դիտողութիւն ա- …րաւ:

— Դուք էլ,— ասում է,— այնպէս էք …ում մայրերի մասին, որ կարծես աշ- …արհում հայր գոյութիւն չունի …

— Ինչ է, որպէս ապագայ հայր սրդիդ- …ւում է,— հարցրի ես ծիծաղելով:

— Ոչ, բայց չեմ համոզւում: Ես թըռ- …չունների կեանքը լաւ գիտեմ, աղաւնիներ …եմ պահում, կաքաւներ էլ: Ինձ թւում …հայր թէ մայր հաւասար չափով հոգ …տանում իրենց ձագերի համար:

Չառարկեցի, բայց որոշեցի ցոյց տալ …րան այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ …հայր եւ մայր արարածների միջեւ: Եւ …ութիւնը ներկայացաւ մեր այդ վէճից մի …քանի անց՝ հէնց նոյն օրը:

…Նաւակուղից մեր մեքենան մտաւ …ների անտառը եւ կոկ ծառուղիներից …լով սլացաւ դէպի լճափ: Ինչ փառա- …ւոր անտառներ ցցել են մարդիկ Սեւանի …տակից դուրս եկած ապառաժների եւ

գորշ աւազուտների վրայ ... Շարք առ շարք մատղաշ ծառերը սօսափում են զե- փիւռից, իսկ նրանց թաւուտներում ա- պահով բազմանում են վայրի կենդանի- ները: Մէկ էլ ե՞րբ է այսպիսի անտառ- ներ ունեցել զարդերից զուրկ մեր Սեւա- նը, երբե՞ք, թէ չորս հազարամեակ ա- ռաջ ...

Քիչ անց մեր ռեսինէ մոտորային նա- ւակն արդէն ճեղքում էր ջրերը եւ չաա- պում դէպի Այրեւան, որի դիմաց էլ մենք կախեցինք մեր կարթերը:

Մեր դիմաց մի ծովախորշ կար, որ կայծկլտում էր՝ երեք կողմից շրջապատ- ուած նոր անտառի կանաչ եզրանախշով: Այդ խորշը լիքն էր բազմապիսի ջրալող թռչուններով: Ահա հաւալուսն կոչուող վիթխարի թռչունները, որոնք իրենց մետրանոց թեւերի թափահարումով չփ- չփացնում են ջուրը, մանր ձկներին քշում դէպի ծանծաղուտը, որ այնտեղ բռնեն նրանց ու կենդանի վիճակում լցնեն իրենց կտուցներից կախուած ահագին պահեստ- պարկերը: Ափը լիքն է նաեւ ճերմակ որորներով, իսկ ինչ որ տեղից լսւում է կարմրաքաչ սագերի «գա, գա, գան»:

— Հիմի, որ հրացանս հարկաւոր է- ղաւ,— գոհ ասաց ընկերս եւ նաւակի քի- թը թեքեց դէպի ծովախորշը:

Ես խէթ նայեցի նրան, բայց որպէս պատասխան իմ լուռ նախատինքի, ըն- կերս զրպանից հանեց եւ ինձ մեկնեց բը- նագիտական թանգարանի պատուէրը:

Ուղածները մի պելիկան է,— շատ չի,— ասաց նա:— Իսկ ինձ որ մնայ դրանց բոլորին կը կոտորեմ, մի տես, աւազակ- ները ոնց են ջարդում մանր ձկներին ...

Բանի մօտենում էինք «թռչնային բա- զարին», այնքան մեծանում էր ժխորը: Վերջապէս որորները խուճապահար թըռ- ռան, իսկ հաւալուսները դադարեցին ի- րենց որսն ու պոչերի վրայ անկուած՝ տարակուսանքով նայում էին մօտեցող նաւակին:

Ընկերս պատրաստեց հրացանը, բայց այնպէս էլ չկրակեց, որովհետեւ երկու- սիս ուշադրութիւնն էլ շեղեց — տարաւ կարմրագլուխ մի թռչուն, որ վազում էր ափի երկայնքով, ճօեքի եռեւից: Ոչ լեւ վաղում երկարում, բայց փոքրիկ այդ արարածները ...

— Կարմիր բադ է ... նաւակը կանգնե- ցրու ... լեզանք եղան խեղճերը,— գո- չեցի ես:

— Բադն այստեղ ո՞նց է ճուտ հանել, ախր եղեգնուտ չկայ,— առարկեց ըն- կերս:

— Նրան եղեգնուտ հարկաւոր չէ: Տես, անտառի կողքի ժայռը, նրա փչակներում բոյն է դրել ու հիմի ձագերին իջեցրել է լճափ:

Մինչ ընկերս տարակուսանքով թօթ- ուում էր ուսերը, որ նշանակում էր. «Չեմ հասկանում, ջրային թռչունն ինչո՞ւ պի- տի ժայռերում բոյն դնի», ես նրան ա- սացի.

— Բենիկ, յիշո՞ւմ ես մեր վէճը ... Եկ

փորձենք այս ճտերի հօրն էլ, մօրն էլ:

— Հայր կա՞յ, որ փորձենք,— հար- ցրեց նա:

— Կայ: Եւ կարծում եմ, իր բնատնի- քից հեռու չի կարող լինել: Քշիր ճտերի վրայ, հիմի ուր որ է հայրն օգնութեան կը գայ:

Նաւակով ընկանք ճտերի յետեւից: Ո՞նց են վազում ... Իսկ մայրը մէկ առաջ է ընկնում, մէկ կանգ առնում ու հրում ձագերին: Բայց բոլորն էլ չարունակ վա- զում են ափի երկայնքով, որպէսզի մը- տանելի դէպքում ապաստանին լճին: Ես գիտեմ, որ ափի խոտերի մէջ չեն թաք- նուի, նրանց տարերքը ջուրն է, այնտեղ միայն կարող են փրկել իրենց կեանքը:

Վերջապէս երբ շատ նեղեցինք, մայր բադը իր ճտերին հրամայեց լիճը մտնել՝ ինքն էլ գնաց նրանց եռեւից:

Զոռ էին տալիս իրենց թաթիկներին ու սլանում դէպի լճի խորքը: Նրանց գըլ- խիկները մերթ անհետանում, մերթ երե- ւում էին կտճառ լճի խորդուբորդ մա- կերեսին: Բայց դէ հո մոտորային նա- ւակից արագ չէի՞ն լողալու: Մենք իս- կոյն հասանք «փախստականներին» եռե- ւից: Քիչ անց մեր գլխավերեւում թեւերի չափչափիւն եւ թռչնային մի ճիչ լսե- ցինք:

Եկաւ հայրը, խուճապով ու աղմուկով մի ճօչոր ու կարմիր բադաքլոր, եկաւ ու թափով իջաւ իր ընտանիքից քիչ հեռու: Մայրը ճտերի հետ միասին անճապարեց դէպի «ամուսինը», ակներեւօրէն նրա պաշտպանութեանն ապաւինելու համար:

— Փախէք, փախէք,— ալեկոծուած ճչում էր երեխաս՝ օդում ձեռքերը շար- ժելով:

Աւելնք պղուշացնելն աւելորդ էր: Հէնց նաւակն առաջ գնաց, աքլորը պոկ եկաւ տեղից ու գնաց իջաւ պատկառելի հեռա- ւորութեան վրայ:

Ես նշանակալից նայեցի ընկերոջս, այ- սինքն՝ «տեսա՞ր» ...

Բենիկն վրդովուեց. ոնց թէ ինքը սխալ դուրս գա՞յ ... Ու խղճի առաջ «քար դնե- լով» նաւակն ուղղակի քշեց ճտերի վրայ: Բայց սրանք մի ակնթարթում սուզուե- ցին, որով բերկրանքի մի ճիչ կորզեցին իմ որդուց:

Իսկ նրանց մա՞յրը: Նա չթռաւ: Նոյնիսկ փորձ չարաւ թռչելու: Մեկնից ընդամէնը տասը քայլի վրայ էր այդ թը- չունը, բայց չէր ուզում անգամ սուզուել: Կարծես չէր տեսնում մեզ, տագնապով լի նրա աչքերը ալիքների մէջ անհետացած ձագերին էին փնտռում: Նաւակը քշեցինք վրան, ընկերս փորձի համար նոյնիսկ հր- րացանը մեկնեց:

— Չկրակես, Բենիկ քեռի, չկրակես,— խնդրում էր երեխաս ալեկոծուած:

Եւ այդ անհարկի պահին մայր — բադը տարուբերւում էր այն տեղում, ուր ան- հետացան իր զաւակները:

Մենք կանգնեցրինք նաւակն ու հետա- քրքրութեամբ դիտում էինք: Այն ո՞ր մայրը կը թողնի իր ձագերին այժմ

մէջ, իսկ ինքը ... Չէ, նոյնիսկ թռչուննե- րի մէջ այդ բանը չկայ:

Բայց ո՞ւր չքացան ճտերը, հօ ան- վերջ չե՞ն կարող ջրի տակ մնալ:

— Վայ, հրէն մի գլուխ երեւաց,— զոչեց երեխաս ուրախացած:

Նայեցինք նրա մատի ուղղութեամբ՝ ո- չինչ չկար:

— Նայեցէք, մի գլուխ էլ այն ալիքի տակից երեւաց,— նորից ճչաց որդիս:

Նրա սուր աչքը այստեղ — այնտեղ եր- բեմն յայտնաբերում էր ջրից գլուխները զաղտագողի դուրս հանող եւ արագու- թեամբ օդի պաշար վերցնող այն փոքրիկ արարածներին: Իսկ նրանց մայրը պա- հակ էր կանգնել վտանգին դէմ — յանդի- ման, որպէսզի զգուշացնի ձագերին՝ ջրի տակ մնան ...

Շուռ տուինք նաւակի քիթը եւ քիչ հե- ռացանք: Ահա մանր կէտեր են տարբեր- ւում ջրի երեսին՝ չորս գլխիկներ, եւ մայրը ճչալով շտապում է դէպի կորը- ւած ձագերը: Մեր նաւակը աղմուկով նո- րից սլացաւ դէպի նրանց, եւ այդ ժամա- նակ հեռւում պահակութիւն անող բադա- քլորը թռաւ եկաւ իր ընտանիքի վերեւ պտոյտներ գործեց, բայց չիջաւ այն- տեղ, այլ մի հարիւր քայլ հեռու:

— Ես պիտի խփեմ այդ վախկոտին,— վրդովուեց ընկերս, հրացանը մեկնելով:

— Չես կարող, մօտ չի թողնի,— ժպ- տացի ես:

Եւ իրօք, բադաքլորը, թէեւ շատ էր անհանգստացած իր ընտանիքի վիճակով, բայց շարունակ իրեն պահում էր վտանգի սահմաններից դուրս: Ինչ վերաբերում է մայր բադին, նա մեզ զարմացրեց ու հի- ացրեց իր անձնազոհութեամբ. մեր նա- ւակը սեւ հրէշի նման հռնդիւնով գալիս էր դէպի իրեն, իսկ նա տեղում անշարժ, մեհ կեցուածքով դիմագրաւում էր վը- տանգը, եւ մենք զգում էինք, որ ոչ մի ուժ չի կարող նրան հեռացնել իր սիրա- սուն բալիկների մօտից: Երբ շարժւում էինք դէպի նա, այնպէս զայրացին ու խրոխտ էր նայում մեզ ու այնպիսի կեց- ուածքով, որ կարծես պարզ ասում էր՝ «սպանէք, բայց չեմ հեռանայ»: Իր այդ մեծ սրտով էլ յաղթեց մեզ այդ ան- յեղու մայրը, եւ մենք շուռ տուինք մեր նաւակի գլուխն ու հեռացանք:

ՎԱԽՏԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

…արժէք համբիչը: Եւ ուղղուեցաւ, ինչ- …գի ամէն երեկոյ, դէպի սրճարանը, իր …Ոնդեան տարեդարձը տօնելու ինքն ի- …րեն, խմելով սեւ դարեջուրը, բայց Իսէ- …յին շրջապատին մէջ դարձեալ, եւ վի- …… ալ շուրջ, Հայկիկին համբիչովը գո- …ց:

Երբ հասաւ սրճարան, շատ ցուրտ էր …երը, եւ մեծաքս շրջազգեստը, նոյն …ի վերարկուով ծածկուած, անբաւա- …ան էր տաքցնելու իր փոքր մարմինը: …այց նստաւ իր սովորական տեղը, ճար- …տող պրազէոդյին շատ մօտիկը՝ ուզե- …լով անոր սեղմուիլ: Եւ խնկաւ դարեջու- …րին ու կրակին թմրութեան մէջ:

Ցանկարծ, երեւոյթ մը, անցնող իր առ- …ջեւէն, Գուլվարին վրայ:

Երեք թուխ երիտասարդներ, որոնց …մէկն ալ Հայկիկն էր: Հայկիկն էր, …ի՛ն, Հայկիկն էր: Բայց արդէն կը …անար:

…ին Փիէռօ յանկարծակի ոտքի ցատ- …եց, առջեւ ծռեցաւ՝ անյագօրէն տես- …նելու եւ հետեւելու համար Հայկիկին:

…կողմին վրայ, սակայն, ճնշում մը …ց, լեռայ այրուցք մը: Բայց նայեցաւ …Հայկիկին ետեւէն:

…կ'այրէր սակայն:

…ած պրազէոդյին բոցավառ դռնա- …, պարահանդէսի շրջազգեստ՝ բոր- …, սխալով, իր բոցերուն մէջ կը պլլէր …կը մահացնէր իր սիրուհին ...

ՄԱՆՆԻԿ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

—o—

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Արշակը մի վայրկեան լռեց մտա- …ումների մէջ:— Այնուհետեւ, իշխան, …ղէք, որ մեր զրոյցը եւ քո կաւաշ …երթալու նպատակը չիմանայ ոչ ոք:

— Բարի է, արքայ:

— «Կրակը պէտք է հանգցնել քանի դեռ …ն է,— ասաց Արշակը մտքում,— …մպէս նա կը դառնայ հրդեհ ... Այդը …ն կարելի է յետաձգել, բայց հր- …ը մարումը՝ երբեք» ...

…նակն նրան վիճակուած չէր շուտով …ել Աւանը, պարզուեցին նոր հանգա- …ներ եւ դարձեալ յետաձգեցին նրա …ութիւնը դէպի կառուցուող քա- …ղաքը:

×

Մինչ պալատում տեղի էր ունենում

այս զրոյցը Թագաւորի եւ Վարդ իշխանի միջեւ՝ արքայական Տիրիթը իր սեւ նժոյ- գը հեծած, թիկնապահները եռեւից, ան- շտապ գնում էր Կաւաշ տանող ճանա- պարհով, որը նախ անցնում էր մայրա- քաղաքը շրջապատող այգիների միջով, ապա ձգւում — գնում դէպի Արածանիի տափարակը:

Գնում էր Տիրիթը իր թիկնապահներից բաւական առաջ ընկած եւ հրճուանքով մտածում, որ Թագաւորը իր հաղորդա- ծին հաւատաց անշուշտ: Նա գիտէր, որ հօրեղբայրը կասկածոտ է, որ նա կասկա- ծում է անգամ կոյր արքայահօրը, թէ արդեօք գաւեր չի՞ նիւթում իր դէմ ...

Վերյիշելով իր զրոյցը Թագաւորի հետ եւ Թագաւորից ստացած տպաւորութիւ- նը՝ Տիրիթը համոզուած էր, որ հօրեղ- բայրը հիմա ալեկոծւում է կասկածների մէջ, եւ յամենայն դէպս անհետեւանք չի թողնի դա ... Այո, հօրեղբայրը Գնէլին չի ների, որ նախարարների որդիներով ու սեպուհներով շրջապատում է իրեն: Այո, նա Գնէլին չի ների եւ ... Փառան- ձեմը կը մնայ այրի ...

Գնում էր Տիրիթը նժոյգի վրայ եւ գո- հութեամբ մտածում, որ Թագաւորը լիո- վին հաւատաց իր ասածներին: Եթէ չհա- ւատայ անգամ՝ չի կարող հանգստանալ եւ, անշուշտ, կը ցանկանայ ստուգել լը- սածը ... Մտածելով այս՝ Տիրիթը միեւ- նոյն ժամանակ զգում էր, որ տեղին ակ-

նարկեց, թէ շատ սեպուհներ, զինախաղի զալով, Գնէլի հետ ունենում են գաղտնա- խորհուրդ զրոյցներ:

«Այս բանումս արդէն ես սուտ չեմ լինի,— մտքի հանգստացնում էր Տի- րիթն իրեն,— թէկուզ ստուգելու գայ Արշակ Թագաւորն ինքը»: —

Այո, Տիրիթը վստահ էր, որ իր յայտ- նութիւնից յետոյ Թագաւորը չի հանդա- տանայ եւ շուտով մէկ կամ մի քանի մարդ կ'ուղարկի՝ իր հաղորդածը ստու- գելու: Եւ հաւանաբար կը ժամանի նոյն ինքը Վարդ իշխանը. չէ՞ որ միշտ էլ նա է գալիս արքայահօրը տեսնելու եւ նրա ցանկութիւններն իմանալու ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հետեւեալ օրը, արեւը դեռ չծագած, նոյն ճանապարհով, որով գնաց Տիրիթը, չորս հեծեալ թիկնապահի ուղեկցու- թեամբ, իր կապտորակ նժոյգը նստած Մամիկոնեան Վարդ իշխանը արքայի հր- րամանով գնում է Կաւաշ: Գնում էր նը- ժոյգի վրայ թեք նստած: Բացի թիկնա- պահներից, նրա եռեւից գնում էին չորս բեռնաբարձ ջորիներ, որ նուէրներ էին, տանում կոյր արքայահօրը: Զնայած պահպանուրդ արքայի յանձնարարած էր մի ամբողջ զաւառ իր բերքով ու հասոյթով, այնուամենայնիւ Արշակը ամէն ամիս իր համբարակներից նրան ուղարկում էր ա-

մէն տեսակ պարէն ու նպար: Այժմ սա- կայն Վարդը, կասկած չյարուցելու հա- մար, Կաւաշ էր գնում ընծաների պատր- ուակով ու մայրաքաղաքից դուրս գալու պահից նրա միտքն զբաղուած էր իր ա- ռաքելութեան հոգսով. կը յաջողի՞ արդեօք իմանալ որեւէ բան, թէ ոչ ...

Ցիշելով Տիրիթի ասածները՝ նա խոր- հում էր, որ եթէ ճշմարիտ լինի այդ ա- մէնը — նշանակում է, որ Գնէլը ձգտում է իրօք Արշակին հակառակ նախարարնե- րի եւ Բիւզանդացիների ձեռնտուու- թեամբ դառնալ Թագաւոր Հայոց ... Ու եթէ,— մտածում էր Մամիկոնեան իշ- խանը,— կատարուի մի այդպիսի բան, — Գնէլը, անտարակոյս, արքունիքից կը հեռացնի թէ իրեն եւ թէ այսօրուայ բո- լոր պալատականներին ու աւագներին ...

Բայց դա հաւանակա՞ն է արդեօք ... Վարդը գիտէր Գնէլին. նա նոյն տպաւո- րութիւնն ունէր, թէ Գնէլը համեստ երի- տասարդ է: Բայց ... մարդն անքննելի է ... «Պէտք է ստուգել տակաւին», — մտածեց Վարդ իշխանը եւ բնազդաբար մտրակեց նժոյգը:

Զնայած այս թերահաւատ մտքերին՝ Վարդն այնուամենայնիւ չէր կասկածում, թէ Տիրիթը չարախօսէր հօրեղբօր որ- դուն՝ Գնէլին:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Նախորդ գումար	Ն.Ֆ.	13.247.20
Սերճանեան – Արապեան ընտանիք		20.—
Զարթիկ Քէնտէրեան		10.—
Օր. Գալըպճեան		60.—
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Զօհրապ Մուրատեան		100.—
Մկրտիչ Գաղանճեան		30.—
Ընդհ. գումար՝		13.467.20

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն Եկեղ. Տիկնանց Միութիւնը շընորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Ա. Ճնկըրեանի ձեռամբ, Տէր եւ Տիկին Գափուտըղեանէ 250 Ն.Ֆ.ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան։ Թարարէն արի Տիկին Արշալոյս Գոչունեանէ քսան Ն.Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գալուստեանէ 5 Ն.Ֆ.։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քասէի վերնայարկը։

Գիտի դասախօսէ Պ. Թ. Գասճիկ։

Նիւթն է՝ «Հայ ազատագրական պատմութեան յեղաշրջումը՝ 1400էն 1950»

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրական գործ մը պատկերազարդելու համար, «Յառաջ»ի ընթերցողներէն կը խնդրուի մեզի ղրկել հետեւեալներուն լուսանկարները.—Շանթ, Բարդէն Կաթ., Հրանդ Ալեանաք։ Լուսանկարները կը վերադարձուին քիչէ պատրաստելէ ետք՝ մաքուր վիճակի մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱՑՑ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը այց մը կազմակերպած է իր ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

շիրիմին (Ինկած Ալֆորվիլ ճակատը), Նոյեմբեր մէկին, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին։ Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմանատունը։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբի անդամները ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի գիշեր, 31 Հոկտեմբեր, Քոռայլ սրճարանին մէջ, ժամը ճիշդ 20ին։

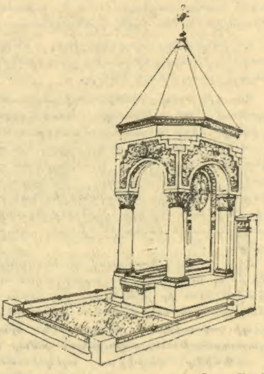

Մեռելոցի առթիւ, յիշեցէք Պալաքեան Սրբազանի շիրիմը։

Նուէրները ղրկել Գօմոնի (Մարսէյլ) Եկեղեցւոյ կամ Թոքատի Հայր. Միութեան.— Ե. Գրիգորեանի,

1, Rue B. Gand, VILLEMOMBLE (Setne)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ.Յ.Դ. «Նոր Սերունդ»ին։

Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Րիւ Տիւնուատի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐՋԷ

Կը խօսի Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'արտասանեն Օրիորդներ Ս. Կարապետեան, Շ. Ղազարեան, Ս. Սիսլեան, Թ. Ճերմակեան, Մ. Իւրգիւ եւ Է. Մուրատեան։

Կ'երգէ Օր. Ա. Կարապետեան եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Սիրանոսեանի։

Հայկական ժողովրդական պարեր Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի պարախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ։

Մուտքը ազատ է։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Ազգ. վարչութեան հրաւէրով, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին, կէսօրէ վերջ ժամը 15.30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ներկայացուցչական Բ. ժողով մը, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ Կրթ. եւ Մշակութ. կարեւոր հարցերով հետաքրքրուող բոլոր ծընողները եւ որոնցաւ ազգայիններ եւ համաձայն 1960 Հոկտ. 9, Կիրակի գումարուած ներկայացուցչական առաջին ժողովի փափաքին։ Ուստի ժողովը կը բացուի ժամը ճիշդ 15.30ին։ Կը յանձնարարուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ